A TÖRVÉNYSZÉKI

ELMEKÓRTAN

TANKÖNYVE.

IRTA

BR. KRAFFT-EBING RIKHÁRD.

FORDITOTTA ÉS ELŐSZÓVAL ELLÁTTA

BABARCZI SCHWARTZER OTTÓ TR.

EGYETEMI M. TANÁR, AZ ORSZÁGOS KÖZEGÉSZSÉGI TANÁCS TAGJA,
AZ ELME ÉS IDEGGYÓGYINTÉZET FŐORVOSA.

A M. T. AKADÉMIA
FŐTITKÁRI HIVATALA

BUDAPEST 1885.
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

198766

Hornyánszky Viktor sajtója.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 725/1958 sz.

A

TÖRVÉNYSZÉKI ELMEKÓRTAN

TANKÖNYVE

IRTA

BR. KRAFFT-EBING RIKHÁRD.

A MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

KÖNYVKIADÓ-VÁLLALATA.

A

TÖRVÉNYSZÉKI ELMEKÓRTAN

TANKÖNYVE.

IRTA

BÁRÓ KRAFFT-EBING RIKHÁRD.

BUDAPEST 1885.

ELŐSZÓ.

Hogy valaki az általa elkövetett törvényellenes tettért felelőségre vonható, és a tettes a törvény által megállapított büntetéssel sújtható legyen, nem elég annak constatálása, hogy az illető a tettet tényleg elkövette (imputatio facti), hanem szükséges egyszersmind azon kérdés megállapítása is, vajjon a tettes a tett elkövetése idején a tett bűnösségének felismerésére szükséges belátással bírt-e, bírt-e azon képességgel, hogy a tett véghezvitelét vagy abbanhagyását szabad akaratától függővé tehette — és kellőleg felismerni és felfogni képes volt-e a tett eshetőleges súlyos következményeit?

Büntető-jogilag tehát az imputatio facti-val minden egyes esetben szemben áll a beszámíthatósági kérdést magában foglaló imputatio juris.

A beszámíthatósági ítélet alapjául szolgáló azon kérdés: szabad önelhatározási képességének birtokában volt-e a tettes a tett elkövetése ide-

jén? tisztán csak az orvosi vélemény tekintetbevétele mellett a bíró által állapíttatik meg, épp úgy polgárjogi tekintetben is az önrendelkezési képesség kérdését — a polgár e legszentebb jogát — ugyancsak az orvos véleménye alapján, szintén a független bíró dönti el.

A bíró azonban úgy büntető, mint polgárjogi esetekben a szakértő véleménye által megkötve nincsen, hanem ítéletét a szakértő véleménye ellenére is és ettől teljesen függetlenül, saját lelkiismeretének megfelelőleg hozhatja.

S habár a bíró — ki mindig arra törekedik, hogy ítéletében az igazságot lehetőleg megközelítse — exquisit psychopathologicus esetekben nem mulasztandja el a szakértő véleményét igénybe venni, mégis miután számos esetben a szakértői vélemény igénybe vételének megállapítása és ezen intézkedés szükségének elismerése, valamint az ítélet alapjául szolgáló orvosi véleményben kifejtett indokok mérlegelése, már is psychopathologicus ismereteket tételez fel, világos, hogy a bíró magasztos feladatának csak azon esetben fog kellőleg megfelelni, ha ismeri tüzetesen azon tudomány egyes megállapított tételeit, mely az ember physiologicus és pathologicus elmebeli állapotának megítélésével és ezen állapotoknak a tettel való oki összefüggésének kérdésével foglalkozik.

Ezen tudomány: a törvényszéki elmekórtan.

A mennyiben pedig a magyar büntetőtörvény 76. §. szerint a beszámíthatósági képességet nemcsak az elmebetegségek zárják ki, hanem „oly állapotok is, melyekben az ember nem tudja mit cselekszik, ámbár elmetehetsége nincs megzavarva“: (B. T. K. indokolása) a törvényszéki elmekórtanhoz csatlakozik a vele egy czél felé törekedő, szorosabb értelemben vett törvényszéki lélektan, melynek körébe tartozó esetekben a bíró orvosi vélemény nélkül is, saját ismeretei alapján dönt és mond ítéletet.

Régen idejét multa azon felfogás, hogy ilynemű állapotok megítélésére a józan logikánál egyéb ismeret nem szükséges, mert mióta a természettudományok folytonos haladása és fejlődése által kétségenkívül bebizonyíttatott, hogy a rendes vagy rendellenes szellemi működés az anyag — tehát az agy — rendes vagy rendellenes állapotaitól függ, a jogtudomány is készségesen meghajlott a tudomány megdönthetlen törvényei előtt és befolyást biztosított azon tudománynak, melynek végczélja akár a szabad önelhatározási képesség, akár az önrendelkezési képesség kérdésének megállapítása.

A törvényszéki elmekórtan és lélektan tehát épp oly fontos részét képezi a jogtudománynak,

mint az orvosi tudománynak, és kellő sikeres mívelése, úgy az egyik, mint a másik tudomány ismeretét feltételezi.

A gyakorlati életben csak azon esetben alkalmazható kellő eredménynyel, ha egyes tételeivel a jogász, ki mint biró elmekórtani esetek megítélésénél az orvosi vélemény mérlegelése, lélektani esetekben pedig saját ismeretei alapján hoz ítéletet, ép úgy, mint az orvos, ki az ítélethez szükséges anyagot gyüjti, teljesen tisztában van.

Mi tagadás benne: nálunk a törvényszéki elmekórtan kellő méltánylásban nem részesül.

A hivatottak nem iparkodnak e tudomány mélyébe behatolni és — kevés kivétellel — megelégszenek azzal, ha meg tudják különböztetni, az elavult osztrák és német törvény felfogása szerint, a dühöngőt a butától.

Ezen feltünő ignorantia oka azon általánosan elterjedt tévhitben rejlik, hogy a szellemi tünetekkel járó agymegbetegedés minden egyes esetben, még a laikus előtt is *könnyen felismerhető „külsőségek“* által jellegzetes, és ezért ha ilykép jellegzett elmekórral a gyakorlati életben nem találkoznak, akkor meggyőződéssel kimondják még a kóros szerkezetű vagy kórosan működő agy tetteire is a végzetes „beszámítást“.

Mennyire káros ezen imént vázolt felfogás az igazságszolgáltatásra nézve, arról könnyen meggyőződhetünk, ha p. o. az eskóros, a hűdéses és a transitoricus elmezavarokat tárgyaló fejezeteket és kórtörténeteket tüzetesen tanulmányozzuk. — P. o. a hűdéses elmezavarnál, az u. n. kezdeti szakban, mely csak a leglelkiismeretesebb fürkészésre és sokszoros gyakorlati tapasztalatot feltételező ismeretek mellett állapítható meg, a törvényszéki elbirálás tárgyát képező eseteknek egész lánczolatával találkozunk.

Tolvajlás, erőszakoskodás, csalás, csábítás, szemérem elleni bűntett, gyilkosság, felségsértés stb. a hűdéses elmezavar kezdeti szakában gyakran észlelhető.

S miután ezen szakban, a központi idegrendszer megbetegedésének ezen stádiumában a „*külső jelek*“ még nincsenek szembeötlően kifejlődve, a tettes a törvényszék elé hurczoltatik, hol kóros agyműködése folytán tagad, vagy megzavart logikai apparátusának helytelen nyilvánulásai következtében tettét öregbíti és mindezek folytán mint „makacs vétkes“ vagy „megrögzött gonosztevő“ — elítéltetik. Ha azután a börtönben kifejlődnek a „*külső jelek*“, akkor csakhamar kész a kórisme, „fogházi elmezavar“.

Avagy szóljunk-e az eskórban szenvedőknek

gyakran félreismert szellemi zavarairól? Bizonyára téves lenne, ha a bíró Julius Cäsar, Mahomed, Nagy Péter és I. Napoleon eseteit tartva szem előtt, az eskóros tettes beszámíthatósági képességét minden egyes esetben — a priori — megállapítottnak vélné.

Ép oly téves lenne ezen felfogás, mintha a bíró p. o. a transitoricus elmezavarban szenvedő tettes emlékezési hiányát ürügynek, kritikus alvását színlelésnek jelezné, és a mély alvásból felébredő tiszta öntudatából, *az annak előtte* jelen volt szellemi állapot sértetlen voltára akarna biztos következtetést vonni.

Avagy pedig ha Spinoza, Vaillant, Savonarola és Göethe eseteiből valaki azt akarná következtetni: hogy az érzékcsalódások minden körülmények között szellemi életünknek, önmagunk által is ellenőrizhető és helyesen felismerhető nyilvánulásait képezik, hogy az érzékcsalódási képzet menten a physiologicus ellenőrző képzetet szüli, és ezért a beszámíthatósági kérdést nem alterálja, nem jogosult-e rámutatni p. o. Spinello esetére, kit az általa festett Luczifer látománya képes volt a halálba kergetni? vagy a Sixtini Madonna rézlemezének teremtőjére, Müllerre, ki a Madonna képzelt hivására, jönne vele az égbe, öngyilkossá vált?

Avagy Luther esete nem magyarázza-e meg

elegendően az érzékcsalódásokban szenvedők eshetőleges közveszélyes voltát?

És nem lenne-e téves azért, mert Leonardo da Vinci, Guido Reni, Dannecker az álomképek után festék legnagyobb alkotásaikat, vagy pedig mert Voltaire Henriádáját szebbnek vélte hallani alvás közben, mint a valóságban, mert Tartini híres Sonátáját álomkép után fejezte be, mert Maignan a legnehezebb számításokat álmában fejté meg, mert Schiller utolsó műveit állítólag álomképei után írta, ezekből azon következtetést vonni, hogy az álomképek folytán létrejövő és akaratunktól független actiók csak a jó, hasznos és nemes felé irányzottak? — Nem-e szemben áll ezen feltevéssel Bucknill és Tuke esete, melyben egy anya a tűzlátás álomképe folytán szeretett gyermekét az ablakon kidobja? vagy Legrand esete, melyben egy abbé álomképének befolyása alatt és alvajáró állapotában főnökének üres ágyába kést szúrt, és azon álomképi hiedelemben, hogy főnökét leszúrta, nyugodtan szobájába távozik és zavartalanúl tovább alszik, felébredve pedig a történteket csak álomnak véli?

A felsorolt esetekben, szellemi életünknek mind meg annyi abnorm vagy kóros működéséről van szó, melynek végső nyilvánulásait — tettben — megjósolni ép annyira lehetetlen, mint

helytelen lenne a nyilvánulás tényéből egymagából, a mellék körülmények lánczolatának szemügyön kívül hagyása mellett, az anyag physiologicus vagy pathologicus voltára következtetést vonni. — Minden egyes eset helyes megbirálása feltételezi tehát a törvényszéki psychopathologiának ismeretét, mely nemcsak szétbonczolja alakelemeire a szellemi életet, illetőleg nyilvánulásait, hanem a szellemi élet és a tett közötti összefüggést is igyekszik kimutatni, és belevonja ezt fürkészése és birálgatása körébe.

Csakis a törvényszéki psychopathologia ismerete képes bennünket megóvni a szellemi élet, a törvénynyel összeütköző nyilvánulásainak helytelen felfogásától és helytelen megítélésétől, miért is világos, hogy a törvényszéki elmekórtan és törvényszéki lélektan (törvényszéki psychopathologia) ismerete és egyes tételeinek a gyakorlati életben való érvényesítése — az igazságszolgáltatásra nézve — nélkülözhetlen fontosságú.

A jogász, bíró, ügyész, védő, az orvos által összegyüjtött anyagot agyvelejébe bekapcsolja, azt tanulmányozza, a tapasztalati tényekkel egybeveti és az ily módon nyert eredményt a gyakorlati életben érvényesíti.

Mi természetesebb, hogy ezen ép most vá-

zolt működést nagyban megkönnyíti a correct orvosi észlelet és ebből folyó vélemény.

E tekintetben fontos támpontokat nyújt az előttünk fekvő munka IV. és V. fejezete.

Ha a vizsgáló orvos törvényszék elmekórtani esetekben a kórodai álláspontra helyezkedik és az elmekórtannak (psychiatria) vizsgálati módszereit híven követi, akkor bizonyára sikerülni fog a végzetes tévedéseket elkerülni.

A psychiatria összes segédtudományainak igénybe vétele mellett kell a vizsgálatnak megejtetni.

Az észlelésnek jegyzőkönyvben ki kell terjeszkedni a kórelőzményre, a jelen állapotra és a lefolyásra.

A kórelőzmény magában foglalja először is *a származást.* E tekintetben fontos az, vajjon észleltetett-e a család fel- lemenő és oldalágában valamely elme- ideg és más öröklékeny kór vagy iszákosság, inmorálitás, öngyilkossági kisérletek és öngyilkosság, excentricitás, szellemi fejlődési zavarok és hiányok, agytünetekkel járó rögtöni halál, siketnémaság és egyéb szervi fejlődési hiányok; a rokonság között fordult-e elő házasság és ha igen, mily vérbelieknél; a szülők rokonok voltak-e, mily korúak a házasságkötésnél, mily korúak a nemzésnél; nem szenvedett-e az apa

vagy anya a nemzési szakban valamely betegségben, nem érték-e izgalmak, lelki felindulás, boldog volt-e házas életök, végül, a nemzők melyikéhez hasonlít a vizsgálandó. Eshetőleg a bíróság útján kipuhatoljuk azon körülményt is, *vajjon az egyes családtagok büntény vagy vétség miatt voltak-e már vizsgálat alatt vagy pedig megfenyítve? és ha igen, mily jellegüek ezen bűntények vagy vétségek?*

Kiterjesztjük ezután vizsgálatunkat a vizsgálandó *méhéletére* és puhatolni fogjuk: minő volt az anya egészségi állapota a terhesség alatt, fordult-e elő szellemi izgalom, bú, gond vagy kicsapongás; a szülés rendes időben folyt-e le és miképen? stb.

A vizsgálandó egyén *gyermekkorát* illetőleg, részint a szülőktől, vagy idősebb testvérektől, vagy a szomszédoktól stb. részint pedig a községi előljáróságtól és egyéb hivatalos személyektől, mint p. o. a lelkésztől és tanítótól stb. kifürkészszük, hogy tapasztaltattak-e idegrendszerbeli elváltozások, convulsiók stb., befolyásolták-e ezek a szellemi és szervi fejlődést; mikor fogzott; mikor kezdett járni, beszélni; tapasztaltatott-e éjjeli összeriadás, élénk álom, alvásközti kiabálás, járkálás, felülés vagy kiesés az ágyból; mily gyermekbetegségekben szenvedett a vizsgálandó, minő utókövetkezményekkel; minő volt a gyermek szel-

lemi és kedélyi élete, észleltettek-e a gyermeknél rendkívüli körülmények, mint p. o. onania, masturbatió; mily nemű gyermekekkel játszott leginkább stb.

A fejlődési korra nézve kipuhatoljuk, hogy a fanosodás első tünetei mikor jelentkeztek; minők voltak a szervezeti és szellemi fejlődési viszonyok, könnyen, nehezen tanult-e; mily eredménynyel mennyi iskolát végzett; minő volt a nemi ösztön?

A meglett kort tüzetesen vizsgálatunk tárgyává fogjuk tenni. Kiterjeszkedünk a szervezeti és szellemi állapotokra, a kiállott betegségekre, hogy észleltetett-e a betegségnek meg nem felelő lázdelirium, avagy talán éppen érzéki csalódás, észleltettek-e idyosincrásiák, vagy intolerantia szeszes italok ellen; psychicus izgalmak mennyire és hogyan befolyásolták a vasomotoriust; minő volt a nemi élet; észleltettek-e psychopathicus constitutióra utaló tünetek; minő volt a jellem, temparamentum, az életmód, a családi és sociális viszony; észleltettek-e öngyilkossági kisérletek?

Nőknél kiterjeszkedik vizsgálatunk még a havi vérzésre, mily tünetek között jelentkezik, minő mennyiségben és tartammal, minő a nemi ösztön; a terhesség, szülés és szoptatás alatt észleltettek-e feljegyzésre méltó tünetek; minő a visel-

kedés férfiakkal szemben, a háztartásban és gyermekeivel?

Áttérünk ezután az eshetőlegesen észlelt *betegség okaira*, kifürkészszük, mikor észleltettek az első tünetek s mi befolyásolhatta a betegség kifejlődését?

Vizsgálatunk körébe vonjuk a jelenlegi megbetegedés prodrómjait; első psychicus megbetegedés-e vagy voltak-e már ehhez hasonló vagy más egyéb kórfolyamatok és minő lefutással, kimenetellel; ki kezelte a beteget? a kezelő orvos mily gyógymódot alkalmazott, mik voltak tapasztalatai a kérdéses egyénről? Vizsgáljuk továbbá, hogy egyszerre vagy lassan fejlődve lépett-e fel a kór? mily előjelek mellett stb.

Ha már most ezen adatok birtokában vagyunk, melyek megszerzését a bíróság szükség esetén pótvizsgálat által is eszközli, és a tanúk által bemondott, vizsgálatunkat érdeklő egyes tények igaz voltáról magunknak meggyőződést szereztünk *az illető egyén személyes megvizsgálását fogjuk teljesíteni.*

Alkalmas helyet és időt választva, vizsgálatunkat lehetőleg úgy fogjuk beosztani, hogy először is a *physikai* és ezután a *psychikai* vizsgálatot teljesítjük. — A physikai vizsgálatot azzal kezdjük, hogy megállapítjuk úgy a testmagasságot,

valamint a testsúlyt, hogy megfelel-e a szervezeti fejlődés a kornak és hogy a kor indokolja-e a senium tüneteit. Ezután áttérünk a részletes vizsgálatra, a szem, orr, száj, fog, fül, haj, szőrzet, nyak, csontrendszer, végtagok, hő, érverés, a sensoricus motoricus és secretoricus functiók és a bőr vizsgálatára, tüzetesen megvizsgáljuk a mellkasi-, hasiivarszerveket, a reflexeket és egész vizsgálatunk során éber figyelemmel kisérjük a magatartást, a tekintetet, az arczkifejezést és a taglejtést.

Alkalmas módon, eshetőleg személyesen is meggyőződünk az alvásról és az étkezésről.

A fejméreteket illetőleg: a szalagmérések által megállapítjuk a vízszintes koponya körzetet, a fül nyakszirti, a homloki, a fülfalcsonti, fülállalatti vonalat és a hosszkörzetet. Körzőméretek által a hosszátmérőt és a legnagyobb szélességi átmérőt, a porus acust. egymástóli távolságát, a proc. zygomat. egymástóli távolát, a por. acust. távolságát az orrtövishez és végre megállapítjuk a szélességi indexet. A mérési számokkal az eshetőlegesen constatált anomáliát indokoljuk. A szalagméréseknél az egész mérések mellett a féloldali méréseket is teljesitjük, az assymetriákat pedig a mérési eredménynyel igazoljuk.

Áttérünk már most a *psychicumra* és itt vizsgálatunkat a kedélyi élet, a képzetek, az öntudat,

ethikai öntudat, emlékezőtehetség, a gondolkodás, felfogás, ítélet, akarat, téveszmék, kényszertünetekre és érzékcsalódásokra terjesztjük ki. *A kórlefolyásban* a legcsekélyebbnek látszó körülményekre is súlyt fektetünk, éber figyelemmel kisérjük a vizsgálandó szellemi viselkedését és a szervi működéseket. Intézkedni fogunk, hogy a vizsgálandó részint tudva, részint nem sejtve, egyes tetteiben és viselkedésében megfigyeltessék, nappal és éjjel, egy szóval: tekintettel leszünk mindazon körülményekre, melyek a IV. fejezetben tüzetesen előadatnak.

Ha a megfigyelést kellő eredménynyel eszközöltük és magunknak vagy az egyik, vagy a másik irányban biztos nézetet alkottunk, *a vélemény* elkészítéséhez fogunk. A vélemény kiterjed úgy az észlelési időszakra, mint kriminális esetekben *főleg* a vádbeli cselekmény idejére, mert a birót — különösen kriminális esetekben — nem érdekli első sorban azon körülmény, hogy vádlott a vizsgálat idejében mily szellemi tüneteket nyilvánít, hanem, *hogy vádlott a vádbeli cselekmény elkövetése idején szabad önelhatározási képességének birtokában volt-e vagy nem.*

Ezen kérdés tisztázása fog szemeink előtt lebegni és alkotott nézetünk indokolására úgy a kórtörténetben és a kórlefolyásban, mint az észlelési jegyzőkönyvben említettekre fogunk hivatkozni.

Kerülnünk kell a véleményben minden feles-

leges theoriát és szószaporítást, hanem keresetlen szavakban előadni az észlelteket és nyiltan kimondani a positiv véleményt, vagy azt, hogy az adott körülmények között, a rendelkezésünkre bocsátott anyagból véleményt nem mondhatunk. Nem hangsúlyozható eléggé, hogy a vizsgáló orvos ne igyekezzék mindenáron positiv véleményt mondani, hanem vallja be ott, a hol kell, ismereteink hiányait, mutasson reá a tudomány nem tisztázott, homályos tételeire, és a nélkül, hogy egyik vagy másik irányban véleményt adna, emelje ki a „pro és contra“ tényeit. A tapasztalt bíró bölcseségétől fog függni az in „dubiis in mitius“ elvének alkalmazása.

Az előadottakban csak igen röviden körvonalozva érintettem azon fő elveket, melyek a gondos, lelkiismeretes vizsgálót vezérlik és melyek alapján a bíró a szakértő orvostól felvilágosítást követelhet. Magától értetődik azonban, hogy a bíró bármily kérdést intézhet a szakértőhöz, és hogy a már benyujtott vélemény egyes, talán kétesnek látszó pontjaira nézve, még utólagosan kivánhat felvilágosítást, indokokat, meggyőző érveket, mely kivánalomnak a vizsgáló orvos szakértő, még azon esetben is, ha az nézete szerint felesleges, bizonyára készségesen engedni fog.

A bíró az orvos véleménye által megkötve nincsen.

Ha a véleményben kifejtett indokokat a bíró ítélete alapjául elégtelennek tartja, akkor más szakértőt nevezhet, a ki az előbbitől függetlenül vagy azzal egyetemben ujjabb vizsgálatot eszközöl és ezen vizsgálat eredményei szerint mond véleményt. Ha már most a bíró előtt fekvő két vélemény közt eltérés van, akkor az elsőfokú felülvéleményezést az 1880-dik évi 5857. sz. J. M. R. értelmében az illetékes kir. törvényszéki orvos teljesíti, az eshetőleges másodfokú felülvéleményezést pedig vagy az országos közegészségi tanács vagy a budapesti és kolozsvári tud. egyetemek orvosi kara, mint felülvéleményezési ügyekben egymásnak coordinált szaktudományi testületek.

A criminális esetekben eshetőlegesen szükségesnek mutatkozó tébolydai megfigyelés bármely stádiumban, de mindenesetre a másodfokú felülvéleményezés előtt rendelendő el, kivéve azon esetet, ha a felülvéleményező testület a hozzá felterjesztett ügyiratokból véleményt mondani képtelen lenne és ez okból önmaga óhajtaná az előző tébolydai megfigyelést.

S végül még csak egynehány szót a báró Krafft-Ebing Rikhárd törvényszéki psychopathologiájáról. Az előttünk fekvő munkánál tökéletesebbet nyújtani nem lehet, mert eltekintve attól, hogy felöleli a tudomány legujabb álláspontját, hogy a

kiváló fontosságú casuistikára nagy súlyt fektet, szem elől sohasem téveszté a czélt: hogy a törvényszéki psychopathologia nemcsak a szükséges előismeretekkel biró orvos, hanem a jogász, a bíró, ügyész, és védő részére is készült, és hogy a gyakorlati életben csak akkor lesz képes az igényeket kielégíteni, ha kerülve minden felesleges okoskodást és theoriát csak tényekre és ezeknek magyarázatára szorítkozik.

Budapest, 1885. augusztus hóban.

Schwartzer Ottó.

TARTALOM.

Lap

Előszó ..... I—XXI

Bevezetés és történet ..... 1—15

A büntetőjog kifejlődési fokozatai 2. — A XVI. századbeli olasz jogászok nézetei a törvényszéki lélektanról 5. — Zacchias 7. — A büntetőjog újjáalkotása lélektani alapon 10. A törvényszéki lélektan, törvényszéki elmekórtanná fejlődik 12. — Jelentősége 12. — Egyetemeken a törvényszéki elmekórtan kötelező tanulásáról 14.

I. KÖNYV.

Vonatkozások a büntetőjoghoz.

A. **Általános és alaki rész.**

I. fejezet. A törvényszéki elmekórtan elve. Akaratszabadság 15—23

Természettudományi és moralstatisztikai kételyek egy absolut akaratszabadság felvétele ellen 18.

II. fejezet. Beszámítás és beszámítási képesség ..... 23—28

III. fejezet. A beszámítási képesség valamely concret esetben. Általános jogi alapelvek ..... 28—33

IV. fejezet. A szakorvos állása és feladata a büntetőtörvény előtt ..... 33—44

Törvényes határozatok 33. — Álláspont és feladat 37. — Tárgyi és alanyi követelmények 37. — Hosszabb megfigyelési idő szüksége 38. — Alkalmas helyiség 38. — Ügyiratok tanulmányozása és a vádlottnak személyes megvizsgálása 39. — A szakértő állása a főtárgyalásnál 41. — Vélemény 42. — A vélemény nem kötelező a bíróra nézve 43.

Lap

V. fejezet. Az elmebetegség orvosi kimutatása ... . 44—62
A tudományos kórodai eljárás fontossága 45. — Az elmebetegségek agyi betegségek, melyeknél a szellemi működések vonatnak főleg a bántalom körébe 45. — A szakértői eljárást kórtanivá, a bírálási módot kórodaivá, a törvényszéki lélektant törvényszéki elmekórtanná kell bővíteni 46. — Kutatandók az elmebántalom okai 46. — Öröklékenység 46. — Egyéb okok 47. — Előélet kipuhatolása 48. — A lelki lehangoltság valamely lehangoló oknak természetes visszahatása-e, avagy más kóros állapotnak tekintendő 49. — Az elmebetegség lefolyásának tanulmányozása 50. — Testi működési zavarok 50. — Az elmekórok különös kórisméje 51. — A tünetek csalékonysága 51. — A szellemi folyamatoknak nem tartalma, hanem azoknak keletkezése és indokolása képezi a döntő mozzanatot 52. — A tünetek synthetikus és egyéni megbírálása 53. — A betegség külső jelenségei 53. — A beteggel eszközlendő társalgás 54. — Szabályok 54. — Dissimulátió 55. — Gyorsirászati följegyzések 55. — A beteg irományainak tanulmányozása 56. — Jellemváltozás 59. — Téveszmék 60. — Érzékcsalódások 61.

VI. fejezet. Az elmebetegség színlelése ..... 62—78
A színlelés indokai 63. — Nehézségek 64. — A megfigyelés syntheticus módja az egyedüli helyes módszer 66. — A színlelő leálczázása 67. — 1. észlelet. Transitoricus elmekór színlelése 67. — 2. észlelet. Általános zavarodottság, később eskóros rohamok színlelése 71. — 3. észlelet. Színlelt idült elmebántalom 74. — Az elmebetegség ürügyül hozatik fel 76.

B. **Különös és kórodai rész.**

VII. fejezet. A büntetőjogi éretlenség kora ..... 78—95
Gyermekkor 79. — 4. észlelet. Egy gyermek gonosztevő 83. — 5. észlelet. Hasonló eset 83. — A büntetőjogi éretlenség kora 84. — A megkülömböztetési képesség 84. — A fanosodás 88. — 6. észlelet. Két gyermek meggyilkoltatása egy $12^1/_2$ éves szolgáló által. Hiányos

Lap

megkülönböztetési képesség 88. — 7. észlelet. Egy 14 éves idegkóros, ivarzási kifejlődésben levő gyujtogató 90. — A visszamaradt testi és szellemi kifejlődés enyhítő körülmény 92, — 8. észlelet. Szellemi és testi kifejlődésben visszamaradt 19 éves merényletet tevő 94.

VIII. fejezet. A szellemi kifejlődés akadályai..... 95—128
Okok 96. — Kórodai áttekintés 98. — Szellemi tünetek 99. — Physikai tünetek 103. — Törvényszéki megítélés 106. — Buták büntetés alá eső cselekményei 109. — 9. észlelet. Egy buta emberfaló 110. — 10. észlelet. Buta gyujtogató 110. — A gyenge elméjűek büntetés alá eső cselekményei 111. — 11. észlelet. Gyenge elméjű gyujtogató 112. — 12. észlelet. A gyermek (fiú) gyilkos Carlino Grandi 115. — 13. észlelet. Gyilkosság, elkövetve egy nagy mérvben gyenge elméjű egyén által, egy ép elméjű ember rábeszélése folytán 118.

Függelék. A siketnémaság..... 128—132
14. észlelet. Siketnémaság. Hiányos kiképeztetés. Tolvajlás 130. — 15. észlelet. Siketnémaság. Élvezett tanítás. Gyujtogatás 131.

IX. fejezet. Az elmebetegségek..... 132
Törvényes határozatok 132. — Elméleti és gyakorlati tekintetben a törvényszéki elmekórtan feladata 133. — Az elmebetegségek alakjai 136.

1. A búskomorság (Melancholia)..... 136—182
Kórodai áttekintés 136. — A búskomor veszélyességének okai 141. — Félelem és Raptus 142. — Fájdalmas érzésből származó erőszakos cselekmények 148. — 16. észlelet. Közvetített öngyilkosság 149. — 17. észlelet. A nagyapa meggyilkoltatása erkölcsileg és értelmileg gyönge elméjű egyén által az ivarérés alkalmával föllépett búskomorság állapotában 150. — 18. észlelet. Búskomorság. Gyermek-gyilkolás fájdalmas érzetek folytán 153. — 19. észlelet. Búskomorság. Gyujtogatás. Gyilkosság 154. — Honvágyban szenvedő búskomorak (Nostalgia) 157. — 20. észlelet. Gyujtogatás honvágy következtében 158. — Erőszakos cselekvények, kényszerképzetek folytán 160. — 21. észlelet. Búskomorság kényszerképzetekkel. Egy

Lap

leány meggyilkolása 161. — 22. észlelet. Egy búskomor egyénnek kényszerképzete. Gyilkosság 162. — A cselekvés mechanismusa 164. — A törvényszék orvosi szakértői vélemény 165. — Erőszakos tettek félelem érzetek folytán 167. — 23. észlelet. Gyilkossági kisérlet egy búskomor egyén félelem rohamában 169. — 24. észlelet. Búskomorság. Gyermekgyilkosság raptus melancholicusban 170. — Erőszakos tettek téves képzetek és érzékcsalódások folytán 172. — 25. észlelet. Saját gyermekök meggyilkolása, szeretetből 174. — 26. észlelet. Gyermekágyi búskomorság. Gyermekek meggyilkolása 177. — 27. észlelet. A feleség megölése. Búskomorság üldözési tévelygésekkel 179.

2. Az őrjöngés (Dühöngés, Mania) ..... 182—195
Kórodai áttekintés 182. — Őrjőngési felgerjedések 184. — Dühöngés 188. — Jogsértések a dühöngők által 189. — 28. észlelet. Kontárkodás. Idült mánia nagysági téveszmékkel 190. — 29. észlelet. A házastárs és gyermek megölése. Őrjöngés 193.

Függelék. Az időszaki elmekór .... 195—208
Az egyszerű valamint visszatérő rohamok tartama 196. — Testi tünetek lényeges kiegészítő részeket képeznek 197. — Lopási hajlam 198. — Dypsomania és Polydypsia ebriosa 199. — 30. észlelet. Tolvajlás. Mánia periodika 200. — 31. észlelet. Mánia periodika. Gyujtogatás 202. — 32. észlelet. Dypsománia menstruális periodika 204. — Lucida intervalla 206.

3. Őrültség (elsődleges téboly) ..... 208—260
Ezen állapotok általános jelentősége és kórismézése 208.

a) Üldözési téboly 210
Kórodai áttekintés 210. — Törvényszéki jelentősége 213. — Közveszélyesség 213. — A veszélyesség kezdeti tünetei 214. — A gyilkosságok jellege 215. — 33. észlelet. Gyilkosság. Üldözési téboly 215. — 34. észlelet. Gyilkosság. Üldözési téboly 218. — 35. észlelet. Érzékcsalódási üldözési téboly. Háromszoros gyilkosság. Élethossziglan tartó börtönre való elítélés 220. — 36. észlelet. Üldözési téboly. Gyilkossági kisérlet a félelmi roham-

Lap

ban 221. — 37. észlelet. Üldözési téboly. Gyilkossági kisérlet egy hitszónok ellen 223. — 38. észlelet. Gyilkossági kisérlet érzékcsalódások és üldözési téboly következtében 223. — 39. észlelet. Rásztkór. Üldöztetési téboly. A házastárs meggyilkolása 225. — 40. észlelet. Gyilkosság. Rásztkóros téboly 226.

Panaszkodási és perlekedési téboly 229

Kórodai áttekintés 229. — 41. észlelet. Panaszkodási téboly. Verekedés 233. — 42. észlelet. Kétes elmeállapota (panaszos téboly) egy felfüggesztett postatisztnek 236. — Rásztkórosok 243. — 43. észlelet. Rásztkóros téboly. Téveszme, mely szerint az orvos által hibásan kezeltetett. Gyilkossági kisérlet ez utóbbi ellen 244.

b) A vallásos téboly 245

Kórodai áttekintés 245. — Törv. jelentősége 247. — A kórisme-kérdés a törvényszéken 248. — 44. észlelet. Vallásos téboly. Saját gyermekeknek meggyilkolása azon czélból, hogy Istennek áldozatot hozzon 249.

c) A szerelmi (eroticus) téboly 257

Lényege 257. — Érzékcsalódási közlekedés 258. — Visszahatási üldözési tévelygés 258. — 45. észlelet. Eroticus téboly. Kicsikarási kisérlet 259.

4. Szerzett szellemi gyengeségi állapotok ..... 260—289

a) Szellemi gyengeségi állapotok búskomorság és mánia után 261

46. észlelet. Búskomorságból keletkezett elmegyengeség. Gyilkosság 264. — 47. észlelet. Elmegyengeség heveny psychosis után. Agyonütés indulatosság alkalmával 266.

b) Szellemi gyengeségi állapotok fejsérülések után 270

48. észlelet. Elmegyengeség fejsérülés után. Gyilkosság az indulat alkalmával 271.

c) Aggkori elmezavar 273

Kórodai áttekintés 273. — Fajtalansági kihágások 274. — Gyilkosság 275. — A törvényszék orvosi kórisme 275. — 49. észlelet. Erkölcsi elsatnyulás aggkori elmezavar alapján. Leánygyikosság 275. — 50. észlelet. Fajtalan cselekedetek egy fiú iránt 276.

d) Hűdéses elmezavar 277

Lap

Kórodai áttekintés 278. — Előzményi szak 278. — Törvényszéki fontosság 279. — Kórelőzmény 281. — A büntető törvénynyel való összeütközések 281. — Öntudati zavarok 282. — Az emlékezési gyengeség jellegzetessége 283. — A cselekmények erőműzetének sajátságos jellege 283. — Alábbhagyások 284. — 51. észlelet. Gyujtogatás. Dementia paralytica 284. — 52. észlelet. A feleség meggyilkolása. Dem. par. 287.

5. Az alkohol okozta elmezavar ..... 289—319

Kórodai áttekintés 290. — Az iszákosok beszámításképessége 294. — Az agybetegség kimutatása 294. — Enyhítő körülmények 295. — Az iszákosok veszélyessége és büntetés alá eső cselekmények lehetősége 295. — 53. észlelet. Idült alkoholismus az erkölcsöknek és a temperamentumnak különösen szembeötlő elfajulásával. A feleség megsértése részegségi és indulati állapotban 296. — 54. észlelet. Idült alkoholismus. Házassági hűtlenség téveszméje. A feleség meggyilkolása 299. — 55. észlelet. Idült alkoholismus. Gyilkossági kisérlet az apán 301.

a) Iszákossági érzékcsalódás 303

56. észlelet Iszákossági érzékcsalódás. A feleség meggyilkolása 303.

b) Az iszkosok rezgő-őrje 306

Kórodai áttekintés 306. — Erőszakos tettek 307. — Öngyilkossági kisérletek 307. — 57. észlelet. Delirium tremens. A feleség megyilkolása 307.

A morphium vágy delirium tremense 308

Ezen tévelygés törvényszéki bírálata 310. — A beszámítás kérdése 311. — 58. észlelet. Opium falás. Tolvajlás azon czélból, hogy a nélkülözhetlen opium megszereztessék 311.

c) Alkohol psychosisok 312

59. észlelet. Idült alkoholismus. Egy asszony és egy gyermek meggyilkolása üldözési tébolyban 313. — 60. észlelet. Alkohol-üldözési téboly. Gyilkossági kisérlet 315. — 61. észlelet. Alkohol-üldözési téboly. Gyilkosság, érzékcsalódási félelmi izgalom alkalmával 317.

6. Eskóros elmezavar ..... 319—368

Lap

a) Az eskórosok psychikai elfajulása és azoknak elemi psychikai zavarai 321
Kórodai áttekintés 321. — Az orvos szakértői eljárás feladata 325. — Gyermekkorban jelenvolt ránggörcsök előzményi kimutatása 326. — Éjjeli rohamok 326. — Színlelt roham 326. — Beszámítási képesség 328. — 62. észlelet. Gyilkossági kisérlet 329. — 63. észlelet. Gyilkosság indulat közben. Eskór által feltételezett kóros kedélyizgékonyság 330. — 64. észlelet. Rosszhiszemű rágalmazás. Eskór. Kétes beszámítási képesség 332.
b) Szellemi zavarok átmenő rohamai eskóros egyéneknél .. 333
Általános támpontok 334. — Kórodai áttekintés 336.
α) Stupor állapotok 336
65. észlelet, Egy leány meggyilkolása. Több személy megsértése. Stupor epileptikus 337.
β) Homályosodási állapotok ösztönzési cselekedetekkel ... 338
66. észlelet. Eskóros szédüléssel összefüggő eskóros öntudatlanság rohamában elkövetett gyilkosság 339.
γ) Homályosodási állapotok félelemmel („petit mal“) 341
67. észlelet. Petit mal. Több személy meggyilkolása 342. — 68. észlelet. Eskóros homályállapotok félelemmel 343.
δ) Homályállapotok érzékcsalódási tévengéssel („grand mal“) 345
69. észlelet. A szülők meggyilkolása érzékcsalódási eskóros tévengésben 347. — 70. észlelet. A feleség és másik 4 személy meggyilkolása. Rettegtető érzékcsalódási eskóros tévengés 348.
ε) Homályállapotok álomszerű, de coordinált cselekvényekkel 352
71. észlelet. Eskóros álomszerű állapotok. Katonai szolgálatból való megszökés 354. — 72. észlelet. Eskóros homály- és álomállapotok félelemmel. Veszélyes fenyegetések 358.
Az eskóros átmeneti elmezavar kórisméje 361
Eskóros elmezavarok mint protrahált eskóros tévelygések 363
73. észlelet. Erőművileg okozott eskór. Búskomorság. Fiának valószinű meggyilkolása. Azután ismétlődő huzamosabb eskóros homályállapotok tévengésekkel 363.
7. A nőszenvi elmezavar ..... 368—402

Lap

a) A hysterikus jellem 368
Kórodai áttekintés 368. — Törvényszéki jelentősége 371. — Beszámítási képesség 372. — 74. észlelet. Hysterismus. Hamis feljelentések és csalás 373. — 75. észlelet. Öröklékenység. Hysterismus. Mérgezés indok nélkül 374. — 76. észlelet, Örökölt Hysterismus. Indok nélküli mérgezés 376. — 77. észlelet. Kisértet-játék, serdülő korban levő hyst. leány által előidézve 377.

b) Szellemi zavar átmenő tünet csoportjai hysteriában szenvedő egyéneknél 380
78. észlelet. Hysterismus. Hevenytévengés. Az anya súlyos megsértése 382. — 79. észlelet. Hysterismus. Fellengzési állapotok vallásos tévengéssel. Csalás miatti vád 384. — 80. észlelet. Hysterismus. Álomszerü állapotok szerelmi tévengéssel. Hamis feljelentés erőszaktétel miatt 388.

c) Idült elmezavar, hysterikus egyéneknél 391
81. észlelet. Szerelmi téboly. Hamis feljelentések 392. Az elfajulás jellegével biró hyst. tébolyállapotok 393
82. észlelet. Moral insanity hyst. alapon 396. — 83. észl. Egy hyst. elfajult, erkölcsileg hibás személy csalásai és szédelgései. Kóros indulatok és fogházi elmezavar 397.

X. fejezet. A psychikai elfajulások 402
Általános megjegyzések 402. — Kórodai áttekintés 403. — Működési elfajulási jelek 405. — Rendellenes működések a nemi élet terén 406. — Boncztani elfajulási jelek 408. — Psychikai elfajulási tünemények 409. — Elfajulási alapon jelentkező elmezavar 412. — Az elfajulási állapotok orvos törvényszéki jelentősége 413. —

1. Az erkölcsi elmezavar 415
Általános megjegyzések 415. — Kórodai áttekintés 417. — Kórisme 422. — A büntethetőség öntudata 424. — Szabad akarat 425. — 84. észlelet. Erkölcsi elmezavar, gyilkosság 426. — 85. észlelet. Erkölcsi elmezavar 428. — 86. észlelet. Erkölcsi elmezavar. Fonák nemi ösztön. Gyilkosság kóros kéjelgéséől 431. — 87. észlelet. Nemi és társadalmi érzetek hiánya, mint psychikai elfajulási állapotoknak részlet tüneménye. Egy flún elkövetett ki-

Lap

herélési kisérlet 434. — 88. észlelet. Apagyilkosság. Tévedésből érvényesített erkölcsi elmezavar 436.

2. Az ösztöni elmezavar 438

Kórodai áttekintés 438. — 89. észlelet. Impulsiv elmezavar. Gyujtogatás 442. — 90. észlelet. Impulsiv erőszaktétel kisérlet 445. — 91. észlelet. Egy önfertőző egyén impulsiv lopási ösztöne, feltételezve a nemi ösztön fonáksága által 448. — 92. észlelet. Öröklékenységi psychikai elfajulás. Kóros fajtalan impulsiv cselekmények 449. — 93. észlelet. Psychikai elfajulás. Gyilkosság 451. — 94. észlelet. Psychikai elfajulás öröklékeny alapon. Időnkinti ösztön hullafertőzésre 453.

XI. fejezet. Kóros öntudatlansági állapotok ..... 454—524

Törvényes határozatok 454. — Általános szempontok 455. — Az emlékezés 456.

1. Az alvás- és álomélet rendellenes állapotai 457

a) Az álomittasság 457

95. észlelet. Álomittasság. Gyermekgyilkolás 459. — 96. észlelet. Álomittasság. Apagyikosság 46[illegible].

b) Az alvajárás 461

97. észlelet. Alvajárás. Szándékolt gyilkosság 460.

2. Kóros öntudatlanság állapotai heveny agy-vérkeringési zavarok következtében 464

a) Mania transitoria 464

Kórodai áttekintés 465. — A roham színlelése 467. — 98. észlelet. Mania transitoria 467. — 99. észlelet. Mania transitoria 468. — 100. észlelet. Mania transitoria lebetegedés után 469.

b) Raptus melancholicus 470

Kórodai áttekintés 470. — Orvostörvényszéki jelentősége 471. — 101. észlelet. Gyermek meggyilkolása dajkája által a félelmi rohamban 472.

3. Kóros öntudatlansági állapotok, mérgező anyagok befolyása folytán 473

a) Részegség és öntudatlan részegség 473

Törvénycs határozatok 473. — Általános megjegyzések 474. — 102. észlelet. Gyilkosság öntudatlan részegség állapotában 479.

Lap

b) Kóros alkohol-visszahatás állapotai 481
Alapfeltételek és tünetek 481. — Orvos-szakértői közreműködés szüksége 483. — Az alanyi tényálladék kipuhatolása 484. — A szakértőre nézve fontos szempontok 485.
α) Alkohol-eskór 486
103. észlelet. Alkol-eskór. Saját gyermekek meggyilkolása érzékcsalódási érzékzavarban, eskóros szédülési roham idejében 487.
β) Heveny alkohol-tévengés 490
104. észlelet. Alkohol-tévengés. Az anya megsebzése 490.
γ) Mania transitoria a potu s. ebriosa 491
105. észlelet. Mania ebriosa. Megölés 492. — 106. észlelet. Mania ebriosa. Gyujtogatás 493.
c) Heveny elmezavar mérgezés folytán 495
4. Delirium febrile, inanitionis és Delirium nervosum 497
Általános megjegyzések 497. — 107. észlelet. Gyilkossági kisérlet és öncsonkítás váltóláz-tévengésben 500. — 108. észlelet. Feleség meggyilkolása hagymáz-deliriumban 501. — 109. észlelet. Gyermek meggyilkolása heveny tévengésben 502. — 110. észlelet. Gyermekgyilkolás gyermekágyi láztévengésben 504.
5. Az indulat-állapotok 505
Törvényes határozmányok 505.
a) Az élettani indulat 505
111. észlelet. Négyszeres gyermekgyilkosság, indulatban (valószínűleg kedélybetegnél) 509.
b) A kóros indulat 511
Nem indulat, hanem elmezavar 512. — Keletkezési módja 512. — 112. észlelet. Belterjesség (amnesia) és tartam által kitünő kóros indulati állapot 515. — 113. észlelet. Kóros indulat. Előjárónak megtámadása 517. — 114. észlelet. Kóros indulat. Gyermekölés 521.

FÜGGELÉK.

XII. fejezet. Elmebetegeken elkövetett bűntettek és kihágások ..... 524—539
1. Akaratnélküli, öntudatlan, elmebeteg egyénekkel gyakorolt közösülés 524

Lap

Törvényes határozmányok 524. — 115. észlelet. Közösülés bárgyú nővel 528. — 116. észlelet. Közösülés egy nymphomaniakus beteggel 531.

2. Védekezésképtelen, akarat nélküli vagy öntudatlan állapotba helyezés után gyakorolt közösülés 533

Törvényes határozatok 533. — 117. észlelet. Állítólagos szűzességrablás akaratnélküli (öntudatlan) részegség okozta állapotban 535. — 118. észlelet. Erőszak elkövetése hypnotikus álomban 536.

XIII. fejezet. Hamis vádak elmebetegek részéről ..... 539—545

1. Önvádlás 539

119. észlelet. Hagymázban megbetegedett vádlott a vád értelmében téveng 540. — 120. észlelet. Hasonló eset 540. — 121. észlelet. Egy elmebeteg hamis önvádolása 541.

2. Mások bevádolása 542

XIV. fejezet. Elmebetegségbe helyezés ..... 545—558

Törvényes határozmánynk 545. — Elmezavar erőművi behatás folytán. Kórismei támpontok 548. — Elmezavar psychikus shok által 551. — 122. észlelet. Szellemi gyengeségi állapot, fejsértés okozta anyagi sérülés következtében 552. — 123. észlelet. Elmezavar, mint megfenyítésnek állítólagos következménye 553. — 124. észlelet. Elmezavar bántalmazás következtében 553 — 125. észl. Elmezavar erőszaktétel következtében 554.

Fejsértés következtében létrejött aphasia 556

126. észlelet. Traumaticus amnestikus aphasia 557.

XV. fejezet. A fogság kiállásának képessége vonatkoztatva a psychikai egészségre ..... 558—563

Törvényes határozmányok (558). — 127. észlelet. Kétely a fogság kiállhatását illetőleg 560.

II. KÖNYV.

Vonatkozások a polgári joghoz.

A. Általános rész.

I. fejezet. A rendelkezési képesség ..... 565—587

Feltételei 565. — Jogok 567. — Körülmények, melyek a polgári rendelkezési képességet megszorítják vagy fel-

Lap

függesztik 569. — Törvényes határozmányok 569. — Ezek hiányai 571. — Kedélybetegek 573. — Őrültség 573. — Elmegyengeség 573. — Siketnéma 575. — Aphasia 576. — Lucidum intervallum 578. — 128. észlelet. Megzavart agykifejlődés, gutaütés következtében. Kérdéses de jelen levő rendelkezési képesség 580. — 129. észlelet. Eskóros elmegyengeség 580. — 180. észlelet. Siketnémaság. Kérdéses rendelkezési képesség 581. — 131. észl. Elmegyengeség. Féloldali hűdés. Beszédképtelenség. Inditványozott gondnokság 585.

II. fejezet. A nagykorúságtól való megfosztás 587
Törvényes határozmányok 587.
1. A német eljárás 587
2. Az osztrák eljárás 590
3. Az interdictió franczia jog szerint 591
Az orvos-szakértő a nagykorúságtól való megfosztási eljárásban 593
Visszapillantás a külömböző államok nagykorúság megfosztási eljárásaira 595

III. fejezet. A gondnokság megszüntetése ..... 599—605

B. Részletes rész.

IV. Fejezet. A nagykorúságtól meg nem fosztottak vitás rendelkezési képessége ..... 605—613
132. észlelet. Adás-vevési szerződés kétes érvényessége 608. — 133. észlelet. Kétes érvényességű vétel 609. — 134. észlelet. Veleszületett gyengeelműség. Vitás rendeldelkezési képesség 610. — 135. észlelet. Egy haldokló kétes rendelkezési képessége 611.

V. fejezet· Psychopathicus állapotok vonatkozásban a házasságképességre és a házasság felbontására ..... 613—620
136. észlelet. Agybántalomban szenvedő nő kétes elmeállapota; az illető házasságot akar kötni 617. — 137. észlelet. Haldoklóval kötött házasság kérdéses érvényessége 618. — 138. észlelet. Eskóros átmenő elmezavar szakában kötött házasság 619.

VI. fejezet. Elmebetegek kártérítési kötelezettsége .... 620—621

VII. fejezet. Tanúképesség psychopathicus állapotban.. 621—626

Lap

139. észlelet. Egy elmegyenge tanúképessége 625.

VIII. fejezet. Végrendelkezési képesség ..... 626—659

Törvényes határozatok 627.

a) A végrendelet készítéséhez törvény által követelt szellemi képesség 631

b) Psychikus zavarok, melyeknek tartama alatt a végrendelkezési képesség szünetel 632

A haldokló szellemi állapota 632. — 140. észlelet. Lázdelirium. Kétes végrendelkezési képesség 634. — Idült góczszerű megbetegedések 635. — 141. észl. Apoplektikus gyengeelméjűség 637. — 142. észl. Aphásia 638. — Elmebetegség 639. — 143. észlelet. Búskomorság mint előszaka a dühösségnek 641, — 144. észlelet. Búskomorság szabad időközökkel. A végrendelet kérdéses érvényessége 643. — 145. észlelet. Üldöztetési téboly. A végrendelet megsemmisítése 645. — 146. észlelet. Dementia paralytika. Megtámadott végrendelet 647. — 147. észlelet. Aggsági butaság. A végrendelet érvénytelennek nyilvánítása 648. — 148. észlelet. Kétes végrendelkezési képesség. Dementia senilis 649. — 149. észlelet. Üldöztetési téboly aggkori dementia alapján. Kérdéses végrendelkezési képesség 650.

c) Támpontok a végrendelkező elmeállapotának megítélésére 653

150. észlelet. Megtámadott végrendelet bizarr tartalom alapján. Bizarrság, de nem elmezavar 656.

FÜGGELÉK.

Vonatkozások a közigazgatási és rendőri joghoz.

Elmebeteg-törvények ..... 661—677

a) Elmegyógyintézetbe való felvételre s abból való elbocsátásra vonatkozó határozmányok 663

b) Az elmegyógyintézetek állami felügyelete 668

c) Engedély magán asylumok felállítására 669

d) Elmegyógyintézetekben való kényszer-elhelyezés 670

e) Intézeten kívüli elmebetegek állami gondviselése és felügyelete 674

BEVEZETÉS ÉS TÖRTÉNET.

Irodalom: Morel, Traité de la medicine légale des aliénés. Paris 1866. — Beer, Vierteljahrschrift für Psychiatrie 1868. 1. sz. 1869. 3. és 4. sz. — Semelaigne, Journal de médecine mentale. — v. Holzendorff, Einleitung in das Strafrecht. — Berner, Lehrbuch des deutschen Strafrechtes. 7. kiad. — Livi, Frenologia Forense, Milano 1863—68.

A törvényszéki elmekórtan történetének előadása csakis az elmegyógyászat és jogtudomány fejlődés-története segélyével kisérthető meg. A mennyiben az emberiség ismereteinek haladási folyamatáról tanuskodik, mely az emberi létnek legnemesebb javait és legmagasztosabb problémáit illeti, azon mérvben általában a mívelődéstörténetnek ép oly tanulságos mint fontos részét képezi. Sajnos, hogy csak töredékekben adható elő. Évezredekig uralkodott sötét barbárságon és kóros természettüneményeknek vak félreismerésén át vonul annak útja jelenlegi ismereteink felvilágosodott emelvényéhez; az igazságnak, tudománynak és emberiségnek tudatlanságból, vakhitből és fanatizmusból való lassankinti földerengését hirdeti, míg egyszersmind az emberi szellemnek máglyák, kínpadok és boszorkánypörök alakjában nyilvánuló legszomorúbb tévedéseire emlékeztet.

Tudomány történetévé csak azon időponttól kezdve válik, a melyben az elmegyógyászat képes volt tudományos kórismét felállítani, az elmebeteget a bűnöstől és megbűvölttől megkülönböztetni, s a melyben a jogtudomány a tárgyilagos bűnkérdés s az anyagi kár mérve szerinti bűnmeghatározás helyett a jogellenes és szabad akaratérvényesítés alanyi mozzanatát állította fel.

Az ismeretnek ezen magaslatán csak aránylag rövid idő óta van a művelődés kifejlődése. A törvényszéki elmekórtan még fiatal tudomány, de eredményei jelentőségteljesek a művelődés s a jog tovafejlődésére nézve. Már jelenleg is kilátást engednek a jogtudomány haladására, mely törvényszéki elmekórtan nélkül mai nap nem állhat fenn.

A jognak és a jogsértők megbírálásának történetében négy kifejlődési szak ismerhető fel, mely szakok minden nép jogtörténetében nyilvánulnak:

1. A legrégibb időben a sértett maga veszi igénybe önmagának a büntetési jogot.

2. Később a sértett Istenség követeli a bűnhődést. A büntetésnek czélja: az Istenség kiengesztelése, melynek haragja ez által elháríttassék.

3. Az egyesület vagy társadalom fenyegetettnek látja biztosságát és birtokába ejti (elfogatja) a gonosztevőt, hogy ártalmatlanná tegye.

4. Az állam a gonosztevő cselekedeteiben a nyilvános rendnek, az összes társadalom jog- és erkölcsi érzeteinek megsértését ismeri fel, és a sértett jogot ismét helyreállítani, a sértett jog- és erkölcsi érzetnek elégtételt szerezni törekszik, midőn igazságos megtorlást gyakorol.

A jogkifejlődésnek és jognézetnek első három fejlődési fokán röviden átfuthatunk. Itt a büntettnek csupán

külső oldala vétetik tekintetbe. A bűntettes akarata nem is vétetik számba. Az anyagi kár nagysága vagy valamely alacsony mívelődési fokon álló népnek félelme az isteni haragtól képezi az irányadó mérvet a büntetés megszabására nézve. A büntetések ennek folytán részint túlságosan kemények, részint nyersek (talion) és a sértett magán- (compositio) vagy társadalmi érdekek (fredum) helyreállítására czélzók.

Ily fokon áll a mosaicus jog, a régi görögök igazságszolgáltatása, továbbá a rómaiaké a császárok idejéig, valamint a régi germánok joga.

Azonban már a mosaicus jogban található a szándékosság, gondatlanság és esetlegesség közti megkülönböztetésnek kezdete büntetésreméltó cselekvények elkövetésénél, és a régibb római jogban is érvényesül a bűntett beszámításának alanyi oldala, a mennyiben csupán a szándékos bűntett tekintetik bűnügyinek, míg a törvényeknek bármely más megsértése, melynél szándékosság nem forog fenn, tisztán esetleges cselekvénynek tekintetik. Határozott vezénylő elvekkel azonban a régi római jog nem bír; annak elhatárolása a polgári jogtól nem vitetett keresztül, sőt sokszor a károsított akaratától függ, hogy valamely rajta elkövetett bűntett tisztán, mint magános elleni bűntény vagy mint a nyilvános rend elleni vétség üldöztessék-e.

Aránylag magas kifejlődésnek örvendett ellenben a római jogban a polgári jog. Ebben már szabatos meghatározások találhatók azon egyének rendelkezési szabadságára nézve, a kik az „incapacitas“ és „imbecillitas“ állapotában voltak. Úgy látszik, hogy Aretaeus, Galenus, Caelius Aurelianusnak az elmebántalmak terén eszközölt kutatásai nem voltak meddők a római jogtudósokra nézve.

Az értelem elvesztése gondnokok kinevezését vonta maga után. Hogy vajjon orvosok jártak-e közben az elmebeli állapotnak kipuhatolásánál, az igen kérdéses.

A római jog világos időközöket vett, és polgári cselekvényeket, melyek ily állapotban végeztettek, jogérvényeseknek ismert el. Sőt Justinian elrendelte, hogy a világos időközökben (intervalla perfectissima) a gondnokság ugyan megszünjön, de a gondnok mint ilyen megmaradjon, nehogy minden visszaesésnél ismét gondnoknak újolagos kinevezése váljon szükségessé.

Az emberiség művelődésének haladó fejlődésével a büntető jog kibontakozott azon alacsony álláspontból, melyet mint magán vagy társadalmi boszú vagy mint a sértett Istenség követelte bűnhödés a bűntény minden belső mozzanatainak mellőzésével elfoglalt vala, és a valóságos jog fokára emelkedett, mely többé nem csupán az anyagi kárnak nagyságát, hanem a törvényellenes akarat-érvényesítésnek alanyi mozzanatát is mérv gyanánt állitotta fel a büntett megbüntetésére nézve, a büntetést mint az erkölcsiség követelményét fogta fel a megsértett nyilvános rend érdekében, és a büntetés meghatározását s végrehajtását nem engedte többé át az érdekeiben sértett fél vagy nép érzelmeinek és belátásának, hanem azt a nyilvános jog képviselőjének részrehajlatlan ítéletére bízta.

Ezen erkölcsi eszme vivője a bensőséget követelő kereszténység és annak ethikai kifejlődésre és erkölcsi nemesedésre czélzó törekvése a tartalom-nélküli vagyoni büntetés helyébe a javításra czélzó bünhödést teszi. Ezzel nemcsak a büntetés jellege, hanem a büntető eszköz és a büntetés czélja is változik, noha mellékczél gyanánt az isteni rendeletek megszegéseért járó elégtétel is szerepel.

Ezen időtől kezdve az egyház veszi át a bíró tisztjét (canon-jog) és folytatja, míg az állam cultur-állammá és a szellemi haladás vivőjévé válik, és az egyház hatalma alól elvonva a büntetés tisztjét, ugyanannak csak fegyelmi hatalmat enged.

Míg a kereszténység ily módon a művelődés és erkölcsiség hatalmas emeltyűjével működik, addig a vakhit és az egyház által táplált előítéletek az igazságszolgáltatás biztosságát sokféleképen veszélyeztetik. A korszak nyers jelleme sem engedi még a büntetésnek javítási czélját érvényesülni, és hamis lélektani nézetekre alapított elrémítési czélok által szentségteleníti az igazságszolgáltatás méltóságát, midőn a bűnösre kegyetlen büntetéseket szab.

Ezen időben hiányzik még a szükséges felvilágosodottság, a lelki állapotok finomabb ismerete, a természettudományok kifejlődése. A kínpadnak és boszorkánypöröknek korszaka ez, és a XVI. századnak jeles törvénykönyve, a Carolina, a vakhitből, tudatlanságból és nyerseségből származó nézeteket barbár büntetések által szentesíti, habár a beszámítás alanyi oldalát nem hanyagolja el.

Ily módon lassú a haladás, azonban a gyarapodó művelődés észrevehetővé válik a büntetések enyhülésében, és a jogtudomány is mindinkább tekintetbe veszi a gonosztevő belső állapotát, az alanyi mozzanatot. Úttörő szerepet játszanak e tekintetben a XVII. század természetjog-tanárai (Grotius, Hobbes, Pufendorf) és Thomasiusnak azon törekvése, melylyel az említett búvárok nézeteinek a büntetőjogba való bejuttatására igyekezett.

Határozott haladásról, mely a többi országok törvényhozásainak is hasznára vált, tanúskodnak a XVI. szá-

zadbeli olasz jogászok nézetei. Ezek azon befolyásnak kezdeteit mutatják, melyet a kóros lelki állapotoknak orvosi megfigyelése és fürkészése gyakorolt, sőt az orvosoknak igénybevétele a tényálladék megmagyarázására, a Carolina-jognak behozatala óta (1532.) Németországban és a Ruota romana megalapításával Rómában, szokásossá vált.

A beszámítás alanyi föltételeinek, valamint az elmebetegségek lényegének beható ismeretét már a XVI. századbeli olasz jogászok elvei mutatják. A gyermek nem volt büntethető (infantem innocentia tuetur), a gyermek $10^1/_2$ éves koráig „a gyermekkorhoz legközelebb állónak, csalásra (bűnre) nem képesnek“ tartatott („infantiae proximus non doli capax.“ Farinacius question. XCVIII. No. 8.).

A 12—14. évig a hiányzó megkülönböztetési képesség fölvétele volt elfogadva, mely azonban a „malitia supplex aetatem“ tétele által korlátoztatott, és a kiskorú megbüntettethetett, „si proximus pubertati sit et ob id intelligat, se delinquere“.

Kiskorúak bűnügyi esetekben nem lehettek tanúk és büntethetőségök enyhítő okot talált korukban életök 25. évéig, a nagykorúság idejéig. Azonban az aggkor is hasonlónak tekintetett a törvény előtt, a mint ez a következő tételekből kiderül:

„Ignoscitur his, qui aetate defecti sunt.“ — „Senectus est velut alia pueritia“ (de poen. temperand. XIII. p. 20.) — Senes sunt diminuti sensu et intellectu, ita quod repuerascere incipient“ (Farinac. Quest. XIII. No. 25.)

Az elmebetegek beszámítás-képessége ki volt zárva: „furiosus satis ipso furore punitur“, mely tétel már a római jog forrásaiban tartalmaztatik.

Ha kétség forgott fenn az iránt, hogy vajjon valamely bűntett az elmezavar időszakában vagy ezen időn kívül követtetett-e el, akkor a következő tétel volt elfogadva: „si dubitatur quo tempore deliquerit, an tempore furoris, an tempore sanae mentis, in dubio et potius quod deliquerit tempore furoris.“

Már az indulatok (Affecte) is enyhítő körülmények gyanánt szerepeltek: „non excusant in totum sed tantum faciunt ut mitius delinquens puniatur.“

Továbbá: „quidquid in calore iracundiae vel fit vel dicitur, non prius ratum est quam si perseverantia apparuit, judicium animi fuisse.“

Az indulat oka is tekintetbe vétetett: „simplex iracundiae calor non excusat, nisi justa causa praecedat.“

Az első, ki az orvos-lélektani tapasztalatokat mint tudományos egészet tárgyalni megkisértette, Paulus Zachias (l. Beer, Vierteljahrschr. f. Psychiatrie. II. 3. és 4. füz., 371. l.) a pápa orvosa és a Ruota romana tanácsosa. Azon érdem, hogy a törvényszéki-lélektani tudomány kifejlődése számára anyagot gyűjtött, Fortunatus Fidelis-t illeti (de relatione medicorum libri IV, Panorm. 1602.). „Quaestiones medico-legales“ című munkájában (Roma 1621—50.) rakta le Zachias a törvényszéki lélektan épületének alapkövét. Ezen munkájában (Quaestiones lib. II. lit. 1.) e tárgyat „de dementia et rationis laesione et morbis omnibus qui rationem laedunt“ czím alatt fejtegeti. „Dementia“ előtte összes fogalmat képez mindazon állapotokra nézve, melyekben a szellem téved vagy gyöngének nyilvánul. A zavart elmeműködésnek három iránya derül itt ki: *a)* az erély csökkent: fatuitas (butaság, elmegyöngeség, észtompaság),

b) visszás: delírium (phrenitis), *c)* tökéletesen elveszett: insania (a szellemi erők teljes elenyészése).

E kórállapotok kifejlődésére nézve elsődleges (önszenvi, idiopathicus) és másodlagos (együttérző, sympathicus) elmezavarok különböztettetnek meg; a lefolyásra nézve pedig folytonos (continuus) és időnkinti (alábbhagyó és időszaki) zavarok.

Valóban meglepők azonban azon finom kórismei megjegyzések, melyeket a XVI. századbeli kitünő orvos a „de signis sanae mentis“ című fejezetben nyilvánít.

Az elmezavar jelei, Zachias szerint, végtelen sokfélék. A cselekedetekből (melyekhez a mozgatag zavarok is számíttatnak) és a beszédből vehetők gyakran észre. Azonban ily betegek beszédei egészen értelmesek lehetnek („ratiocinantur ut caeteri sanae mentis homines“), és ily esetben cselekedeteiket kell főleg tekintetbe venni („porro apertius dementia significatur ex civilibus actibus“). Zachias már ismer elmebetegeket részleges tévelygésse („plures circa tantum unam rem insaniunt“) és figyell meztet ezen tüneménynek törvényszéki fontosságára.

Tudomása van arról, hogy számos betegnél az emlékező tehetség nem hiányzik („justa rerum memoria pollent“).

A beszéd és a cselekvények szerinte inkább a jogászok által használtatnak fel a kórisméhez, míg az orvosok inkább a kedélyhangulatot, az arczkifejezést, a test viszonyait (habitus) és bizonyos külső jeleket értékesítenek a kórisme felállításánál. Az okok figyelembe vételét is tanítja, azonban még megbűvölésről és boszorkányok befolyásáról szól.

Míg ekkép a törvényszéki lélektan számára tudományos alap szerveztetik, legnagyobb jelentőségűek egyéb

törekvések, melyek a nagy tömeg babonás hitének megsemmisítésére, továbbá arra czéloznak, hogy az elmebetegek agybetegeknek, nem pedig az ördög által elbűvölteknek és megigézetteknek tekintessenek.

Ez nehéz feladat volt, mert az egyház, nagyrészt újszövetségi nézetek alapján, azon nézetben volt, hogy ily esetekben boszorkányság és az ördög műve forog fenn; a természettudomány alacsonyabb fokon volt, semhogy a kóros lelki állapotok tüneményeit indokolhatta volna; ehhez járult még, hogy a betegek tévelygése túlnyomólag ama sötét századok babonás vakhitében mozgott — hiszen ők magok vádolták magokat az ördöggel való éjjeli összejövetel, Incubus és Succubus-sal való közösülés, vampyrismus, stb. miatt!

Felvilágosító szerepet vittek már a XV. században Savonarola (Practica de aegritudinibus a capite usque ad pedes. Pavia 1486.). Anton Guarnerius: Opus praeclarum ad praxim medicam. Lugduni 1534. Porta (de humana physiognomia).

Ezek Wier megelőzői, a ki 1517-ben „de praestigiis daemonum“ czímű nevezetes művében bebizonyította, hogy a boszorkányok legnagyobbrészt csak őrültek és méhszenvesek, és a ki a császárhoz s a birodalomhoz folyamodott, hogy ezen állítólagos boszorkányok ártatlan vérét kimélje.

Azonban egészen a XVIII. század későbbi tizedéig még szilárd vezérelvek nélkül áll a büntetőjog, bűnper és büntető eszköz még a középkori intézmények barbár uralma alatt áll (kínzás). Az orvos-lélektani tudományok sem haladtak még annyira, hogy a jogtudomány újjáalkotására nézve alapítólag hassanak, sőt hogy csak azon jogukat is érvényesíthették volna, hogy kétes lelki épség

kérdéseiben meghallgattassanak. E jogosultságot igyekszik kimutatni J. Z. Platner „Programma quo ostenditur medicos de insanis et furiosis adiendos esse“ című művében 1740-ben. Ennek fia, Ernst Platner, a tudománynak eddigi eredményeit „Quaestiones medico-forenses“ című művében foglalja össze.

Végre a jogtudomány is érzi azon szükséget, hogy működésének bensőséget és indokolást szerezzen bölcsészeti elveken (büntetőjog bölcsészete). Emberiségi irányban hatalmasan lendítettek a dolgon Beccaria, Filangieri, Voltaire és mások törekvései, melyeknek czélja: az általános emberi jogok érvényesítése, a törvény előtti egyenlőség, a jobbágyság megszüntetése, emberies büntetési czélok felállítása (javítás az esztelen elrémítési elmélet helyett), a bűnügyi eljárás (a kínzás megszüntetése) és a büntetési eszközök emberiesítése.

Beccaria humán törekvései elismerésben részesülnek nemcsak a tudomány, hanem a hatalom birtokosai előtt is. Nagy Frigyes megszünteti a kínzási eljárást államaiban, II. József császár pedig eltörli a halálbüntetést; a jobbágyság szégyenletes bilincsei mindenütt széttörnek.

A büntetőjognak tudományos, részben Kant bölcsészetéből kölcsönzött elvekre (a lélektani kényszer elmélete) fektetett újjáalakítását megkisérté Feuerbach, kinek elvei a közjogot (CCC) mindinkább kiküszöbölő részleges törvényhozások egész sorozatában fölvétetnek.

A büntetőjognak lélektani alapon történő megállapításával az orvosi lélektan is hatalmas lendületet nyer tapasztalatainak érvényesítésére és ismereteinek kibővítésére nézve, míg az elmebántalmak ügyének egyidejűleges reformja elmegyógyintézetek felállítása (St. Lukes Londonban, Bonifazio Florenczben), a lánczok eltávolítása

(Pinel), Chiarurginak az elmegyógyászatról írt munkája (della pazzia in genere ed in ispecie. Firenze 1793.) által hatalmasan előmozdíttatik.

Az orvosi lélektan és elmegyógyászatnak századunk elején még tökéletlen fejlődése, kezdetben ki nem elégítő eredményekhez és félszeg bölcsészeti speculativ nézetekhez vezet.

Sőt azon homály, mely az elmebántalmak lényegére nézve uralkodott, illetékességi vitákhoz vezet (Kant) az iránt, hogy vajjon szellemileg nem szabad állapotok megbírálása a bölcsészeti avagy az orvosi kart illeti-e, és az orvosi kar számára oly nehezen kivívott jogot még századunk 30-as éveig (Regnault: Das Urtheil der Aerzte, ford. Bourel, Cöln 1830.) megtámadják.

Az elkülönített lelki erők fölvételében elfogult, nagyobbrészt speculativ természetű lélektan némely tévedést (Monomania, részleges őrültség) elősegít, a közönség és a jogászok hiedelme, mely az értelmiségnek zavarait követeli a lelkileg nem szabad állapotok ismérve gyanánt, megnehezíti a törvényszék előtt azon rendellenes lelki állapotok érvényesítését, melyek tévelygéssel nem járnak.

Felvilágosítólag hat a Herbart által megállapított, Drobisch, Domrich, Waitz, Wundt és mások által továbbfejlesztett tapasztalati lélektan, mely a lelki erők egyetemlegességét kimutatja, és a monomániák fölvételét ad absurdum vezeti, továbbá a kórodai elmegyógytan, midőn a tapasztalatoknak jelentékeny anyagát állítá a törvényszék rendelkezésére, és azon meggyőződést állapította meg, hogy a törvényszéki elmegyógyászati megbirálásnak tárgyai kóros agyi állapotok, melyek kórismejének megállapítására a modern tudomány minden kórodai és anthropologiai segédeszközeivel kell törekednünk, a

helyett, hogy egyszerű lélektani, s gyakran a mindennapi élet köz-lélektanából merített és tarthatatlan metaphysikai ismérveket értékesítő elemzésben mozognánk.

A hajdani törvényszéki „lélektan“ elmekórtanná lett. E megváltozott álláspont alapján igényt tarthat arra, hogy törvénykönyvek szerkesztésénél, valamint valamely concret kétes lelkiállapot meghatározásának tisztázásánál meghallgattassék. Azon körülmény, hogy az orvosok törvényszék előtt kétes lelki állapotok tárgyában mindinkább gyakrabban igénybe vétetnek, továbbá, hogy véleményök nagyobb méltánylásban és becsben részesül, ha az a haladott tudomány követelményeinek valóban megfelel, örvendetes bizonyítékát képezi ezen még fiatal tudomány elismerésének.

Azonban nemcsak mint az egyes beszámításképességére vonatkozó s gyakran homályos kérdésekben szolgáló szövétnek bír a törvényszéki elmekórtan jelentőséggel, sokkal nagyobb fontossággal bir az mint általánosságban a jogtudomány haladásának ismeretforrása, melynek methaphysikai nézetekből és merev alakiságból való újjáalakulása az ember szellemi működésének természettudományi, anthropologiai felfogási módjában, mint a hogy azt a törvényszéki elmekórtan képviseli, becses segédeszközöket talál.

Azon országokban (Németország, Ausztria, Olaszország) a hol a törvényhozás már átalakult vagy rövid idő mulva javítását várja, a törvényhozás haladása és az igazságszolgáltatás biztossága nem csekély mérvben az elmekórtan érdemét képezik, mely mint természettudomány ment előre, s a haladás útjait egyengette. Oly országokban, a hol a törvényhozás nem haladt, pl. Angolországban, a megállapodott törvényhozás és az előre-

haladt tudomány közti hézag napról-napra kellemetlenebb módon válik érezhetővé, és sajnálatos módon veszélyezteti az igazságszolgáltatás biztonságát.

Tudományunk nem épen távoli időben reménylendő haladása gyanánt tekintendő némely állapotok tisztázása, melyek külsőleg csupán erkölcsi romlottságnak látszanak, valóságban azonban kórosak, továbbá újabb kutatások értékesítése, melyek physikai fogyatkozások öröklékenységére, bizonyos rejtett idegbántalmaknak (eskór, méhszenv), bizonyos nem-szabad lelkiállapotok létrejövetelére gyakorolt befolyására vonatkoznak. Számtalan szerencsétlent, kiket a mai korlátolt birói álláspont és a közvélemény még bűntetteseknek és erkölcstelen embereknek tekint, egy későbbi kor valódi természetökben fog felismerni, és feladata lesz azokra nézve jóvá tenni azt, a miben tudomány és jogszolgáltatás hibázott. Ezen értelemben kell felfogni ezen állapotok legalaposabb ismerőjének, Morelnek művét: „je ne mets pas un instant en doute que les lois, qui règlent la pénalité chez tous les peuples civilisés ne soient destinées un jour à subir des modifications, dont l'honneur reviendra aux médecins qui auront appris à mieux faire connaître les nombreuses modifications, que l'hérédité imprime à l'organisation. (Traité des malad. mental. p. 544). A bűntettesnek embertani (anthrop.) tanulmányozása kétségtelenül gyümölcsözni fog, és hozzájáruland ahhoz, hogy biztosabb alap nyeressék a beszámításképesség kérdésére nézve általában, valamint a büntetés végrehajtásának módjára nézve is. Bekövetkezik azon idő, midőn bizonyos gonosztevőkre vonatkozó mai nézeteink és a büntetés ethicai és jogi indokolásában, különösen a hol mint halálbüntetés jelentkezik, tarthatatlanokká válnak, s akkor az előbbi csak

mint közveszélyes szerencsétlen áll előttünk, az utóbbi pedig ép oly szörnyűnek és megfoghatatlannak tűnik fel, mint a hogy mai nap elmult századok boszorkányrögeszméjére és kínpadjára szégyenérzettel gondolunk vissza. Fontos követelmény, melyet a törvényszéki elmekórtan már ma is jogosan állíthat fel az állam irányában, az, hogy tapasztalatai általánosíttassanak és terjesztessenek. Míg a jogtudósok nem tudják, hogy rendellenes elme-állapotok mily módon nyilvánulnak; míg a nemszakértő előítéleteivel járulnak concret esetekhez és nem tudják, hogy mit kérdezzenek; míg tudatlan orvosok hivatvák helytelenül felállított kérdéseket eldönteni, melyeknek eldöntésétől elég gyakran az érdekelteknek függ szabadsága, becsülete, élete: mindaddig a törvényszéki elmekórtan társadalmi jelentősége, elért magas kifejlődési foka daczára, holt tudomány marad, melynek eredményei a közjóra nézve elveszettek.

Ezen ismerethiány, bizonytalanság és tudatlanság, mely a törvényszék csarnokában a kétes elmebeli épség kérdésében mutatkozik, csak azon esetben fog elenyészni, ha az egyetemeken a tudomány ezen ágának kötelező tanulmányozásáról gondoskodva lesz, de nemcsak jövendő törvényszéki orvosokra, hanem jogtudósokra nézve is. Ez megtörténik ez idő szerint, legalább — Oroszországban.

I. KÖNYV.

VONATKOZÁSOK A BÜNTETŐJOGHOZ.

A. Általános és alaki rész.

I. FEJEZET.

A törvényszéki lélektan elve. — Akaratszabadság.

Irodalom: Berner, Schütze, Oppenhof tankönyvei; Spielmann, Diagnostik der Geisteskrankheiten 1855. — v. Rönne, Die criminalistische Zurechnungsfähigkeit. Berlin 1870. — Wagner, Die Gesetzmässigkeit in den scheinbar willkürl. menschl. Handlungen v. Standpunkt der Statistik. Hamburg 1864. — Drobisch, Die moral. Statistik und die menschl. Willensfreiheit. 1867. — Oettingen, Die Moralstatistik. 2. Aufl. 1874. — Frese, Friedreich's Blätter. 1873. — Benedict, Zur Psychophysik der Moral. Wiebeke, Allgem. Zeitschr. für Psych. 23. 4. füz. — Witlacil, Wiener med. Presse IX. 23. — Göring, Krit. Untersuchung über d. menschl. Freiheit und Zurechnungsfähigkeit, 1876. — Hoppe, Die Zurechnungsfähigkeit. 1877.

A mai büntetőjog alapját, mely már nem csupán a külső eredményt értékesíti a büntethetőség és a büntetés mérvének megállapításánál, az emberi akarat szabadságának elve képezi. „A hol a szabad cselekvésre a képesség megszünt, ott a törvényekből nem forog fenn kötelezettség.“

Mielőtt az emberi akaratszabadságnak ezen elvéből gyakorlati következtetéseket vonnánk, szükségesnek látszik röviden értekezni annak valóságos létezéséről és arról, hogy ez mily mérvben ismerhető el. Ily fejtege-

tés szükséges az álláspontok azon különbözőségénél (eltérésénél), melyet a bölcsész, jogtudós és természetbúvár az emberi akaratszabadság elvével szemben elfoglal.

Míg a hittudomány és bölcsészet az emberi akaratszabadságot dogmaticai, czéltani és metaphysikai okokból állítja fel, a jogtudomány pedig, melynek alapföltételét képezi, ugyanazt mint adottat veszi fel, mivel különben jogállam nem volna képzelhető, addig a természettudomány az egyedüli, melynek számára nem létezik dogma, sem előzetes okoskodás, sem tekintély, sem hasznossági elv, hanem csupán a megfigyelés (észlelet), mely a kérdést nyilt kérdésnek tekinti, és amannak útján törekszik azt megoldani.

Az emberi akaratszabadság — fájdalom! — nem az anyagnak tulajdonsága, hanem az anyag működési tevékenységei sorozatának összműködési eredménye, melyeknek összefüggése és lényege nem fekszik tisztán előttünk, nem is képezi az érzéki megfigyelésnek tárgyát, hanem csak közvetve puhatolható ki.

Mindazonáltal nem szenvedhet kétséget, hogy ezen kérdésnek csak természettudományi úton történő megoldása nyujt kilátást eredményre, és bir jogosultsággal.

Míg a metaphysikai tudományok egy önálló lélek fölvételében tetszelegnek és legfölebb azt ismerik el, hogy ezen lélek bizonyos időn át testi szervhez van kötve, ez utóbbit mintegy eszköze gyanánt használván fel, addig az ember azon műveleteinek természettudományi szemlélése, mely az úgynevezett léleknek tulajdoníttatik, ezen műveletnek a testtől és állapotaitól való és tényleg minden pillanatban nyilvánuló függőségéből indul ki, és ezen lelki folyamatokat a test bizonyos szervének, az agynak, mint annak működéseit

tudja be. Ha a természettudományi nézet helyes, akkor nem lehet kétség arra nézve, hogy a szerv és működés közt szükségképen a legszorosabb vonatkozás forog fenn.

E fölvétel százszoros támogatást nyer az ember szellemi működéseinek természettudományi megfigyelésében; épélettani és kóros állapotban — mindenütt, úgy a társadalmi közlekedésben, valamint a betegágynál és a boncasztalon oly tényekre akadunk, melyek a szellemi működés folyamatainak közvetlen függőségét mutatják ki, nemcsak az agynak, hanem az egész testnek fejlődési, táplálkozási és működési viszonyaitól.

A szorosabb értelemben vett szellemi működések szerve gyanánt az élettan az agynak kéregállomány-rétegét mutatja ki. E szervnek finomsága minden leírással daczol. Számtalan rostok és sejtek képezik a szellemi működések műhelyét, közvetítik a közlekedést a legtávolabb eső tartományokkal, a testnek összes szerveivel, a külvilágból benyomásokat vesznek fel, azokat feldolgozzák, s azután ismét beidegzéseket és ösztönzést küldenek a tartományokba. Ezen szervben gyűlnek azonban össze a benyomások is a testből, melyek majd csupán homályos érzetekké, majd tiszta felfogásokká, gondolatokká, érzésekké, indulatokká alakulnak át.

Ezen szerv tulajdonát képezi azon lelki folyamatok sokfélesége, melyeknek eredménye az úgynevezett emberi szabadságot képezi. Ezen szerv elemeinek finomságából, azon számtalan fonalból, mely azt valamennyi többi szervvel összeköti, felfogható a működés nehézsége, mint azt a beszámításképesség fogalma tartalmazza, úgyszintén ezen működés zavarának gyakorisága.

A természettudományok eredményei lényeges támo-

gatást nyernek még csak az újkorban művelt társadalmi, azaz: erkölcs-statisztika által, mely a szabad akaratról szóló tant, mely az emberekre nézve annyira hizelgő, jelentékenyen szűkebb körre szorítja vagy csaknem teljesen megsemmisíti.

Quetelet statisztikai vizsgálataiból, Wagner, Drobisch, Oettingen és mások dolgozataiból azon figyelemreméltó tény derül ki, hogy a látszólag teljesen önkényes cselekedetek, mint pl. az öngyilkosság, nősülések, bűntettek, évenkint megközelítőleg egyenlő számban ismétlődnek, és statisztikailag oly csekély változatokat mutatnak, hogy pl. az öngyilkosságok, nősülések, bűntettek, sőt a bűntettek bizonyos nemének száma a következő évre nézve megközelítő szabatossággal előre meghatározható.

Mikép egyeztethető össze a látszólag önkényes cselekvényeknek ezen törvényszerűsége a szabad akaratmeghatározással, mikép vehető fel, hogy ez utóbbi még érvényre jut, midőn tényleg és a statisztika által kimutathatólag látszólag szabad cselekvények bizonyos százalékokban évenkint ismétlődnek, de bizonyos társadalmi és az egyes szabad akarata alól kivont külső föltételekkel párhuzamosan szaporodnak és csökkennek.

Ezzel az egyes egyén, viszonyainak és pedig lényegileg három tényezőnek rabszolgája gyanánt jelentkezik; e tényezők: eredeti szervi alapja, nevelése, külső viszonyai és életsorsa. Csak a 2. és 3. tényezőre van befolyása, és pedig igen föltételes (korlátolt) befolyása; az első akaratától független, de épen ez a legfontosabb. Az egyesnek akarata csak annyiban jelentkezik mint hatány, és csak annyiban jut érvényre, a mennyiben képes bizonyos társadalmi föltételeket, akár jó, akár rosz irányban, befolyásolni és átalakítani, a tömeg neve-

lésében részt venni és az általános erkölcsiség elveit saját nevelésére értékesítni. Erkölcsi irányban az egyén képes tenni a törvényhozás javítására gyakorolt befolyása, embertársainak ethikai és értelmi kiművelése, továbbá szóban és tettben nyilvánított saját erkölcsi példája által, mint családfő, mint az ifjúságnak tanítója stb.; erkölcstelen irányban rossz példa, elcsábítás, bűn elkövetése, nemi erkölcstelenség stb. által.

Azon kiváló jelentőség, melylyel házasság kötésénél az öröklékenység törvényeit tekintetbe vevő választás, a természet törvényeinek megfelelő életmód és az erkölcsiség törvényeinek megfelelő ön-nevelés és mások nevelésére gyakorolt befolyás bir, ezen tényekből világosan kiderül.

Azonban többet, mint a *föltétlen* akaratszabadság hiányát, az erkölcs-statisztika ezen számai nem bizonyítanak, minthogy azon föltételező befolyást mutatják, melyet bizonyos állandó embertani (anthropol.), éghajlati és társadalmi tényezők látszólag szabad cselekvényeink számára gyakorolnak.

Egyenlően maradó egyéb viszonyok daczára azonban ezen számok mégis másrészt változásokat szenvednek, és megváltoztattatnak oly feltételek által, melyeket szükségképen legalább részben a szabad akarat kifejezésének kell tekintenünk. Ily módon történik, hogy a művelődési és különbeni társadalmi életben történő változások által, melyek nyilvánosan az összes társadalom megfontolt akaratából indulnak ki, pl. a törvényhozásban történő változások, az erkölcsiség javulása stb. által a moral-statisztika számai is megváltoznak.

E tüneményt ezután az összes társadalom szabad akarata bizonyos mennyiségének kifejezése és az egyéni

szabad akarat gyarapodásának eredője gyanánt tekinthetjük, a mennyiben a nevelés javulása, az általános erkölcsiség stb. által az egyénnek ethicai ösztönei is a szervi ösztönökkel és ártalmas külső társadalmi befolyásokkal szemben nyernek és megerősödnek, és ilyképen az egyes erkölcsi akarata gyarapodásban részesül.

Az egyesnek ezen „szabad“ akarata mindig csak viszonylagos lesz, és eltekintve az egyesnek testi szervezetétől, lényegileg függni fog az erkölcsi kifejlődés fokától, melyet azon állam elért, melyhez az egyén tartozik, és a nevelésnek, jó példának, stb. azon mértékétől, melyben az illető egyén részesült.

A népek művelődésének és ethikai kifejlődésének különböző fokánál, és az egyénileg különböző foknál, melyen az egyes egyén nevelésénél fogva ezen művelődésnek gyümölcseit áthasonította, a szabad akaratnak végtelen különböző fokozatai fognak mutatkozni. Hogy az erkölcsi szabadságnak ezen mindenesetre figyelemreméltó egyéni mérve valaha a föltétlenség fokáig emelkedjék, az, azon figyelő számára, ki a szellemi életnek testi szervi és külső társadalmi föltételektől való függőségét méltányolni képes, alig hihető, noha ez képezi az eszményt, úgy az egyes egyén, valamint az összes társadalom számára. Azonban az összes társadalom mint jogállam nem is követeli az egyéni akaratot mint föltétlen szabad akaratot, hanem megelégszik aránylag szabad akarat követelésével, mely az egyént kötelezi a társadalom által kiszabott bizonyos fokig a szervi, önző, s a többiek érdekeit és jogkörét sértő ingereknek elvont, értelmi, az erkölcsi és állami törvényeknek megfelelő elvek érdekében sikeresen ellenállni.

Ezen képességen alapszik a polgári önrendelkezési képesség, mely ismét a beszámításképességnek, a jogos felelősségnek föltételét és ezzel az összes jogállamnak ember-lélektani (anthropolog.-psycholog.) alapját képezi.

II. FEJEZET.

Beszámítás és beszámításképesség.

Azon állapotot, melyben valaki van, a ki képes valamely bűnténynek vagy kihágásnak jelzett cselekvény elkövetése és abbanhagyása közt választani, magát arra elhatározni, a büntető jogtudomány a *beszámításképesség* állapotának nevezi.

Azon ítélet, hogy valaki ily lelki állapotban büntetésreméltó tettet követett el, hogy vétkes, hogy a tett ugyanannak beszámítható, a *beszámítást* képezi.

A *beszámítás* föltételei: 1. *tárgyi* tényálladék, jogellenes *cselekedet* (a puszta akarat vagy gondolat nem esik büntetés alá); 2. *alanyi* tényálladék, — szükséges hogy azt *a) akarta légyen*, hogy a tettes akaratára vonatkoztatható legyen (csupán esetleges találkozása a tett eredményének és a tettesnek nem állapít meg büntethetőséget), *b)* szükséges, hogy a tettes akarásában egyszersmind a tett nem-akarásának lehetősége tartalmazva legyen (választási képesség).

Az ily (szabad) akarásnak mint a beszámításképesség föltételének előföltételei a következők:

a) A megkülönböztetési képesség (libertas judicii), azaz valamely egyénnek azon képessége, melynél fogva cselekedetének minőségét, viszonyait és következményeit fölismeri. Ez magában foglalja az emberi társulás törvényes és állami rendje hasznosságának és szükségének

ismeretét, a törvényeknek e czélra vonatkozó jelentőségéről való ismeretet, ezek megszegésének következményeit az illető saját személyére és a társadalomra nézve.

b) Azon lehetőség, melynél fogva az egyén ezen érvek alapján valamely cselekvény elkövetésére vagy abbanhagyására határozhassa el magát (libertas consilii). A megkülönböztetési képesség a tapasztalatnak, értelmi képzettségnek és művelődésképességnek bizonyos fokát, az elhatározási képesség akadályozatlan eszmetársítást és zavartalan meggondoltságot tételez fel a megkülönböztetési képesség által szolgáltatott érdeknek mindenkori és azonnali érvényesítésére. A hol ezen lélektani föltételek teljesítvék, ott lélektani beszámításképesség áll fenn. Ez utóbbi összeesik a jogi beszámításképességgel s annak föltételét képezi.

A bűnügyi beszámításképességen túl tejred az erkölcsi.

Ez fennáll, mihelyt valamely egyén azon képességgel bír, hogy nemcsak a hasznosnak és ártalmasnak, a megengedettnek és megtiltottnak logikai, az értelmiség által szolgáltatott indokai folytán követhet el vagy hagyhat abban valamely cselekvényt, hanem ezen képességgel a rendelkezésére álló erkölcsi indokok által bír.

A művelt embernél rendesen nemcsak logikai, hanem ethikai indokok is vannak az öntudatban, és ezek határozzák meg rendesen az eredményt. Szorosan véve a jogi beszámítás csupán tökéletes tudatot tételez fel a büntetőjogi felelősségre nézve, azonban a cultur-államban és a művelt embernél valamennyi ethikai indok hiánya gyakorlatilag és tapasztalatilag egyenértelmű a kóros elmeállapottal (úgynev. erkölcsi elmezavar) vagy a hiányos neveléssel, és ezen mérvben különös tekintetet (enyhítő körülmények) fog érdemelni.

Az erkölcsi beszámításképesség mindenesetre a joginak magasabb fokát képezi és az egyénnek magasabb műveltségi fokát is tételezi fel. Hogy az, ki azzal bír (mint ezt a logika követelné), nem szenved szigorúbb büntetést, mint az, a ki csupán a jogi beszámításképességgel bir, azon egyszerű tényből derül ki, hogy a büntetőtörvény gyakorlatilag a czélszerűség és hasznosság elvén alapszik, és az állampolgártól nem magasabb ethikai, hanem csupán értelmiségi érettséget követel, csupán oly ismeretképességet, mely a büntethetőség tudatának fokáig emelkedik.

Épen ezen oknál fogva szükebben meghatárolt a büntetőjogi beszámításnak tere, mint az erkölcsié, mely a lelkiismeret, vallás s a család törvényszéke előtt nemcsak oly megtörtént dolgot, melyet a biró éppen nem, vagy csak különös kívánatra sujthat, hanem olyat is elítél, a mi csak akaratban és gondolatban volt.

A tárgy fontossága, az állapot gyanánt szereplő beszámításképesség föltételeinek és kifejlődésének behatóbb vizsgálatát követeli.

Úgy a büntethetőségnek tudata, valamint azon képesség, melynél fogva valamely egyén az attól érvényre emelt indokok alapján valamely cselekvény elkövetésére, vagy abbanhagyására határozhatja el magát, előföltétel gyanánt bizonyos szellemi érettséget és kifejlődési fokot követel.

Ezeknek elérése csupán egyéni fejlődésképesség és az egyénnek osztályrészül jutó nevelés alapján lehetséges.

Az előbbi, születéstől fogva rendes agyat, valamint ez utóbbinak kifejlődését zavaró föltételek, hiányát tételezi föl.

A szellemi (lelki) élet kifejlődése fokozatos, nem ugrásszerű. Karöltve jár az agynak, nevezetesen az agyfelületnek haladó kifejlődésével.

A kis gyermek érzékbenyomásaira és érzéki ingereire bekövetkező működésnyilvánulások még nem képviselnek akarást, ép oly kevéssé mint az állatnak ösztönszerű működésnyilvánulásai.

Csakis az által, hogy a beható érzésbenyomásokból az egyneműeknek egybeolvadása és a különneműeknek szétkülönülése által lassankint érzéki *képzetek* keletkeznek, melyek az érzéki forrásból mindinkább kibontakoznak, s általános képzetekké, fogalmakká, ítéletekké és következtetésekké válnak, fejlődnek az értelmi élet elemei.

A puszta érzék-érzetek helyébe képzetek lépnek. A testi egységnek tudata, mint az az érzési, tapintási és szervi érzetek által előidéztetik, azoknak egyesüléséhez vezet ezen testi egység tudatán belül, bizonyos „én"-hez vezet, mely azután szemben áll a külvilággal és minden érzék-ingerrel, mely ez utóbbiból újolag jelentkezik. Az „én"-nek elhatárolása a külvilágtól (öntudatra és világtudatra való szétkülönülése) kezdetben még tökéletlen, a gyermek még tárgynak tekinti magát, és egyelőre önmagáról a harmadik személyben beszél. Az öntudatos szakba történő belépését azon mozzanat jelzi, a midőn magáról első személyben beszél.

Képzetek kifejlődésével a tudatba előbbi mozgások eredményeinek képzetei is bekebeleztettek, míg egyszersmind a szövődményes izomműködésekre képesítő összrendezeti készülék gyakorlat által működésképességében gyarapodott.

A mennyiben az öntudatban föllépő képzetek mozgási képzetekkel szövetkeznek, annyiban magasabb fokra

emelkedett a szellemi élet psychomotoricus (lélekmozgatag?) oldala, mint a hogy azt a gyermek életének első hónapjaiban nyilatkoztatta, melynek mindaddig csupán érzéki benyomások és érzések kölcsönözték az ingert ösztönszerű mozgásaihoz.

A gyermek most már képességgel bír az akarásra, a mennyiben ez föltétlen elérhetőséggel járó öntudatos követelést képvisel, és az első sikerrel valóban akarás van jelen.

Azonban ezen akarás még korántsem szabad, hanem legfölebb kényszernemű. A gyermek csak egyetlen irányban, t. i. a képzet értelmében működhetik, mely ingert szolgáltat a cselekvésre.

Lassankint tágabbá válik a képzetek köre, a gyermek tapasztalatokat szerez, némely cselekedetek fájdalmat, vagy egyéb rossz következményeket idéznek elő, a tanítás és példa által az akarásnak különböző nemeivel és ugyanazoknak indokaival ismerkedik meg, általános fogalmakat szerez concret akarási törekvések hasznosságáról és tiltatlanságáról.

A szellemi kifejlődés ezen fokán a képzetekben tartalmazott indokok nem csapnak többé közvetlenül át mozgásokba, cselekedetekbe; az indokok többsége és ezzel — akadályozó, ellentétes, ellenőrző képzetek által — a *nem akarás* lehetősége áll elő. Ezen ellenképzetek föllépése közvetíti az eszmetársítást; ez által adva van a választásnak, azaz az akarás különböző lehetséges nemei észszerű vizsgálatának és becslésének lehetősége, indokaiknak hasznossága, tiltatlansága szerint, a leginkább helyeselt indoknak előtérbe-helyezésével.

Ezen általános, értelmi, jogi és ethikai képzetekben gyökeredző indokok dús mennyisége és világossága sze-

rint, továbbá azon könnyűség szerint, melylyel amazok az öntudatban megindíttatnak, végtelen sok fokozatai vannak az önmagát meghatározó akarásnak, melyeknek magassága az eredeti alaptól, nem kevesbbé azonban azon gyakorlattól függ, mely érvényesítésök tekintetében a nevelés által közvetíttetett.

A jogtudományt az akarás ama különböző nemeinek finomabb fokozata nem érdekli; a jogtudomány azoknak azon fokára szorítkozik, a hol az indokok többsége, melyek valamely szándekolt cselekedetnek hasznosságára, büntethetőségére vonatkoznak, az egyén rendelkezésére áll, és ez utóbbit arra képesíti, hogy a cselekvény elkövetése és abban hagyása közt amaz indokok alapján választhasson.

A különböző nemzetek törvénykönyveiben bizonyos életkor van megállapítva, melytől kezdve az egyénnél a szellemi kifejlődés ezen érettsége gyaníttatik (föltételeztetik).

III. FEJEZET.

A beszámítás-képesség valamely concret esetben. — Általános jogi alapelvek.

Irodalom. Löffler, Deutsche Klinik. 1869. No. 41. — Meyer, Archiv f. Psychiatrie II. 2. füz. — Gutachten der Berlin. med. psychol. Gesellschaft, u. o. 2. füz. — Jessen, über Zurechnungsfähigkeit. Kiel, 1870. — Frese, Allg. Zeitschr. f. Psych. 1870. 1. és 2. füz. — v. Rönne, die Criminalist. Zurechnungsfähigk. Berlin 1870. — Neumann, Psychol. Reflexionen etc. Oppeln 1870. — Ambrosoli, Archiv. italiano per le malatie nervos. 1870. Januar. — Livi, Rivista sperimentale. 1877. Januar. — Miraglia, Sulla procedura sei giudizii etc. Napoli 1870. — Mittermaier, Friedreichs Blätter. 1866., 1. 4. 5., 1867. 1. 3. — Brierre, Journ. of mental science. 1869. Október.

Törvényes határozatok. Német büntető perrendtart. 203. §. Az eljárásnak ideiglenes beszüntetése határoz-

ható el, ha a további eljárással a vádlott távolléte vagy pedig azon körülmény áll szembe, hogy ugyanaz a tett elkövetése után elmebetegségbe esett.

485. §. Teherben levő vagy elmebeteg egyéneken halálítélet végre nem hajtható.

487. §. Valamely szabadság-büntetésnek végrehajtása elhalasztandó, ha az elítélt elmebetegségbe esik.

493. §. Ha az elítélt a büntetés végrehajtásának kezdete után betegség miatt a fegyintézettől elkülönített kórházba szállíttatott, akkor a gyógyintézetben töltött idő a büntetés idejébe beszámítandó.

Osztrák bünt. perrendt. 398. §. Ha a halálra vagy szabadságbüntetésre ítélt azon időben, melyben az ítélet végrehajtandó volna, elmebeteg vagy testileg súlyosan beteg, akkor a végrehajtás mindaddig elmarad, míg ezen állapot megszűnt.

A törvényhozó a beszámításképességet bizonyos életkortól kezdve gyanítja, azonban ezen gyanítás nem foglal magában elővéleményt valamely concret esetre nézve. Ebben a beszámításképesség kérdése általában a bűnösség kérdésének okvetlen föltétele, az alanyi tényálladéknak lényeges alkatrésze. Az ítélet, hogy valaki bűnös, magában foglalja már a beszámításképesség állítását, miért is az esküdtszéki eljárásnál, azon esetben, ha az esküdtek a tettes akaratszabadságában kételkednek, a biró által föltett azon kérdésre, hogy a tettes bűnös-e, egyszerűen tagadóan kell, hogy válaszoljanak. Sőt ha ily külön kérdés nem tűzetnék is ki, feljogosítvák az esküdtek, a bűnösség kérdését tagadólag dönteni el, ha meggyőződésök szerint a beszámításképesség, mint minden vétségnek alapja és előföltétele, hiányoznék. A beszámításképességnek megbírálása, mint a tényálladéknak

szükséges kiegészítő alkatrésze természetesen csupán az esküdtet vagy a birót illeti.

Minthogy a beszámításképesség kérdése concret és a tényálladéknak részletkérdése, tehát nyilt kérdés, elővéleményezés nem mutatkozik megengedhetőnek, ennek folytán a vádlottól nem követelhető, hogy beszámításképtelenségét bebizonyítsa, ép oly kevéssé utasítható vissza méltányos módon a vádlottnak vagy védőjének indítványa a beszámításképesség kérdésének felállítására.

Ez az emberiség és igazság követelménye, noha nem tagadható, hogy ezen kedvelt eszköz a védők által, kétségbeejtő eseteknél visszaélésekkel alkalmaztatik. Ezen kérdés felállításának megengedését a törvényszék alanyi belátásától függővé tenni, mely mindenesetre az előzetes vizsgálat vagy főtárgyalás alkalmával fölmerült gyanúokokra támaszkodik, igazságtalan és veszélyes volna. A tapasztalás azt mutatja, hogy nem-szabad lelkiállapotok, a birák könnyelmű előítélete vagy tudatlansága alapján, elég gyakran észrevétlenek maradnak. Mindenesetre jobb, hogy valamely törvényszéki tárgyalás hosszúra nyúljon, semhogy csak egy ártatlan is büntetést szenvedjen. A törvényszék feladata lesz, elégtelen vagy hamis fölvételek alapján, szinlelt szellemi fogyatkozást visszautasítani, nem pedig a kényelmes, de szerfelett bizonytalan beszámításképességi előfölvételnek álláspontjából a védőtől a kérdés felállítását általában megtagadni.

A kérdés alakjának meghatározása, hogy pl. N. N. a tett elkövetése alkalmával a szellemi működés kóros zavarában, vagy öntudatlanságban volt-e, természetesen a törvényszéket illeti.

A szabadakarat-határozatnak a büntetésre méltó

tett elkövetésekor fenforgó hiánya a beszámítást megszünteti, és okot szolgáltat a büntetés kizárására. Szükséges azonban, hogy ezen hiány ki legyen mutatva és a biró által elismerve. Puszta gyanújelek (indiciumok), míg birói meggyőződést nem idéznek elő, nem elégségesek a fölmentéshez, ez esetben azonban szükséges leend a végtárgyalást elhalasztani, hogy ez által idő nyeressék a vádlottnak további megfigyelésére. Ha a vizsgáló biró azon meggyőződést szerezte meg, hogy a vádlott a tett elkövetésekor megszűnt akaratszabadság állapotában volt, akkor fel van jogosítva a vizsgálatot, hiányzó beszámításképesség miatt, beszüntetni. Az illető ily esetben nem lehet többé a büntető eljárás tárgya, azonban rendőrségi szempontból fölmerülhet azon kérdés, hogy az illető közveszélyesség miatt nyilvános gondoskodás tárgya legyen-e. Igen gyakran megtörténik azonban, hogy csak akkor, midőn az előzetes vizsgálat már befejeztetett, és az elutasítási végzés meghozatott, merülnek fel kételyek a most már vád alá helyezett egyén beszámításképességére nézve. Miután a vád már felállíttatott, a jogesetet alaki jogi nézetek szerint befejezni szükséges. A tett elkövetésekor fenforgó beszámításképesség kérdéséhez járul ez esetben még azon további kérdés, hogy a vádlottnak jelenlegi szellemi állapota olyan-e, hogy azzal tárgyalás tartható. Tárgyalási képesség szellemi tekintetben csak annak tulajdonítható, a ki magát védelmezni képes. Ily képesség szükségképen a cselekvény tudatát, annak büntethetőségét, a jogeszközök és jogkedvezmények ismeretét tételezi föl, és csak a legritkább esetekben lesz valakinek tulajdonítható, a ki még oly körülményeknek hatása alatt áll, melyek tette elkövetésekor akaratha-tározatának szabadságától megfosztották.

Ha a tárgyalási képességre vonatkozó kérdés, melyre természetesen csakis technikai vizsgálat alapján lehet felelni, tagadó értelemben döntetik el, vagy ha a vádlott csak a tárgyalás folyamata alatt jut szellemileg nem-szabad állapotba, akkor a tárgyalás elhalasztatik, és a beteg meggyógyulása bekövetkezéseig elmegyógyintézetben őrizet alatt tartatik.

A tényálladéknak alanyi mozzanatai elég gyakran olyanok, hogy a beszámításképesség föltételei nem éppen hiányoznak, azonban külső társadalmi (hiányos vagy rossz nevelés) vagy belső (szervi) föltételek forognak fenn, melyek a szabad rendelkezést korlátozták és így a bűnt enyhítették. A szervi föltételező viszonyok lehetnek világrahozott vagy szerzett lelki gyöngeségi állapotok, a jellemnek rendellenességei, melyek örökségi alapon mutatkoznak stb., melyek erkölcstelen indokok súlyát gyarapították, az ellentállási képességet csökkentették, szokatlanul erős kedélymozgalmakat és szenvedélyeket idéztek elő, s az ítéletképesség világosságát és meggondoltságát zavarták.

A régibb törvényhozás számos ily esetnek a csökkent beszámítás tana által igyekezett eleget tenni, az újabb törvényhozás pedig az által, hogy több logikával enyhítő körülményeket vett fel, melyeket — fájdalom — csupán a német büntető törvény nem fogad el minden kihágásnál és bűntettnél.

IV. FEJEZET.

A szak-orvos állása és feladata a büntetőtörvény előtt.

Irodalom: Henke, Abhandl. II. p. 273. — Friedreich, Lehrbuch der gerichtl. Psychol. 3. kiad. p. 64. — Schlager, Oesterr. Zeitschrift. f. prakt. Heilkunde 1867. 12—14. sz. — Flemming, Psychoren p. 437. — Mittermaier, Friedreich's Blätter, 1873. 3. füz. — Griesinger, Archiv f. Psychiatrie 1869. I. Liman, u. o. 1868. I. — Eastwood, Journal of mental science. 1869. April. — Mundy, Oesterr. Zeitschr. f. prakt. Heilkunde. 1868. 4—21. sz. — Zippe, Wiener med. Presse 1873., 51. 52. sz. — Livi, Rivista sperimentale 1875. Carrara, u. o. 1875. — Verga, I medici alienisti e i corti d'assise, Milano, 1873.

Törvényes határozatok. Német bünt. perrendt. 73. §. A kikérdezendő szakértők megválasztása és azok számának meghatározása a biró által történik.

74. §. (A szakértők visszautasítása.) A visszautasítási jog az államügyészséget, a magánvádlót és a vádlottat illeti. A visszautasitási okot az illető hihetővé tenni köteles.

78. §. A biró kötelessége, — a mennyiben neki szükségesnek látszik, — a szakértők működését vezetni.

80. §. A szakértő kivánatára véleményének előkészítése czéljából további felvilágositás szerezhető, tanúk, vagy a vádlott kihallgatása által.

Ugyanazon czélból megengedhető a szakértőnek az ügyiratok megtekintése, továbbá az, hogy a tanúk vagy a vádlott kihallgatásánál jelen lehessen, és azokhoz közvetlen kérdéseket intézhessen.

81. §. A vádlott elmebeli állapota fölötti vélemény előkészítése czéljából a törvényszék valamely szakértő indítványára a védő meghallgatása után elrendelheti,

hogy a vádlott nyilvános tébolydába vitessék és ott megfigyeltessék. Azon vádlott mellé, kinek védője nincs, ily védő rendelendő. A határozat ellen rögtöni kifogásnak van helye. Ez utóbbi halasztó hatással bír. A tébolydában való letartóztatás hat heti tartamot nem haladhat meg.

82. §. Az előzetes eljárásnál a biró intézkedésétől függ, hogy a szakértők szakvéleményöket irásban vagy szóbeli úton adják-e.

83. §. A biró új véleményezést rendelhet el ugyanazon, vagy más szakértők által azon esetben, ha a véleményt elégtelennek tartja. A biró a véleményezést más szakértő által elrendelheti, ha valamelyik szakértő a vélemény beadása után sikerrel visszautasíttatott. Fontos esetekben valamely szak-testület véleményezése kérhető ki.

238. §. Az államügyészség és a vádlott által megnevezett tanúk és szakértők kihallgatása az államügyészségnek és a védőnek engedendő át az elnök által, az előbbieknek egybevágó indítványára. Az államügyészség által megnevezett tanúknál és szakértőknél az államügyészséget, a vádlott által megnevezetteknél pedig a védőt illeti első sorban a kihallgatás joga.

Az elnöklő ezen kihallgatás után is köteles még a dolog további felvilágosítására szükségesnek látszó kérdéseket a tanúkhoz és a szakértőkhöz intézni.

(A 220. §. szerint a törvényszék elnöke hivatalból is elrendelheti a tanúk és szakértők kihallgatását, ekkor azonban a kettős kihallgatás (Kreuzverhör) nincs megengedve. Ezen tanúk és szakértők kihallgatására csak az elnök van feljogosítva. A hol védő nem lép fel, ott is ki van zárva a kettős kihallgatás.)

239. §. Az elnök köteles az ülnökök gyanánt szereplő biráknak, kivánatukra, megengedni, hogy a tanúkhoz és szakértőkhöz kérdéseket intézhessenek.

Hasonlóan köteles ezt az elnök megengedni az államügyészségnek, a vádlottnak és a védőnek, valamint az esküdteknek és táblabiráknak.

Osztrák bünt. perrendt. 134. §. Ha kétség forog fenn az iránt, vajjon a vádlott értelmének használatában van-e, vagy elmezavarban szenved-e, mi által beszámításképessége meg lehetne szüntetve, ez esetben a vádlott szellemi és kedélyállapotának megvizsgálása mindenkor két orvos által eszközlendő. Ezek kötelesek megfigyeléseik eredményéről jelentést tenni, a vádlott szellemi és kedély állapotának megbirálására nézve befolyással biró tényeket összeállítani, ezeket jelentőségökre nézve egyenkint, valamint összefüggésben is megvizsgálni, és azon esetben, ha a szellemi zavart megállapítják, a betegség természetét, annak nemét és fokát meghatározni, és azután úgy az ügyiratok, valamint saját észleletök alapján azon befolyásról nyilatkozni, melyet a betegség a vádlottnak képzeteire, hajlamaira és cselekedeteire gyakorolt és még gyakorol, valamint arról is, hogy és mily mérvben állott fenn ezen zavart szellemi állapot a tett elkövetése idején.

119. §. A szakértők megválasztása a vizsgáló birót illeti. Ha ily szakértők bizonyos szakma számára állandóan alkalmazvák a törvényszéknél, akkor más szakértőket csak azon esetben vegyen igénybe, ha a késedelem veszélylyel jár, vagy ha amazok különös körülmények által akadályozva vannak, vagy ha az illető esetben kéteseknek (gyanúsaknak) látszanak.

123. §. . . . . A szakértők követelhetik, hogy az

ügyiratokból, vagy tanúk kihallgatása által az általok szabatosan kijelölendő pontokra nézve oly felvilágosítás szolgáltassék, melyet az adandó vélemény számára szükségesnek tartanak. Ha a szakértők előtt alapos véleményezés érdekében az ügyiratokba való betekintés elkerülhetetlen szükségesnek látszik, akkor — a mennyiben ez ellen különös okok nem forognak fenn — azokkal az ügyiratok is közölhetők.

126. §. Ha oly ellenmondások vagy hiányok derülnek ki a szakvéleményre nézve, vagy pedig ha az mutatkozik, hogy oly következtetéseket foglal magában, melyek a kijelölt előzetes tételekből következetesen nem vonhatók, és ha a kételyek a szakértőkkel való újolagos értekezés által nem oszlathatók el, ez esetben egy vagy több más szakértő véleménye kérendő ki.

Ha a szakértők orvosok vagy vegyészek, akkor ily esetekben a birodalmi gyűlésen képviselt országok valamely orvosi karának véleményezése kérhető ki. Ugyanez történik, ha a tanács az orvosi kar véleményének kikérését az eset fontossága vagy nehézsége miatt szükségesnek tartja.

Az esetek egész sorozatában, a hol a beszámítás külső viszonyok (erőszak, fenyegetés, szükség) következtében elesik, vagy a bűn enyhítő körülmények által (hiányzó vagy rossz nevelés, fiatal kor) enyhíttetik, a tettre vonatkozó kérdés birája felhasználja ezen lélektani mozzanatok súlyát a bűn és büntetés meghatározására.

Azon rendkívül gyakori esetekben ellenben, a hol a szabad akarat-meghatározás belső szervi mozzanatok által mutatkozik kérdésesnek, az alanyi tényálladék kipuhatolása czéljából az orvosi szakférfi közreműködése szükséges. Azon körülménynek beismerése, hogy ezen

belső szervi mozzanatok egyenértelműek az agy kóros állapotával, szükségképen követeli az orvosi szakértő közbenjárását.

Az orvostudománynak joga, kétes szellemi egészség kérdéseiben, véleményét nyilvánítani, a mai törvényhozás által el van ismerve és szabályozva.

Az orvosi szakértő e feladat teljesítésénél sem nem tanú, sem nem a biró segédje. Nem tanú, minthogy nem csupán érzéki észleleteket nyilvánít, hanem ily tények sorozatából tudományos következtetéseket von, és a birót azoknak jelentőségéről kitanítja. Nem segédje a birónak, minthogy a vádlottnak sem bűnét, sem büntetését nem kell együttesen meghatároznia.

Nem a beszámításképességnek, sem az akaratszabadságnak, hanem a szellemi egészségnek vagy betegségnek tudományos vizsgálat segélyével történő megállapítása képezi feladatát.

Kielégitő szakértői eljárásnak alanyi követelménye gyanánt mutatkozik a szakértő alapos elmegyógyászati képzettségének szüksége, a mi tulajdonképen magától értődik, a gyakorlatban azonban nem mindig teljesül. Az elmegyógyászati tanulmányoknak egyetemeinken való sajnos elhanyagolása következtében e képzettséggel nem minden törvényszéki orvos rendelkezik. Csakis az elmegyógyászatnak tébolydákban vagy elmegyógyászati kórodákon folytatott hosszabb tanulmányozása képes azt nyujtani. Elméleti tanulmányok oly kiválóan gyakorlati és észleléseken alapuló tudománynál, mint a milyen a törvényszéki elmekórtan, egyáltalán nem elégségesek.

Tárgyi követelmények gyanánt említendők: elegendő idő, alkalmas hely és elégséges eszközök a kétes elmeállapot megfigyelésére. Az elégséges időre vonatkozó

követelmény indokolva van a vizsgálandó személyét illető előzetes kutatásoknak szükséges terjedelmessége által, melyek rendesen elégtelen módon, annak hírére és előbbi büntetéseire szorítkoznak, személyiségének embertani oldalát azonban érintetlenül hagyják; úgyszintén az elmebetegség időnkinti lappangásának gyakorisága által, rohamok időszakos ismétlődése, színlelés, dissimulatio, stb. lehetősége által. Lehetséges, hogy hónapok szükségesek, míg a szakértő képes döntő véleményt nyilvánítani. Csak ritkán és az elmebántalomnak kellően jellegzett alakjainál válik lehetségessé első szemlélés után a véleményezés.

Az értelmes biró ezen magában a vizsgálat tárgyában rejlő nehézségeket be fogja látni, a szakértőt nem fogja siettetni, és nem fog ellentállni a hosszabb megfigyelési időnek, ép oly kevéssé fogja a megfigyelendőnek alkalmas helyiségbe (tébolydába, kórházba) való esetleges átszállítását akadályozni. Teljesen rosszalni kell azon eljárást, ha a szakértő már csak a főtárgyalás alkalmával hivatik meg, valamint azon követelést is, hogy ugyanaz véleményét a határidőben adja át, a vádlott élettörténetének és az előiratoknak ismerete nélkül.

Azon orvosok, kik ily követelésnek engednek, vigyázatlan eljárást követnek. Ily esetben mindenesetre becsülésreméltóbb véleményét függőben tartani, és további megfigyelést és halasztást kérni, sem mint gyors megjegyzés által tündökölni akarni. A Chorinsky-féle eset erre nézve intő példa gyanánt szolgálhat.

Nem kevésbbé fontos a megfigyelésre nézve az alkalmas *helyiség*. Nehezebb esetekben (színlelés, dissimulatio, eskóros rohamok kipuhatolása, stb.) a hol szakadatlan megfigyelés, és pedig gyakorlott egyének által

szükséges, a kórházba vagy tébolydába való átszállítás nem lesz elkerülhető. A német büntetőjogi perrendtartás (81. §.) ez utóbbiról gondoskodott. Hogy azonban valamennyi esetre nézve elégséges-e a törvényesen megengedett hat heti megfigyelési idő, azt a tapasztalat fogja megmutatni.

Az elmebeli állapot megbirálására szolgáló segédeszközök az *ügyiratok tanulmányozásából* és a *vádlottnak közvetlen megvizsgálásából* derülnek ki.

A mai törvényhozás gondoskodik arról, hogy a biró a szakértőt elég gyakran olyannyira nehéz feladatában lehetőleg elősegítse, ugyanazzal a vizsgálat czélját és indokát közölje, az ügyiratokat rendelkezésére bocsássa, ugyanazokat a szakértő indítványára s annak szükséglete szerint új tanúkihallgatások és tényálladékfölvételek által kiegészítse, és végre a szakértőnek — a hányszor s a meddig ez szükségesnek tartja — a vizsgálandóval való korlátlan közlekedést megengedje.

Bonyodalmasabb eseteknél szükséges, hogy a szakértő a czéljaira nézve fontos tények és adatok tekintetében az ügyiratokból kivonatot készítsen, és a vizsgálóbirótól a Vita anteacta és Species facti kivánatos és szükséges kiegészítését kérje.

Az ügyiratokban a jelentési okmányok — mint Schlager kimutatta — nagybecsűek, a mennyiben főleg a tett utáni közvetlen viszonyokról és a közelebbi körülményekről adnak felvilágosítást. Az elkövetett tett időpontja szabatosan kipuhatolandó, hogy ez által állítólag a tett előtt vagy után észlelt tünemények és körülmények korán megállapíttathassanak.

Nem csekélyebb fontossággal birhatnak a tett elkövetése idejéből származó irományok, levelek, naplók,

valamint netalán használt eszközök megtekintése. Jelentőséggel bír továbbá a tényálladékról szóló jegyzőkönyv, a börtönorvos első leletéről szóló jelentés, a fogoly első kihallgatásáról fölvett jegyzőkönyv és ennek összehasonlítása a későbbi kijelentésekkel, a börtönőr jelentése, az előéletről és netalán előbbi büntetésekről szóló ügyiratok, a vádlott magaviselete a kihallgatásoknál és szembesítéseknél, a mint ezt a magatartásról szóló jegyzőkönyv (Geberdenprotokoll) tartalmazza. Nagyobb fontossággal bírnak e mozzanatok, átmenő elmezavarnál, a hol még az egyes tények legpontosabb időszerinti megállapítása, valamint a tettes emlékezetének viszonya is tekintetbe veendő. A tanúk állításai, a mennyiben nem érzékileg megfigyelt tényekről szólnak, hanem bírálatot mondanak az elmeállapot fölött, óvatossággal fogadandók, minthogy a tanúk, mint nem szakértők, szellemileg rendellenes állapotokat gyakran félreértenek vagy észre sem vesznek. Több értékkel bírnak positiv tanúvallomások, hanem itt is szükséges az óvatosság, minthogy a tanúk, főleg ha rokonok, a per kimenetelénél érdekelve lehetnek. Az általános magaviseletről szóló bizonyítvány is óvatossággal fogadandó, a mennyiben elmekórtani tüneményeket nagyon is könnyen ethikai szempontból szoktak felfogni és hamisan megbírálni.

Az előéletben különösen a nevelést, a megelőző egészségi és életviszonyokat, ideg- vagy elmebántalomnak netalán volt rohamait, netalán a megelőző gondnokság alatti viszonyt kell tekintetbe venni.

Legnagyobb jelentőséggel bír a vádlott személyes kipuhatolása. A hol ez hiányzik (karbeli vélemény), ott csak ritkán lehetséges biztos véleményezés.

Legkönnyebb és legbiztosabb a megfigyelés a tébolydában, a hol több orvos és tapasztalt ápoló áll rendelkezésre. Ha a megfigyelés helye a börtön, akkor a börtöntársaknak (természetesen nem mindig megbízható) adatai, valamint a (mindenesetre, többnyire elfogult és színlelést gyanító) börtönőrnek észleletei is értékesítendők. Ajánlatos Schlagernek azon indítványa, mely szerint börtönőrökké, nagyobb börtönökben, kipróbált előbbi elmebetegápolókat czélszerű alkalmazni.

A büntető eljárás minden szakában előállhat a szakértő számára azon feladat, hogy valamely gyanusítottnak, vagy vádlottnak kétes vagy kétessé vált elmebeli állapotát megvizsgálja. Bármely oldalról jöjjön erre nézve a felszólítás, soha se feledje az orvos, hogy ő a tudomány teljesen részrehajlatlan képviselője, és hogy a bűnkérdésnél és az eset kimenetelénél egyáltalán nem részes.

Ausztriában (bünt. perrendt. 222., 225. §§.) a főtárgyalásnál csak oly szakértőket vezethet be a védő, kiket a törvényszék nem kifogásol, míg Franczia-, Angol- és Németországban (bünt. perrdt. 218., 219. §§.) a vádló úgy mint a védő választásuk szerinti annyi szakértőt idézhetnek meg, a mennyi nekik tetszik.

Legnehezebb a szakértő állása a főtárgyalásnál, a midőn szabad szóbeli előadásban kell véleményét kifejeznie, és az államügyész, védő, elnök, birák és esküdtek kérdéseit kell kiállania (Németorsz. bünt. prrdt. 238., 239. §§., Ausztria bünt. prrdt. 249., 315. §§.), főleg ha csupán a határidőre meghivatva (Németorsz. bünt. prrdt. 243. §., Ausztria bünt. perrendt. 220., 254. §§.), alig nyer időt arra, hogy a vizsgálandó személyiségére és előzményeire nézve csak kis mértékben is tájékozást szerezzen. Ily

esetekben tiszta fényben mutatkozik a derék törvényszéki orvos ismerete és tapasztalata, és szakavatottsága ilyenkor állja ki a tűzpróbát. A szakértő kiválóan óvatos legyen suggestiv-kérdésekre adott válaszaiban, melyekkel az államügyész néha a szakértőt megfogni és megzavarni törekszik. Ily esetben az értelmes és belátásképes elnök feladata lesz azon jogával élni (Németorsz. bünt. perrendt. 240. §., Ausztria bünt. perrendt. 249. §.), melynél fogva alkalmatlan vagy nem a dologhoz tartozó kérdéseket visszautasíthat.

Észleletei eredményét és lelete értelmezését a szakértő *véleményezés* alakjában tartozik megmagyarázni és összefoglalni. Az elővizsgálatnál a biró belátásától függ, hogy annak alakja szó- vagy irásbeli legyen-e, a főtárgyalásnál csak szóbeli véleményezés van megengedve. Elmebeli rendellenes állapotok bonyolultságánál a véleményezésre nézve fontos tények átpillanthatóságának érdekében szükséges, azoknak összeállítását kórtörténet vagy szóbeli jelentés alakjában a tulajdonképi véleményezés előtt előrebocsájtani. Szükséges hogy ezen összeállítás magában foglalja:

a) az összes szellemi és testi előélet gondos fölvételét;

b) a szellemi és testi állapot leirását, a tett elkövetése idején és ezen idő után.

A tulajdonképi vélemény főtartalmát a netalán tapasztalt rendellenes állapotnak, mint kóros állapotnak, megállapitása képezze.

Ugyanaz rendesen valamely határozott birói kérdés által, úgyszólván, ki van jelölve. Kivánatos, hogy a biró a kérdéseket lehetőleg közérthető és természettudományi fogalmakhoz közelálló nyelven tegye fel, jogi műkife-

jezéseket lehetőleg kerüljön, és ez által mindenekelőtt idegen térre való átcsapásokat, vitatkozásokat és félreértéseket megakadályozzon.

Másrészről a szakértőnek is kötelessége fejtegetéseit és következtetéseit tiszta, szabatos és közérthető nyelven előadni. Szükséges, hogy szabadságában álljon a kérdés czélszerűtlen föltevésére figyelmeztetni és annak megfordítását kérni. Másra, mint az elmebeli egészségre vagy betegségre vonatkozólag birói részről nem kellene kérdést intézni, mert sem az akaratszabadság metaphysikai, sem a beszámításképesség jogi fogalma nem tartozik az orvostudomány körébe. Soha sem kellene az elmezavar valamely meghatározott alakjára vonatkozólag kitűzni a kérdést, mert ezen alakok csak közmegegyezés által állapítvák meg, és soha sem fedik tökéletesen a kórképek sokaságát. A vélemény positiv, kétes vagy tagadó értelmű lehet. Az eldöntés fölötti kételyt vagy annak lehetetlenségét nyiltan be kell vallani. Ez a lelkiismeret dolga. Elég gyakran lesznek átmeneti állapotok egészség és kifejezett betegség között, melyekben a beszámításképesség törvényszerű föltételei nem hiányoznak ugyan tökéletesen, de az egészséget terhelő szervi mozzanatok által érvényesülés tekintetében csökkentvék. A szakértő feladatát képezi e mozzanatok jelentőségét a bírónak megmagyarázni és szervi okukat kimutatni.

A vélemény nem lehet kötelező a bíróra nézve. Annak tudományos értékét nem képes ugyan megbirálni, de megbirálhatja az előzetes tételek helyességét, a következtetések logikáját. Ha a vélemény alapját képező fölvételek helytelenek, hiányosak, a bizonyítékok az ügyiratokból hiányosan fölhasználvák, a vont következtetések jogosultságnélküliek, vagy talán épen ellentmondók

és határozatlanok, ha az eset kiválóan fontos, nehéz, ez esetben a biró fel van jogositva, sőt kötelezve, ha a jelenlevő szakértőtől fölvilágositás nem nyerhető, más szakértőket igénybe venni (Ausztria bünt. perrdt. 125., 126. §§.) Ugyanezen eset forog fenn, ha az első szakértők eltérő véleménynyel vannak és különvéleményeket adnak. Ily esetben a biró közönségesen más orvosi hatóságtól kér felvilágosítást (Poroszországban az illető tartomány orvosi collégiuma, Ausztriában az egyetem orvosi kara).

Nagy mérvben sajnos, ha a biró, a helyett, hogy a rendelkezésére álló valamennyi orvosi hatóság véleményét kikérné, a kétes elmeállapotot saját nézete szerint birálja meg.

V. FEJEZET.

Az elmebetegség orvosi kimutatása.

Irodalom: Tyler, Americ. journal of insanity. 1865. október. — v. Krafft, Zur allgem. Diagnostik der Seelenstörungen in foro. Deutsche Zeitschr. f. Staatsarzneikunde XXVII. 1. sz. — Russel Reynolds British med. Journal 1872. június 22. és 29. — Casper-Liman, Handbuch d. ger. Medic. 6. kiad. Biol. rész. 99. §. — Neumann, Der Arzt und die Blödsinnigkeitserklärung.

Az ez előtti törvényszéki „lélektan“ föladatát szükségtelenül nehezítette, midőn az elmebántalomnak kizárólagosan lélektani tüneményeit vette szemügyre, és semmi után sem törekedett kevesbbé, mint példás lélektani elemzés után (összetételes eljárás helyett), hogy abból az elmeállapot kórisméjét felállítsa. Ez által elveszté hitelét, kórodai jogosultság nélkül kóralakokat, továbbá részleges elmezavarokat és más bámulatosságokat teremtett, a tettet és annak körülményeit egyoldalúlag tekintette, a helyett, hogy amazt valamely kóros lelki álla-

pot egyes mozzanatának, különálló nyilvánulásának tekintette volna, és ez által az úgynevezett monomániák tévtanát segítette elő. A beszámításképességet a mindennapi élet bizonyos csalékony lélektani mozzanatainak (indokok, megbánás, előre-meggondolás, csel, stb.) jelenléte vagy hiányzása szempontjából fontolta meg, vagy pedig az elmezavar fogalmát rögeszmék és érzékcsalódások jelenlétére korlátolta.

A modern törvényszéki elmekórtan az egész egyént testi és szellemi vonatkozásaiban, előéletében és jelenlegi állapotában összefoglaló syntheticus bírálásmódot követel, és ezen szorosan tudományos kórodai eljárásnál fontos agykórtani, kórodai-elmegyógyászati és embertani szempontok egész sorozatát, sőt a természettani kórismének kezdeteit is értékesíti. Kétes elmebeli állapotok orvosi kórismézére nézve első sorban érvényes, hogy az elmebetegségek, agyi betegségektől, és más bántalmaktól csak az által különböznek, hogy itt a szellemi működések vonatnak főleg a bántalom körébe.

A lelki tünemények mindenesetre döntők, az alanyi tényálladék megbírálására nézve valamely büntetendő tett elkövetésekor határozók, de a megzavart működésnek nem egyetlen tüneteit képezik a kórképben. Magokban véve egyedül sem nem elégségesek, sem nem megbízhatók minden esetben. arra nézve, hogy valamely agybetegség kórismézét biztosítsák, és ezen okból ugyanannak egyéb jelei által kiegészítendők. Sőt néha tanácsosnak mutatkozhatik az „elmebetegség“ különös kórismézétől és az ilyen mellett szóló (kétes) tünetektől egyelőre eltekinteni, és a kérdést általában valamely világrahozott vagy szerzett agy-idegbetegségre vonatkozólag felállítani. Ha a mellett azután lélek-kórtani tüne

tek találhatók, akkor azon gyanú, hogy amazokkal összefüggésben vannak, csaknem bizonyossá válik. A szakértői eljárást tehát idegkórtanivá, a bírálási módot kórodaivá, a törvényszéki „lélektant“ elmekórtanná kell bővíteni és mélyebbítni.

Ezen a haladott tudományos álláspontón a törvényszéki orvos a birónak nagy becsesel bíró segédkezője lesz, és ekkor hatásköre soha sem lesz vitatkozás tárgya.

Valamely concret feladat megoldásánál — netalán fennálló agybetegség kipuhatolásánál — a szakértő mindenekelőtt emlékezzék meg arról, hogy az agybetegség, •ép úgy, mint bármely más bántalom, okokkal, befolyással, tünetösszeköttetésekkel bír, s soha sem lehet egyetlen tünetre szorítkozva. Mindenekelőtt valamely kérdéses elmebántalom *okai* lesznek kutatandók. Az elmebetegség magában véve szokatlan tünemény. Ugyanannak eléggé indokoltnak kell lenni, akár nagy hatású hajlamosság. akár esetleges okok különösen nagy belterjessége, vagy gyakorisága által. Minél korábban és kórszármazási tekintetben világosabban csatlakoznak a tünetek az okokhoz, annál nagyobb azok jelentősége.

Oktani tekintetben nemcsak a vizsgálandó egyén előbbi élettörténetének, hanem származásának ismerete is szükséges. A szellemi betegség gyakran az ember valamennyi előbbi kifejlődési és életviszonyainak csak végső eredményét képezi. Az elmebetegség nem csupán az agy, hanem egyszersmind az illető személy betegsége. Az egész előbbi személyiséget szükséges tanulmányozni. A nevelés és életsors mellett főleg az öröklött vagy világra hozott lelki alkat embertani mozzanata az, a mi nemcsak az egyéniség minőségére nézve, hanem sok tekintetben valamely szellemi betegség kifejlődésére

nézve is határozó, és szellemi különlegességeknek mint kórosaknak vagy még élettaniaknak megbírálásánál nagy jelentőséggel bír.

Sehol sem mutatkozik a betegségek és kórhajlamok öröklékenységének ténye oly jelentőségteljesen, mint az elmebetegségek terén.

Azonban nem csupán az elmebetegség szorosabb értelemben tételez fel hajlamot hasonló megbetegedésekre a sarjadéknál, hanem súlyos idegbántalmak (hysteria, eskór, hypochondria) iszákosság, s általában, minden a mi a nemzők alkatát gyöngíti, az ivadékot már csírájában károsíthatja, és az elmebetegség jelöltjeivé avathatja.

A hajlamosság lappangó maradhat, de már korán is nyilvánulhat a központi idegrendszer különféle működési zavaraiban.

Ily esetekben a jellemnek, nemi ösztönnek rendellenességei, görcsök, idegkóros állapotok egészen a kifejezett idegbetegségekig, kóros kedélyhangulatok, alkohol iránt tanúsított tűrhetetlenség, fontos jelei az alkati gyöngeségnek, a központi idegrendszer terheltségének. Az orvos soha sem hagyja figyelmen kívül az öröklékenység kérdését. Ez a legbecsesebb útbaigazítást szolgáltathatja. Azonban azon tényből, hogy az apa és anya idegkóros vagy épen elmebeteg volt, magában véve még nem következik semmi az ivadék elmebántalmának kérdésére nézve, hogyha nem mutathatók ki terheltségre jelző tünetek vagy egyenesen világra hozott elmebántalom s ha a betegség általában más tények által nincs kimutatva.

Öröklékenységi befolyások nélkül is szerezhető az élet folyamában idegkóros alkat vagy valódi megbetegedés is. Ez többek közt történhetik az agy lobos bántalmai által zsenge korban (ránggörcsök), a fej sérü-

lései, mértékletlen életmód, súlyos gyöngítő testi betegségek, önfertőzés, heves kedélymozgalmak, börtönbüntetés kiállása, stb. által.

Mindezen oki mozzanatoknak eleget kell tenni az előélet kipuhatolása által. Még látszólag jelentéktelen tények is az illető élettörténetében, jelentőséggel bírhatnak, pl. a gyermekkorban kiállott görcsök, a mennyiben később bekövetkező eskórszerű tüneményeket kellően megvilágítani képesek. Kiváló gyakorisággal fordulnak elő lelki zavarok az ivarérettségi fejlődés, a hószám, terhesség, gyermekágy, hószám-elmaradás és a magasabb aggkor időszakában.

Magában véve ez által semmi sincs bebizonyítva, de a vizsgálatnál fokozott óvatosság szükséges ily életszakokban, és ilyenkor magokban véve kétes elmekórtani tünemények bizonyos jelentőséget nyernek.

Az illető eset oktani földerítésének értéke látszólag csak az által csökken, hogy néha nem mutatható ki valamelyik ok, vagy hogy valamely előbbi, lelki tekintetben nyomasztó ok kétesnek tünteti fel, hogy a bekövetkezett lelki változás azon okra következett visszahatást képezi-e, avagy már kóros állapotot képvisel-e.

A hol alkalmat szolgáltató ok nem található, ott mindig hatalmas kórhajlam vagy épen világra hozott betegség van jelen. Ily esetben azután éppen a kórelőzmény nyujt felvilágosítást embertani és kórodai-oktani buvárkodás irányában, minthogy a kétes kórképet többnyire megterhelt, s gyermekkorától kezdve hibás, rendellenes alapú (alkatú) egyéniség kifejlődési magaslata gyanánt (gyönge elme, erkölcsi téboly, eredeti téboly) mutatja ki, és rendesen működési tünetek mellett boncztani elfajulási jeleket is fedez föl (l. alább lelki elfajulások).

Mindig nehéz annak megbírálása, hogy valamely jelenlevő lelki lehangoltság (depressio) valamely lehangoló oknak természetes visszahatása-e, avagy már kóros állapotnak tekintendő. A még ép-élettani fájdalmas lehangoltság és a kezdődő kóros lehangoltság teljesen egyenlő jelleggel bírhat. Határozó jelentőséggel bír a lefolyás, az egyén szokott visszahatási módjának szabatos ismerete és a részletes tüneményeknek pontos megfigyelése.

Ha a lehangoló ok csekély, a lehangoltság pedig szokatlan nagy belterjességű és hosszantartó, ha a lehangoltság idővel gyarapodik a helyett hogy csökkenne, ha éppen még folytonosan tart, miután a lehangoltság oka már el van hárítva, ez esetben a kóros kedélyállapot gyanúja növekszik. Az egészséges egyénnek fájdalmas érzése azonfelül még kellemes benyomásokra nézve hozzáférhető, míg a kóros fájdalmas lehangoltság még a különben máskor kellemes benyomásokat fájdalmasan fogja fel, és csakis a belterjességi változatokat ismeri.

Azonkívül a lehangoltságnak önszerű fokozódása, félelem, gond következik be belső lelki és szervi folyamatokból, míg azok a szellemileg egészséges egyénnél általában csak külsőleg indokoltaknak találhatók. A kórosan lehangolt továbbá nem ritkán egyenesen a bekövetkező betegségnek tudatával bír; érzeteg működéseiben zavarokat (főfájás, szédülés, a gondolatok akadályozásának, korlátozásának érzete, nyomás a fejben), úgyszintén szívnyomást, túlérzékenységet és idegzsábákat nyilatkoztat. A táplálkozás folyamatai is többet szenvednek nála, a test súlya jelentékenyebben és gyorsabban csökken, mint az élettanilag lehangolt egyénnél.

Nagy jelentőséggel bír valamely kérdéses elme-

betegség *lefolyásának* tanulmányozása. Az elmebántalom mint az agynak betegsége szintén tapasztalatilag megállapított szabványokkal bír. Vannak lelki kórállapotok az egyes állapot-alakok szabályos lefolyásával (vesania typica) azoknak időszaki (cyclikus) váltakozásával (circulaires Irresein) és az egyes kórrohamoknak időszaki ismétlődésével megközelítőleg egyenlő időközökben (időszaki búskomorság, őrjöngés.)

Kiváló fontossággal bír azon körülmény, hogy ily rohamok, az időt illetőleg, testiállapotok (hószám) időszaki ismétlődéséhez kötvék. Azonban az összes kórfolyamat is, a mennyiben a tünetek által képviselt részlegben nyilvánul, tapasztalatilag megállapított törvényszerűséget mutat. Minél világosabban mutatnak az egyes tünetek belső összefüggést és törvényszerű indokokat, minél világosabban esnek össze egész tünetcsoportok kiújulásai és alábbhagyásai a nap szakaival vagy testi folyamatokkal, annál biztosabbá válik azon következtetés, hogy az állapot kórosnak tekintendő.

Az elmebetegség mint valamely testi szervnek betegsége, *testi működési zavarokkal* is jár. Ezek igen becsesek, minthogy nem színlelhetők szándékosan, mint a lelki állapotok. A lélektani észlelés mellett a tengéleti működések legszabatosabb vizsgálata szükséges. Kiváló fontossággal bíró testi tüneteket képeznek a táplálkozás zavarai (a test mérlegelése), az álom, az emésztési és bél-működés, az elválasztások zavarai, a test hőmérsékének a rendestől való kóros eltérése. E tünetek legalább azt bizonyítják, hogy az illető egyén általában beteg, positiv értékkel azonban csak az elmebántalom kezdő szakában bírnak. A bántalom végső szakaiban ki lehetnek teljesen egyenlítve, és ekkor hiányuk nem bír jelentőséggel.

A mennyiben az agy mozgatag, érzeteg, edénymozgató működésekkel is bír, és az elmebetegségnek alapul szolgáló agyelváltozások ezen működések beidegzési területeit is többszörösen érintik, annyiban az érzés és mozgás zavarai az elmekóros állapotok gyakori kiséröi gyanánt lépnek föl. Az agybetegség különös kórismèjét kezdeményezik, sőt szellemi tünetekkel járó agybetegségek bizonyos meghatározott alakjainak jelenlétére engednek következtetést oly időszakban, melyben az említett tünetek még tisztán nem ismerhetők fel kórosaknak. Ide tartoznak az érlökés rendellenességei (érlökés-lassúság, hajlamosság dicrot. és monocrot. érlökési alakokra) mellett érzetlenségek, túlérzékenység és zsábák, mozgatag agyidegek hűdései, nevezetesen a szivárványhártya beidegzésének rendellenességei (láta elváltozásai) beszédzavarok, továbbá görcsök, hűdések, a hangtalanság tünetei, stb.

Ha ezen megelőző támpontok által valamely betegségnek és különösen valamely agybántalomnak kórismèje meg van állapítva, akkor még hátra van a jelenlevő lelki tüneményeknek vizsgálása valamely elmebetegségnek fennállására, valamint annak minőségére és terjedelmére nézve. A mily könnyen és biztosan állítja fel számos esetben még nem-orvos is, ki azt természetesen nem képes indokolni, a kórismét arra nézve, hogy valaki elmebeteg-e, épp úgy vannak ismét számos esetek, melyek a szakértő összes ismeretét és képességét igénybe veszik, és gyakran azonnal és határozottan el nem dönthetők.

Ennek oka lényegileg azon körülményben rejlik, hogy az elmezavar nem mutat sajátlagos tüneteket, a meglevő tünetek pedig többféle jelentőségűek lehetnek és csakis helyes összefoglalás és értelmezés által engedik meg az értékesítést.

Az elmebántalom nem mutat sajátlagos tüneteket, mert ennél úgy mint bármely más betegségnél csak az életfolyamatok rendellenes föltételei, nem pedig tökéletesen megváltozott működések forognak fenn. Nem a megváltozott működés, mint olyan, hanem csak ennek vonatkoztatása megváltozott föltételekre képes a folyamat kóros természetére nézve dönteni. Az egészséges és a beteg egyén mechanismusában fennálló különbség lényegileg az, hogy az előbbinél a szellemi folyamatok általában összefüggésben és összhangzásban vannak a külvilág benyomásaival és valóságos folyamataival, az elmebetegnél ellenben belső szervi kóros föltételekből keletkeznek. A tudatban levő önszerű alanyi folyamatok kifejezései ezek, és a külvilágban éppen nem, vagy nem eléggé indokoltak.

E szerint tehát a szellemi folyamatoknak nem tartalma, hanem azoknak keletkezése és indokolása képezi a döntő mozzanatot. Nem létezik az elmebetegnél szellemi rendellenesség, mely alkalmilag a lelki egészség határain belül olykor elő nem fordulna.

A szellemi egészségnek betegségbe való átmenetei még kevesbbé élesen határolvák meg mint a testi betegség terén, melynél szabatos természettani segédeszközök állnak rendelkezésünkre a kórisme megállapításánál; a szellemi egészség rendes szabványa csakis mint eszmény képzelhető, egyetlen egyén sem tökéletesen egyenlő a másikkal és azonfelül nemcsak kedélyhangulatok, szenvedélyek, a többi emberek többségének érzésétől, képzeletétől és törekvésétől való eltérések, hanem még észbeli tévedések és érzékcsalódások még az épélettani élet határain belül is lehetségesek és — noha mint elemi lelki zavarok sok tekintetben kétségtelenek — mégis összeegyeztethetők a

szellemi szabatossággal és szabad önrendelkezéssel. A tárgy természetéből eredő nehézségek gyakran még az által is fokoztatnak, hogy a kérdéses szellemi zavarnak kifejlődése, és általában az összes előélet ismeretlen marad, vagy hogy amaz egészen észrevétlenül fejlődött szokványos jellem-rendellenességekből, szenvedélyekből, vétkes, erkölcstelen életmódból, hogy végre a vizsgálandó részéről szándékos színlelésre vagy a tünetek visszatartására vonatkozó gyanu derül ki.

A betegség mindig szövődményes folyamat, mely soha sem fedetik egyetlen tünet által. E tétel az elmebántalomra nézve is érvényes. A kórképnek felfogása szükségképen mindig összetételes (synthetikus) lesz. Csakis a tüneteknek összefoglalása és törvényszerű összefüggése mellett, a különböző tüneményeknek helyes csoportosítása és értelmezése által, azok egymásutáni következésöknek és kölcsönös összeköttetésöknek beható tanulmányozása mellett nyer jelentőséget az egyes tünet. Ugyanannak elemző kiragadása, mely ha rögeszme volna is, soha sem vezethet czélhoz. Még kevesbbé lehetséges ez hangulati rendellenességeknél, kedélymozgalmaknál, erkölcstelen ösztönöknél, bűnös tetteknél, melyek csak más tünetekkel és a történelmi s a jelen személyiséggel való összehasonlítás által értékesíthetők.

Az elmebántalom, mint valamely személynek betegsége, azonfelül a concret tünemények egyéni megbirálására kényszerít bennünket. Si duo dicunt idem, non est idem.

Itt is okvetetlenül szükséges az egyéniség ismerete. Az elmebántalom, mint kóros életnyilvánulás a kérdéses beteg személyes vizsgálását teszi szükségessé. Ellenkező esetben a kórismére nézve szerfelett fontos, közvetetlen

megbírálási mozzanatok (arczkifejezés, tartás, hang, mint a belső kóros lelki folyamatok külső tükörképe) vesznek el, melyek mint a tekintetnek, arczkifejezésnek, mozgásoknak s a test általános tartásának változásai a tapasztalt megfigyelőt már első megtekintés alkalmával is elősegíthetik az elmezavar valamely meghatározott alakjának megközelítő kórismézére nézve, a mennyiben minden elmekóros állapot sajátlagos alakkal bír és az összes mozgási módnak különös módosulatával jár.

Azon mód is, melylyel a kérdéses beteg öltözködik, mikép lakik, foglalkozik, igen fontos lehet, és figyelmünket eddig rejtve tartott rögeszmékre (üldözési, vallási rögeszmére) terelheti. A hol csak lehetséges, a megvizsgálandót saját lakásán, illetve czellájában kell meglátogatni, és ekkor a beteg ne vezettessék elő. Minél kevesbbé bír a vizsgálat a kihallgatás jellegével, minél inkább hasonlít az elfogulatlan beszélgetéshez, annál inkább fog a szakértő sikert aratni.

A lélektani kórismére nézve a súlypont a kérdéses beteggel eszközlendő társalgásban rejlik. Azonban nemcsak azt kell tudnunk, hogy mit kérdezzünk, hanem azt is, hogy mily módon vigyük a beszélgetést. A vizsgálat tárgyát változékony emberi tudat képezi, mely a kipuhatoló eljárás és kérdezés módja által hatalmasan befolyásoltatik. Czélszerű a beszélgetést közönyös dolgokkal kezdeni, a vizsgálandónak hogylétét, hivatását, előbbi életviszonyait kiindulási pont gyanánt választani, részvétet mutatni. Ily módon kitudhatók a kérdéses beteg életnézetei, kívánalmai, tervei, hangulata, értelmisége, törekvései. Azután a beszélgetést származására, családjára, továbbá társadalmi, politikai, vallási kérdésekre tereljük, és szabatosan ügyelünk arra, hogy ezen irányok vala-

melyikében mutatkoznak-e megváltozott vonatkozások, melyek talán valamely téveszmének kulcsát szolgáltatják. Rendesen megtörténik, hogy elmebetegek téveszméjöket azonnal elárulják, mihelyt az érintetik.

E szabály alól azonban kivételek is fordulnak elő. Vannak betegek (búskomorak, tébolyodottak), kik téveszméiket titkolni, zavarukat rejteni (dissimulatio) tudják. Annál fontosabb azután a gyanús beteg magatartását és magaviseletét, tetteit és mulasztásait tanulmányozni és ezekből közvetett módon a kóros képzetek jelenlétét deríteni föl.

A betegség lefolyásának megfigyelése testi és szellemi irányban is fontos, a mennyiben legalább bizonyosságot szolgáltat arra nézve, hogy a betegség, mely bizonyos idő előtt kétségtelenül fennállott, testileg és szellemileg nincs kiegyenlítve, a vizsgálandó pedig öntudatának előbbi kóros tüneményeivel szemben nem elismerő, és nem beszél azokról elfogulatlanul, hanem csak czélzatos szándékból (szabadsága elnyerése végett) és külsőleg megnyugtatva tanult meg önmagán uralkodni.

A beszélgetés kérdései és feleletei, ha lehetséges, gyorsirászatilag szabatosan följegyzendők. Csakis így nyerhető a fenforgó kórképnek hű jelen állapota, a mi netaláni felülvéleményezés számára legnagyobb értékkel bír.

A társalgás alkalmával időnk van a vizsgálandó tekintetét, arczkifejezését, vonásait és tartását tanulmányozni. Ehhez csatlakozik azután az összes testi szervek és működések szabatos vizsgálata, különös tekintettel a mozgatag és érzetes viszonyoknak netaláni zavaraira, továbbá elfajulás jeleire, és végre a koponyamérés is eszközlendő.

Vannak esetek, melyekben a lélektani vizsgálat nagy nehézségekkel van összekötve, a mennyiben oly egyének lehetnek a vizsgálat tárgyai, kik beszéd vagy hallási hibákban szenvednek, vagy kik oly annyira elfogultak, hogy gyöngeelméjűeknek látszanak. A nevelés-hiány okozta egyszerű ostobaságot nem szabad összetéveszteni szervileg föltételezett elmegyöngeséggel, a szellemi birtoknak csupán nehezült nyilvánulását (Aphasia) nem szabad annak hiányával fölcserélni.

Végre vannak betegek (apath. buták, búskomorak, tébolyodottak), kik minden behatolás ellenében makacsul hallgatnak. Ily esetben a társalgás természetesen nem lehetséges. Ha már ezen némaság magában véve is jellegző, akkor ily kivételes esetekben az egész magatartás följegyzése (magaviseleti jegyzőkönyv) elégséges lesz arra, hogy az előzménynyel összefüggésben az illető esetet földerítse. Kétes szellemi állapotok kipuhatolására vonatkozó kitűnő útmutatást Neumann (l. alább) szolgáltatott.

Fontos segédeszköz gyanánt szerepel a kipuhatolás feladatánál a beteg irományainak[1] tanulmányozása. Általában állítható, hogy az elmezavar minden főalakjához az írás és kifejezési módnak bizonyos sajátosságai tartoznak, és hogy a beteg irományaiban, a melyekben megfigyeltnek nem tartja magát, és inkább enged magának, többet elárul mint a szóbeli közlekedésnél. Ez különösen oly betegekre nézve érvényes, kik minden behatolásnak többnyire téveszme és parancsoló hangok kö-

[1] Marcé, Annal. d'hyg. publ. 1864. April. — Güntz, Der Geisteskranke in seinen Schriften 1861. — Baar, The Lancet 1869. II. Jul 4. — Raggi, Gli scritti dei pacci. Bologna 1874. — Tardieu, La Folie. Paris 1872.

vetelte hallgatás által ellentállnak. Gyakran csodálkozunk, hogy oly betegek, kik különben egészen értelmesen beszélnek, bizalmas írásbeli közlekedésnél önmagokkal és másokkal a legnagyobb badarságot mutatják. Valamely, tartalmára nézve értelmes irat, azonban ép oly kevéssé zárja ki az elmebetegséget, mint az értelmes beszéd.

Elmebetegek irományai, tartalmuk tekintetében, rejtve tartott téveszmék kitudására, stylistikai tekintetben pedig általában azok szellemi képességének fölismerésére, külső kiállításuk, öntudati állapotuk megbírálására, írás tekintetében az összrendezettség finomabb zavarainak fölismerésére szolgálhatnak. Legkevesebbet írnak a buták. A gyermekes szófűzés, a mondatok gyámoltalansága és homályossága mutatja a nagyfokú szellemi gyöngeséget. Minthogy az írás általában a gondolatoknak fokozottabb világosságát követeli mint a beszéd, ennélfogva az írás kiválóan finom, puhatoló szer a szellem gyöngeségi állapotára nézve (Güntz). A búskomor beteg is keveset ír. Szellemi kedvetlensége és korlátoltsága akadályozza. A képzetek egyhangúsága, ugyanazon panaszok, aggódalmak és önvádak folytonos ismétlésében tükröződik vissza. Az írás nem egyöntetű. Meglátszik rajta, hogy a beteg csak lökésszerűen győzte le akadályait, és csak töredékesen volt képes gondolatait kifejezni. Nem ritkán reszkető kézzel írvák a betűk.

Az őrjöngő (maniacus) sokat ír, szilárd kézzel, nagy vonásokban, gyorsan húzott írásjegyekkel. Irása gyorsult képzeteinek hű képe, melyet a kéz gyakran nem képes követni, úgy, hogy egyes szavak kihagyatnak, egyes mondatok befejezetlenek maradnak. Ha a képzetek gyorsasága fokozódik, akkor az írás zavartan egymásba

folyó szavaknak és mondattöredékeknek alig érthető chaosává válik. Irásdühében a beteg keresztül-kasul ir, s nem gondol a rendelkezésére álló anyag minőségével.

Igen sokat írnak különösen tébolyodottak, nevezetesen querulánsok és erotomaniakák. Irásmodor tekintetében a kézírásnak sokféle változásai, furcsa czifraságai, kacskaringós díszítései, szavak és szótagok aláhuzásai figyelemreméltók.

Az irás szerkezete kifogástalan vagy dagályos, bizarr lehet a téveszmék és az öntudat állapota szerint. Ily irományban a legnagyobb furcsaságok fordulhatnak elő. Igy tudósít Marcé egy tébolyodottról, ki különös súlyt fektetett a 3 számra, és irásközben minden betűt háromszor irt le.

Tartalomra nézve a tébolyodottak irományai nagybecsűek, minthogy gyakran oly téveszméket derítenek föl, melyeket a beteg társalgás közben gondosan eltitkolt.

Némely betegnél az iromány egészen érthetetlen az irói nyelv szavainak más értelemben való használata által, továbbá a szótagok áthelyezése vagy jelentőségnélküli szótagok odacsatolása vagy végre az irásjegyeknek hieroglyphicus jelek és jelvények általi helyettesítése következtében. Ez annyira mehet, hogy új szavak képeztethetnek, sőt új nyelvezet is képeztethetik.

Különös sajátosságokkal bírnak a hűdéses csoporthoz tartozó betegek irományai. Az ezeknél fennálló összrendezettségi zavar irásbeli kifejezést nyer a nem-tiszta, tanonczéhoz hasonló, szögletes, reszkető, vékony és vastag vonásokat meg nem különböztető kézírásban.

Gyakran Paragraphia és Agraphia van jelen, úgy hogy hamis vagy tökéletlen vagy hibásan irt szavak mutatkoznak vagy egész szavak teljesen hiányoznak. Az

emlékezethiány oly jelentékeny lehet, hogy a beteg oly szavakat vagy egész sorokat, melyeket épen megelőzőleg írt le, többször ismétel.

Az öntudatnak tetemes zavara e tévedés észrevevését akadályozza. Ugyanennek következtében a beteg az írás folyamatában az utóbbiak tulajdonképi czélját is elfelejti, úgy hogy ugyanegy írásban egyidejűleg több személyhez fordul. Hasonló oknál fogva megtörténik, hogy valamely mellette fekvő iromány ból vagy könyvből egész mondatokat iktat saját írásába, továbbá, hogy egyidejűleg több nyelven ír, a levelet befejezetlenül átadja, a czímiratot, keltet és aláírást elfelejti.

A levélnek vagy iránynak külalakja is, melynek papirja talán a szemétből került elő s mely tele van tentafoltokkal, gyakran jellegzetes módon utal ily betegek nagyfokú öntudat-zavarára.

Azon tünetek között, melyek az elmebántalom általános kórismézére nézve kiváló jelentőséggel bírnak, fölemlítendők még:

Az egyéniség (jellem) megváltozása új kóros minőségűvé, továbbá téveszmék és érzékcsalódások jelenléte. Az utóbbira szokott a nem-orvos kórismézje szorítkozni.

a) *Jellem-elváltozás:* Az elmebetegségnek alapul szolgáló kórfolyamat az előbbi jellemnek, azaz: az előbbi szokásoknak, hajlamoknak, törekvéseknek, nézeteknek változásait tételezi fel, — az egyéniség megváltozik. Ezen tünet annál becsesebb, minthogy rendesen a képzetek és cselekedetek tévelygését sokkal megelőző korai tünemény t képez.

A jellemnek e kóros eltávozása, mely az előbbi nézeteknek és törekvéseknek teljes megfordításáig haladhat, annál jelentőségteljesebbé válik, ha az azt nyilvá-

nító egyén oly körülmények közt van, vagy oly befolyásoknak volt kitéve, melyek kimutathatólag fontos okok gyanánt szerepelnek elmebetegségekre nézve.

b) *Téveszmék.* Az elmebetegségnek gyakori, de semmiesetre sem csalhatatlan jelét a téveszmék kimutatása képezi. Azonban nagy tévedés volna elmebetegséget csak ott ismerni el, a hol azok kimutatvák. Mert hiszen a beteg (kedélymozgalomszerű) kezdetszakban lehet, melyben téveszmék még nem is léteznek, a tébolynak oly alakját mutathatja, melyben téveszmék nem is képeztetnek. E mellett a beteg képes téveszméit titkolni, és ezek — ha egyáltalán jelen vannak is — még sincsenek tartósan jelen az öntudatban. De még akkor is, ha valamely téves eszme meg van állapítva, ugyanaz még beható vizsgálatot igényel arra nézve, hogy valamely téves eszme becslési jellege fölismerhető legyen. A szellemileg egészséges egyén is borzasztó értelmi tévedéseket mutathat fel, sőt ebben az elmebeteget felül is mulhatja, míg megfordítva az elmebeteg téveszméje nem tartalmaz szükségképen mindenkor tárgyilagos lehetetlenséget (házassági hűtlenségre, mérgezésre vonatkozó téveszme).

Ily esetben a kérdéses téveszmének nem tartalma, hanem keletkezési módja, továbbá az illetőnek történelmi és jelenlegi tudatához való viszonya képezi a döntő mozzanatot.

Kórisme tekintetben mindaddig értéktelen, míg keletkezése módja nincs kipuhatolva, s míg értelmezése meg nem történt.

Valamely kérdéses téveszme értékesítésére nézve döntő a következő:

α) A szellemileg egészséges egyénnek tévedése

logikai következtetési hiban vagy pedig tudatlanságból, vigyázatlanságból vagy elfogultságból kedélyhangulat vagy babonáshit által keletkezett hamis előzményen (Praemissa) alapszik. Az elmebeteg téveszméje ellenben agymegbetegedés eredményét képezi. Érzékcsalódásnak következménye vagy kóros hangulatnak megmagyarázási kisérlete vagy elsődleges tévengés (Primordialdelir). Ily eredetre vezethető vissza, tehát vonatkozásban van más elemi, lelki zavarokkal (kedélyhangulatok, kóros hangulatok, sensatiók stb.), van kóreredete, törvényszerű kifejlődése, tehát nem esetleges.

β) Sok tekintetben kiáltó ellentétben van az előbbi egészséges nézetekkel, az előbbi gondolkozásmóddal és tapasztalattal. (Természetbúvár, ki azt hiszi, hogy repülni képes, mennyiségbúvár, ki azt gondolja, hogy a kör négyzetezését fölfedezte, vegyész, ki azt képzeli, hogy az aranykészítés művészetének birtokában van.)

γ) Az elmebeteg téveszméje mindig vonatkozással van az alanyhoz. A szellemileg egészséges ember ostobaságból, félelemből, stb. boszorkányok létezését hiheti, de e miatt nem elmebeteg. Az elmebeteg a körülményekhez képest szintén hisz boszorkányokban, de csak azért, mert azokat látja, hallja, magán érzi.

δ) Épen azért, mivel az elmebeteg téveszméje valamely kóros folyamatnak részlettüneménye, a logika és okoskodás nem képes ellene hatni. Az okot szolgáltató betegséggel áll fenn és enyészik. A beteg téveszméjét épp oly kevéssé lehetséges szóval megsemmisíteni, mint betegségét beszéddel gyógyítani. Az egészséges ellenben hibáját belátni és helyre fogja hozni, mihelyt annak lehetetlensége kimutattatik.

ε) Az *érzékcsalódások*, melyek azonkívül még más-

nemű agy-, idegbetegségeknél, lázaknál és mérgezéseknél is előfordulnak, magokban véve szintén nem döntők az elmebántalomra nézve. Ezek csupán az agy kóros állapotának jelenlétét bizonyítják. Jelentőségök mint valamely elmebántalomnak részlettüneménye, csakis ily bántalom kimutatása által derül ki.

Csakis ily esetben mutatkoznak az érzékcsalódások tulajdonképi világításukban (fényükben), a mennyiben más elemi zavarokkal (lehangoltság, félelmi rohamok, stb.) összefüggésben vannak, az elhomályosodott öntudat által többé helyre nem igazíttatnak, befolyást nyernek a cselekvényekre.

Elmebetegségre való gyanú azonban szükségképen mindig elő fog állni, ha érzékcsalódások vannak jelen, nevezetesen ha azok több érzék területén mutatkoznak.

VI. FEJEZET.

Az elmebetegség színlelése.

Irodalom: Jacobi, Reiner Stockhausen. — Stahmann, Casper, Vierteljahrsschr. VI. — Laurent, „Étude sur la simulation de la folie“ 1866. — v. Krafft, Friedreich's Blätter. 1871. — Chipley, Journal of mental science. 1866. April. — Nichólson, u. o. 1870. Január. — Pelman, Irrenfreund. 1874. 10. sz.

Az előbbi fejezetben felállított általános szempontok körülbelül elégségesek az „elmebetegség“ általános kórismejének megállapítására. Minthogy azonban az elmebetegség lélektani tünetei szándékosan színlelhetők, ezen okból az óvatos bíró az orvostól még azon különös bizonyítékot is követeli, hogy ama tünetek valóságosak, azaz nem színleltek.

A tapasztalat azt mutatja, hogy az elmebetegség

színlelése ritkán történik, és hogy még ritkábban van sikere a valódi szakértővel szemben.

Többnyire vádlottak azok, kik a kétségbeesés ezen módjához folyamodnak azon czélból, hogy a szégyen, a fenyegető büntetés elől meneküljenek, ritkábban képezi a hadkötelezettség alóli felmentés, kellemetlen házasság megoldása, elvállalt kötelezettségek alóli fölmentés a színlelésnek indokait. Azon természetes idegenkedés mellett, melylyel a közönség elmebetegek és tébolydák iránt viseltetik, mindenesetre igen hatalmas indokok azok, melyek a szellemileg egészséges embert színlelésre késztetik, sőt vannak tapasztalt elmegyógyászok,[1] kik egyenesen azt állítják, hogy színlelés oly egyéneknél fordul elő, kiknek elméje többé-kevesbbé már valóban meg van zavarva. E fölvétel annyiban helyes, a mennyiben a színlelés szokott tüneményt képez méhszenvi bántalmakban szenvedő egyéneknél, kétségtelenül elmebetegek pedig fennálló zavaraikhoz még néha uj tüneteket színlelnek, vagy a már meglevőket túlozzák, és ismert színlelők elég gyakran öröklékenység útján tökéletlen, terhelt egyének szoktak lenni.

Ezekből mindenekelőtt azon szabály derül ki, hogy a színlelés gyanítását ne hamarkodjuk el, és ha előleges fölvétel általában megengedhető volna, inkább valódi betegségre, semmint színlelésre gondoljunk, végre azon követelmény derül ki, hogy a kipuhatolás feladatát azon teljes meggyőződéssel, hogy betegség nem mutatható ki, nem pedig a színlelés puszta kimutatásával tekintsük befejezettnek.

A színlelő esélyeire vonatkozólag tekintetbe veendő,

[1] Jessen, Allg. Zeitschr. f. Psych. XVI. 1. füz.

hogy az elmebántalom betegség, mely ép úgy mint bármely más betegség okokkal, tapasztalatilag valódi törvényszerű kifejlődéssel, lefolyással, a tünetek logikai összefüggésével bír, és mint agybántalom nem szoritkozik kizárólagosan lelki tüneményekre.

Itt a súlyveszteség által nyilvánuló zavart táplálkozásnak testi tünetei, a mozgatag zavarok, az érlökés rendellenességei, a tengéleti folyamatok zavarai, továbbá az alvás, nyákelválasztás stb. zavarai különös jelentőséggel bírnak, nemkülönben a lefolyás, a mennyiben szabályos lehet és a lélektani tünetek súlyosbodása és alábbhagyásának vonatkozásai testi folyamatokhoz (havi vérzés, stb.) esetleg kimutathatók. Figyelemreméltó még azon körülmény is, hogy minden szellemi betegség kórképe külső alakkal (facies) is bír, és mindkettőnek összhangzásban kell lennie.

De eltekintve mind ezen, az akarat köréből csaknem teljesen kivont testi jelektől, a lélektaniaknak előidézése is a legnagyobb akadályokba ütközik. A színlelő helyzetébe kell magunkat képzelnünk, hogy feladatának nehézségét méltányolhassuk. A színlelő a színészhez hasonlít; de míg ez utóbbi szerepét megkapja, azt nyugodtan tanulmányozza és könyvnélkül megtanulja, addig a színlelő kénytelen egyidejűleg költőnek és színésznek lenni, sőt mi több, kénytelen folytonosan rögtönözni. Szakadatlanul működésben van, ha folytonosan megfigyelés tárgyát képezi, míg a színész időnkint leléphet a színpadról és kipihenhet. Azonkívül a színlelő nem laikusok, hanem szakértők előtt működik, kik élesen megfigyelik szereplését, és bírálati feladatuktól nem vonatnak el színházi segédeszközök által. Daczára mindezen előnyöknek, melyekben a színész a színlelővel szemben részesül,

mégis csak néhány óra után kifárad. Ily módon érthető azon tény, hogy a színlelők azon szellemi megerőltetés által, melynek magokat alávetni kénytelenek, valóban elmebetegekké lehetnek. A színlelő azonkívül még azon hátrányban van, hogy nem szakértő művész és — mint a legtöbb regényíró és színi-költő — a valódi tébolynak csak torzképét teremti elő. A tébolynak legkiáltóbb vonásait ragadja ki, és azokat a legborzasztóbb módon túlozza. Minthogy nem ismerve az eredeti alakokat azt hiszi, hogy az eszmekór döntő mozzanata ostoba beszédben, dühösködésben vagy buta magaviseletben rejlik, ennek folytán lehetőleg ellentétes, furcsa tartalmu, határozatlan tévelygésben, majomszerű ugrándozásban és futkosásban vagy buta merev tekintetben tetszeleg.

Tévelygése színpadivá és fitogtatóvá válik, tébolyának nincs módszere, buta magaviseletét arczkifejezése és tartása meghazudtolja. Ha búskomort akar színlelni, akkor hajótörést szenved a mély, fájdalmas lehangoltság, a lelki érzetlenség színlelésének lehetetlenségén. Ezenfölül e bántalomnak testi tünetei és súlyosbodásai, valamint alábbhagyásai sem állnak rendelkezésére.

Ha az őrjöngőnek utánzását kisérti meg, akkor csakhamar ellankad akarata a mozgási ösztön kivitelénél, mely a valódi őrjöngőnél önszerűen belső ingerek alapján, minden fáradság és akaratmegindítás nélkül folyik le. A színlelő kénytelen kipihenni, és így csak addig dühöng, a meddig megfigyeltnek tudja magát. Dühöngésében még mindig bizonyos körültekintés és óvatosság mutatkozik. Igy pl. saját ruházatát kiméli és csak idegen vagyont pusztít.

A tébolyodott szerepének következetes keresztülvitele is lehetetlen a szabatos megfigyeléssel szemben,

mely csakhamar lehúzza az álarczot és a valódi személyiségnek néz szemei közé.

A színlelő azt véli, hogy mindent fel kell forgatnia, nem ismeri többé a logika és eszmetársítás törvényeit, míg épen ezen állapotoknál — ha elsődlegesek — maradt meg a logikai erőműzet, és ha másodlagosak, akkor szükségképen kiderül előbbi logikai vonatkozások kimutatása az előbbi affectiv időszakokban.

Igy a színlelő hamis felfogást szeret színlelni, azonban lehetőleg esztelen feleletével egyszersmind azonnal elárulja, hogy a kérdés velejét jól felismerte.

A butaság, bárgyúság színlelése hajótörést szenved azon körülményen, hogy igen nehéz szenvtelenséget színlelni és annak megfelelő arczkifejezést adni. A színlelő nem képes arczkifejezésében a leskelődő vonást elnyomni, és időnkint cselekedetei és magatartása által elárulja, hogy a külvilágban történő eseményeknek tudatával bír, és azokkal szemben megfigyelő állást foglal el.

A kérdéses színlelő kipuhatolása, más kétes szellemi állapotok fölött, semmi mást sem tételez fel, mint elég hosszas és szakadatlan megfigyelést, mely czél elérésére valamely tébolyda legalkalmasabb helynek volna tekintendő.

Az orvos azon tudata, hogy ő egyszerűen szakértő, biztosítni fogja számára a szükséges tárgyilagosságot és nyugalmat, valamely kérdéses színlelőnek makacsságával és szemtelenségével szemben.

A megfigyelés syntheticus módja az egyedüli helyes módszer. Szükséges, hogy ne egyes tünetek, hanem az egész személyiség méltánylása, ne előzetes föltételek, hanem az összes tények előítélettől mentes felfogása állapitsák meg a kórismét.

Ha annak kimutatása sikerül, hogy a kérdéses betegség kórképe az osztályozás egyik ismert képének megfelel, ez esetben az tapasztalatilag igaznak bizonyul be; azon körülményből azonban, hogy az nem egyezik meg a tankönyvek kórképével, semmi esetre sem vonható a megfordított következtetés. Valamennyi osztályozásunk dogmaticus jellegű, és a személy ezen betegségének egyéni sokféleségénél soha sem kimerítő. Mert vannak eltérő kórképek, főleg öröklékenység alapján, melyekre éppen a kórkép azon változékony sokalakúsága, a lélektani osztályozásba be nem sorozható egyéni jellege bizonyos embertani, kórodailag jelentőségteljes, bélyeget nyom, úgyszintén elég gyakran megtörténik, hogy bűntettesek, kiknél a színlelés várható, terhelt, elfajult szellemű lények.

A régibb tankönyvek a műfogásoknak egész sorozatát tartalmazták (Chloroform-kábítás, undort gerjesztő eljárások, zuhanyok, villamosság, őrjöngő és undort gerjesztő betegekhez való zárás, színlelt életveszélyes támadások, stb.), melyek arra szolgáltak volna, hogy a színlelő szerepe megnehezíttessék, ő maga leálczáztassék. Ezen eljárások részint bizonytalanok, részint embertelenek és veszélyesek, mindenesetre azonban szegénységi bizonyítványt képeznek azon orvos számára, ki ily eljárásokra szorul. Jó műfogás lehet, a színlelő jelenlétében annak környezetéhez azon ártatlan megjegyzést tenni, hogy az illető beteg ugyan, de a kórképből egyik másik tünet hiányzik. Ilyenkor a színlelő nem ritkán tőrbe kerül, elfogadja az illető tüneteket, s így azokat mint önként előidézetteket árulja el (Jacobi-Reiner Stockhausen-féle eset, Jessen-Ramke-féle eset).

1. sz. észl. *Transitoricus elmekór színlelése.* Egy fiatal özvegy kapzsiságból rajta elkövetett erőszakot és erre

következett elmezavart színlelt. Szerepét oly sikeresen játszotta, hogy áldozata, a leggazdagabb és legtekintélyesebb kereskedők egyike S.-ben, egy hónapon át börtönben töltötte idejét. Az említésreméltó esetnek részletei a következők.

Az 187* év november 23-án E. özvegy állítólag rajta elkövetett erőszak után elmebeteg lett. Kiáltozott, mindent össze-vissza dobált, haját tépte, ruháit szétszakgatta és tévelygett. „Te vagy! te rabló, gazember. Távozzál, nem akarok! Azt hiszed kéjenez, hogy senki sem lát bennünket! de az Isten lát! Húzd fel nadrágodat, fedd be csúf meztelenségedet, nyomorult! O nem akarod az ajtót kinyitni — hisz van még elég erőm, hogy előled meneküljek. Nem kell nekem pénzed! Csak jőjjön férjem, mindent meg fogok neki mondani, már oly régóta üldözöl engem.“

Hat órakor a tébolydába szállítva, ily módon tovább is dühöngött és tévelygett, egy óra mulva lecsendesült, evett, egész éjjen át aludt és a következő reggelen semmiféle kóros tünemény többé nem nyilatkozott. Az egész, heves kedélymozgalom után bekövetkezett Mania transitoria kórképével bírt. E. özvegy nem volt ugyan hajlamos elmezavarokra, de szorult anyagi viszonyok közt élt. Feltünő volt és Mania transitoria ellen szólt mindenekelőtt a tévelygési nyilatkozatok összefüggő logikai jellege, a zavartság és szilaj eszmerohamok helyett, a milyenek különben ezen alaknál észlelhetők.

E. özvegy különböző bőrhorzsolásokat és sérüléseket mutatott, melyek azonban több napi tartamot mutattak. Nemzőrészeinek megvizsgálását november 27-dikéig nem engedte. A vizsgálat semmi lényegest nem derített ki, noha az özvegy a nemzőrészekben érzett heves fáj-

dalmak jelenlétét állította. A legrészletesebb adatokkal vádolt egy tekintélyes kereskedőt, kinél dolgozott, hogy az erőszakot követett volna el rajta. A talált horzsolások azon benyomást tették, mintha E. maga ejtette volna azokat magán. Az orvos ebbeli gyanuját kifejezte. E. ezáltal meg volt lepetve és a következő reggelen az elmezavarnak újabb rohamát mutatta. E. négy napon át az őrjöngők osztályán volt tartva és észlelve. Ujabb rohama annak másolata volt, a mit más betegeknél látott, nem képviselte az első rohamnak ismétlését. Zavartan fecsegett össze-vissza, ugrándozott, énekelt, tánczolt. Azonban látszólagos eszmeszökkelése csak szavaknak esztelen összefűzéséből állott, mozgás sorozata annak nem felelt meg, és rendezetlen, összefüggés nélküli mozgási műveletek sorozatából állott. Csakhamar kimerült, kénytelen volt kipihenni, és csakis akkor mutatkozott izgatottnak, ha tudta, hogy megfigyelik. Izgalmának közepette azonkívül jól vigyázott arra, a mit az orvos mondott és elrendelt. A szokott testi zavarok sem voltak jelen ezen állítólagos mánia rohamánál, mely 3 napon és 2 éjjelen át tartott, míg E. végre kimerülten elaludt, és 15 óra mulva teljes rendben fölébredt. Midőn E.-nek azután azt mondták, hogy kiismerték, határozatlan idegbántalmat színlelt ájulással, ágyból való kieséssel stb., öntudatlan ottmaradással, mindaddig míg ott hagyták, mire azután maga ment vissza a meleg ágyba. Ekkor azután vérköpéssel összekötött köhögési rohamokat színlelt, azonban a vérzés oka gyanánt a nyelvnek szuvas foghoz való dörzsölése lőn kimutatva.

E. azelőtt tisztességes nő gyanánt volt ismeretes, kötelességeit mint feleség és anya jól teljesítette, és azon gazdag kereskedő gyárában, kit oly súlyos váddal

terhelt, keresetet talált. Már azelőtt is gyanusította volt a kereskedőt, hogy ajánlataival üldözi, és ez által jóindulatú családok részéről rokonszenvben és pénzsegélyekben részesült. Időközben E. özvegységre jutott. Október havában E. barátai névtelen leveleket kaptak, melyekben E. életmódja gyanúsíttatott. Ezt összetartva E.-nek előbbi panaszaival, e leveleket az említett kereskedőtől eredőknek tartották, ki a barátokat elidegeníteni, E.-t bajba keverni akarja, hogy azután könnyebben czélt érhessen. Ekkor E. még nagyobb rokonszenvet és bőségesebb segélyezést vívott ki magának.

November 21-én estve panaszkodva járt el E. barátaihoz és elbeszélte, hogy a kereskedő erőszakot követett el rajta. A dolog nyilvánosságra került. A többi az olvasó előtt ismeretes.

Feltűnő volt mindenekelőtt, hogy E. a veszélyes házban megmaradt, holott másutt könnyen találhatott volna keresetet, továbbá, hogy minden alkalommal sietett a szenvedt megbántást kihirdetni, hogy sérüléseinek törvényszéki-orvosi lelete sem idő, sem minőség tekintetében nem felelt meg E. adatainak, hogy az erőszak jelenete, tekintve az időt s a körülményeket, nem volt lehetséges, és hogy E. rút, satnya, 32 éves személy volt.

E. híre jobb volt, mint idegen helyen tanúsított előbbi magaviselete. Ő ledér személy volt és házasságtörő s képmutató személy hírében állott. Igy egy egyházi férfiút szent visiókkal csalt meg és egyéb szédelgéseket is elkövetett, férjét meglopta és másokat gyanusított, végre rajta elkövetett gyilkossági kisérletet is színlelt, ez által lehetetlenné tette magát és szeretőjével a világban csavargott. Szédelgéseit mindenütt csak azért vitte véghez, hogy érdekessé tegye magát és pénzbeli

segélyt nyerjen. Ugyanezen okból színlelte a rajta elkövetett erőszak-kísérletet és elmezavar-rohamot. A gondosan szerkesztett vélemény azon kérdést teszi fel, hogy vajjon ezen színlelés és képmutatás oka nem rejlik-e a hysteria állapotában. E. azonban sem öröklékenység útján nem terhelt, sem méhszenvben nem szenvedett. A megfigyelés idején tapasztalt rohamai bizonyosan színleltek voltak. E. csupán szédelgést követett el és színlelt, ha szükségben van, ha pénzre volt szüksége. Soha sem volt elmebeteg és cselekedeteiért teljes mérvben felelősnek tekintendő. (Dr. Marandon, Annal. méd. psychol. Sept. 1879.)

2. sz. észlelet. *Általános zavarodottság, később eskóros rohamoknak színlelése.* Delbés, 30 éves, megfigyelés végett tébolydába küldetett és az első nyolcz napon az elkülönített czellában észleltetett. Esztelenül fecsegett, többnyire katonai dolgokról, állapota butaságba való átmenetben levő idült mániához hasonlított, ámbár még csak rövid idő óta volt jelen. Kezdetben éppen nem, később csak kényszerítés következtében evett. Az életkorára vonatkozó kérdésre ezt felelte: „igenis tábornok úr, meg akarom itatni a lovat". E kijelentést tétovázva, mintegy kétkedve mondta. Testi zavarok nem találtattak. Jól aludt. Csak ha tudta, hogy megfigyelik, akkor fecsegett, azontúl csendes volt. Látszólag tompa arczában a kíváncsiság kifejezése félreismerhetlen volt.

Áthelyezték az izgatottak osztályába és úgy tettek, mintha betegségének hitelt adnának, vagy legalább őt meg nem figyelik. Delbés a többi beteget tanulmányozta, azokat utánozta, ugyanoly testmozdulatokat vitt véghez mint azok, éjjel ébren maradt és oly hangosan fecsegett, hogy az ápolónak azt hallania kellett. Végre szerepét megsokalta. Míg az orvosok jelenlétében esztelen fecse-

gését folytatta, addig annyira megfeledkezett szerepéről, hogy az ápolóval egészen értelmesen csevegett. Egy hó elteltével kijelentették előtte, hogy felismerték, és ha másnapig nem lesz értelmes, akkor kényszereszközöket fognak irányában használni. Másnap csendes és rendezett állapotú volt. Beszélgetett az orvosokkal, állította, hogy azokat először látja, s hogy nem tudja, miképen jutott oda. Vajjon lehetséges volt-e ezen emlékezethiány (Amnesie), avagy nem változtatta-e meg Delbés egyszerűen eddigi taktikáját? Szerző jogosan tartja az emlékezethiányt lehetségesnek, de ez egy évre terjedt, míg az állítólagos betegség csak négy hónap óta tartott. De minden mástól eltekintve, ezen emlékezethiány színleltnek derült ki, mivel Delbés, miként fentebb említve volt, az ápolóval élete ezen emlékezethiányos szakának legpontosabb részleteit közölte volt. Delbés hosszabb ideig, a kihallgatásoknál igen jól játszotta az emlékezetnélküli egyén szerepét, végre sikerült őt kifárasztani, zavarba hozni, és azon meggondolatlan kijelentése által, miszerint ő tudja, hogy nyilvános iratok hamisításával vádolják (e tény az emlékezethiányos időre esett!) leálczázni. A legközelebbi napon megkisértette hibáját palástolni, kijelentették neki, hogy színlelése fel van ismerve, és elítéltetése be fog következni. Megdöbbenve, mesterkéletlen izgalomban volt. Egy órával később a földön heverve, behúzott hüvelyujjal, tajtékzó szájjal, összeszorított állkapcsokkal találtatott. Arczszíne azonban rendes, a láták fény iránt érzékenyek, légzés csendes. Midőn vizet kértek, hogy arczába fecskendezzék, befordult a fal felé. Másnap reggel ismét esztelenül fecsegni kezdett. Azon kérdésre, hogy mikép érzi magát, ezt felelé: „ma éjjel láttam őrmesteremet, azt mondta, hogy agyon-

lőnek, pedig én semmit sem követtem el.“ Sem az arckifejezésben, sem a kedélyhangulatban nem mutatkozott ezen „érzékcsalódás“ számára valamely támpont gyanánt szolgáló jel.

A lelkiismeretes észlelő tanulmányát tárgyilagos módon folytatta és tudomást szerzett a színlelés gyanuja alatt álló állapot kezdetéről. Delbés már a második napon kezdett kevesebbet enni, míg elájult. Azután kezdődött az esztelen fecsegés. Ismételve észleltettek hysterikus rohamokhoz hasonló ideges esélyek, melyeket a tapasztalt orvos nem színlelteknek tartott.

A váltóhamisítások, melyeket Delbés 1874. május-júniusi hónapokban elkövetett és melyek 4000 francnál nagyobb összeg erejéig a vád tárgyát képezték, nagy ravaszsággal vitettek véghez. Már 1867-ben vendéglősének megcsalása miatt ítéltetett el hadi törvényszék által, 1873-ban pedig ismét csalás miatt.

Az utolsó bűntette tárgyában történt kihallgatásoknál nagy ravaszságot tanusított. Összefüggés nélküli fecsegése csak akkor jelentkezett, midőn látta, hogy ügye el van veszve, és hogy néhány évi szabadságbüntetés áll előtte.

Delbés családjában nem fordultak elő téboly vagy idegbántalmak esetei, ő maga mindig egészséges volt, csak ideges esélyek mutatkoztak, ha heves kedélyindulatba jutott; azonfelül nem tagadható, hogy idegkóros (neuropaticus) alkattal bír.

Kényszer-eszközöknek alkalmazását azon czélból, hogy a színlelőt színlelésének beszüntetésére és bevallására bírja, a tiszteletre méltó szakértő, mint inhumán, bizonytalan és veszélyes eljárást mellőzte. Az intézet főorvosának, dr. D.-nek rendelete folytán a színlelőnek

24 órai idő adatott, s egyszersmind a zuhany helyeztetett kilátásba, ha színlelését meg nem szünteti. A 24 órai idő lefolyt, Delbés a zuhanyban részesült, kegyelemért könyörgött, bevallotta színlelését és egyszerre megváltozott. Bevallotta elkövetett bűntettét, és azt csak azzal igyekezett szépítgetni, hogy annak tervét a szellemi gyöngeségnek amaz időszakaiban készítette, melyek ideges rohamait szokták volt követni. A további észlelés, mely Delbés megszökése által megszakíttatott, nem derítette fel az elmekóros állapot jeleit. Az eskórra nézve sem volt támpont nyerhető, úgy, hogy Delbés bizonyosan és igazság szerint szenvedett büntetést. (Dr. Marandon, Annal. méd. psychol. Januar 1877.)

3. sz. észlelet. *Színlelt elmebántalom* (téboly). A. 28 éves kertész, ki ismételten volt tolvajlás és csalás miatt elítélve, már kilencz ízben sikeresen színlelt elmezavart és tébolydákban bőségesen talált alkalmat valóságos betegek tanulmányozására. Egy újabb tolvajlás alkalmából el lévén ítélve, azonnal visszaesett előbbi szereplésébe és észlelés végett tébolydába helyeztetett át. Testileg nem beteg. Ha egyedül van, izgatottnak látszik és egy asszonyról tévelyg, ki őt üldözi. Ha valaki meglátogatja, akkor nyugtalansága fokozódik, és ekkor egészen esztelen dolgokat művel. Többször szétszakította ruházatát, de mindig csak a varrásokban. Kérdésekre igen esztelen feleleteket ad, melyekből azonban tisztán kiderül, hogy a kérdést megértette. Magaviselete a szerint változik, a mint megfigyeltnek vagy nem-észleltnek hiszi magát. Állapota az üldözési téveszmével összekötött mánia kórképéhez közeledik. Midőn az orvos kijelenti előtte, hogy színlelését fölismeri, és hogy azt koczkáztatja, hogy valóban elmebeteggé lehet, csaknem olyan

mintha egészen megváltozott volna, és nyiltan bevallja csalását. Daczára ennek a határidőben (Termin) ismét színlel. Érzékcsalódásokban látszik szenvedni, emlékezethiányt színlel mindenre nézve, rögtön szétszakítja ruházatát, felkiált ily módon: „csak ítéljetek el", és oly zajt üt, hogy el kell távolítani. Az elvezetés alkalmával a Marseillaise-t énekli. E színlelési kisérlet már nagyon is otromba volt. Elitéltetik. A börtönben ismét színlel, még pedig azon reményben, hogy valamely intézetbe (Asyl) jut, a honnan könnyebben megszökhet. És valóban meg is csalja a börtönorvost, azonban a helyett, hogy idegen tébolydába helyeztetnék, mint a hogy remélte, ismét dr. Billod intézetébe küldik, a hol azonnal másodszor is leálarczoztatik. (Annales méd. psychol. Juli 1868.)

További esetek. Színlelt butaság: Friedreich's Blätter 1865. 5. füz. — Livi, Archiv. italiano 1872. Juli. — Bucknill és Tuke, Lehrb. p. 374, 375. — Bonnet, Ann. méd. psychol. 1866. Nov. — Fischer, Friedreich's Blätter 1877. 3. füz.

Színlelt általános zavarodottság: Annal. méd. psychol. 1864. május, 1875. márczius.

Mánia-szerű izgatottság: Lombroso, Archiv. italiano 1867. november. — Zippe, Psychiatr. Centralblatt 1875. 1. és 2.

Színlelés egyidejűleges elmezavar mellett: Laehr, Archiv f. Psych. I. Ingel's, Bulletin de la société de médecine de Gand. 1868. (Egy elmebeteg, ki azon czélból, hogy valamely tébolydába fölvétessék, betegségéhez még Psychosist színlelt.) — Stark, Friedreich's Blätter, 1875. 2. füz. (Állitólagos emlékezethiány, a büntettre nézve kétségtelen elmezavar mellett). — v. Krafft, Lehrb. d. Psy-

chiatrie. III. 109. eset (időszakos visszatérő — circular — téboly, s e mellett butaság színlelése).

A színlelt elmezavarok esetei mellé sorakoznak azon esetek, a hol az elmebetegség *ürügyül* hozatik fel; állitólagos szellemi zavarnak előbbi rohamai, a szellemi működéseknek, fejsérülés, gutaütéses vagy eskóros roham, stb. általi csökkenése érvényesíttetik valamely elkövetett bűntett vagy valamely elvállalt kötelezettségnek idejére nézve, mely utóbbinak teljesítése alkalmatlan. A törvényszék előtt természetesen az „onus probandi incumbit alleganti" tétel érvényes, de a szakértőre nézve szerfelett nehéz lehet annak kipuhatolása, hogy mennyiben okadatolvák az alanyi nehézségek, mennyiben vezethetők vissza idő és ok tekintetében valamely felhozott mozzanatra (pl. testi sértések után kártérítési panaszoknál). Ily esetekben szigorú tárgyilagosság szükséges. A hozzátartozók és a kérdéses beteg adatai itt nagy óvatossággal értékesítendők.

Ide tartozó esetek: Deutsche Zeitschr. f. Staatsarzneikunde. 1859. p. 167., a rokonok által ürügyül felhozott elmezavar, hogy az illetőt az összeirás alól kimentsék.

Annal. méd. psychol. 1866. márczius. Egy fiatal ember indulatoskodás alkalmával sérülést ejt atyján. A rokonok elmezavart hoznak fel ürügyül, hogy a tettest a büntetés alól fölmentsék.

Moos, Archiv d. Augenheilkunde, 1869. Bd. I. Két fülbeteg hamis eskü miatt a törvényszék elé idézve, fülbántalmuk által föltételezett időnkinti elmezavart hoznak fel ürügy gyanánt.

Buchner, Friedreich's Blätter, 1869. 5. füz. — Livi és Tamburini, Rivista sperimentale 1875. fascic. 4. 5.

(A szakértői vélemény erkölcsi tébolyt vesz fel, de a tudományos bizonyítékkal adós marad). — Meyer, Allg. Zeitschr. f. Psych. 1867. 3. füz. (A védő által állított Nymphománia és Dementia). — Schuhmacher, Deutsche Zeitschr. f. Staatsarzneikunde 1868. Ugyanaz, Friedreich's Blätter, 1871. 1. füz.

Casper-Liman, Handb. 6. kiad. 277., 278., 280. eset (ürügyül felhozott terhességi vágy), 281, ugyanaz, 283 (tolvajlás, ürügyül felhozott szórakozottság).

B. Különös és kórodai rész.

A törvényszéki elmekórtan feladata azon befolyás kipuhatolásában áll, melyet a szellemi életnek szervileg föltételezett zavara a törvényhozó által követelt szabad akarásnak magaslatához szükséges lélektani folyamatokra gyakorol, valamely concret esetben pedig annak kimutatásában áll, hogy az (aránylag) szabad akarásnak ezen föltételei valamely agymegbetegedés folytán (elmezavar) hiányoznak vagy még csak hiányosan vannak jelen.

A szervi mozzanatok, melyekből az önrendelkezés képtelensége vagy tökéletlensége következik, átpillanthatólag összefoglalhatók, mint:

1. A testi és szellemi kifejlődésnek még el nem ért érettsége oly egyénnél, mely amaz érettség elérésére képes volna (a büntetőjogi éretlenség kora — gyermekkor és kiskorúság).

2. A kifejlődés akadályai, melyek az agyat teljes kifejlődés előtt érték (butaság, világrahozott gyönge elme).

3. Kórfolyamatok, melyek az agy kifejlődése után a szellemi működéseket önállólag és inkább idült módon zavarba hozták (elmebetegségek).

4. Elfajulási, többnyire öröklékeny befolyások, melyek kevéssé vagy csak alakilag sérült értelmiségi működések mellett, főleg a kedélyindulati és ethicai műve-

letek (jellem), valamint az ösztön-élet rendellenességeiben nyilvánulnak (lelkielfajultsági állapotok).

5. A szellemi működésnek átmenő, többnyire tüneti zavarai (kóros „öntudatlansági“ állapotok).

VII. FEJEZET.

A büntetőjogi éretlenség kora. (Gyermekkor és kiskorúság.)

Irodalom: Mittermaier, Friedreich's Blätter 1864. 5. füz., 1865. 3. füz. — Legrand du Saulle, Gaz. des hôpitaux 1867. 115. és 118. sz. Ugyanaz, Annal. d'hygiène publ. 1868. Október. — De Smeth, Ueber moralische und intellektuelle Abnormitaeten bei den Kindern. Presse médicale 1869. 43. sz.

Törvényes határozatok. Német bünt. törv.-könyv 55. §.: A ki valamely tett elkövetésénél a 12. évet nem töltötte be, a miatt büntetőjogilag nem üldözhető.

56. §. A vádlott, ki oly időszakban, midőn a 12. évet bevégezte, de a 18-dikat nem töltötte be, büntetendő tettet követett el, fölmentendő, hogyha a tett elkövetésénél annak büntethetőségének felismerésére szükséges belátással nem bírt.

Az ítéletben meghatározandó, hogy a vádlott családjának adassék-e át, avagy nevelő- vagy javító intézetbe küldessék-e. Az intézetben mindaddig visszatartandó, míg az intézet előjárósága szükségesnek tartja, de ne tartassék vissza a 20. év betöltése után.

57. §. Ha a vádlott, ki oly időben, midőn a 12. évet bevégezte, de a 18-ikat még nem töltötte be, büntetendő tettet követett el, annak elkövetésénél a büntethetőségnek fölismerésére szükséges belátással bírt, akkor reá nézve következő enyhébb határozatok alkalmaztatnak.

Szabadságbüntetés fiatal egyének számára rendelt külön intézetekben vagy helyiségekben foganatosítandó.

Osztr. bünt. törv.-könyv 2. §. A tett vagy mulasztás nem számíttatik be bűnnek, ha *d)* a tettes nem töltötte még be tizennegyedik évét.

237. §. Büntetés alá eső cselekvények, melyek a tizedik évet betöltött gyermekek által követtetnek el, csupán a házi fegyelemre bizandók, de a 11-iktől a 14-dik évig, oly cselekvények, melyek csak a tettes kiskorúsága miatt nem számíttatnak be bűnöknek, kihágások gyanánt büntettetnek.

269. §. Kiskorúak (10—14 évesek) kétféle módon válhatnak bűnösekké: *a)* büntetés alá eső cselekvények által, melyek tulajdonságaik szerint bűntettek lennének, de kiskorúak által elkövetve (237. §.) csak mint kihágások büntettetnek; *b)* oly büntetés alá eső tettek által, melyek magokban véve csak vétkek vagy kihágások.

270. §. Kiskorúak által elkövetett, első sorbeli, büntetés alá eső cselekvények a körülmények minősége szerint 1 naptól 6 hónapig terjedő, és elkülönített helyiségben foganatosítandó elzárással büntetendők. Ezen büntetés a 253. §. szerint fokozható is.

271. §. (A büntetés fokozása): a körülmények, melyek a büntetési idő és a büntetés fokozásának meghatározásánál tekintetbe veendők a következők: *a)* a büntetés alá eső cselekvény nagysága és minősége; *b)* a tettes életkora, a szerint a mint az a nagykorúsághoz közeledik; *c)* kedélyének minősége, a jelen cselekvényből valamint előbbi magaviseletéből nyilvánuló gonoszság vagy javíthatlanság szerint.

272. §. A kiskorúnak ezen büntetésével az erejé-

nek megfelelő munka mellett mindenkor a lelkész vagy hittanító czélszerű oktatása kötendő össze.

273. §. A kiskorú által elkövetett másod sorbeli büntetésre méltó cselekvények (melyeket a törvény csak vétkes és egyszerű kihágások gyanánt jelez) közönségesen a házi fegyelemre bizandók.

Osztr. bünt. törv. javasl. 60—63. §§. (lényegileg megfelel a német bünt. törv.-könyv 55—58. §§-ainak).

Code pénal français. Art. 66. Ha a vádlott még nem érte el a 16. évet, és ha eldöntetik, hogy megkülönböztetési képesség nélkül cselekedett, akkor fölmentetik, azonban a körülményekhez képest vagy visszaadatik szüleinek, vagy javító intézetben helyeztetik el, hogy ott neveltessék, és annyi évig, a mennyit az ítélet határoz, visszatartassék, de semmiesetre sem hosszabb ideig, mint 20-dik évének betöltéseig.

(Egy 1850. aug. 5-ikéről kelt törvény, fiatal, erkölcstelen egyének megmentése érdekében e határozatot akkép módosítja, hogy kétféle intézet rendeltetik el: „colonies pénitentiaires" azok számára, kik 6 hónaptól 2 évig terjedő időre ítéltettek el, valamint azok számára, kik megkülönböztetési képesség hiánya miatt fölmentettek, de javító intézetbe utasíttattak, és — „colonies correctionelles" súlyosabb bűnt elkövetett fiatal tettesek számára).

Code pénal, Art. 67—69. (enyhébb büntetések és végrehajtási határozatok fiatal bűntetteseknél, kiknek a megkülönböztetési képesség betudatott; hasonlók a német bünt. törv.-könyv 57. §-éhez).

A különböző országok büntető-törvényeiben már korán érvényesült azon szükséglet, hogy korbeli határidő állapíttassék meg, melytől kezdve a büntetőjogi eljá-

rás megengedhetővé válik. Ennek okai világosak. A gyermek jogi tudata még nincs annyira kifejlődve, hogy valamely büntetés alá eső tettnek vagy büntetésnek társadalmi és ethikai jelentőségére vonatkozó ismeretet föltételezhessen. A gyermekre nézve mindkettő csaknem kizárólagosan egyszerű oki viszonyban van. A gyermek nem bír a felserdültnek meggondoltságával és gondolkodási képességével, nem ismeri cselekedeteinek fontosságát vagy nem gondol annak lehetséges következményeire. A megfontolási képesség teljesen hiányzik, vagy csak igen csekély, mivel az indító okok csak csekély számúak: a cselekvés közvetlen érzéki ösztönök alapján történik. Az ethikai öntudat is homályos, bizonytalan. Ez a környezetnek hézagos erkölcsi ítéleteiből áll, melyeket a gyermek, házi fegyelem és tanítás útján elsajátított, melynek mélyebb értelmét azonban nem fogta fel. Ezen ismereteknek érvényesítése nem valamely szándékolt cselekedet erkölcsisége vagy erkölcstelensége fölötti világos ítélet alakjában történik, hanem mint a kifejlődésben levő lelkiismeretnek félig tudatos sugallata.

A hol a kezdődő büntetőjogi felelősségre nézve életkor szerinti határidő nincs megállapítva (Franczia-ország), sajnálatraméltó kellemetlen körülmények merülnek fel az igazságszolgáltatásban. Ily esetekben azután azon borzasztóság történik, hogy a közvélemény által teljesen éretlennek nyilvánított 6—10 éves gyermekek törvényszék elé kerülnek és az előzetes vizsgálat alkalmával öregebb, romlott bűntettesekkel való együttlét által erkölcsi tekintetben elromlanak, vagy — minthogy elítélésről szó sem lehet — az egész tárgyalás, legkedvezőbb esetben is, csak a bírót és esküdteket fárasztó formalitássá válik.

Minden esetre azonban veszélyes, azon kérdést, vajjon gyermek törvényszék elé állíttassék-e, az államügyész belátására és eldöntésére bízni, és — ha ez a kérdést igenlő értelemben dönti el — a bíráknak és esküdteknek belátására bízni a gyermekbűnös sorsát, minthogy azok nagyon is könnyen vezettetik magokat a „malitia supplet aetatem“ régi és visszás tétele által.

Az életkor határ-megszabásának fontossága kiderül azon gyakoriságból, melylyel fiatal korú egyének a büntetőtörvényt megszegik. Igy pl. 1862-ben Franczia-országban a bűntettek miatt vádolt 16 éven aluli egyének száma 44, csekélyebb vétkek miatt vádolt fiatal egyéneké 5952, Poroszországban a 16 évet még be nem töltött vádolt egyének száma évenkint 5085—9225.

Az éghajlat, a lakosság faja és műveltségi állapota szerint a törvényhozó a különböző nemzeteknél a büntetőjogi felelősség (büntethetőség) időpontját majd korábbra, majd későbbre határozta.

4. észlelet. *Egy gyermek-gonosztevő.* Schellernek, egy 10 éves szegény fiúnak, Elsassban igen kedvelt társa volt, ki mint vagyonos szülők gyermeke, mindig szép ruhát viselt. Scheller szintén ily szép ruhákat kivánt magának. Egy alkalommal társát az erdőbe csalta, ott agyonütötte, a meggyilkolt ruháit magára vette, és azzal visszament a faluba, miután saját rossz ruháit a bűntett színhelyén visszahagyta volt (!). Természetes, hogy a tettes azonnal fölfedeztetett. Scheller törvényszék elé állíttatott. Az esküdtek föltételezték, hogy megkülönböztetési képességgel vitte véghez a cselekedetet, és elitélték, azonban enyhítő körülmények elfogadásával; elitélés 10 évi fegyházra. (Mittermaier, Friedreich's Blätter. 1865. V.)

5. észlelet. *Egy gyermek-gonosztevő.* Egy 12 éves

fiú 14 éves társának mellébe kést döfött. A sérült belehalt. A két gyermek mindig nyájas volt egymás iránt, de sokszor ingerkedtek egymással. Ily ingerkedésből czivakodás keletkezett. Az idősebb fiú a fiatalabbikat földhöz csapta; ez utóbbi fölkelt, kihúzta kését és a másiknak mellébe döfte. A védő kiemelte, hogy vádlott a következményeket nem látta előre, nem is akarta volt.

Fölmentés hiányzó megkülönböztetési képesség miatt. (Le Droit, 1862. május 3.)

A lassankint, de nem rögtönözve bekövetkező büntetőjogi érettséget méltányolva az újabb törvényhozás, a beszámításképesség életkor szerinti határát állapította meg, mely közbülső fokot foglal el a gyermeknek hiányzó, és a felserdültnek teljes beszámításképessége közt. A büntetőjogi felelősségre vonatkozó kérdés itt nyilt kérdés, és előleges fölvétel a dolog mellett és ellen megengedhető. Az állam kötelesnek tartja magát ily ügyben eljárni, mert a jogérzet már fölébredt, és ezzel a büntetőjogi érettség válsági ideje bekövetkezett, azonban minden eset concret eset gyanánt bírálandó meg, mert az érettség még tökéletlen és kérdéses.

A beszámításképesség ismérve gyanánt ezen válságos életkorban, törvény szerint, a megkülönböztetési képesség (Discernement) tekintetik.

Németországban a kétes büntetőjogi érettség kora a betöltött 18, Franciaországban a betöltött 16-dik évig terjed.

Fiatal bűntettesek törvényszéki megbírálásának súlypontja tehát a „megkülönböztetési képességben“ rejlik. A törvényhozás szelleme és szószerinti határozata szerint csakis a büntetés alá eső tett jelentőségének tudata gyanánt értelmezhető törvényes hatásaiban, a mi egyszers-

mind a lehető következmények ismeretét is magában foglalja. (Az illető tett büntethetőségének fölismerésére szükséges belátás"). A fiatal tettesnek megkülönböztetési képességére vonatkozó kérdés eldöntése igen nehéz. Ez mindig csak a concret esetre való vonatkozással állítható föl. Csakis a tény kérdésének bírája illetékes annak megoldására, nem pedig a szakértő, kinek véleménye csak az egyéni kifejlődés lelki és testi tekintetben mutatkozó magasságának (fokának) anthropologiai vizsgálatára vonatkozhatik, és pedig különös tekintettel a kifejlődésnek netalán szervileg föltételezett zavaraira, és a mely vélemény ily zavarok jelentőségét van hivatva magyarázni.

E működés igen becses lehet a tényálladék tisztába hozására. Mint az idevágó törvényszéki tárgyalások tanulmányozása mutatja, a jelenlevő vagy hiányzó megkülönböztetési képességre vonatkozó előzetes kérdés megoldása sok tekintetben nem kielégítő. Ily megkülönböztetési képesség elég gyakran egyoldalúlag deríttetik ki az értelmiség egyes nyilvánulásaiból vagy gonoszságból (malitia supplet aetatem!) A tanító bizonyítványa, melybe betekintés történik, csupán az értelmi képességet és a tanulásban tanusított haladást, a lelkész bizonyítványa a betanult hittani és erkölcsi fogalmakat veszi tekintetbe; az orvos az értelmiségnek és a test kifejlődésének futólagos vizsgálatával elégszik meg, a biró főleg a „malitia supplet aetatem" tétel szerint ítél, vagy pedig vizsgálatilag és suggestiv-kérdések által kipuhatolt vagy erővel kihallgatott bűntudatot már a tett elkövetésekor jelen volt és valóban fennálló tudat gyanánt tekint, míg valóságban ily félig gyermekkorban levő fiatal emberek csak a tett elkövetése után, ha az okozott kárt átpillantják, a tettnek következményeit érzik, hozzátartozóik, a vizs-

gálati személyzet, a lelkész, stb. által helytelen tettökre figyelmeztettek, fogják fel büntetés alá eső cselekvényök jelentőségét. Azonkívül nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az erkölcsi és büntetőtörvény elvont ismerete még nem foglalja magában azon képességet, melynél fogva valaki saját concret esetét ezen általános nézőpontok alatt összefoglalja. A jónak és rossznak, jogosnak és jogtalannak ezen ismerete, úgy, mint a gyönge elméjű embernél, meglehetősen felületes, a nevelés által elsajátított, értelmi tekintetben még nem tisztázott tulajdonság, mely azonfelül ösztönszerűleg többé vagy kevesbbé érvényesül. Az ítélet és tapasztalat még hiányos, a meggondolás felületes s indulat közben teljesen alárendelt, gyönge.

A tényálladék földerítésére nézve sokkal több függ attól, hogy mily környezetben élt eddig a fiatal bűntettes, hogy a társadalmi viszonyok olyanok voltak-e, hogy jogérzetet nyerhetett vagy szükségképen kellett-e nyernie, vajjon ez előéletében, korábbi ítéletekben vagy cselekvényekben valóban nyilvánult-e.

E mellett még sok függ az elkövetett büntetendő tett minőségétől. A tolvajlás korán ismertetik fel jogtalanságnak, de nem így áll a dolog valamely talált tárgynak jogellenes elsajátításánál, pénz- vagy okmányhamisítás helytelenségénél, úgyszintén nem így áll a dolog azon lehetőségre nézve, mely szerint gyujtogatásnál emberélet esik áldozatul, vagy hogy a tűz különös körülmények folytán nagyobb terjedelmet nyerhet, mint a tettes azt föltételezhette. Az előrelátható következményeknek ezen fölismerése mindig tökéletlen lesz, habár a jogra és jogtalanságra vonatkozó ismeret semmi kivánnivalót nem hagy. A megkülönböztetési képességnek kimutatott hiányzása szükségképen fölmentéshez vezet, mi-

vel a beszámításképesség alapfeltételeinek egyike hiányzik. Jelenlétének kimutatása azonban még nem kezeskedhetik a beszámításképességről, melynek második feltételét a libertas consilii képezi. Ha az első alapfeltétel a megkülönböztetési képességre vonatkozó előzetes kérdés igenlő megoldása által el van döntve, akkor szükséges, hogy a másodiknak jelenlétére vonatkozó kérdés tétessék föl, azaz a beszámításképesség, vagy helyesebben az önrendelkezési képesség döntessék el. Mert megkülönböztetési képesség és beszámításképesség oly fogalmak, melyek egymást nem fedezik.

Egy concret esetben, melyben a fiatal vádlott az esküdtek által kimutatott megkülönböztetési képessége folytán bűnösnek ítéltetett, a védő azonban a beszámítási képességre vonatkozó pótkérdést követelte volt, de visszautasíttatott, a porosz felsőbb ítélőszék megsemmisítette azon indokolással, hogy az ítélet igenlő határozatával csakis a fiatal kor folytán eredő kétely van mellőzve, de e mellett még fennállhat a beszámításképességre vonatkozó kétely, úgy, mint ez felserdülteknél lehetséges. Ezen nézet egyszerűen megfelel a beszámításképességről szóló tan általános elveinek. Épen fiatal egyéneknél elképzelhető gyakran, hogy a megkülönböztetési képesség daczára a beszámítási képesség hiányzik, egyszerűen azért, mivel jogi és ethikai nézetekre támaszkodó, eléggé megerősödött akarat még nincs jelen.

A büntethetőségbe és a meg nem engedett tett következményeibe való belátás még nem kezeskedik ama belátásból merített ellenokok azonnali érvényesítéséről és túlsúlyáról.

A kiskorúnak lélektani tanulmányozása ellenkezőleg az érzéki ösztönök nagy súlyát, az önrendelkezésnek

kevéssé gyakorolt és erősbödött erőműzetét mutatja, mi mellett a jogi és erkölcsi ítéletek csak igen lazán függnek vele össze, nem képezik még „én"-jének vérré vált alkatrészeit.

Ezen tényeket a törvényhozás tekintetbe veszi, midőn a fiatal bűntettest, ha megkülönböztetési képességgel bír is, enyhébben bünteti, mint a felserdültet. Miért ne sülyedhetne a törvényes elismert minus semmire?

A német bünt. törv. k. előnye, hogy a kétes képességi életkort a 18. évig kiterjeszté. Az életnek éppen ezen szakára esik a nemi fejlődés, a fanosodás, melynek sokat nyomó befolyása a szellemi működések tökélyére minden anthropolog és elmegyógyász által el van ismerve. Ha már a rendesen lefolyó nemi kifejlődés az érzési részek változásával, az egész lényeg elváltozásával, vágyakodó, lágy, hypochondriás, világfájdalmi hangulatokkal, regényességre és ábrándozásra való hajlammal jár, akkor ezen befolyás még nagyobb mérvben érvényesül, ha ezen kifejlődés meg van zavarva, ha nemi tévedésekhez (önfertőzés) vezet, ha öröklékeny alapon, mely főleg ezen életkorban érvényesül, lelki zavarok (búskomor lehangoltság, honvágy érzékcsalódásokkal, szivszorongás) vagy idegbántalmak (eskór, méhszenv, vittáncz) lépnek fel. Kóros indulatok ilyenkor könnyen gyujtogatáshoz vezethetnek, az ingadozásba jutott, még meg nem állapodott „én"-nek támasz nélkül való állapota gyermekes, pajkos, meggondolatlan s néha veszélyes tettek sorozatához vezet, melynek gyakorisága amaz életkornak a „kamasz-évek" elnevezését szerezte.

6. észlelet. *Két gyermek meggyilkoltatása egy $12^1/_2$ éves szolgáló által. Hiányzó megkülönböztetési képesség.* O. szolgáló, aug. 20-án gazdájának 20 hónapos, és szep-

tember 19-én, annak 4 éves gyermekét zsebkendővel megfojtotta. E leány rossz hirben álló iszákos ember leánya, nevelés nélkül nőtt fel. Korához képest jól kifejlődött, noha havi vérzése még nincs. Korán jutott idegen emberek szolgálatába, egy fiútól megtanulta az önfertőzést, melyet gyakran, és néha a gondozására bízott idősebb gyermekkel is gyakorolt. Soha sem tartották meg sokáig szolgálatában egy helyen; utolsó munkaadói meg voltak vele elégedve. Egy évre elszegődött, de csakhamar megbánta. Sok dolga, baja volt a gyermekekkel, de az évet mégis ki kellett töltenie. Ekkor azon gondolata keletkezett, hogy meg akar szabadulni a gyermekektől. A fojtogatás gondolata rögtönözve keletkezett nála, a midőn látta, hogy egy vadász egy fogolyt megfojtott, azon gondolat pedig, hogy e czélra zsebkendőt használjon, akkor támadt benne, midőn egy kötéltánczos tréfából azt mondá, hogy az jó eszközt szolgáltat kis gyermekek sikoltozását megakadályozni. A bűnre vagy gonosztettre vonatkozó gondolat nem is jutott volna eszébe, daczára annak, hogy az első gyilkosságnál 3 napig kelle várnia tervének zavartalan kiviteléig. A bűntett elkövetése után sem volt lelkifurdalása. Igy határozta el magát a második gyermektől is megszabadulni; csakhogy ennek kivitelével 3 hétig várt, nehogy könnyen gyanúba jusson. A második gyilkosság kissé nehezebb volt, minthogy a gyermek védte magát. A szülők előtt azt állította, hogy a gyermek játszás közben hirtelen halva összerogyott. Az orvos ezúttal nem szedette rá magát. A leány elfogatott, nem érzett lelki furdalást, csak az volt reá nézve kellemetlen, hogy börtönben kellett lennie.

A szakértő kevéssé kifejlődött értelmiséget és teljesen hiányzó erkölcsi érzéket állapít meg, mindenesetre

sem lelkiismeret sugallata sem a büntetés gondolata nem képezett ellenzéki mozzanatot a gyilkosságra való hajlam ellen. Beszámítás-képessége a szakértő véleménye szerint mindenesetre igen korlátolt. Az esküdtszék O.-t bűnösnek nyilvánította, azon megjegyzéssel, hogy megkülönböztetési képesség nélkül követte el a tettet, miért is nagykorúságáig letartóztattatott. (Mordret, Annal. med. psychol. 1878. Nov.)

7. észlelet. *Egy 14 éves, idegkóros, ivarzási kifejlődésben lévő gyujtogató.* Decz. 5-én a 14 éves Glorieux úrnőjének egy csomó szalmát mutatott, melyet égő állapotban talált, állítólag a csűrben, és midőn úrnője az eseményt nem méltatta különös figyelemre, G. sirásra fakadt ezen szavakkal: „úgy látszik, hogy azt hiszik, hogy én gyujtogatni akartam volna, a mi pedig nagy bűntett.“ Decz. 6-án estve az épület égett. G. összeszedte holmiját, elment, és a következő reggelen sirva és azon kijelentéssel tért vissza, hogy betegnek érzi magát. Kezdetben tagadta, később bevallotta tettét azon indokolással, hogy a munkát, mely nehéz volt, megsokalta, mindig betegnek érezte magát, és nem ismert más eszközt, hogy haza juthasson szüleihez. G. ezen szolgálatban csak 14 nap óta volt. Azelőtt néhány hónapon át másutt szolgált, de betegessége miatt ott nem maradhatott.

G. a fanosodási korban van, 8 nappal a tett elkövetése előtt volt első havi vérzése, mely azóta nem tért vissza. Évek óta beteges (hányás, főfájás), életének 7-ik évében görcsökben szenvedett. Akkor hagymázban szenvedett, mely idegkóros, beteges állapotot hagyott hátra. A gyujtogatás előtt néhány hónappal nagy mérvben megijedt, öröklékeny hajlamosságnak nincs alávetve. Szelle-

mileg visszamaradt és még gyermekes fokon áll. Tudja elvontan, hogy a gyujtogatás súlyos bűn, de e tételt saját concret esetére nem volt képes alkalmazni. Nem akar többé gyujtogatni. Bocsássák haza! Csak akkor vallott, midőn megigérték neki, hogy semmi baja sem fog történni.

A szakértői vélemény mindenekelőtt kimutatja, hogy itt nem elmebetegség vagy elmegyöngeség forog fenn, hanem visszamaradt szellemi kifejlődés, mely G.-t még gyermeki fokon állónak tünteti fel. Súlyos munka, betegeskedés a szolgálatot idegen embereknél tűrhetetlenné tette számára. Egyetlen vágya volt: haza jutni. Gyermekes és félős természete folytán nem mert minden ok nélkül elszökni. Mindig valamely szerencsés véletlenre várt, mely a szolgálat elhagyását lehetővé tette. Egyszerre csak azon gondolata támadt, hogy maga idézi elő ezen esetleget. E gondolat ellen küzdött, de az mindinkább elhatalmasodott. „Ösztönözve éreztem magamat gyujtogatni.“ Az első alkalommal még maga is locsolgatott, végre nem tudott ellentállni. E mellett csak az elszökésre, nem pedig a cselekedet lehető következményeire gondolt. Gyakran sirt a börtönben, „hiszen ha mindent meggondoltam volna, a cselekedetet nem követem el.“

Jogosan hangsúlyozza a szakértő bűnkérdés tekintetében az életkort, a visszamaradt szellemi kifejlődést, a honvágyat, az ivarérés folyamatait a szellemi életre gyakorolt visszahatásaival, melyek ez esetben kettős jelentőségüek, a hol beteg, idegkórra hajlandó egyén forog fenn, továbbá élénk, rossz érzetek (honvágy) és idegkóros méhszenvi állapot által táplált bűnös gondolatnak kényszerítő erejét. Ily állapot G.-t képtelenné tette

szabad akaratból cselekedni, és ezen állapot őt *erkölcsileg* fölmenti az elkövetett tettért való felelősség alól. Az ítélet nincs közölve. (Schrevens, Bulletin de la société de médecine mentale de Belgique. 3. fascic. Nr. 15.)

További esetek: Casper, Klin. Novellen, p. 153—56. — Casper, Vierteljahrschrift, XIII. p. 123. — Jessen, Brandstiftungen. p. 63, 68, 70, 78, 86, 88, 94, 100, 105, 120, 123. — Schaible, Deutsche Zeitschrift für Staatsarzneikunde. 1865. H. 1. (gyujtogatás). Ugyanaz, ugyanott 1867. (tolvajlás). — Hitzig's Annalen, 1847. Sept. (Megkisérlett férjgyilkolás 16 éves felesége által közösülési ellenszenv miatt). — Casper-Liman, Handb. 289. eset (fiatal szédelgő). — Buchner, Friedreich's Blätter 1868. 4. sz. (Tolvajlás). — Goeze, Viertelsjahrsschrift für ger. Med. 1874. 1. sz. (gyujtogatás). — Kaunold, Bair. ärzt. Intelligenzbl. XXI. 4. (erőszak elkövetése.)

Bizonyos kor elérésével a törvényhozó az egyén büntetőjogi érettségét tételezi fel, és ennek folytán jelenlevő vagy hiányzó megkülönböztetési képességre vonatkozó mindennemű elővizsgálat elesik. Itt még csak a beszámításképességre vonatkozó kérdés tehető fel.

Az életkor ily határának kiszabása szükséges, de senkinek sem jut eszébe azt hinni, hogy a törvény által önkényesen elfogadott határidő elérésével a beszámításképesség föltételei is azonnal bekövetkeztek. Az enyhe törvényhozó és azon bíró, ki nem gépszerüen tölti be hivatását, ezen körülményt mindig tekintetbe fogja venni, és a fiatal korban a büntetés enyhítésének okát azon esetben is feltalálja, ha ama kor a határozatlan büntetőjogi érettség határát túl haladta is.

Minthogy az emberi kifejlődéstörténet kutatásai szerint az emberi agy csak betöltött 21 évvel éri el teljes

kifejlődési fokát, és a lelki működési- azaz a beszámításképesség ezen szerv kifejlődési fokától függ, ennek folytán a fiatal kor a betöltött 21 évig enyhítő ok gyanánt érvényesítendő volna. E mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a bekövetkező polgári önállóság és rendelkezési szabadság a legtöbb polgári törvényhozás szerint csak a betöltött 21 év után kezdődik.

Különböző életkor-határidők föltétele a bekövetkező büntetőjogi és polgári érettségre nézve némely szerzők által hibásnak tekintetett, azonban nem vonható kétségbe, hogy a büntető és erkölcsi törvény ismeretén alapuló képesség és a jellem megerősödése által szerzett ellenállási képesség érzéki önző vágyak hatalma ellen már korábban föltételezhető, mint azon érettség és meggondoltság, mely a polgári önállósághoz szükséges.

Egyes törvényhozások, pl. az osztrák, egyenesen felemlítik a fiatal kort mint enyhítő okot. Igy az osztr. bünt. t. k. 46. §-a azon körülményt, hogy a tettes a 20 évet még nem érte el, (vagy gyönge elméjű, vagy nevelésében igen elhanyagolt volt) enyhítő oknak tekinti, és ez által csökkenti azon hátrányokat, melyek a teljes beszámításképesség igen korai határidejének (14. év) fölvételéből erednek.

Végre nem szabad szem elől téveszteni, hogy a bekövetkezett büntetőjogi érettségnek törvényhozásilag meghatározott időpontja az illető nemzet többségéhez tartozó egyéneknél mutatkozó testi és szellemi kifejlődési folyamatának abstractióján alapszik. A nagy többség a fölvett életkorban ezen érettséget tényleg elérte, de ezen szabály alól számos kivétel is van. Valamint a testi kifejlődés, pl. a havi vérzés az egyik egyénnél később jelentkezik, mint a másiknál, úgy történik ez a szellemi

kifejlődésnél is. A nélkül, hogy a következő szakaszban fölemlítendő számos kóros mozzanatok egyike az agy kifejlődését éppen megakasztaná, mégis előfordulhat, hogy ezen kifejlődés egyszerüen visszamaradt, és hogy 20 éves emberek találhatók, kik alig birnak oly erkölcsi érettséggel és értelmiségi képességgel mint valami 15 éves egyén, nevezetesen akkor, ha a testi betegség, rossz táplálkozás vagy az egyéni alkatban rejlő mozzanatok által föltételezett elkésett kifejlődéshez még a hiányos vagy egészen hiányzó nevelés befolyása járul. Ezen körülmények kellő figyelmet igényelnek, mert csakis arra nézve lehet a büntetés igazságos és értékes, a ki annak társadalmi és erkölcsi jelentőségét méltányolni képes — különben kegyetlenséggé vagy legalább is merev formaisággá válik.

8. észlelet. *Szellemi és testi kifejlődésben visszamaradt merénylettevő.* Egy 19 éves lakatos segéd két ízben kavicsot dobott a király kocsijába, azon czélból, hogy azt megölje. Egy harmadik alkalommal ezen ösztön ellen küzdött, hogy családját megóvja azon keserűségtől, hogy gyilkossá válik, és így magát Cyankalival is ellátta, és végre hogy önmaga ellen is védje magát, maga följelentette magát a szándékolt királygyilkosság miatt. Tettének indoka az volt, hogy szomorú állapotában segélyeztetés végett benyujtott három folyamodványára a királytól feleletet nem kapott és e miatt elkeseredett.

Magaviselete félénk, bárgyu volt. Ha tettének súlya és a komoly következmények lehetősége hozatott fel előtte, aránylag tompa és közönyös maradt. Habár egész cselekvési módja szerint megkülönböztetési képesség nem volt tőle megtagadható, úgy mégis ugyanabból kiderült szellemi álláspontja. Ez körülbelül egy 13 éves fiúénak

felelt meg. Ezzel megegyezett az alkalmazott eszközök czélszerűtlensége, a tett a királyi lak őrsége előtt, a következmények higgadt, értelmes meggondolásának képtelensége. Azonban testi kifejlődésében is visszamaradt volt a vádlott, és körülbelül 13 éves fiúnak testalkatát mutatta. A szakértői vélemény ennek folytán szellemileg és testileg olyannak nyilvánította, hogy a büntetőjog értelmében a kiskorúakhoz tartozónak, illetőleg cselekvényei következményeinek megfontolására képtelennek tartandó. (Casper, Klin. Novellen. 2. eset.)

További esetek: Friedreich's Blätter. 1867. H. 2. — Casper, Klin. Novellen 3. és 4. eset. — Richter, fiatal gyujtogató. p. 28.

VIII. FEJEZET.

Szellemi kifejlődés akadályozásai.

Irodalom: Georget, Discussion méd. légale sur la folie, p. 140. — Roy, Treatise, p. 278. — Krauss, Der Cretin vor Gericht. Tübingen, 1853. — Gay, Principles of forensic med., p. 246. — Spielmann, Diagnostik, p. 284. — Rösch, Deutsche Zeitschr. f. Staatsarzneikunde, 1855. p. 340. — Friedreich's Blätter 1858. p. 47. — Auzony, Annales méd. psychol. 1863. p. 46. — Morselli és Tamburini, Rivista sperimentale, 1875.

A tulajdonképi elmebetegségektől különbözik a szellemi gyöngeségeknek egy csoportja, mely lényegileg az által van jellegezve, hogy 1. A szellemi élet egészben, de túlnyomólag értelmiségi működésében hiányosnak mutatkozik; 2. hogy ezen hiányosság az agy kifejlődési érettsége előtt következett be, és ennek következtében a szellemi kifejlődés azon fokon állapodott meg, melyet akkor elfoglalt, vagy csak csekély mérvben haladt előre; 3. hogy ezen szellemi kifejlődés-akadálylyal gyakran a

zavart kifejlődés testi jelei is járnak, melyek részben a szellemi működési zavarokkal közös boncztani zavarra sőt okra vonatkoztathatók.

A szellemi kifejlődés-akadályok csoportja alatt összefoglaljuk az Idiotismust, számtalan középfokaival, a világrahozott teljes butaságtól kezdve, a középfokot képező bárgyuságtól (Imbecillitas) a gyönge elmének a teljes elméhez közeledő állapotáig. Az Idiotismus alosztályai gyanánt bizonyos esetek jelölendők, melyek a szellemi működésképességnek ab ovo föltételezett semmisége vagy elégtelensége által jellegezvék, melyeknél a szellemi zavarokkal párhuzamosan testi elfajulás is mutatkozik. Ily állapotok Cretinismus-nak neveztetnek. Ezek tehát az Idiotismus egyik faját képezik. A Cretinismus különös oktani faja gyanánt az alpesi (Alpesek, Himalaja, Cordillerák) Cretinismus tekintendő, melynek keletkezése valószinüleg különös földi befolyásoknak tulajdonítandó.

Függelék gyanánt ide tartoznak gyakorlatilag és sok tekintben kórodailag, noha nem boncztani és kóroktani tekintetben az Idiotismushoz közel álló állapotok, melyekben világrahozott vagy korán keletkezett siketség alapján a beszédképesség kifejlődése hiányzott, és ezzel a szellemi élet teljesen visszamaradt.

E szellemi fejlődési akadályok érvényesülhetnek: *a)* már a magzat-élet tartama alatt; *b)* a születés alkalmával; *c)* a kifejlődési években.

Az első csoporthoz tartozó okok elfajulási tényezőkben állnak, melyek a nemző tulajdonságait képezték és a csirára átvitettek. Ezek az agy, illetőleg a koponya torzképződésében nyilvánulnak, melyek ismét a koponyavarratoknak rendellenesen korai elzáródásaiban, és ez által

okozott agykifejlődési akadályokban állnak, vagy pedig e szervnek vagy egyes részeinek önálló kifejlődési akadályában. A nemzők részéről öröklékeny elfajulási mozzanatok gyanánt a statisztika eskórt, agybetegségeket, nevezetesen elmekórt, siketnémaságot, vérrokonságban való folytatott házasodást, iszákosságot, részegséget, nagyfokú szellemi és testi kimerülést, valamint nemzéskor jelen levő bujakórt mutatott ki. Ezen már a magzat-(pete-) életet érő káros hatányokhoz számítandók továbbá bizonyos földi befolyások, melyek az alpesi és tájkóri Cretinismust idézik elő, végre a vérszegénységnek nagy foka, alcohol nagy mérvű élvezése, ijedés, gond, bánat, az anyai szervezet megrázkódtatása a terhesség tartama alatt.

Azon okokhoz, melyek szülés alkalmával hatnak be, tartozik a koponya megsérülése szűk medencze következtében, továbbá erőszakolt fogó-szülések. Többnyire azonban csak születés után idéztetik elő az Idiotismus fejsérülések, rossz életrend, angolkór, a gyermeknek meleg kályha melletti alvása, mákonynyal történő elaltatása, pálinka nyujtása, súlyos heveny-megbetegedések által, melyek agyszövődményeket okoznak, főleg heveny küteges bántalmak által, végre eskór és valamely módon keletkezett és korán gyakorolt önfertőzés által. Kétségtelen az is, hogy a szellemi kifejlődés akadályozása és hátrálása öröklékeny elfajulási hajlamosság alapján még az előhaladott gyermekkorban is bekövetkezhetik, és hogy főleg a fanosodási időszak ily egyénekre nézve veszélyessé válhat, a mennyiben minden alkalmi ok nélkül heveny agybetegség tör ki, mely után következményi állapot gyanánt tartós gyönge elme vagy butaság marad vissza.

Az agy elváltozásai Idiotismusnál egyszerűen a kü-

lönben arányos képződésű agynak rendellenes kicsinységében (miniatur-agy) állnak, vagy pedig az agytekervényének legnagyobb egyszerűségében vagy hiányában (alacsony kifejlődési fokon való megállapodás) az elégséges térfogat daczára, vagy egyes agyrészletek részletes elsatnyulásában, hiányában és pedig a koponyavarratok korai elzáródása következtében vagy az agynak helybeli lob-, ellágyulási góczai folytán stb., végre külső vagy belső vízfejben mint az agyburkok vagy agygyomorcsok Ependymájának lobos folyamataiból származó maradványokban.

A koponya rendellenességei gyakran a varratok korai elzáródásai által vannak föltételezve (másodlagosan az egész agy vagy agyrészlet növekedési visszamaradása által, vagy elsődlegesen a varratokon lefolyó lobos táplálkozási zavarok következtében). Nem ritkán azonban a varratok nyitva maradnak és ekkor egész koponya-csontok növekedési akadálya korán elduguló edények részéről történt elégtelen táplálás következtében jön létre. Mindkét esetben a koponya megkisebbedései és képződési hibái következnek be.

A szellemi kifejlődésnek agy- és koponya-kifejlődési zavarok okozta elsatnyulása által ezen szellemi elégtelenségek jelentékeny gyakorlati érdekkel bírnak a törvényszék előtt. Ha egyenkint összehasonlítva egymással, a szellemi képességnek kevesbedését vagy többletét mutatják is, úgy még sem érik el soha a rendes vagy átlagos ember szellemi képességét. Büntetőjogi felelősségök ezzel kérdésessé válik. A szellemi hiányok tetemes egyéni különbözőségénél, azoknak törvényszéki megbírálása a beszámításképesség kérdésével szemben csak concret, egyéni lehet. Az elégtelenség fölismerése és törvényszéki megbírálása könnyű lesz ott, a hol az valamely Idiotnál

fordul el ő, de igen nehézzé válik oly esetben, a hol a szellemi működés a teljes értelemmel biró egyén magaslatához közeledik, a nélkül azonban, hogy ezt elérné.

Ezen elégtelenségek szabatosabb fokozása, mint az többször a beszédképesség kifejlődése szerint megkisértetett, törvényszéki czélokra nézve nem bír jelentőséggel. Itt elégséges két főcsoportot fölállítani, t. i. a *buták* és a *gyöngeelméjűek* csoportját. A határozó különbség abban áll, hogy az előbbieknél érzékfölötti képzetek (fogalmak, ítéletek) képzése hiányzik, az utóbbiaknál pedig lehetséges ugyan, de sem azon tisztaságot, sem azon nagy számot nem éri el, mint épelméjű egyéneknél. Ez a gyönge elméjűek beszédében is mutatkozik, mely szegénynek és töredékesnek bizonyul be, mihelyt érzékfölötti dolgok forognak fenn.

A szellemi kifejlődésakadályok kórodai méltatása. a) Szellemi tünetek: A *butaság* legmélyebb fokán a szellemi folyamatok csaknem teljesen hiányzanak. Érzékbenyomások felvétele azon tárgyakra szorítkozik, melyeken a táplálkozási ösztön elégíttetik ki, és csakis az éhségnek érzése indít ily mélyen álló szervezeteket ösztönszerű mozgásra, melynél az öntudatos czél hiányzik. A nemi ösztön még hiányzik, vagy csak kezdődő félben van. Egy további fokon kifejlődöttnek mutatkozik ugyan, de kielégítésének módja az állatokéra emlékeztet, és néha annak időszaki jelentkezése észlelhető. A táplálkozási ösztön kielégitése még mindig valamennyi szellemi folyamatnak központját képezi. Kitűzött czéllal összekötött, öntudatos törekvés helyett csupán mozgásösztön van jelen, mely csak külső indító erő vagy erős érzéki szükséglet által jut nyilvánulásra, és a melyet legfölebb betanítás és szokásossá vált gyakorlat képesít erőművi

tevékenységre. A buta rest nyugalomban vesztegel, minthogy nála a mozgás indokai hiányoznak.

Ezen állapot legmélyebb fokán, melyen általában érzéki képzetek nem jönnek létre, az agyi életnek mozgatagsági oldala tiszta visszahajlási mozgásokra és automaticus műveletekre szorítkozik, melyekhez legfölebb még bizonyos mozgásösztön és a táplálkozás szüksége szegődik, mely alkalommal azonban a buta arra sem képes, mint az állat, hogy táplálékát fölkeresse, és választék nélkül mindent, a mi hatalmába kerül, szájába tesz. Ily alacsony fokon levő szervezetek absolut gyámoltalanok, mint az ujszülött gyermek. Egyszerűen éhen halnának, ha gondozás tárgyát nem képeznék. Szellemi ösztönöknek hiánya a magasabban álló butának is egész magatartásában a lazaság és erélytelenség jellegét kölcsönzik, mely részben az által is létrejön, hogy a feszítő izmok kevesbbé beidegezvék, mint az épelméjű embernél. A nélkül, hogy éppen hűdés vagy izomelégtelenség volna jelen, az ily egyénnek járása és magatartása ezen okból nehézkes, balga, gyámoltalan.

Bármily különfélék a butaság fokozatai, a gyöngeelméjűtől való elválasztó korlát mégis mindig abban áll, hogy a csekély számú, hézagos képzetek nem válnak el az érzéki elemtől, nem értékesíthetők elvont fogalmi elemek, fogalmak és ítéletek képezésére.

Azonban netalán létrejött képzetek fölelevenítése is tökéletlen, s nagyobbrészt csak külső indító ok vagy jelentkező érzéki szükséglet folytán következik be. Ez alkalommal az egész képzetsor tisztán erőművi módon folyik le, úgy, a mint eredetileg képeztetett. Kedélymozgalmakra a tökéletesen buta egyén nem képes: részvét, társadalmi érzetek, idegenek előtte, még a társa-

dalmi élet szükségét sem érzi, ő ennek csak jótéteményeit élvezi, a nélkül, hogy annak jelentőségéről ethikai felfogása volna. Csak egyetlen irányban lehetséges a visszahatás, t. i. ha szegény „én"-je fogyatkozást szenved. Erre a harag heves kitörésével felel, mely egyenesen lesujtó és a czélt túlhaladó durva módon nyilvánul.

E kitörések mindig dühöngési rohamok jellegével bírnak, melyekben az öntudat teljesen elenyészik, és a melyekre az illető egyén utólagosan nem is emlékszik. Néha önszerű, sőt időszaki dühöngési és őrjöngési rohamok is bekövetkezhetnek az agy torlódási vérbőségének befolyása alatt.

A gyönge elméjű egyénnél is a szellemi működésnek tetemes elégtelenségei mutatkoznak. Már az érzékek működése is hiányokat mutat, a mennyiben az érzékbenyomások fölvétele lassúbb, és azonkívül számos érzékbenyomás figyelmét kikerüli. Ebből szükségkép a képzeteknek csekélyebb száma ered, kivált minthogy az érzékileg fölvett benyomások sem értékesíttetnek oly tökéletesen, mint az épelméjű embernél, minthogy a képzetek társítása és fölelevenítése lassúbb és hézagos lefolyású.

Érzékfölötti fogalmak és ítéletek képződése ez által kárt szenved és az érzékfölötti dolgokra vonatkozó ítélet félszeg jellegű, homályos, és idegen tekintély által nagy mérvben befolyásolt. A gyönge elméjű hiszékeny, babonás, könnyen rászedhető, saját véleménynyel nem bír, hanem másokéra támaszkodik. A tárgyak benső lényege, finomabb vonatkozása kikerüli figyelmét, és ha már a dolog lényegét fölfogta, akkor nem képes azt a helyes szóval megjelölni. Szóbősége mindig csekély, mihelyt érzékfölötti dolgokról van szó, míg a neki meg-

felelő érzéki határok közt elégséges módon képes magát kifejezni. Az épelméjű emberben levő ösztön, a dolgok és azok változásainak lényegét és okát kipuhatolni, nála teljesen hiányzik; a dolgokat úgy veszi, a mint vannak, vagy legfölebb az ostoba kiváncsiságnak bizonyos módját mutatja.

Magasabb szellemi érdeket, czélzatos törekvést nem ismer. A közönséges, anyagi szükségletek kielégítéséből áll egész léte; nincs érkezése s még kevesbbé kedve, valamely elvont tárgygyal foglalkozni, mely untatja és aránytalanul nagy megerőltetésébe kerül. Ugyanazon elégtelenség, mint az értelmi körben, mutatkozik az ethika terén is. A gyönge elméjű ember szükségkép önző, sok tekintetben túlbecsüli személyét és működését, mivel saját magának megbírálására mérve nincs. Ezzel azonban az épelméjűnek gúnyját idézi elő és élczének czéltáblájává lesz, mint ez a gyönge elméjűek társadalmi közlekedésében többnyire történik.

Embertársainak sorsa nem érdekli; csakis saját, túlbecsült személyiségének fogyatkozása vagy megkárosítása idéz elő viharos indulatokat, melyek azután a rendes határt gyakran túlhaladják. Örömnyilvánulása bolond rakonczátlanságba, lehangoltsága dühbe vagy zavarodásba csap át, mely utóbbi főleg könnyen következik be félelemből, és megzavart rettegéssé fajul.

A gyönge elméjű a társadalom hasznos tagja lehet, a mennyiben valamely betanult, megszokott foglalkozást jól, s a mennyiben az tisztán erőművi foglalkozás, még jobban képes végezni mint az épelméjű, éppen mivel figyelmét teljesen arra fordítja és semmi által nem tereltetik el; de ezen műveletet gépiesen végzi, a nélkül, hogy képes volna azt megváltoztatni, újat összeállítani és előteremteni.

Nincsenek saját eszméi, sem új eszméi, hanem azon ismeretek és tapasztalatok sovány készletéből él, melyet fáradsággal szerzett. Szükségkép hiányzik tehát nála az önszerűség és öntevékenység, az épelméjűnek tervszerű és czélzatos törekvése. Valamely csekély akadály elegendő arra, hogy zavarba hozza, minthogy azt nem képes leküzdeni és önállósághiányánál fogva csak lebeszélés kell néha. hogy akaratos törekvéseinek eredménye meghiusíttassék s az más czél felé tereltessék. E könnyű befolyásolás következtében gyönge elméjű egyének fenyegetés, megfélemlítés, mások tekintélye stb. által súlyos bűnök elkövetésére is csábíthatók, és nem ritkán bűnös természetű emberek kezében akaratnélküli eszközökké válnak. Magasabb aesthetikai, erkölcsi ítéletek és fogalmak alig vannak jelen. Ezek helyét csupán másoknak emlékezet által szerzett és automatikus módon felelevenített ítéletei foglalják el; csaknem valamennyi aesthetikai, vallási, jogi fogalmak tehát csak emlékezet által közvetített műveletek és iskolai emlékek. A jogi és kötelmi fogalmak azonban meglehetősen ki lehetnek fejlődve, de soha sem oly mélyen a jellemben gyökeredző ethikai érzelmekre és nézetekre alapítvák, mint az épelméjű embernél. Sőt ez mindig mások erkölcsi ítéletét értékesítő lelkiismeretnek félig öntudatos sugallatából áll. Ezen okból valamely elkövetett jogellenes cselekvény fölötti bánatuk is fölületes.

b) *Physikai tünetek:* A szellemi működések ezen zavarai mellett számos ugyancsak egyenlő boncztani ok folytán keletkező működési zavarok jelentkeznek a mozgatagság, érzetegség és az érzékszervek területén, végre koponya-rendellenességek és egyéb helybeli elfajulási jelek.

A magasabb érzékek terén amblyopia, nehézhallás, tökéletlen szaglási és ízlelési képesség fordul elő buták-nál és gyönge elméjű embereknél. A bőrérzékenység is lehet tompulva egészen az érzéketlenségig. Gyakran kancsalság áll fenn, és pedig ritkábban a szemizmok görcse, semmint azoknak hűdése folytán. A beszédizmok terén gyakran dadogás fordul elő. A végtagokon központilag föltételezett mozgatag zavarok gyakran észlelhetők.

Hasonlóképen mutatkoznak görcsök is, melyek majd az ujjakra, karokra és alsó végtagokra szorítkozvák, majd pedig általánosak, vittánczszerűek. Gyakran előfordulnak eskórszerű állapotok is. Kétféle jelentőséggel bírhatnak. Vagy a szellemi gyöngeséghez sorozott tünetek és ugyanazon ok által föltételezvék, vagy az eskór képviseli az első bántalmat és ez idézte elő az Idiotismust.

Zsugorodások közül előfordul a görcsös kacsibaláb (Klumpfuss), és a ferde nyak (Caput obstipum). Nem ritkák hüdéses állapotok. Vannak alanti fokon álló Idiotok, kik nem képesek járni, mások nehézséggel képesek járás és állás közben egyensúlyukat fentartani. E mellett az izombeidegzés rendellenességei, részletes hüdések, izomsorvadás, összrendezettségi zavarok mutatkoznak.

A nemi működések Idiotáknál sok tekintetben figyelemreméltó rendellenességeket mutatnak. Legmagasabb fokú Idiotismusnál e működések teljesen hiányzanak, a nemzőrészek ily esetben teljesen elsatnyultak, a havi vérzés későn vagy éppen nem jelentkezik, tehetetlenség, illetve magtalanság van jelen. A magasabb fokú Idiotánál is rendesen gyöngült a nemi ösztön, ritkán mutatkozik fokozottnak. Ez utóbbi esetben azután időszakosan jelentkezhetik és kielégítése valóságos állatias

rohammal eszközöltetik. Ily esetekben azután néha önfertőzés is fordul elő.

Központilag föltételezett táplálkozási rendellenességekre vonatkoztatandó a nem ritkán jelentkező törpe termet, a vastag, húsos nyelv, a duzzadt ajkak, a csakhamar elhaló, rossz fogak, a paizsmirigy és a bőralatti sejt- és zsirszövet túltengése, miként mindezek a tájkóri alaknál észlelhetők.

A butaság és gyönge elméjűség ily eseteinek törvényszéki vizsgálata hivatva van a mozgatag, érzeteg és érzéki készülékek ezen zavarait, valamint a különféle elfajulási jeleket kellően figyelembe venni és értékesíteni. Nem jelentéktelen a törvényszéki orvosra nézve a koponya alkatának és netaláni rendellenességeinek, nevezetesen rendellenes kicsinységének vagy nagyságának vizsgálata.

A mi a különböző koponya-eltérések kórjeltani jelentőségét illeti, a macrocephal és microcephal koponyák mindig világrahozott butasági és gyönge-elme-állapotokat jeleznek. A koponyának részletes eltorzulásai, nevezetesen, ha pótlás következett be, a szellemi épséggel összeférnek, de nyilvánosan mindig agymegbetegedésre való hajlamosságot jelezhetnek.

Ha azonban a homlok-koponyát illetik, akkor rendesen szellemi gyöngeség van jelen, minthogy az agynak mellső része főleg az értelmiségi működéseknek szolgál és a koponya más részein létrejövő pótló kihajtások hatástalanok maradnak. A homlok ily esetben lapos, alacsony, vagy haránt átmérőjében megrövidült. E gátló befolyás a homlok-agyra nevezetesen ott áll elő, a hol a homlok-, koszorú- és a nyilvarrat (leptocephalia) nagyon is korán elzáródnak.

A koponya alapjának rendellenességei közt az ik- és alapcsont porczösszeköttetésének korai elcsontosodása igényel mindenekelőtt figyelmet. A koponya alapnak erősebb fölfelé-hajlása, az ik- és alapcsont közötti kisebb egyesülési szög, meredekebb lejtő, a sziklacsontok laposabb és inkább harántállása, a nagy ikcsontszárnyak keskenysége, a középső koponyaárok szükülése által jellegzetes. Ez által gátló hatás gyakoroltatik a mellső és középső agy növekedésére. Az arczkoponyának egyidejüleg jelenlevő rendellenességei (fölfelé néző orr, az orrhát előretolása által mélyen benyomott arczgyöknél), egymástól távol álló szemek széles, de kevéssé mély szemgödörnél, előretolt járomcsontok és állkapocs (Prognathia) a kórismét könnyebbitik. Ezen koponyarendellenesség főleg, de nem kizárólagosan, a Cretinismus alpesi alakjának tulajdonságát képezi.

A szellemi tünemények megfigyelésénél alapszabály gyanánt tekintendő, hogy syntheticus és ne analyticus módon járjunk el, és hogy ne ítéljük az összes működési képességet egyetlen működésből, mely talán a többi közül kimagaslik. Éppen az eredetileg butáknál vagy gyönge elméjüeknél fordul elő gyakran feltünő, természetesen csak egyoldalu, ösztönszerű, félig öntudatos, az állatok ösztönéhez hasonlítható képesség bizonyos művészeti műveletekre, mely annál bámulatosabb, minél nagyobb mérvben van elsatnyulva a többi szellemi élet. Ide tartozik különös képesség rajzolásra, erőművi dolgokra, zenére, továbbá szokatlan szó- és számbeli emlékező tehetség, stb. Úgy látszik, hogy ily egyoldalu képességek sohasem fordulnak elő járulékos, hanem csak öröklékenységi elfajulási mozzanatok által keletkezett Idiotismusnál.

Ily egyoldalu képességek minden másra nézve fennálló képességhiány mellett néha „szakértők“ által kelleténél nagyobb mérvben méltányoltatnak, míg a nem-orvos, ki a személyiség összetes működése és összetes megjelenése alapján szokta magának ítéletét képezni, a szellemi működés szegénységét helyesen feltalálja. Valamint fiatal bűntettesek beszámításképességének megbírálásánál, úgy a megkülönböztetési képesség ismérvére túlságos és egyoldalu súlyt fektetnek a gyönge elméjünél is. Valamint ott, úgy itt figyelmeztetni szükséges arra, hogy megkülönböztetési és beszámításképesség egymást nem fedő fogalmakat képeznek, de a gyönge elméjű megkülönböztetési képessége egészen más mint az ép elméjü emberé. Mindenesetre egészen concret módon szükséges azt felfogni.

A lényeges különbség itt abban áll, hogy a gyönge elméjű egyén erkölcsi ítéleteit és jogi fogalmait nem önszerezte jellemből meríti, nem erkölcsi és értelmi fölismerési folyamat következtében bírja, melyen maga keresztül ment, hanem hogy csak másoknak erkölcsi fogalmait és jogi ítéleteit értékesíti; elvont katekizmus- és erkölcsi fogalmak, melyeket fáradságosan kebelezett be emlékezetébe. Ily elvont öntudata a büntethetőségnek általános ismeretét foglalja ugyan magában annak, hogy mi jó és mi rossz, de nem foglalja magában azon képességet, hogy ezen ismeretet saját concret esetére alkalmazza, hogy a jónak kedvéért szabadon a jóra határozza el magát. Némelyiknél a „jó“ és „rossz“ ethikai fogalmai helyett csak a hasznosnak és ártalmasnak alsóbbfoku, önző fogalmai vannak kifejlődve. Ha ily lények előtt azon elvont kérdést teszszük fel, vajjon egyik vagy másik cselekedet bűn, illetőleg gonosztett-e, akkor gyakran

teljesen kielégítő feleletet nyerünk oly embertől, a ki teljesen képtelen ezen elvont fogalmakat saját esetére, saját öntudatának állapotaira alkalmazni. Azután a kölcsönzött fogalmak többé már nem elégségesek.

Ezen irányban számtalanszor túlbecsülik a gyönge elméjüek felelősségét. A mily kevéssé szabad, hogy ily emberek értelmi életében összhangzatosan végbemenő, s talán az épelméjüét felülmúló egyes művelet annak összetes működésképességére vonatkozó ítéletet előzetes befolyásolás által elfoglalja, épp oly kevéssé volna megengedve, hogy az erkölcsi „én"-nek és az öntudat fokának megbirálásánál a véleményező valamely elkülönített, elvont, de helyes erkölcsi ítélet által tévútra vezettesse magát. Szabad észszerű cselekvéshez nagyobbfoku képességek, önállóan képezett és az öntudatban mélyen gyökeredző jogi és ethikai fogalmak és ítéletek szükségesek — ezek helyett gyönge elméjű egyéneknél sokszor a tökéletlen iskolai művelésnek csak töredékei, félig értett vallásos fogalmaknak emlékezet-foszlányai találhatók.

Hogy a valószinüleg gyönge elméjű egyén szellemi képességének fokáról világos tudomást szerezhessünk, ismételt vizsgálatok és beható puhatolások szükségesek annak egész előéletére nézve. A nem-orvos ítélete, mely a tulajdonképi elmebetegnél igen csalékony, itt bizonyos értékkel bír, minthogy az összes személyiségre van alapítva, és e szerint tehát összetét (Synthesis) útján nyeretett. Néha gyönge elméjű egyének szellemi elégtelensége csak akkor derül ki, ha megszokott életkörükből kiléptek és valamely kivételes helyzetbe jutottak. Egyszerű beszélgetés a vizsgálandóval nem elégséges annak megbirálására; a beszélgetési (társalgási) képesség még nem kezeskedik a szellemi működéské-

pességről, hanem csak képzeteknek bizonyos összegét és az eszmetársítási képességet tételezi fel. A vizsgálatnál nem csupán a felelet tartalma, hanem a felelés folyékonysága, a kitűzött kérdésre való felelésnek módja is tekintetbe jön.

Jelentőséggel bír gyakran azon körülmény, hogy hányszor kell kérdezni, és hogy mily gyakran kell a kérdést más alakban föltenni, míg a vizsgálandó azt megérti. Sok gyönge elméjűnek sajátossága, hogy a kérdést előbb ismétli, mielőtt felelne, vagy — mintegy mások véleményének kipuhatolása czéljából — a környezetre kérdőleg tekint. A felelés minőségéből mindenesetre becsesebb betekintés jön létre az igényképességbe és ezzel a szellemi mechanismus működésképességének terjedelmébe, mint a felelet tartalmából. Ovakodni kell a kérdés oly alakításától, hogy a felelet abban már elő van készítve, vagy hogy csupán „igen"-nel vagy „nem"-mel kellene arra felelni.

A mi a buták büntetés alá eső cselekvényeit illeti, azok oly indulatok által közvetítvék, melyekben agyonütést, testi sértéseket és más romboló erőszakoskodásokat követnek el, vagy pedig heves érzéki vágyak (táplálkozási, nemi ösztön) által, melyek épp úgy a természetes ösztön menyileges fokozódása, mint szintén minden erkölcsi, aesthetikai, ellentétes képzetek hiánya által ellentállhatatlanokká válnak, vagy pedig veszélyes cselekedetek, pl. gyujtogatások jönnek létre, melyekre nézve a jelentőség és veszélyesség minden tudata hiányzik, és melyek nem ritkán — mint a gyermekeknél — tisztán utánzás módján idéztetnek elő. Tervszerű, meggondolásról tanuskodó cselekedetekre a buta nem képes. A beszámítási képesség meg van szüntetve, egyszerűen már azon ok-

nál fogva, mivel érzékfölötti fogalmak, aesthetikai, erkölcsi, jogitartalmu ítéletek itt nem lehetségesek.

9. észlelet. *Egy buta emberfaló.* J. F. 40 éves, gyermekkorától kezdve buta, testileg is igen elsatnyult, a faluban mint nappali őr alkalmaztatott. E mellett gyakran hordozgatta húgának két éves fiát. 1853. október 12-én nem jött haza a gyermekkel a mezőről. Keresték és végre a bozótban megtalálták. A gyermeknek torkát és gégéjét keresztülharapta volt, minden lágyrészt lerágcsált és a kifolyó vért megitta, a bőrt a mellről, altestről és a karokról lehúzta, a zsír- és húsrészeket leharapta és megette volt. Tettének indoka gyanánt azon vágyát hozta fel, hogy húst akart enni, hogy nagyra nőjjön. Tette jelentősége tudatának nyoma sem volt található. (Casper, Vierteljahrsschr. VIII. p. 163.)

10. észlelet. *Buta gyujtogató.* K. 22 éves, törvénytelen gyermek, az iskolában művelésképtelennek mutatkozott, nem tanulta meg sem az olvasást, sem az írást vagy számolást. Csakis nyáj-őrnek volt használható, butasága miatt környezete mindig ingerelte és sokszor verte, a mi K.-t elkeseríté és boszuállóvá tette. Egyszer éjjel azt álmodta, hogy gyujtogat. Ez másnap reggel eszébe jutott és ő azonnal a tetthez nyúlt. A tett elkövetése után teljesen elfogulatlan volt. Midőn a tűz támadt, határozatlan félelem által megszállva a legközelebbi faluba futott és ott elbeszélte, hogy tűz támadt. Tettét elfogulatlanul bevallotta, a nélkül, hogy a büntetéstől félt volna, s általában úgy látszott, hogy teljesen ismeretlen volt előtte azon körülmény, hogy a gyujtogatást megbüntetik.

K.-nak szokatlan keskeny feje, merev, ostoba, mindig mintegy kérdező tekintete, elernyedt, gyámoltalan

magatartása, gyönge hajzata és apró, de kifejlődött nemzőrészei voltak. A jobb alsó végtagot kissé vonszolta. Volt emlékezőtehetsége, és némi ítéletképessége, képes volt közönséges viszonyokról felvilágosítást nyujtani, de a „miért“ szóval kezdődő kérdésekre alig tudott felelni. Gyakran feltátotta száját és gondolat nélkül csipkedte a széket. (Heinroth, Gutachten, p. 6.)

A gyönge elméjű egyénnél a büntetőjogi határozmányok megsértésére való képesség kiterjedtebb, azonban csak a ritkább esetekben válik, valamely büntetés alá eső cselekvény intellectualis okozójává, mint ez hiányos szellemi erőműzetéből, kezdeményezési és meggondolási képtelenségéből előzetesen is következtethető. Gyakran azonban ép elméjű egyénnek szolgálatában látjuk mint szolgálatkész eszközt, miután az ép elméjű rábeszélte a tettre, melynek tervét ugyanaz készítette. Ha a gyönge elméjű saját elhatározásából tevőlegesen lép fel, akkor ez szenvedélyből vagy ösztönszerű vágyból történik. Ily esetben könnyen jön létre gyujtogatás, gyilkosság vagy erkölcsi vétség.

Nem valamennyi gyönge elméjű egyén tekinthető beszámításképtelennek. Azon mérvben, melyben jogi tudatuk ki van fejlődve, és ha csak gyönge jellem van jelen, akkor jogi felelősségre képesek, mely alkalommal azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy az erkölcsi és jogi érzetek csekély mérvben kifejlődvék, a tettnek és lehetséges következményeinek átpillantása korlátolt, sok tekintetben azonkívül még az érzéki ösztönök aránytalanságban vannak a gyönge erkölcsi ellenindokokhoz. E mellett még az eszmetársítások, általában a képzetek egész lefolyása renyhe, és az ellenindokok lassú módon és elkésve állnak be, úgy, hogy az *én* könnyen

legyőzetik a támadás által és cselekményre szoríttatik, még mielőtt amazok időt nyernének érvényre vergődni.

Ha a gyönge elméjűnél általában csökkent jogi felelősséget vehetünk fel, úgy ez legcsekélyebb mérvre, ha nem éppen semmire, csökkenhet, mihelyt a gyönge elme alapján szenvedély fejlődik. A gyönge erkölcsi javítások ily esetben éppen nem vagy csak elkésve lépnek föl.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy nem ritkán a gyönge elme alapján elmebetegségek (búskomorság, őrjöngés, stb.) fordulnak elő, melyek ismét a magok részéről alkalmat szolgáltathatnak bűnös cselekvények elkövetésére.

11. észlelet. *Gyönge elméjű gyujtogató.* 1868. május havában éjjel bizonyos P. és gyermeke által lakott kunyhó leégett. A lakók nagy nehezen menekültek. 1871-ben nyáron Temel parasztfiú néhány ismerősének önként bevallá, hogy akkor ő gyujtotta meg a házával szomszédos kunyhót. P. szeretője őt meglopta és a lopott tárgyakat P.-hez vitte. Ő azt e miatt többször megszólította, de ezért mindig csak verést kapott.

Temel 32 éves, nőtlen, elzáratott és tétovázás nélkül bevallotta tettét. Állította, hogy elméje gyönge és nem tudott magán segíteni. Egy koldustól nyerte ezen tanácsot, ki a következőt mondta volt: „Háromszori gyujtogatás nem tesz semmit, csak hetedszer válik bűnné.“ Ha helytelenül cselekedett, akkor annak a koldus az oka. Késznek nyilatkozik a kárt pótolni. Hogy P. gyermekével együtt a lángok martaléka lehetett volna, azt nem gondolta meg, sem nem szándékolta. Ő csak a kunyhót akarta elpusztítani. Csak azért vallotta magát tettesnek, mivel észrevette, hogy W. paraszt e miatt

gyanakodik reá, és annak csak valamely jósló árulhatta el. A tanuvallomások megállapítják, hogy Temel gyermekkorától kezdve gyönge elméjű volt, iskolában művelésképtelennek mutatkozott, és ennek folytán leányt feleségül nem kaphatott. A marhakereskedésre és gazdálkodásra is alkalmatlannak mutatkozott, miért is rokonai kénytelenek voltak őt csekély gazdálkodásában támogatni.

A törvényszék hivatalnokainál a gyönge elméjű egyén benyomását teszi, a ki nem képes megbirálni, hogy mi helyes és mi helytelen. A kihallgatások alkalmával részvét nélkül, kezeivel játszva üldögél.

A tébolydában eszközlött megfigyelés eredménye következő. Temel kisebb termetű, nyelve nehézkes, arczvonásai kifejezés nélküliek. Nagyot hall. Hangulata közönyös, emlékező tehetsége gyönge, észlelése és a képzetek fölelevenítése renyhe, szellemi látköre szűk határú és az anyagi szükségletek körére szorítkozott. Szellemi működésének gyöngeségét maga észreveszi, tudja hogy feje gyönge, hogy nem képes helyesen felfogni, és hogy a gazdálkodásnál testvére és mások kénytelenek voltak rajta segíteni.

Vélemény: Vádlott legkorábbi ifjúsága óta a gyönge elmének nagyobb fokában szenved. Szellemi képességének elégtelensége életének minden szakában és minden helyzetében mutatkozik. Már az iskolában is butának és kifejlődésre képtelennek mutatkozik, később még csekély gazdálkodást sem lehet egyedül reá bízni. A közvélemény butának tartja, és nincs leány, ki hajlandó volna hozzá férjhez menni. Csakis élete egyszerű vonatkozásainak köszönheti, hogy már régen nem nyilvánittatott törvényszékileg butának, és gondnokság alá nem helyeztetett. Szellemi gyöngeségére nézve jellegzetes továbbá azon

körülmény, hogy érdekeit az állítólagos tolvajjal szemben nem képes képviselni. Az attól kapott ütlegek félőssé teszik és elzárják száját. Az igazságszolgáltatás segélyét nem ismeri. Képtelen levén a kellemetlen szomszédság eltávolítására czélzó tervet kigondolni, mégis teljesen képes, valamely más személy által készített tervet elfogadni. Azon gyermeteg nyiltság, melylyel tettét és annak körülményeit beismeri, a koldus csalfa magyarázatának helyességéről táplált meggyőződése, hogy csak a hetedszeri gyujtogatás képez bűntettet, minden belátás és bánatnak későbbi hiánya, azon gyermeteg felfogás, hogy a kár megfizetése által az egész dolog befejezhető, elégséges bizonyítékok az ethikai és jogi fogalmak teljes hiányára nézve. Nem kevesebbé bizonyítja minden előrelátás és meggondolás hiányát az, hogy nem gondolt arra, hogy tette által emberéletet veszélyeztet, továbbá azon bárgyu modor, melylyel önmaga árulta el magát. A kórkép tökéletessé válik még a törvényszék előtt és a tébolydában tanusított magaviselete által, továbbá arczkifejezése, magatartása, emlékező és felfogási tehetségének gyöngesége által, végre minden tevőlegesség és önszerű cselekvés hiánya által.

A vizsgált nem bírt sem azon képességgel, hogy az általa elkövetett tettnek minőségét, viszonyait, jogi és erkölcsi jelentőségét beláthatná, sem pedig értelmiségi és ethikai fogyatkozása mellett nem volt képes tettének elkövetésére, vagy abbanhagyására erkölcsi okokból határozni. Ezzel a választás lehetősége ki volt zárva. Nem bírt ellenállási képességgel, hogy a kinálkozó kisértésnek ellentálljon, de szellemileg buta szemeivel nem is látott más utat kellemetlen helyzetéből kibontakozni, mint azt amelyre lépett volt. (Saját észlelet).

12. észlelet. *A gyermek- (fiú-) gyilkos Carlino Grandi.* 1873. és 1875. közt V. községben nyomtalanúl eltünt négy kis fiú. Azt hitték, hogy e gyermekek elraboltattak, mely gyanút bizonyos Carlino Grandi megerősített. Egyszerre egy ötödik fiú is eltűnt. Segélykiáltását hallották Grandi lakásából, feltörték az elzárt ajtót, s a fiút vérezve, sérűlve találták. Grandi azt állította, hogy a fiú esés közben sértette meg magát. A fiú ellenben elbeszélte, hogy Grandi lakásába csalta, az ajtót bezárta, őt egy gödörbe nyomta, földdel befedte. Ekkor segélyért kiáltott és védelmezte magát. Erre a földet felhányták és megtalálták az eltűnt négy fiú holttestét. Nem voltak megsérűlve, nyilvánosan elevenen ásattak el. Grandi egész kedélynyugalommal elfogatta magát.

Grandi született 1851-ben, oly családból származik, mely úgy az apai, mint anyai részről iszákos volt. Atyja elmebeteg, anyja fél cretin, idegkóros volt, egy nőtestvére — idióta — 7 éves korában elhalt.

Grandi gyönge volt, lassan fejlődött, nagy nehezen írni és olvasni tanult, megtanulta a mázolást, de művésznek tartotta magát. Magaviselete buta, gyermekes, haragjában mértéketlen, egyszer fiútestvérének ujjába harapott. Kedvencz foglalkozása a henyélés, írás és olvasás volt. Sokat képzelt írásbeli dolgozatairól, nevezetesen élete történetéről, melyet maga írt és apró képekkel diszített fel, mely a bárgyuságnak, ostobaságnak és öntúlbecsülésnek mintája volt. Nagy bölcsésznek és költőnek tartotta magát. Családjában tekintetbe vették gyöngeségét és bogarait, s ily módon meglehetősen elbánhattak vele. Házon kívül legszívesebben gyermekes módon fiúkkal játszott. Felserdűltek előtt részint mulatság és gúny, részint pedig részvét tárgya volt. Minthogy

testi torzalkatánál és gyermekes természeténél fogva mindenütt nevetségessé tette magát és mégis nagy bölcsésznek és költőnek képzelte magát, mélyen sértve többnyire otthon maradt. Hangulata folytonosan változott pajkosság és rossz kedv között, gyakran panaszkodott fejfájásról és gyakran volt álmatlan; e mellett nagy ingerlékenység volt jelen. Eskóros rohamok soha sem észleltettek rajta, 1875-ben mulékony szellemi izgalmi állapot. Grandi szorgalmas volt vallásos gyakorlatokban, de a vallás ethikai lényege reá nézve megfoghatatlan volt. Bort sohasem ivott, asszonyokkal sem közlekedett soha.

Törpe termetű, 24 éves, gyönge alkatú, sápadt színü. Állán levő csekély szőrön kívül az egész test szőrtelen. A koponya brachy-rhombocephal; a fej körülete 54 cm., állkapcsok óriási módon kifejlődvék, arcza Cretin-szerű, kancsalság, gerinczferdeség, eltolt medencze, bal alsó végtagja hosszabb mint a jobb, ugyanezt járás közben vonszolja, e mellett Pes varus és egy újjal több a bal lábon. Makktyuszor, a nemzőszervek 12 éves fiú kifejlődése fokán.

A tanúk állítják, hogy midőn Grandi gonosztette fölfedeztetett, Grandi egészen közönyös maradt, és midőn a négy hullát kiásták, egy dalocskát énekelt. Midőn a rendőrök által kisértetett, vidám és jó kedvű volt, a rendőröket és a királyt éltette. A börtönben úgy viselte magát, mintha tettére büszke lehetne. Kihallgatásnál kezdetben tagadott mindent, bevádoltta szomszédait, hogy azok ásták el alattomosan a fiúkat, de egyidejüleg elárulta magát mint tettest, és kifejezést adott haragjának a fiúk ellen, kik mindig kigúnyolták. Midőn fenyegették, bevallotta az igazat, és borzasztó tettét azzal indo-

kolta, hogy áldozatai apró gonoszságokat követtek el volt ellene. Remélte, hogy nem fog fejébe kerülni a dolog, félt a haláltól, kijelenté továbbá, hogy a kényszermunkára való elítélést szívesen fogadja, mert haza úgy sem mehetne, mert otthon megölnék.

Szándéka volt még több fiút megölni, hogy gúnyolásuktól megszabaduljon. Ezt teljesen rendbelevőnek találta és ravaszúl mosolygott hozzá. Gyermekes túlbecslése személyének, nagy öröm a fölött, hogy egész Olaszország róla beszél, s hogy a rendőrök mintegy diadalmenetben hozták és a nép dühétől megóvták. A figyelem, melyben a börtönben részesült, hízelgett neki. A börtönőrökre gyermekfej, nem pedig a borzasztó gyilkos benyomását, a börtön igazgatójára pedig elfajult, beszámításképtelen ember benyomását tette. A börtönben való tartózkodása alatt egyszer több napig tartó, félénkséggel és üldözési tévelygéssel járó izgalmi állapot vétetett észre rajta. Erkölcsi érzetnek, bánatnak, kedélyindulatnak nyoma sem volt észlelhető. Úgy vélekedett, hogy a négy fiú, a paradicsomban lévén, jobb sorsban részesülnek mint ő.

A börtönben, az élet 25. évében, szellemi lehangoltság kiséretében állott be az ivarérettség. Feje, szeméremrészei megszőrösödtek, a nemzőrészek kifejlődtek.

1876. deczember 18-án Grandi az esküdtszék elé állíttatott. Sajnálta, hogy mint ezen drámában szereplő főszemély rongyos csizmában kénytelen megjelenni. Mint valamely hős, úgy lépett a szobába és leereszkedőleg köszönt. A tárgyalás egyes részleteibe itt nem bocsátkozhatunk. Grandi a régi buta, gyermekes, fonák, gyönge elméjű, erkölcsileg korlátolt ember volt, mint a milyennek letartóztatása alatt mutatkozott. A legjelesebb három

olasz elmegyógyásznak megegyező véleménye daczára, kik Grandiban a szellemi elfajulás legsúlyosabb eseteinek egyikét mutatták ki, mégis 20 évi börtönre ítéltetett Grandi, összhangzásban a közvéleménynyel, mely a bűntett borzasztósága által Grandi ellen előítéletet táplált és a tudományos buvárlat által földerített tényeket nem volt képes követni. Igy végződött ezen nevezetes törvényszéki eset, melynek részletei megérdemlik, hogy az eredeti tudósításban tanulmányoztassanak. (Bini, Livi és Morselli, Rivista sperimentale 1877.)

13. észlelet. *Gyilkosság, elkövetve egy nagy mérvben gyönge elméjű egyén által, egy épelméjű ember rábeszélése folytán.* 1878. április 16-án J. paraszt meghagyta 9 éves fogadott fiának, Henriknek, hogy a szénás padlásról a padlásnyiláson keresztül szénát hányjon le a csűrbe. Midőn J. körülbelül fél óra mulva haza ment, György nevű fiát és Bálint nevű 16 éves béres fiút, kik a csűr közelében szalmavagdalással voltak elfoglalva, kérdezé, hogy hol van Henrik. Ezek azt válaszolták, hogy nem tudják. Reggeli 9 órakor György azzal a hírrel kereste fel atyját a mezőn, hogy Henrik leesett a csűrbe és meghalt.

Ezen hír valónak bizonyult be. A padlásnyilás magassága a csűr talajától 2, 6 meter volt. A bonczjegyzőkönyv az agy és gerinczagy vérbőségéről, a gerinczcsatornában és az agyburkok közt talált vérömlenyekről tesz jelentést, és fölveszi, hogy a halál tompa erőszak (a csűr talajára fejjel lefelé történt zuhanás) által agyhüdés következtében állott be.

Április 22-én az elhunyt anyja jelentést tesz, hogy fia nem esetlegesen mult ki, hanem J. György által előbb megfojtatott, azután a csűrbe ledobatott. Ezt Bálint béresfiúnak, ki a tett szemtanuja volt, nőtestvérétől tudta meg.

24-én az apa a gyilkosságot bevalló fiát átadja a vizsgáló birónak. Az azonnal kihallgatott György a vizsgálóbirónak mint gyönge elméjű ember tűnik fel, és dadogó, nehezen érthető beszédben a következőket adja elő: Ez év óta Henriknek ellensége voltam, mert mindig bosszantott, és pénzt és egyéb tárgyakat lopott tőlem.

Április 10-én egyszerre azon gondolatom támadt, hogy megölöm. 15-én azt mondám Bálintnak, ki még nagyobb ellensége volt Henriknek: „holnap Henriket felvezetem a szénás padlásra és azután megölöm.“ Bálint azt felelé: „igen, igen, igazad van.“ Már márczius óta foglalkoztam azon gondolattal, hogy Henriket egyszer a nadrágszíjjal megfojtom.

16-án reggeli $8^1/_2$ órakor Henriknek megparancsoltam, hogy menjen fel a szénás padlásra. Én és Bálint utána mentünk, ez utóbbi a legfelső lépcsőn megállott és nézte az eseményeket. Én Henriknek nyakába vetettem a nadrágszíjjat és erősen meghúztam. Henrik elesett. Egy ideig fojtogattam, míg azt hittem, hogy megfulladt. Bálint azt mondta: „hagyd ott;“ s én úgy tettem. Azután lementünk, Bálint a mezőre, én pedig atyámhoz. Midőn ez kérdezte, hogy hol van Henrik, azt feleltem, hogy „nem tudom.“ Azután ismét felmentem a szénás padlásra s láttam, hogy Henrik még mozgatja fejét. Erre a szíjjal ismét fojtogattam, azután a padlásnyiláshoz húztam, és fejjel lefelé a csűrbe ledobtam. Azután lementem s midőn láttam, Hogy Henrik még mindig mozog, fejét háromszor a földhöz ütöttem. Erre Henrik meghalt. Ezután szíjjamat levettem a nyakáról.

A 25-én kihallgatott Bálint állítja, hogy 15-én, midőn György közölte vele szándékát, azt mondta volna neki, hogy ez nagy bűn. György erre mitsem válaszolt.

A gyilkosság körülményeit Bálint egészen másképen írja le mint György, azon megjegyzéssel, hogy György azt mondta volna hozzá: „ha valamit láttál abból, a mit tettem és valakinek megmondod, akkor agyonütlek.“

György másod izbeli nagynénje anyai részről buta, huga pedig gyönge elméjű volt, György maga 10 éves koráig rendes kifejlődést mutatott és állítólag egészséges volt. Ezen időtől kezdve nehézhallásu lett, rosszúl kezdett beszélni, és gyöngévé s butává lett. Igen feledékeny, de takarékos és munkára alkalmazható volt. Gyakran csöndesen nevetett magában, gyakran evés közben elaludt. Különös gonoszság vagy bosszuállási hajlam nem volt rajta észlelhető. Midőn 2 évvel az előtt egy fiú kínzása miatt atyja által megbüntettetett, ellentállott és atyja nyakát akarta megragadni. Egyébiránt a tanúk Györgyöt bizonyos gyöngeségi állapotban levőnek, félig ostobának, munkánál nem éppen rossznak, de nem is különösen alkalmasnak találják.

Megegyezőleg állítják a tanúk, hogy György és Bálint Henrik ellenségei voltak és gyakran kínozták.

Az államügyész azt találja, hogy György korlátolt eszmekörében egészen megfelelő válaszokat ad, nyomatott írást meglehetősen jól olvas, hosszabb érintkezésnél mindig értelmes és érthető modorban felel, meglehetősen számlál, pénznemeket ismer, előbbi eseményekre emlékszik, szüleinek gazdasági viszonyairól és hugának szellemi képességéről egészen találó feleleteket ad.

J. György a szeptember 24., 27., 30. megejtett vizsgálatok alkalmával középnagyságu, körülbelül 22 éves, lomha, nehézkes járásu ember gyanánt jelentkezik. A test tartása előre hajlott. Mozgásai feltünő gyámoltalanságot és ügyetlenséget árulnak el. Arczkifejezése és

magatartása a butáénak felel meg. Koponyája annyiban rendellenes, a mennyiben az arcz-koponya kifejlődésében a hátsó rész mögött visszamaradt. Ez az átlagos koponya körületét (55 cm.) 2 centiméterrel felülmulja. A hosszátmérő 19, 5 cm., minthogy a pikkelcsont szokatlan kidudorodást mutat. A homlok- és koponyacsontnak kifejlődése megfelel az átlagos méretnek. A bal ferde koponyaátmérő 1 centiméterrel rövidebb, mint a megfelelő jobboldali. A fülek kicsinyek, a jobb fül 3 millimeterrel rövidebb mint a bal, ez utóbbi fölfelé hegyezett. Kezei feltünően rövidek és kicsinyek, bőre száraz, durva, szakadékony, túltengett, nevezetesen az alsó végtagok hátfelületén és feszítő oldalán. A nemzőrészek jól kifejlődvék. A felső ajkon és az alsón a szőrnek alig vannak nyomai, a pofák tökéletesen simák. A paizsmirigy kissé megnagyobbodott. A tengéleti szervek nem mutatnak semmi különöst. A beszéd rossz tagozatosságot mutat, alig érthető orrtorokhangárnyalattal, de a felfogás is igen nehézkes, úgy, hogy csak a legconcretebb alakban föltett legnagyobb mérvben concret kérdéseket fogja fel; minthogy azonkívül mondatképezése teljesen gyermeki fokon áll, s főleg részesülőben és határozatlan módban mozog, a szellemi érintkezés J.-vel igen fáradságossá válik.

Kitudható tőle, hogy úgy, mint húga több éven át járt iskolába, azonban úgy, mint amaz, nem sokat tanult. Képes nevét leírni, olvasási kisérleteknél néhány betűt és szótagot összeolvasni, de nem képes számokat leolvasni. Összeadni és kivonni nem tud folyékonyan. A közönséges pénznemeket ismeri, de nem ismeri a levél- és okmánybélyegeket, melyeken különben egy férfi feje tűnik fel előtte.

Könyvet ugyanolyannak ismer föl, fali naptárt „papír"-nak nevez; az órát ismeri és leolvassa róla az időt, de időszámításból, a nap felosztásáról nem képes felvilágosítást adni; azonban képes elmondani a hét napjait és a hónapokat, hogyha az elejét valaki elmondja neki. Husvétot a feltámadás miatt ünneplik; hogy ez mit jelent, azt nem tudja, ép oly kevéssé tudja, hogy mi a karácson. Pünkösdkor a szent lélek ünnepét ülik. Azt találja, hogy ez még nem hozott neki észt. Tudja, hogy épp oly balga, mint Kuna nevű húga. Császárról, jogi rendről, hazáról fogalma sincs, s általában az érzékfölötti világra vonatkozó fogalmak nála hiányozni látszanak.

Ethikai látköre is szerfölött tökéletlennek látszik. Van Isten az égben, ördög a pokolban, és ez goromba. Az emberek az égbe jutnak,ha imádkoznak. Szorgalmas imádkozás által ő is az égbe remél jutni. A pokolba a bűntettek miatt jutnak. Hogy ez mi, azt nem tudja; a tíz parancs is ismeretlen dolog előtte. Ha az ember meghal, akkor nem él, és eltemetik. Ő is segítette Henriket eltemetni (kedélyesen vigyorog ezen megjegyzésnél). Az Istennek egy fia volt. Sok kérdezősködés után annak nevére bukkan. Hogy miért és mily módon halt meg, azt nem foghatja meg. A miatyánkot mechanice és nem hibátlanul elmondja, ha ezen ima kezdetét valaki elmondja előtte.

Tudja, hogy most törvény előtt áll, mivel a fiút megfojtotta. Állítja, hogy a másik nagyobb ellensége volt a fiúnak, és hogy atyja sem kedvelte azt. Képes a gyilkosság és elfogatása tényét egy másra vonatkoztatni, oki összefüggésben vannak ezek előtte, de borzasztó tettének ethikai-jogi tudatát hiába keressük nála. Jövője

nem okoz neki gondot, egyetlen bánata abban áll, hogy a törvényszéknél nem kap uzsonnát. Mint a kis gyermek, mely in flagranti tapasztalta önmagán a kategor. Imperativ hatását, megigéri, hogy ilyet többé soha sem tesz. Midőn ijesztgetik, hogy végre most őt is meg fogják fojtani, gyermekes síró kifejezéssel kéri, hogy bocsássák ki. Ha tette miatt szemrehányásokat tesznek neki, azt mondja, hogy a többiek, különösen Bálint, még jobban haragudott Henrikre, mint ő; atyja sem kedvelte, a fiú elette előle a metéltet, s más gonoszságokat is tett, nem engedelmeskedett, a munkánál háborgatta. Henrik szegény fiú volt, és most az égben van, a hová ő is remél jutni, ha szorgalmasan imádkozik. Segitette Henriket a temetőbe vinni és elásni. A döntő érv pedig, melyet György már fogolytársaival közölt, és melyet ő, mihelyt bizalma meg van nyerve, a legelfogulatlanabb arczkifejezéssel és gyermeteg ostobasággal előad, azon közlemény, hogy Bálint őt közvetlenül felszólitotta Henrik meggyilkolására. Ő nem oka, neki nincs ahhoz való esze. A másik azt mondta, hogy csak fojtsa meg Henriket, az nem bűn; a többiek is fojtanak embereket, mondá neki Bálint. Mert Henriknek ezután könnyebb dolga lesz, minthogy csak szegény fiú. Bálint ismételve, legalább háromszor mondta neki, hogy Henriket szíjjal, kötéllel, kendővel fojtsa meg, és figyelmeztette, hogy Henriket a padlásnyiláson a csűrbe lehet lelökni. Bálintnak ezen tanácsaira emlékezett azután a tett kivitelénél. Neki magának soha sem jutott volna eszébe. Nem ölte volna meg Henriket, ha Bálint nem parancsolta volna neki. Bálint fenyegette őt, hogy ha Henriket nem öli meg, akkor őt magát (Györgyöt) fogja Bálint megölni. Bálint sokkal nagyobb ellensége volt Henriknek mint ő.

Ő maga sem szerette ugyan Henriket, mivel az kapczáit elvitte, holmijait eldugta, fésüjét elvette, és a köszörűkővel szalmavágó kését eltompította, de Henrik másrészt kifoltozta a nadrágját és azért Henriknek tréfáit eltűrte.

Bálint nagyon rábeszélte, hogy ölje meg Henriket, és midőn erre nem volt kedve, a gyilkosság előtti napon elvette tőle a csákányt, és fenyegette, hogy azzal agyonüti.

Még a bűntett napjának reggelén sem hagyta Bálint nyugalomban, hogy fojtsa már meg Henriket, és szabatosan megmondta neki, hogy mily módon vigyen végbez mindent. Midőn még elhatározás nélkül Henrikhez a szénás padlásra felment, Henrik csákányt dobott utána. Ez őt bántotta és nemsokára azután megfojtotta.

Bálint nézte a gyilkosságot. Miután a dolog megtörtént, Bálint azt mondta, hogy Henriknek most könnyebb sorsa van. Bálint azután megtiltotta neki a dologról bármit szólni. Midőn Henriket halva látta, megijedt és félt, hogy Henrik még egyszer felkelhetne és azután őt megtámadhatná. Ezen gondolatnál szédült és testében hideget érzett. Henrik egészen kék volt fején és nyakán.

Györgynek értelmes fogolytársa jelenti, hogy György keveset alszik, sokat beszél magában, magában nevet és kis gyermekek módjára elmerül a játszásba. Sokat vakarja bőrét, mely rühes, kissé segédkezik papir- (Cartonage-)munkáknál, azonban alig hasznavehető, szerfölött ügyetlen, mintha meg volna fagyva. Gonosztettét a legnagyobb elfogulatlansággal és ethikai-jogi jelentőségének tökéletes tudatlanságával beszélte el, mely tettét — mint mondá — csak azért követte el, mivel arra Bálint kényszeritette.

Vélemény: Az ügyiratokban előforduló előzményi adatok azt mutatják, hogy J. György 19 éves korában egyidejüleg fülbántalom föllépésével, mindaddig állítólag rendes szellemi kifejlődésének hanyatlását mutatta, melynek folytán környezeténél mint félostoba ember szerepelt. György hallási zavara nem akadályozta a szellemi közlekedést vele oly mértékben, hogy annak rovására volna tehető a szellemi hanyatlás. Itt nyilvánosan az agy bizonyos kifejlődési akadálya forog fenn, mint az erre hajlamos egyéneknél nem ritkán jelentkezik. A kifejlődésnek ezen zavara testileg is kifejezést nyer a rendellenes koponyában, a kezek és fülek elsatnyulásában, végre a szakál teljes hiányában, az ivarszerveire nézve különben kifejlett, s már 22 éves embernél.

J. egész külső alkata, lomha, nehézkes járása, mozgásainak ügyetlensége, az előrehajlott testtartás megfelel a szellemileg alacsony fokon álló egyén classikai képének.

Beszéde dadogó, mondatfüzése gyermekes, föltett kérdésekre vonatkozó értelme igen csekély. A kérdés alig tehető fel elég érzéki és concret módon, hogy megértse.

Szellemisége igen csekély, ha itt-ott sikerül is azt folyamatba hozni. Fogalmak tökéletesen hiányoznak. J. némileg tud olvasni, azaz szótagokat szavakká összeolvasni, azonban hiányzik értelme az olvasottakra nézve. Számtani képessége egyszerű számoknak nem hibátlan összeadására szorítkozik. Az idő és a szám fogalma nagyon homályos előtte, de képes emlékezetét, a hét napjait és a hónapokat némi segélylyel sorban elmondani. Politikai jogi fogalmai éppen nincsenek, ethikai látköre igen elsatnyult, vallásos álláspontja olyan, mint körül-

belűl valamely 5 éves gyermeké. Tette büntethetőségének tudata ki nem puhatolható, annál kevesbbé ethikai jelentőségének tudata. Csakis annak kellemetlen következményeiből ismeri fel, hogy hibát követett el, de tette hiányzó ethikai és elsatnyult értelmiségi tudatában egyszerűen mint ostoba tett tűnik fel előtte.

György J. szellemi kifejlődésében visszamaradt ember, és képtelen cselekvényeinek ethikai-jogi jelentőségét felismerni és következményeit előrelátni.

Hogy J. mechanikai szellemi működésre, emlékezésre, átélt események elbeszélésére, szavak leolvasására, a reá bízott házi munka végzésére képes, nem szolgálhat hiányos szellemi mechanismusának ellenbizonyítéka gyanánt.

Gyöngeségével homlokegyenest ellenkezik a tettnek ravaszsága, melynek elegendő indoka, J. passivitása mellett, hiányzik is. Ilyen szellemileg gyönge emberek a gyilkossághoz valaha alig jutnak más módon, mint valamely hatalmas szenvedély befolyása alatt. Ily esetben közvetlenűl is durva kimélenséggel járnak el. Az ellenmondás megszünik, ha a J. által a legelfogulatlanabb módon és háromszoros vizsgálatnál azonos módon tett kijelentéseit, a gyilkosság alkalmáról és körülményeiről mint az igazságnak megfelelőket ismerjük el. J. ezen esetben csak mint eszköz tűnik fel egy épelméjű egyén kezében, ki a gyilkosságnak intellectualis okozója volt.

A rejtély megfejtése a bünügyi-lélektanilag megfelelő megfejtés.

Annak magyarázata sem nehéz, hogy mily módon állott be a tettre való utolsó inger.

J. nyilvánosan csak neheztelt a meggyilkolt fiúra, mivel az metélt tésztát evett el előle, és különben is

megtréfálta. Ezért azonban időnkinti nadrágfoltozás által ismét hasznára volt. Amaz indokok sohasem lettek volna a renyhe, és semmiesetre sem boszuálló J-nél elégségesek arra, hogy ily rettenetes tett elkövetésére indították volna.

Bujtogatás és a terv elkészítése egy harmadik egyén részéről hatottak előkészítőleg, de még nem elégségesek arra, hogy az a lomha J-t gyilkolásra bírják. Időt enged magának, „hisz majd valamikor alkalmilag megfojtom.“

Egyszer a pajkos Henrik a csákányt utána dobja, és ezen sértés elegendő, hogy a gyönge elméjű J-t azon szenvedélyre vigye, hogy a tettet elköveti.

Ellenmondás áll még fenn J-nek a vizsgálóbiró előtt és a kihallgatásoknál tett kijelentései közt. Ezen ellenmondás megfejthető azon fölvétel által, hogy J. ama kihallgatás idejekor még azon épelméjű egyén erkölcsi befolyása és besúgása alatt állott, ki őt tévútra vezette, továbbá, hogy ama kijelentések nem szószerint, hanem a vizsgálóbiró értelmezése és szerkesztése szerint vannak följegyezve az ügyiratokban. (Saját észlelet, Allgemeine Zeitschr. f. Psych. B. 36.)

További esetek: Casper Liman, Handb. 6. kiad. 295. eset (tolvajlás), 296 (hamis eskü). — Combe, Annal. méd. psychol. 1866. (fajtalansági bűn). — Henke, Zeitschr. 23. pót-kötet (fajtalanság). — Deutsche Zeitschr. für Staatsarzneikunde. 1864. 1. füzet, 1865. 2. füzet. (Egy gyermek elcsábítása vérfertőzésre). — Friedreich's Blätter, 1859. 4. füz. (Hűtlen szerető meggyilkolása). — Americ. Journal of insanity, 1867. április (testvér gyilkosság).

Gyujtogatások. L. Faber, Deutsche Zeitschr. für

Staatsarzneikunde 1870. — Grabacher, Psychiatrisches Centralbl. 1871. — Girotto, az Archivio Italiano című folyóiratban. 1872. július. — Emminghaus, Vierteljahrschr. für. gericht. Med. 1874. 1. füz. — Stahl, Irrenfreund. 1871. 11. sz. Vierteljahrschr. f. ger. Med. 1874. 1. füz. — Krauss u. o. 1877. 1. füz. — Arndt, u. o. 1. füz. — Kelp, Allgem. Zeitschr. f. Psych. 1877. 5. füz. — Sury-Bienz, (búskomor lehangoltság), Cor.-Blatt f. Schweizer Aerzte. 1877. 19. sz. — Bonnet, Annal. méd. psych. 1877. nov.

L. továbbá Palmerini, Rivista speriment. 1877. fascic. 3. és 4. (hamisítás). — Reinhard, Vierteljahrschr. f. ger. Med. 1878. 2. füz. (Gyermekölés). — Dall Armi, Friedreich's Blätter. 1872. 3. füz. (Gyermekölés). — Santlus, u. o. 1874. 1. füz. (feleség meggyilkolása). — Sizaret, Annal. méd. psychol. 1875. julius, (tolvajlás).

FÜGGELÉK.

A siketnémaság.

Irodalom: Fodéré, Traité de méd. légale. 1813. I. p. 232. — Schnitzer, Die Lehre von der Zurechnung. 1848. Cap. 18. — Klose, Lieberhaar „Magazin" című folyóiratában 1844. 2. köt. — Hoffbauer, Die Psychologie. etc. 2. kiad. §. 163. — Marc, Die Geisteskrankheiten, ford. Ideler, I. p. 309., II. p. 585. — Friedreich, Ger. Psychol. 3. kiad. p. 330. — Krügelstein, Henke Zeitschrift XXIX. 1. — Deutsch, Die Rechte der Taubstummen. Berlin, 1853. Casper-Liman, Handb. §. 149—151. — Lunier, Annal. d'hyg. publ. 1879. május.

Törvényes határozatok. Német bünt. t. k. 58. §.: Oly siketnéma, ki az általa elkövetett tett büntethetőségének fölismerésére szükséges belátással nem bírt, fölmentendő.

A siketnémák a bünügyi biró részéről a legrégibb idők óta különös tekintetben és enyhe bánásmódban részesültek. Az emberiség és a haladó tudomány a siketnémára nézve nagyot lendített és nem egyet a jel- és irásnyelv által a társadalom hasznavehető tagjává képezett ki, de a legjobb tanításnak sem fog soha sem sikerülni, a siketnémát, az ép érzékekkel ellátott egyén szellemi magaslatára emelni és számára azt pótolni, a mi ezen szerencsétlenek szellemi életében azáltal hiányzik, hogy saját tudatuk tartalmát nem képesek kényelmes módon más emberek tudatának tartalmával kölcsönösen közölni. A legkedvezőbb esetben is szükségképen szenvedni fog a fogalmak élessége és köre a nyelv közvetítő és éltető elemének hiánya miatt. A beszámításképesség fölvétele valamely vádlott siketnémánál semmi esetre sem helyes, az elmebeli képesség kipuhatolása elkerülhetetlen. A tanítás által nyert kiképeztetéstől kell az eldöntésnek függnie, de még a legkedvezőbb esetben is fontos enyhitő okot kell hogy a siketnémaság szolgáltasson. Tanítás nélkül felnőtt vagy siker nélkül tanításban részesült siketnémának felelősségéről szó sem lehet, ily egyén jogilag a butával egyenlőnek tekintendő. Ha a német bünt. t. k. 58. §-a a siketnémának beszámításképességét az elkövetett tett büntethetőségének meglevő ismeretétől teszi függővé, úgy itt is ugyanazon aggályok érvényesitendők, mint a kiskorúnál (l. f.). A siketnéma megkülönböztetési képességgel bírhatott és mégis beszámításképtelen lehet. Ismeretes a siketnémák és általában nehéz hallásu embereknek bizalmatlansága a környezet irányában. Valamint gyönge elméjü egyéneknél, úgy a szenvedélyek itt is könnyen túlcsapnak és a rendesnek határát túlhaladják.

Azon nehézséghez, mely a siketnéma szellemi állapotának vizsgálásánál fölmerül, még az is járul, hogy a vele eszközlött érintkezésből alig lehetséges elegendő anyagot a bírálat számára nyerni. Elkerülhetetlen szükséges ily esetben siketnémák tanítójának közbenjárása még ott is, a hol az irásnyelv használata lehetséges. Az említett tanító egyébiránt természetesen csak mint tolmács, nem pedig mint szakértő használható. A jelek által kifejezett nyelv bizonytalan, csalékony.

Valamint a gyönge elméjű, úgy a siketnéma is csak a szenvedélyben vagy erős érzéki vágyakodás alapján követ el gonosz tetteket (gyujtogatást boszuállásból, agyonütést vagy testi sértést indulatoskodásban).

Az orvosnak a törvényszék által néha azon feladat tüzetik ki, hogy puhatolja ki, vajjon valóban van-e jelen siketnémaság és nem színlelt-e. Valamint az elmebetegség színlelésénél, úgy a siketnémaságot színlelő is túlzás által teszi magát gyanussá.

A valódi siketnéma (Casper-Liman, i. m. p. 412.) észreveszi a talaj rezgését, melyet pl. háta mögött a talaj furkózása által előidézünk, míg a színlelő azt állítja, hogy nem vett észre semmit. Épp oly kevéssé akarja az utóbbi érezni a fogai közé iktatott hangjelző rezgéseit. A gyanusnak meglepése, annak megfigyelése, hogy mikép eszmél föl részegség vagy chloroform-bódítás után, az indulatbahozás, sokkal járulhat a valóság földerítéséhez. Megfigyelést igényel az is, hogy színlelők rossz helyesírással írnak, úgy a mint a nyelvet hallották, míg tanításban részesült siketnémák szabatos helyesírással írnak.

14. észlelet. *Siketnémaság. Hiányos kiképeztetés. Tolvajlás.* A siketnémán született 32 éves E. egy kovácssegédtől pénztárczát lopott, mely amannak zsebéből

kiesett, midőn a korcsmában aludt. Az eset a törvényszék elé került. A törvény szerint ily esetekben a biró köteles a vádlottat két hiteles és a vádlott előtt ismeretes személy vagy a siketnémák tanitója által megértetni magát. A biró az első módot választotta. Az illető két személy azon véleményben volt, hogy a siketnémát értik. A biró a beszámításképességet állapította meg; azonban kételyek támadtak, s akkor a siketnémák tanitója hivatott meg. Ez jelek által kipuhatolta, hogy a vádlott nincs kiképeztetve. Hogy a lopást helytelennek tartja, az nem volt kipuhatolható. Úgy látszott, hogy a vagyonról fogalma sem volt. Ő tapasztalásból csak annyit tudott, hogy az helytelen, a miért verést kap. Az államügyész fölmentését ajánlotta. (Casper, Vierteljahrschrift. XXI. p. 239.).

15. észlelet. *Siketnémaság. Élvezett tanítás. Gyujtogatás.* Franke, $24^1/_2$ éves, siketnémán született, 8. évétől 14-dikig siketnémák intézetében taníttatott, megtanult olvasni és írni, és vallási fogalmakat szerzett; 14. évétől 24 éves koráig, mint béres szolgált. Atyja keményen bánt vele, néha meg is verte. Egy alkalommal apa és fiú közt czivakodás keletkezett, Franke apját arczon ütötte, megverte hugát, igen izgatottnak mutatkozott, levett néhány gyufát a szekrényről, ezzel az udvarba szaladt, de nemsokára ismét visszatért. Visszajövetele után nemsokára kigyuladt a ló-istálló padlása. A tűz tartama alatt tapsolt és e szavakat: „jól van, jól van“ kiáltotta. Elfogatván, mindjárt bevallott mindent. A törvényszéki orvos beszámításképesnek nyilvánította, de mivel siketnéma és mint ilyen nem bír fogalommal a tűzről és annak következményeiről, tehát csekélyebb mérvben beszámításképes. Egy felülvéleményezés azt találta,

hogy Franke 14 éves kora óta szellemileg nem haladt, hogy 14. éves fiú álláspontján van, ki atyját a tűz által csak kissé meg akarta ijeszteni, s a kinek tehát csak korlátolt beszámításképesség tulajdonítandó. (Casper, Vierteljahrschrift XXII. p. 136.).

További esetek: (Gyilkosság) Marc-Ideler I. p. 316. és 322. — (Agyonütés) Jendritzka, Allg. Zeitschr. für Psych. 14. p. 558. — Casper-Liman, Handbuch, 6. kiad. 300. eset. — Liman, Zweifelhafte Geisteszustände, 48. eset. — Marc-Ideler, I. p. 327. — Beck, Elements of med. jurisprud. p. 521. (Gyermekgyilkosság).

(Testi sértés:) Henke, Zeitschrift 1832. p. 321. — Goltdammer, Archiv I. p. 612. — (Lopás:) Hitzig, Annal, I. p. 392., II. 353., III. 167. 332. — Henke, Zeitschrift 28. Pótfüz. p. 86. — Friedr. Bl. 1868. 1. füzet.

(Gyujtogatás boszuállásból:) Santlus, Deutsche Zeitschrift für Staatsarzneikunde. 1867. — Friedreich Bl. 1870. 1. füzet.

IX. FEJEZET.

Az elmebetegségek.

Irodalom: Friedreich, Handbuch h. ger. Psychologie. 1853. — Griesinger, Pathologie und Therapie d. psych. Krankheiten. — Spielmann, Diagnostik d. Geisteskrankheiten. 1885. — Liman, Zweifelhafte Geisteszustände vor Gericht. 1869. — Legrand du Saulle, la folie devant les tribunaux. 1864. — Mittermaier, Friedreich's Blätter, 1863—1867. — Tardieu, Étude méd. légale sur la folie. 1872. — Maudsley, Die Zurechnungsfähigkeit d. Geisteskranken. 1875. — Blandford, Die Seelenstörungen und ihre Behandlung. Angolból ford. Kornfeld. Berlin, 1878.

Törvényes határozatok. Német bünt. t. k. 51. §. Büntetés alá eső cselekvény nincs jelen, ha a tettes cselekvényének elkövetése idejében öntudatlanság vagy a

szellemi működés kóros zavarának állapotában volt, mely által szabad akarat-elhatározása meg volt szüntetve.

Osztr. bünt. t. k. 2. §. Tehát a cselekvény vagy mulasztás nem bűntettnek számíttatik be: *a)* ha a tettes eszének használatától teljesen meg van fosztva; *b)* ha a tett váltakozó értelemzavar jelenléténél oly időben követtetett el, melyben az értelemzavar épen fennállott, vagy *c)* a bűntettre való szándék nélkül szerzett tökéletes részeg állapotban vagy más érzéki zavar jelenlétében követtetett el, melyben a tettes cselekvényének tudatával nem bírt.

Osztr. bünt. t. javasl. 56. §. Valamely cselekvény nem esik büntetés alá, ha az, ki azt elkövette, azon időben az öntudatlanság vagy szellemi képesség kóros akadályoztatásának vagy zavarának állapotában volt, melynek folytán lehetetlenné vált, akaratát szabadon meghatározni vagy cselekvényének büntethetőségét belátni.

Code pénal français. 64. §. Il n'y a ni crime ni délit lorsque le prévenu était en état de démence au temps de l'action. (Nem áll fenn sem bűntett sem kihágás, ha az illető a cselekvény elkövetésekor elmebeteg állapotban volt).

Az újabb törvényhozás szavai és szelleme szerint az elmebeteg beszámításképtelen, és a büntetőtörvényen kívül áll. Elméleti és gyakorlati tekintetben a törvényszéki elmekórtannak azon feladat jut osztályrészül, hogy kipuhatolja: mi az elmebetegség? melyek annak ismérvei? mely okokból van az elmebetegnél a szabad akarat-meghatározás beszüntetve? Az elmezavar lényegét és tudományos kimutatását az V. fejezetben fejtegettük. Az akaratszabadságnak megszünése kiderül abból, hogy

a) az agymegbetegedésből eredő, tehát szervileg

föltételezett önszerű indulatok, szenvedélyes hangulatok, ösztönök, törekvések, téveszmék és érzékcsalódások cselekvények indokaivá válnak, mely indokok, mint valamennyi szervileg föltételezett kényszer, kóros belterjességgel érvényesülnek;

b) hogy a valamely módon keletkezett s a cselekvényt előidéző indokok ellenében nem állíthatók fel erkölcsi, aesthetikai, jogi ellen-indokok, minthogy ezek vagy

α) az agybetegség által — hasonlólag más magasabb szellemi működésekhez — teljesen elvesztek (szellemi gyöngeségi állapotok) vagy

β) az által, hogy a megbetegedés következtében zavarok keletkeztek az eszmetársításban, nem juthatnak az öntudatba (búskomorság, mánia);

c) minthogy téveszmék és érzékcsalódások által az öntudat és a világ-tudat hamisítva van. E zavar annyira mehet, hogy az egész előbbi személyiség egy új kóros személyiséggé van átváltozva (őrültség, téboly), úgy hogy a cselekvény egészen más psychikai személy által, mint a tettesnek előbbi személyisége által, követtetik el. A jogi személy ugyanaz maradt, a lélektani személy azonban más lett.

A beszámításképesség megszünése valódi elmebetegségeknél a törvényhozás által el van ismerve, és a tapasztalatnak jogos követelményét képezi.

Mindazonáltal voltak jogászok, sőt orvosok is, kik ellenkeztek azon elvvel, mely szerint valamennyi elmebeteg törvényen kívül állónak tekintessék, és kik arra hivatkoztak, hogy szellemi betegnél is fordul elő a jognak és kötelességnek tudata, és hogy a tébolydák disciplinaris eredményei bebizonyították, hogy elmebetegek bizonyos körülmények közt magokon uralkodni képesek.

Elméletileg mindenesetre be kell ismernünk, hogy vannak elmebetegek, kik bizonyos fokig képesek valamely tett elkövetése és elmulasztása közt választani, és nem ritkán hallani meggyógyult egyénektől, hogy némely dolgot, melyet elkövettek, képesek lettek volna abbanhagyni; azonban a gyakorlatban soha sem leszünk képesek a cselekvés és szabadság azon egyéni mérvét, mely valamely elmebetegnél még megmaradt, meghatározni és őt azért a megfelelő mérvben felelőssé tenni.

Igy tehát nem marad egyéb teendőnk, mint általánosítani, az enyhébb irány szerint és a „furiosus satis ipso furore punitur“ hangzású régi tételben kifejezett elvet elfogadni.

A mi pedig a szoktatás s a disciplinaris eredmények lehetőségét illeti, ezek tisztán az oki mozzanatokon és semmiesetre sem az ethikán alapulnak. Az illető egyszerűen megtanulta belátni, hogy ha ezt vagy amazt teszi, akkor kellemetlenségtől kell tartania. Ily tanuláshoz a gyermeket, sőt az állatot is lehet szoktatni, melynél ebből senki sem fog beszámításképességet következtetni.

Az említett hamis nézetekből indult ki azon vésztteljes tétel is, mely szerint valamely téveszméből eredő cselekvény csak azon esetben legyen büntetlen, ha a tett azon esetben, ha a téveszme valóság volna, törvényesen meg volna engedve. Ezen elmélet szerint pl. üldözési téveszmében az egyén büntetlen volna, ha képzelt szükségből oly embert, ki látszólag életét fenyegeti, meggyilkol, de nem volna büntetlen azon esetben, ha azt csak azon okból ölné meg, hogy kínzásaitól megszabaduljon.

Ily hamis okoskodás az erkölcsi és jogi beszámí-

tásképesség összetévesztésén alapszik. A büntető törvény előtt egészen közönyös lehet, hogy valamely téveszméből eredő cselekvény erkölcsileg, illetőleg törvényszerűen igazolható-e, mihelyt ki van mutatva, hogy annak indoka valamely téveszme, ez utóbbi pedig valamely elmebetegség tünete volt.

Az eddigiekből teljes biztossággal kiderül, hogy az elmebeteg minden körülmények közt a törvényen kívül áll.

Az elmebetegség alakjai.

1. A búskomorság (Melancholia).

Irodalom: v. Krafft, Beiträge zur Erkennung und richtigen forensichen Beurtheilung krankhafter Gemüthszustände. Erlangen 1867. — Kaatzer, Der indirecte Selbstmord. Értekez, Marburg. 1872. — v. Krafft, Mord der eigenen Kinder, Friedreich's Blätter, 1870. 3. füz. — Spielmann, Diagnostik der Geisteskrankheiten, p. 398.

Kórodai áttekintés. A búskomorságnak alaptüneményei külsőleg éppen nem, vagy nem eléggé indokolt fájdalmas lehangoltságot, leszállított önérzetet képeznek, továbbá általános nehezbülést a lelki mozgásfolyamatok lefolyásában, mely azoknak időnkinti akadályoztatásáig is terjed.

E fájdalmas lehangoltság, mint valamely agymegbetegedés kifejezése, mint lelki fájdalmasság, rosszkedv, levertség jut érvényre. Ez általános; nem enged többé helyt kellemes érzeteknek, különben örvendetes benyomásokra pedig csak fájdalmasan vagy legfölebb bánatosan hat vissza.

A külvilág a betegnek saját megváltozott öntudatának tükrében homályosnak, fájdalmasnak (psych. Dys-

aesthesia), és a gyarapodó akadályozással, — mi által az érzékfelfogások nem is kisértetnek többé a kellemes vagy kellemetlen érzetei által (psych. Anaesthesia), — elváltozottnak, színtelen, öröm- és szeretet-nélkülinek, reménytelennek mutatkozik, azon öntudatig, hogy még csak látszat- és árnyékvilág maradt meg.

Azonban a belső szellemi folyamatok sem hangsúlyoztatnak többé ethikai, aesthetikai és társadalmi érzetek által. A beteg nem érez többé szeretetet családja iránt, nincs kedve hivatásához, nincs öröme és megkönnyebbülése a vallás által. Kedélytelennek, eltompultnak, az előbbi emberi méltóság minden jelvényétől megfosztottnak érzi magát, kétkedni kezd, hogy ember-e még, az isteni kegyelem birtokában van-e, és fel van-e még jogosítva létezni. Képzetvilágában is akadálytüneményeket tapasztal a beteg. Gondolkodása nehezült, meglassudott, egészen a gondolatoknak időnkinti megszünéséig. Ezen akadályozás, kinzó módon, mint elbutulás, szellemi üresség, megnehezült emlékezési és működési képesség jut tudatába. A gyéren lefolyó gondolatok tartalma fájdalmas, csakis kellemetlen éleményeket, reményhagyott gondolatokat jelen állapota fölött és jövő állapota miatt fölmerülő aggodalmas gondokat érez a beteg tudatában és ezeket tartja meg.

Önszerűen vagy érzéki észleletek által előidézett fájdalmas gondolatok könnyen oly túlsúlyra vergődnek, hogy kóros belterjéssel és tartóssággal maradnak a beteg tudatában, és minden erőlködés daczára a beteg részéről nem tolhatók el más gondolatok által. A beteg ily reátolt gondolatkörök általi legyözetését (kényszerképzetek) kínosan érzi, és megijed azon gondolatnál, hogy azoknak erőtlenül kitéve, csakis a fölszabadító tett

értelmében való engedelmeskedés által lesz képes azok tól megszabadulni.

Ily alaki zavarok a képzet erőműzetében gyakran az egyetlenek az értelmiségi élet terén. A szellemi folyamatok mozgatag oldalán is fennáll a betegre nézve kínos akadályozás. A képzetek terén mutatkozó nehezült szellemi mozgékonyság, a kedvetlenség érzetei, melyek minden folyamathoz csatolvák, a szellemi érdekeknek hiánya, mely érdekek hivatva volnának cselekvésre ösztönözni, a beteget szenvedőlegessé, tétlenné, erélytelenné teszik. A hiányzó működésképességnek, szellemi tehetetlenségnek és mintegy benyomult idegen hatalom általi leküzdetésnek tudatai az önbizalomnak utolsó maradékát is megsemmisítik, a kívánságot elérhetetlennek tüntetik fel és a törekvésről való lemondást idézik elő. A beteg restté, hivatásbeli üzleteinek és kötelességeinek teljesítésében hanyaggá válik, és azokkal szemben jellegzetes közönyösséget fejt ki; hosszasan marad ágyban, a külvilágtól visszavonul és komor gondolkodásba merül. Ezen szellemi kellemetlen érzetekhez testi kellemetlen érzületek is szegődnek. A betegek bágyadtaknak, leverteknek, mintegy bénultaknak érzik magokat (megváltozott közérzet, nevezetesen megváltozott izomérzet), gyakran egyes idegpályák fájdalmában szenvednek, testök súlya és az élet zsongja (Turgor vitalis) csökken, sokkal öregebbnek látszanak, mint a milyenek valóságban, az emésztési és bélműködések rosszak.

Az összes életerély és önérzet csökkenése klasszikai kifejezést nyer az ily betegek összeesett magatartásában, halk beszédében, tétovázó mozgásaiban, izomzatuk petyhüdtségében és gyöngeségében.

E mellett a betegnél hiányzik az alvás jótétemé-

nye, mely teljesen elmarad vagy borzasztó álmok által zavartatik, és nem szerzi meg azon üdülést és erősödést, mint azt az alvás egészséges embereknél előidézi.

A mozgatag korlátoltság és a csökkent akaraterély átmenőleg tökéletes akadályoztatásig fokozódhatik. A beteg, noha benső élete a legkínosabb indulatok és képzetek színhelye, nem képes megkönnyebbitő és felszabadító tett által a kínzó belső feszülést megszüntetni. Akadályozza őt ebben a képzetek bágyadtsága, azoknak ellentétes tartalma, a fájdalmas önérzésnek minden szellemi felszabadulási kisérlettel összekötött fokozódása.

A tévelygés nélküli búskomorságnak (Melancholia sine delirio) ily állapota szerfelett gyakran mutatkozik, mint az elmebetegségnek bevezető szaka, mint közbeeső zavar öröklékenység útján terhelt egyéneknél, eskórban, méhszenvben szenvedőknél, az ivarérés folyamatában, továbbá a honvágyban és hypochondriában szenvedőknél. Sajnos, hogy elég gyakran ezen állapotnak beteges jellege kikerüli a figyelmet, mivel a zavar külső kórképében tökéletesen hasonlít az egészséges ember fájdalmas indulatához, és a beteg, bántalmának tudatában, legalább külső nyugalmát és meggondoltságát fentartani képes. Ezen betegek komor természete, izgékonysága, indokolatlan lehangoltsága és megszokott gondolkodás- és érzésmódjok megváltozása makacsságnak, szeszélyességnek, gonoszságnak tekintetik, és rendesen találkoznak látszólag külső alkalmi okok, melyek okolhatók, vagy pedig maga a beteg által ürügyül felhozott okok, melyek az állitólagos szeszélyeket, az érdeknélküliséget, a restséget és megszokott kötelességek és tekintetek elhanyagolását indokolni hivatvák. Igy tart ez gyakran hónapokig, míg a bántalom fokozódása vagy érzékcsa-

lódásokkal és téveszmékkel járó szövődmények vagy valamely borzasztó erőszakos cselekmény a környezetet az állapot beteges minőségéről felvilágosítják.

Egészen idült, nyilvánosan alkatinak nevezhető lehangoltság (búskomor folie raisonnante) túlnyomólag nőknél található. Öröklékeny terheltség képezi valószínüleg a hajlamosító okot, méhbántalmak, nevezetesen a méh tömülékei és helyzetváltozásai igen fontos alkalmi mozzanatoknak bizonyulnak be. Jelentékeny terheltségnél a bántalom — úgy látszik — járulékos ok közbejötte nélkül is kifejlődhetik. Ily esetben már az ivarérés előtt vagy ezzel együtt lép föl és azután mint alkati megmarad.

Oly orvosok, kik nem különleges szakemberek (specialisták), ezen betegséget, mely különben méhszenvből is fejlődhetik, és méhszenvi tünetekkel állhat fenn, közönségesen a méhszenvvel összetévesztik, és tulajdonképi jelentőségét félreismerik. A társadalmi életben rendesen csak ethikai szempontból bírálják meg, és mint rossz tulajdonságot és szeszélyességet elítélik. Falret ezen bántalmat főbb vonásaiban „Hypochondrie morale avec conscience de son état“ írta le.

Kórodailag szokványos rossz kedv, tartós lehangoló indulat áll fenn, mely ingerlékenységben, elégületlenségben, czivakodási és becsmérlési vágyban, a környezet iránti rossz bánásmódra való hajlamban nyilvánul. Ily betegeknek képzetei, kik elég gyakran gonosz czivakodó asszonyoknak, féltékeny hitvestársaknak, szívtelen, kegyetlen anyáknak (misopédie, Boileau de Castelnau) tartatnak, folytonosan a fájdalmas érzés kényszerébe vannak foglalva. Ily betegnél folytonos fájdalmas emlékezési (képzetmegujitási) kényszer forog fenn,

lelki érzékelváltozásuk (Dysaesthes) és érzetlenségök (Anaesthes) csak kellemetlen benyomásokat szerez nekik a külvilágból. Az életnek csak árnyoldalait látják, mindent fekete, homályos színben látnak, mindenből csak undorító benyomásokat nyernek, és a legcsekélyebb kellemetlen események állapotukat jelentékenyen súlyosbítják. A betegek elvesztették bátorságukat, kedvetlenek, tartós munkára és értelmi működésre alkalmatlanok, szerencsétlenek, kétségbeesettek egészen az élet megutálásáig, folytonosan beteges érzeteik és ezek undorító súlya alatt vannak, és folytonos fájdalmas képzetmegujítási kényszeröknek alávetvék. Itt is gyakran fordulnak elő kényszer-képzetek. A látszólag csak rossz tulajdonságnak kóros természetét bizonyítja a kiujuló és alábbhagyó lefolyás, továbbá azon körülmény, hogy a tünetek havivérzés alkalmával mindig erősebben jelentkeznek, a betegek panaszai szabadabb időközökben, hogy jobb meggyőződésük és akaratuk ellen oly tagadó álláspontonvannak, mások irányában kénytelenek rosszat tenni, azoknak ártani. Ehhez járul még, mindenesetre ritkán, de indulatok alkalmával mégis előforduló félelem-érzet és üldözési tévelygés, végre azon körülmény, hogy a látszólagos rossz kedvnek és izgatottságnak rohamaival, kiegészítő tünemény gyanánt, idegkóros tünetcsoport (état. nervosus, gerinczagyizgalom, Hysterismus) lép fel. Ily betegek nem ritkán szakadatlanúl azon félelemben szenvednek, hogy elmebetegekké válnak.

Ha a búskomor mindig szenvedőleges és akadályozott állapotban volna, akkor azon érdek, melylyel a büntetőjog irányában viseltetnék, igen csekély lenne, és ekkor legfölebb szellemi állapota jönne tekintetbe büntetés alá eső mulasztások tekintetében, melyeket mint

hivatalnok, stb. elkövetne, és melyek restség és hanyagság gyanánt félreismertetnének (v. ö. Spangenberg, Neues Archiv des Criminalrechts, IV. St. 4. p. 327.). Tapasztalataink szerint azonban a búskomor gyakran igen súlyos erőszak elkövetője gyanánt és oly mozgási nyugtalanságban jelentkezik, mely alig áll az őrjöngő korlátlan mozgásvágya mögött. Ez által a búskomorság kiváló jelentőséget nyer a törvényszék előtt.

A búskomornak ezen tevékenységi természete visszahatási tüneményt képez kínteljes és a beteget kétségbeejtő öntudati folyamatokra, mely alkalommal az ezek által előidézett hatalmas indulat legalább ideiglenesen a belső akadályokat legyőzni képes.

A betegnek ily indulatszerű megrázkódtatására és visszahatására az alkalmi ok gyanánt kínos benyomások vagy fájdalmas emlékezetek és ezekből eredő meglepési és várási indulatok, továbbá testi kellemetlen érzetek (idegzsábák, stb.) vagy szellemiek, (lelki érzéketlenség, gondolatakadály, kényszer-képzetek, akarathiány, a betegség általi legyőzetésnek érzete) szerepelhetnek.

Ehhez járulnak még mint fontos cselekvési indokok és a tévelygés nélküli búskomorság eddig leírt kórképének szövődményei gyanánt: félelem-érzetek, melyek kínteljes fokig emelkedhetnek, továbbá érzékcsalódások és téveszmék (tévelygéssel járó búskomorság, búskomor téboly).

A legmélyebb passivitásból és reményhagyott akarat-akadályozásból a beteg psychomotorikus köre föllépő félelem-érzetek által korlátai alól felszabadulhat (raptus mel.).

Nagy jelentőséggel bír a kínos öntudattartalomnak félelemérzetek által okozott gyarapodása a többi lelki működések végbemenetelére nézve. A különben is nyomott hangulat

heveny módon kétségbeesetté fokozódik, mely arczkifejezésben és mozgásokban is mint a kétségbeesés indulata nyilvánúl. Nem kevesbbé szenved ezen gyötrő öntudati állapotnál a külvilágban lefolyó eseményeknek észlelése. Tökéletes lelki érzéketlenség, a tudatban gyötrő üresség, pusztaság jő létre, egyszerűen azon okból, mivel ezen hatalmas belső izgatottsági állapottal szemben a külső ingerek többé érvényre jutni nem képesek. Ezen állapot nem ritkán ideiglenesen a szemlélés teljes megszűnéséhez, és az általános és saját nem-létezés, illetőleg megsemmisülés homályos képzetéhez vezet. Szükségképi visszahatást képez erre a képzetek lefolyásának zavara, minthogy az pillanatilag teljesen megszűnik, és ekkor csupán a félelemnek kínos, határozatlan képzete képviseli az öntudat tartalmát, vagy pedig gyötrő, többé nem rendezhető és nem társítható képzeteknek bonyolult hullámzása tölti be a képzetek terét. Jelentékeny visszahatások a mozgatag körre soha sem hiányoznak. A félelem csekélyebb fokain a betegek nyugtalanul és czél nélkül csavarognak (Melancholia errabunda) és czél nélküli, részben romboló cselekvények sorozata által igyekeznek ösztönszerűleg a lelki feszültségi állapot felszabadítását megkisérteni. Minél hatalmasabban és hirtelenebb módon támadja meg a félelem a tudatot, annál viharosabbak, hatalmasabbak és kényszerűltebbek eme psychomotorikus nyilvánulások. Ily esetben azután az öntudatnak haladó elhomályosodásával mindenféle romboló cselekvények, gyilkosság, öngyilkosság, gyujtogatás, mind annak dühös szétrombolása a mi a beteg útjába akad, azaz oly cselekvények következnek be, melyeknek többé tisztán öntudatos indok nem felel meg, melyeket már csak a homályos, ösztönszerű hajlam indo-

kol, melynél fogva a beteg valamely mozgatag tény által ezen kínzó lelki feszülési állapotnak megoldását törekszik létrehozni (Bergmann betege, ki saját szemét szakította ki). Már a félelmi roham csekélyebb fokainál is ezen megkönnyebbítő cselekvények a kényszerűségnek ösztönszerű jellegével bírnak, és azon mérvben, melyben az öntudat elhomályosodott és akadályozó öntudatos képzetek küszöbe alatt haladtak keresztül, mint valóságos psychikai visszahajlási folyamatok jelentkeznek. A legmagasabb fokokban a psychikai rángások-nak egy bizonyos neme forog fenn, mely azon hatalmas kitörésekkel hasonlítható össze, melyeket a visszahajlás útján kiváltott eskóros roham képvisel. Ily rohamszerű dühöngés után sohasem marad el az öntudatnak jelentékeny megkönnyebbülése, mely egészen a félelem ideiglenes megszünéseig fokozódhatik, és egyszerűen az elviselhetetlenné vált feszültségi állapotnak sikerült feloldásában leli magyarázatát. A félelmi rohamnak ezen lelki tüneteit rendesen a vérkeringésnek és légzésnek figyelemreméltó zavarai kisérik. A szívműködés többnyire gyorsabb, szabálytalan, az érlökés kicsiny, gyors a bőr hűvös, halvány, hajszáledényi vérszegénység állapotában. Gyakran szívdobogás van jelen, a szívtájon jelentkező sajátságos érzetekkel, melyek összehasonlíthatók oly érzésekkel, mintha a szív keresztül volna szúrva, lecsavarva vagy összenyomva. A légzés közönségesen akadályozott, a mellkas hosszabb ideig kilégzési állásban vesztegel, a légzés felületes, szapora. Nem ritkán golyószerű érzet (globus), a nyak összeszorításának érzete és a hangnak — egészen a hangtalanságig fokozódó — sajátságos bizonytalansága van jelen. Az elválasztások a roham alatt elnyomvák, a roham vége felé gyakran oly bőséges ve-

rejtékelválasztás áll be, hogy a beteg mintegy verejtékben megfürdöttnek mutatkozik.

A búskomorsági elmezavar a további lefolyásban gyakran téveszmékkel és érzékcsalódásokkal egyesül. Az előbbiek rendesen lélektani úton, mint a kóros öntudatfolyamatok (hamis) magyarázási kisérlete (hangulati rendellenességek, indulatok, nevezetesen rettegés, akadályok a képzetekben és törekvésben, stb.) ritkábban érzékcsalódásokból keletkeznek. Ezen okból a lélektani úton keletkezett téveszme többnyire az alapul szolgáló elemi lelki zavarra vezethető vissza.

Ily módon a betegnek nagy mérvben megváltozott önérzése, mely ismét az érzetek, képzetek és törekvések akadályoztatásának tudatán alapszik, és melynek kórodai kifejezését a lehangoltság, az önbizalom hiánya képezi, azon téveszméhez vezet, mely szerint az illető tönkrementnek, koldusnak, éhenhalásra kényszerítettnek képzeli magát. A psychikai rossz érzet (Dysaesthes.) a külvilágot ellenséges színben tükrözi vissza, és üldözéseket és fenyegető veszélyeket mutat. Az akadályoztatás és legyőzetés érzete szellemileg korlátolt egyéneknél azon téveszméhez vezet, mely szerint az illető azt hiszi, hogy sötét hatalmak birtokába jutott, el van bűvölve, meg van igézve. A psychikai érzéketlenség, mely semmiféle emberiségi érzeteket és ethikai indulatokat már nem enged, azon téveszmét szüli, hogy az illető az emberi méltóság jelvényeitől megfosztottnak, állattá átváltozottnak képzeli magát, és a mennyiben a vallás terén, mint az imában való hiányos vigasz, a vallással való meghasonlás éreztetik, könnyen azon téveszme áll be, hogy az illetőt az Isten magától eltaszította, az ördög megszállotta, és hogy az örök üdvösséget elvesztette.

A lelki érzéketlenség legmagasabb fokainál, a midőn már az érzéki észleletek sem hangsúlyoztatnak, a külvilág már csak látszólagos, árnyékvilágnak látszik, és az általános és egyéni elpusztulásnak sötét téveszméit idézi elő.

A téveszméknek kiválóan fontos forrásait képezik a rettegés (Praecordialangst) és általában félelmi várakozási indulatok. Ezek azon téveszméhez vezetnek, hogy valóságban valamely veszély fenyeget. Ez egyénileg ismét tárgy gyanánt a halált, vagyon-elvesztést képezheti. E mellett a beteg mélyen csökkent önérzetének alapján könnyen azon téveszmére jut, hogy bűnös, gonosztevő, a kit ily bűnhödés megillet. További indokolás gyanánt azután valamely előbb elkövetett törvényáthágásnak kell szolgálnia, vagy pedig valamely ártatlan s éppen nem törvényellenes korábbi cselekvény vagy mulasztás tűnik fel mint ilyen a túlérzékeny lelkiismeret előtt.

Az érzeteg idegek köréhez tartozó kóros érzések (Paralgia, Anaesthesia, idegzsábák), valamint az ízlelés, szaglás stb. rendellenességei is téveszmékké válhatnak az allegorikus értelmezés útján. Ha a fájdalmas érzés és képzet túlnyomólag a zavart közérzet terén jelentkezik, akkor a kórkép hypochondricus jelleget ölt.

A búskomor téveszmék tartalma szerfölött különböző, mely az emberi bánatnak, gondnak és félelemnek különféleségeit magában foglalja. Minthogy mindig az egyéni öntudat tartalmából van merítve, természetes, hogy a lelki élet egyéni gazdagsága szerint, továbbá a nem, állás, műveltség, életkor, idő szerint nagyon változó, habár bizonyos állandó gondok és félelmes érzetek valamennyi nemzet és idő búskomor egyénei tévelygé-

sének összevágó vonásokat és tartalmat kölcsönöznek (Griesinger).

Valamennyi búskomor tévelygésnek közös jellege a szenvedés, és pedig az üldözési tévelygéssel járó elsődleges tébolynál mutatkozó hasonlóhoz ellentétben a saját hiba által indokolt szenvedés.

Az érzékcsalódások is bő forrásai a téveszméknek. Ezek minden érzékkörben felléphetnek s a beteget tökéletesen képzelt világba helyezhetik.

Valamint a képzetek a búskomorságnál ellenséges, fájdalmas tartalommal bírnak, úgy az érzékcsalódásoknak tartalma is ijesztő, rettenetes.

A félelmes várakozási indulatban fetrengő beteg hangokat hall, melyek fenyegető szerencsétlenséget, halált, elzáratást, elkárhoztatást hirdetnek. A külvilág ellenségesnek látszik előtte, egészen jelentőség nélküli szavak vagy zörejek fenyegetésekké, szidalmakká, gúnynyá, stb. változnak át rá nézve.

Époly ijesztők, ily betegek agyrémei (visio). Kísértetek, ördögök által környezetteknek látják magokat; látják a hóhért, ki őket várja, gyilkosokat, kik őket fenyegetik. Izlelési csalódások azon téveszmét idézik elő, mely szerint az étel meg van mérgezve vagy hogy tisztátlan; szaglási csalódások azon téveszmét idézik elő, mintha az illető hullák által lenne környezve, vagy a pokolnak kénüregeiben fetrengene; idegzsábás-paralgikus érzések azon téveszméhez vezetnek, mintha az illető kinoztatnék, rossz szellemek által sanyargattatnék.

Kiváló belterjességgel és tömegesen jelentkeznek érzékcsalódások indulatokban, nevezetesen félelmi, várakozási indulatokban.

Kifejtettük azon elemi zavarokat, melyekből a bús-

komorság kórképe össze van téve. Hátra van még az ezekből eredő cselekvényeket és azoknak mechanismusát taglalni. A búskomor egyénnek erőszakos cselekvényei keletkeznek:

1. fájdalmas érzetekből és kényszerképzetekből,
2. a rettegés indulat-állapotaiból,
3. téveszmékből és érzékcsalódásokból.

Fájdalmas érzésből származó erőszakos cselekvények.

Tisztán fájdalmas érzete alapján, a nélkül hogy tévelyegne, meggondoltságának szembeötlő zavarai nélkül elragadtathatik a búskomor egyén a legsúlyosabb erőszakoskodásokra. A psychikai érzés-rendellenesség, mely a világot és az életet rossznak, elviselhetetlennek tünteti fel, az unatkozás kínos érzetei, a képzetek akadályozása, egy bizonytalan, de mindenesetre rettenetes jövőnek félelmes várakozási indulatai, a tehetetlenségnek, akaratlanságnak, képtelenségnek kinzó tudata azon rettenetes érzet, hogy a kóros állapot már nem hárítható el, képezik azon tényezőket, melyek azt előkészítik.

A közvetlen alkalmi okot közönségesen kétségbeesési vagy meglepetési indulat képezi.

Ily búskomor egyéneknek gyakori és lélektanilag közel fekvő erőszakos tette az *öngyilkosság*. Az öngyilkosok nagyobb száma búskomor egyénekből áll. Az öngyilkossági kisérletnek, az újabb törvényhozások által elismert büntetlensége az erőszak ezen neme iránti törvényszéki érdeket megszünteti.

Máskép áll a dolog azon esetekben, melyekben a búskomor egyén életundorban (taedium vitae) szenved ugyan, de valamely indokból az élet megsemmisítésének

czélját valamely büntetés alá eső cselekvény által igyekszik elérni (*közvetített öngyilkosság*). Többnyire gyávaság vagy a búskomor egyéneknél sajátlagos Abulia, vagy pedig vallásos érvek, melyek a közvetlen öngyilkosságtól, mely bűnhödést és az Isten kiengesztelését lehetetlenné teszi, az illetőket visszariasztják. Igy azután előfordul, hogy búskomor egyének másokat meggyilkolnak, halálbüntetést igénylő bűntetteket követnek el vagy ilyenekkel vádolják hamisan önmagokat törvény előtt, hogy ez által czéljokat a nyaktilón elérjék, vagy pedig hogy harmadik személyt fogadnak azon czélból, hogy az őket megölje. Ugyanezen lélektani indokolással bírnak oly bűntettek, melyeket az illető csak azért követ el, hogy a fegyházba jusson, mely után a beteg fájdalmas érzéseinek közepette sóvárog. Hasonló módon, mint az öngyilkosságra, indíttathatik a búskomor egyén személyek és tárgyak ellen irányzott egyéb erőszakos cselekvényekre. Igy előfordul, hogy a búskomor egyén a tehetetlenségnek és nem-akarásnak borzasztó tudatában, erejének megfeszítésével önmaga előtt teszi meg azon kisérletet, hogy valóban nem képes-e már semmit sem véghez vinni, és ezen próbát butorainak szétrombolásával, házának felgyujtásával teszi meg; hasonlóképen unatkozásának, halálfélelmének, gondolatai rettenetes megállapodásának kínos érzetében minden áron törekedhetik helyzetének megváltoztatására, és ezen feszülést más által elkövetett erőszakos tett által törekedhetik feloldani.

16. észlelet. *Közvetett öngyilkosság.* 1851. Szept. 15-én Lyon egyik színházában, egy 20 éves ember közeledett egy fiatal asszonyhoz, ki férje mellett ült, s egy kést szúrt mellébe, úgy hogy azonnal meghalt, s azután

nyugodtan a férjhez fordult ezen szavakkal: „Ön engem nem bántott, felesége sem. Én önt nem ismerem.“ Kihallgattatván, kijelenti, hogy megunta az életet és azért ölt, hogy kivégeztessék. Jobbnak találta a nyaktiló által meghalni, mi által ideje marad, Istent kiengesztelni. Hosszabb idő óta búskomor volt s ide-oda gondolkozott, hogy mikép veszíthetné el életét. Eleintén szándéka volt katonának beállni és valamelyik tisztet oly módon bántalmazni, hogy agyonlövessék; azután arra gondolt, hogy valamely papot az oltárnál meggyilkol, mivel ez az isteni kegyelemben részesülő állapotban van. Később a köztársaság elnöke ellen merényletet szándékolt véghezvinni. Midőn színházban volt, figyelme előbb egy fiatal leányra fordult, de nem volt oly kényelmes számára, mint azon asszony, mely áldozatul esett. A beteg öröklékenység útján hajlamos volt az elmebántalomra. Hét vérrokona már öngyilkos volt. (Gaz. des tribunaux, 1851.).

17. észlelet. *A nagyapa meggyilkoltatása erkölcsileg és értelmileg gyönge elméjű egyén által az ivarérés alkalmával föllépett búskomorság állapotában.* Febr. 7-én Barthélemy apót a konyhában összezúzott koponyával találták. Egy vérrel és agytörmelékkel bemocskolt fejszét ágy alatt eldugva találtak. Egy szekrényből bizonyos pénzösszeg hiányzott. A szekrény kulcscsal nyittatott fel, melyet Barthélemy mindig magával hordott és melyet a gyilkos ismét zsebébe dugott volt. A gyilkosság utáni napon Barthélemy unokája önként vallotta be tettét.

S. a gyilkos, születésétől kezdve gyönge elméjű, de mindaddig ártalmatlan, sőt jóindulatú volt. Magába zárkózott, a magányt kedvelő ember volt. Hiába kísértették meg valamely kézműre tanittatni.

Október hava óta megváltozottnak, búskomoran le-

hangoltnak, hallgatagnak találták. Rövid idővel azután benzinnel öngyilkossági kisérletet tett, mert véleménye szerint semmire sem használható, s az embereknek csak terhére válik. Ujabb öngyilkossági kisérleteket tett. Főfájásról panaszkodik, tévelyg. A gyilkosság napján még komorabb, magába zárkózottabb, mint az előtt. Kihallgatása alkalmával állitja, hogy azon gondolat, hogy nagyapját meggyilkolja, egészen hirtelen, a tett előtt 3—4 nappal keletkezett benne, és nem talált ellenállást tudatában. Csakis abban ingadozott, hogy nagyapját vagy valamely más személyt gyilkoljon-e meg. Azon körülmény, hogy amaz egyedül volt otthon, döntötte el a dolgot. A tett részleteit teljes emlékezőtehetséggel beszéli el. Az öregre fejszével, mely a szobában volt, addig ütött, míg végre meghalt. Könyörületességet azon alkalommal nem érzett. Miután nagyapja már meghalt volt, keletkezett azon gondolata, hogy lopást követ el. Kivette tehát zsebéből a kulcsot, elvett körülbelül 400 francot, a kulcsot ismét a meggyilkolt zsebébe tette, megmosta kezeit és távozott.

Azután korcsmákban járkált és ilyen korcsmában töltötte a következő éjet. Mulékonyan azon gondolat is támadt benne, hogy megszökjék. Ezen gondolatot azonban mellőzte és följelentette magát. A kihallgatások alkalmával fölváltva egyszer bánatot, máskor kedélyes közönyösséget mutat a borzasztó tett irányában. A börtönben búskomorságából igen kevés észlelhető, ellenben előtérbe lép a gyönge elméjű egyén kórképe. A tébolydában tett észlelet a következőket eredményezi: S. 19 éves, teljesen szakáltalan, bőre gyöngéd, mint asszonyoknál szokott lenni, arczkifejezése gyermekes. Lelkileg kifejezett gyöngeelméjűség. A tett elkövetésére, s általá-

ban előéletére vonatkozó emlékezésnek buta tagadása. Midőn a zuhanynyal fenyegetik, beszünteti hallgatagságát és emlékezethiányát, melyre két fogolytársa rábeszélte, és beszédessé, szolgálatkészszé válik, elbeszéli, hogy meggyilkolta nagyapját azon czélból, hogy kivégezzék, mert saját kezével nem akart életének véget vetni. Más további indoka nem volt. Kedélyesen tompa, közönyös marad. A meggyilkolt nagyapa, valamint S. atyja lélektanilag rendellenes jellemek, és az utóbbi iszákosság folytán elmebeteggé lett. A nagyapa is mutatta az idült alkohol-mérgezésnek tüneteit.

A szakértői vélemény S.-t öröklékenység útján terhelt, ethikai és értelmi tekintetben hibás embernek tekinti. Ily egyéneknél az ivarérési folyamatok gyakran idéznek elő elmebetegséget. Ezen betegségnek bizonyítéka kórodailag és a tényálladéknak finom méltatása mellett fejtegettetik. Ethikailag és értelmileg hibás, búskomor egyénről volt szó. (A tett impulsiv tettnek vétetett föl. Mindenesetre elviselhetetlen, kellemetlen érzetek által volt föltételezve, mint a megelőző öngyilkossági kisérletek. Hogy nem talált ellenkezést az öntudatban, és hogy oly kegyetlenül jött létre, részben a búskomor egyének lelki érzéketlenségéből, részint annak eredeti erkölcsi hibás minőségéből magyarázható.) S. tébolydának adatott át gondozás végett. (Annal. méd. psychol. 1878. május).

Hasonlagos esetek. l. Casper, Lehrb. 157. eset. — Zeitschr. f. Staatsarzneikunde 1859. p. 127. — Henke, Zeitschrift 1837. 4. füz. — Brierre, Annal. méd. psychol. 1851. p. 626. — Ebers, Zurechnung 1866. 4. eset. — Marc-Ideler, II. p. 135. — Bottex, Ann. d'hygiène. 1834. p. 242. — Hitzig, Annalen, August. 1852. — Taylor,

Med. jurisprud. p. 863. — Ideler, Lehrbuch, p. 78. — Despine, Psychologie naturelle, t. II., p. 580., 582., 583. — Kaatzer, Dissertation. Marburg, 1872.

18. észlelet. *Búskomorság. Gyermekgyilkolás, fájdalmas érzetek folytán.* Október 13-án korán reggel W. őrmesterné 4 hetes gyermekével rövid ideig egyedül volt. Midőn az ápolónő a gyermekágyashoz visszatért, ugyanazt hasonfekve, arczát a párnákhoz szorítva, a gyermeket pedig alatta elkékülve és halva találta. Az anya megfordult és mintegy mély álomból fölébredve, mondá: „Most szép angyalunk van az égben.“ Azután nyugodtan az ágyban maradt. Az összehivott törvényszéki bizottság a gyermek halálának nyaka összenyomása folytán történt bekövetkezését állapította meg. A szerencsétlen anya siránkozó hangon mondá: „Meg kell mondanom, megöltem gyermekemet, nem tehettem mást. Nem tudom, hogy mi bajom három hét óta, nincs sehol sem nyugalmam, és ezen elviselhetetlen izgatottság és nyugtalanság annyira fokozódott, hogy már háromszor tettem öngyilkossági kisérletet. Minthogy e szándékom nem sikerült, azt hittem, hogy azt gyermekemen kell véghez vinnem. A gondolat hirtelen keletkezett, midőn a gyermeket szoptatni akartam. Kendőt kötöttem a nyakára és kétszer megkisértettem összehúzni, de mindannyiszor ismét eleresztettem, mert a gyermek nagyon sírt és megkönyörültem rajta. Végre még egyszer erősen megszorítottam, és ekkor kellett a gyermeknek meghalnia. Sem a tett fölött nem érzek bánatot, sem a gyermeket nem szánom. Rokonaim iránt egészen közönyös vagyok, általában minden iránt, nincs már semminemű részvétem.“

A legközelebbi időben búskomor lehangoltság, jelentékeny Abulia és életuntság.

W. asszony egészséges szülőktől származik, négy fitestvére agybetegségben halt el. Régi időtől kezdve fájdalmas, magába zárkózott természetű volt. Az első gyermekágyban a mostanihoz hasonló zavart mutatott. Szept. 12-én nehézség nélkül harmadszor szült. Már néhány nap után szomorú volt és panaszkodott, hogy ugyanazon állapot jelentkezik, mint az első gyermekágyban, és érzi, hogy már tovább nem élhet. Ismételve találtak nála kést és köteleket, és csak a legnagyobb vigyázat volt képes öngyilkossági kisérleteit megakadályozni. Csöndesen és lehangoltan végezte házi dolgait, aggódott önmagáról és gyermekeiről, noha viszonyai jók voltak. Férjének elutazása a tett előtti napon vigasztalhatatlanná tette.

A testi vizsgálat a tüdőcsúcsok gümőjét és oly jeleket derített fel, melyek gümős agybántalomra engedtek következtetni. A beteg szédülésről, a nyakszirtben jelentkező fájdalomról és nyomásról panaszkodott. A nyakszirti fájdalmaknak heves kiujulásával gyakran hányinger és hányás állott elő. A főfájás fokozódásaival — azt állitá — visszás gondolatok, félelem és azon eszme keletkezett, hogy el van veszve, elpusztul. Különben a tévelygés nélküli búskomorság kórképe, kifejezett lelki érzetlenség és Abulia kiséretében. Februárban bizonytalan járás, az alsó végtagoknak fokozó félhűdéses állapota, álomkór, feledékenység; február 28-án halál szunykórban. A bonczolat sokszoros gümőt derített fel az agyacsban. (Saját észlelet).

19. észlelet. *Búskomorság. Gyujtogatás. Gyilkosság.* Október 10. és 11. közti éjjel W. özvegy csűrje leégett, és egyidejűleg G.-nek 13 éves leányunokája pisztolylövés által halálosan megsebesittetett. Mindkét baleset okozója gyanánt G. postamester vallotta magát azon indo-

kolással, hogy bizonyos gyógyíthatatlan kórállapota miatt szerfelett szerencsétlennek és életuntnak érzi magát, és arra határozta magát, hogy előbb szeretett unokahugát, azután még valamely más személyt és végre önmagát öli meg.

G. 32 éves, gyermekkori betegségeiről nem tudható ki semmi. Állítólag igen jó képességekkel bírt, már mint gyermek magába zárkózott, csendes, nem élénk, könnyen sérthető volt. Az egyetemen kicsapongó életet élt, de e mellett sem érezte magát szerencsésnek. 1858-ban mint egy évi önkénytes bujakórba esett, állítólag kigyógyíttatott, ő azonban nem tartotta magát kigyógyultnak és vad szórakozásban igyekezett egy látszólag zilált élet szerencsétlenségét elfeledni. Azon hiedelme következtében, hogy gyógyíthatatlan, komor lett, elhanyagolta tanulmányait, végre nem volt képes a vizsgákat letenni, postamester lett, pontos, gondos, de különcz, gyakran komor, bizalmatlan volt, végre visszaköltözött anyjához, a hol visszavonultan élt, állítólag eltévesztett élete miatt rokonainak gyakran panaszkodott és az öngyilkosságot jelezte. Mindinkább bizalmatlanabbá vált, azt vélte, hogy mindenkinek tudomása van (bujakóros) bántalmáról, és hogy őt e miatt kerülik és megvetik. Gyakran szenvedett főfájásban, szédülésben, szívdobogásban, félelmi indulatokban, álmatlan éjelekben, a nélkül hogy — székrekedés kivételével — tárgyilagosan valamely tünetet mutatott volna. Azon gondolattal foglalkozott, hogy nemsokára meg kell halnia, gyakran voltak félelmi rohamai, és mindinkább (1870.) a kedélybeteg benyomását tette. Elhatároztatott, hogy kissingeni gyógyításban részesüljön. Kissingenben izgatott, félős, ingadozó volt, azt gyanította, hogy Kissingenbe csak azért küldötték az orvosok, hogy gyorsabban pusztuljon el. Azt hitte, hogy fel-

ismerték őt mint tébolyodottat és hogy megfigyelik, mely okból az embereket kerülte. Állapota nem javult; époly kevéssé egy tengeri fürdőben; haza kivánkozott menni, „hogy sírját mégis honi földön találja meg.“ Már régóta tartottak attól, hogy öngyilkosságot követ el.

A tett napján szeretett unokahugának elmaradása a szokott látogatástól, valamint két postakocsis részegsége izgatta. E miatt kétségbeesett, elhatározta magát a tett elkövetésére, mindent elkészített, a korcsmába ment, egyik ismerősét megajándékozta kedvencz kutyájával, azután haza ment, felgyujtotta a csűrt, bement a házba, találkozott unokahugával s így szólt hozzá: „látod, ilyen az én sorsom, most már tovább nem élhetek.“ Azután a gyermeknek megparancsolta, hogy térdeljen le és imádkozzék érte. Midőn a gyermek letérdelt, a revolvert annak feje irányában elsütötte. Azután szobájába elzárta magát. Önmagát már nem volt képes meggyilkolni, mivel a gyermek iránti mély részvét által elfogulva már nem volt erre ereje, és mivel elhatározása e szavak által „még él a gyermek,“ melyeket hallott, megingattatott.

Már midőn a csűr égni kezdett, megbánta tettét, de minthogy mindig következetlenséget hánytak szemére, határozata rendíthetetlenné vált.

G. öregebbnek látszik, mint a milyen valóságban. Jól táplált, elfajulás jelei nélkül, bujakórnak vagy más betegségnek nyomai nem mutathatók ki. Arcza tompa elszántságot és bánatot fejez ki. Főfájásról, szédülésről, félelmi érzetekről, a hátban húzó fájdalmakról panaszkodik. Rendellenes érzetek a karokban és alsó végtagokban a hűdöttség érzetét hitetik el vele. Beismeri a már közölteket. Unokahugához való viszonya a szeretetnek bizonytalan érzete gyanánt derült ki oly gyermekhez, mely hivatva lett

volna számára egykoron többet képezni, elveszett boldogságát visszaidézni. Azonban a féltékenység érzetéhez gyakran szegődött azon gondolat, hogy ezen boldogsági ábrándok még sem fognak soha sem valósulni. Állítja, hogy azelőtt mindig gyáva volt öngyilkosság elkövetésére. Azon határozata, hogy unokahugát megöli, stb. tulajdonképen ezen gyöngeségi érzetből eredt. Ezen gyilkosság által kényszer-helyzetbe akarta magát juttatni, melyben számára csakis az öngyilkosság maradt volna fenn. E mellé sorakozott azon indok, hogy unokahugát és annak atyját szeretetből megöli, és ezzel az életnek minden gondja és fáradsága alól felszabadítja.

G.-nek nagyanyja és anyja búskomorságban szenvedtek volt, nőtestvére sem látszik lelki tekintetben egészen szabadnak.

A szakértői vélemény hypochondriából származott búskomorságot mutat ki, melynél öröklékeny terheltség és kicsapongó életmód szerepeltek okok gyanánt.

G. beszámításképtelennek nyilváníttatott, tébolydába jutott, a hol $1^1/_2$ évet töltött, azután testvéréhez ment gondozás végett, egy időben ujolagosan félelmi érzetek által lepetett meg, és maga kérte az intézetbe való ujolagos fölvételét, a hol még jelenleg is él. (Pincus, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. Nr. XXX. 1. füz).

A szellemi lehangoltságban szenvedők csoportjához tartoznak a honvágyban szenvedők is. A honvágy (Nostalgia) búskomor lehangoltsági állapot, mely egyszerű kedélylehangoltságtól egészen a búskomorság legkifejlődöttebb alakjáig fokozódhatik. A lélektani okokat itt is a kellemetlen környezet és körülmények, az elhagyatottság érzetei képezik, melyekben a honvágyban szenvedő beteg hazájában elfoglalt helyzetével szemben érzi ma-

gát, és melyek helyzete fölötti fájdalmas gondolkodásra késztetik. Ehhez járul még az ezen gondolkodásból eredő és be nem teljesített vágyakodás haza jutni és gyakran még a fanosodási korszak a kedélyre több tekintetben gyakorolt káros befolyásával. A honvágyban szenvedő betegnek képzetei, a fájdalmas érzetek kényszere alatt, csupán hazai viszonyainak szűk gondolatkörében mozognak. A további lefolyásban csupán a fájdalmas érzet kényszere által vagy pedig érzékcsalódások (a haza látása, megszólító hazzátartozói hangjai), félelmi rohamok vagy kényszerképzetek által könnyen gyujtogatásra kerül a dolog, mint a legközelebbi és legkönnyebb eszközhöz, mely által a beteg ismét hazájába juthat vagy kínzó öntudati állapotoktól megszabadul.

Ily esetekből, melyeket birálat nélkül összetévesztettek gyermekes, kifejletlen egyének indulati cselekvényeivel, kik bosszuból vagy haragból, tetteik és következményeik jelentőségének tiszta tudata nélkül gyujtogattak, a régibb nem-tudományos nézet a monomaniának egy külön faját — a gyujtogatási dühöt (Pyromania) teremtette, mely azonban most már a történelemé.

20. észlelet. *Gyujtogatás honvágy következtében:* Krebs Julia, 14 éves, gyermekhez fogadott dajka, régóta görvélyes, gyönge, főfájásban, idegizgékonyságban és fej felé irányzott vértolulásban szenved, középszerű képességű, jó jellemű leány, 1842. január 7-én egy parasztthoz került szolgálatba. Nehezen vált el hazulról; gazdájánál jó bánásmódban részesült ugyan, de gyakran utasíttatott rendre, és igen nehezen tűrte, hogy sokat kellett egyedül lennie, főleg, hogy egyedül kellett aludnia. Félőssé lett, honvágyát kifejezte, sokat sírt és elveszíté étvágyát. Augusztus 11-én rendreutasítás következtében

lehangoltsága fokozódott, továbbá anyjának hiába várt megérkezése által is, kinek hangját már hallani vélte. Ezen alkalommal déltájban azon gondolata keletkezett, hogy gyujtogasson, és ezt 3 órakor minden további indokolás és meggondolás nélkül végre is hajtotta. Azután ismét dolga után látott, segített menteni, midőn a tűz kiütött, nyugodtnak látszott, tagadta a tűz keletkezési okának ismeretét; azután haza bocsáttatott, a hol betegen érkezett meg, fő- és tagfájásról panaszkodott és néhány napon át ágyban feküdt. Február 18-án bevallotta tettét, kijelenté, hogy honvágyból követte azt el, és soha sem fogja többé megtenni. A börtönben vérszegénység, főfájás, fülzúgás, egyszer ijesztő visió is. Havi vérzése még nem jelentkezett. Az orvosok a gyujtogatást gyermekes cselekvénynek jelentették ki, mely kóros indulat (honvágy) által idéztetett elő betegség és idegizgékonyság közbenjárása mellett. Fölmentés. (Richter, Jugendlich Brandstifter, p. 69.).

Hasonlagos gyujtogatási esetek. Egyszerű fájdalmas lehangoltságból: Richter, Jugendl. Brandstifter, 5., 6., 9. eset. — Hitzig, Annalen 1830. II. 13. — Zaugerl. Österr. med. Jahrb. 1834. 15. köt. — Pfaff, Mittheilungen 1833. 2. évfoly. 3. füzet.

Félelem-érzetekből: Klein, Annalen, 12. köt. p. 53.; 13. köt. p. 103. — Henke, Abhandl. III., p. 211. — Meckel, Beitraege I. p. 106.

Kényszer-képzetekből: Henke, Zeitschr. 1836. 31. köt. p. 119. 1837. 24. kiegész. köt. p. 55. — Richter, az id. munk. 2., 12. eset. — Brefeld, Üb. Maturität, 1842. p. 105—125. — Meckel, Az id. h. 1. füz. p. 53.

Erőszakos cselekvények kényszer-képzetek folytán.

Erőszakos cselekvények létrejövetelének további lehetőségét a búskomorságban az úgynevezett kényszerképzetek, azaz az öntudatban kóros belterjességgel és tartammal rögzített képzetek közvetítik. A betegek fájdalmas érzésének megfelelőleg azoknak tartalma mindig ellenszenves, gyötrő. Nem ritkán külső megrendítő esemény által (jelenlét valamely szerencsétlenségnél, tűznél, gyilkosságnál, öngyilkosságnál vagy ezekről való olvasás) idéztetnek elő, gyakrabban azonban a beteg agykéregnek önszerű, a fájdalmas érzés tartalmát tárgyilagosító, meglepetéssel öntudatra jutott szüleményei, néha pedig fájdalmas érzet (idegzsába) által keltett, ezzel társult és ez által a tudatban rögzített képzetek.

Noha a beteg kóros tartalmukat tisztán fölismeri, még sem képes magát kínzó befolyásuk alól kivonni, még kevésbé képes azokat teljesen elnyomni. Ezzel pedig fennáll a veszély, hogy cselekvény indokaivá válnak, minden ellenszegülés és az én-nek súlyos küzdelme daczára cselekvénybe való átmenetelt erőszakolnak ki, részint mert az ellentétes képzetek ellensúlya nem képes fentartani magát, részint mivel az elviselhetetlen lelki aggodalomnak a képzetfolyamat minden pangásával összekötött érzete oly rettenetessé válik, hogy az öntudatban fennálló ezen gyötrő feszültséggel szemben az utált cselekvény és annak következményei csekélyebb bajnak és egyetlen eszköznek mutatkoznak arra, hogy ezen kínos állapottól, melynek elhárítása kényszerített társítás által már nem lehetséges, minden áron megszabaduljanak. Ily betegek valóságos psychikai szükségben vannak, és hogy mily rettenetes lelki küzdelmök, azt azon esetek

mutatják, melyekben az illetők megölték vagy megcsonkították magokat, hogy szeretett hozzátartozóik gyilkolására vonatkozó kényszer képzete által le ne győzessenek.

Azon tény, hogy búskomor lehangoltságban szenvedő egyéneknél kényszerképzetek vannak, magyarázza meg azon tüneményt, hogy miért jelentkeznek öngyilkosságok és gonosztettek néha epidemikus módon, és a kivitel mechanismusa azután valamennyi ismétlődésnél ugyanaz.

Kétségtelen, hogy nyilvános kivégzések végrehajtása, borzasztó gonosztettek és öngyilkosságok közzététele a társadalomban forgolódó idegbeteg és lehangolt emberekre nézve komoly veszélyt képez, és nem ritkán válik kényszer-képzetek keletkezésének okává.

(L. Szerzőnek értekezését a képzetnek alaki zavaráról. Vierteljahrschr. f. ger. med. 1870. január).

21. észlelet. *Búskomorság kényszer-képzetekkel. Egy leány meggyilkolása.* 1874. június 12-én bizonyos Thouviot egy vendéglőben megölt egy előtte ismeretlen 20 éves leányt. Jegyzőkönyvében következő megjegyzések találtattak: „Már régóta gyötör azon gondolat, hogy valamely gonosztettet kövessek el; nem akartam, hogy valaki ismerjen, vagy hogy velem gondoljon. A legnagyobb képmutató vagyok a föld kerekségén, és semmire sem való. Mindenki kérdezi tőlem, hogy miért gyilkoltam? Egyszerűen azért, hogy azon állapottól meneküljek, melyben vagyok.“

Thouviot 23 éves. Tettét tétovázás nélkül bevallja. Állítja, hogy gondolataival (gyilkosságot elkövetni) 24 óráig küzdött. Thouviot törvénytelen ágyból származik; származási viszonyai nem puhatolhatók ki. A fanosodás

időszakáig, úgy látszik, nem mutatott semmi feltünőt. Ezen időtől kezdve állhatatlan életmód, foglalkozásának folytonos változtatása tünik fel; mindenütt kellemetlen érzésű, elégületlen. Időnkint lehangolt és gyilkosság elkövetésére vonatkozó kényszer-képzetek által üldöztetik, melyet előbb egy szolgálón, később anyján akart végbez vinni. Azon veszélytől, hogy ezen kényszer-képzeteknek engedjen, mindenkor megszökés által szabadúl meg. A börtönben Thouviot nyugodt, fáradt, gondtalan.

Megmarad azon állításánál, hogy a gyilkosság, gondolatának kielégítése volt, mely már régóta gyötörte, és a bírákat csak arra kéri, hogy fejeztessék le. Egy alkalommal öngyilkosságot kisért meg felakasztás által. Azon gyanút, mintha elmebeteg volna, sértve visszautasítja. Előéletéből csak annyi tudható ki, hogy ismételve szenvedett szédülésben és öntudatlanságban; egyéb támpontok, melyek eskórra engedtek következtetni, nem nyerhetők. A szakértők kijelentik, hogy a gyilkosság beszámításképtelen állapotban ösztöni tévelygés (monomanie instinctive) befolyása alatt követtetett el. Helyes az értelmezés a kényszerképzet értelmében búskomor lehangolt egyénnél. Thouviot tébolydának adatott át. (Archiv. général. de médecine, 1875. január).

22. észlelet. *Egy búskomor egyénnek kényszerképzete. Gyilkosság.* C. Sleight, 32 éves, tanító a siketnémák intézetében, mely siketnéma házaspár vezetése alatt állott, úrnőjének gyilkosságával vádoltatik. A gyilkosság előtti estén még részt vett a tanításban. A tett reggelén, fél hat órakor, a férj hazulról eltávozott; 7 órakor Sleight a rendőrségnél megjelent azon jelentéssel, hogy oda haza egy asszony meggyilkolva fekszik. Kikérdeztetvén, hogy ki a gyilkos, megsértett kezére mu-

tatott és magát vallotta gyilkosnak. Mindeddig csöndes volt, de egyszerre dühös lett és támadást kisérlett meg a hivatalnokok ellen, úgy hogy biztosságba kellett helyezni. A házban az asszonyt a folyosón lemetszett nyakkal találták az ellenszegülés vagy erőszakelkövetés nyomai nélkül. Sleight mindaddig feddhetetlen előéletű volt. Néhány hét óta komor, egyhangú lett, álmatlanságról, fejfájásról panaszkodott, úgy hogy egy orvos elmezavar rohamától tartott. Két nappal a gyilkosság előtt még rosszabbul érezte magát, félelmi érzetek közt lehangolt volt, rettenetes kisértésekről, borzasztó gondolatokról beszélt, melyek benne támadtak, továbbá elmezavarról tett említést. Három vérrokona atyai részről elmebeteg volt, egyik fitestvére öngyilkos lett. Sleight a börtönben közönyös volt sorsa iránt, folytonosan fejét dörzsölte, és oly érzetről panaszkodott, mintha fejét vasabroncs szorítaná össze. Folytonos nyugtalanságban volt és gyakran ragaszkodott gondolataihoz, gyakran pedig azoktól rögtön letért. Az egyes körülményeket minden kedélymozgalom nélkül a legkisebb részletekig elbeszélte:

„Hetek óta rosszul aludtam, szerencsétlennek, elhagyatottnak érzém magamat, heves nemi vágy keletkezett bennem a meggyilkolt iránt, ezt nehezen leküzdöttem, végre éreztem, hogy legyőzetem. A gyilkosság előtti éjjelen nem voltam képes aludni, számos apró ördögöcskét láttam körülöttem táncolni és hallottam ezt mondani: „el vagy veszve, nincs pénzed, nem nősülhetsz meg, öld meg magadat.“ Nálam volt a borotva, borzasztóan küzdöttem, letérdeltem, imádkoztam — kissé jobban lettem, de nem voltam képes aludni. Midőn a férj reggel elment, azon gondolat keletkezett bennem, hogy

azon asszony tett tönkre és hogy meggyilkoljam. Ismét küzdöttem borzasztóan ezen inger ellen, végre a borotvával hálószobájába mentem. Ő aludt, én megöleltem, megcsókoltam, éreztem, hogy mennyire szeretem és hogy meg kell őt gyilkolnom. Egy fiú, ki a kapunál csengetett, megzavart. Ezt elbocsátottam, visszamentem az asszonyhoz, ismét átkaroltam és keresztülmetszettem a nyakát. Ezután megkönnyebbültnek érzém magamat, szobámba mentem, megmostam kezeimet és a véres ruhákat másokkal cseréltem föl. Ekkor jött azon gondolat, hogy valami borzasztót követtem el, s így a rendőrséghez mentem. Most tudom, hogy mily rosszat követtem el, de a tett pillanatában nem tehettem másképen. Megtébolyodottnak kellett akkor lennem.“ Ezen időtől kezdve azonban mitsem akart tudni tébolyodottságáról, noha védője utalt arra, hogy mily hasznos számára, ha még mindig tébolyodottnak tartatik. Az elmezavar alapján fölmentetett. (Journal of mental science, októb. 1871.).

Hasonlagos esetek l. Henke, Abhandl. V. p. 268., 281. márcz. — Ideler, I. p. 61.; II. p. 48., 65., 66., 67. Annales méd. psychol. 1853. p. 151., 1862. p. 41. — Klein, Annalen II. p. 77. (Egy búskomor apa megöli gyermekeit, miután hiába fohászkodott volt Istenhez, hogy szabadítsa meg ily borzasztó gondolattól). — Journal of mental science 1872. április. (Feleség meggyilkolása).

A mi a cselekvés mechanismusát illeti, fájdalmas lehangoltság vagy kényszerképzetek által indokolt erőszakos tetteknél, nem lehet félreismerni, hogy sok közöst és jellegzetest tüntet fel. Kivéve azon esetet, a hol valamely esetleg hozzászegődő heves indulat a tett pillanatában a meggondolást zavarja, a cselekvény figyelemre-

méltó hidegvérüséggel és az eszközök helyes megválasztásával követtetik el. A tettes soha sem követ önző czélokat. A tett elkövetésével czélja el van érve, mely soha sincs arra irányozva, hanem számára mindig csak eszközt képez. Soha sem hiányzik a psychikai felszabadulás, melynek kedvéért a cselekvény rendesen véghezvitetik; sőt ez néha a búskomorságnak ideiglenes félbenhagyásáig is terjedhet. A tett lényegébe és következményeibe való belátás is jelen van már ekkor, és számos ily szerencsétlen maga szolgáltatja ki magát a törvényszéknek.

A törvényszéki orvosi szakértői véleménynek nem szabad feloszlani a tettnek és indokainak megbírálásában, vagy nem szabad tévútra vezettetnie az által, ha a tett után, mely mintegy bírálati jelentőséggel bírt, az elmezavarnak jelei hiányoznak. A tett előtti állapot az, mely lényegileg szükségképen hivatva van a szakértői vélemény kiindulási pontját képezni, csakhogy ennek nem szabad általános lélektani mozzanatokra és magaviseleti kérdésekre szorítkoznia. Szükséges tekintetbe venni a legcsekélyebb körülményeket is az illetőnek élettörténetéből, mely ép úgy, mint az illetőnek alaptulajdonsága és netaláni öröklékenysége testi, ethikai és értelmiségi tekintetben gondosan kipuhatolandó. Mindig fontos a tettet megelőzőleg bekövetkezett elváltozása az illető egész lényegének, ha pl. az előbb vallási tekintetben közönyös vagy józan, egyszerre (kedélymozgalmának és félelmének érzetében) szorgalmas templomlátogató lett, vagy iszákossá vált, ha bizonyos hajlamokat és szokásokat elhagyott, ha közönyösség, restség, különben megtartott kötelességeknek elhanyagolása, önbizalom hiánya, félelmi érzetek a jövőre nézve, ingerlékenység,

siránkozó hangulat, magányosságra való hajlam s effélék észleltettek, ha a vizsgálandó öngyilkossági gondolatokkal foglalkozott, öngyilkossági kisérletet tett, nyugtalan ösztönszerű szaladgálást mutatott, határozatlan kijelentéseket tett egy bekövetkező szerencsétlenségre nézve, ha gondolkodási képtelenségről panaszkodott, fejfájásban, álmatlanságban, félelmi érzetekben, gondolkodási akadály érzeteiben, a felhas táján jelentkező nyomásban és üresség érzetében szenvedett.

A hol valamely kényszer-képzet erőszakos tettnek indokává válik, ott azt mindig a rossz ösztönnel való hatalmas küzdelem előzi meg. Nem ritkán kerülte a beteg áldozatát, intette azt, és törekedett önmagát megfosztani a tett elkövetésére szükséges eszközöktől. Azonkívül a tett minden külső indokot nélkülöz, és az érdekekkel, az egész többi jogi, vallási ethikai öntudattal ellenkezik. Soha sem fog a megbánás hiányozni, minthogy az értelmi (intellektiv) és ethikai tudat sértetlen és a nem bűnös, hanem lélektani önfentartási czélnak megfelelő tett véghezvitelével ismét teljes érvényre jut.

A beszámításképesség föltételeinek ily tisztán az őrjöngés nélküli búskomorság keretében mozgó elmebántalmi állapotok által létrejövő megszünésére nézve kétely nem foroghat fenn. A büntethetőség tudata virtualis módon jelen van ugyan, de a tett pillanatában elhomályosodott és erőtlen a fájdalmas érzés hatalmával szemben. A meggondoltság és a szabad választás meg van szüntetve beteges érzés által, mely hasonértékű kóros öntudat-tartalmat teremt, minden ellentétes képzetet távol tart, a tárgyilagos világot a kóros lehangoltság tükrében hamisítva mutatja.

A tett nem más, mint psychikai álérzésnek (Dys-

aesthesie) és érzéketlenségnek (Anaesthesie), lesujtó indulatoknak, kényszerítő képzeteknek visszahajlása, visszasugárzása. Indokai tehát kórosak, nem bűnösek, önszerűek nem választottak; a beteg lélektani kényszer alatt áll, melyet legyőzni nem képes, cselekvése kényszerített, nem akaratos. Ha képes volna máskép érezni és képzelni, akkor máskép akarna és cselekednék is.

Erőszakos tettek félelem-érzetek folytán.

A félelmi rohamban elkövetett cselekvésnek is a zavar minőségéből szükségképen eredő sajátságos mechanismusa van, melynek tekintetbevétele más kóros állapotokkal vagy színlelési kisérletekkel szemben értékkel bír. Ép oly kevéssé, mint a lelkileg lehangoltnak, ha fájdalmas érzete által cselekvésre ösztönöztetik, képezi a búskomornak a félelmi roham alatt feladatát valemely tárgyilagos czélt elérni, hanem szándéka egyedül egy lélektani állapotnak elhárítása, mely rettenetessé, elviselhetetlenné vált, és valamely másikkal cserélendő fel, bármely áron is.

A beteg mintegy ösztönszerűleg érzi, hogy a gyötrő belső feszülési állapotnak megoldását csakis külső esemény által találhatja fel, és kínos öntudati állapotánál ezen megoldást csakis valamely borzasztó tettben képes megtalálni. Rettenetes érzékcsalódások cselekedetének gyakran bizonyos meghatározott irányt kölcsönöznek nevezetesen környezetének ellenséges félreismerése által és parancsoló hallási érzékcsalódások, valamint az indulat tetőfokán jelentkező tévelygések.

Közel fekvő és további magyarázatra nem szorul az öngyilkosság mint oly eszköz, mely az elviselhetetlenné vált öntudati állapotnak véget vet, ép oly közel

fekvő azonban azon képzet, hogy valamely rettenetes tett által — és legyen az bár a legszeretettebb hozzátartozónak meggyilkolása — a helyzet változását előidézze. Az itt jelenlevő psychikai érzéketlenség megkönnyíti a cselekvést mások ellen, az egyidejüleg jelenlevő fájdalmatlanság (Analgesie) pedig elősegíti az öngyilkosság létrejövetelét.

Az öntudatnak indulatszerű elhomályosodásából magyarázható azon tény, hogy a cselekvés soha sem tervszerü, hanem csak mintegy rángáshoz hasonló; a rettenetes és az öntudatban semmiféle ellentétet nem engedő érzetből derül ki a csattanós eredmény, ily szerencsétlenek cselekvésének minden értelmes czélt túlhaladó kiméletlensége és kegyetlensége.

Ily szerencsétlenek az öngyilkosságot pl. fejök betörése, ablakon való kiugrás által viszik véghez, habár kevesbbé borzasztó és megbízhatóbb eszközök állottak rendelkezésökre; vagy pedig a beteg nem elégszik meg az áldozat egyszerű meggyilkolásával, hanem azt a legrettenetesebb módon megcsonkítják. A hely, eszközök, tanúk közönyösek nekik a tett elkövetésénél, a tárgy, melyen működnek, tisztán esetleges.

Közvetlenül a sikerült tett után a beteg az ösztönszerüleg követett megkönnyebbülést érzi. Hogy mily kevéssé forgott a dolog a betegre nézve ily esetekben a tett mint olyan körül, azt félelmi rohamban elkövetett gyujtogatási esetek mutatják, a hol a tettesek a tűz oltásánál a legszorgalmasabbak voltak, és pedig azon utógondolat nélkül, hogy ez által a tett gyanuját magokról elhárítsák.

Ha az erőszakos tettet könnyen jóvá lehetett tenni, akkor a beteg megkönnyebbültnek, felszabadultnak, meg-

nyugtatottnak érzi magát, míg ujabb roham ismét kiforgatja egyensúly-helyzetéből; ha a tett súlyos volt, az esetben a körülményekhez képest bánat, öngyilkosság vagy önmagának följelentése következik be.

Oly esetekben, melyekben a félelem-roham nem pillanatilag érte el tetőfokát, előfordult, hogy a beteg környezetét magától való óvakodásra intette, magát veszélyes tett elkövetésére képtelennek tenni igyekezett, sőt megtörtént, hogy ártalmatlanná-tételét a börtönben vagy a tébolydában egész határozottsággal maga kivánta.

A hol azonban a félelem rögtön teljes erővel támadja meg az öntudatot, ott nagyrészt öntudatlan vak dühöngés következik be.

A kórisme kiderül az előbbiekből, nevezetesen az általános búskomor-állapotnak és a cselekvés sajátságos mechanismusának megfigyeléséből.

23. észlelet. *Gyilkossági kisérlet egy búskomor egyén félelem-rohamában.* K. gépfütő, két év óta panaszkodik gyakran, rögtön és ok nélkül jelentkező szomorú lehangoltsági rohamokról. 15 év előtt folyvást búskomor volt, miután egyik szomszédja gyöngéden szeretett feleségének hűségét előtte gyanusította. Habár ezen rágalmaknak hitelt nem adott, ezen gondolattól többé nem szabadulhatott meg. Ügyeit példásan végezte, de dolgozó helyisége egészségtelen, környezete kellemetlen volt, és csakis gazdájához való ragaszkodás folytán maradt meg helyén.

Két nap előtt, templomlátogatás után rosszul érezte magát, étvágytalan volt. Délután jobban lett. A szomszéd faluba ment, kissé kártyázott, fél palaczk bort ivott. Rosszulléte visszatért, olyan mintha részeg volna, egyik barátja hazavezeti. Midőn felesége haza megy, ő egy-

szerre nagyon izgatottá lesz, összerombolja a butort, feleségét megtámadja és meg akarja fojtani, ez azonban megszökik.

Éjfél felé K. levetkőztetve és ismét teljes öntudatnál találja magát az ágyban. Csodálkozik, hogy felesége nincs ott; midőn ez reggel visszatér, megtudja K., hogy mi történt. Ő csak azon pillanatra emlékszik, midőn előtte megfoghatatlan megzavarodás pillanatában elkezdte a butorokat összerombolni. Elmegy az orvoshoz, mindent szabatosan elbeszél azon jellegzetes megjegyzéssel: „ha feleségem szerencsésen meg nem szökik, akkor most gonosztevő volnék.“ A vizsgálat mérsékelt psychikai lehangoltságon és rossz álmon kívül semmi rendellenest nem mutatott ki. (Chatelain, Annales méd. psychol. Juillett 1871.).

24. észlelet. *Búskomorság. Gyermekgyilkolás raptus melancholicus alkalmával.* H. asszony, $33^1/_2$ éves, idegbántalmakra való öröklékeny hajlam nélkül, csendes, barátságos, érzékeny természetű gyermekségétől fogva, azonban jó feleség és anya, a harmadik gyermekágyban 1872. szept. 6. után megbetegedett (fejfájás, szédülés, álmatlanság, elsötétülés a szem előtt, önmaga ellen intézett szemrehányások, hogy gyermekét rosszul gondozza, azt hiszi, hogy az emberek róla beszélnek, miszerint gyönge elméjű, továbbá hogy hallgatódznak; szórakozottság, úgy hogy a keresett tárgyakat nem képes megtalálni). Szept. 28-án, a tett előtti napon, gyöngének érzi magát, s így nyilatkozik: „ma halálig kell dühöngenem, azon gyermekágyasoknak mindnyájának halálig kell dühöngniök, kik gyönge elméjűek.“ Félelem, izzadás, panaszok, hogy a gyermekeken bűnt követett el, mert nem jól gondozta őket.

Szept. 29-én reggel nagy zavarban futott el ha-

zulról és valakivel találkozván, ezt mondá: „bocsásd meg bűnömet, hagyj békében"; egy asszonytól bocsánatot kért azért, mert attól állítólag ellopott valamit. Az emberekre elmezavart egyén benyomását tette, végre haza ment. Férje orvosért szaladt. Midőn visszatért, 8 éves leánya így kiáltott fel: „anyám megszúrt." A gyermeknek nyolcz sebe van, ezeknek egyike a szivet érte. Fél óra mulva meghalt. Az asszony öntudatlan állapotban, merev tekintettel a földön hevert, mellette volt a véres kenyérvágó kés, nyakán és jobb kezén néhány bőrkarczolás.

Az orvos halványnak, mozdulatlan állapotban, kicsiny lassú érlökéssel találta. Pillanatilag magához tért s kérdezte: „hát mi ujság?" és midőn férje a történteket közli vele, így kiált fel: „óh jó Istenem." Azután ismet némán és mozdulatlanul (eszméletlenül) feküdt. A következő napokban — a kórházban — semmi változás. Közönyös még akkor is, midőn leányának temetését közlik vele. Állítja, hogy a történtekről mit sem tud. Ismételt önvádak, hogy pl. szilvát evett, bocsássanak meg neki.

Három hét lefolyása után öntudata visszatér, a tompa fájdalmas közöny megszünése. Őszinte fájdalom az általa okozott szerencsétlenség miatt. Gyors gyógyulás. Visszatér férjéhez.

Az üdülési szakban elbeszéli, hogy kórházi tartózkodásának első éjjelein a jó Istent látta leszállani az égből, továbbá a szt. Háromságot Jézussal; egy másik alkalommal leánya árnyékból szállt le hozzá; egy harmadik alkalommal hallotta az éneket, melylyel a gyermeket eltemették; egy negyedik alkalommal tisztán hallotta ablaka alatt az embereket kiabálni, hogy „a ringyót (őt magát) dobják a szemétre."

A szakértői vélemény kimutatja a búskomorság jelenlétét a tett előtt, annak elkövetésekor és a tett után, mely nyilvánosan raptus melancholicus alkalmával követtetett el, mire az arra vonatkozó emlékezésnek hiánya (Amnesie) és a meggyilkolt számos sebe mutat. Az államügyészség a vádat a vélemény alapján visszavonta. (Vierteljarsschr. f. ger. Med. N. F. XIX. 2. füz.)

Hasonlagos esetek: Spielmann, Diagnostik, p. 414., 417. — Henke, Zeitschr. 1834. 20. kiegészítő füzet (gyujtogatás). — Friedreich, Magazin für Seelenkunde. 1. füz. p. 41. — Ideler, Gutachten d. wissenschaftliche Deputation 1854. p. 115. — Pölchau, Gerichtsärztliche Gutachten. Riga, 1868. 46. eset. — Mildner, Correspondenzbl. f. Psychiatrie, 1857. Nr. 17. — Brunner, Friedreich's Blätter 1877. II. 4., 5., 6. — Journal of mental science 1872. április (feleség meggyilkolása raptus melancholicus alkalmával. Halálra-ítéltetés).

Erőszakos tettek téves képzetek és érzékcsalódások folytán.

Ezek nem ritka okai a bünügyi cselekvényeknek búskomor egyéneknél. Azoknak félemlítő tartalmából magyarázható meg azon tény, hogy kivétel nélkül saját vagy más lételére nézve veszélyes jelleggel birnak. Öngyilkosság, hogy képzelt kínoktól és üldözésektől megszabaduljon, vagy hogy képzelt bűnökért bűnhődjék, vagy hogy a világot egy szörnyetegtől, melynek a beteg önmagát tartja, megszabadítsa, hogy saját lételét megsemmisítse, mivel a világ már úgy is elpusztult, vagy parancsoló hangok alapján elkövetett öngyilkosságok stb. itt nem ritka események.

Úgyszintén erőszakoskodások nyilváníttatnak a kör-

nyezet irányában, melyet a beteg ellenségesen félreismer, megbűvöltnek tart. Az idetartozó eseteknek fontos bünügyi osztályát képezik azon egyének, kik saját gyermekeiket meggyilkolják — szeretetből. Ezek kivétel nélkül a szükség és a sors csapásai által nyomott, szükségben és szegénységben kétségbeeső szülők, kik búskomorakká lettek és így psychikai álérzetök és működési képtelenségök tudatában már csak nyomoruságteljes életet, sőt a biztos éhenhalást látják magok előtt, vagy kik előtt a világ kóros pessimismus szemüvegén keresztül a bűn és elvetemedettség sötét színeiben tűnik fel.

Nem akarják és nem tudják többé elviselni az élet terhét és elhatározzák saját előzetes elpusztulásukat, azonban szerető szülői szivök nem határozhatja el magát legkedveltebbjeiket ezen reményhagyott, öröm- és szeretetnélküli világban visszahagyni. Igy tehát előbb gyermekeiket és azután önmagokat gyilkolják meg. Gyakran nem sikerül öngyilkosságuk, vagy pedig előnyösebbnek tartják a fentebb (l. közvetett öngyilkosság) kijelölt indokokból a halálban előrement gyermekeikkel a hóhér keze által ismét egyesülni, és így aztán emberi elbirálás és a földi biró határozatának tárgyává válnak, mely — fájdalom — már gyakran mondatott ki igazságtalanul, minthogy indulatoskodásnak és erkölcstelenségnek tartották azt, a mi csak psychikai álérzetből és érzéketlenségből eredt téboly volt.

A téboly vagy érzékcsalódás folytán elkövetett erőszakos tett cselekvésének mechanismusa nem zár ki külső meggondoltságot, előre-megfontolást és tervszerüséget, míg indulati állapot nem szegődött hozzá mint bonyolító körülmény. A tett utáni magatartás attól függ, hogy a tév-képzet mulékony (a lehangoltságnak pillanati ma-

gyarázási kisérlete, meglepetési indulat, érzékcsalódás) vagy állandó-e. Az előbbi esetben a tett utáni magaviselet ugyanolyan lesz, mint a megelőző csoportoknál, a helytelen tettnek teljes felismerése és bánat fog bekövetkezni, az utóbbi esetben a tettes nem fogja bűnét belátni, hanem közönyös fog maradni. Téves képzetekből eredő minden tettnél a tettes nem szabad, mivel a téveszme kóros, az előzmény hamis volt, és mivel az öntudat elhomályosodása a javítást lehetetlenné tette.

25. észlelet. *Saját gyermekök meggyilkolása — szeretetből.* Június 13-án reggeli 8 órakor, G. nős kőmíves hazament munkájából, útközben 2 krajczár áru cognacot ivott hasfájás miatt, és magaviseletét mindenki, ki vele találkozott, rendesnek, értelmesnek, csendesnek találta. Haza érve, legidősebb két gyermekét egy megbizással nagyatyjokhoz küldötte, és azután legfiatalabb három gyermekeit egyiket a másik után, a padlásra vezette, és ott a fonalverővel agyonütötte. A három hullát egymás mellé fektette a padláson, és azután, nagyfoku hasfájásról panaszkodva és sirva a konyhába visszatért. Atyja és más személyek irányában, kik ezen időtájban a házba jöttek, érthetetlen módon utalt a borzasztó tettre, a hazatérő gyermekekhez pedig ezt mondá: „mi lesz belőlünk.“ Ezután a rendőrséghez ment, és a tények bevallása után azt kérte, hogy öljék meg. Midőn látta, hogy ezen kérelmét nem teljesitik azonnal, izgatottá lett, fölkiáltott, hogy meg kell halnia, és borotvával igyekezett megölni magát. Egy ideig még nagyon izgatott volt, nem egészen összefüggően beszélt, de nem sokára magához tért, és nyilatkozatai egészen értelmesek lettek. Megsiratta gyermekeinek halálát, meg nem foghatta, hogy mikép bántalmazhatta gyermekeit, úgy tűnt fel

előtte, mintha álmodnék, de beismeri, hogy nem igazolható. A tett elkövetése utáni némely körülményekre nézve emlékezése csak összetes volt. A börtönben lelki zavaroktól mentes, őszinte bánatot mutat; időnkint a bélgörcsokozta fájdalmak visszatérnek.

G. családjában nem mutatható ki a tébolyra való öröklékenységi hajlam. Rendes testi kifejlődés, elhanyagolt nevelés, korán jelentkező lopási hajlam. 10 évvel azelőtt történt nősülése óta neje rokonaival együttesen csempészéssel is foglalkozott. Tolvajlási gyanú miatt évek előtt — a nélkül hogy tudta volna — rendőri felügyelet alá helyeztetett. Jó házasélet, jó jövedelem, becsületes családapa, ki feleségét és gyermekeit valóban szerette. Tette előtt körülbelül 10 hónappal elveszté szolgalatát, mivel lopás gyanuja terhelte. Egyszersmind tudomására jutott, hogy évek óta rendőri felügyelet alatt állott. E miatt mély kedélymozgalom, mely még fokozódott, midőn sikertelenül folyamodott ujolagos alkalmaztatásáért és az őrség megsértése miatt fogház-büntetést kellett kiállania.

A fogházból történt kibocsáttatása után életereje meg volt törve. Keresett ugyan munkát, de semmi sem sikerült többé, magaviselete ezen időtől kezdve tökéletesen megváltozott. Komor, egyhangú, magába vonult volt, álmatlanságról, életuntságról panaszkodott; kijelenté, hogy már megölte volna magát, ha feleségét és gyermekeit nem sajnálná. Azt képzelte, hogy meg van becstelenítve, bélyegezve gyanakodás és rendőri felügyelet által, továbbá, hogy vagyontalan, aggódott rossz anyagi viszonyai miatt, daczára annak, hogy követelései több száz forinttal túlhaladták kötelezettségeit. Ehhez járultak még gyakori és mindinkább fokozódó hasfájdalmak, melyek

ágybanmaradásra kényszerítek, mely alkalmakkal reszketegségről, tagfájdalmakról, álmatlanságról, a fejben jelentkező szúrásról és szédülésről panaszkodott. Sokat sírt, elsoványodott, székrekedésben szenvedett. Életuntságát többször kijelentette, és úgy látszik, hogy szolgálatából való elbocsáttatása után rövid idő mulva öngyilkossági kisérletet tett. Mindezekhez járultak még családja miatt táplált gondjai. Ha megöli magát — gondolá — akkor az asszony, ki teherben is volt, a gyermekeket nem lesz képes eltartani, ezek koldusokká válnának és így megvetés tárgyai lennének, rendőri felügyelet alatt állnának mint ő maga, és nyomorult megvetett életben részesülnének. Ehhez szegődött azon gondolat, hogy legfiatalabb gyermekeit ezek és az asszony érdekében öngyilkossága előtt megöli. Állítása szerint ezen gondolat sohasem jutott egészen tisztán és határozottan öntudatába, ő azt, mint atyai szeretetére nézve tehetetlen, mindig elnyomta. Sőt a véres tett reggelén is, midőn munkájára nem volt meg ezen gondolata, és ily gonosztettet soha sem tartott volna lehetségesnek.

Testileg nem voltak találhatók figyelemreméltó zavarok. Bánata őszinte volt, a meggyilkolt gyermekeket gyakran látta álmában. A szakértői vélemény elismerte az elmezavart, de nem ismerte el a beszámításképesség teljes megszünését, minthogy egyéb okokon kívül a megelőző életmód a betegséget részben előidézte, G. pedig gyilkossági gondolatai és testi bántalmai ellen nem keresett segélyt és oltalmat (!). A törvényszék a beszámításképességet megszüntnek ismerte el, mire G. a tébolydának adatott át. Ott általában mentes volt elmezavaroktól, de időnkinti bélgörcs és hasmenés jelentkezésekor mindig lehangoltságot mutatott. Négy év után átmenő nagy-

fokú búskomorság életuntsággal, félelmi érzetekkel, félelmetes visiókkal (a meggyilkolt gyermekekről) jelentkezett; el akart menni, látni akarta a gyermekeket, a temetőben ki akarta azokat ásni, a többieket meg akarta gyilkolni. Ezen betegség mulékony volt. Miután G. további 6 éven át jó lelkiállapotban maradt, megengedték abbeli kívánságát, hogy Amerikába kivándoroljon (saját észlelet).

26. észlelet. *Gyermekágyi búskomorság. Gyermekek meggyilkolása.* Január 26-án reggeli 6 órakor E. asszony jelent meg a rendőrségnél és következő módon jelentette föl magát: Tegnap délután ügyeim végett kimentem két gyermekemmel. Vettem nekik süteményt, mivel éhesek voltak, azután velök a csatorna mentében sétáltam. Már régóta gyötrött azon gondolat, hogy fulaszszam őket a vízbe. Végre annak kivitelét szándékoltam, csak kissé vártam, míg homályosabb lett, azután a gyermekeket a vízbe dobtam, tovább mentem, kiáltozást hallva visszamentem, idősebb gyermekemet láttam a partot csaknem elérni, és sírt, hogy süteménye elúszott. Visszataszítottam őt a vízbe, mire elmerült. Minthogy a gyermekek nélkül nem akartam férjemhez haza menni, tehát az éjet a mezőkön töltöttem, és most itt vagyok, hogy bezárassam magamat és azon büntetést kiálljam, mely engem illet. A parancsnok a nő által haza vezettette magát, a hol azt férje halálos kínok közt várta. Hidegvérrel bevallotta tettét, hasonlóképen a tett színhelyén is minden részleteivel és hideg nyugalommal merő ellentétet képezett kétségbeeső férjével. Ugyanily közönyösséget árul el, midőn az idősebb fiú hulláját megtalálták. Indok gyanánt a szerencsétlen anya kijelenté, hogy a gyermekeket fel akarta menteni azon szerencsétlenség alól,

mely őt már elérte, és azt gondolta, hogy azok boldogabbak az égben. Már régóta volt szándéka gyermekeit a vízbe dobni, és ezen szándékát férje és rokonai előtt ki is jelentette.

E. asszony 37 éves, ideges természetű, halvány, lesoványodott. Fejfájásban szenved, a bőr fájdalom-érzéke csökkent. Álmatlanság; a különben rendetlen havi vérzés a $2^1/_2$ hónap előtt bekövetkezett lebetegedés óta nem jelentkezett még. Egészen tisztán szabatos adatokat közöl előéletéből. A gondolat, hogy gyermekeit megölje, mult évben, a terhesség 6—7. havában keletkezett. Akkor lehangolt, munkára kedvetlen volt. A gyermekágy jó lefolyású volt. Minthogy dolga után kellett járnia, a gyermeket nem szoptathatta. Később bágyadtnak érezte magát, keveset aludt, azon gondolat gyötörte, hogy ölje meg gyermekeit, lehangolt, rossz kedvű, munkára kedvetlen volt, s azt hitte, hogy mindenki megfigyeli. Azelőtt a gyermekeket nagyon szerette. Midőn a vízbe dobta őket, egészen érzéketlen volt. Azt képzelte, hogy az égben jól el vannak látva, és meg vannak mentve azon sorstól, oly szerencsétlenekké, azaz oly érzéstelenekké lenni, mint anyjok. Kívánja, hogy végeztessék ki. Psychikai érzéketlensége változatlanul fennáll.

Úgy atyjának, mint anyjának családjában az elmezavarnak számos esetei fordulnak elő. E. asszony derék, takarékos anya és feleség volt. Hat év lefolyása alatt 5-ször szült. Sokat bajlódott és rosszul táplálkozott. A 4-ik terhesség óta búskomor lehangoltság tüneteit mutatta. Az 5-ik terhesség végén kedélyindulat, azután pedig határozott búskomorság jelentkezett. A beteg öngyilkossági gondolatokkal foglalkozik, mély lehangoltságot és abuliát mutat, elhanyagolja házi ügyeit, testileg nagyon

pusztul, főfájásról panaszkodik, keveset eszik, csaknem teljesen álmatlan, panaszkodik, hogy szerencsétlen, hogy sorsát megérdemli. Magaviselete férje irányában tökéletesen megváltozott volt.

A szakértői vélemény tisztán kimutatja a búskomorság physikai és psychikai tüneteit, mely az 5-ik terhesség utolsó hónapjaiban kimerítő befolyások (szaporán következő szülések, rossz táplálkozás, túlerőltetés stb.) alapján egy öröklékenység által hajlamos egyénnél kifejlődött és a szülés után fokozódott. A tett az érzés mély zavarának (lelki érzéketlenség) és búskomor téveszméknek közvetlen következménye. Nem ítéltetett el, hanem tébolydának adatott át. (Ann. med. psychol. 1878. január.)

Hasonlagos esetek. L. ily című értekezésemet: „Der Mord der eigenen Kinder" Friedreich's Blätter 1870. Továbbá: Burkart, Vierteljahrsschr. f. ger. med. Nr. XXIV., p. 2.

27. észlelet. *A feleség megölése. Búskomorság, üldözési tévelygések.* 1871. július 1-én egy férfi és egy nő érkezett a Montepulcianoi tó partjára és egy csónakot béreltek átkelés czéljából. A férfi mezítláb volt és zavart tekintetet mutatott. Az asszony fájdalmas felindulást mutatott s ezt mondá: „Ez nálam először és utoljára történik." Egy halászleány evezte a komor hallgatag párt. Egyszerre a férfi fölugrik és az asszonyt a vízbe akarja dobni. Ez belékapaszkodik, mindkettő a vízbe esik. A leány segédkezni akar, a férfi a csónakot eltaszítja magától, lerázza az asszonyt s az alámerül. Azután a megijedt leányt kényszeríti, hogy ismét a csónakba fölvegye.

A partról az eseményt észrevették, különböző hajósok közeledtek a csónakhoz. Ekkor az idegen a vízbe

ugrik és kiúszik a partra. Elfogatva kihúz egy feszületet, megcsókolja és ezt mondja: „Nézzétek milyen ember vagyok és mit hordok magammal.“ Magát és életét, melytől meg akarják fosztani, az Isten kegyelmébe ajánlja. Hogy feleségét a vízbe dobta volna, azt tagadja; ez szerencsétlenség volt. Ő nagyon szerette azt, csak rövid idő előtt nősült meg. A börtönben éppen nem beszélt vagy csak érthetetlen szavakat, a feszületet mindig kezében tartá, könyörgött, hogy ne tegyenek vele rosszat, borzasztó sors üldözi őt. Kihallgattatás alkalmával, július 3-án, a színlelő benyomását teszi — csupán nem terhelő körülményekre emlékszik, neve helyett olvashatlan szavakat ír. Július 22-én fájdalmas lemondás. „Azt mondják, hogy kedves feleségemet megöltem volna. Ily bűntett után többé nem élhetek. Bár Isten megfosztana életemtől!“

25-én egészen rendezett, teljesen értelmes feleleteket ad. Bűntettéről mit sem tud, csak hallomásból ismeri. Csak 5 nap óta van ismét tökéletesen magánál; őszinte fájdalmat mutat, a törvényszékre bízza büntetését.

Később heves főfájás, álmatlanság, félelmes várakozási indulatok, egy lelkész meghivatását kéri, minthogy nemsokára megfosztatik életétől.

Szept. 4-én a tébolydába vitetik föl.

Virgilio Biagiotti 38 éves, szakács, legjobb hírnek örvend, de állítólag korlátolt és babonás.

1870. deczember havában folytonos főfájás, a tűzhely mellett történt megerőltetés után. Környezete szellemileg megváltozottnak, komornak, hallgatagnak, szórakozottnak találta.

Az 1871. év tavaszán félelmi várakozási indulatok,

életuntság, panaszok, hogy agya sorvad, a főfájás fokozódása. Előbbi vallási közöny helyett most már vallásos rajongás.

Június 7-én megnősült, egyszer-máskor kijelentette, hogy arája megbűvöli. Június 28-ig legjobb egyetértés. Valamennyi tanura ezen idő tartama alatt szellemileg egészséges egyén benyomását tette.

29-én reggel főfájás. A lelkészhez megy és megkéri, hogy misét szolgáltasson érte és halálos órájáért, azután izgatottan, rettegve, zavartan haza megy. Később elmegy hazulról, csavarog, itt-ott borotvát kér, hogy megölhesse magát, mert állítólag katonák keresik, hogy Rómába vigyék, a hol ki akarják végezni. Éjjeli 2 órakor barátjainak egyikét fölzavarja, hogy utoljára elbúcsuzzon tőle.

30-án reggel felesége és rokonai az országúton találták. Rábeszéltette magát a visszatérésre, s feleségével egy faluban töltötte az éjet, reggel azonban czipők nélkül megszökött, de az asszony utolérte és a tóhoz kisérte, a hol a közölt esemény történt. Biagiotti nem akar elmebetegnek tartatni, nem is ismeri be, hogy valaha az lett volna. Tettét csak mások közléseiből ismeri. Álmatlan, sokat sóhajt, gyakran kérdezi, hogy most jönnek-e a katonák és végeznek-e vele.

Szakértői vélemény: Beteg, kicsiny koponyáju, korlátolt és babonás. Mint szakács hőmérséki ártalmas hatányoknak tette ki magát, főfájást, szédülést, torlódást kapott, rosszul érezte magát, komor lett és hallgatag. Ezen állapot félelmes várakozási indulatokkal, üldözési tévelygéssel, életuntsággal összekötött búskomorságba ment át. A gyilkos tett valószínüleg érzékcsalódási tévelygés befolyása alatt hajtatott végre, mindenesetre a

tett előtt és után önszenvi elmezavar jelei mutathatók ki. Fölmentés. (Livi, Archivio italiano per le malatie nervose. 1872.)

2. *Az őrjöngés (dühöngés, Mania).*

Irodalom: Spielmann, Diagnostik, p. 441. — Santlus, Die tobsüchtigen Zustände beim Menschen und ihr Verhalten zur Imputation, Friedreich's Blätter, 1874., 6. füz.

Kórodai áttekintés. Az őrjöngési kórállapotok alapjai gyanánt indulati elváltozások mutatkoznak, melyek mint psychikai kedv, fokozott psychikai jólét nyilvánulnak az öntudatban és — alanyi s ezzel kóros indokolásán kivül — mindenekelőtt minőleges és kórodai tekintetben nem különböztethető hasonlagos állapotoktól, a milyeneket az egészségesnél fokozott indulat vagy a kezdődő alkohol-mérgezés (a becsipésnek foka) képvisel.

Ezen derült (maniakus) hangoltság kórodailag mint az önérzetnek fokozódása, mint jó kedv, derültség egész a szilajságig, ismerhető fel.

Ezen változás az öntudatban szükségképen a külvilágnak megváltozott felfogását tételezi fel. A komor szürke szín helyett, melyben az a búskomor előtt megváltozott lelki érzete folytán jelentkezik, az őrjöngő előtt érzékileg melegebbnek, pompás színezetünek és érdekesebbnek mutatkozik. Ez utóbbi tehát fölkeresi, szeret társaságba menni, utazni, merő ellentétben a búskomorral, a ki azt utálja. Ezen megváltozott felfogásban a psychikai kedvérzetnek hatalmas gyarapodása rejlik, mely még fokozott testi jólét, gyarapodott erő és psychikai képesség folytán elváltozott közérzet által fokoztatik. Ezzel azután hiányzik a lehetőség, hogy az illető ezen állapotát mint kórost ismerje fel.

A zavarnak további alapvonása a psychikai folyamatoknak rendellenesen könnyített lefolyása, akár az ismétlésnek, a társításnak és összalakításnak, akár pedig a képzeteknek mozgatag működéssé való átváltoztatását illették.

Az emlékezetből való könnyített visszaidézés, a külvilágnak könnyített felfogása és a képzeteknek gyorsult lefolyása által a beteg nagyobb gondolatkészlettel, nagyobb beszédességgel, a vonatkozásoknak gyorsabb felfogásával, és gyakran élczczel és gúnynyal is bír. A psychikai folyamatok könnyebb lefolyása a szellemi jólét érzetét növeli, a beteg önbizalmát fokozza, minthogy minden pillanatban fokozott képességének bizonyítékait látja. Ez által bátorrá, vállalkozóvá lesz.

Azon képzetek sokasága, melyek tettre serkentenek, a képzetingernek könnyített átmenete mozgatag ingerbe, a fokozott önérzet, azon lehetetlenség, hogy a képzetek gyorsított lefolyásánál és a kedvérzetek által hamisított öntudatnál ellentétes, akadályozó képzetek emelkedjenek érvényre, képezik a kórosan fokozott cselekvésnek föltételeit. Ez mindenekelőtt állhatatlanságban, vágyakodásban, tevékenységi ösztönben nyilvánul. A betegek folytonosan változtatják helyöket és foglalkozásukat, sokat írnak, mindig látogatásokat tesznek, utaznak, tele vannak sietséggel, nyugtalansággal, jó kedvűek, derültek, mindenféle kihágásokra hajlandók.

A psychikai működés ezen általános fokozódása mellett szokatlan ingerlékenység mutatkozik érzéki és kedélyi ingerek iránt. Ebből magyarázható ily betegeknek túlcsapása és azon könnyűség, melylyel kedélymozgalmakba jutnak. Míg derültségökben egyrészről nem képesek magokon uralkodni, barátságuk és rokonszen-

vök határt nem ismer, addig másrészről csekély akadály, egyszerű ellenmondás elegendő arra, hogy haragra lobbanjanak, mely alkalommal azonban psychikai ingerlékenységök gyors változásánál és kiegyenlítésénél netalán keletkezett haragos indulatok és szenvedélyes hangulatok ismét szerfelett gyorsan elenyésznek.

Meglehetős állandó ily betegeknél az álom megzavarása is. Keveset alszanak, az alvás szakadozott; a betegek éjjel fölkelnek, feltünő foglalkozási működést fejtenek ki, a házban vagy az utczán csavarognak. Gyakran az agyi működés által föltételezett fokozódás mutatkozik a nemi ösztönben, mely a betegre nézve egyébkép egészen idegenszerű kétértelműségekhez, fajtalansághoz, sőt nemi kicsapongásokhoz vezet. A psychikai folyamatok kóros fokozódásával azután néha karöltve jár élvszerek és idegingerek fokozott szükséglete, melyet a beteg szeszes italok, erős kávé, fűszerezett ételek, erős szivarok használata által elégít ki.

Figyelemreméltó változásokat mutat az akaratos izomrendszer is. Az úgynevezett izomzsong az agyi izgalom befolyása alatt fokozottnak mutatkozik, a beteg magatartása feszesebb. A mozgások biztossága és szabatossága is jelentékenyebb, mint rendes állapotban. Az izomkészülék könnyebben és gyorsabban felel a psychikai ingerre.

Az előbbiekben vázolt kórképet az elmegyógyászat *őrjöngési fölgerjedésnek* (maniakal. Exaltation) nevezi. Szabatos méltatása törvényszéki tekintetben nagy becscsel bir, minthogy egyrészről téveszmék és érzékcsalódások hiányzásánál és a psychikai készüléknek látszólag fokozott működés-képességénél a nem-orvosnak nehezére esik az állapotot kórosnak felismerni, másrészt pedig

mivel abban számos jogsértés lehetséges, melyekre nézve a bűnügyi felelősség nem vehető fel.

Ily őrjöngési fölgerjedések részint a Mania önálló alakjai gyanánt folynak le, részint a dühöngés és paralysis kezdőszakát képviselik, részint közbeesőleg a méhszenv tünetcsoportjában találhatók.

Igen érdekesek azon esetek, melyeknél az őrjöngési fölgerjedés folyamatában ösztönszerű ingerek lépnek fel lopási, gyujtási vagy vándorlási ösztön alakjában.

Azon mérvben, a melyben a többi körülmények kevéssé kifejlődvék, vagy a beteg képes, meggondolatlan, indokolatlan cselekvényeit észszerű okokkal palástolni (folie raisonnante), annyiban ezen állapot a nem-orvos előtt még ép élettaninak tünik fel; a nem-orvos a beteget csupán pajzánnak, izgatottnak, kicsapongónak vagy ittasnak tartja.

Azonban nem nehéz ezen álarczon keresztül az állapotot mint beteges, nem-szabad állapotot felismerni.

A mi annál mindenekelőtt feltünik, a hangulatok indokolatlansága, azon könnyűség, melylyel azok változnak és az indulatok magaslatára emelkednek.

A képzetek lefolyásában meglepő a társulások indokolatlansága, egészen különnemű képzetek összekapcsolása, az ugrándozó eszmemenet, az alliteratióra, sőt verses beszédre való hajlam, nemkülönben a szó-árnak kifogyhatatlansága.

Különösen feltünő azonban a meggondoltság zavara, mely a fellépésnek könnyedségében (nonchalance) és merészségében, továbbá azon körülményben nyilvánul, hogy az illető túlteszi magát az illem és szokás közönséges szabályain, s egészen a fajtalanságig és cynikus szemte-

lenségig, gorombaságig, a társadalmi életben hetykeségig, és összeférhetetlenségig megy.

Ezen betegek cselekményei is több tekintetben mutatnak kóros mozzanatokat. E tettek nem indokoltak, elhamarkodottak, jellegzetes sietséggel és nyugtalansággal vitetnek véghez. Ez által meggondolatlanoknak, gyakran ösztönszerüeknek tünnek fel. A beteg nem is gondol cselekményének eredményével, nem céloz közelfekvő előnyökre, melyeket vállalkozásából szerezhetne, sőt néha nem is fejezi be munkáját, hanem előbb valami mást, és pedig egészen különneműt kezd el.

Ekképen a betegek kórosan fokozott tudásuk és képességök mellett feltünőkké válnak, és érzeteik, szenvedélyeik, ösztöneik ereje által, nemkülönben cselekményeik fonáksága által megütközésre szolgáltatnak alkalmat.

Még világosabbá válik a tünemény kóros természete, ha az az előbbi emberrel hasonlíttatik össze, főleg, ha az különben meggondolt, szerény, tisztességes csendes ember volt, és minden ok ily feltünő jellemelváltozásra hiányzik.

Nem ritkán a kórelőzményből búskomor előzményi szak derül ki, a beteg álmatlanságban szenved, nyugtalansága önszerű alábbhagyásokat és súlyosbodásokat mutat, törekvései és cselekményei teljesen ellenkeznek előbbi szokásaival. Ily betegeknél túlnyomólag a cselekmény az, a mi a zavart elárulja, azonban az egyes cselekmény nem szolgáltat támpontot az eset megértésére nézve, hanem ilyet szolgáltat az összes törekvés megbirálása és annak összehasonlítása az előbbi megszokott nézetekkel és cselekményekkel.

Ily mérsékelt, de kifejezett őrjöngési fölgerjedés

állapota nem ritkán idült, néha évekig tartó alakban is előfordul, és minthogy a beteg nem tévelyg, bizonyos különös külső meggondoltsággal bír, jelentékeny működési képességének jeleit adja, elhamarkodott cselekedeteit kitünően indokolni képes *(folie raisonnante)*, elég gyakran hibásan ép-élettaninak tartatik. Ily betegek fokozott önérzete alattvalóik irányában tanusított uras magaviseletben, magasabban álló személyek iránti tolakodásban és bizalmaskodásban, nemi izgalmuk pedig nemi kicsapongásban, fajtalanságban, tisztességes asszonyok iránti szemtelenségben, fölgerjedő képzeteik és törekvésök tettszomjban, folytonosan változó tárgyak kivánásában nyilvánul. De ezen betegeknél nem kivánalmaik teljesítése forog fenn, nem törekednek komoly czél után, nem igyekeznek látszólagos czéljokat elérni, nem kitartók foglalkozásuknál, tevékenységök beteges, csupán eszköz a czél elérésére, és még kivánatuk teljesülése sem elégíti ki őket. Kóros hangulatváltozásuk alaptalan rokon- és ellenszenvben mutatkozik, néha valamely személyért vagy eszméért buzognak, máskor ismét hidegek és eltaszítók. Igerlékenységök abban mutatkozik, hogy nem képesek ellenmondást tűrni, továbbá, hogy könnyen megsérthetők. Míg magok mindent megengednek magoknak, addig mások részéről semmit sem képesek eltűrni. Czivakodnak, lármáznak, gúnyolnak, ingerkednek, gyorsan feltalálják mások hibáit, képzeteik túlgerjedésénél éles élczet és gúnyt fejtenek ki, tetszik nekik czivakodást okozni, az embereket egymás ellen ingerelni, rosszakaratról tanúskodó híreket terjeszteni.

Meggondoltságuk zavara az által árulja el magát, hogy ezen alkalmakkal észre sem veszik, hogy mindenbe beleütköznek, önmagokat és másokat kétes hely-

zetbe hozzák, az ildomosság, szokás és illem legközönségesebb szabályait sértik.

Daczára annak, hogy az őrjöngési túlgerjedés által meglepett betegek külső meggondoltsága és értelmi működés-képessége fentartottnak látszik, beszámításképességöket mégis megszüntetettnek kell jeleznünk. Az akaratmeghatározás szabadsága meg van semmisítve részint az által, hogy a természeti ösztönök és érzéki vágyak kóros fokot értek el, részint az által, hogy a képzetek keletkezésének folyamata túlságosan gyorsan folyik le, úgy, hogy nyugodt meggondolás és megfontolás a cselekvés előtt lehetetlenné válik, miáltal ez kényszernemű jelleget ölt, még akkor is, ha tisztán indokolva és öntudatosan jön létre.

Végre nem szabad szem elől téveszteni, hogy ily betegeknél, úgy mint a részegség hasonlagos állapotánál, a meggondoltság sajátságos zavara áll fenn, melynek folytán az erkölcsi aesthetikai javító képzetek összege ideiglenesen egészen hiányzik, öntudatra éppen nem jut.

Az őrjöngési túlgerjedésnek a betegségig fokozott növekedését a dühöngés, őrjöngés képviseli. A psychikai folyamatoknak gyorsulása itt egészen a korlátlanságig fokozódott. Az „én“ minden zsinórmértéket elvesztett. A kedélyi ingerlékenységnek roppant fokozódása itt a hangulatnak gyors változásában nyilvánul. Őrült jókedv és maniakalis rajongás, haragos izgalom és fájdalmas jajgatás, éneklés, fütyülés, kiáltozás szakaival, ordítással és fájdalmas bánattal váltakozik.

A képzetek lefolyásának nagy mérvben fokozott gyorsulása gondolatfutáshoz és az eszmék gyors következéséhez vezet, és minthogy egyes képzetek már nem

tartatnak meg, megzavarodás következik be. A betegség magaslatán rendesen téveszmék és érzékcsalódások is jelentkeznek. Amazok túlnyomólag nagysági tévelygések. Haragos hangulatnál azonban üldözési (nevezetesen daemonomanikus) tévelygések is előfordulhatnak.

Tisztán öntudatos és tervszerű, noha elhamarkodott, nem-szabad cselekedetek helyét mozgási műveletek foglalják el, melyek ugyan még az akart tettnek jellegét viselik, hanem már nem a külvilág vagy valamely szükséglet által indokolvák, hanem magokban véve czélt képeznek; nem tisztán öntudatos képzetek által váltatnak ki, hanem belső ingerek által közvetítve, automatikus módon, ösztönszerüleg mutatkoznak. A betegség magaslatán ezen mozgási inger rombolási ingerig fokozódik. E mellett még a jókedv vagy harag indulatai által indokolt cselekmények (psychikai visszahajlási cselekmények) valamint tévelygések és érzékcsalódások által közvetítettek is jelen lehetnek.

Az érzésben, képzetekben és törekvésben mutatkozó zavaroknak összege a dühöngési állapotot képezi. Lassankénti fokozódással az őrjöngési túlgerjedésből vagy néha hevenyen, elsődleges módon keletkezik. A kifejezett kórképnél alig szolgáltat kétes tárgyat a törvényszéki orvostanra nézve.

Jogsértések dühöngők által többféle módon jöhetnek létre.

Mindenekelőtt a természetes, főleg a nemi ösztönnek fokozódása az, mely azt előidézi. Míg az őrjöngési túlgerjedés tetőfokát nem érte el, addig csupán életmód, nemi kicsapongás, bordélyházak látogatása, esztelen szerelmi kalandok megkezdése jelentkezik. Ha az őrjöngés tetőfokát elérte, akkor a kórosan fokozott ösztön nincs

tekintettel szégyenre vagy szokásokra (Nymphomania, Satyriasis) és szemtelen módon önfertőzésben, a másik nem elleni fajtalan támadásokban stb. nyilvánul, mi által a nyilvános erkölcsiség szenved, és erőszaki és fajtalansági bűntettek tételeztetnek fel. Hasonlóképen szervi szükséglet (éhség, vágyakodás) által indokolt lopások fordulnak elő.

A büntető törvénynyel való összeütközésnek második forrása a beteg ingerlékenységéből és fokozott önérzetéből folyik. Nem tűrnek ellenmondást, sem kicsapongó terveiknek akadályozását, erre merev, durva módon felelnek, és ennek szükségképi következményét becsületsértések, párbajok, testi sértések, nyilvános közegek megsértése, a törvények elleni ellenszegülések képezik.

Büntetés alá eső cselekmények további fontos forrását a betegek ösztönszerű ingerei képezik. A betegség alsóbb fokain látszólag idegen vagyon vagy személyeknek tisztán pajkos sértésében, csavargás, lopási hajlam, szeszes italokkal visszaélés alakjában nyilvánulnak. A betegség tetőfokán a rombolási ösztön minden ellen fordul, a mi útjába akad, és ekkor azután lélektanilag tökéletesen közönyös, hogy érzéketlen tárgyak ellen fordul-e, vagy gyujtogatásban nyilvánul-e, vagy személyek sértéséhez vezet-e.

A törvényellenes cselekedeteknek negyedik forrását képezik végre az ily betegeknek téveszméi és érzékcsalódásai.

28. észlelet. *Kontárkodás. Idült mánia nagyságí téveszmékkel.* 1872. július hó elején a 46 éves szabadalmazott borbély H. (a bajor Reinpfaltz tartományból) az Elsass több falvában meg jelent, hogy ott gyakoroljon.

Utazó orvosnak adá ki magát, betegektől származó bizonyítványokat mutatott elő igazolvány gyanánt, vagy néha ezeket fölöslegeseknek nyilvánította, „mert hisz ő ad a többi orvosoknak órákat.“ Július 8-án egy beteg paraszton, ki a czombcsont szúvasodásában szenvedett, műtétet vitt véghez, melynek következtében, részben a rossz utókezelés folytán, a beteg genyvérüségben meghalt.

Július 15-én H. elfogatott. A személyére vonatkozó adatokat helyesen mondja el, de sebésznek vallja magát. Ha a beteg paraszt seblázat kapott, arról ő nem tehet. H. a műtét óta több faluban utazó orvosnak adta ki magát, 15-én este kicsapongó magaviselete által oly megütközést keltett, hogy elfogatása szükségessé vált. Az elfogatást eszközlő rendőrnek úgy tűnt fel, mintha őrült lett volna, mintha „olyas valami lett volna, mint az iszákosok őrjöngése.“ Ezzel szemben majd orvosnak, majd tanárnak jelezte magát. Július 16-án H. Strassburgba szállíttatott. Híre nem jó. Évek óta iszákos volt, és pedig oly mérvben, hogy családja elvált tőle, azután folytonosan csavargott, ismételve meg volt büntetve kontárkodás és 1871. július 31-én még lopás miatt is. A fegyház főfelügyelője azt találja, hogy H. akkor éppen olyan volt mint most, hogy feltünő, állhatatlan magaviseletet és túlzott önérzetet mutatott. A kihallgatások alkalmával seborvosnak jelezi magát, kit a király maga küldött J.-be. Ő ott órákat ad boncz- és élettanban, és messze földön a legkeresettebb orvos. 3000 forint áru orvosi műszereket (valóságban pedig csupán kést, lancettát és némi fogorvosi műszereket) hordoz magával, s képes mint tanár helyét kitölteni. Állítja továbbá, hogy már sok embert, kikről más orvosok lemondtak, a ha-

láltól megmentett. Képzettségének igazolása gyanánt a törvényszéknél előmutatott parasztok által kiállított néhány bizonyítványt, kik megerősítették, hogy szerencsésen húzott ki fogakat.

H. erős testalkatú, alacsony termetű, koponyája rendes, tengéleti folyamatok zavartalanok. A közvetlen vizsgálat a szellemi működés kóros zavarának világos jeleit deríti ki. Önérzete kórosan fokozott, mire már azon tetszelgés és méltóság, melylyel föllép, utal.

A képzetek folyamata is kóros fokozásban részesült. H. nagy bőbeszédűségének nem lehet végét várni, gondolatmenete e mellett feltünően ugrándozik. Azonkívül nagyzási téveszmék mutatkoznak. Állítja, hogy latinul úgy beszél mint németül, rokonai a magas nemességhez tartoznak, ő szerfelett ügyes, előkelő emberek keresik társaságát, ő a fiatal orvosokat előkészíti a vizsgákra, könyveket ad ki a fogászatból, rendelvényeket ír, melyeknek ára 2 tallér, tanácskozásokat tart a leghiresebb sebészekkel; állítja továbbá, hogy igen szépen énekel, egymaga képes hangversenyt adni, továbbá képes vetni, vadászni, az ezredben előlovagolni, óhajtja, hogy vajha ismereteit egyszer csak kedve szerint kimutathatná. Ő igen jól érzi magát, és oly jól lát, hogy az emberek beleit is „kinézi" azoknak altestéből.

Ily nyegleségekben mozognak képzetei, kimeríthetetlen képességeinek leirásában, és ha valamely dicsekvés igen jól sikerült neki, akkor jókedvűen mosolyog és szemeivel kacsintgat.

A törekvés terén mindenekelőtt bizonyos ösztönszerű nyugtalanság tűnik fel, mely megakadályozza csak egy pillanatig is valamely elfoglalt helyzetben megmaradni. E mellett folytonos arczfintorítás és kezeivel való

hadaráz. Ezenkívül reszketés az ujjakban, a nyelvben, remegés az arczizmokban.

Az ellene foganatosított vizsgálattal nem gondol, az — véleménye szerint — csak rágalom, csekélység. Vádlott a psychikai zavarnak tapasztalatilag valódi kórképében — nagyzási téveszmékkel összekötött mániában szenved. Színlelésről szó sem lehet. A szellemi működésnek zavara ezzel be van bizonyítva. Fölmentés. Tébolyda. (Saját észlelet).

29. észlelet. *A házastárs és gyermek megölése. Őrjöngés.* V. 29 éves, elmebeteg anyától származik. Egyik fivére elmebeteg volt, 3 testvére zsenge korban görcsökben halt meg. Az arcz- és nyelv két fele egyenlőtlenül van kifejlődve. Mindig gyenge s nagyon ingerlékeny idegrendszert mutatott, gyöngítő vagy izgató befolyások után könnyen reszketett. Psychikai téren már régóta sajátságos feltünő magaviselete volt észlelhető, a mennyiben majd túlcsapongó, izgatott, fecsegő, kihágásokra és különczködésre hajlandó, — majd ismét életuntan lehangolt, gyanakodó, árulkodó, munkára kedvtelen, képtelen volt.

Irodatiszt volt, sokkal öregebb asszonyt vett el, jó házaséletet élt, apa lett. Általánosan ingerkedtek vele sokkal idősebb, s állítólag rút felesége miatt, farsangkor nyilvánosan kigúnyolták azzal, hogy egy vén rigót és egy fiatal sólymot állítottak elő. Észrevette, hogy a hol megjelent, mindenütt élcz tárgya volt, miért a társas életből visszavonult.

Július 7-én estve V. és egyik ügyfele közt gyermekekről és apaságról folyt a társalgás, mely nagyon felizgatta. Egy névtelen közleményről is volt szó, mely szerint ő nem volna gyermekének atyja. V. a következő éjjel nem aludt. Jul. 8. és 9-én szellemileg izga-

tott, munkaképtelen volt, zavartan beszélt. Julius 9-én éjjeli 12 óráig fel és alá járt, reggeli 2 órakor ingben lement a házbeliekhez, kijelentvén, hogy feleségét és gyermekét meggyilkolta. Az előbbit megfojtva, a gyermeket pedig keresztülmetszett nyakkal találták, magánál V.-nél a nyakon és kézizületeken felületes metszések találtattak. V. egészen zavart volt, fényképekről, villanyosságról, farsangi versekről fecsegett, állította, hogy feje kering, szédül, egész éjjen át árnyékképeket mutogattak neki és azt mondták „kutya harapj" stb. A szellemi zavartságnak ezen kórképe határozatlan tévelygésekkel, érzékcsalódásokkal, búskomor és maniakális elemi zavarokkal, fonák cselekvényekkel — oly proteus-szerű kórkép, mely a színlelés gyanuját keltette, deczemberig tartott. Beteg, azután csöndes, gondolkodó lett, még hónapokon át álmatlan volt, ideges reszketésben szenvedett, gyakran úgy képzelte, hogy emberek vannak a szobában, zárt szemekkel szikrát látott, szédült, inogott, testileg és szellemileg gyorsan kifáradt. Lassankint visszanyerte viszonylagos, azaz előbbi lelki egyensúlyát, szokott foglalkozására ismét képes lett. Egész betegségére, mint valami kellemetlen álomra, emlékezett.

A jeles szakértői vélemény kimutatja az őrültségi terheltséget, mely a psychikailag rendellenes előéletben eléggé nyilvánul. Ily — különben is esékeny egyensúlyú — egyéneknél csekély alkalmi okok is elégségesek arra, hogy teljes és kifejlődött elmebetegségbe juttassa őket. Alkalmi okok voltak: kellemetlenségek a házaséletben, idevonatkozó ingerlések, gúny, stb. V. ezen oki mozzanatok befolyása folytán a közönséges tüneményeken (álmatlanság, mozgási nyugtalanság) alatt őrjöngési inger önszerű rohamaiba esett érzékcsalódásokkal, az értelmi

öntudatnak és önhatározásnak megszünésével, mely betegségében a tettet elkövette. Ezen betegség 6 hónapig tartott, tapasztalatilag igaz módon a táplálkozás, a testsúly gyarapodásával megszünt. Hogy vajjon V. jelenleg teljesen meggyógyult-e, azt nehéz meghatározni. Ő azelőtt nem volt egészen rendes. Minden esetre visszanyerte előbbeni viszonylagos szellemi egészségét. (Dr. Koster, Irrenfreund 1875. Nr. 7.).

További esetek: Casper-Liman, Handbuch, 203. eset (őrjöngés, felségsértés). — Henke, Zeitschr. 1828. 2. füzet (heveny őrjöngés, kicsapongások). — Zippe, Wien. med. Wochenschr. 1879. 33—36. sz. (idült mánia. A veszélyes fenyegetés bűntette.) — Livi, Archiv. italian. 1866. 2. füz. (Gyönge elméjű gyilkossági kisérlete őrjöngési izgalomban). — Valtuani, Archiv. italian. 1867. június (lopás). — Combes, Annal. méd. psychol. 1867.szept. (feleség meggyilkolása ismétlődő mániakális roham kezdetén).

FÜGGELÉK.

Az időszaki elmekór.

Irodalom: Flemming, Psychosen, p. 262. — Spielmann, Diagnostik, p. 325. — Ueber Kleptomanie in period. Ausserungsweise, l. Damerow, Allgemeine Zeitschr. f. Psychiatr. I. p. 445. — Guislain, Die Geisteskrankheiten, ford. Laehr, p. 83. — Girard. Annal. méd. psychol. VI. köt. — Bucknill és Tuke, p. 224. — Kirn, Die period. Bychosen, 1878. v. Krafft, Lehrb. der Bychiatrie II. p. 121. — *Dipsomániáról:* Bucknill és Tuke, Lehrbuch, p. 236. — Brühl-Cramer, Trunksucht, Berlin, 1819. — Erdmann, Beiträge z. Kenntniss d. Inner. v. Russland, 1823. p. 155. Henke, Abhandlungen, VI. köt. p. 296. Henke. Zeitschrift 1831. 3. füz. Liman, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. 1865. 1. füz. Lykken, Schmidt's Jahrb. 1879. 1.

A búskomorságnak és őrjöngésnek (mania) eddig tárgyalt alakjai időszakonkint, azaz megközelítőleg azonos idő-

közökben ismétlődhetnek. Leggyakoribb a maniakális, igen ritkán a búskomor időszaki elmezavar. Egy sajátságos s nem egészen ritka fajt képez a két alaknak szabályosan váltakozó ismétlődésével járó szellemi zavar (circularis téboly).

Az időszaki elmezavar egyszerű valamint visszatérő rohamainak tartama hetekre — hónapokra terjed. Az időszakosan nyilvánuló mania (és búskomorság) kórképe nem különbözik lényegesen a közönségestől, csakhogy rendesen csupán maniakális fölgerjedésre (vagy tévelygés nélküli búskomorságra) szorítkozik. A hangulat túlnyomólag izgékony. Indulati zavaroknak túlsúlya, a többnyire csak alakilag sérült értelmiség, az erkölcstelen ösztönök kóros szervi szükséglet folytán, fenmaradt tiszta értelem és azon képesség mellett amazokat tagadni vagy mentegetni, ha nem is mellőzni; ily állapotoknak az úgynevezett folie raisonnante színezetét kölcsönzi, és a nem-orvos előtt könnyen csak erkölcstelennek, nem pedig betegesnek tüntetik fel, főleg mivel a kóralaknak alapvonalai csakis jelezvék és az erkölcstelen ösztönök előtérbe tolatnak. Tiltott cselekvényekre való hajlamuknál, könnyü sérthetőségöknél, gáncsolási, czivakodási, gúnyolási, stb. hajlamuk folytán ily betegek azonfelül még gyakran is jönnek összeütközésbe a büntető törvénynyel. Ha ekkor az alapi zavar észrevétlen marad, ha a kórosan fokozott vagy fonák ösztönök és erkölcstelen hajlamok kizárólagos és elemzési birálat tárgyává tétetnek, és az értelem nélküli cselekmény daczára az alaki logika és az értelmes beszédmodor vétetik tekintetbe, akkor közel áll azon veszély, hogy a kóros állapotot hibásan csak mint erkölcstelent foghatnók fel. A kórodai-törvényszéki kórismére nézve itt következők szolgálnak fontos támpontok gyanánt:

A kérdéses betegeknél öröklékeny alap, rendellenes koponyaképződés vagy a koponyának előbbi sérülései kimutathatók.

A kórelőzményből kiderül, hogy a látszólag csupán erkölcstelen ösztönök és cselekmények megközelítőleg egyenlő időközökben, egészen azonos körülmények közt és ugyanolyan kimenetel mellett többször ismétlődtek.

Kimutatja, hogy másnemű psychikai (izgékonyság, állhatatlanság, fecsegési hajlam stb.) és testi (álmatlanság, torlódások, nyálfolyás, stb.) szembeötlő tüneményekkel egyidejüleg lépett fel, és hogy időszakonkint ismétlődő testi folyamatokhoz (pl. havi vérzéshez) van kötve.

A jelen állapot maniakális vagy búskomor állapotnak tüneteit mutatja ki, melyek — habár időnkint alig jelezvék — alkalmilag indulatok vagy szeszes italokkal való visszaélés alkalmával világosan előtérbe lépnek.

Minthogy ezen időszaki zavaroknál testi tünetek szoktak a kórképnek lényeges kiegészítő részei lenni, tehát ezekre is ügyelni szükséges. Ily módon a megfigyelés által gyomorbeli zavarok, agyvértorlódás, idegzsábák, a láták rendellenessége, Nystagmus, részleges arczhüdés, időnkinti nyálfolyás, a testsúlynak haladó csökkenése, stb. derülhetnek ki.

A kérdéses kórkép ingadozásokat mutat belterjességében és egyszerre mintegy el van metszve. Ekkor, a közbeeső időközi állapotban azonban a terheltségnek vagy általában az agyműködés tartós zavarának tünetei mutatkoznak, rendellenes kedélyizgékonyság, többé kevésbbé kifejezett gyönge elméjűség, időnkinti agyvértorlódás, szeszes italok iránti tűrhetetlenség, stb. alakjában.

Ezen közbeeső időközi állapotban a kérdéses beteg arczkifejezésére és szellemi működésére nézve egészen

más szellemiség gyanánt mutatkozik, semmint a roham alkalmával. Elégséges megfigyelési időnél egy netalán bekövetkező ujabb roham figyelhető meg, és megállapítható, hogy annak tünetei és lefolyása a legkisebb részletig az előrement rohamnak hű képét mutatják. Ezzel az elmebetegségnek s különösen az időszaki elmebetegségnek kórisméje biztositva van.

Azonban ezen betegeknek vád tárgyát képező cselekményei is felhasználhatók bizonyításra, ezt azonban csakis a tünetek összegével összefüggésben szabad eszközölni.

Különösen fontos cselekmények, illetőleg a kórállapotnak részlettüneményei gyanánt említendők időszakonkint ismétlődő lopási, gyujtogatás, iszákossági, fajtalanságra, csavargásra való hajlam.

Ezen cselekmények egyáltalán a kényszerültnek, belső kényszer folytán létrejöttnek jellegével bírnak.

Az illető egyén gyakran nincs is tisztában valamely indok fölött, cselekvése többnyire merő ellentétben van a közbeeső, időközben mutatkozó életszokásaival.

Igy a lopási hajlammal ellátott egyénnél a szabatos megfigyelés azt mutatja, hogy a beteget a legtöbb esetben nem érdekli a tárgynak értéke és értékesitése, hanem inkább kóros hajlamának kielégitése. Igy azután megtörténik, hogy gyakran reá nézve hasznavehetlen, értéktelen tárgyakat lop, sőt néha önmagát lopja meg; továbbá hogy az ellopott tárgyat nem használja, hogy nyilvánosan és tekintet nélkül lop, úgy hogy szükségképen nyomban rajta kapják. A meggondoltság zavara sokszor azon körülményből is kiderül, hogy a beteg nem is kisérti meg az ellopott tárgyakat elrejteni, a gyanut magától elhárítani.

Ily lopási ösztön főleg időszaki maniakális izgalmi

állapotok elenyészésének kezdetén vagy annak időszakában észlelhető.

Ép oly különösnek és kórosnak mutatkozik az iszákosságra való hajlam, a Dypsomania és Polydipsia ebrosa. Itt időnkinti, többnyire időszakonkint fellépő kényszervágyak forognak szeszes italokkal való visszaélésre oly embereknél, kik a közbeeső időközben a szeszes italokat teljosen mellőzik. Rendesen öröklékeny terheltség, nevezetesen a szülői vonalban uralkodott Alkoholismus mutatható ki. A szükségletnek ösztönszerűsége, kényszerűsége kiderül azon utálatos mohóságból, melylyel az kielégíttetik. Ily egyének nem is tekintenek már a minőségre, hanem csak a mennyiségre. Hihetetlen sietséggel és mohósággal kerítik hatalmokba a szeszes italt, még ha a legrondább pálinka volna is a legtisztátalanabb edényben. Kiabálnak, dühöngnek, míg vágyok teljesíttetik. Ha azután a roham elmult, akkor ily szerencsétlenek önmagok és a pálinka iránt valóságos utálattal térnek magokhoz. Ha a roham kezdetén ily emberek bezáratnak és vágyok nem teljesíttetik, akkor ily roham őrjöngés alakjában folyik le.

Ezen még kevéssé kipuhatolt kórállapotok tartama napokra, hetekre terjed, a rohamok ismétlődése hetek, hónapok mulva következik be. Álmatlanság, szellemi kedvetlenség, mozgási nyugtalanság vezetik be a rohamot, melynek tünetei tartós álmatlanságban, mérgezési tüneményekben állnak, melyek azonban feltünően gyöngék és az Alkohol iránti szokatlan eltürési képességre mutatnak; a tünetek közé tartozik még továbbá a maniakális mozgalom is.

A közönyösség, mély szellemi és testi kimerülés szaka közvetíti az átmenetet a roham közötti állapotba.

30. észlelet. *Tolvajlás. Mania periodica.* Frye, béres, 44 éves, atyja és nőtestvére van, kik elmebetegek voltak, anyjának egyik rokona állítólag elmebeteg volt. 26 éves korában hasi hagymázt állott ki. Azóta állítólag szellemi tekintetben elváltozott. 30—35 éves korában gyakori visszaélés szeszes italokkal. Ezen időben egy öröklési pert is veszít. 1865-ben egy kerékvasat és egy viaszos vászon asztalterítőt lop. 1867. tervnélküli csavargás, megtakarított vagyonának haszontalan eltékozlása, állhatatlanság. Ezen utóbbi tulajdonságának fokozódása 1867/68. év telén; e mellett határozatlan üldözési téveszme, fonák cselekmények (idegen vagyon elsajátítása, fák kivágása, határkövek elhelyezése, tárgyak szétrombolása, a nyilvános rend megzavarása stb.). 1868. márczius havában tébolydában helyeztetett el; julius 4-én gyógyulva bocsáttatott el.

Az 1873. év kezdetén a régi állhatatlanságnak visszatérése: nyugtalanság, munkakerülés, csavargás, koldulás, a közönség zaklatása. Márczius elején két darab vásznat lop el egy fehérítő helyről, május végén élelmi szereket lop betörés útján. Elfogatás. Bevallás.

A vizsgáló biró előtt Frye kissé gyönge elméjűnek látszik; a vászonlopást azon körülménynyel mentegeti, hogy annak tulajdonosa neki 16 tallérral tartozott. Frye munkaadó gazdája elmebetegnek találta őt április 18-a óta. A börtönben őrjöngés; tébolydába helyeztetett át. Gyógyulva elbocsáttatott szeptember 30-án. A kigyógyult tagadja beszámításképességét a lopás idejekor, állítja, hogy nem emlékezik betegségének idejére (!) és visszavonja junius 3-án tett vallomását.

Vélemény: Frye lopásainak idejében, azaz márczius kezdete óta már elmebeteg volt.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Okok: Frye öröklékenység folytán hajlandó elmebetegségekre, 1868-ban kétségtelenül, 1867. és 1865-ben pedig valószínűleg már elmebeteg volt.

1873. augustusban történt fölvételekor állhatatlan, változó eszméjű, álmatlan, nyugtalan, belátás nélkül, meggondoltságában zavart volt. Nála kétségkívül időszaki elmezavar-rohamok forognak fenn. Ezen kóralak sajátosságát azon körülmény képezi, hogy az egyes rohamok egészen a részletekig hasonlítnak egymáshoz.

Az 1868. és 1873-iki orvosi tudósítások, ámbár különböző észlelőktől származnak, csaknem szószerint megegyeznek Frye rohamainak részlettüneteire nézve. Ezen tünetek munkakerülésben, állhatatlanságban, álmatlanságban, csavargásban, vagyonsértésben nyilvánulnak. A kóros állapot fokozódásával az eszmék űzik egymást, lopási, rombolási és erőszakoskodási hajlam lép fel. Háttérben lappang ily betegeknél az üldöztetés, károsíttatás eszméje.

Ezen kóros ösztönökkel kezdődő bántalom első tüneteit nem-orvosok rendesen erkölcsi fonákságnak tartják. Ez nyilván Frye-nél is így volt. Márczius elején elkövetett lopása már a szellemi betegség kezdetének tekintendő, mely mindinkább nagyobb mérvben fejlődött ki.

Frye a rohamokon kívül eső időben tisztességes ember és derék munkás. Emlékezéshiánya tapasztalataink szerint hitelt érdemel (?) és további bizonyítékot képez kóros elmezavarára nézve annak tartama alatt. Frye még valószínűleg több rohamot fog kiállani és azért kellő időben ismét valamely intézetben helyezendő el.

1874. április 21-én Frye önként visszatért oda,

miután 4—6 hét óta meg volt változva, főfájásban, álmatlanságban, munkakerülésben szenvedett és csavargásra való hajlamot mutatott volt. Tulajdonképeni maniakális állapot mindeddig nem állott be. Frye felmentetett. (Koster, Irrenfreund 1874. 12. sz.).

31. észlelet. *Mania periodica. Gyujtogatás.* Húsvét vasárnapján, 1876. április 16-án délután 4 órakor, míg a földszinti vendégszobában számos vendég volt, a vendéglősné Primster Marg. nevetve jött le az első emeleti lakásából ezen a szavakkal, hogy fenn tűz van. Azután a ház elé futott s nevetve és kiabálva nézte a tüzet. Nemsokára azután elfogatott. A börtönben álmatlan, nyugtalan, fecsegő volt, igen sokat nevetett magában. Az első kihallgatás alkalmával, április 29-én feltünt jó kedve, élénk arczjátéka, nyugtalansága és ugrándozó eszmemenete által. Állította, hogy ártatlan a gyujtogatás dolgában, a tűz úgy keletkezett, hogy férje pipára gyujtva égő gyufát dobott gondatlanul egy sarokba, a hol szalma volt.

A vizsgálat azonban kiderítette, hogy ő maga okozta a tüzet. Cselekményének körülményeit valószínűleg már nem tudja. Ezen gyujtogatás indokait hiába keresték. A tettes nőnek magaviselete és a tény körülményei a nő szellemi állapotának megvizsgálását szükségesnek tünteték fel. Primster 59 éves, középtermetű, petyhüdt izomzatú, fonnyadt bőrű. A koponya keskeny, alacsony homlokon kívül semmi különöst nem mutat. Láták szükek, renyhe visszahatást mutatnak. Arcz kipirult. Arczkifejezése élénk, ugyanily arczjáték, gyors mozgások észrevehető mozgás-nyugtalanság mellett. A tengéleti szervek rendellenességeket nem mutatnak.

Primster gyermekkorában görcsökben szenvedett,

később vérhason és tüdőlobon ment keresztül. A havi vérzés 16-tól 48 éves koráig tartott. Hétszer szült. A havi vérzés elmaradása óta gyakran szenved szédülésben, főfájásban, szívdobogásban, a láták eltompulásában, súlyos és ijesztő álmokban. Állítólag főfájása miatt az utóbbi években gyakran volt részeges és egész lényege megváltozott. Rosszul gazdálkodott, úgy hogy a család adósságba vergődött. Egy évvel azelőtt egy alkalommal túlfűtötte a kályhát és tányérokat dobott a tűzbe. 3 év óta környezete nem tartja épelméjűnek. 4—5 heti időközök után, melyekben csendes, többnyire ágyban fekszik, keveset beszél, kezeit dörzsölgeti és mindenféle gyermekes játékkal tölti idejét, egyszerre izgatottá, álmatlanná lesz, csavarog, leiszsza magát, káromkodik és kiáltoz a faluban; hangulata igen változó, szeszélyes, szerfelett izgékony, mérges és czivakodó. Ily állapotok 4—6 hétig tartanak, mire ismét csendessé és nyugodttá válik. Körülbelül egy év óta szellemi képessége észrevehetőleg csökkent, azonkívül nagyon izgékonnyá vált, úgy hogy semmivel sem lehet kielégíteni.

Ily izgatott állapotban volt Primster ismét április eleje óta.

Május 5-én eszközölt vizsgálat alkalmával igen beszédes, vidám ötleteket mond, eszmemenete ugrándozó. Sokat nevet, előszeretettel foglalkozik nemi tárgyakra vonatkozó beszélgetéssel, a testi vizsgálatot erotikus megjegyzésekkel kiséri, s e mellett úgy tesz, mintha szégyenlené magát. Helyzetének felfogása nála optimistikus. „Enni valónk van, jókedvüek vagyunk, nem vagyunk tetvesek.“ Soha sem volt oly jó dolga mint itt (a kórházban). Az itteni tartózkodás, mely előtte igen furcsának tűnik fel, véleménye szerint megilleti őt, mert hisz

az ő feje „zavart". A gyujtogatást illetőleg megmarad azon állításánál, hogy férje okozta a tüzet az által, hogy gyufát dobott vigyázatlanságból a szalmába.

P. keveset alszik, éjjelenként sokat csavarog ágyon kívül. Folytonosan dolgot keres, de semmiféle munkánál nem mutat kitartást, csaknem folytonosan babrál ruházatával, hajait rendezgeti, más betegek beszélgetésébe elegyedik, igen beszédes, előszeretettel beszélget durva kifejezésekkel nemi viszonyokról. Erotikus izgalomnak világos jeleit (nyomai) mutatja, szivesen levetközik az orvosok előtt. Itt-ott teljesen indokolatlan nevetésbe tör ki. A tengéleti folyamatok egészen zavartalanok, époly kevéssé állapithatók meg a több heti megfigyelési idő alatt mozgaság-zavarok.

Junius 30-án a maniakális állapot, melybe a beteg jutott, rögtön megszünt. P. ez után nyugodt, rendes, azonban könnyen izgékony volt. Augusztus 2-án az előrement rohammal szabályosan összevágó újabb roham állott elő és szept. 15-ig tartott. Később ily rohamok egy havi időközökben szabályosan jelentkeztek és mindenkor 30—35 napig tartottak. A mania periodica a tett elkövetésének idejére nézve bebizonyittatott és a beteg tartós ellátás végett tébolydának adatott át. (Saját észlelet).

32. észlelet. *Dipsomania menstrualis periodica.* Mateschko asszony, tanító neje, 47 éves, 4 gyermek anyja, kik mindnyájan idegkórosak és haragosak, iszákos apától és izgékony, haragra lobbanó anyától származik, két testvére a tébolydában van. Beteg, gyermekkorától kezdve haragra lobbanó, izgékony volt, a fanosodás korszakában 15 éves korában elmebeteg volt és 8 hónap után meggyógyult. Ezen idő óta időszaki téboly állott be Dipsomania alakjában, mely kezdetben csak fél

évi időközökben, később negyedévenkint, 17 év óta pedig a havi vérzés alkalmával jelentkezett. 17. évében mulékony ájulási rohamok, azonban görcsös tünemények nélkül mutatkoztak. A Dipsomania-rohamoknak tartama 4—12 nap volt. Többnyire havi vérzés előtt, ritkán e vérzés után mutatkoztak. Az előbbi esetben rendesen megszüntek a havi vérzés kezdetével. A közelgő rohamnak első jelei heves vértolulások voltak a fej felé. A beteg ilyenkor nagyon izgékony, haragos, durva lett, főleg kellemetlen emlékekben mozgó eszmemenetet, továbbá ellenállhatlan iszákosság vágyat mutatott, állhatatlanná, álmatlanná, zavart öntudatuvá lett, ha szeszes italokhoz fért, azokat mohón elnyelte, dühöngött, tajtékzott dühében, a földön hentergett, ha ezen vágyának teljesítését megakadályozni akarták. Ilyenkor állítólag előfordult az is, hogy még a petroleum-palaczkhoz is nyúlt. Ha néhány napon át ivott volt, akkor visiók (férfiak késekkel, ijesztő torzképek stb.) jelentkeztek, úgy hogy a beteg hevesen megijedt és reszketett. A roham mindig rögtön (hirtelen) meg szünt. A beteg hányni kezdett, álomba merült, és ebből józanul ébredt fel, s csak igen csekély összetes emlékezete volt a roham alatt történtekről. Azután még néhány napra szüksége volt, hogy a roham és az alkohol-mérgezés következményeitől megszabaduljon.

A közbeeső időközben szerfelett izgatott, igen változékony hangulatú volt, és ekkor a szeszes italokat határozottan visszautasította. Az utolsó években, melyekben havi vérzés ritkán mult el roham nélkül, az azzal összekötött gyakori kicsapongások szeszes italok dolgában, mindinkább tisztábban mutatkoztak az idült Alkohol mérgezésnek testi és szellemi tüneményei (különösen ér-

telmiségi és ethikai hiányok, idült gyomorhurut, hányás — vomitus matutinus). — (Saját észlelet.)

További esetek: Tamburini, Rivista sperim. 1876. fascic. 1., 2. (idült mania. Csirkelopás kóros éhségérzetben, a nyers hús elköltésével). Kelp, Vierteljahrsschr. J. ger. Med. XVII. 1. füz. (Mel. periodica. Lopás.) Liman, Zweifelhafte Geisteszustände, 38. eset. (Lopások a folie circulaire maniakalis szakában.)

Azon időközöket az (időszaki) elmebetegnél, melyek alatt az elmezavar alapjául szolgáló agyzavaroknak tünetei lappangók, a nélkül hogy a kórfolyamat ki volna egyenlítve, világos időközöknek [1] (lucida intervalla) szokták nevezni. Ezek a visszaeséstől megkülönböztetendők, melynél az ismétlődött betegségi roham mint egyáltalán új megbetegedés jelenik meg; továbbá megkülönböztetendő az alábbhagyástól, melynek valamely szellemi betegség befolyásának minden szakában tisztán észlelhető tünetek csupán belterjességök és terjedelmök tekintetében mutatnak csökkenést.

Ily világos időközök tényleg előfordulnak, de egészben véve ritkán. A felületes megfigyelés könnyen fölcseréli ezekkel az alábbhagyásokat. Legtisztábban jelentkeznek az időszaki elmezavar közbeeső időszakaiban, lehetségesek pedig általában az elmezavar indulati alakjainál és az őrültségnél.

Jelentőségök lényegesen csökken azon tény következtében, hogy a betegség itt csak külsőleg szünetel, belsőleg azonban tovább is fennáll; továbbá hogy nehéz,

[1] Marc, Geisteskrankheiten, ford. Ideler, II. p. 361. — Flemming, Psychosen, p. 262. — Legrand du Saulle, la folie devant les tribun. 1864. v. Krafft, Friedreich's Blätter, 1871.

sőt gyakran lehetetlen a világos időközt az utolsó észrevehető, és az első visszatérő kórtünetektől idő szerint elhatárolni; hogy végre a világos időköz nem ritkán csak látszólagos, mivel a beteg gyakran a kórtüneteket szándékosan eltitkolja.

A szellemi egészségnek látszata még nem kezeskedik a valódiért. Sőt még az időszakos eseteknél is, a hol még leginkább lehetne világos időközökről szólni a közbeeső időszakban, a gondos mindennapi megfigyelés azt mutatja, hogy már néhány roham után az agyműködésnek mélyebb elváltozásai, kedély-ingerlékenység, oknélküli lehangoltság, a jellemnek tartós megromlása időnkint jelentkező rossz hajlamokkal és ösztönökkel, emlékezés gyöngülése, gyönge elme, szeszes italok iránti tűrhetetlenség stb. szoktak rendesen jelentkezni.

Ezen tények alapján nem igen lehetséges világos időközöket érvényesíteni törvényszék előtt. Az ujabb törvényhozások azt nem is említik és csupán a szellemi egészség bizonyítékát követelik az elítélés alapjául. A világos időközben levő elmebeteg ép oly kevéssé egészséges szellemileg, mint a hogy a váltólázban szenvedő, kinek épen nincs láza, vagy az eskórban szenvedő, kinek éppen rohama nincs, testileg egészségesnek nem tekinthető. Lehetetlen meghatározni, hogy a világos időközben elkövetett tettre nem gyakorolt-e befolyást valamely elmekórtani mozzanat a betegség legutóbbi rohamának idejéből, vagy a következő roham előzményi mozzanataiból. A törvényszéki elmekórtan tapasztalataival és elveivel nem egyeztethető össze, hogy valaki, ki rövid idővel a tett előtt és után kimutathatólag elmebeteg volt, és a kinek minapi kór-rohama nem mutatható ki tisztán visszaesés gyanánt, szabadon cselekedett s ennek foly-

tán tettéért a bűnügyi felelősséget viselje. A hol az alanyi bűnkérdés nem állapítható meg kétségtelenül, ott kegyességnek kellene uralkodni s a büntetés mellőzendő volna.

3. *Őrültség (elsődleges téboly).*

Irodalom. Spielmann, Diagnostik p. 460. — Legrand du Saulle, Le delire des persecutions Paris. 1871.

Törvényszéki és kórodai szempontból egyaránt az „őrültség" jellege abban áll, hogy itt elsődlegesen, azaz megelőző és a téveszme képződésének lényegesen alapul szolgáló kedélyindulatok nélkül, mint a búskomorságnál és őrjöngésnél, téveszmék (és érzékcsalódások) fejlődnek, melyek azonkívül nagy állandóságot és rendszeres összefüggésre való hajlamot mutatnak, a további lefolyásban a személyiségnek a külvilághoz való megváltozott vonatkozásaihoz, sőt a psychikai személynek egészen más téveszmei személylyé való elváltozásához vezetnek. Az álláspont, melyből ily betegek a külvilágot tekintik, zavart, a betegek őrültek.

Ebből a törvénynyel és a társadalommal számos összeütközés származik és törvényszéki vonatkozások keletkeznek.

Az őrültség ily eseteinek törvényszéki jelentősége azonban még az által is fokoztatik, hogy a téveszmék nem mindig bírnak egyenesen ilyenek jellegével, sőt ellenkezőleg a valóságos indokoltságnak (pl. üldözésre, házassági hűtlenségre vonatkozó téveszme) lehetőségét tartalmazzák, hogy ezen betegek adandó alkalommal téveszméiket ügyesen eltitkolni képesek, hogy külső meggondoltságuk többnyire megmarad, képességök pedig

melynél fogva logikailag következtetnek és ítélnek, általában jelen van. Minthogy azonkívül heves kedélyindulatok éppen nem vagy csak ritkán jelentkeznek, ennek folytán a rendellenes szellemi állapot felismerése és helyes bírálata a körülményekhez képest igen nehéz, és közel van azon veszély, hogy ily mélyen megzavart betegek nem is ismertetnek fel mint ilyenek, vagy pedig „bogarakkal“ vagy „rögeszmékkel“ ellátott egyéneknek nyilváníttatnak, vagy téveszmékből eredő fonák és büntetés alá eső cselekedeteik az indulatosság, a szenvedélyesség, vakbuzgóság vagy erkölcstelenség eredményei gyanánt hamisan bíráltatnak meg.

A tudományos kórisme egyelőre eltekint a téves képzet egyes tünetétől és feladatát az összes állapot kipuhatolása képezi.

Kórismészeti tekintetben fontos:

1. Hogy ezen őrültek vagy tébolyodottak többnyire gyermekkoruktól kezdve a betegségre hajlandó egyének, és hogy többrendbeli terheltségi jel működési valamint boncztani tekintetben kimutatható szokott lenni. Ezen terheltségi tünemények az idegrendszer részéről ideggyöngeségi állapotokban, hypoch., méhszenvi, eskóros rohamokban, tévengésekben, és (csekély testi bántalmaknál, mint láznál, tengéleti megbetegedéseknél, stb.) érzékcsalódásokban, továbbá edénymozgatag és nemi működési rendellenességekben nyilvánulnak. Psychikailag és jellemtanilag a hangulatnak rendellenességei, a kedély rendellenességei (rendellenes kedély-izgékonyság), az érzetek, a nézetek, a logika, a cselekvési mód fonáksága tünik fel, és gyakran a tulajdonképeni betegség észrevétlenül fejlődik az eredetileg rendellenes jellemalapnak különösségéből (üldözési téveszme, bizalmatlan,

vallásos téveszme bigott jellem-irányból stb.) Testileg fontosak a koponya kifejlődésében mutatkozó rendellenességek. Ezen fonák emberek közül sokan egyszersmind eltolt (rombocephalikus) fejjel bírnak.

2. A kóros alap többnyire öröklékenység által van föltételezve iszákosság, méhszenv, eskór, jellem-fonákság egészen a nemzőknek kifejezett tébolya által. Ritkább azon hajlamosság, mely gyermekkori agybetegség, fejsérülés, hagymáz, önfertőzés által szereztetett.

3. A betegség kitörésére szolgáló alkalmi okok gyanánt szerepelnek élettani életszakaszok (fanosodás, a havi vérzés elmaradása) vagy szervi mozzanatok mint méhbántalmak, heveny és idült betegségek, önfertőzési műveletek.

4. A téveszmék és érzékcsalódások a betegségnek nem első tüneteit képezik. Ezeket a sejtelmeknek, gyanításoknak, illusióknak hónapokig sőt évekig tartó lappangási szaka előzi meg. A betegség tetőfokát téveszmék és érzékcsalódások képezik, melyek azután gyakran válnak büntetés alá eső cselekedeteknek rugóivá. Minthogy amazok nem javíthatók, hanem ellenkezőleg a személyiségnek és a külvilághoz való viszonyának tökéletes elváltozásához vezetnek, itt a beszámítás-képesség szükségképen teljesen meg van szüntetve, mert a netaláni, büntetés alá eső cselekmények a régi személyiségre nézve egészen idegen, új beteges „én"-ből indulnak ki, és e szerint amannak többé be nem tudhatók. A téveszmék tartalma szerint ezen kór-területen különböző őrültségi állapotok vannak.

a) Az üldözési őrültség.

Kórodai áttekintés: Ezen bűnügyileg legfontosabb, mivel leggyakoribb és a társadalmat leginkább fenye-

gető őrültségi alaknak lényegét a test-, élet-, becsületvagy birtoknak nyilt vagy titkos ellenség általi veszélyeztetése képviseli. Jellemtanilag többnyire csendes, magába zárkozott, könnyen sérthető, izgékony, bizalmatlan természetű személyiségek forognak fenn. A lappangási időszak egészen évekig tarthat, azonban hevenyen kifejlődő esetek is előfordulnak. Az előbbi esetben hónapokig sőt évekig méhszenvi, hypochondrikus idegbántalomnak vagy önfertőzés következménye gyanánt gerinczagyi ideggyöngeségnek tünetei, nem ritkán a méhbántalom, a havi vérzés elmaradásának vagy idült gyomorhurutnak testi bajai előzik meg. A környezet a betegnek megváltozva és gyanus szinezetben tünik fel. A beteg megfigyeltnek, elhanyagoltnak találja magát, azt hiszi, hogy nincsenek iránta jó indulattal, hogy kerülik. Később azt veszi észre, hogy mutogatnak reá, hogy kigúnyolják, az egyházi szónoklatban, az újságban ingerlik. A beteg még félősebbé, izgékonyabbá, bizalmatlanabbá válik, semmint azelőtt volt, a külvilágtól visszavonul, néha környezetéhez tartozó egyes személyeket kérdőre is von szeretet nélküli magaviseletök miatt. Testi állapotának valamely esetleges zavara (lázas betegség, álmatlan éjjelek, méh- vagy emésztési bántalmak fokozódása, stb.) hosszabb vagy rövidebb idő után a betegség tetőfokára vezet. Érzékcsalódások jelentkeznek. A beteg hangokat hall, melyek életét és becsületét fenyegetik, képzelt üldözők titkos terveit elárulják. A klimacterikus, méh- és emésztési állapotzavarok vagy hyster., hypochondr., és önfertőzés által föltételezett ideggyöngeségi állapotok alapján jelentkező paralgicus és idegzsábás érzeteket az üldöztetés értelmében érzik a betegek. Rovarok, kigyók vannak bőrükön, állatok vannak testökben. Az üldözők

egészségöket tönkre teszik mérges gázokkal, porokkal, titokteljes gépekkel (villamosság, sympathia, Magnetismus, stb.), ellopnak tőlök szerveket, nemi kihágásokat követnek el (közösülési érzékcsalódások, merényletek a magzatra) önfertőzést és fertőzést gyakorolnak (magömlések), levegőt fujnak a húgycsőbe, szúrnak, húzzák a nemzőrészeket, kiszívják a gerinczagyat, folyékonynyá teszik az agyat stb. Az ételnek íze olyan mint a mirenyé, bélsáré, vizeleté, minden rothadt szagú, vagy oly szagú mint az elégett ruha. A beteget mérges gőzökkel igyekeznek elkábítani (fejnyomás gyomorhurutnál és ideggyöngeségnél), akadályozzák gondolkodását, szédülést okoznak neki, eszét meg akarják zavarni, hogy azután a tébolydában megszabaduljanak tőle.

Végre az öntudatos gondolatok is érzékcsalódásokká válnak — az ellenségek kitalálják a gondolatokat, kifürkészik azokat.

Meglepőleg gyorsan fejlődik ki — lényegesen elősegítve hangok által — rendszeres üldözési őrültség. A beteg, politikai és társadalmi állása szerint, a jezsuiták, socialdemokraták, szabadkőmívesek, stb. áldozatának képzeli magát, üldözi őt a rendőrség, egyik vagy másik vetélytársa, szomszédja, stb. A beteg nagyon megijed, meggondoltsága elvész. A legártatlanabb folyamatok a külvilágban, környezetének beszélgetése és cselekedetei, sőt saját testének érzései a tévhit értelmében magyaráztatnak. Végre a beteg számára nem létezik többé szinezet nélküli észrevevés. Képzelődések, illusiók, érzékcsalódások, téveszmék hamisítják a folyamatokat. A beteg nyugalma és meggondoltsága elvész. A kóros ellenséges észleletekre következő természetes, úgyszólván élettani visszahatás gyanánt a félelem,

rettegés, kétségbeesés állapotai jelentkeznek. E mellett néha nyomasztó félelmi állapotok önszerűen is beállnak. A bántalomnak alábbhagyásai, sőt félbenhagyásai is lehetségesek, annak minden szakában. Idővel a beteg megszokja kínos állapotát, minthogy az érzékcsalódások ritkábban jelentkeznek, az indulatok alábbhagynak, a téveszmék elhalványulnak. Psychikai gyöngeségi állapot fejlődik, mely azonban sohasem halad tulajdonképi butaságig, és az itélési és következtetési, valamint a művészeti és ipari képességeket sértetlenül hagyja.

Mielőtt ezen türelmi határidőszak beáll, nem ritkán a tévképzeteknek további sorozata fejlődik a nagyzási téboly értelmében: az eddig elnyomott, üldözött betegek fejedelmekké, világuralkodókká, prófétákká, isteni személyekké válnak. Az eddigi üldözési tébolylyal logikai vonatkozás áll helyre. A beteg tudja most, hogy miért volt ellenségeinek érdeke abban, őt, a zsenge korában elrablott fejedelmi gyermeket károsítani; vagy pedig az eddigi üldöztetéseket a megpróbáltatás időszakának tekinti a beteg, melyen keresztül kellett mennie, hogy megváltóvá, második Messiássá váljék.

A két téveszmecsoport fölváltja egymást, egymás mellett halad, míg végre itt is gyöngeségi határszak áll be.

Az üldözési téboly ezen eseteinek törvényszéki jelentősége igen nagy. Kiderül abból, hogy a külvilág ellenségesen áll szembe a beteggel, hogy ez utóbbi valamikor ellenségesen lép fel amaz ellen és magát a létföltételeiben és legnemesebb javaiban fenyegetett, képzelt védelemre jogosított egyénnek állásában képzeli. Ez által ily betegek közveszélyesekké válnak. Fontossággal bír tudni, hogy bántalmuk melyik időszakában válik ezen veszélyességök különösen jelentékenynyé.

Kezdetben ezen őrültek szenvedőleges, védelmi magatartást mutatnak a téveszméjökkel átalakult külvilág iránt. Kerülik azt, elzárják ablakaikat és ajtóikat, bedugaszolják a kulcslyukakat, folytonosan változtatják lakásukat. A körülmények szerint magok főzik táplálékukat vagy csak nyers tojásból, stb. élnek, ellátják magokat ellenmérgekkel, távol országokba menekülnek, megváltoztatják nevöket, hogy üldözőik elől menekülhessenek.

A mindinkább kínosabbá váló állapot tűrhetetlenségével idővel passiv magatartásukat elhagyják, de mielőtt az önsegélyhez folyamodnának, rendesen a fenyegető vihar jeleit adják, melyekre, fájdalom, elég gyakran nem fordíttatik figyelem.

Fenyegetik állítólagos üldözőiket, törvényszék előtt vádolják a szomszédot, feleségöket, egyik vagy másik ismerősöket, hivatalnokokat, kik által üldözötteknek vélik magokat, s néha a törvény oltalmát is kérelmezik. Ekkor eljött annak ideje, hogy a beteg ártalmatlanná tétessék. Ha az orvos, törvényszéki hivatalnok vagy rendőr, kikhez a beteg életének veszélyeztetése érzetében segélyért folyamodik, az elmegyógyászatból valamit értenének, és a helyett, hogy valamely gyógyszer rendelésével vagy sajnáló vállvonással elbocsátják, a hatóságnak tébolydába való elzárása czéljából azonnal feljelentenék, akkor számos bűntett, melyet ily szerencsétlenek elkövetnek, elkerülhető volna. Igy pedig a beteg végre az önsegélyre szorítkozik és a védelmezés álláspontjára látja magát helyezve.

Ezen időszakban állítólagos gyanus kifejezés, mozdulat, sziszegés, köhintés vagy valamely félreértett szó a betegnek kijelölheti képzelt üldözőjét és fenyegető

életveszélyt mutathat neki; nem kevesbbé veszélyeztetheti a környezet életét valamely paralgikus érzet, izlési vagy szaglási csalódás vagy valamely hallott szó.

Ezen betegek gyilkosságai képzelt jogos védelem jellegével bírnak. A betegek soha sem ölnek titokban; sőt ellenkezőleg világos nappal, tanúk előtt ölik meg áldozataikat. Nem titkolják indokaikat, örülnek a sikerült tett fölött és dicsekednek vele. Figyelemreméltó azon tervszerüség és kiméletlenség, melyet csakis képzelt jogosult önsegély tudata képes megokolni.

Ezen tervszerüség csak azon esetben nem észlelhető, a hol a beteg valamely félelem-roham vagy hirtelen fellépett érzékcsalódások által ragadtatik el az erőszakos tett elkövetésére. Néha megtörténik az is, hogy ily betegek egészen közönyös személyek ellen követnek el merényletet, vagy valamely törvényellenes cselekvényt — csak azért, hogy alkalmat nyerjenek a törvényszék előtt kimutatni, hogy mennyire üldöztetnek és mily módon hagyja őket cserben a hatóság. Néha öngyilkosságot követnek el, hogy az elviselhetetlen üldöztetési kínnak véget vessenek.

Az által, hogy az őrültségnek ezen alakja lappangva, lassankint szokott kifejlődni, a tévelygés pedig többnyire részleges, továbbá a betegek a bántalmat könnyen eltitkolhatják, hogy a külső meggondoltság sokáig megmarad, a büntetés alá eső tett indokai sokszor a szenvedélyesség, féltékenység, gyülölet, boszuállás jellegét viselik, a téveszmék nem éppen tárgyilagos lehetetlenségeket tartalmaznak: mindezek által a súlyos betegségnek és terjedelmének fölismerése nehézségekkel járhat. A tárgyalásunk elején kijelölt anthropologiai és kórodai ismérveknek, a lefolyásnak tekintetbevétele, érzékcsaló-

dásoknak kimutatása elégséges megfigyelési idő mellett az illető esetet mindenkor kellően fel fogja deríteni.

33. észlelet. *Gyilkosság. Üldözési téboly.* 1873. április 2-án néhány társával korcsmából jövő napszámos L., bizonyos T.-t látott arra jönni. Kiragadta egy másiknak kezéből a lőfegyvert, köveket szedett össze, T. felé sietett ezen szavakkal: „ismersz engem?“ Midőn T. tagadólag válaszolt, azt mondá L.: „Én L. vagyok, kit te R.-ben megvertél és most itt vagyok igazságot szolgáltatni.“ Ezzel T.-t lelőtte, nyugodtan megtöltötte ujra fegyverét és eltünt. 1870-ben T. megverte volt L.-t, de azóta nem találkozott vele. A tett előtt egy hónappal kijelentette, hogy ha T.-t valahol meglátja, megöli. Április 4-én L. elfogatott. Tettét, mint védelmi cselekvényt állította fel, a részegséget (nem volt kimutatva) és fejbeli gyöngeséget, melyben már megveretése óta szenved, hozza fel mentségül. L. 30 éves, verekedéseiről hirhedt családból származik. Nagyanyja elmebeteg volt. O maga heves, izgékony, erőszakos ember hirében állt, tolvajlás és testi sértés miatt ismételve be volt zárva. Gyakran szenvedett fejfájással járó szédülésben, kissé iszákos volt.

Miután T. 1870-ben követ dobott fejéhez, még izgékonyabbá lett és nem tűrte többé a bort. 1871-ben őrjöngő volt, 4 hónapot töltött a kórházban, melyből ugyan nem teljesen gyógyulva, de csendes és ártalmatlan állapotban bocsáttatott el. Nem tette a gyógyult embernek benyomását; félelmetes tekintete volt, boszorkányok általi üldöztetésről panaszkodott, melyeket állítólag éjjelenkint látott és tapintott. Féltek tőle. A fogságban gyakran volt izgatott, félős, boszorkányok és kisértetek miatt panaszkodott, kik őt üldözik, továbbá főfájásról

is panaszkodott, álmatlan volt, önmagával hosszas beszélgetéseket folytatott, igen ingerlékeny és gyakran fonák természetű volt. Kihallgattatáskor bűntettét részegséggel mentegeti és a tanúkat boszorkánymestereknek nyilvánítja. A két első szakértői vélemény L.-t nem-tébolyodottnak nyilvánítja. Erre az orvosi kar véleménye kéretik ki. L. középnagyságú, koponyája a kephalonia alakját mutatja (61 ctmt. körületü) és dülényszerűen (rhomb.) eltolt.

A jobb falcsonton a kődobás általi sérülésből eredő eltolható bőrheg. L. ezen helyen minden nyomást kerül, s azt gyakran törüli és vakarja. A jobboldali (száj-) arczideg félhüdéses állapotban van. Egyéb testi rendellenességek nem találhatók. L. keveset alszik, folytonosan főfájásról panaszkodik a koponya jobb felén. L. bizalmatlan, magába zárkózott, durván felel, gyakran hirtelen izgatottá, haragossá válik, mely alkalommal vértolulási pír borítja el arczát. Azután panaszkodik, hogy mindenki ellensége, s a világból el akarja őt távolítani. Egy perczig sincs nyugalma. Ő nem követett el semmit. Inkább akaszszák fel vagy feszítsék keresztre, semmint ily módon kínozzák. Éjjel állítólag százan is jönnek őt megölni. Boszorkányok is üldözik. Ha ezek megjelennek, akkor roppant fájdalmat érez fejében, mert kezeikkel fejét és vállait ütik, haját húzzák, és ekkor azután (a behatás helyén) nagy fájdalmak származnak. Ezen fájdalom miatt kapkod oly gyakran fejéhez, és hajait is azért vágatta oly rövidre, hogy a boszorkányok ne húzogathassák. Már kevés nap után a vizsgáló orvost is téveszméje körébe vonja, keresztet vet előtte, azt hiszi, hogy az orvost az ördög küldötte és megtagad minden további felvilágosítást, különben bizalmatlan, izgékony,

folytonosan fejét törülgeti, keveset alszik, időnkint heves haragra lobban, és fegyver után kiabál, hogy ellenségeit lelőhesse. Állítja, hogy tettéről mitsem tud, azonban egyes jelekből kiderül, hogy a meggyilkolt személyét is belevonta téveszméinek körébe.

A szakértői vélemény kimutatja, hogy kóros elmezavar (üldözési téboly) állott fenn 1871. óta kapcsolatban a fejsérüléssel, és hogy a „dühöngési" izgatottsági állapot 1871-ben csak részlettüneményt képez egy idült és folytonosan fennálló elmebetegség befolyásában. A tapasztalatilag igaz kórkép erre nézve kételyt nem enged. Jelentőséggel bír azon körülmény, hogy a téveszmék (boszorkányok húzzák a haját) kóros érzetekre (fejfájás) vezettetnek vissza, melyek azonkívül a tényleg szenvedt fejsérülés pontján helyiekké lesznek. L.-nek az ügyiratokban található nyilatkozata, mely szerint T.-t meg kellett ölnie, hogy saját életét el ne veszítse, arra mutat, hogy L. azt hitte, hogy T. is üldözi és megbűvöli, s így tehát a bűntettet, habár boszúból is, mégis kóros indulati boszúból (téveszmék) követte el. Nem ítéltetett el. (Saját észlelet).

34. észlelet. *Gyilkosság. Üldözési téboly.* 1874. aug. 11-én reggel Z. általános tiszteletben részesülő gyógyszerész Lodi-ban, a balhalántékba döfött csizmadia-ár szúrása által megsérülvén, azonnal elveszté öntudatát és 12 óra után meghalt.

Bizonyos Dossena, 66 éves, ismételve akkép nyilatkozott, hogy üldözik, és hogy Z. egy csoportnak főnöke, mely méreggel tör egészsége és élete ellen, és hogy Z. osztogatja ezen mérget. Dossena elfogatott és mint tettes ismertetett fel.

A vizsgálatból kiderült, hogy Dossena 40 éves ko-

rában máj- és szívbántalomban szenvedett, 56 éves korában agy-vértorlódási és félelemmel összekötött rohamai voltak és a tettet megelőző hónapokban máj- és szívbántalma fokozódása mellett nyugtalanságot mutatott, és abbeli félelmét nyilvánította, hogy meg akarják mérgezni.

Dossena *életfogytiglan tartó börtönbüntetésre* ítéltetett. Az ítélethozatal után következő éjjelen egy fogolytársának koponyájába kővel lyukat ütött, mivel attól üldözöttnek vélte magát. Ez ujabb szakértői vizsgálatra szolgáltatott okot. Ez utóbbi, gondosan eszközölve, a következő eredményt szolgáltatta:

Dossena betegsége előtt jó hírben állott. Z. soha sem bántotta volt; ha Dossena állítólagosüldözés miatt szemrehányásokkal illette, türelmesen megmagyarázta neki, hogy nincs semmi indulata ellene. Dossena örök lékenység által hajlamossággal bír. Egy unokabátyja és 3 unokahúga anyai részről buták vagy gyönge elméjűek, egyik nagybátyja (anyai részről) bárgyu, egy másik vérrokona valamint egyik fitestvére ismételve elmebeteg volt. Dossena maga gyermekkora óta rendellenes, sajátságos, gyakran lehangolt volt. 56 éves korában több hónapig tartó búskomorságon ment keresztül, melyből nem gyógyult ki tökéletesen. Különczködő, izgékony, félős, munkára kedvetlen maradt, emésztési zavarokban, görcsös nehézlégzési rohamokban szenvedett. Mióta Z. gyógyszerész azt mondta volt neki, hogy ezen bajban talán rövid idő mulva meghalhat, ez utóbbi iránt bizalmatlan volt, mely bizalmatlanság idővel azontéveszméig fokozódott, hogy élete ellen tör méreggel. Baját mérgezési kisérletek következményének tartotta. Ismételve megintette Z.-t, hogy szüntesse

be mérgezési kisérleteit, később ugyanazt és másokat, kiket czinkostársainak tartott, rossz dolgokkal fenyegette, e mellett folytonosan orvosok tanácsát kérte ki, gyógyszereket szedett, hogy a mérget hatástalanná tegye, hasonló czélból a legfonákabb műveleteket végezte magán, és összes környezete iránt a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetett.

Végre mindenütt ellenségeket és a gyógyszerész czinkostársait gyanította. Egyszer éjjel nagy ijedelemben a kórházba futott s követelte, hogy kötözzék be sebét, melyet rajta ejtettek. A kórházi orvos sérülésnek nyomát sem találta. Bűntette előtt rövid idővel Dossena ismételve panaszkodott mérgezésről és oly fonákul viselte magát, hogy hozzátartozói kórházba való fölvételét követelték, a mit a meghivott orvos azonban szükségtelennek tartott. Önként Dossena nem akart kórházba menni, minthogy az ország valamennyi orvosait a gyógyszerész czinkostársainak tartotta és a kórházban biztos halálát előrelátta.

A bűntett reggelén rosszul érezte volt magát és azt hitte, hogy közvetlenül mérgezés által bekövetkezendő halála előtt áll. A fogházban is tart még ezen mérgezési téveszméje. A mérget állítólag ruhájába, bőrére, a test nyilásaiba, az ételbe teszik. Ideges emésztési zavarai, álmatlansága ezen mérgezés tüneteit képviselik. Az utóbírálat kimutatja az észre nem vett, több év óta fennálló elmebetegséget és Dossenának beszámításképtelenségét a tett elkövetésekor. (Biffi, Archivio italiano, 1876.).

35. észlelet. *Érzékcsalódási üldözési téboly. Háromszoros gyilkosság, élethossziglan tartó börtönre való elítélés.* Október 24-én bizonyos Berger, kettős csövű lő-

fegyverrel ellátva távozott hazulról, a vele találkozó R-t és B.-t agyonlőtte, a fegyvert ismét megtöltötte, agyonlőtte C.-t annak kapuja előtt és súlyosan megsebesítette V.-t. Ezen tettnek indoka nem volt. R. a gyilkos előtt teljesen ismeretlen volt. A tanúk többsége Berger elmezavaráról mit sem tud, mások határozatlan kijelentéseket tettek, melyekből semmit sem lehetett következtetni előéletére nézve. A vizsgálat kimutatta, hogy Berger egy idő óta rosszul aludt, zajt hallott, rossz szellemek által fenyegetettnek vélte magát, azt hitte, hogy meg van bűvölve, hogy spiritisták hatalmában van és kipuhatolni törekedett, hogy kik azok, kiket ellenségeinek képzelt. Később azt hitte, hogy mindenki ismeri helyzetét, mindenfelől életét látta veszélyeztetve és környezetének ártatlan mozdulatait vagy megjegyzéseit ezen értelemben magyarázta. Tettének reggelén azt hitte, hogy ellenségei körülfogják házát, ezért hazulról rettegve távozott és vélt ellenségeire lőtt. Azt hitte, hogy meg akarják ölni, és azért meg akarta őket előzni. A szakértői vélemény érzékcsalódási üldözési tébolyt állapított meg. Bűntette után Berger öngyilkossági kisérletet tett. Öt orvosnak megegyező véleménye daczára Berger halálra itéltetett, de életfogytiglan tartó börtönre megkegyelmeztetett. (Marchant, Annal. méd. psychol., 1875. november).

36. észlelet. *Üldözési téboly. Gyilkossági kisérlet a félelmi rohamban.* Június 13-án a Bordeauxból érkezett, 26 éves H. megjelent egy udvaron Angers-ben, a falon át egy másik ház udvarába ugrott és az utána sietö, s őt tolvajnak tartó lakosokra revolverrel lőtt. Nyugodtan elfogatta magát, kijelentvén, hogy abbeli félelmében, hogy meg akarják gyilkolni, lőtt volna azon czélból,

hogy a rendőrséget segítségül hívja. Már hosszabb idő óta üldözik, az udvarba menekült. A fogházban fél hogy megmérgezik, és vonakodik táplálkozni.

H. öröklékenység által hajlandó a tébolyra; gyermekkorában többször sérült meg fején. Atyja sok borral itatta. Gyermekkora óta korlátolt elméjű, rendes foglalkozásra képtelen volt; foglalkozását folytonosan változtatta. 1869. óta jelleme megváltozott; nagy fogékonyság behatások iránt, bizalmatlanság környezete iránt: hogy az őt el akarja pusztítni. Egy fémgomb, melyet az ételben talált, a hús, mely előtte természetellenesnek látszott, a szomszéd félemlítő tekintete megerősíték ezen gyanúját. Revolvert vesz, 1870. június 10. anyjához írt levelében életét veszélyeztetve véli, elbúcsuzik anyjától, és legrosszabbat képzel a szomszéd szoba lakójáról. Nem meri magát a rendőrség oltalma alá helyezni, mert ez őt tébolyodottnak tartaná, minthogy nem képes állítását bebizonyítani. Állítja, hogy türhetetlen gyomorfájdalmai vannak, mert mindig mérget adnak be neki.

Június 11-én titokban eltávozott B-ből, meglátogatta egyik barátját P-ben, de ott semmit sem evett, búcsuzás nélkül eltávozott, Angers-be utazott, utitársaira oly benyomást tett, mintha elmebeteg volna, azt hitte, hogy útközben egy alagútban lőnek reá, A-ban általános üldözési tébolyban csavargott, és végre abbeli félelmében, hogy valaki üldözi, egy udvarba menekült. A megejtett megfigyelés elsődleges — kezdő, izgalmi szakban levő üldözési tébolylyal járó — őrültséget derített ki. Annak bebizonyítása, hogy a bűntett egy elmebeteg egyén téveszméjének kifolyását képezi, nem volt nehéz. (Combes, Annal. méd. psychol. 1876. november.)

37. észlelet. *Üldözési téboly. Gyilkossági kisérlet egy hitszónok ellen.* C. 48 éves, öröklékenységi hajlam nélkül, csaknem süket. 1855-ben tolvajlás miatt 5 évi börtönre ítéltetett. Ezen büntetés kiállása után Párisban csavargott.

Azt vélte, hogy a plébánosok a szószékről hirdetik hogy ő lopott, mindenütt értésére adják ezt erre vonatkozó némabeszéd által, azt beszélték róla, hogy tolvaj. Nevezetesen a Montmartre-i plébános volt az, kire azután a templomban revolverrel lőtt, a ki ezen hírt terjesztette róla. Ezt előbb megintette, a követséghez és a rendőrséghez fordult, hogy segélyt keressen ezen folytonos üldözések ellen. Midőn mindez nem használt, a legvégsőhöz nyúlt. Azonban a plébánost csak megsebezni akarta, hogy az esküdtek elé kerülhessen és a világnak megmutassa, hogy mily módon bánnak vele. Bánatot nem mutat. Kimutattatik, hogy a beteg a merénylet elkövetésekor illusiókkal összekötött általános üldözési tébolyban szenvedett s még most is szenved. Felmentés (Blanche és Motet, Annal. méd. psychol. 1872. márczius.)

38. észlelet. *Gyilkossági kisérlet érzékcsalódások és üldözési téboly következtében.* A. kőmíves-pallér, 38 éves, gyermekkora óta csendes, különczködő, önfertőző, 31 éves korában üldözési tébolyban betegedett meg. Nőszemélyek által vélte magát üldöztetve, a hirlapokban megjelenő hirdetéseket magára vonatkoztatta, mérgezési tébolyban volt, azt hitte, hogy repülő mérget kapott a szabadkőmivesektől és boszorkánymesterektől. Itt-ott látási és hallási érzékcsalódásokban, agyvértorlódásban szenvedett, zavartan beszélt, különcz módon viselte magát, szívnyomásról és főfájásról panaszkodott. Egy alkalommal tanúk előtt az utczán egy építési vállalkozóra

lőtt, kitől üldözöttnek és kiérdemlett jutalmától megfosztottnak vélte magát. A tettnek közvetlen indoka érzékcsalódás volt, melyet így fejezett ki: „Áldozatot kívánok, áldozatot kell hoznod.“ A tett elkövetése után megkönnyebbülés, az érzékcsalódások megszünése. Nem mutat bánatot. A. maga adta át magát a törvényszéknek. Nem ítéltetett el. (Bernay, Irrenfreund. 1877. No. 7).

További esetek: Casper-Linsan, Handb. 255. eset (Gyilkossági kisérlet egy ismeretlen egyén ellen, ki kémnek tartatott). — Henke, Abhandl. II. p. 356. (önfert. üldözési téboly. Az üldöző meggyilkolása, hogy nyugalma legyen.) — Morel, traité des mal. ment, p. 420. (mérgezési téveszme. Gyujtogatás azon czélból, hogy az esküdtek elé kerüljön). — Annal. d'hygiéne 1867. okt. (Testvérek meggyilkolása üldözési téboly folytán). — Annal. méd. psychol. 1877. márcz. (Gyilkosság). — Zippe, Wien, med. Wochenschr. 1877. 45—50. sz. (Gyermekek meggyilkolása, hogy azok az állitólagos veszélytől megmentessenek). — Frese Friedr. Blätter, 1878. 3. és 4. füz. (Gyilkossági és gyujtogatási kisérlet). — Laségue, Arch. gén. de méd. 1878. jan. (Anyagyilkosság). — Mondret, Annal. méd. psychol. 1878. márcz. (Rokon-gyilkosság). — Rivista sperim. 1878. (egy bajtárs súlyos sértése). — Livi és Tamburini, ugyanott 1876. (Feleséggyilkosság a házassági hűtlenséget illető téveszme folytán). — Devergie, méd. légale, 3. kiad. p. 714 (mérgezési téveszme; gyilkossági kisérlet). — Casper, Vierteljahrsschr. XXI. p. 1. (idegzsáb. üldözési téveszme. Egy boszorkánynak vélt személy meggyilkolása). — Lafitte, Annal. méd. psychol. 1866. május (mérgezési téveszme. Gyilkossági kisérlet). — Teilleux, ugyanott, szept. (Gyujtogatás). — Bonnet, ugyanott 1867. jan. (üldözési tév-

eszme, két ház felgyujtása, melyek megbűvöltek). — Buchner Friedr. Blätter, 1870. 1870. 1. füz. (Üldözési és nagyzási téveszme. A házi béke megzavarása). — V. Krafft, ugyanott 1872. (egy ismeretlennek meggyilkolása azon czélból, hogy a tettes törvényszék elé kerüljön). — Biffi, Archiv. ital. 1872. május (a meny meggyilkolása). — Hoffmann Friedr. Blätter, 1875. 3. füz. (a feleség meggyilkolása).

Az (hypochondr.) üldözési téveszmének sajátlagos faját képviselik oly esetek, melyekben a túlságos nemi élvezet által ideggyöngévé és rásztkórossá vált beteg a nemzőrészei körében érzett fájdalmakat és zavart közérzetét általában a véleménye szerint tisztátlan és egészségére nézve ártalmas közösülésnek tulajdonítja, a nemi közösülés által megmérgezettnek, megbüvöltnek véli magát és feleségén vagy szeretőjén véresen megboszulja magát. Ily esetekben valószinüleg mindig önfertőzés által megbetegedett és egyszersmind gyönge elméjü egyénekről van szó.

39. észlelet. *Rásztkór. üldözési téboly. A házastárs meggyilkolása.* Benedetto Galimbato, a tettes, 23 éves, két hónap óta nős. Öröklékenység nincs. Régóta magába zárkozott, korlátolt elméjű ember. Előéletében nem voltak kicsapongások vagy súlyos betegségek. Házassága kölcsönös hajlamon alapult. Lakodalma után már néhány nap mulva lehangoltak voltak a házastársak. Galimbato szemrehányásokkal illette feleségét, féltékenynyé és ellenséges indulatuvá lett ellene, állította, hogy neje nem volt már szűz, midőn ő elvette. Rosszúllétről panaszkodott, állította, hogy neje tette tönkre, hogy neje boszorkány, hogy már a lakodalom előtt megbűvölte, a lakodalom csak boszorkánytréfa volt, felesége megfosz-

totta őt férfiasságától, egész családját megbűvölte. Galimbato lesoványodott, halványnyá, beteges színüvé, komorrá, egyhanguvá lett, s kétségbeesett lelke üdvössége fölött. 1874. január 20-án a házastársak lakásán sikoltozást és zajt hallottak, mely utóbbi baltaütésektől látszott eredni. Mindjárt azután Galimbato egészen zavartan távozott lakásából és a mezőre futott. A házban az asszonyt halva vértócsában, baltaütések által összezúzva találták, a balta a hulla mellett volt. Másnap Galimbato egyik rokona lakásán elfogatott. Nagyfokú ideges izgatottságban volt, tekintete merev, arcza eltorzított. Vérét rothadtnak, testét neje által megrontottnak tartotta. Neje őt megbűvölte, nemzőrészeitől megfosztotta, családját boszorkányság által megölte. Ezen okból ő feleségét agyonütötte. Neje neki saját halálát előre megjósolta, ő már látta a kést, melylyel neje meg akarta gyilkolni, nemzőrészein fájdalmat érzett, melyet neki felesége boszorkányság által okozott. Midőn a véres baltát mutatták neki, nagyon izgatottá lett és azt mondá: „Ezzel fogják a fejemet leütni, kész vagyok.“ Ezen izgalomra kimerülési állapot következett, melyben többé nem akart feleletet adni. A téveszmék, melyek szerint életét elveszti, továbbá is fennállnak. Nagyfoku testi kimerülés, székdugulás, álmatlanság.

A szakértői vélemény Galimbatót gyermekkorától kezdve magába zárkózott, korlátolt embernek nyilvánítja, ki a lakodalom után nemsokára szellemileg megbetegedett. (Búskomorság üldözési téveszmékkel és érzékcsalódásokkal). Tette ezen kóros psychikai folyamatoknak közvetlen eredménye. (Livi, Arch. ital. julius 1874).

40. észlelet. *Gyilkosság. Rásztkóros téboly.* Június 2-án bizonyos H. Julia Sch. Rosina unokaöcscsével annak

szobájába lépett és Sch-nek lefejezett hulláját vértócsában találta. Sch. József, az unokaöcsese, azt mondá, hogy ez nem tartozik reá; a háziasszony leányának, ki tőle kérdezte, hogy mit tett, azt felelé, hogy: „ő boszorkány volt.“ Midőn elfogták, éppen azzal foglalkozott, hogy egy bőrlebenynyel, mely mint a meggyilkoltnak orra ismertetett fel, orrát és száját dörzsölte. A gyilkosság rövid baltával követtetett el az alvó Sch.-en. Ellenállás nyomai hiányoztak. A meggyilkolt teste rútul össze volt vagdalva. A hulla mellett hüvelyknyi magasan vérrel telt pohár találtatott, mely vérből Sch. ivott volt.

Egy fiókba a gyilkos papírszeletet tett volt, melyre következők voltak írva: „liebe Leute, bitte um verzeihen, denn die Rosi habe mich verfolch die ganze Zeit, des wissen sie Andies ich 3 Professione in der Liebe.“

A 24 éves vádlott törvénytelen fia egy gyöngeelméjü asszonynak, ki beszédhibában szenvedett és ezt fiára és testvéreinek egyikére átöröklötte. Vádlott szellemileg gyönge volt, iskolában nagy nehezen megtanult írni, anyja halála után nagynénjének (a meggyilkoltnak) ápolása alá került, ki őt elkapatta, a borivást (egészen részegségig) megengedte, ugyanegy ágyban engedte hálni ágybérlő nőszemélyekkel, a hol már 10 éves korában fajtalanságra és közösülésre csábíttatott el, később saját ágyába vette és vele valószinüleg már korán fajtalanságot gyakorolt. Gyámja egymásután 4 czipésznél alkalmazta, kik közül azonban három már nyolcz nap után elbocsátotta ágybavizelés, kisértetektől való félelem és ügyetlenség miatt.

Egy negyedév óta Sch. ágyasa irányában megváltozottnak mutatkozott. 1874. novemberben orvos tanácsát kérte ki kellemetlen érzetek miatt a fejben, és a

nemzőrészek képzelt betegsége miatt, bevallotta hogy önfertőzést, nagynénjével pedig fajtalanságot gyakorol, és az orvostól valamely állást vagy foglalkozást kért, hogy ama gyülölt személytől megszabaduljon.

Később nagynénjét verte és megsebezte, állította hogy az azzal való közösülést utálja, hogy nagynénje boszorkány, büdös; ő okozta, hogy más nőszemélyt nem keríthet. Mindig hány, valahányszor dolga van vele, nagynénje kezei veresek az övéi pedig fehérek. Azt is állitá, hogy egy hóhér, ki neki bolygókról szóló könyvet adott, betegségekkel megbűvölte, különben azt tanácsolta neki, hogy egy tojást főzzön vizeletében s azt azután ássa el hangyabolyban.

Kihallgatáskor az alacsonytermetű, alacsony homloku, és hibás beszédü vádlott beismeri, hogy a gyilkosságot 9 órakor követte el. A gyilkosság gondolatára mindjárt a reggeli ima után jutott, s ekkor azt gondolta, hogy az Isten sugallata, és a dolog Istennel is fog végződni. Meggyilkolta nagynénjét, mert koromfekete haju boszorkány volt, mert a takony nem akart többé orrából kifolyni, és mert takony nélkül nincs az embernek esze. Ezen okból segédeszközül nagynénje orrát akarta a magáéra felrakni. Nagynénje ez által monyát petyhüdtté tette, és ez által a legnagyobb boldogságtól, a szerelemtől, megfosztotta. Ha az nem lett volna, akkor ő volna — császár.

Vélemény. Vádlott öröklékenység folytán agyi rendellenességekre hajlandó, természettől fogva gyönge elméjü. Ehhez járul még korai fajtalanság és szeszes italokkal való visszaélésnek befolyása. Tette nem csupán bosszúból ered, hanem rásztkóros érzetekből és ez utóbbiak folytán keletkezett üldöztetési téveszmékből. Min-

denesetre a gyűlölet indokaiból indul ki, de ezek kórosak, téveszméken alapulók. A bűntett egy tébolyodottnak tette, ki téveszméi okozta közvetlen kóros ösztön folytán vitte véghez cselekedetét, tehát a törvény értelmében a tett elkövetésekor értelmétől teljesen meg volt fosztva. (Meynert, psychiatr. Centralbl. 1875. Nr. 7.)

Az üldözési tébolynak törvényszéki tekintetben fontos al-faját képezi a panaszkodási (Querulanten) és perlekedési téboly (Processkrämerwahnsinn).

Az alap-alaktól csak annyiban különbözik, a menynyiben jogi és nem vitalis érdekek veszélyeztetvék a beteg véleményében, valódi és nem képzelt események képezik a tévengés kiindulási pontját, és a beteg már korán a támadó és nem a megtámadott szerepében lép fel. Nem ritkán azonban megtörténik, hogy ezen panaszkodási tébolyban eseményszerűleg az üldözési téboly tévengései is fellépnek, s néha amaz ez utóbbiba megy át.

Kórodai áttekintés. A panaszkodási tébolyba eső emberek általában terhelt és többnyire öröklékenység folytán hajlamossággal biró, testi elfájulási jelekkel (koponya-rendellenességekkel) és korán, állandóan mutatkozó psychikai rendellenességekkel és hiányokkal felruházott egyének. A legkiáltóbb és legfontosabb hiány pedig az ethikai visszamaradás, mely minden „jogérzet“ daczára soha sem engedi az illetőt a jognak mélyebb erkölcsi felfogásához jutni. Ez utóbbi ily egyének előtt alaki értékesítésében csak eszköznek mutatkozik arra, hogy önző czélok elérésére törvényes fegyver gyanánt szolgáljon.

Ugyanazon ethikai hiányból korán mértéktelen önzés ered, mely mások jogkörét nem tiszteli, saját jogkörét mindig előtérbe tolni hajlandó, és saját érdekkö-

rének valóságos vagy képzelt sértésére a leghevesebb módon visszahat.

Ezen megzavarodási alak jelöltjei már korán feltünnek nyakasságuk, indulatoskodásuk, perparvarkodásuk és mértéktelen öntúlbecsülésök által, és ezen rossz szellemi tulajdonságok által folytonosan ellenkezésbe jutnak környezetőkkel. Értelmi alapjuk többnyire szintén nem üti meg az átlagos mértéket. De még ott is, a hol egyes szellemi képességek megvesztegető módon kitünnek, nem hiányzik a következtetések látszólagos élessége daczára, jelentékeny hibákat eláruló, feltünőleg fonák logika, mely igen könnyen jogcsavargatásba megy át. Gyakran az emlékezési hűség is hiányos és a tényeket elferdítve idézi vissza az öntudatba.

Számtalan ily egyén megmarad az eredeti jellemrendellenesség ezen fokán, és mint jogcsavarók és perpatvarkodók embertársaik ostorát képezik. Némelyeknél valóságos perlekedési kedv áll fenn.

A valóságos betegségnek alkalmi okát ezen alapon rendesen valamely jogi per képezi, melyben a perpatvarkodók pervesztesek voltak, vagy pedig véleményök szerint jogos, valóságban azonban szemtelen követelményeknek elutasítása képezi az alkalmi okot. Nem élénk jogérzetök folytán, miként ezt sokszor felvették, hanem ethikai és értelmi elsatnyulásuk folytán hiányzó jogtalansági érzetből jutnak ily emberek a képzelt sértés miatt indulatos, izgató hangulatba, gyorsan elvesztik meggondoltságukat, s még csak egyetlen czél után törekednek, t. i. véleményök szerint sértett jogaik helyreállítása után. Ezen feladat mögött visszamarad az illetőnek hivatása, családi kötelességei, s házának jóléte.

Rövid idő mulva megszünnek daczoskodni, miután

veszteségök fölött gondolkodva és a világgal meghasonlva visszavonultak volt. Kínos önérzetökben saját erejökbe bízva, és kóros bizalmatlanságukban nem bízva az ügyvédekbe, időközben elsajátították a törvény és a jogeszközök ismeretét. Ezen fegyverekkel ellátva lépnek a perlekedés terére, szerkesztenek periratokat és felfolyamodnak minden hatósághoz.

Még megmaradt némi maradványa a meggondoltságnak, még némileg uralkodnak indulatos izgalmukon és beszédöket féken tartják. Törekvéseiknek folytatólagos eredménytelenségével és az ezzel összekötött megszégyenüléssel mindinkább dühösebbekké válnak, nem képesek semmit sem belátni, meggondoltságuk utolsó maradéka is elvész. A mi eddig még mint lélektanilag tekintett indulat türhető volt, mindinkább világosabban psychikai betegséggé fajul, mely nem ismer többé belátást, tekintetet és értelmet. A helyett, hogy belátnák, hogy ügyök azért sikertelen mert igazságtalan volt bizalmatlanságukban ügyök eredménytelenségének okát a bírák részrehajlásában, megvesztegethetőségében látják, és ártatlan eseményekben ezen mindinkább szilárduló meggyőződésök bizonyítékát találják. Ekkor azután teljesen tekintet nélkül vannak ezen betegek. Mindinkább szaporodó felfolyamodványaik, beadványaik, árulkodásaik tömegesen tartalmazzák a szitkolódásokat és becsületsértéseket, és szükségessé teszik a törvényszéki fegyelmi eljárást, mely a betegek személyes állapotának még rosszabb fordulatot ad.

Ekkor ők vértanúknak és megcsaltaknak hiszik magokat, az egész jogi ügy csak az igazságszolgáltatáshoz nem méltó játék volt, őrülten következetes makacssággal, jogcsavarító logikával s hallatlan szemtelenséggel tagadják azután ilyen emberek nemcsak az igazsá-

got, hanem az ellenök hozott itélet jogerejét is. Megtagadják a pénzbeli büntetést, a kárpótlást, adót, tettlegesen bántalmazzák a végrehajtókat, a bírákat, egészen a legmagasabb államhivatalnokokig zsiványoknak, gazembereknek, hitszegőknek nyilvánítják. Hadi lábon érzik magokat a nyomorult joggal és rossz képviselőivel szemben; a jog és erkölcsiség előharczosainak, a nyers erővel szemben vértanúknak képzelik magokat. — Nem ritkán föltolakodnak más „elnyomottak" védelmezői és zugügyészei gyanánt, mint a Buchner által említett (Friedr. Blätt. 1870. p. 263) panaszos, ki néhány hasonló gondolkodásu egyénnel „az elnyomottak egyletét" olyanok védelmére alapította, kik a törvény által elmarasztaltattak, és ezen egylet alakulását a királynak bejelentette.

A nem-orvosok ily beteget rendesen sokáig félreismernek és rendre utasítanak, mert daczára annak, hogy cselekvésök ostobaságát és illetlenségét nem látják be, mégis figyelemreméltó jogismeretet és dialektikát mutatnak, kitünő ügyészeik az ő — fájdalom csak — tébolyodott ügyeiknek. Minthogy — alig állották ki büntetésöket, ugyanazon kihágást, többnyire hivatalbeli becsületsértést, ismét elkövetik, makacs bűnösök gyanánt szerepelnek, kiknél sulyosbító okok forognak fenn, míg következetes makacs magaviseletök mégis csak betegségök természetes, szükséges következményét képezi.

Ily módon az ily betegekre nézve szükséges és üdvös gyámsági eljárás és tébolydába való elzárás — fájdalom — csak akkor következik be, midőn már vagyonukat elperlekedték, a törvényszékeknél határtalanúl alkalmatlankodtak, a nyilvános rendet megzavarták, a törvény tiszteletbentartását aláásták, hozzátartozóikat

(mint ez gyakran történik) téveszméjökkel megmételyezték, sőt ellenségeiken véres boszút állottak.

Gyakran nehéz a kezdődő tébolyt a szenvedélytől megkülönböztetni. A tartós, mély, indulatteljes izgalom, az eredetileg rendellenes személyiség, koponya- rendellenességek, stb. legalább kételyekre fognak feljogosítni a szellemi épségre nézve.

A makacsság, szívósság, kiméletlenség szóban és tettben, az emlékezési hűségnek hiánya tényekre nézve, a logikátlan eszme-ugrások, a kóros perpatvarkodás, jogcsavarás és szőrszálhasogatás, a kényszer és a sietség, mely ily szerencsétlenek egész magaviseletében nyilvánul; a meggondoltságnak csökkenése, azon körülmény, hogy eljárásuknak határozott ártalmasságát be nem látják, az őrült makacsság, a kórosan fokozott önérzet, az írási düh jellegzetes szó-ferdítésekkel, az erélyes helyek aláhúzása és vastag betűkkel való írása, végre nagy terjedelmü üldözési tévengések sőt érzékcsalódások a kórismét a további lefolyásban biztosan megállapíthatják.

41. észlelet. *Panaszkodási téboly. Verekedés.* 1878. nov. 21-én a vádlott Müller az úton megverte Klein ügyvédet és azután lassan tovább ballagott. Elfogatván kijelentette, hogy K. az oka pénzügyi elpusztulásának. Ezen okból és hogy másokat megóvjon (!) tőle, akarta K-t ártalmatlanná tenni, de nem akarta megölni. Csak útközben jött ezen gondolata, s így bottal látta el magát. Az indokok belső homályossága, az eszközöknek czélszerűtlen megválasztása, a közönyösség, sőt megelégedés a tett elkövetése után kételyt ébresztettek Müller szellemi épsége tekintetében.

Müller szorgalmas, józan, kissé önérzetes ember volt, ki egy kevés jólétre vergődött. 1874-ben Müller

egy kereskedő becsületlensége következtében jogérzetében és vagyonában kárt szenvedett. K. mint közjegyző részt vett az illető jogügyletben. Müller nagyon meg volt sértve, a reá nézve kedvezőtlen kimenetelben azonnal összeesküvést gyanusított, melybe K-t is belevonta és panaszt nyujtott csalási szándék miatt. A törvényszék ezt tagadta és Müllert igényeivel a polgári per útjára utalta. Müller azonnal észrevette, hogy a törvényszék is egyetért ellenségével. Müller magába zárkózott, barátságtalan, heves, goromba lett felesége és gyermeke iránt, lesoványodott, és még csak azon czélja volt, hogy jogát kivivja, mely czélt szenvedélyes izgatottsággal tartotta szem előtt és e miatt foglalkozását (mint sütő) elhanyagolta. Ha Müller tényleg meg volt is rövidítve jogaiban, úgy mégis ezen időtől kezdve hamis felfogással az ügynek minden további következményeiben csak árulást és csalást látott, egyességről mitsem akart tudni, és később K. kereskedőben, ki az ügyben közbenjárt, legnagyobb ellenségét látta. Még csak azon czél lebegett Müller előtt, hogy ellenségeit pellengérre állítsa. Végtelen perekbe bonyolódott, kételkedett ügyvédeinek képességében és becsületességében, és üzletének elpusztulását valamint a törvényszék előtti sikertelen működését ellenségeinek tulajdonította. Ezeket fenyegette is, e miatt megbüntettetett (1877.), ez által azonban még makacsabbá lett, és miután sehol sem nyerhette ki jogát és a legfelsőbb törvényhatóságokhoz intézett fenyegető levelek sikertelenek maradtak, mivel véleménye szerint ezek is összeesküdtek ellenségeivel, veszélyes fenyegetésekkel „jog vagy vér“ lépett fel, minek következtében 4 havi fegyházzal büntettetett. Ezen büntetést nyugodtan, de még inkább magába zárkózva és hallgatagabban türte mint

máskor. Most már véleménye szerint becsülete is el volt veszve, és most csak azon kívánsága maradt, hogy halálos ellenségén K.-n megboszulhassa magát.

A megfigyelési idő alatt Müller külsőleg nyugodt és rendes volt, míg jogügye nem érintetett. Azután heves lett, megjegyzéseiben értéseül adni látszott, hogy most már elmebeteggé akarják tenni, egészen ferde jogi nézeteket fejtett ki, állította, hogy a jegyzőkönyvek és aláirások hamisitottak és jogügyének egyes mozzanatait egészen hamisan adta elő. Folytonosan szilárdan ragaszkodott ügyének igazságához és K. ellen elkövetett tettének mint védelmi cselekménynek megengedhetőségéhez.

Müller részaránytalan testet mutat, a mennyiben testének bal fele sokkal kevesbbé van kifejlődve és kevesbbé működésképes is. Minthogy a koponyának jobb fele csak 26, 5, a bal 29 ctméternyi körülettel bír, ennek folytán a féloldali elsatnyulás az agy jobb felének elsatnyulására (növekedési akadályára) vonatkoztatható. Ezen rendellenesség agybetegségekre való hajlamot mutat és oktani tekintetben fontossággal bír. Hogy vajjon öröklékenység forog-e fenn, az kétes, minthogy Müller törvénytelen gyermek, s atyja ismeretlen. Anyját elsatnyultnak jellemzik, egyik mostoha fivére dadog és iszákos. Müllert régóta makacsnak és fennhéjázónak ismerik.

A szakértői vélemény következtetései ezek: 1. Müller kétségkivül szervileg, valószinüen pedig öröklékenység által is terhelt. 2. Müller már évek óta úgynevezett panaszos tébolyban szenved, mely az üldözési tébolynak egyik sajátságos neme. 3. A büntett csakis az említett állapot nyilvánulása gyanánt tekintendő. 4. Müller tettének elkövetésekor betegsége következtében sza-

bad akaratmeghatározásától meg volt fosztva. (Burkhardt, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. N. F. XXXI. 2. füz.)

42. észlelet. *Kétes elme-állapota (Panaszos téboly) egy felfüggesztett postatisztnek.* L. 32 éves, felfüggesztett postatiszt, oly családból származik, melyben elmebetegség fordult elő; gyermekkorában görcsökben szenvedett, eredetileg ferde nézetű, félszeg képességgel, egészben pedig gyönge képességgel ellátva, ingerlékeny, magáról sokat képzel, mozgalmas tanulói előélete után katona, írnok és hírlapíró volt, mely minőségében állítása szerint „éles írmodora és conservativ iránya mellett az úgynevezett szabadelvüeket gyakran jól megczibálta.“ Pártolás utján postatiszt lett (1874), mely állásában összeférhetlensége folytán csakhamar mindenbe beleütközött. Mindenütt hivatlanul beavatkozott a szolgálatba, bosszantotta és elárulta a többi hivatalnokot, megleste azoknak szolgálatát, egyik tapintatlanság után a másikat követte el, mértéktelen ön-túlbecsülést mutatott, míg saját szolgálatában megbizhatlan és gyámoltalan volt. Már néhány hónap után, hivatalos megrovást kapott a közönség iránt tanusított rátartó magaviselete miatt. Erre nagy izgatottságba jött, igazolására a közönségnek számos helytelenségeit jelenti be, melyek koholmányoknak vagy túlzásoknak bizonyulnak be, és állítja, hogy ő csak a cs. k. posta tekintélyét akarta fentartani. Állítja, hogy ügytársai gyávák, mert mindent megengednek a közönségnek. Ujabb megrovások, melyekben hivatalnoktársai és a közönség iránt tanusított tapintatlan eljárása folytán részesült, szenvedélyes izgalmát még fokozzák. Kérvényezi, hogy ezen megrovások semmisíttessenek meg, mint megsértettet tünteti magát fel (1875), a hivatalnokok elkorcsosulásáról, a főnökök részrehajlásáról

beszél, gyanusítottnak látja magát a hivatalban, míg önmaga csakis a legjobb bizonyítványt állíthatja ki magáról. A védelem álláspontján véli magát, azt hiszi, hogy mindenkiben árulót kell látnia, és panaszkodik, hogy ezen érzet szellemileg és erkölcsileg pusztító hatást gyakorol reá. Ujabb önhitt eljárása, hivatalnokok és közönség irányában ujabb megrovást eredményez. Fokozódó izgatottsága, szenvedélyessége, önhittsége, a tények ellenséges elferdítése folytán főnöke már 1874. végén kételkedni kezd szellemi épségében. Mind világosabban kilép az állítólagos megtámadott szerepéből, és a támadó tevőleges szerepét veszi át. Az 1875-ben ellene letárgyalt fegyelmi vizsgálatokban megfordítja a dolgot és becsületsértési perekkel fenyegeti az illető hivatalnokokat, kiket éppen ő sértett meg, gyanusítja főnökeinek becsületét és hivatalos hűségét, alaptalanul árulkodik az alatta szolgálókra, ezekkel kimutathatólag szándékosan előidézett surlódásokban él, csekély dolgokat mindjárt becsületsértésekké fuj fel, és az illetőket törvényszékkel és államügyészszel fenyegeti. Beszédmodora mindinkább tulhaladja a mértéket, sértőbbé, szenvedélyesebbé válik. Mindenütt csak jogának sértését látja, de elég erősnek érzi magát, hogy ily gyáva hivatalnoksereg arczáról az álarczot letépje. Nagy bőbeszédüséggel állít fel vádakat állítólag ellenséges indulatu hivatalnokok ellen, büntető törvénynyel és esküdtszékkel mint sértett becsületének helyreállítójával, fenyegetődzik, szolgálatban előforduló szóvitát nyilvános erőszakoskodásnak bélyegez, jelentést tesz arról a törvényszéknél és a minisztériumban. Ezen jelentésnek hosszadalmas, önhittségről tanuskodó nyelvezete, a szerkezetnek szélessége, ellátva általános megjegyzésekkel emberi jog,

becsület, a hivatalnokok megvesztegethetőségére vonatkozó példák és bizonyítékok fölött alig engednek (1875. április havában) kételyt arra nézve, hogy L. már tébolyodott.

Folyamodványai a miniszteriumhoz sikertelenek maradnak. Április végén L. áthelyeztetik P. helységbe. Hivatalnokok ellen indított vádjai is az alaptalanul vádolt személyek felmentésével végződnek. Haragosan, a világgal meghasonlásban foglalja el L. állását P-ben. Már 1875. augusztus havában kénytelen főnöke panaszt emelni ellene, úgy a szolgálatban tanusított türhetetlensége valamint szolgálati megbizhatatlansága miatt. A postai kezelési szolgálatot szellem nélküli munkának jelzi, előkelő összeköttetéseivel és rokonságával dicsekszik, továbbá azzal, hogy a minisztérium őt nemsokára fogalmazói szolgálatra fogja előléptetni. Szomorú, hogy ily tökfejekkel kell együtt szolgálnia.

E mellett követelő módon szolgálati könnyebbítéseket követel, csekély jelentőségű szembajára hivatkozik, mely őt arra kényszeríti; mint hivatalnok, áldozatkészségéről szól, holott főnökei azt tapasztalják, hogy a szolgálatot elhanyagolja és mindenféle egyéb dolgokat űz.

A szolgálatban tanusított ingerkedései és illetlenségei miatt kérdőre vonatva a szavakat csüri-csavarja, a vádat a többiekre visszadobja és még ujabb sértésekkel tetézi.

Ha már ellenségeskedő s gyülöletes magaviselete miatt L. a szolgálatban P.-ben kellemetlen személylyé vált, úgy két rendbeli botrány, melyet 1875. szept. 15. és 16-án a hivatalban előidézett, oda vezetett, hogy őt lehetetlenné tegye, és ezek arra kényszeríték hatóságát, hogy a szolgálattól felfüggeszszék.

Szept. 15-én ugyanis L. csekély okból keletkezett szóvita alkalmával azzal fenyegette főnökét, hogy ismétlődés esetében őt és a postaigazgatóságot bűnügyi vizsgálatba fogja bonyolítani, a hivatalnokok csalásait és tolvajlásait a minisztérium tudomására fogja hozni.

Szept. 16-án ujabb fenyegetéseket nyilvánított, a postatiszteket tolvajoknak nevezte — állította, hogy az ő fejében több ész van, mint a többiekében valamennyiben, és hogy még reszketni fognak előtte.

A járás-orvosnak szept. 24-én kiállított véleménye L-t mint szerfelett nagy önhittségü embert irja le, ki a minisztert bizalmas barátjának tünteti fel, irodalmi munkásságával dicsekszik, többnek képzeli magát mint hivatalnoktársait, s azt hiszi, hogy egyedül neki vannak helyes fogalmai a becsületről és bátorságról. A vélemény megemlíti L. irás-dühét, erkölcstelen ösztönöit, és végre azon következtetésre jut, hogy L.-nél kóros jellegü psychikai izgalmi állapot van jelen.

A kereskedelmi minisztériumhoz intézett hosszadalmas felfolyamodványában L. ismét a sértett fél, ki a tényállást egészen elferdítve és szenvedélyesen adja elő. Egyetlen bizonyitékául annak, hogy fel van jogosítva a P-i postahivatal tisztjeit tolvajoknak nevezni, egy régen letárgyalt ügyre tér vissza, t. i. arra, hogy évek előtt egy P.-ben alkalmazott hivatalnok egy alkalommal egy szőlőküldeményből nyalánkoskodott.

Felfolyamodványának további folyamatában a dologhoz éppen nem tartozó, végnélküli részletekbe bocsátkozik, általa felfedezett rendellenességeknek és hivatalnokok által elkövetett becstelen tetteknek egész sorozatát beszéli el, melyek azonban beteges agy koholmányainak és túlzásoknak bizonyulnak be; nem átalja, csa-

ládi viszonyokat és magán pletykákat fölemlíteni az elárult hivatalnokokra nézve. Iratának befejezését tárczaszerű elmefuttatás képezi a bureaucratiáról és a hivatalnokok nyomoráról. Reményli, hogy egy Messiás-miniszter fog támadni ezen nyomor megszüntetésére, de attól tart, hogy addig, míg felfolyamodványa a miniszterhez jut, mindaz, a mi másokra nézve terhelő, ki lesz abból törölve, és ő csupán mint perlekedő és bűnös fog feltünni. Figyelemreméltó azon megjegyzése, hogy ő mindezen ügyek és kellemetlenségek miatt ideges izgatottságot érez és dolgaihoz háromannyi időt igényel, mint máskor.

1875. október elején a felfüggesztett L. a postahivatalba ment, kalapját nem vette le, és két levelet tett az asztalra. Az ily illetlen magaviselet által sértett hivatalnok L.-hez csak annyit mondott: „az előszobában van a levélszekrény;“ erre L. botrányt idézett elő, ezen kifejezésekkel „szemtelen ember“ és „fegyház“ dobálódzott, és végre a hivatalos helyiségből távozott.

L. később visszavonult K.-ba. Óriási levelezés mindennemű állásban lévő emberrel képezte foglalkozását. Maga beismeri, hogy naponkint 30-nál sokkal több levelet írt, valamennyi természetesen telve volt panaszokkal, a törvényszékek részrehajlása, jogosulatlan fegyelmi eljárások fölött, továbbá sértésekkel hivatalnokok iránt, végre árulkodásokkal.

Úgy látszik, hogy L. az utolsó időben nem elég biztosnak érezte magát környezetében. A leveleket pl. nem tette a közönséges levélgyüjtő szekrényekbe, hanem bevárta a mozgó postát, hogy leveleit postai ellenőrzés nélkül az utolsó pillanatban küldhesse el. Utolsó lakásán kettős ajtót és ezek közé szalmazsákot kérelmezett volt, nehogy mások beszélgetését meghallja.

1876. január 9-én a városi tanács által elme-állapotának megállapítása czéljából kórházba küldetvén, a rendőrségnél azonnal óvást tett ezen szabadságmegfosztás ellen, és a következő napokon kizárólagosan levelek, panaszok, beadványok szerkesztésével foglalkozott. Edző élességgel és logikával képes azt, a mi körülötte történik, megbírálgatni, kigúnyolni, az orvosi és ápoló személyzetet gúnyoros beszédekkel illetni és annak idején eszközlendő törvényes lépésekkel fenyegetni.

Magaviselete előkelően leereszkedő, tetszelgős, arczkifejezése önhitt. Dicsekszik összeköttetéseivel és előkelő rokonságával, irodalmi működésével, melynek apróbb mutatványait közli. Ha jogügyleteiről kezd beszélni — és a beszélgetést beteges kényszerüségből mindig ezekre tereli — akkor csak nagy nehezen visszatartott izgatottságba jön, végnélküli bőbeszédüséggel, törvényczikkekkel, bünügyi irományokkal, vizsgálatokkal stb. dobálódzik, és magát vértanúként tünteti fel, ki azonban egykor ellenségeit tönkre fogja tenni és a világnak oly dolgokat fog mutatni, melyek roppant feltünést fognak okozni.

L. valóságos kóros képességgel és ösztönnel bír a vitatkozásra, és ha sikerül is a tények által állításait megczáfolni, mégis csupa sophistika, dialektika és csűrés-csavarás által egyszerre csak ott van, hogy neki van igaza és ő a sértett fél.

Január 15-én a tébolydába eszközölt átszállítása hatalmas benyomást tett reá.

Belátja, hogy túlságos makacs, önfejű volt, hogy nem lehet az ár ellen úszni, sőt azt is beismeri, hogy szenvedélyes, ideges izgatottságu volt, de alattomban mégis rendületlenül meg van győződve ügye igazságáról.

Már néhány nap után a tébolydában is átveszi a panaszkodó és árulkodó szerepét, gyanusítja az ápolókat, felügyel szolgálatukra, ezek elleni fegyelmi eljárásra kényszeríti az illető közegeket, mely — ép úgy mint az előtt — a vádlottakra nézve nemleges eredményt mutat fel

L. nyulánk, táplálkozásában kissé elsatnyult ember. Tekintete szúró, arczvonásai ellenszenvesek, leskelődők és önhittséget árulnak el. A felső állkapocsban gyermekkorától kezdve fennálló rendellenesség gyanánt csupán két metszőfog van.

Egyéb tekintetben a test jól kifejlődött, csakhogy befelé irányult (összehajló) kancsalság van jelen, melynek keletkezése nincs földerítve. A tengéleti működések nem mutatnak zavart.

Vélemény: L. úr tapasztalatilag igaz, s a tudományban a panaszos- vagy perpatvarkodási téboly elnevezés alatt ismeretes elmezavar-alakban szenved.

A postai hivataloskodásba való belépése után rövid idő mulva az eredetileg ferde nézetű L. összeütközésbe jutott a tényekkel és környezetével. L. megférhetetlen, önhitt, izgékony, czivakodó, makacsul vitatkozó, gyakran mint árulkodó lép fel, noha saját hanyagságát és szolgálatban mutatkozó csekély hasznavehetőségét tekintve, legkevesebb oka van feltünni-akarásra. Fegyelmi uton megbüntetve, üldözöttnek, ármánykodás áldozatának véli magát, azonban nemsokára a támadó szerepében jelentkezik, ki — minden meggondoltság nélkül — szenvedélyének szemüvegén keresztül látott csekélységeket bűnökké bélyegez, panaszra megy, árulkodik, perlekedik, őrült önhittségében azt véli, hogy csak neki van igaza, a többieket zsiványoknak és tökfilkóknak nyilvánítja, a

legnagyobb botrányokat idézi elő, míg végre minden jogos alapot nélkülöző és saját életének boldogságát megsemmisítő őrült működése megakadályoztatik.

L. a nyilvános rendre, sőt esetleg a közbiztosságra nézve veszélyes beteg.

A bántalom hosszas tartamánál, annak előhaladott kifejlődésénél és azon körülménynél fogva, hogy keletkezésének oka egyedül már jelen volt jellemrendellenességekben rejlik, a szerencsétlen beteg tökéletes helyreállításának reményét csekélynek kell kijelenteni.

A rovására iktatott fegyelmi kihágások, melyek hivatalból való felfüggesztését eredményezték, legalább 1874. óta kimutatható és sajnálatraméltó elmebetegségének kifolyását képezik.

A hatóság ezen vélemény alapján indittatva érezte magát a betegnek hivatalból felfüggesztését visszavonni és L.-t betegség miatt nyugdíjazni. (Saját észlelet, Irrenfreund. 1876.).

További esetek: l. szerzőnek értekezését e tárgyról az Allg. Zeitschr. f. Psychiatrie című folyóirat 35. kötetében (tökéletes Casuistika 1876-ig). — Továbbá Aneshänsel, Aerztl. Mittheilungen aus Baden. XXXII. 21. — Beckmann, Erlenmayer Centralblatt 1880. 1. mellékl. — Sponholz ugyanott 1880. 13. sz.

A betegek ezen csoportjához közel álló csoportot képviselnek őrült rásztkórosak, kik azt hiszik, hogy valamely betegségben az orvos által hibásan kezeltettek, egészségökben tartósan kárt szenvedtek, és orvosaik ellen kártérítési pereket indítnak, sőt azokat, kik által egészségi tekintetben tönkretetteknek vélik magokat, tettlegesen bántalmazzák, ha panaszaik a törvényszék előtt eredményt nem szolgáltattak.

43. észlelet. *Rásztkóros téboly. Téveszme, mely szerint az orvos által hibásan kezeltetett. Gyilkossági kisérlet ez utóbbi ellen.* Bourgeois, 44 éves, kocsis, vádolva van, hogy január 18-án gyilkossági kisérletet vitt végbez dr. Bleynie ellen, mivel ez őt évek előtt állítólag rosszul kezelte. O maga következőt mond a jegyzőkönyvben:

„16 évvel ezelőtt hidegséget éreztem beleimben. Ezt 8 nap alatt ki lehetett volna gyógyítani. Dr. F.-hez fordultam. Ez hólyaghúzót alkalmazott, ez azonban szerveimet még nagyobb rendellenességbe hozta és egészen összehúzta. Ekkor dr. Bleyniehez fordultam, ki meleg fürdőket rendelt. Ezek a hideget belső részemben rettenetes módon fokozták. Más orvosok tanácsát kértem ki, de már nem lehetett rajtam segíteni. Tönkre voltam téve, beleim nem voltak kellő helyökön, be kellett szüntetni üzletemet.“

Hozzátartozói és munkaadói vallják, hogy 16 év óta rásztkóros, határtalan gyülölettel viseltetik az orvosok iránt, kik által tönkretettnek képzeli magát. Egy iratban, melyet ő szerkesztett s mely nála találtatott, a következő részlet fordul elő: „Szegény betegek, ne bizzátok magatokat az orvosokra. Azok tudatlanok és gyilkosok, kik gyilkolhatnak, a mint nekik tetszik. Ha azt mondjátok nekik, hogy tévedtek, akkor szemetek közé nevetnek és úgy bánnak veletek mint őrültekkel. Tíz évi gályarabság nem volna elégséges megbüntetésökre.“

Gyülölete különösen dr. Bleynie ellen fordult, mivel 12 évvel ezelőtt folyam-fürdőket rendelt néki hidegségi érzete ellen. Már 10 évvel ezelőtt szemrehányásokkal illette volt az utczán. Három év előtt tőrt vásárolt, azon világos szándékkal, hogy az orvost megöli.

A tett elkövetése előtt hat héttel pisztolyokat vásárolt, mivel azokat czélszerűbbeknek tartotta. Hidegvérűséggel készült, véleménye szerint, érdemdús tettére.

Papirjai közt a következő is előfordult: „Az égnek csodája, hogy még nem haltam meg az orvosok kezei által, — arra voltam kijelölve, hogy bűntetteiket föltárjam és megbüntessem.“

Dr. Bleynierre az utczán lőtt, elfogatva bevallotta nyiltan indokait, és csak azt sajnálta, hogy tette nem sikerült, melyet azonban jobb eredménynyel ismételhetni remél.

A börtönben egészen meggondolt és rendes volt, csakhogy kiválóan szeretett betegségéről beszélni. A beteg sovány, halvány, vonásai testi szenvedés jellegét mutatják, nyugtalanul alszik, válogatós az ételekben, némely ételt, mint egészségének ártalmast visszautasít. Beszédében és szokásaiban semmi esztelen nem vehető észre. Bourgeois elmebetegnek nyilváníttatott. (Marc, Die Geisteskrankheiten, ford. Ideler, II. p. 9.).

Hasonló eset: Lorent, Allgem. Zeitschr. f. Psychiatr. XXXIII. 5. és 6. füz.

b) A vallásos téboly.

Kórodai áttekintés: Az őrültségnek ezen alakja is gyermekkortól kezdve fonák jellemirányból szokott kifejlődni, melyben ábrándozás, sőt kifejezett mysticismus és vakhitüség korán tünnek fel. A szellemi képesség rendesen csekély, a vallásnak valódi ethikai magva ily egyéneknél a szertartások fényes külsejétől nem jut öntudatba, és logika-nélküli gondolatuk a szentírás és isteni kinyilatkoztatás betüjén és szaván élődik, a helyett, hogy annak mélyebb jelentőségét felfognák. A központi

érzékkör rendellenesen ingerlékeny és könnyen vezet érzékcsalódásokhoz. Korán és gyakran rendellenes erővel fejlődik a nemi érzék, és gyakran önfertőzéshez vezet. Méhszenvi, eskóros, rásztkóros idegbántalom a vallásos tébolynak ily jelöltjeinél nem ritka és gyakran a téboly halmozott méhszenvi-elragadtatási állapotokból vagy eskóros egyéneknél ily betegeknek vallásos tévelygéseiből fejlődik. Más esetekben a kórképnek alapját a fanosodási időszakban vallásos rajongások vetik meg, melyek érzékcsalódásokkal lehetnek összekötve és egészen az elragadtatásig fokozódhatnak.

A betegség kitörése ritkán rögtöni, többnyire hónapokig, évekig tartó lappangási szak előzi azt meg, melyben méhszenvi és rásztkóros tünetek mellett gerinczagyi ideggyöngeség (Neurasthenia spinalis) és az önfertőzés más testi következményeinek tünetei, szórakozottság, a hivatásbeli kötelességek elhanyagolása, a szentírás tanulmányozása és vallásos iratokba való elmerülés tünnek fel. A bűnbánásnak időszakai a sejtelemdús remény, emelkedettség és szerelmi izgatottság idejével váltakoznak (ábrándozás egyes papokért, szentekért, stb.). Gyöngitő mozzanatok (túlhajtott bánat, tartózkodás, önfertőzés, heveny betegségek), továbbá kedélyizgalmak, a képzelemnek ingerlése mystikus olvasmányok által, heves hitszónoklatok és túlságba vitt vallásos gyakorlatok (különösen missiók) psychikai izgatottsági állapothoz vezetnek, mely az emelkedettség érzetével egészen az elragadtatásig, továbbá égi megjelenésekkel jár, melyekhez nemsokára jósló és igérő hangok járulnak. Asszonyoknál egyszersmind a nemi inger, sőt a közösülés és a megdicsőítés érzetei is jelentkeznek.

A további kórlefolyásban érzékcsalódások és elra-

gadtatási állapotok vannak előtérben, melyek a vallásos nélkülözés és az önfertőzés befolyása alatt mindenkor kiváló élénkséggel lépnek fel. Feltünőleg gyorsan képződnek az eredetileg fonák alappal bíró személyeknél téveszmék (próféta, Messiás, Isten anyja), és ekkor a meggondoltság utolsó maradványa is elvész. Netalán jelentkező kételyek az ördög támadásai gyanánt szerepelnek és diadalmasan legyőzetnek.

Azonban a betegség lefolyásában időnkint a legmélyebb töredelemnek, az isteni hivatásra való méltóságba való kételynek, a tisztulás és bűnbánat szükségletének időszakai is bekövetkeznek, egészen daemonomanicus támadásokig, melyekben a betegek böjtölnek, hallgatásra kárhoztatják magokat és ascetikus gyakorlatokat űznek egészen az öncsonkításig. A vallásos őrültségnél is megkülönböztethető a szenvedőleges magatartásnak egy időszaka, melyben a betegek elfogadólag viseltetnek érzékváltozásuk és érzékcsalódásaik iránt, továbbá megkülönböztethető a tevőlegességnek időszaka, melyben a kész téveszme törekszik érvényre vergődni, akár a világ-reformator vagy megváltó ártalmatlan szerepében, akár az őrült vakbuzgó egyén veszélyes szerepében. Idővel az érzékcsalódások és elragadtatási érzetek alábbhagynak, az indulatok elenyésznek, a téveszmék elhalványulnak és csupán mint phrasis szerepelnek a tébolydának csöndes lakójává lett beteg számára.

A vallásos őrültség törvényszéki jelentősége napjainkban szerencsére csekélyebb, mint a mult századokban, a midőn gyakrabban, sőt járványosan fordult elő és a legszomorúbb tévedésekhez és legrettenetesebb erőszakoskodásokhoz vezetett.

Ily betegek betegségök tetőfokán másokra nézve

veszélyesek a vakbuzgóság cselekvényei által, melyeket Istentől nyert parancsok vagy a szentírás egyes pontjainak félreértett őrült értelmezése által indokolnak.

Közönségesen papok elleni merényletek, az istentisztelet zavarása, szentegyházak megfertőzése és képostromlások fordulnak elő, minthogy ily betegek a papokat Baal papjainak, a templomokat pedig bálványok templomainak tekintik.

Nem ritkán fordul elő szeretett személyek meggyilkolása azon czélból, hogy azok a paradicsom örömeiben részesüljenek, továbbá, hogy Istennek kedves áldozatot hozzanak Ábrahám értelmében, hogy végre azokat képzelt elkövetett bűnöktől távol tartsák és az örökélet számára megmentsék.

Az engedelmességnek az eskübeli kötelességnek megtagadása által a világi hatóság irányában, továbbá vakbuzgó, vallásos izgatottságban levő lakosságnak szóval vagy irással eszközölt bujtogatása és megmételyezése által is nyerhetnek ily őrültek törvényszéki és társadalmi jelentőséget. Saját életökre nézve veszélyesekké válhatnak ily betegek böjtölés által, továbbá saját ösztönük vagy pedig isteni parancs folytán önmagokon véghezvitt s egészen a keresztrefeszítésig fokozódható csonkitás által.

A kórisme kérdés a törvényszéken a körül fog forogni, hogy vajjon csupán szenvedélyesség (vakbuzgóság) avagy őrültség van-e jelen.

A concret eset összetéti (synthetikai) felfogása, mely a tettet csak mint egyes tüneményt, esetleg egy elmekóros állapotnak tüneteit fogja fel, továbbá az összetes személyiségnek méltatása kórelőzményi, jellemtani és kórodai tekintetben, továbbá a kérdéses betegség kifejlő-

dési menetének és lefolyásának, a kisérő ideges, testi és terheltetési jeleknek, a nemi élet gyakran jelenlevő rendellenességeinek kellő méltánylása alapot fog szolgáltatni a megbirálásra, melyen érzékcsalódásoknak, elragadtatási állapotoknak, eskór-szerű és másnemű görcsös tüneményeknek, végre lényegileg érzékcsalódásokon alapuló téveszméknek kimutatása, ezeknek rendíthetetlensége, a szentírás egyes részleteinek logika-nélküli értelmezése a kiméletlenül nyilt, mert Isten nevében követett cselekvés módja a concret esetet kellően fel fogják deríteni.

44. észlelet. *Vallásos téboly. Saját gyermeknek meggyilkolása azon czélból, hogy Istennek áldozatot hozzon.* F. állítólag egészséges családból származik. Igen önfejünek és képzelődőnek találtatott, ismételve szenvedett vérhasban, részt vett az amerikai háborúban, később czipész lett, 1871-ben ismerkedett meg későbbi nejével, nagyon megerőltette magát, hogy saját tűzhelyet alapíthasson, végre 1875-ben 25 éves korában megnősült, 1876. roncsoló toroklobban szenvedett, azután kis telket vásárolt egy faluban, levélhordó lett és a Methodisták hitközségéhez csatlakozott. 1876-ban napszúrási rohamban szenvedett, melynek következményeit, nevezetesen a főfájást még 1877-ben is érezte. Csekély műveltségű, de becsületes ember volt, és családját nagyon szerette. Egy végig hallgatott hitszónoklat és egy ujság elolvasása után 1878. február havában nagyon mély gondolatváltozást mutatott, vallásos elmélkedésekbe mélyedt, ellenségeivel ki akart békülni és uj életet akart kezdeni „a szerénység és odaadás életét az Isten szava és szelleme értelmében.“ Csakhamar azt érezte, hogy Isten különös küldetésre jelölte ki, és hogy e miatt el kell hagynia

családját és hivatását. Isten azt kérdezé tőle, hogy meg akarja-e tagadni családját, hogy az Evangyéliomot hirdesse, ezért őt felfogja világosítani, hogy a szentírás szabályait megérthesse. Már mint 14 éves fiú — így állítja F. — hallotta Isten szavát és azóta mindig Isten oltalmában érezte magát. Az 1878. év nyarán véghez vitette magán a vízzeli keresztelést az Adventisták egyik képviselője által. Ezen időtájban elalvás alkalmával egy megjelenése (visio) volt. Egy nehéz fekete felhő bocsátkozott reá, ő érthető és érthetetlen hangokat hallott, $^3/_4$ mértföldnyire vitetett anyósa házáig, rettenetes forgószelet érzett, mely mennydörgéssel és jégesővel volt összekötve, úgy, hogy sógorának közellevő háza tökéletesen elsodortatott. Ő ezen megjelenés tartama alatt imádkozott és rendkívüli módon fel volt izgatva. Ez után az Adventisták hitközségének vezetője lett, mely őt ezen állásra a leírt megjelenés folytán kiválasztottnak ismerte el.

1878. deczember havában Isten fölszólította, hogy feleségével minden közösülést mellőzzön. Ő ezen felhívásnak engedett. Az Istennel való ily öszejövetelek alkalmával mindig leírhatatlan érzete volt, mintha valami ujjaiból kiáramlanék, továbbá nyomasztó érzete volt a szív táján és csaknem 15 perczig tartó sajátságos önkívüliség. A gyilkosság előtt 9 héttel azt parancsolá neki az Isten, hogy feleségével többé ne közösüljön. A házastársak engedtek az isteni akaratnak. Azon időben egyszer istentisztelet alkalmával legyőzhetetlen kedve volt kiabálni. Ebből azt következteté, hogy Isten felszólítja arra, hogy mondjon le teljesen családjáról, távozzék és hirdesse az Isten szavát.

Ekkor izgékonynyá, összeférhetetlenné lett, még

gyermekei iránt is, kiket különben szeretett. 3 héttel a gyilkosság előtt, midőn éppen délutáni szunnyadásban volt, ismét jelensége keletkezett — egy felhő ereszkedett le reá, feje és melle égett, forgószél keletkezett és ő mennydörgés zaját hallá. Éjjeli öltönyben, fénylő gyertyával egy szobában látta magát. Egy hang így szólott: „Jézus itt van.“ Úgy érezte magát, mintha üvegből lett volna, azaz sajátságos érzéketlenséget tapasztalt.

10 nappal később, sógora megsértése után, ki őt agyonlövéssel fenyegette, szerfelett kínos érzet fogta el. Úgy érezte, mintha Isten a házban jelen volna és őt felszólítaná, hogy neki valamely nagy áldozatot hozzon. Csak kevés kenyeret és kétszersültet evett még, kevés vizet ivott, igen keveset aludt és álmában igen nehezen légzett.

Ezen idő alatt kiválasztottnak érezte magát Isten által valamely nagy tett véghezvitelére, körülbelül úgy mint Krisztus. Folytonosan töprenkedett az Isten akaratáról és arról is, hogy mit jelentenek ama jelenségek, azonkívül nagy félelemben volt sógorának abbeli fenyegetése miatt, hogy agyonlövi.

Négy nappal a gyilkosság előtt egy tüdővészes leánynak gyógyulást igért, ha megbízik benne, és egy beteg Adventistának azt mondá, hogy kinyilatkoztatás történt előtte, hogy az meg fog gyógyulni.

Három nappal a gyilkosság előtt azon meggyőződésre jutott, hogy Isten akarata szerint menjen el és hirdesse az Isten szavát, csak azt nem tudta, hogy hová menjen. Másnap felesége az Adventisták hirlapjában Ábrahám áldozatáról olvasott és azt kérdezé tőle, vajjon képes volna-e oly áldozatot hozni, ha Isten ezt kérné tőle. Előbb meg volt illetődve, azután a dolgot bolondságnak

tekintette, de a következő napon mégis kénytelen volt e tárgy fölött töprenkedni. Végre azon meggyőződésre jutott, hogy valamely áldozat követeltetik tőle, csak azt nem tudta, hogy felesége vagy gyermekeinek egyike-e.

Az utóbbi hat hét folyamában a házi orvos F.-n szokatlan izgatottságot, vallásos felindulást és hivatásához való képtelenséget, e mellett még hallgatagságot és daczosságot vett észre. F. ezen idő alatt feltünően megöregedett. Néhány barátja már ezen időben tartott az őrültség kitörésétől. Április 30-án estve F. feleségével az Adventisták gyülekezetén volt, és ott folyékony előadást tartott. Hazatértekor villámlott és férj és feleség az eget feltünő vörösnek találták. Azonkívül egy fekete felhő éppen elfedni akarta a holdat. F. ezt isteni jelnek tekintette. Reggel 1 és 2 óra közt F. oly érzetekkel ébredt fel, a minőket kinyilatkoztatásoknál szokott volt tapasztalni. Úgy érezte, mintha Isten próbára akarta volna tenni mint Ábrahámot, midőn megparancsolta neki, hogy szeretett gyermekét áldozza fel. Felesége igyekezett ezen esztelenséget kiverni fejéből. F. a mellékszobába ment, megköszörült egy nagy kést, és azonnal munkához akart fogni. Azonban még egyszer bement a szobába feleségéhez, a ki őt szándékáról lebeszélte, de F. azt mondá, hogy Isten mindent elkövet, hogy őt hitében kipróbálja. Felesége azt mondá: „Menj és Isten legyen veled.“ Hogy F. valóban komolyan szándékozik a tettet elkövetni, azt nem hitte.

„A halálküzdelemnek egy pillanata, azután örök folytonos béke“ mondá azután F. magában, és éjjeli ruhában, fejét kezei közt tartva, ugyanazon helyzetben látá magát, mint a melyben 3 héttel azelőtt a visióban látta volt magát. Ekkor tisztában volt annak értelmezé-

sére nézve. Egy ideig még kitárt karokkal ott állott, hogy Istennek időt engedjen akaratát kijelenteni, azután az ágyra esett, ismét felugrott és leánykájának szivét szúrta keresztül, ki csak ennyit mondhatott: „oh atyám", és azután meghalt. F.-nek elégtételül szolgált, hogy a gyermek fájdalmat nem szenvedett, a mire Istent kérte volt.

F. ezután nyugodtan az ágyba feküdt holt gyermekéhez és nagy könnyebbülést érzett. Feleségének szemrehányásaira ezt felelé: „megfogadtam a Mindenható előtt, de azt reméltem, hogy kezemet visszafogja tartani." A vízzeli keresztelésben részesült és a szent lélek szállta meg, most már azt remélte, hogy még a tűzzeli keresztelésben is részesülni fog. A tett után nemsokára jelentkező kinyilatkoztatás, mely szerint a gyermek harmadnapra fel fog támadni, megvigasztalta és így csendesen elaludt. Két Adventista, kik másnap reggel meglátogatták, megijedt az áldozaton, de hitte a feltámadást (!). F. reggel elvégezte levélhordói kötelességét, azután meghivót írt a lakosokhoz, hogy fontos közlemény végett jöjjenek házához. Körülbelül 20 személy jelent meg. F. visióiról szólt, azután az idegenek rémületére bemutatta holt gyermekét és annak 3 nap alatt bekövetkező feltámadását igérte. A tett utáni estvén mutatkozó ujolagos villámlás F.-nek bebizonyítá, hogy tette Isten előtt kellemes volt. A törvényszéki bizottságnak, mely elfogatását eszközölte, F. másnap egészen nyugodtan elbeszélte tettének indokait és körülményeit. Felesége ártatlanul hallgatta és még mindig hitte a gyermek feltámadását (!). Útközben a börtönbe, melybe F. asszonynak is be kelle lépnie, F. vallásos hymnusokat énekelt, és az embereket hivatásáért (mint evangelistáért) lelkesíteni igyekezett. Az Adventisták részben

még mindig hitték a gyermek feltámadását, úgyszintén annak anyja is; midőn azonban a feltámadás nem következett be, anyja rögtön felismerte, hogy férje szeretett gyermekét őrültségi rohamban ölte meg. Csupán F. maga nem vesztette el nyugalmát. Kijelenté, hogy a „nap“ szó a szentírás értelmében bírálandó meg; az ily (teremtési) napok hosszaságát azonban ő nem képes meghatározni. Őrültsége mindinkább világosabban kiderült. Soha sem érezte magát oly boldogul és nyugalmasan, mint a gyilkosság után, azt hitte, hogy közel van Jérusálemhez és az apostolokhoz, továbbá azt is hitte, hogy benne Dániel, Mihály, Cyrus, Krisztus, főleg pedig Jákób van képviselve. A 2300 nap, mely Dániel könyvében, mint Mihály feltámadásának határideje van említve, gyilkosságának idejét be fogja fejezni.

Nemsokára ezután a börtönben harmadik nagy visiója volt — a harmadik keresztelés tűzzel — hitének jutalmául. Roppant hideg fogta el, úgy érezte, mintha ő vizesés közepett, és minden tűz a fejében volna. Több napon át nem látott és ezen idő alatt élete kinyilatkoztatásokkal és „kisebb“ visiókkal volt kitöltve, többek közt látta, hogy börtönének ajtai május 21-én jelentőségteljes égi tünemények kiséretében kinyiltak, hogy feltámadt leánya fény-felhőben meg fog jelenni és neki az Isten országát fogja hirdetni.

A tanúk vallják, hogy F. két év előtt történt vallás-változtatása előtt derék s feltünést nem okozó ember volt, hogy azóta üzletét elhanyagolta, mindinkább átengedte magát a vallásos rajongásnak, és az utóbbi időben teljesen megváltozott és gondolatokba merült volt. A fogházi felügyelő erősíti, hogy F.-nek gyakori érzékcsalódásai vannak, hogy többek közt rossz szagokat érzett

és ezekben rossz szellemek jelenlétét ismerte fel. Midőn a szél az ablakot erősen zörgette, azt mondá, hogy ez annak jele, hogy ő sarokkő. A házi orvos közli, hogy F. a gyilkosság előtti hónapokban sokszor beszélt neki visióiról és azonosította magát Mihály arkangyallal, s ezen minőségben kénytelen harczot vívni a sátánnal. A börtönben F. nyugodtan, rendesen viselte magát. Tettének jogosultságáról szilárdan meg volt győződve, noha fájdalommal és bánkódással emlékezett meg szeretett gyermekéről. Hasonlóképen szilárdan ragaszkodott vallásos küldetéséhez és jelentőségéhez. Emlékező tehetsége és logikai képessége nem mutatott hiányt. Testi zavarok sem észleltettek. F. ismételve kijelenté, hogy ha Isten ujabb áldozatokat követelne tőle, ő azokra kész volna. Nem aggódott jövője fölött, szívesen maradt a fogságban, a meddig kivánják, ő Isten kezében van. Mivel a börtön az előfokon van, és ez gyakran az állam jobbkezének neveztetik, azért elzáratása már a szentírásban is tárgyalva van, mert abban a következő áll: „Isten ki fogja nyujtani jobb karját mint az úszó“ (!). Ezen tétel állítása szerint Boyton hires úszóra vonatkozik, és ezáltal egyszersmind be van bizonyítva, hogy a jelen idő a szentírás teljesülésének ideje! Hasonlóképen a legártatlanabb viszonyokat és fogságának körülményeit eredetileg őrült, logikátlan módon a szentírásra vonatkoztatta. 1879. augusztus havától kezdve az érzékcsalódások elenyésztek, úgyszintén Istennel való közlekedése is, de téveszméi rendületlenül és szilárdan megmaradtak. Állítá, hogy ő és felesége egyedül állnak Zion hegyének csúcsán. Átmenőleg mondá, hogy gyermekét az ördög befolyása alatt gyilkolta meg, kételkedett annak feltámadásában, és azt állítá, hogy élete azon harczot

képviseli, mely az égben szt. Mihály és a Sátán közt folytonosan fennáll. Valamennyi orvos őrültséget kórismészett. Dr. F. oki mozzanat gyanánt öröklékeny alapot (?), vallásos izgatottságot, napszúrást, túlságos megerőltetést a létért való küzdelemben, magányos életmódot, stb. talált és a téveszméknek folytonos jelenlétét állapította meg. Igy pl. F. magát a szentháromság harmadik örök életre hivatott személyének, második Messiásnak tartja, ki a világot megmentette. A szentírásnak négy pontja közvetlenül reá vonatkozik. Előbb evangelistának, azután a nagy próféták egyikének, végre a szentháromság harmadik személyének tartá magát. Véleménye szerint Isten őt eszköz gyanánt használta fel, és gyermekének feláldozása oly czélból történt, hogy az emberek ujabb megváltása és üdvözítése eszközöltessék. Krisztus engesztelési áldozatába az üdvözülés nem volt befoglalva és ez okból gyermekének feláldozása volt szükséges.

Azon állítás ellen, hogy ő elmebeteg, erélyesen tiltakozott. Ha ez úgy volna, akkor a szentírásnak meg kellene szünnie.

Mindazáltal mégis tébolydában helyeztetett el.

F. felesége, szintén 30 éves, elmebetegségben szenvedett családból származik, és 18 éves korában görcsös rohamokban szenvedett. Mint a legtöbb elámitott többi adventisták, úgy ő is észre tért, midőn a gyermek harmadnapra nem támadt fel, és igy maradt egy hónapig. Azután a fogság, kedélyindulatai és tébolyodott férjének folyton tartó befolyása alatt megbetegedett. Egy alkalommal ő is visiót tapasztalt, mely alkalommal a szentlélek által megkereszteltetett, fénytengerben úszott, és megtudta, hogy gyermekei három prófétai nap, azaz

meghatározatlan hosszuságu nap után fel fog támadni. Lényegileg az ő visiói hasonlóak voltak azokhoz, melyekben férje részesült. F.-né asszony nem büntettetett meg és októberben a börtönből kibocsáttatott. Még később is mutatkoztak a vallásos téboly tünetei. A többi 18 Adventista — háromnak kivételével, kiknek elmebeli állapota szerző előtt gyanús maradt — a gyilkosság után csakhamar észre tért, és csupán vakhitüeknek, nem pedig elmebetegeknek bizonyultak be. (Folsom, Journal of mental science, 1880. julius).

További esetek: Calmeil, La Folie, II. p. 252. (Egy beteg, ki Ábrahám áldozatát utánozva, a család jelenlétében testvérének fejét lemetszi és azután lelkesülve felkiált: „a mennyei atya akarata teljesült"). Annal. méd. psychol. 1868. május. (Egy gyermek feláldoztatása atyja által). — Marc-Ideler, II. p. 160. (Egy vallásos téblyban lévő egyén egy bigott, vakhitű férjet reá bír arra, hogy feleségét, isteni parancs folytán, adja át neki azon czélból, hogy azzal nemileg közösüljön). — Maschka, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. N. F. XXXI. 2. füz. (Vallás-zavarás). — Schwab, Memorabilien, 1874. 6. füzet. — v. Krafft, Friedreich's Blätter, 1865. 2. füz. (templomfertőzés). — Reich, Deutsche Zeitschr. für Staatsarzneikunde XXIX. 1. füz. (Gyilkossági kisérlet feleségen). — Hitzig, Annalen 1847. (Valaki meggyilkolja leányát vallásos vakbuzgóságból). — v. Krafft, Lehrb. d. Psychiatrie, III. köt. p. 87., 88., 89. — Livi, Rivista speriment. 1876. január. (A szerető meggyilkolása).

c) A szerelmi (erotikus) téboly.

Ezen tébolynak lényegét azon téveszme képezi, hogy az illető azt hiszi, hogy valamely másik nembeli

személy, ki rendesen a magasabb társadalmi osztályhoz tartozik, őt kitünteti és szereti. A szerelem ezen személy iránt regényes, jellemző, de plátói, és a mult idők vándor-lovagainak szerelmeskedéseire emlékeztet. Lágy, sentimentalis érzékirány, ábrándos, petyhüdt, erélytelen tulajdonság ily egyéneknél már korán észlelhető. Természetes kielégítésre irányított, élénk nemi ösztön többnyire hiányzik. Ezen jellemek balog, félős természeténél, melyet a másik nem irányában tanusítanak, közvetlen közeledések és szerelmi vallomások rendesen nem fordulnak elő, hanem ezen egyének többnyire a fanosodási évektől kezdve valamely eszménynek hódolnak. Álmokban és ábrándokban szövődik a szerelmi regény. Gyakran önfertőzés fordul elő. Nem ritkán a méhszenvi vagy rásztkóros idegbántalom tüneményei vannak jelen.

Ily emberek gyakran a másik nemhez tartozó, társadalmilag magasan álló személyben feltalálják eszményök megtestesülését. Ezen személyeknek ártatlan mozzanatai számukra nézve felbiztatást képeznek a közeledésre, az ujságokban megjelenő hirdetések reájok vonatkoznak. Otthon és az utczán ezen ügyről beszélgetnek. Később érzékcsalódási közlekedés áll be a szeretett személylyel, a hangok bekövetkező előléptetést hirdetnek az illetőnek állására nézve, mi által az eddig fennállott társadalmi különbség kiegyenlíttetik. Végre a beteg szerelmi vallomást tesz. Visszautasíttatása véleménye szerint az ármánykodás eredménye. Hatalmas ellenségei vannak. Visszahatási üldözési tévelygés áll be. A beteg lehetetlenné teszi magát a társadalomban, minthogy a szeretett személy családja iránt tolakodóvá lesz, a házi békét megszegi, kárpótlást követel a házasság megtaga-

dásáért, a sajtóval, törvényszékkel fenyegetődzik, végre valóban botrányt idéz elő, mely tébolydában való elhelyezését teszi szükségessé.

45. észlelet. *Erotikus téboly. Kicsikarási kisérlet.* 1874. okt. 18-án gróf B. hajdani házi tanítóját, Bacher-t, följelenté, hogy az nejét szerelmes levelekkel üldözi, sőt utóbb azzal fenyegette, hogy nyilvánosan meg fogja szégyeníteni, hogyha nem küld neki bizonyos nagyobb pénzösszeget. Bacher a dolgot beismeri és azzal indokolja, hogy a hölgy őt szerelmével ajándékozta meg, ő annak kedvéért hivatalos állását feláldozta és most kereset nélkül van.

Bacher 25 éves. Nőtestvére elmebeteg. Ő maga 14 éves korában agytünetekkel járó vörhenyben betegedett meg. Ezen betegség következtében megsiketült, jellemében megváltozott, a mennyiben ábrándossá, magában zárkózottá lett. 1872-ben és 1873-ban mint házi tanító volt a gróf szolgálatában, azután nyilvános hivatalt nyert, melyben az 1874. év nyaráig közmegelégedésre szolgált. Ekkor elkezdé hivatalát elhanyagolni, egész napon át a grófné háza előtt sétált vagy az átellenben levő kávéházban üldögélt. Barátságos köszönésből, ártatlan körülményekből a logikájában jelentékenyen meggyöngült Bacher azt következteté, hogy a grófné belé szeretett. Ezen időtől kezdve a grófnét szerelmes levelekkel üldözte, a hirlapok hirdetéseit magára vonatkoztatta, és a grófné kedvező feleletei gyanánt értelmezte. Volt oka a hirdetéseket magára vonatkoztatni, mivel esetleg a grófné lakásának házszámával voltak ellátva, továbbá mivel ezek egyike egy jelvénynyel volt ellátva, mely függőleges irányu kezet mutatott, és mivel mindjárt ennek elolvasása után a grófné hazulról távozva

keztyűjét húzta fel s ez alkalommal hasonló kézmozdulatot tett. A grófnéhoz intézett levelei illedelmesek, de ömlengős szerkezetüek voltak. Szemrehányást tett neki hűtlensége miatt, fölemlítette, hogy miatta hivatalos állásáról lemondott (tényleg), öngyilkossággal stb. fenyegetődzött.

Téveszméjéhez és szerelmi regényéhez rendíthetetlenül csatlakozott, noha nem volt képes a grófné kegyeire vonatkozó bizonyítékokat érvényesíteni. Ábrándos arczkifejezésen és előkelő visszatartó magatartáson kívül a beteg külsőleg semmi feltünőt nem mutat. Elfajulási jelek, testi zavarok nem voltak kimutathatók. Tébolydában helyeztetett el, egyidő mulva családjához vitetett, foglalkozás nélkül csavargott, azután ismét a grófné lakhelyére, ujolag szerelmi és fenyegető leveleket irt, melyek a tébolydába való fölvételét ujból szükségessé tették. (Saját észlelet).

4. Szerzett szellemi gyöngeségi állapotok.

Irodalom: Spielmann, Diagnostik, p. 462. — Griesinger, Pathologie der psych. Krankheiten, p. 322.

A világrahozott vagy az agy kifejlődésének zsenge korban beható káros befolyások következtében történt megállapodása által keletkezett szellemi gyöngeségekkel szemben kiemelendők olyanok, melyek teljesen kifejlődött agyat illettek. Az elmebetegségek az agy kéregállományának kiterjedt megbetegedései által vannak föltételezve. Tartós elmegyöngeségnek tüneményei oly agynál, mely tökéletesen ki volt fejlődve és mindeddig rendesen működött, az illető szervnek jelentékenyebb boncztani elváltozásaira mutatnak (sorvadás).

Az agy kéregállományának sorvadásos állapotai a legkülönbözőbb folyamatok által idéztethetnek elő.

A táplálkozási zavarok, melyek búskomor és maniakális kórképek alapjául szolgálnak, nem ritkán nem egyenlíttetnek ki, és szöveti elfajuláshoz vezetnek. Ily esetekben szellemi gyöngeségi állapotok jönnek létre, melyek egészen teljes elbutulásig fejlődhetnek, visszamaradványokkal az elsődleges bántalmakból, melyekből kiindultak. (Másodlagos téboly, zavarodottság, elmegyöngeség, butaság).

Más esetekben a szellemi gyöngeségi állapot önszerüen vagy napszúrás, fejsérülés stb. által létrejött agyhártya- és agylob következményét képezi. Az agynak góczszerű megbetegedései (gutaütés, atherosis agylágyulási góczokkal, daganatok, stb.) is okozhatnak elmegyöngeséget (sorvadás) a mennyiben több ponton jelentkeznek (Sclerosis, hajszál-gutaütés), vagy pedig az agy kéregállományára gyakorolt nyomás, izgatás, másodlagos edényelfajulás, az agykéregállományának vérkeringési és táplálkozási zavarait idézhetik elő.

A kórkép ily esetekben egészben véve olyan, mint az előrehaladó s hüdési tüneményekkel járó butasági és időnkinti izgalmi folyamatok és vérkeringési zavarok által föltételezett elmebeli izgalmi állapotoké. Ily esetek mellé sorakoznak más esetek, melyekben kúszó lobfolyamatok az agy kéregállományát és az agyburkokat nagyobb terjedelemben érintik és ezekben sorvadást idéznek elő (Dementia paralytica és ehhez rokon állapotok.)

a) Szellemi gyöngeségi állapotok búskomorság és Mánia után.

Gyakrabban mint közönséges felületes vizsgálatnál látszik, maradnak vissza csökkent elmebeli tehet-

ségnek állapotai oly psychikai megbetegedések után, melyek látszólag tökéletesen meggyógyultak. Habár a nem-orvos előtt alig vehetők észre és csak a gyakorlott észlelő vagy oly egyén előtt feltünők, ki a beteget már azelőtt is ismerte, ezen egyénileg nagy mérvben változékony szellemi elégtelenségi állapotok semmiesetre sem nélkülözik a jelentőséget a beszámitásképesség megbirálására nézve. Valamely — előbbi életkorban — kiállott agy- vagy elmebántalom valamely vádlottnál mindig komoly intés gyanánt szolgáljon az illető elmeállapotának megvizsgálására, habár a régi tétel: „Semel furiosus semper praesumitur furiosus“ nem bír a törvényszéken valamely dogma jelentőségével.

Vannak esetek, melyekben ezen psychikai gyöngeség csupán a szellemi működéseknek bizonyos laposságában és nehézkességében nyilvánul, ezen működéseknek különben sértetlen körülete és alaki lefolyása mellett. A látszólag tökéletesen meggyógyult beteg azonban még sem egészen oly munkabiró, mint a betegség előtt, nem az előbbi ügyes munkás és számító kereskedő többé, habár jól mozog előbbi társadalmi és üzleti körében. Másoknál hiányzik a szokott kezdeményezési ösztön és erély; az eseményeket engedik magok felé közeledni, mások ítélete által nagyobb mérvben befolyásolytatják magokat mint az előtt, előre nem látott események által czéljaik követésében megzavartatnak, ítéletök kevéssé világos és szabatos, kitartások és czéljok csökkent. Gyakran a személyiségnek ethikai oldala, jelleme is gyöngeséget mutat, habár az értelmiség nem szenvedett említésreméltó csorbát.

Az érzés módja az előbbihez képest azután elváltozott és tompább, a világhoz és az előtti becsülethez való

vonatkozások gyöngébbek, az ethikai érzetek és aesthetikai ítéletek nem bírnak többé azon határozott erővel és melegséggel, és ezzel az erkölcsi indokok súlya csökkent, a mi valamely erkölcstelen vagy bünügyi ösztön ellen tanusítandó ellenállás tekintetében igen megfigyelendő.

A mi végre az ily gyöngeségi állapotok legnagyobb számánál közös, az azon könnyüség, a melylyel az indulatok előidéztetnek: az érzetek izgékonysága és sérthetősége.

A szellemi képességnek ily csekély, s csakis az előbbi személyiséggel való összehasonlítás által fölismerhető csökkenésétől egészen a butaság legmagasabb fokáig számtalan közbeeső fokozat található, mely kisebb vagy nagyobb eszme-szegénység, a képzetek renyhesége, az emlékező tehetség hiányossága, egészen az akaratnélküliségig fokozódható erélytelenség által jellegzetes.

Ezen állapotok általában nagyobb jelentőséggel bírnak a polgári törvényszékre nézve, a hol az ily egyének polgári rendelkezési szabadsága gyakran megtámadtatik, azonban itt-ott kérdésbe jön ily személyeknek beszámításképessége is, a mennyiben izgékonysági és értelmi valamint erkölcsi erélyök gyöngesége mellett a sértésekre hevesen visszahatnak és súlyos erőszakos tetteket követnek el, befolyásolhatóságuk és elmebeli gyöngeségök folytán pedig romlott jellegek által sikkasztásokra, tolvajlásokra engedik magokat felhasználtatni, emlékezőtehetségök gyöngesége mellett hamis esküt tesznek, kórosan fokozott vagy erkölcsi indokok által nem akadályozott nemi ösztönük folytán fajtalanságot vagy a nyilvános erkölcsiség elleni vétséget követnek el, vagy előbbi téveszmék, időnkint még fellépő

őrjöngési izgatottság vagy félelmi rohamokkal járó búskomor lehangoltság alapján erőszakos tetteket követnek el.

Itt is fődolog, hogy ne engedjük magunkat egyes műveletek és ítéletek által az összes személyiség épségére vonatkozó, elhamarkodott kórisme következtetésekre csábíttatni.

Valamely concret esetben az összalakító, működési és emlékezési képesség, az ítélet és fogalmak élessége, a gondolatok befolyásának gyorsasága vagy lassusága, a törekvés minősége, a kedélyingerlékenységnek állapota, nemkülönben az ethikai nézetek és aesthetikai ítéletek vizsgálandók, melyek néha túlnyomólag bántalmazvák. A beszámításképesség megbírálásának általános mintája itt sem állítható fel, minden egyes esetet mint egyéni concret esetet szükséges megbírálni és az ethikai és értelmi képességekből, valamint a kedélyingerlékenység állapotából kell az egyéni összes képességre és felelősségre vonatkozó ítéletet alkotni.

A másodlagos téboly és elbutulás állapotainál a kórisme nem fog nehézséggel járni. Ezen állapotoknak kimutatható fejlődése búskomor vagy maniakális állapotokból, ilyeneknek maradványai téveszmék, érzékcsalódások, időnkinti izgatottsági állapotok, félelem alakjában, továbbá ily betegeknek különben mutatkozó indulathiánya és kedélyi elhaltsága, értelmi gyöngesége és szórakozottsága, többé kevesbbé észrevehető megrémülésnek jelei, stb. figyelemreméltó mozzanatok gyanánt szerepelnek.

46. észlelet. *Búskomorságból keletkezett elmegyöngeség. Gyilkosság.* 1878. szept. 12. Bunet, kapujában állva agyonlőtte Bourdin szomszédját, és azután nyugodtan

leült reggelizni. Egy órával később, midőn éppen ismét munkájához akart látni, elfogatott, és tettét bevallotta azon megjegyzéssel, hogy a szomszéd tolvaj volt. A néhány órával később eszközölt kihallgatás alkalmával ezen vallomását ismételte. Már 8 nap óta gondolkodott azon, hogy Bourdint megölje, mivel ez mindig szőlőt lopott kertjéből. Előtte való napon lőfegyvert és töltelléket vásárolt. Minthogy Bunet nem mutatott külső bánatot, különcz magaviseletet tanusított és már kétszer volt a tébolyda lakója, ennek folytán szakértői vizsgálat rendeltetett el.

Bunet 70 éves, szellemtelen tekintettel és petyhüdt magatartással, 35 évvel azelőtt czivakodás és per után elmebeteg lett, egyideig tébolydában volt, azóta magányos életet élt, magát és lakását elhanyagolta, az embereket kerülte, lakbért és adót nem fizetett; gyakran kiáltott úgy, hogy a szomszédságban is hallották, és állitotta, hogy sógora fát lop tőle; néha szomszédjait fenyegette és verte, úgy hogy mindenki félt tőle.

A megfigyelés alkalmával hallgatagnak, szellemileg és kedélyileg eltompultnak mutatkozott, egy ideig vonakodott enni, mivel megunta az életet. Azt hiszi, hogy joga volt Bourdint agyonlőni, mivel az tolvaj volt, neki pedig azt mondták, hogy tolvajokra szabad lőni. Bourdin tőle 10 frank áru szőlőt lopott, és így ő 24 frankért vett egy lőfegyvert; Bourdint beperelni úgy sem használt volna. Midőn azt mondák neki, hogy sóval eszközölt lövés Bourdin megijesztésére elegendő lett volna, figyel és azt feleli: „Igenis, az értelmesebb lett volna.“ A tett feletti bánata csak azon alapszik, hogy ő most börtönben van. Tettének jelentőségéről nincs tudomása.

A vélemény 25 év óta fennállott búskomorságból

eredt elmegyöngeséget mutat ki, azon rögeszmével, mely szerint őt birtokában károsítani akarják; kimutatja továbbá a vizsgált beszámításképtelenségét és közveszélyességét. (Annal. méd. psychol. 1879. május).

47. észlelet. *Elmegyöngeség heveny Psychosis után. Agyonütés indulatosság alkalmával.* 1866. márczius 7-én a N. Christine, 30 éves hajadon, 63 éves anyjának koponyájára baltával oly ütést mért, hogy anyja koponyája szétzúzott és a sérült 14 óra mulva meghalt. A tett nem tanúk előtt vitetett véghez. Christine már régóta czivakodásban élt anyjával, ki mint izgékony, perlekedő asszony volt ismeretes. Az utóbbi napokban élénk jelenetek jöttek létre kettőjök között. A leány állítása szerint anyja reá szitkolódott; ekkor ő is szidalmazni kezdte anyját, a kályhán levő baltát megragadta és anyjának fejéhez vágta. Mindjárt a tett után a szomszédasszonyhoz ment Christine és ennek a következőket mondá: „Most oda van; agyonütöttem. Miért nem hagyott békében.“

Christine ezen alkalommal egészen ki volt pirulva és nagy izgatottságban volt. A szomszéd asszony a meggyilkoltat vérében találta, mellette pedig a baltát. Christine nemsokára megjelent, felöltözködött, a vért feltörölte a padozatról, és anyjával nem is gondolt. Elfogattatván a tettnek minden körülményét elfogulatlanul elbeszélte, s tettét anyjának folytonos zaklatásai után teljesen indokoltnak találta. Állítja, hogy az soha sem bánt vele úgy, mint anyja, és hogy végre nyugalmat szerezzen magának, anyját agyonütötte. Tette erkölcsi és jogi jelentőségének tudatáról, megbánásról sem ekkor sem később szó sem lehetett.

Christine iszákos apától és ideges, izgékony, furcsa

anyától származik; ez utóbbinak nőtestvére elmebeteg. Egyik rokona anyai részről eskóros volt. Értelmi ethikai kiképeztetése csekély volt; már korán mutatkozott az önzés és csendes, magába zárkózott természet. A fanosodási szak, zavar nélkül folyt le. 19 éves korában Christine családjával kivándorolt Amerikába, a hol napszámos munkát végzett, tápkóros bántalmakban szenvedt, 1858. heveny méhlobban betegedett meg, melyhez három nap után heveny tévelygés (Delir. acut.) tünemények szegődtek, mely 6 heti tébolydai tartózkodást tett szükségessé. Azóta rendetlen, nagymérvű havi vérzések, sápkóros és ideges nehélyek, fokozódó izgékonyság; komor, gondolkodó, magába zárkózott csöndes természet, rásztkóros lehangoltság, az értelmiség csökkenése, időnkint megzavarodás érzete a fejben.

1858-ban családjával visszatért Németországba, és minthogy Christinenek iszákos apjánál és czivakodó anyjánál az élet nem tetszett, szolgálatba lépett, melyből 1865-ben karácsonykor tért vissza szüleihez.

Munkaadóik egyhangulag kiemelik daczos, magába zárkózott természetét, önfejüségét, nagy ingerlékenységét, időnkinti vértorlódásait és megzavarodási állapotait, melyeknél zavartan beszélt és edényeket tört össze. Szolgálati hasznavehetőségének csökkenése miatt kénytelen volt szolgálatát folytonosan változtatni, míg végre helyet nem kapott és haza ment. Perlekedő anyjával való együttléte szükségkép fordulóponthoz vezetett, melyet amaz sejtett is. Heves szóvita vezetett e fordulathoz. A leány, anyjának azon nyilatkozata által, hogy ő rossz személy, legnagyobb mérvben felindulva és a boszuállás határozatlan érzete által indíttatva megragadta a baltát és anyjához vágta. Állítja, hogy eszén volt,

de nem hitte, hogy anyját agyonütheti, ezt nem is szándékolta. Hogy így történt a dolog, annak nem ő az oka; szükséges lett volna, hogy anyja őt békében hagyja. A tett pillanatában feje nagyon meleg és zavart volt. A tébolydában eszközölt megfigyelés gyönge elméjű egyén képét eredményezte. Magába zárkózva élt, nem gondolt környezetével, szerette a nyugalmat; mindent parancsolni kellett neki, mire az elrendelt dolgot gépiesen elvégezte. A gondolkodási folyamatok lassúk, nehézkesek, ethikai és jogi fogalmai néhány emlékekre szorítkoznak a katekismusból és egyes ifjusági iratokból. Elvontan felfogja, hogy bűnt képez valamely embernek meggyilkolása, azonban ezt saját viszonyaira alkalmazni nem képes. Állítja, hogy anyja rosszúl bánt vele, és hogy békében kellett volna őt hagynia. Valóságos bánatot nem ismer. Társadalmi érzetek hiányoznak. A beteg folyvást idegfájdalmakról panaszkodik, melyeknek oka kétségkívül vérszegénységben és méhtörmülékben rejlik, és melyeket a beteg rásztkóros módon túloz. Ha egészségi állapotáról tett naponkinti jelentései nem vétettek tekintetbe, akkor heves haragra lobbant, azonban önként is jelentkeztek gyakran igen jelentékeny indulatok. Ezek kitörését a fejnek torlódási vörössége, a különben fénytelen szemeknek félelmetes szikrázása, durva beszéd, zajos föllépés és járkálás árulák el; ezek után a képzetek megzavarodása és a személyek félreismerése következett be, és egy alkalommal csak a betegnek éppen kellő időben eszközölt elkülönítése óvta meg a környezetet tettlegességektől. Ily kóros indulati állapotok többnyire gyorsan elmultak, s a beteg maga is panaszkodott ilyenkor a fejben érzett hőségről és zavarodásról, s ily álla-

potokat 1858-ban történt megbetegedése óta gyakran érzett.

A törvényszéki orvosi vélemény ezen következtetésre jutott: Ch. nem kretin, csak középfoku buta, s a tett pillanatában a leghevesebb indulat állapotában volt, melynek következtében a szabad akarat hiányzott, lehetséges, hogy az érzékek és az értelem teljes mulékony zavarodásának állapotában, tehát hiányzó szabad akarat mellett követte el a tettet."

Egy felülvélemény, mely a személyiség összes testi és szellemi részleteit tekintetbe vette és azokat összetétileg értékesítette, kimutatá, hogy Ch. 1858-ban kiállott heveny téboly óta szellemi gyöngeségi állapotban (nagy kedélyizgékonyság, a jellem megváltozása, az értelmiség csökkenése, az erkölcsi „én"-nek elsatnyulása, melynek helyét kóros önzés foglalja el, rásztkóros lehangoltság) szenvedett, melynek lefolyásában időnkint heves indulatteljes izgatottsági állapotok jelentkeztek kifejezett fej-vértolulásokkal, a fejnek hőségével és megzavarodás érzeteivel. Ily indulatteljes állapot idejére esik a tett elkövetése. Ch. oly mérvben elmebeteg, hogy az általa elkövetett bűn büntethetőségének tudata teljesen vagy csaknem teljesen hiányzónak tekintendő. Felmentés. Téboly. (Saját észlelet.)

További esetek: Vierteljahrsschr. f. ger. u. öffentl. Med. 1867. 5. füz. — Henke, Zeitschr. 1833. 19. pótfüz. p. 93. (Butaság búskomósággal. Anyagyilkosság). — Yellowles, Journal of mental science, Januar 1877. (Gyilkosság. Másodlagos elmegyöngeség búskomorság után). — Bulard, Annal. méd. psych. 1873. Novemb. (általános megzavarodás hysteromaniakalis rohamok után. A férj meggyilkolása). — Foville, u. o. 1866, Januar.

(Butaság örjöngés után. Tolvajlás). — v. Krafft, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. 1867. 1 füz. (Butaság búskomorság után; anyagyilkosság búskomorsági rohamban). — Knecht, u. o. 1868. 2. füz. (másodlagos szellemi gyöngeség. Gyujtogatás. 5 évi fegyház). Gérand, Annal. méd. psychol 1878. Jul. (másodlagos általános megzavarodás. Gyilkossági kisérlet).

6. *Szellemi gyöngeségi állapotok fejsérülések után (Trauma cap.)* [1]

Nem csekély jelentőséggel birnak a szellemi gyöngeségi állapotok, fejsérülések és agyrázkódtatások után.

Ezen állapotok külerőszak folytán keletkezett szöveti elváltozásoknak (agyhártyalob, agylob) közvetlen, vagy pedig az edényzsongjában mélyen megrázkódtatott agynak folytonosan ismétlődő torlódások által föltételezett lassankinti következményei lehetnek, vagy végre a külerőszak által előidézett eskór által föltételezvék.

A szellemi gyöngeség az alig észrevehetőtől a tökéletes butaságig terjedhet. Nem ritkán az ethikai működések túlnyomó csökkenése, a jellem rosszabbra változása, erkölcstelen hajlamok és ösztönök képezik a túlnyomó kórtüneményeket. Ezen gyöngeségi állapotoknak (fejre ható külerőszak után) igen gyakori jellege a jelentékeny kedélyingerlékenység, mely heves haragralobbanásokra szolgáltat alkalmat. Az edényzsongnak oly gyakori csökkenésénél torlódási agyi állapotok kedély-

[1]) *Irodalom.* L. v. Krafft, über die durch Gehirnerschütterung hervorgerufenen psych. Krankheiten. — Erl. 1868. Brower, Chicago med. Journal 1879. p. 609.

és Alkohol-ingerekre igen könnyen lehetségesek, és alkalmat szolgáltatnak kóros indulatokra és Alkohol-állapotokra (l. alább: kóros öntudatlanság).

Valamely kórelőzmény útján kimutatott és esetleg a koponyán észlelhető fejsérülés, vádlott egyéneknél figyelembe veendő, de csak azon esetben bír jelentőséggel, ha következményi tünemények (hüdések, érzéki zavarok, eskóros tünetek, főfájás, torlódásra való hajlam, Alkohol iránti türhetlenség) mutathatók ki. Ha azután e mellett psychikai tünetek (jellem megváltozása, kedély-ingerlékenység, értelmi és ethikai hiányok) is találhatók, akkor azoknak vonatkoztatása a behatott külerőszakra alig fog kételyre akadni. Hogy mily gyakran hagyatnak figyelmen kivül a szellemi gyöngeségnek fejsérülések után jelentkező tünetei a törvényszék előtt, azt a casuistika mutatja.

48. észlelet. *Elmegyöngeség fejsérülés után. Gyilkosság az indulat alkalmával.* Szept. 12-én L. 30 éves, nős napszámos agyonlőtte szomszédját és unokatestvérét H-t és a tett után azonnal följelentette magát. 11 órakor L. a ház elé kiment vizért. H-nak felesége férjéhez e szavakat intézte „nézd csak, hogy nevet ismét ez a bolond.“ Erre szóvita és birkózás következik; végre szétmennek. „H. folytatja csúfolodásait, L. pisztolyhoz nyul, H. gúnyosan odakiáltja: „hát löjj“ és ajtaja elé áll. L. elsüti a pisztolyt és H. halálosan sérülve összerogy. A gyilkos megijedve fut a helység birájához és följelenti tettét, mely fölött őszinte bánatot mutat.

H-ék rossz szomszédok voltak, kik L-t folytonosan ingerelték, míg ez utóbbi a legjobb hírben állott.

L-nek feltünő magatartása a kihallgatás alkalmával, úgyszintén merev tekintete a vizsgáló birónak fel-

tünt és az utóbbit törvényszéki orvosi vizsgálat eszkö zöltetésére indította. L. 21 éves koráig csendes, értelmes, tisztességes ember volt. Ezen időtájban súlyos fejsérülést szenvedett és csak hosszas betegeskedés után gyógyult fel. Ezen időtől kezdve megváltozott. Néha mélyen elgondolkodva tekintett maga elé, máskor feltünően víg volt, feje kipirult; igen izgékony és fecsegő lett. Ingerlékenysége az előrehaladó korral fokozódott, feleségével, gyermekeivel csekély dolgok miatt garázdálkodott, gyakran nézett mereven maga elé, gondolatnélkülivé vált; gyermekes játékokkal foglalkozott, úgy, hogy a községben csak „a bolond“ melléknévvel illették. A börtönben is igen gyermekesen viselte magát; kihallgatások alkalmával merev tekintet, elmegyöngeség, szórakozottság, buta, indokolatlan nevetés. Megmaradt gyermekes mentegetődzésénél, hogy csak azért lőtt, mert H. úgy parancsolta, és hogy nem hitte, hogy a pisztoly elsülhet. Bánata felületesnek bizonyult be, tulajdonképi betekintés tettének jelentőségébe nála hiányzott. A büntetésre való kilátás, reá nézve közönyös volt. Koponyasérülés nyomai nem találtattak. A vélemény kiemeli, hogy L. fejsérülés után elmegyöngévé és igen izgékonnyá vált, és az indulat állapotában az akaratmeghatározási szabadság hiányában követte el a tettet, mire fölmentetett és tébolydába adatott. (Saját észlelet.)

További esetek: Gaulke, Casper Vierteljahrsschr. XXIV. p. 319. (Feleség meggyilkolása. A bonczolás által kimutatott, föl nem ismert agybántalom psychikai zavarokkal. — Friedreich's Blätter 1885. p. 76. (Külerőszaki elmezavar. Erőszaktétel és gyilkosság. Kivégeztetés).

c) Aggkori elmezavar (Dementia senilis). [1]

A magasabb életkorban jelentkező általános testi visszafejlődési folyamat az agyat is illeti és megváltoztatja a jellemet és a szellemi működésképességet. Az aggastyán meggondoltabbá válik nézeteiben és itéleteiben, túlnyomólag a multban él, kevesebb érdekkel viseltetik a jelen és a jövő kérdései iránt, lassabban gondolkodik, nehezebben emlékezik a közelmult tényekre. Eszmeköre korlátolttá válik, akarata nem szilárd, sőt könnyebben befolyásolható. Ezen aggkori jellemváltozás észrevétlenül szellemi gyöngeségi állapotba mehet át, mely a nagyfokú elmezavarig fokozódhatik. Az agynak ütércsontosodások és szívelzsírosodás folytán létrejövő elégtelen táplálkozása ily esetekben az agynak sorvadását idézik elő, melynek kórodai kifejezését éppen a szellemi képesség csökkenése képviseli. Gócz-megbetegedések gutaütéses és lágyulási góczok alakjában gyakran szövődnek a sorvadás folyamatával és hüdéseket valamint a beszédképtelenség tüneményeit idézik elő.

Kórodai áttekintés. Az aggkori elmezavar többnyire észrevétlenül fejlődik az aggkori jellemváltozásból. Önzés, fukarság, itéletbeli és emlékezési hiányok mind világosabban előtérbe lépnek. Nem ritkán szédülés, gutaütés, eskórszerű rohamok lépnek fel, és tisztán kifejezett értelmi hiányokat hagynak hátra. Gyakran már megjelenésök előtt hosszabb idővel mutatkozik az ethikai érzetek és erkölcsi indokok szembeötlő csökkenése. A bántalom előrehaladásával súlyos emlékezési zavar jelentkezik, mely főleg a közelmult eseményeket törli ki

[1] *Irodalom*: Legrand du Saulle, Annal. d'hygiéne 1868. Oct.

az emlékezetből, továbbá mélyebb öntudatzavar, mely a tér és idő fogalmára egyenletesen kiterjeszkedik. A betegek az utczán, saját házokban nem találják fel többé magokat, nem képesek eligazodni, nem találják holmijokat és azt hiszik, hogy ellopták, míg ellenben ők támadnak meg könnyen idegen vagyont. A szellemi hanyatlás ezen képében búskomor és mániakalis állapotok, valamint üldözési téveszmék is föllépheznek. A búskomorak nagy félelem, az indulatszerűek romboló cselekmények által közvetitvék, és nihilisztikus téveszmék által tünnek ki. A mániakalis izgalmi állapotok a man. exaltatiótól kezdve az őrjöngésig mindenféle árnyalatot mutatnak. Az előbbit gyakran Erotismus kiséri s az könnyen vezet fajtalansági bűn elkövetéséhez. Az üldözési tévengés eseményszerű, rögtöni töredékes. A lemészároltatás, világpusztulás rettenetes elmegyönge eszmék mellett a lopásnak, megmérgeztetésnek téveszméi is előfordulnak. Visszahatási félelmi állapotokban öngyilkossági kisérletek és támadó cselekvények az ellenségesen félreismert környezet ellen nem ritka tünemények. Nevezetesen éjjel fokozódik (élénkül) a tévengés érzékcsalódások által. A betegek képzelt tolvajok és gyilkosok ellen védekeznek. A bántalom kimenetelét a tökéletes elbutulás állapotai képezik.

Ily betegek nem ritkán törvényszék elé kerülnek. Leggyakoriabbak a fajtalansági kihágások, nevezetesen kis gyermekek iránt, indokolva nemi izgékonyság által csökkent ethikai és értelmi ellenállási képesség mellett; kivánatos, hogy mindenütt, a hol aggastyánok ily fajtalanságot követnek el, a szellemi állapotnak orvostörvényszéki megvizsgálása rendeltessék el, minthogy azoknak alapját csaknem mindig mániakalis izgalmi állapot ké-

pezi mint az aggastyáni elmezavar bevezetése, vagy pedig előhaladott aggkori elmezavar az ethikai és jogi érzetek megszünésével.

A búskomor állapotok a hozzátartozók gyilkolásához vezethet azon indokkal, hogy azokat az éhhaláltól, az általános pusztulástól, stb. megmentse.

Üldözési tévengés és félelmi rohamok merényleteket tételeznek fel az ellenséges módon félreismert környezet ellen, továbbá föltételeznek alaptalan árulkodásokat a törvényszék előtt, stb.

A törvényszéki orvosi kórisme hivatva lesz értékesíteni valamely szervi agybántalom tüneteit (hüdés, beszédképtelenség) a jellemváltozás (izgékonyság, bizalmatlanság, ethikai hiányok), szellemi gyöngeség tünetei mellett (emlékezési gyöngeség főleg közelmult dolgokra nézve, gyors szellemi kifáradás, zavar, öntudati zavar, a személyek félreismerése), valamint netalán jelenlevő tévengéseket és érzékcsalódásokat.

49. észlelet. *Erkölcsi elsatnyulás aggkori elmezavar alapján. Leány-gyilkosság.* 1861. márcz. havában a grenoble-i törvényszék előtt egy 67 éves aggastyán jelent meg leánya meggyilkolásának vádja alatt.

Azelőtt néhány évig magaviselete kifogástalan volt, az erkölcsiség, vallásosság és a derék családapa mintája gyanánt szerepelt.

Lassankint mély, megmagyarázhatatlan változást szenvedett jelleme. Az erkölcsös, tisztességes emberből hetyke és parázna ember lett, kinél hiába kerestek szégyenérzetet. Ezen megváltozásnak oka nem volt található, hacsak nem agyának aggkori visszafejlődése volt az, mely néha ily erkölcsi elváltozást szokott létrehozni. Reynaud élete az utolsó években nemi kicsapongások

lánczolatából állott; szeretőt tartott, de ezenkívül még nemi viszonyt tartott fenn egy 26 éves asszonynyal. A levelek, melyeket ez utóbbihoz irt, telve voltak a legtúlcsapongóbb dolgokkal, ugyanazon levelekben a nőnek a legfajtalanabb indítványokat teszi, és oly szenvedélyességgel és érzéki vágyakodással fejezi ki magát, mint a hogy az fiatal embernél is alig volna képzelhető.

Hogy mennyire volt nemi ösztöne fokozva, azt 20 fiatal asszony tanusítja, kikkel az utóbbi években közösült. A bűn, mely a törvényszék elé vitte, abban állott, hogy leányát, midőn azt szeretőjével együtt találta, megölte — de nem erkölcsi méltatlankodásból, hanem féltékenységből. A leány szeretőjére lőtt és háton találta azt azon pillanatban, midőn az ablakon keresztül meg akart szökni, azután tőrrel meggyilkolta leányát. Midőn ennek szeretője megrémülve segítségére sietett, halálküzdelemben találta. Míg a haldokló mellett imádkozott, addig a gyilkos leányának meztelen kebelén jártatja szemeit és mondá: „mégis szép nő, szép szerető volt.“

Reynaud hidegvérüséggel tűrte elfogatását, később sem mutatott bánatot borzasztó tette fölött. Kéjérzetes kényelemmel és latoros mosolylyal ült a vádlottak padján, melyen a legnagyobb nyugalommal hallgatta meg élethossziglan tartó börtönre való elitéltetését. (Despine, psychol. naturelle, tom. II. p. 598).

50. észlelet. *Fajtalan cselekedetek egy fiú iránt.* 1862. márcz. 29-én a párisi Jardin des plantes-ban egy $78^1/_2$ éves úr közeledett egy 13 éves fiúhoz, ki gyíkokat nézegetett, és annak nemzőrészeihez nyult ezen szavakkal: „ejnye be szép kis gyík.“ A fiú távozott, de az öreg követte, és ismételve megkisérté eljárását. Minthogy hasonló erkölcstelenségek miatt már régóta gya-

núban volt és rendőrileg figyelemmel kisérték, most tettén rajtakapatva elfogatott.

H. testileg egészséges, de szellemi képessége csökkent. Néha eltérőleg, összefüggés nélkül beszél, a nélkül azonban hogy tévengene. Emlékező tehetsége nagy mérvben szenvedett, azonban mindeddig képes volt polgári jogait és kötelességeit teljesíteni. Kihágásáról mitsem akar tudni és feddhetlen multjára hivatkozik. A szakértői vélemény kezdődő aggkori butaságot következtetett, mely a beszámítás képességét korlátolta. H. nem ítéltetett el. (Legrand du Saulle, La folie, p. 530.)

További esetek: Legrand du Saulle, la folie p. 593. (Erotomania). — Livi, Archiv italian. 1878. 1. füz. (erkölcsi vétség). — Motet, Annal. d'hygiéne publ. 1878. Jan. (Erőszak-elkövetés és vérparáználkodás). — v. Krafft, Friedreich's Bl. 1878. (egy adóhivatalnoknak kérdéses hivat. hűtlensége).

d) Hüdéses elmezavar (Dementia paralytica). [1]

A szerzett szellemi gyöngeségi állapotok terén kétségtelenül legnagyobb jelentőséggel bír a törvényszékre nézve az elmebetegeknek úgynevezett idült agylágyulása. Fontossággal bír pedig gyakori előfordulása és a büntetőtörvénybe való ütközések miatt, melyekhez vezet. Ezenfelül kezdő szakaiban elég gyakran megtörté-

[1] *Irodalom:* Legrand du Saulle, étud. méd. légale sur la paral. gén. Gaz. des hôp. 1866. Nr. 124—130. L. Friedreich's Bl. 1867. 2. füz. — Simon, Gehirnerweichung der Irren 1871. — v. Krafft, Friedr. Bl. 1866. 2. füz. (a hüdés alábbhagyásai). — Maudsley, Tolvajlás mint a hüdés tünete, the Lancet 1875. nov. — Mendel, d. progr. Paralyse. Berlin 1880.

nik, hogy nem ismerik fel, és ez által igazságtalan elítélések idéztetnek elő.

Kórodai áttekintés: A hüdéses elmezavar előhaladó lefolyású és átlagosan 3 évi tartamú idült agybetegséget képvisel. Rendesen halálosan végződik és halál után az agyhártyák és az agy kéregállományának nagyterjű idült lobját mutatja. Két főtünettel jár — psychikai és mozgatag tünetekkel. Psychikai tekintetben előhaladó elmezavar kórképe található a búskomorságnak, nevezetesen a rásztkórosnak, továbbá az őrjöngésnek, a nagyzási tévengésnek mulékony képeivel. A mozgatagsági zavarok általánosak, belterjességre és kiterjedésre nézve igen változók, összrendezettiek, előrehaladók, míg végre teljes összrendezettségi hüdés áll be. Túlnyomólag a beszédben és a locomotorikus működésekben nyilvánulnak. Mint esélyek előfordul egyes idegek és izomcsoportok félhüdése, továbbá előfordulnak gutaütéses és eskórszerű rohamok.

A bántalom hónapokra — évekre terjedő előzményi szakkal kezdődik, mely a szellemi gyöngeség kezdődő jellemváltozás, alkalmi izomelégtelenség, ájulási és gutaütéses rohamok és torlódásnak tünetei, valamint beszédképtelenségi tünetek által jellegzetes. Ehhez szegődik mániakalis túlgerjedés, mely nagyzási téveszmével járó őrjöngésbe megy át (classikai alak), vagy pedig a betegség az előzményi szak után mindjárt rásztkórosbúskomor állapottal jelentkezik. A bántalom mint egyszerű elmezavar (Dementia) szövődményes állapotok nélkül is (legfölebb episodikus őrjöngési rohamokkal) folyhat le. A végső szakban mély elmezavar áll fenn a beszédképesség elvesztésével (részint beszédképtelenség — Aphasia — részint összrendezetti hüdés), továbbá a vég-

tagok hasznavehetlenségével (Ataxia, a mozgási képzetek elvesztése) és aszálylyal (Marasmus) jár. Ezen szakok mindegyikében heteken — éveken át tartó alábbhagyások lehetségesek.

Kórismei nehézségek miatt törvényszéki fontossággal bírnak: az előzményi szak, továbbá a mániai túlgerjedésnek szaka és az egyszerű elmezavaros hűdésnek esetei.

Az előzményi szak több évig tarthat és a szokásoknak és hajlamoknak, az egész jellemnek lassankint létrejövő elváltozására szorítkozhatik. Ezen változás sokszor túlnyomólag az ethikai oldalt illetheti, a mennyiben az illemre és szokásra vonatkozó előbbi elfogadott és irányadó fogalmak meglazulnak sőt teljesen elmosódnak. A betegek cselekvése és működése ilyenkor a nemorvos előtt egyszerűen erkölcstelennek tünik fel. A betegek elhanyagolják dolgaikat és külsejöket, korcsmákban és bordélyházakban csavarognak, idegen vagyon elsajátításába bocsátkoznak, verekedésekbe keverednek, a nyilvános illem iránt sértéseket, házasságtörést követnek el, vagy pedig csalás, okmányhamisítás, csalárdbukás miatt vizsgálat alá kerülnek.

A betegnek megbirálása ezen időszakban nehézséggel járhat. A szakavatottra nézve az illető egyén egész lényegének és jellemének ezen indokolatlan, folytonosan előrehaladó és élesen kifejezett megváltozása útmutatás gyanánt szolgál az állapot kóros természetére nézve. A látszólagos erkölcstelenséghez, szokatlan kedély-ingerlékenységhez és állhatatlansághoz azonban gyakran már ezen időben is szegődnek a zavart meggondoltság tünetei és az értelmi működésképesség csökkenésének jelei. A betegnél hiányzik fonák eljárásába való betekintés,

nem érzi, hogy magát, becsületét, családját és üzleti érdekeit tönkre teszi, a gondolatmenetnek bizonyos gyöngeségét és lomhaságát mutatja; feledékenységet árul el; munkája nagyobb fáradságába és időveszteségébe kerül. Az előbb körültekintő kereskedő merész vállalatba bocsátkozott, mely erejét és hitelét sokkal túlhaladta, becsületét és lételét jelentékenyen veszélyeztette. A tőzsde embere ismételve szekrényében felejtette kulcsát, főkönyvébe nagyobb tételeket nem vezetett be, más tételeket rosszúl adott össze, alakilag helytelen váltókat állított ki, szelvények beváltását elfeledte. A katonatiszt lomha lett megjelenésében, pontatlan szolgálatában, a hivatalnok elmulasztja a hivatalos órákat, félretesz fontos okmányokat vagy éppen a papirkosárba dobja azokat.

Mindezek csak csekélységek a beteg véleménye szerint, de a szakértő előtt a bekövetkező öntudati zavar és az emlékezet csökkenésének fontos, komoly jeleit képezik.

A könyvekbe és iratokba való betekintés ezen időszakban az elhomályosodott szellemi világosságnak, meggondoltságnak és figyelemnek nevezetes nyomait mutatja időszámítási és számlálási hibák, hiányzó vagy helytelen interpunctió, kifelejtett szavak és betűk, az egyenes vonaltól való eltérések, a papir tisztátlansága alakjában.

Nem ritkán már akkor jelentkeznek itt-ott vértorlódások, ájulási rohamok, könnyű beszédzavarok, a láták egyenlőtlensége, időleges arczideghüdés, hangtalanság tünetei.

Míg az egész lényegnek és jellemnek ezen változásai mindinkább kifejlődnek, a psychikai gyöngeség mindinkább kézzelfoghatóbb, gyakran közbelépő mánia-

kalis túlgerjedés áll be, melyben már most is itt-ott desultorikus nagyzási tévengések jelentkezhetnek.

A psychikai gyöngeségnek tüneményei a fokozott agyműködés ezen szaka által elfedetnek, a beteg tevőlegesebbnek, működésképesebbnek mutatkozik semmint egészséges napjaiban, élczes, éles elmét, vállalkozási szellemet mutat súlyosan zavart meggondoltsága daczára.

A kórelőzmény, az ideiglenesen fokozott vakító tevőlegesség és működésképesség daczára nyilvánuló és emlékezési gyöngeségre, zavart meggondolásra, akaratgyöngeségre, nagyobb befolyásolhatóságra és ingerlékenységre vonatkozó tünemények, továbbá az írásbeli följegyzések tanulmányozása, időnkinti fejbeli vértorlódások, ájulások, gutaütéses rohamok, az ajkak reszketése és rángása, beszédbeli zavar, egyenlőtlen láták, félhüdések és hüdések biztosítják a kórismét. Annál gondosabban puhatolandó ki a kórelőzmény, minthogy ily betegek, ha a börtönben tartatnak, az elkülönítettés, gyönge étrend és kihágásokra való alkalom-hiány által kórtüneményeiknek nagy részét elvesztik és ekkor azoknak pillanati megfigyelése kevés positiv adatot szolgáltat.

A büntető törvénynyel való többféle összeütközéshez vezet az ezen betegségi szakban a maniakalis izgalom vésztüneményeként jelentkező szeszes italokra és nemi kihágásokra jelen levő hajlam, valamint a szintén mutatkozó elsajátitási hajlam. A nemi izgatottság családi botrányokhoz, az erkölcsiség durva sértéséhez, szerelmi kalandokhoz, elcsábításokhoz, párbajokhoz vezet. A korcsmai élet a betegség által már föltételezett rendellenes kedélyingerlékenység és alkohol iránti türhetlenség folytán verekedésekhez, becsületsértésekhez, testi sértésekhez, a rendőrség elleni ellenszegüléshez és érzékeny

pénzbírsághoz és szabadságbüntetésekhez vezet, melyekre a látszólagos iszákos egyén elitéltetik.

Végre a tévengés kitör és a környezet sejtelmeit egyszerre rettenetes valósággá változtatja. Az állapot akkor nem kétes többé, de gyakran még sokáig tart, míg a beteg ártalmatlanná tétetik és korlátlanul fokozott akarása és képessége mellett csak rövid idő szükséges arra, hogy magát és hozzátartozóit pénzügyi tekintetben tönkre tegye. A betegség ezen időszakába esnek esztelen vállalkozások, tömeges bevásárlások és ajándékok. Minden meggondolás nélkül sajátítnak el a betegek ekkor idegen vagyont is, minthogy nagyzási téveszméjökben mindent saját tulajdonuknak tartanak.

Az előrehaladott psychikai gyöngeség, az öntudati zavar és emlékezési gyöngeség, a nagyzási téveszme, a képzetek és törekvések elhamarkodása, az ugráló eszmemenet, az írásbeli dolgozatok, melyekben a képzetek lefolyásánál alaki zavarok és a kezeknek kezdődő bizonytalansága tisztán nyilvánulnak, az illető esetnél kétséget többé nem engednek.

A Dementia időszakában a betegek nagyfokú öntudati zavarok által válnak veszélyesekké. Nem képesek többé az enyém és tied, hely és idő közt különbséget tenni, benyomulnak idegen lakásokba azon véleményben, hogy saját lakásuk, és tárgyakat visznek el onnan; idegen földeken aratnak, czélnélküli munkálkodásban kárt tesznek, tűzvészt okoznak, minthogy azon hiedelemben, hogy kályha vagy tűzhely, ott a hol éppen vannak, tüzet gyujtanak, vagy vigyázat nélkül égő tárgyakat elszórnak. Szerfelett gyakori ezen időszakban a tolvajlás, többnyire önzés nélküli elsajátítása nagyobbrészt értékte-

len tárgyaknak, és pedig oly durva, ügyetlen módon, hogy a felfedezés a tolvajlást nyomban követi.

Ily betegeknek emlékezési gyöngesége e mellett igen jellegzetes. A tett elkövetése után néhány percz múlva a lopott tárgy birtokában rajtakapatva, gyakran nem is tudják többé, hogy miképen jutottak hozzá és mint látszólagos ravasz gazemberek tagadják a lopást, egyszerűen azon okból, mivel már nem tudnak róla semmit. Ily betegeket lopás tekintetében a menhelyeken kell megfigyelni. Semmi sem biztos előttük és az ápoló zsebeikből minden estve gyakran értéktelen és egészen különböző tárgyakat ürítnek ki. A nagyzási téveszme maradványai, az itélet gyöngesége, valamint érzékcsalódások, melyek a tárgyaknak jelentékeny képzelt értéket tulajdonítanak, továbbá az enyém és tied, valamint a jog és erkölcs minden fogalmának hiánya indokolják ezen tolvajlásokat.

Ily előrehaladott esetek megbirálása nem jár nehézséggel. A roppant öntudati zavar, az emlékezési és itélet-gyöngeség, a közönyösség és belátáshiány, a súlyos agybántalomnak félreismerhetetlen jelei, melyek az arczkifejezésben, beszédben, tartásban, járásban nyilvánulnak, biztosítják a kórismét.

Az öntudati állapotnak érintett sajátságai ily beteg cselekvényei erőműzetének egészen sajátságos jelleget kölcsönöznek. Cselekedeteik figyelemreméltó nehézkességgel, kiméletlenséggel, durvasággal, ügyetlenséggel és terv nélkül eszközöltetnek. [1]

[1] Megfigyelésem alatt álló betegeim egyike idegen házba benyomult, levetkőzött és a családbeli leányhoz ágyba akart feküdni. Nem ritkán fordul elő meztelen megjelenés, a nemzőrészek mutogatása, az utczán eszközölt önfertőzés. (Ily esetek Tardieu-nél,

Feltünően gyakoriak ezen súlyos halálos betegség lefolyásában hónapokig sőt évekig tartó alábbhagyások, melyek oly jelentékenyek lehetnek, hogy a tapasztalatlan a beteg felgyógyulását hiszi, továbbá, hogy a beteg ismét foglalkozása után képes járni. Azonban ezek soha sem valódi megszünési szakok (félbenhagyások). Psychikai gyöngeségnek jelei, könnyű befolyásolhatóság, ingerlékenység, jellembeli rendellenességek, hiányos belátás kóros állapotába, ájulási és torlódási rohamok még az alábbhagyásnak legnagyobb mérvben kifejezett eseteiben is azt mutatják, hogy a betegség csak csökkent, de nem szünt meg.

51. észlelet. *Gyujtogatás. Dementia paralytica.* Ch., nyelvtanító, 56 éves, sokat vétkezett in Bacho et Venere. 1864. július havában meghalt ágyasa. Rövid idővel ezután egész lényege tökéletesen megváltozott. Elhanyagolta hivatását, czél nélkül csavargott a város környékén, élénk mozgásokkal és önmagával beszélgetve. Régi barátjainak az utczán nem köszönt, a korcsmában beszédei gyakran nem voltak összefüggők; feledékeny lett. Irásbeli dolgozataival nem igen boldogult, külseje mindinkább a szellemi és testi elsatnyulásnak képét

sur les attentats aux moeurs. 1878. Mendel, die progr. Paralyse der Irren 1880. p. 123. Legrand du Saulle, la folie p. 519.) Egy beteg, kit Magnan idéz, egy hordó bort akart egy borkereskedő ajtaja előtt elsajátítni és megkért 2 rendőrt, hogy az elszállításnál segédkezzenek, a mit ezek jóhiszemüleg meg is tettek. Észlelésem alatt álló betegeim egyike fényes nappal más tehenét hajtotta el a mezőről a szomszédvárosba, hogy ott eladhassa.

Darde, du délire des actes dans la paral. gén. Paris 1874, egy betegnek esetét (22. észlelet) beszéli el, ki a kórházi sebészt gyülölte és bottal s tőrrel fölfegyverkezve két rendőrnél tudakolta az orvos lakását, mivel azt meg akarja ölni !

nyujtá. Október kezdetén az utczán sokszor találtatott kicsüngő hímtaggal; gyakran állított meg az utczán nőket és azokkal közösülni akart.

Október 15-én lőporgőz tódult ki szobájából. Kinyitották az ajtót és kezében pisztolylyal találták, míg az asztalon félig elégett lőpor volt. A rendőrségnél kijelentette Ch., hogy benyomuló rablók ellen akarta magát védelmezni. A háziak eljárását bosszúnak tartották, mivel különböző illetlenség miatt megszólították volt. Ch. ugyanis a házban ott vizelt, a hol eszébe jutott, és egy mahagon-szekrény fiókját választotta székletéti helyül. Midőn ezért megszólították, erőszakossá lett, és háziasszonyát elverte. Börtönbe záratva a padozatot és a falakat berondította. Kihallgatás alkalmával mindezt tagadta. A törvényszéki orvosnak október 16-án szerkesztett véleménye a következőket mondja:

„Feleletei értelmesek voltak és azt mutatták, hogy emlékező tehetsége, emlékezése és megfontolása zavartalan volt. Tökéletesen helyesen és összefüggően beszélt, elbeszélte a dolog folyamatát, az eseményeket jelentéktelenéknek, a lőpor meggyuladását esetlegesnek igyekezett feltüntetni. A mennyire a személyesen előttem teljesen ismeretlen emberrel tartott beszélgetésből tapasztalhatom, ő tegnap estve sem szellemileg zavart, sem részeg nem volt, hanem heves, szenvedélyes természetünek látszik lenni és a cselekményeket haragjában és izgatottságban látszék elkövetni.“

Ch. a börtönből elbocsátatott, 23-án éjjel a háziúrnak ablakait betöri. 26-án egy idegen házba nyomul be, megállíttatik és azt mondja, hogy ládákat kell csürjébe vinnie. 28-án egy vendéglőben egy szőnyeget megyujt és jót nevet rajta.

A vendégek azt vélték, hogy tébolyodott, minthogy kabátját, mellényét és nyakkendőjét levetette volt, és szomszédjának minden tétovázás nélkül a hátára köpött. 29-én a város közelében fekvő ház égett le; Ch. rövid idővel azelőtt égő szivarral sétált volt arra és azt valószinűleg a ház melletti szénaboglyába dobta. A tűz közelében elfogatva és kérdeztetve, hogy ott mit művel, kijelenté, hogy vakandokat akar fogni. A vizsgáló bíró előtt szivarját ismét meggyujtani törekedett.

Ch. január 7-ig fogságban maradt. Testileg jól érezte magát, csakis időnkint panaszkodott a fejben érzett ürességről és a nyakszirtben érzett nyomásról. Falánk és tisztátlan volt nagy mérvben. Igen kényelmesen érezte magát, nem unatkozott, nem gondolt a multtal sem jövőjével. Nov. 23. és dec. 3. kelt véleményeikben a törvényszéki orvosok kijelentették, miszerint képtelenek Ch. elmeállapotáról véleményt adni. Január kezdetén Ch. elkezdett bélsárral kenegetni, összefüggés nélkül beszélni, tárgyakat szétrombolni. E miatt megszólítva tagadta mindezeket, nyilvánosan emlékezési gyöngeségből. Öntudata annyira meg volt zavarva, hogy csizmáit kereste, és azt hitte hogy ellopták, noha lábain voltak.

A tébolydába történt fölvételekor jan. 7-én Ch. az előhaladott hüdés kórképét mutatta. Egyenlőtlen láták, tétovázó beszéd, remegő ajkak, tántorgó járás, bizonytalan irásvonások. Hugy- és bélsártarthatlanság. Falánkság. Tisztátlanság. Roppant öntudat-zavar és emlékezési gyöngeség, nagyfokú izgékonyság és durva erőszakoskodás.

A szakértői vélemény kimutatta a már hónapok óta fennálló szellemi zavart (Dem. paral.) és a Ch.-nak tulajdonított gyujtogatást mint az ily betegséggel össze-

kötött oly mérvű öntudatzavarnak következményét, melynél fogva képtelen volt cselekményeiről, annál kevésbbé tehát azoknak jelentőségéről, következményeiről és büntethetőségéről tudattal bírni. (Saját észlelet).

52. észlelet. *A feleség meggyilkolása. Dementia paralytica.* Május 13-án X. 46 éves kézműves nagy örömmel ment a szomszédokhoz azon hírrel, hogy felesége hirtelen meghalt. Minthogy rövid idővel azelőtt zajt hallottak a házban és X. többször nyilatkozott volt, hogy feleségétől meg akar szabadulni, ennek folytán a szomszédok bementek a házba, és a hullát meztelen állapotban, a megfojtás világos jeleivel találták. X. kezdetben mindent tagadott, állította, hogy szerencsétlen esetleg forog fenn, végre beismerte bűnét, melyet meggondolatlanságában elkövetettnek állított.

Régóta ideges és izgékony lévén, X. iszákosság folytán néhány év óta oly durva és izgatott volt, hogy tőle mindenki félt. Felesége már régóta elmebetegnek tartotta őt. Kihallgattatása alkalmával nagyzási téboly derül ki, mely nyilvánosan már régóta fennállott volt. Üzletét rendkivűli módon nagyobbítani akarta, és feleségétől, ki neki nagyon is csekély volt és ki még élete ellen is tört, megszabadulni akart. Ezen szándékát tétovázás nélkül ismételve kijelentette volt. Meg nem foghatta, hogy annak meggyilkolása végett oly nagy zajt ütnek. Jellegzetes volt a gyilkos közönyössége és gondatlansága. A reá következő megfigyelés alkalmával nagyzási téboly (időnkint Istennek hiszi magát), nagyfoku psychikai gyöngeség, érzékcsalódások, beszédzavar.

A szakértők kimutatták, hogy X. elmezavar állapotában (Dem. par.) követte el a gyilkosságot. (Annales méd. psychol. szept. 1875).

További esetek: Gyujtogatás: Annal. méd. psychol. szept. 1871.

Tolvajlás: Casper, Lehrb. kiadta Liman, 285. 286. eset. — Journal of mental science, January 1873. — Sander, Über Stehlsucht d. Geisteskranken, besonders in der paral. Form. — Casper, Vierteljahrsschr. XXIV. (az idevágó irodalom kijelölésével). — Brierre, Annales d'hygiène, 1860. októb. — Burman, Journal of. mental science, 1873. Jan. 1874. July.

Gyilkosság: Ebers, die Zurechnung. — Glogan 1860. 8. eset. — Lotze, Archiv f. Psych. VII. 2. füz.

Gyilkossági kisérlet: Annal. méd. psychol. Mai 1873.

Erkölcsiség elleni vétségek: Westphal, Archiv f. Psych. VII. p. 622. — Liman, Zweifelh. Geisteszustände, p. 190. — Legrand, la folie p. 519.

Kétnejüség: Petrucci, Ann. méd. psych. 1875. Mai.

Mérgezés gondatlanságból: Diberg, Archiv f. ger. Med. in Russland 1869. 4. füz.

5. *Az Alkohol okozta elmezavar.*

(Alkoholismus chronikus. Részegségi érzékcsalódás. Delirium tremens.)

Irodalom: Henke, Abhandlungen IV. p. 299 (régibb irodalom). — Legrand du Saulle, Ann. méd. psych. 1861. jul. és la folie devant les tribunaux, Paris 1864. p. 253. — Foville, Ann. d'hygiéne publ. XLIII. April 1875. — Roussel, L'ivresse publique. Gaz. des hôpit. 1871. 69—75. — Schweizer Correspondenzbl. 1872. 21. Baer, der Alkoholismus, Berlin, 1878. — Pelman im neuen Reich, 1878. I. Foville, l'Union méd. 1878. 136. 137. — Magnan, De l'alcoolisme. Paris 1874. — Delirium tremens: Goeden, Értekez. Berlin 1825. — Martini, Bemerkungen über Säuferwahnsinn. Bremen, 1828. — Rose, Pitha u. Billroth, Chirurgie I. 2. füz. — Graff u. Stegmayer, Einige Worte zur Beurtheilung des Säuferwahnsinns. Wiesbaden 1844. — Alkoholpsychosen. — Dagonet, Traité des mal. mental. 1876. p. 521. — v. Krafft, Lehrbuch d. Psychiatrie II. p. 173. — Nasse, Allgem. Zeitschr. f. Psychiatrie 34. 3. füz.

A legsúlyosabb káros hatást gyakorolja a központi idegrendszerre az alkohollal folytatott visszaélés. A következmény nemcsak az iszákosnál, hanem többnyire sarjadékainál is mutatkozik. A statisztika mutatja az iszákosok sarjadékainak csekély életképességét és idegbetegségekre főleg Idiotismusra, eskórra és szellemi betegségekre való hajlamosságát. Az Alkohol élvezése terén történő kicsapongásoknak öröklékenységi terhelő befolyása igen jelentékeny. Ily terhelő befolyások talaján (eskór, eszmegyöngeség, idegkóros alkat) ismét, részint rossz példa által, túlnyomólag azonban a gyönge idegek izgatási szüksége folytán, hajlamosság mutatkozik alkohollal való visszaélésre (időszakonkint mint Dipsomania vagy pedig tartósan) és a terhelt agy erre a legsúlyosabb psychikai elfajulási állapotok (butaság, erkölcsi téboly ösztönző cselekményekkel) alakjában hat vissza.

Az Alkohollal való visszaélésnek jelentősége a törvényszékre és a társadalomra nézve kiderül azon statisztikai tényből, hogy pl. Németországban a büntettek 50%-a Alkohol-kicsapongások befolyása alatt jön létre, hogy továbbá a tébolydákban történő felvételek 28 %-a az iszákosság bűne által okoztatik és számtalan család pénzügyi romlása ezen bűn által okoztatik.

Kórodai áttekintés: Azon psychikai zavarok alapjellege, melyek az Alkohollal való folytatólagos visszaélésből származnak, a psychikai gyöngeség és a magasabb ethikai és értelmi működések előhaladó hanyatlása.

Ezen idült psychikai elfajulási folyamat közben, nyilvánosan mulékony vérkeringési és táplálkozási zavarok alapján itt-ott elemi vagy szövődményes alakban létrejöhet a psychikai működések heveny és heves részvétele; mely alkalommal azonban az alapfolyamatnak nyilvánosan csak közbeeső vagy kiújuló szakai forognak fenn.

A legmagasabb szervületű idegközpontok ezen elfajulásnak boncztani alapja gyanánt idült-lobos elváltozások találhatók az agyburkokon és sorvadási folyamatok az agy kéregállományában.

Következmények vagy szövődmények gyanánt találhatók; a koponyatetőnek csontkinövései, Pacchioni-féle szemcsésedek tömeges sarjadzása, külső és belső vízfej (Hydrocephalus ext. et internus.), Pachymeningitis interna haemorrhagica. Ezekhez járulnak még az Alkohol pusztító hatásai: idült gyomorhurut, máj- és veseelfajulás, szívtültengés és ütérkeményedés (Arteriosklerosis) alakjában. Ezen elfajulási folyamatok kórodai összetes kifejezése gyanánt a psychikai, mozgatag, érzeteg, érzési és tengéleti működések zavarainak egész

sorozata található, melyeknek összetes képe Magnus Huss eljárása szerint mint idült Alkoholismus (Alkoholismus chronicus) vagy mint iszákosság jelezhető.

Ezen bűn következményeinek első tünetei psychikai téren az ethikai működésekben, az ethikai érzetek és erkölcsi elvek előhaladó csökkenésében szoktak nyilvánulni. Az iszákos a becsület, erkölcsiség, illem terén lazább nézeteknek gyanús jeleit árulja el. Az erkölcsi összeütközések, melyekbe bűne által jut üzletének és családjának pusztulása, a megvetés, melyben polgártársai körében részesül, nem érintik többé kellemetlenül. Türhetetlenül önzővé válik családjával és a társadalommal való közlekedésében, továbbá cynikussá, durvává, fenhéjázóvá lesz. Idővel a valóságos erkölcsi betegségnek (moral insanity) állapota fejlődik ki.

Már Carus is leirta az elfajulási alkoholikus alapon létrejövő erkölcsi süllyedési állapotokat mint „az erkölcsök és véralkat iszákossági elfajulását (inhumanitas ebriosa).“

Ezen psychikai elfajulás lefolyásában további alapvonást képez az indulati működések zavara, szembeötlő kedélyizgékonyság, mely kevéssé indokolt vagy minden épélettani mérvet túlhaladó harag-kitörésekhez vezet (ferocitas ebriosa). Gyakoriak továbbá a lefolyásban mély szellemi lehangoltságnak, kóros rosszkedvnek (morositas ebriosa) állapotai, nevezetesen reggel fölébredés után. Ezek indulatossá teszik az illető egyént és nem ritkán öngyilkossághoz vezetnek.

Ezen zavaroknak az ethikai és indulati téren történő előhaladásával rendesen és korán akaratbeli és értelmi zavarok jelentkeznek.

Az akaratgyöngeség elhatározások kivitelénél és kötelességek teljesítésénél mutatkozó éretlenség alakjá-

ban jelentkezik. Leginkább figyelemreméltó azon még kezdetben felfogadott szándékkal szemben, melynél fogva az illető ezen hibájáról le akar mondani. A szokványos iszákos nem képes ezen szándékát tetté átváltoztatni, még azon időben sem, a midőn még elég értelmiséggel bír, hogy belássa, miszerint örvény szélén áll. Ezen szerencsétlenek legjobb esetben is elzáratásukat, sőt tébolydába való felvételöket kivánják azon megszégyenítő önismeretben, hogy saját vezényletökre már nem képesek.

Az értelmi működésképesség terén jelentkező csökkenés emlékezetgyöngeségben, észlelési tompaságban, eszmeszegénységben mutatkozik. Mind kifejezettebb elmegyöngeség áll be. A bántalom végső kimenetelét mély psychikai gyöngeség, buta közönyösség, tompaság és kedélytompultság képezi.

Ezen értelmi és ethikai elfajulási folyamatban gyakori és korai tünet a nemi viszonyban levő iszákosoknál a féltékenységi téveszme (házastársi hűtlenség téveszméje). Részben az iszákosnak csökkenő nemi képességétől, részben pedig abból magyarázható, hogy a feleség vagy szerető a durva, izgékony, erőszakos iszákossal való közlekedést lehetőleg kerüli, a miből a szellemileg és erkölcsileg elsatnyult iszákos gyanakodásra szolgáló okokat merít. Haragos kitörések és iszákosság alkalmával illusiók és érzékcsalódások léphetnek fel és a téveszmét ujolagosan táplálni képesek.

A téveszmének indokolása elmegyöngeségből eredő. A betegek állítják, hogy feleségök más férfiakkal szerelmes tekintetet cserélget, azok előtt levetközik, igen hosszasan elmarad hazulról, ételt és pénzt hord állítólagos szeretőjéhez. Az asszony fehérneműjében nemi közösülésre mutató gyanús jeleket fedeznek fel.

Korán szegődnek a kórképhez érzeteg és érzési zavarok. Ezek főfájásban, fejtompaságban, nyugtalan s rettenetes álmok által megzavart alvásban, szédülésben, az érzéki szervek csalódásaiban, alanyi érzéki érzetekben (zúgásban, csengésben, stb.) állanak, melyek különösen gyakran elalvás előtt jelentkeznek és az alvást akadályozzák. Érzékcsalódásokra (embereket és állatokat látnak, hangokat hallanak) nevezetesen visiókra is jelentékeny hajlamosság van jelen az idült Alkoholismusnál. Túlnyomólag félelmetes rettegtető jelleggel bírnak.

Az érzeteg zavarok Paraesthesiákban és sajátságos hangyamászási érzésekből állnak az (alsó) végtagok bőre alatt, mely egészen a térdekig érzéketlenekké válhat. Ezen érzetek mind nagyobb elterjedtséget és tartósságot nyernek, elterjednek a törzsre és karokra, az alsó végtagoknak, sőt az egész testnek reszketésével a lábakban és alszárakban föllépő rángásokkal és tonicus görcsökkel szövődnek, melyek főleg elalvás előtt jelentkeznek.

A legkorábbi tünetekhez tartoznak a mozgatag tünetek. Ezek mint a lábak és a nyelv reszketegsége, a nyelvizmok rostocsos rángása mutatkozik. Lassankint valódi izomgyöngeség áll be. A kezek erőtlenekké, bizonytalanokká válnak, a térdek összeroskadnak, a járás döczögőssé válik, végre valóságos félhüdéses állapotok következnek be. Későbbi és nem állandó tünetek a bántalom lefolyásában: alkalmazkodási zavarok, láttompulás, eskóros görcsök. Az utóbbiak főleg alkohol-kicsapongások után lépnek föl.

Korai tünet gyanánt szerepel az agynak fokozódó tűrhetetlensége Alkohol iránt. Kóros alkohol-állapotok

(l. alább) érzékcsalódási tévengések és rángások (ivresse convulsive) következnek be már aránylag csekély ilynemű kicsapongások után is.

A tengéleti folyamatok súlyos zavarának tünetei teljessé teszik a kórképet. Az iszákosok bőre vérszegénység jeleit mutatja hajszáledény-tágulatok és visszeres pangás mellett; bőrük fonnyadt, rút szinezetű; szemeik udvarral környezvék, a szemhéjak vizenyősek, a láták többnyire tágultak, tekintetök kifejezéstelen, az arczvonások petyhüdtek. Mindezekhez járulnak még a zavart emésztés, kezdődő máj- és veseelfajulás tünetei.

Az idült iszákosság (alkoh. chronicus) nem szenvedély, hanem agybetegség, mely számos kórodai jel és boncztani leletek által ily betegségnek bizonyul be.

Az iszákosok beszámításképessége e szerint kérdésessé válik. Általános meghatározás nem lehetséges, mert a szeszes italok terén elkövetett kicsapongás hatásai a testalkat, az ital minősége (Amyl- vagy Aethyl alkohol), a túlságos élvezetnek mennyisége és tartama szerint különbözők. Az iszákosnak szellemi állapotát a beszámításképesség kérdésére nézve mindig gyanusnak kell kijelenteni, felelősségök mérvét azonban a concret leletből szükséges kideríteni.

Igen rossz volna, ha oly utálatos szokásban, mint a milyen a szeszes italokkal való visszaélés, szabadalomlevelet akarnánk felismerni a bűnökre nézve, mindazonáltal ott, a hol az valódi agybetegséghez vezetett, ezen ténynyel számot vetni szükséges.

Az agybetegség kimutatása első sorban az idült alkoholismus testi tüneteire fog támaszkodni. Ha e mellett a jellem megváltozása és ethikai hiányok találhatók, akkor ezeknek vonatkoztatása a testi zavaroknak is

alapjául szolgáló okra igazolt lesz. Még nem nagyon előhaladott eseteknél azoknak kimutatása nehézségekkel járhat, minthogy az alkohol elvonásával a fogságban gyorsan enyészni szoktak.

Előhaladott psychikai alkohol-elfajulásnál a beszámítás-képesség feltételei megszüntek. A kórállapot kezdetén enyhítő körülmények érvényesíthetők, nevezetesen ott, a hol valamely büntetés alá eső cselekmény az erkölcsi, értelmiségi és edénymozgatagsági tekintetben elgyöngült iszákos egyénnek részegségi kicsapongása vagy indulata alkalmával követtetett el. Minden körülmény közt azonban az ily egyén közbiztonsági tekintetben veszélyesnek tekintendő. Rendőri menházba, dologházba, vagy iszákosok menházába való. Sajnos, hogy a letartóztatás többnyire elkésve foganatosíttatik vagy nagyon is rövid ideig tartatik fenn. Az idült alkoholismus kezdő szakaiban gyógyítható betegség, de e czélból legkedvezőbb esetben a szeszes italoknak hónapokig — évekig eszközölt elvonása szükséges. A tébolydákkal ily czélból nem volna szabad visszaélni. A közveszélyes iszákos ellátására vonatkozó törvényes szabályzattal egyelőre még nem rendelkezünk.

Az iszákosok veszélyessége és büntetés alá eső cselekmények lehetősége azoknak erkölcsi és értelmi elmegyöngeségökből következik, melynél fogva erkölcstelen önző vágyakat és azonkívül gyakran még rendellenesen heves indulatokat nem képesek leküzdeni. Lopás, sikkasztás, hamis eskü, fajtalanság, durvaság, testi sértések, hozzátartozójukon és idegenen elkövetett gyilkosság, a törvény elleni ellenszegülés, a törvény közegeinek bántalmazása képezik rendesen azon kihágá-

sokat és vétségeket, melyek miatt az iszákosok felelősségre vonatnak.

A jogsértésnek további lehetőségei érzékcsalódásokból, illusiokból folynak, melyek folytán a külvilágot ellenséges módon félreismerik, továbbá időnkint jelentkező üldözési tévengésekből; félelmi rohamokból, ösztöni cselekvényekből (gyilkosság, gyujtogatás) és féltékenységi tébolyból.

Az állítólag házasságtörő feleségnek, továbbá állítólagos szeretőnek meggyilkolása ily esetekben közönségesen előforduló eseményeket képeznek. A tett a boszuállás, a szenvedélyesség jellegével bir. E mellett annak indokolása nem tartalmaz lehetetlenséget és gyakran igen valószinűvé tétetik.

53. észlelet. *Idült alkoholismus az erkölcsöknek és a temparamentumnak különösen szembeötlő elfajulásával. (Inhumanitas és Ferocitas ebriosa.) A feleség megsértése részegségi és indulati állapotban.* Hilz, 50 éves, földbirtokos, iszákos szülőktől származik. 13 testvére közül csak 2 él! Ezek haragra lobbanó, durva, iszákos emberek.

A beteg fiatal kora óta potator strenuus volt. Már 1871-ben, midőn, rossz hírben álló nőt vett feleségül, ethikai és értelmiségi tekintetben hibás volt. Az utolsó években mindinkább átengedte magát a pálinkaivásnak, ezen időtől kezdve szellemi és testi ereje gyorsan csökkent. A beteg ethikai tekintetben mindinkább nagyobb mérvben süllyedt, a legocsmányabb módon beszélt, feleségét mások előtt kurvának nevezte, szoknyája alá nyult, másokat felszólított, hogy feleségével közösüljenek, minthogy nála a szerelmi vagyis a férfitehetség csökken. A cselédekkel durván bánt, sőt azokat ütötte is.

Üzletét elhanyagolta, korcsmákban barangolt, csaknem soha sem volt józan, még éjjel fölébredés alkalmával is szilvapálinkát ivott, úgy, hogy reggel részegsége következtében alig volt képes állni. Önmagának is feltünt, hogy emlékező tehetsége, főleg a közelmult eseményeie nézve, szenvedett és hogy a szeszes italokat mindinkább kevesbbé tűrì.

Beteg mindinkább durvább, ingerlékenyebb, izgatottabb lett. Ha részeg volt, akkor mindig ösztöne volt mindent összerombolni. Részegségi állapotai kórosabb jelleget kezdettek ölteni. Kiáltozott, káromkodott, sírt, esztelenül beszélt, összetört mindent a mi kezébe akadt, sőt környezetét késsel és revolverrel fenyegette, úgy, hogy mindenki félt tőle.

Néhány év óta elalvás alkalmával és éjjel, ha fölébredt, érzeteg és érzeti zavarok is jelentkeztek. Az ágy tánczolt vele, sötét alakokat látott a levegőben lovagolni és kocsizni, madarakat, egereket, patkányokat, kutyákat és macskákat látott a szobában repülni. E mellett suhogást, dongást és zúgást hallott, továbbá lármát is, és nehezére esett annak fölismerése, hogy mindez csak csalódás. Álma rossz volt; fölébredésnél többnyire bőséges verejtékben volt.

Fölkelés alkalmával oly heves szédülése volt, hogy kénytelen volt fogózkodni, továbbá fejfájás, szivós nyák hányása, általános reszketés mutatkozott, úgy, hogy a kanalat szájához vinni nem volt képes. Ujolagos pálinkaivás után jobban lett és a reszketés elenyészett.

1874. deczemb. 29-én egész napon át sok pálinkát ivott, haragosnak, izgatottnak, részegnek mutatkozott. Délután haza érkezve feleségétől aludt tejet kért. Midőn az nem adott neki azonnal aludt tejet, heves ha-

ragra lobbant, a revolverrel kétszer a falba lőtt és midőn felesége megkisértette őt megnyugtatni, azt lőtte meg. Midőn az asszony összeroskadt, kissé magához tért, megijedt és azután fel akarta magát akasztani.

Tettére később csak úgy emlékezett mint álomra. Nyilván csak megijeszteni akarta feleségét, nem pedig megölni.

Hilz a vizsgálati fogságban ethikai és értelmiségi tekintetben nagyon hibás embernek derül ki. Nem gondol a jövővel, nem bánja meg tettét. Arczkifejezése daczos, tompa, a fehéren bevont nyelv remeg, a bőr fonnyadt, szennyes sárgás, az izomzat petyhüdt, az arczkipirult, a hajszáledények tágultak, a szemek udvarral környezvék, a bal arczideg területe kevesebbé beidegzett mint a jobb. A kezeken és alsó végtagokon kisfokú remegés észlelhető. Az érzetegség nem mutat zavart.

Érlökés ritka, kicsiny, lassu, a szivhangok tompák, a szivtompulat kissé megnagyobbodott, a máj a bordaíven kissé túlterjed. Étvágy rossz, székelés renyhe. Beteg fejkábaságról, szédülésről, főfájásról, fülzúgásról panaszkodik, nevezetesen reggelenkint. Idült hörghurut. Alvás rossz, gyakori fölijedés és félelmetes álmok által zavart.

A szeszes italokról való önkénytelen lemondás a börtönben és később a tébolydában javító befolyással volt a nagy mérvben bántalmazott szervekre, de a beteg ethikai és értelmi tekintetben gyöngült maradt s önálló működésre alkalmatlan volt. Kisérletek, melyek arra czéloztak, hogy némileg szabad lábra bocsáttassék, mindannyiszor új kihágásokhoz vezettek.

A beteg erkölcsi romlottsága kiderül abból, hogy midőn felesége egy alkalommal meglátogatta és vele sétálni ment, a közösülést az igen látogatott országút árkában

kivánta vele végezni és sem a hely tekintetében sem az ápoló jelenlétében semmi megütközni valót nem talált (saját észlelet).

54. észlelet. *Idült alcoholismus. Házassági hütlenség téveszméje. A feleség meggyilkolása.* Tomscheid 36 éves, lakatos, 9 év óta nős, 2 gyermek atyja, kiknek egyike görcsökben halt meg, öröklékenység útján nem hajlamos agybetegségekre. Egészséges volt, csakis tüdőlobbal szövődött hagymázt állott ki 1864-ben. Már fiatal kora óta iszákos volt. Házas élete rossz volt, már korán nyilvánította semmis gyanuokok alapján házassági hűtlenségre vonatkozó téveszméjét, és gyakran bántalmazta tettlegesen ártatlan feleségét. Már 1868-ban volt börtönbüntetéssel sujtva verekedés miatt. Hasonló okból 1876-ban is fogságot szenvedett. Az utóbbi években mind mértéktelenebbül engedte át magát az iszákosságnak, üzletét elhanyagolta, feleségét verte, fokozott durvaságot és izgatottságot és egyszersmind az idült alkoholismusnak mindegyre tisztábban jelentkező tüneteit mutatta. 1876. november végén szóvitába bocsátkozott feleségével az utóbbi által már régóta szándékolt elválás miatt. Dühbe jött, feleségét életveszélyesen bántalmazta, elfogatott és ezen nyilvánosan indulatszerű psychikai kivételes állapotban elkövetett tettéről semmit sem tudott. A különben állitólag a fölötti bánatból, hogy felesége válópert indított ellene, ujolagosan indulati állapot jelentkezett, melyben szúrt sebet ejtett magán a baloldali 6. bordaközben. Erre nézve is csak általános összetes emlékezete volt. Ezek után szellemi állapota kérdésesnek mutatkozott. A vizsgálat értelmiségi és ethikai gyöngeséget, rendkivül fokozott kedélyingerlékenységet, a házassági hűtlenségre vonatkozó rendíthetlen téveszmét,

reszketést, nyugtalan alvást, gyakori félelmetes felriadást, főfájást, idült gyomorhurutot derített ki.

A törvényszéki orvosi vélemény az idült alkoholismus testi és psychikai tüneteit, és a tett elkövetésekor jelen volt psychikai kivételes állapotot mutatta ki. T. nem itéltetett el.

Már 1879. deczemb. 6-án ismét törvényszék előtt állott, minthogy indulatban ujolagosan veszélyesen fenyegette feleségét. Házassági czivakodása egyedüli okának feleségét jelzi. Állitja, hogy az valóságos Xantippe. Vasárnapokon és ünnepnapokon egyáltalában nem lehet feleségével birni (ily napokon ő maga mindig nagyon részeg volt). Soha sem őrizte meg a házassági hűséget, ugyanezt tette már első férje iránt is, s azt korán a sirba vitte. Felesége magaviselete miatti bánatában engedte át magát az iszákosságnak. Positiv bizonyítékokat annak hűtlenségére nézve nem képes felhozni, azomban kénytelen azt következtetni (állitólag) nagy mennyiségü pénzköltéséből valamint abból, hogy mindannyiszor hosszas ideig elmarad, valahányszor megrendeléseket eszközöl. Igen szabad bánásmódja van férfiak iránt, s azokkal kaczérkodik, ha házához jönnek.

Felesége, ki 47 éves, elsatnyult, gondok által megtört, legjobb hirben álló nő. T. tébolydába került. Felesége rövid idő mulva reá biratta magát, hogy ismét haza vigye. Néhány hónapon át T. rendesen viselte magát. Azután ismét inni és feleségét bántalmazni kezdé. Egy alkalommal haragjában összezúzta feleségének koponyáját és önmagát hasa fölhasítása által akarta megölni. Ő megmentetett és tartós ellátásra tébolydába került.

Ethikai öntudata nagyon meggyöngült, bánata igen

AKADÉMIAI KÖNYVTÁR

felületes volt. Rettenetes tettét feleségének állítólagos hűtlenségével és folytonos czivakodásaival mentegette. (Saját észlelet).

55. észlelet. *Idült alkoholismus. Gyilkossági kisérlet az apán.* 1877. márczius 23-án, esti $10^1/_2$ órakor L. szüleihez haza ment. Nem volt részeg; atyja hálószobájának ajtaján berohant, atyján 3 késszúrással sértést ejtett, azután anyja ágyához fordult, ki megrémülve elfutott volt, és ismételve és dühösen szurkálta az atyját késével. L. azonnal elfogatott, s tettét bevallotta azon indokolással, hogy atyjára haragudott.

L. nőtlen és szüleinél lakott. Ifju korában soha sem volt beteg, soha sem mutatott feltünő jelenségeket, 20 éves korában katona lett, az 1870-iki háboruban részt vett, iszákosság miatt gyakran megbüntettetett és 1875-ben rossz bizonyítványnyal haza küldetett.

Otthon henyélt, gyakran leitta magát, s e miatt tisztességes szüleivel czivakodott, midőn már több pénzt italra nem akartak neki adni. Azóta haragudott atyjára és fenyegette azt, főleg mióta az egy, fia birtokát képező adóslevelet gondosan eltett volt. L. a községben huzamosb idő óta mint szellemileg nem egészséges ember szerepelt; gyakran egészen fonák dolgokat vitt véghez, gyakran egész éjjeleken át czél nélkül csavargott, igen izgékony volt egészen a tettlegességig, úgy hogy barátja és ismerősei végre kerülték. Ismételve fenyegette volt atyját halállal.

L. középnagyságú, homloka keskeny, erősen hátrafelé hajlott. Tekintete kifejezés nélküli. Tengéleti zavarok nincsenek. Keveset beszél, részvétlen, csendes, nem mutat bánatot tette fölött. Izgékony, rövid beszédű, kedélyileg tompa, szellemileg gyöngült. Mondja, hogy in-

kább fejezzék le, semhogy ott fogva tartják. Azon állítást, hogy ő elmebeteg, haragosan visszautasítja. Tettének súlyát nem fogja fel. Atyja őt izgatta, pénzét visszatartotta. Nem volt lehetséges erkölcsi érzetéhez folyamodni. Soha sem kérdezősködött szülei után.

A vélemény L-nek érzéstelenségét hangsulyozza, annak eszméjét, hogy atyja pénzzel tartozik neki, téveszmének (helyesebben elmegyöngeségnek) fogja fel és ezen zavarokat jogosan iszákosságra vezeti vissza. A büntett nem előlegesen meggondolt, hanem az iszákos egyénnek vad ingerlékenységéből magyarázható meg. Ily ösztönök nem ritkák hasonló egyéneknél. Elmebeteg, beszámítás képtelen és közveszélyes. L. tébolydába helyeztetett át. Állapota nem változott. (Annal. méd. psychol. 1879. márczius).

További esetek: Liman, Kétes elmeállapotok 32. eset (hamisítás.), 33. eset (felségsértés). Sisteray, Ann. méd. psychol. 1876. január (Egy hivatalnok fenyegetése és tolvajlás). Ugyanott 1872. szept. (vendéglői csalások). Dauby, u. o. 1875. jan. (fiu-gyilkosság). Kramer, Friedreich's Bl. 1868. 3. füz. (Gyilkosság, kivégeztetés). — Legrand du Saulle, étude méd. légale sur les épil. 38. észlelet (veszélyes fenyegetés). — Casper-Liman, Handb. 6. kiad. 266. és 267. eset (tolvajlás), 268. eset (hanyagbukás). — Kelp. Allgem. Zeitschr. f. Psychiatrie 35, 2. füz. (házi béke sértése, rablási csikarás). — Lagardelle, Ann. méd. psychol. 1877. szept. (kettős gyilkosság). Delacour, ugyanott 1878. julius (az apa megsebzése). Erőszakos tettek *féltékenységi téveszme* folytán: Cohen von Baren, Zeitschr. f. Psych. I. p. 604 (gyilkossági kisérlet a feleségen). — Casper-Liman, 254. eset (az állítólagos vetélytárs meggyilkolása). — Deutsche Zeit-

schrift f. Staatsarzneikunde 1861. (gyilkosság és öngyilkossági kisérlet). — Schäfer, Zeitschr. f. Psych. 35. p. 629. v. Krafft, Lehrb. d. Psych. III. 130. észlelet (a képzelt vételytárs meggyilkolása). Liman, Kétes elmeállapotok, 35. eset (a feleség testi sértése).

Az idült alkoholismus jelentősége a törvényszékre nézve még az által is fokoztatik, hogy közbeesőleg nem ritkán érzékcsalódási tévengések és elmezavarok is jelentkeznek.

a) Iszákossági érzékcsalódás (sensuum fallacia ebriosa).

Azon tényt, hogy az iszákos nagymérvű hajlammal bir (különösen a látérzéket illető) érzéki csalódásokra, az idült alkoholismus kórképének leirásánál kiemeltük. Ezen érzékcsalódások rendesen múlékonyak, egyetlen érzék területére szorítkozók és mint ilyenek felismerhetők. Gyöngítő mozzanatok, magas hőmérsék, gyakori iszákossági kicsapongások befolyása alatt megtörténhetik, hogy ily érzékcsalódások többszörösen, több érzékben lépnek fel, félelemmel és az öntudat homályosodásával járnak és órákig-napokig tartó tévengési állapotot képeznek. A visiók és hangok rettegtető tartalmából, heves visszahatási félelmi állapotokból és a külvilág ellenséges félreismeréséből a körülményekhez képest sulyos erőszakos tettek származhatnak.

56. észlelet. *Iszákossági érzékcsalódás. A feleség meggyilkolása.* Samsa, 36 éves, ép úgy mint felesége mértéktelen bor- és pálinkaivó, évek óta álmatlanságban, fejkábultságban, reszketésben, hányásban, főfájásban, reggel fölébredéskor szédülésben szenvedett. Ez mind durvábbá és ingerlékenyebbé vált, feleségét gyak-

ran tettlegesen bántalmazta volt, sőt azt agyonütéssel fenyegette.

Deczember 1-től 8-ig a házastársak körülbelül 5 pint pálinkát ittak meg együtt és csaknem folytonosan részegek voltak. Decz. 8-tól 16-ikáig S. rezg-örjben (Delirium tremens) szenvedett (nagy félelmet mutatott, búcsújárásokat rablókat, szenteket, angyalokat, Krisztust, állatokat látott, zenét hallott).

Deczember 16-ikától január 4-ikéig S. mentes volt ugyan érzékcsalódásoktól, de gyöngének, reszketegnek, munkaképtelennek érezte magát, szemei fátyolozottak voltak, rosszul aludt, súlyos álmai voltak rablókról, kik az ablakon keresztül be akartak nyomulni, fejében kábultságot, szédülést érzett, étvágytalanságban, fülzúgásban szenvedett.

Január 4-én fiát, 2 órányi távolságban lakó rokonaihoz vitte, ott körülbelül 1 liter bort, hazafelé menve még további 2—3 negyedlitert ivott. Midőn a korcsmából kiment, feje tüzelt, nem tudta többé, hogy hol van; nagyszámu lovat, ökröt, leányt látott maga körül, roppant félelemben elfutott és csak néhány óra után kimerülve tért vissza haza. Kissé meggondoltabb volt, feleségével még beszélt, ismét kevés bort ivott és lefeküdt. Kevés idő mulva S. együtt kiáltozó emberi hangok zajára fölébredt, az ablakon rablókat látott, kik fegyvereiket reá szegezték, azután köd borította el szemeit.

Roppant félelemben felugrott ágyából, megragadta megtöltött fegyverét és félelme folytán inkább halva mint élve tette ezt. Ezután öntudata még nagyobb mérvben elhomályosodott, csak annyit tud, hogy gyönge dördülő zajt hallott, azután az ablakban két vöröses sárga angyalt látott és midőn e látvány felé közeledett,

feleségét vérében fekve találta. Ekkor a cselédszobába nyiló ajtót felrántotta és segélyért kiáltozott, mert felesége agyonlőtte magát. A cselédek még szóvitát hallottak volt, azután csend állott be. Egy idő mulva 3 tompa ütést s azután az asszonynak ezen felkiáltását hallották: „Jézus, Victor, mit csinálsz, ismét megbolondultál". Erre azután egy lövés dördült. Az asszony fejen lövetett és még csak néhány perczet élt.

S. azon véleményben volt, hogy felesége maga lőtte meg magát, siránkozott, ide-oda futkosott, környezetére kóros benyomást tett. Attól tartottak, hogy valamit elkövet önmaga ellen. A reggeli $1^1/_2$ órakor megérkezett rendőrök öntudatosabb, kissé félős állapotban találták. Kihallgattatása alkalmával állitá, hogy felesége maga lőtte agyon magát. Feltünő volt elfogulatlan, közönyös magaviselete.

S. fakó bőrszinü, arczának visszerei tágultak, szemei udvarral környezvék, szemhéjai vizenyősen duzzadtak, arcza duzzadt, járása bizonytalan, kezei reszketnek, alvás nyugtalan, élénk álmok által zavart. Tárgyilagosan lép- és májdaganat és gyomorhurut található. S. fejkábultság, fejfájás, fülzúgás, szédülés miatt panaszkodik. Gyakran volt szivszorongása, éjjelenkint kintornazenét hallott, sokat beszélt önmagával, gyakran összerezzent.

Napközben hallgatag, gondolatokba merült, közönyös volt, sem bánatot, sem más kedélymozgalmat nem mutatott. Emlékező tehetségének, általában szellemi tehetségének gyöngesége félreismerhetlenül fennállott. Kezdetben S. még azt állitá, hogy felesége maga lőtte meg magát, csak összetes emlékezése volt ama szerencsétlenéj eseményeire nézve. Február végén jobban érezte ma

gát, megemlékezett érzékcsalódási eseményeiről, felesége öngyilkosságában kételkedni s egyszersmind sejteni kezdé, hogy ő ölte meg félelmében és iszákossági érzékzavarában. Lassankint egészen tisztán fogta fel a helyzetet és értelmiségének csekély gyöngülésén, lassu érlökésen, a kezek kisfokú reszketésén és nyugtalan alvásán kivül semmi kórost nem tüntetett fel. Tárgyilagos bajai fülzúgásra és emlékezési gyöngeségre szorítkoztak, továbbá arra, hogy még csekély mennyiségű bort sem türt, mert ekkor azonnal „furcsa“ lett a feje (Saját észlelet).

További esetek: Henke, Zeitschr. 8. pót-füz. p. 157. Zeitschr. f. Psych. VI. p. 81. — Friedreich, Lehrb. ger. Psychol. 1835. p. 843. — Erlenmayer, Correspondenzbl. f. Psych. 1859. 9. 10. Bonnet, Ann. méd. psychol. 1867. szept. és 1868. máj. (Saját gyermek meggyilkolása). — v. Krafft, Lehrb. d. Psych. III. 137. észl. — Cohn, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. N. F. XXVI. 1 füz. (két gyermek meggyilkolása).

b) Az iszákosok rezgőőrje. Delirium tremens.

Kórodai áttekintés: nélkülözött vagy túlságos alkohol-élvezés által, esetleges testi, nevezetesen lázzal, fájdalmakkal, álmatlansággal összekötött betegségek vagy sérülések által az elgyöngült iszákos nem ritkán álmatlansággal és általános reszketegséggel járó tévengési állapotba jut, melyben az öntudat meg van zavarva. A tévengés magvát érzékcsalódások, és pedig főleg a látás csalódásai képezik. Lényegileg ijesztő tartalommal birnak és gyakran állat-visiók alakját öltik: a beteg nagy

számu állat által környezve látja magát, melyek harapdálni akarják. E mellett torzképalakok is előfordulnak. Ezen visiók sötétben, a szemek behunyásánál fokozódnak. A tévengés lefolyásában az egyszerű hangok mellett még ijesztő, ellenséges és fajtalan tartalmú hangok is előfordulhatnak. Az idült alkoholismus túlérzékenységi és fájdalmi bajai ezen kezdőleges tévengésnél többnyire fokozottak, és a beteg zavart öntudatában gyakran kigyók, hernyók képzelt észlelését idézik elő; esetleges sérüléseket a betegek igen könnyen, mint állatok marását, gyilkossági merényletet, félreismerhetnek. Nem ritkán fordul elő mérgezési téveszme gyomor- és szájhurut alapján. Főleg az érzékcsalódások tartják folytonos izgatottságban a beteget, sőt ez utóbbi nem ritkán a környezet ellenséges félreismerésével járó elemi üldözési téveszmébe esik. A Delirium tremens tartama átlagosan 3—8 napot tesz, azonban a kórállapotot meghosszabbító esélyek is előfordulnak. Idült elmezavarba való átmenetelek is észlelhetők. A Delir. tremens gyógyulása bőséges álom alatt testi és psychikai kimerülés állapotából következik be.

Nem ritka és az előbbiekből megmagyarázható erőszakos tetteknek előfordulása, melyeknek okai legközelebbi érzékcsalódások, illusiók, üldözési téveszmék, félelmi állapotok lehetnek. Halálos félelmében a beteg öngyilkossági kísérletet is tehet vagy menekülési kisérletek közt életét valamely más módon veszélyeztetheti.

57. észlelet. *Delirium tremens. A feleség meggyilkolása.* 1865. július 4-én K. 43 éves mészáros, feleségét megölte, annak nyakát késsel metszvén keresztül. 15 év óta iszákos lévén, ennek következményei huzamosb idő óta jellegzetes emésztési zavarokban, reszketésben és

időnkinti érzékcsalódásokban (hangok hallása, apró állatok látása) nyilvánultak.

A bűntett előtt 8—14 nappal K. a Delir. trem. előzményeiben szenvedett (vértolulás az agy felé, szivszorongás, álmatlanság, főfájás, fekete emberek látása, időnkinti tudathiány, gyöngeség, reszketés, nyugtalanság, fecsegés). A tett reggelén ezen előzmények további fennállása mellett tömeges ijesztő visiók (halálfejek, férgek, véres fogak) és tévengések jelentkeztek. Azt mondá, hogy borjút kell vennie, fölment az emeletre pénzért. Felesége utána ment. Egyszerre csak sikoltást hallottak és K. feleségét átmetszett nyakkal a földön találták. K. bejött ezen szavakkal: „Velem valami történt, a szerencsétlen kés ott volt, el kell mennem.“ — „Mit tettem, végem van.“ — „Bocsássatok el, ne támadjatok meg.“ — „Testvérem! szerencsétlen vagyok, de mit akar ezen számos (összesereglett) ember — mily ördög vakított el — jó Carolinem — ki hitte volna, hogy megölöm?“ Kijelenté, hogy nem is gondolta, miszerint kés van nála, azt hitte, hogy csak az élesítő aczél van nála, és feleségét csak csiklandozni akarta, de midőn vért látott, azt gondolta, „most már gyilkos vagy.“ Ezen alábbhagyás a tett után csak rövid ideig tartott, azután ismét más dolgokról fecsegett, pl. „Ejnye, de kövér borjú ez.“

A következő kihallgatás alkalmával állítja, hogy feleségével czivakodott, azt fenyegette, hogy megöli. Ekkor a kés kicsúszott kezéből és feleségére esett.

Később beismeri, hogy felesége nyakát metszette át a késsel.

Mondja, hogy komor, négy nap óta nem aludt; ha mérgelődik, a vér feje felé tódul, és ilyenkor nem tudja, hogy mit tesz. A börtönben álmatlanság és tévengés

alábbhagyásokkal július 8-ikáig. Ezután válsági álom dús izzadással, melyből tévengéstől mentesen ébredt fel.

Julius 15-iki kihallgatás alkalmával kiderült, hogy a beteg, a julius 3-tól 9-ig történtekről mit sem tudott, nevezetesen semmit sem tudott a kihallgatások alkalmával tett vallomásairól. Csodálkozik, hogy rossz állapotában mikép lehetett őt kihallgatni. Hiszen látni kellett volna, hogy nincs magánál. Tettét csak a környezet közleményeiből ismeri.

A vélemény kimutatja a tett elkövetésekor fennállott idült alkoholismust és iszákossági rezgő-őrjet. A beteg látszólagos világos időszaka, melyben az őt terhelő kijelentéseket tette, a tévengés alábbhagyásaival függött össze; ezek nem voltak félbenszakítások, mert a betegség, nevezetesen a tévengés, ezen állapotokban kimutathatók mint határozottan fennállók; ezenfelül hiányzik az emlékezés ezen időszakra nézve.

Az alábbhagyások a külvilág erős benyomásaiból magyarázhatók meg (a vérben fekvő nő látása, börtönbe jutás, szembesítés a hullával, stb.). A betegség tapasztalatilag igaz módon csak válsági alvás által döntetett el. K. feleségét az iszákossági rezgőőrj egyedüli befolyása alatt ölte meg. A gyilkosság öntudat nélkül követtetett el, az önelhatározási képesség nem volt jelen. K. nem ítéltetett el. A szerencsétlenség, mely utolérte, józan emberré változtatta át. (Leopold, Vierteljahrsschr. für ger. med. N. F. XXIII. okt. 1875.).

További esetek: D. Ranse, Gaz. de Paris, 1868. 4. (Gyilkosság). — Buchner, Lehrb. d. ger. Med. 2. Aufl. p. 168. (Gyujtogatás). — Liman, Zweifelh. Geisteszustände, 34. eset (testi sértés). — Ebers, Die Zurechnung. 17. eset.

Az iszákosság okozta kimerülési tévengéssel kapcsolatban, mely nem ritkán a megszokott élvezeti izgató szer elvonása által tör ki, legyen megemlítve azon tény, hogy az úgynevezett Morphium-vágynál is, és pedig rendesen a megszokott és szükségletté vált szunyal elvonása után is lépnek fel psychikai zavarok (lehangoltság, félelem, stb.), melyek egészen tévengésig fokozódhatnak. Ezen állapotot helyesen a Morphium-vágy Delirium tremens-nek nevezték. Levinstein szerint ez a Morphium elvonása után 6—12 óra mulva jelentkezik. A betegek nyugtalanokká, állhatatlanokká válnak; ez az őrjöngésig fokozódik. Ehhez szegődik érzékcsalódási tévengés (madarak látása, hangok hallása, azon érzet, mintha az illető vízben ülne, stb.), gyakran még azon rásztkóros téveszme, hogy az illető meghalt. Fokozódó reszketés, szemrezgés, izomrángás, tartós álmatlanság és izgatottság képezik ezen egész 48 óráig húzódható és újolagos Morphium-befecskendések által gyorsan szűnő állapotnak rendes további tüneteit.

Az ily tévengésnek törvényszéki bírálata olyan lesz szükségképen, mint az idült alkoholismus okozta tévengésé. Azonban oly esetekben is, a hol nem következik be kifejezett tevengés, tekintetbe kell venni, hogy a megszokott élvezettől megfosztott Morphium-evő (Morphiophag) psychikai kivételes állapotban van, és hogy sem akarat, sem erkölcsi megfontolás nem segít a beidegzésre nézve nélkülözhetetlenné vált élvezeti szer nélkülözésén. Ez utóbbinak megszerzése képezi ily egyéneknek egyedüli vágyát és törekvését, és volt alkalmunk művelt betegeket látni, kik psychikai állapotukban a legrosszabbra is képesek voltak, csakhogy Morphiumot ejtsenek birtokukba.

A beszámítás kérdését nem akarjuk itt feltenni, de hangsúlyoznunk kell azon tényt, hogy a megszokott Morphium nélkülözése alapján ily psychikai kivételes állapotok léteznek, melyek ily egyéneket valóságos szükségességi állapotban tüntetnek fel. Valamely tolvajlásnak, gyilkosságnak bűnügyi megbírálása, ha eszköz gyanánt szolgálnak a czélhoz, ezen tényt kénytelen volna számításba venni és megfontolni, hogy ily esetekben nem szenvedélyről, hanem szervileg föltételezett kóros kényszerről van szó, melynek ellenállni az erkölcsileg megtört ellentállási erő nem képes.

Irodalom. Levinstein, Die Morphiumsucht. 2. kiadás 1880.

58. észlelet. *Opium-falás (Opiophagie). Tolvajlás azon czélból, hogy a nélkülözhetetlen Opium megszerezhessék.* D. vasalónő, 31 éves, öröklékenység útján nem terhelt, 7 éves korában átmenőleg ideges tünetekben szenvedett. 1866-ban vászonkereskedést kezdett. Kicsapongó volt, üzletével nem jutott zöld ágra, egy Cholerin-roham alkalmával Opiumot kezdett inni, 1871-ben naponkint már 45 grammra vitte, azután többé nem nélkülözhette, eladott mindent a mije volt, hogy Opiumot szerezhessen, melyért évenkint 1200 francot költött el. 1872-ben az idült Opium-mérgezés kórképét mutatta (rendkivüli izomgyöngeség, lesoványodás, marasmus, az értelmi és ethikai működések csökkenése); ellentállhatlan szükséglete volt Laudanum után, melyet liter-számra vásárolt. Ekkor orvosi gyógykezelés javulást idézett elő, képes volt ismét az árucsarnokban dolgozni. 1872. márczius hava óta ismét visszaesett szenvedélyébe. Május 1-jén csipkét lopott, ezt eladta 140 frankért és Opiumot vásárolt. Vizsgálat alá került és nem kapott többé Opiu-

mot. Juniusban már nem voltak találhatók mérgezési tünemények, azonban az erkölcsi érzék teljesen hiányzott. Különösnek találta, hogy lopását oly nagy dolognak tekintik. Nem volt elég pénze, hogy a nélkülözhetetlen Opiumot megszerezze, azért lopott.

A szakértői vélemény az élvezeti szernek ellentállhatlan szükségletét, az erkölcsi érzéknek az idült Opiummérgezés befolyása alatt történt elenyészését hangsúlyozta, és enyhítő körülmények fölvételét ajánlotta. Nem ítéltetett el. (Lunier, Annal. méd. psychol. Sept. p. 236.).

c) Alkohol-okozta elmebántalmak. (Alkoholpsychosen).

Az idült alkoholismus talaján bármikor fölléphetnek körülirt psychikai kóralakok, melyek mint búskomorság, mánia, hüdéses elmezavar és üldözési téboly jellegzetesek és az alap-állapot kórodai tüneményei mellett, a tünetek csoportosulása és lefolyása tekintetében sajátosságokat mutatnak. Az idült alkoholismus alapján létrejövő búskomorság, heveny, praecordialis búskomorságot képvisel az öntudatnak jelentékeny zavarával, nagy mérvű félelemmel, és tömeges érzékcsalódással (ijesztő visiók és vádoló hangok, gyakran a nemi életre vonatkozó vádakkal). Mint visszahatások az érzékcsalódásokra és a félelemre súlyos erőszakos tettek követtethetnek el a környezet és az illetőnek saját élete ellen.

A maniakális állapotok súlyos őrjöngések, melyeknél gyujtogatás, birtoksértés és az életre vonatkozó fenyegetés könnyen előfordulhat. Az iszákosok üldözési tébolyának esetei kitünők látási érzékcsalódások által, melyek főleg ijesztő tartamuak, különös phantastikus alakok és állat-visiók mellett, továbbá fajtalan, nemi tekin-

tetben vádoló tartalmú hallási érzékcsalódások és igen gyakran előforduló, nemi hűtlenségre vonatkozó téveszme által. E mellett nem ritkán mérgezési és általános üldözési téboly van jelen. Heves visszahatási félelmi állapotok itt különösen gyakran előfordulnak. A további lefolyásban nem ritkán nagyzási, nevezetesen vallásos tartalmú (Krisztus) tévengések észlelhetők. A betegség kitörése az üldözési téboly többi alakjaival szemben heveny, a lefolyás félheveny vagy idült. Erőszakos cselekmények az ellenségesen felfogott külvilággal szemben, ily esetekben az érzékcsalódások, illusiók, félelmi rohamok alapján gyakoriak. Nem ritkán véres cselekmények fordulnak elő, mint a képzelt házassági hűtlenségnek megboszulása.

59. észlelet. *Idült alkoholismus. Egy asszony s egy gyermek meggyilkolása üldözési tébolyban.* Június 6-án reggeli 9 órakor B., 42 éves, nős paraszt, a házi úrnak kis gyermekével otthonn maradt nejét megölte, midőn azt baltával földre teríté és ütéseit fokozódó dühhel még akkor is folytatta, midőn már mindkettő meghalt volt. A tett elkövetése után ezt mondá: „Itt fekszik a csavargó, már régóta mászkált utánam, mint macska, kutya, disznó — de most a Sátánt agyonütöttem — nem mint ember tünt fel előttem, hanem mint fekete macska.“ Jó viszonyban volt a meggyilkolthoz és a gyermeket nagyon szerette volt. A tett után B. elfogulatlan volt. A törvényszék előtt kijelenti, hogy Isten előtt kedves tettet követett el, t. i. a Sátánt agyonütötte, ki őt már régóta üldözi. B. oly családból származik, melyben elmebetegség ismételten előfordult. Nevelése el volt hanyagolva; már korán mutatott hajlamot babonára és rejtélyességre. 19 éves korától 22 éves koráig eskórszerű bajokban szen-

vedett. Második, de szerencsétlen házasság után rövid idővel sors csapások érték, azonkívül pálinkaivásnak adta magát. Ezen időtől kezdve lényege megváltozott. Daczos, magába zárkózott, munkakerülő, ingerlékeny, czivakodó lett. Véres tette előtt körülbelül egy évvel izgatottá lett, csavargott, s azt képzelte, hogy őt, rossz szellemek és a Sátán kutya, macska, disznó alakjában üldözik. Ezen állapot mindinkább fokozódott junius 1-ig. Mindenütt a Sátán által üldözöttnek képzelte magát, ki koromfekete arczczal, négylábon közelít feléje. Nagy izgatottságban fejszével csavargott a hegyek közt és vad tekintettel fenyegette a vele találkozókat.

Június 5-én estve visszatért haza, az éjjet hangos imádkozással tölté, Istent segélyül kérte a Sátán ellen, a falon levő árnyékot az ördögnek tartotta, és szentelt vízzel befecskendezte magát. Június 6-án reggel mindenütt a Sátánt látta magához közeledni, még saját hozzátartozóinak alakjában is; folytonosan védte magát kétségbeesetten és ezt kiabálta: „Távozz tőlem Sátán," úgy, hogy a házbeliek rettegve megfutamodtak a háziasszony és gyermeke kivételével, kik érzékzavarának áldozatai lettek. B. elbeszéli, hogy előtte való este tisztán észrevette, hogy a Sátán a meggyilkolt gyermekben tartózkodott. Ezt az által ismerte fel, hogy a gyermeknek arcza, mely az előtt fehér és piros volt, egyszerre egészen fekete lett. Az egész éjjet nagy félelemben és rossz szellemek visiójával töltötte. Másnap reggel az asszonyt és a gyermeket a folyosón találta, ekkor utána sietett ezen szavakkal: „Te vagy a Sátán." „Azután megragadtam," folytatá B. „és a fejszével földre terítém. Tudtam ugyan, hogy a házi ur felesége gyermekével, de azt is tudtam, hogy mindkettő a Sátán volt, mert a

gyermek és az asszony előtte való estve egészen megfeketültek. Nem üthettem agyon a Sátánt az asszony és gyermek meggyilkolása nélkül, mert a Sátán bennök lakott. Nem bánom meg tettemet, mert a Sátán szolgáit ütöttem agyon."

A börtönben éjjeli visiók. Elkövetett tettét Isten előtt kedves cselekménynek tekinti. Beszéde rendezett, kivéve az őrült feltevést, logikailag helyes; élesen és következetesen bizonyitgat a szentirásból. Csak ha rögeszméje érintetik, válik izgatottá. Fölmentés. A téblyodában kezdetben még nap-visiók, melyeket az isteni kegy jeleinek tekint, később átmenet butaságba. A beteg évek után tüdőlobban halt el.

A bonczolat útján Pachymeningitis int. haemorrh. és a Pia mater idült elhomályosodása és megvastagodása derült ki. (Saját észlelet).

60. észlelet. *Alkoh. üldözési téboly. Gyilkossági kisérlet.* 1877. október 17-én esti $7^1/_2$ órakor J. v. L. papra, midőn lakására ment, egy férfi lőtt, ki azután elfutott. J. gyanúja azonnal bizonyos F.-re tereltetett, ki őt ismételve üldözte fenyegető levelekkel, feleségével állitólagosan elkövetett házasságtörés miatt. F. néhány óra mulva elfogatott és bevallotta bűntettét azon indokolással, hogy J. tiltott viszonyban élt feleségével, s hogy őt meg akarta mérgezni, s nem akarta neki a követelt 10.000 franknyi kárpótlást megfizetni.

F. 38 éves. Szülei egészségesek voltak, egyik fitestvére elmebetegen halt el. F. derék munkás, de iszákos volt. Midőn 5 év előtt másodszor megnősült, a pap kötelességének tartotta F. mostani feleségét a házasságról lebeszélni. F. néhány évig jó egyetértésben élt feleségével. Egészen ártatlan körülmények alapján F.

gyanuba fogta feleségét. Elkezdett hallgatódzni, és felesége s annak anyja közt folytatott s általa félreértett beszélgetésekből gyanuját igazoltnak tekintette. 1875. évi husvéttól kezdve F. betegesnek érezte magát, elnyákosodásban, bélgörcsös fájdalmakban (idült gyomorbélhurut, szeszes italokkal való visszaélés következtében) szenvedett. Ekkor a Chocolade-ban Benzint érzett, a levesben legyeket és szúnyogokat fedezett fel. Feleségének ártatlan beszélgetéséből végre azt következtette, hogy a képzelt házasságtörő a plébános. Ezután képzeleteit igazoló érzékcsalódások következtek. Azt is hallja, hogy állítják, miszerint ő féltékeny. Májusban egy alkalommal estve a sekrestye ablakához megy és feleségét a plébánosnál egy szőnyegen fekvő helyzetben látja. Később látja, hogy anyósa feleségének mérget ad, és hallja, a mint az mondja: „tedd ezt a levesbe, azután minden jól van. Hasfájást fog kapni, azután elalszik és nem fog többé fölébredni. A plébános úr azt mondta, hogy egy év mulva ismét férjhez fog adni.“ A következő napon F. hallja az asszonyokat tanácskozni, hogy mennyi mérget kapjon az ételben. Most már az ételben minden nap mirenyt talál. Heves hasfájása van, gyakran hány, a chocolade feltünően czukrozva van, mindenütt fehér port talál elhintve. Midőn egy alkalommal leveséből egy keveset tűzbe önt, rothadt tojásszag keletkezik, ezen időtől kezdve házon kívül étkezik és csak az éjjeleket tölti otthon. Ekkor hallja az asszonyokat a fölött tanácskozni, hogy mikép akarják őt éjjel meggyilkolni. Feleségét most már teljesen odahagyja. Később észreveszi, hogy felesége mindenkinek oda adja magát. A plébánostól, mint szerencsétlenségének okozójától 10.000 franknyi kárpótlást követel, ismételve fenyegeti azt, de

siker nékül. Érzi, hogy csak öngyilkosság és bűntett közt van választása. A plébános elleni gyűlöletében az utóbbit választja, noha tudja, hogy börtönbe kerül.

F. a szeszes italokat soha sem tűrte jól. Első felesége halála óta szokványos iszákossá vált. Évek óta különcznek, szellemileg meggyöngültnek tartották. A megfigyelés elmegyöngeség, és az emlékezőtehetség gyengülését derítette ki. A szakértői vélemény üldözési téboly jelenlétét (alkoh. alapon) és a beteg közveszélyességét mutatta ki. Nem ítéltetett el. Tébolydába küldetett. (Broc, Ann. méd. psychol. 1880. május).

61. észlelet. *Alkoh. üldözési téboly. Gyilkosság érzékcsalódási félelmi izgalom alkalmával.* Bizonyos P. vádolva van, hogy 1866. május 10-én éjjel egy leányt megölt egy Colmári bordélyházban, egy másikat pedig súlyosan megsebzett.

P. 35 éves, napszámos, azután katona volt, öröklékenység útján elmezavarra hajlamos, babonás, korán lett iszákos és kicsapongó. Részegség alkalmával mindig nagy haragralobbanást mutatott; már 1859-ben — midőn egy bordélyházban nem akartak neki bort adni — kardot rántott volt és azután fegyverrel kezében dühöngve futkosott az utczán. A következő éveket hadjáratokkal töltötte Afrikában. Erkölcsi és értelmi tekintetben elsatnyulva, 1866. április havában Francziaországba tért vissza 1300 franknyi összeget vitt magával. Ezen időtől kezdve érzékcsalódásai voltak, hallotta, hogy a plébános és háziasszonya rossz életéről beszélgettek és tőle pénzt kértek misékre. Később egy asszonyt, eskórost, hallott, kit ő boszorkánynak tartott. Éjjel *számos fenyegető alak jött ágyához*, melyek megöléssel fenyegették és pénzt követeltek tőle. Észreveszi, hogy meg-

akarják mérgezni, mérget izlel az ételekben. Üldözési tébolya háziasszonya ellen fordul. Tökéletesen érzékcsalódások és szellemlátás martalékává lesz, melyek ellen egy orvosnál segélyt keres. Azt tapasztalja, hogy a gyógyszer sem képes rajta segíteni, megszökik Colmarba, de ott is üldözi bántalma. Általános érzékcsalódási tévengés szállja meg, egy bordélyházba vetődik. Éjjel két kéjhölgy meg akarja lopni. Leírhatatlan dühbe jön, kést ránt elő, 30 késszúrást tesz, kirohan az utczára annak tudata nélkül, hogy a leányokat agyonszúrta. Csak annyit tud, hogy azok hirtelen egészen megváltozott alakot öltöttek.

Áldozataival szembesítve azokat ismét fölismeri. A börtönben érzékcsalódásai tovább tartanak. Tébolydában helyeztetett el. Ez utóbbiban P. 1872. év kezdetén meghalt. Az üldözési és igézési téveszme halála napjáig fennállott. (Dagonet, Ann. méd. psychol. 1866. május).

További esetek: Palmerini, Rivista sperimentale 1878. p. 710. (Gyilkosság). Vierteljahrsschr. f. ger. med. XXIX. 2. füz. (Tolvajlások). — v. Krafft, Vierteljahrsschrift für ger. med. 1869. julius (a feleség meggyilkolása). — Schäfer, Zeitschr. f. Psych. 35. p. 219. (a feleség tettleges bántalmazása), p. 222. (az após meggyilkolása). — Sisteray, Ann. méd. psychol. 1876. január. (Tolvajlás, egy hivatalnok fenyegetése). — Morselli és Angelucci, Rivista sperim. 1880. p. 101. (a feleség meggyilkolása házassági hűtlenségi tébolyból, mint üldözési téboly résztüneményéből). — Grazianetti, ugyanott. 1880. p. 161. (a házastársnak megkisértett meggyilkolása. Üldözési téboly. Házassági hűtlenségre vonatkozó téboly iszákos egyénnél).

6. *Az eskóros (epileptikus) elmezavar.*

Irodalom: Delasiauve, Die Epil. németre ford. Theile által, 1855. — Russel-Reynolds, Die Epil. Beigel német fordításában 1865. — Falvet, de l' état mental des epilept., Paris, 1861. — Griesinger, Archiv f. Psychiatrie, I. Ann. méd. psychol. 1873. január, márczius, május. — Sander, Berlin, Klin. Wochenschrift 1873. 42. sz. — Echeverria, Americ. Journal of insanity 1873. április. — Legrand du Saulle, Étude méd. légale sur les épil. Paris, 1877.

A törvényszéki gyakorlatra nézve kiváló jelentőséget nyer az eskór, részint az által, hogy gyakran mutatkozik kimenetele súlyos psychikai elfajulási állapotokban, részint pedig azon okból, mivel a szellemi zavarnak legkülönbözőbb tünetcsoportjai az eskóros idegbántalom lefolyásában szövődmények gyanánt vagy helyettesítő szerepben léphetnek föl.

Az eskórosoknál mutatkozó szellemi működések állapotának tekintetbevételét és ennek fontosságát már Zacchias kiemelte, és azóta számos búvár, részint kórodai, részint törvényszéki szempontból tanulmánya tárgyává tette azon psychikai zavarokat, melyek eskórnál előfordulhatnak.

A mily sokfélék és nehezen áttekinthetők azon kórodai képek, melyekben az idegbántalom jelentkezik, ép olyanok annak psychikai szövődményei, átalakulásai és egyenértékei. Valamint nehéznek mutatkozik az eskóros rohamok bizonyos alakjait az egyszerű ájulástól elkülöníteni, ép oly nehéz bizonyos psychikai elváltozásoknak eskóros természetét hasonló, nem-psychikai tünetcsoportoktól megkülönböztetni. Az eskóros Neuropsychosis különféle változataira és megjelenési módjaira vonatkozó jelenlegi ismereteink elégtelenek, és némely

psychikai kóralak érthetetlennek látszik előttünk, mivel idegtani indokolása kórodailag még nincs felderítve.

Azon psychikai elváltozások megfigyelésénél, melyeket eskóros egyének mutathatnak, lényegileg a tüneményeknek 3 csoportja különböztethető meg:

1. A személyiségnek általános és tartós elváltozása (értelmiség és jellem tekintetében), melyhez az eskór vezethet. Ez képezi az egész kórkép keretét, alapját.

2. Elemi psychikai és érzeteg zavarok, melyek eskóros rohamok előtt és után, de a szabad időközben is előfordulnak és általánosságban mulékony jelleggel bírnak.

3. A psychikai zavarnak átmenő tünetcsoportjai, melyek görcsös rohamok folytatása gyanánt, vagy pótlólag ilyenek helyett itt-ott fellépnek a kórfolyamatban.

A tünemények első csoportjának foglalata az eskórosok *psychikai elfajulásának* nevezhető; a heveny elmebántalmi rohamok ezen idült elfajulási folyamatban ezelőtt az „eskóros mánia" (Mania epileptica) név alatt foglaltattak egybe, noha ezen állapotoknak semmi közük a mániához és ezen eskóros mánia csak psychikai zavarok igen különböző rohamainak gyüjteményes elnevezése gyanánt tekintendő.

Az eskórnál előforduló idült és heveny elemi és szövődményes psychikai zavaroknak összfoglalatát *eskóros elmezavar* elnevezéssel jelöljük.

Ennek gyakoriságáról felvilágosítást nyujt a statistika. Russel-Reynolds, az eskórnak legujabb és legalaposabb leirója, betegeinek csak 38%-át találta tökéletesen mentesnek szellemi zavaroktól, a többi psychikai rendellenességeket mutatott.

Hogy mennyiben szabad ezen kisebbséget tartósan

és egészen psychikailag mentesnek tekinteni, az nem dönthető el. Csakis fáradhatatlan megfigyelés volna képes e kérdést eldönteni. A szellemileg mentes eskórosoknak ismeretes történeti példái (Caesar, Mohamed, Napoleon) nem irányadók, életrajzaik részint tökéletlenek, részint némely adatokat tartalmaznak, melyek arra mutatnak, hogy ezen férfiaknál a bántalomnak nemcsak görcsös tüneményei mutatkoztak. Helyesen jegyzi meg Sander (Berlin, Klin. Wochenschrift 1873. 42. sz.), hogy a gyakorlatban és a társas életben előfordulnak eskóros egyének, kiknél az értelmiség csaknem egészen mentesnek mutatkozhatik, az üzleti és társadalmi igényeknek teljesen megfelelhet, sőt bizonyos kedveltségben is részesülhetnek; azonban mélyebb behatolásnál a családnak benső bántalmai, magoknak a betegeknek önmagokat gyötrő rásztkóros gondolatai, az ok nélkül változó hangulat, izgékonyság, képtelenség bizonyos meglevő viszonyokat megszokni, saját gondolataikhoz, eszméikhez, stb. makacs ragaszkodás, szóval oly jellemvonások derülnek ki, melyek mindenesetre benső összefüggésben vannak az idegbántalommal.

Kétséget nem szenved, hogy — mint már Esquirol, Morel és Foville találták — épen a könnyebb, s csupán szédülésben (hiányzó vagy csak részletes görcsökkel) álló rohamok (petit mal) azok, melyek az elme épségére nézve veszélyesebbek, mint a ránggörcsökkel járó közönséges esetek.

a) Az eskórosok psychikai elfajulása és azoknak elemi psychikai zavarai.

Kórodai áttekintés: A psychikai elfajulásnak legkifejezettebb jelei a következők:

a) Az értelmi működésképességnek haladó csökkenése, mely könnyebb esetekben csupán mint feledékenység, nehezült ítélet- és fogalomképzés, a külvilágnak hézagos felfogása nyilvánul, de az elmegyöngeség minden fokán át egészen a tökéletes butaságig terjedhet.

Ezen psychikai elfajulás néha mindenekelőtt és főleg az egyén ethikai oldalát, jellemét illeti, kevéssé zavart értelmiség mellett. Valóságos „moral insanity"-állapotok, az ethikai és aesthetikai érzés megszünése, vadság, durvaság, kegyetlenség, erkölcstelen bűnös életmód következik be. Az erkölcstelen bűnös ösztönök néha időszakosan egészen impulsiv jelleggel lépnek fel.

b) Szokatlanul jelentékeny és mindinkább fokozódó kedélyingerlékenység. Ez heves és túlsúlyra vergődő indulatok létrejövetelét közvetíti.

c) Ok nélküli hangulat-változás, a psychikai lehangoltság és túlgerjedésnek változása, melynél azonban az előbbinek időszakai sokkal túlnyomóbb, és rosszkedv, zsémbeskedés vagy pedig a környezet iránti feltünő közönyösség, hidegség és bizalmatlanság alakjában nyilvánul. Ezen rossz hangulat mellett nem ritkán a szenteskedésnek és vakbuzgóságnak vonása észlelhető, mely az előbbi jellemáramlattal sajátlagos összeköttetésben lép fel. Az esetek egy sorozatában ezen psychikai elfajulással a testi hanyatlásnak jelei is mutatkoznak.

Az arczvonások sajátságos tompa, buta kifejezést nyernek, a bőralatti zsírszövet túlteng, mi által a vonások durvákká, érzékiekké, az ajkak duzzadtakká lesznek. Izomhüdések jöhetnek létre, melyek rendesen félhüdési (hemipleg.) jelleggel bírnak és gyakran zsugorok-

kal szövődnek, továbbá létrejöhet arczideghüdés, nyelvhüdés és hangtalanság (beszédképtelenség).

E mellett az idegbántalom további testi tünetei gyanánt főfájás, alkohol iránti tűrhetetlenség, időnkint izomfeszülés és izomrángás, remegés, szemrezgés, az arczideg félhüdése, az arcz szinének feltünő változása, rögtöni nagyfokú izzadások, stb. észlelhetők.

Az elemi psychikai és érzeteg zavarok előzményes vagy pedig a görcsös rohamot befejező tünemények gyanánt lépnek fel, vagy pedig a közti időszakban észlelhetők.

a) A rohamot megelőző tünemények gyakran az „Aura" jelentőségével bírnak, és ez esetben azután minden következő roham előtt szabályosan ismétlődnek. Ide tartoznak ijesztő érzékcsalódások a látás és hallás terén, alanyi érzetek, mint fülzúgás, fény- és szinlátás (vörös láng látása), szivszorulás okozta rosszullét, részegségszerű zavar és az öntudat elhomályosodása, mély szellemi lehangoltság egészen a búskomor lehangoltságig, a szokványos kedély-ingerlékenység túlságos fokozódása és az emlékező tehetség gyöngülése.

b) A görcsös rohamhoz közvetlenül csatlakozó psychikai zavarok gyanánt észlelhetők: psychikai elsatnyulás nagy zavartsággal, gondolkodási képtelenség, a felfogásnak mély zavara, butasági állapot, mely fél órától kezdve egészen néhány napig tarthat. E mellett nagyfokú kedélylehangoltság túlságos kedélyingerlékenységgel és életuntsággal lehet jelen. Nem ritkán főfájás és ijesztő érzékcsalódások vannak jelen, melyek a néha mutatkozó gyilkossági és öngyilkossági ösztönt megmagyarázzák.

Az eskóros rohamhoz csatlakozva tolvajlási ösztönök is előfordulhatnak.

c) A közti időben jelentkező zavarok gyanánt említhetők a psychikai lehangoltságnak, rossz kedvnek, zsémbességnek és haragosságnak órákig sőt napokig tartó állapotai. Ezzel kínzó tartalmú kényszerképzetek, ijesztő érzékcsalódások, szívszorongás és a környezetnek ellenséges felfogása alapján rögtöni átmenő üldözési tévengések szövetkezhetnek, de látszólag szellemi egészségnek közepette mint teljesen elkülönített tüneményeket is fölléphetnek. A környezet ellen intézett veszélyes támadások képezik ily rögtöni ellenséges felfogásoknak, szívszorongási félelemnek és kényszerképzeteknek nem ritkán jelentkező következményeit.

Az eskóros idegbántalom tekintetbevételének fontossága a törvényszék előtt kiderül az elemi zavarokból, részint pedig a szellemi egyéniségnek mély és tartós elváltozásaiból.

Legnagyobb jelentőséggel bír mindenekelőtt az eskórnak mint idegbetegségnek kimutatása. Csakis ez által válik biztossá, kórodailag indokolttá, az értelmiségi és ethikai tüneményeknek megbírálása.

Az eskórnak kórisméje első sorban rohamszerüen fellépő (edénymozgatag, mozgatag, psychikai) idegtüneteken alapszik, de a tünetek belterjessége, kiterjedése és szövődményessége szerfelett különböző. A már Hippocrates által felismert és leirt klassik. eskór helyettese gyanánt a mai tudomány az öntudatnak pillanatnyi elvesztését vagy csupán elhomályosodását ismerte fel, mely az arcz elhalványodásával (Absence) vagy egyszersmind körülirt izomrángásokkal (Vertigo), vagy automatikus, álomszerüleg ösztönzött cselekményekkel jár, sőt sajátságos szédülési és álmossági rohamok, valamint izzadási rohamok, összeköttetésben mozgatagsági, edénymozgatag-

sági tüneményekkel (l. szerzőnek „Lehrb. d. Psychiatrie“ című munkáját II. p. 99.) is mint a klassikai eskóros roham egyenértékű tünményei mind valószinübbekké válnak. Ha továbbá megfontoljuk, hogy mily nehéz éjjeli eskóros rohamoknak kimutatása, főleg ha csupán szédülésből állnak, továbbá azon tényleges lehetőséget, hogy ezen idegbántalomnak roham jellegű tünetei hónapokig sőt évekig elmaradhatnak, akkor belátható, hogy mily nehéz annak eldöntése, hogy vajjon valaki eskóros-e avagy nem. És mégis sok függhet ettől a törvényszék előtt.

Az orvosi szakértői eljárásnak feladata lesz :

1. Kipuhatolni, hogy a kérdéses eskór *oktanilag* igazolt-e (öröklékenységi terheltség, koponya-torzképződés, fejsérülések, önfertőzés) és melyek voltak annak alkalmi okai (ijedtség, stb.)

2. Szükséges annak kimutatása, hogy azelőtt valamikor eskóros vagy eskórszerű rohamok jelen voltak. Minél inkább közelednek ilyféle rohamok a classicai vagy szédülési eskór képéhez, és ha az öntudat elhomályosodása, edénymozgatagsági (edénygörcsök) és mozgatag görcsös tünemények jelen voltak, melyek az Aura tüneteivel kezdődtek és melyeket eskór utáni tünetek követtek, annál alaposabb lesz az eskór jelenlétére vonatkozó gyanú.

Kiváló fontossággal bír még a gyermekkorban jelen volt ránggörcsöknek előzményi kimutatása, továbbá éjjeli felriadásnak és alvajárásnak (Somnambulismus) bebizonyítása, minthogy ezek tapasztalatilag az eskóros idegbántalomnak gyakori megelőzőit képezik.

Továbbá szemügyre kell még venni az eskór éjjeli rohamainak lehetőségét.

Az éjjel jelentkező eskórnak gyanús jelei időnkinti ágybavizelés, kiedényülések az arczbőrön és a szaruhártyán, ágyból való kiesés, a nyelv sérülései, főfájás, a gondolkodás zavara, bágyadtság és rossz kedv fölébredés alkalmával.

3. A szakértő köteles bizonyosságot szerezni arra nézve, hogy a megfigyelésre nézve hozzáférhető roham valóságos eskóros és nem csupán szinlelt roham.

Mindenekelőtt óvakodnia kell attól, hogy azon körülményből, mivel valamely roham nem vág össze tökéletesen a klasszikai rohammal, egyenesen szinlelést következtessen. Az eskór valóságos Proteus. Nincs minta, mely ezen idegbántalom valamennyi nyilvánulására illenék. Az eskóros roham — bárminő legyen is — nem tünet, hanem tünetcsoport; föllépésének sokalakúsága daczára azonban a folyamat mégis szabályszerű. Minthogy a szinlelők rendesen az eskórnak csupán klassikai alakjait ismerik, a gyakorlatban többnyire csupán ez utóbbiak valódisága körül forog a kérdés. Sem a rögtöni elesés, sem a hangzatos kezdő kiáltás nem irányadók. Sokkal fontosabb az arcz halálsápadtsága a roham kezdetén, a rángó görcsöt megelőző merevgörcsnek jelenléte, az ütérgörcs (Arteriospasmus) az utóbbiban, a teljes érlökés az előbbiben, a görcsös tüneményeknek túlnyomó jelentkezése a test egyik felén, a rángó görcsöknek lökemszerű föllépése mindinkább kisebb időközökben.

Ehhez járúl még azon körülmény, hogy a görcsroham egy szúnykóros szakon megy keresztül, mely visszahatást nem mutató tágult láták, az érzéki működés és érzékenységnek még a legerősebb ingerek után is megmaradó izgathatlansága, megszűnt visszahajlási moz-

gások és más heves testi megerőltetés által elő nem idézhető, sajátságos (v. ö. Voisin, Annal. d'hyg. 1868. p. 344) érlökési görbe által jellegzetes.

4. Az eskór általános és tartós idegbántalom. Nemcsak a rohamok alkalmával, hanem a közti időszakban is felismerhetők fennállásának nyomai. Ilyenek gyanánt tekintendők a jellem megváltozása, a hiányos értelmi és ethikai tünemények, az ideges, testi, érzeteg és elemi psychikai zavarok. Ilyen körülményeknek halmozódása jelentőségökre nézve egyébként kétes rohamtüneteknek kórismeileg fokozott jelentőséget kölcsönöz, valamint másrészről ama fennemlített tünetek (csak az ethikai elsatnyulásra, erkölcstelen ösztönökre, rendellenes kedélyingerlékenységre kell gondolni) azon mérvben nyernek jelentőségökben, a mennyiben rohamszerű tüneményekkel időbeli összefüggésbe hozhatók.

A tapasztalat azt mutatja, hogy az eskór nemcsak a betegségnél, hanem a törvényszék előtt is gyakran észrevétlen marad vagy félreismertetik. Eskóros egyének igen gyakran kerülnek a törvényszék sorompói elé. Izgékonyságuk kóros indulatokat közvetít, melyek alkalmával súlyos erőszakoskodások lehetségesek, meggyöngült erkölcsi és értelmi ellenállási képességök megfosztja őket azon lehetőségtől, hogy indulatszerű izgalmakat valamint önző és erkölcstelen ösztönöket leküzdjenek. Emlékezési gyöngeségök tanuskodásukat gyanúsnak tünteti fel és hamis eskühez vezethet.

Elemi zavarok (érzékcsalódások, üldözési téboly, kényszerképzetek, félelem stb.) alapján, valamint a megzavarodás, lehangoltság eskór előtti és utáni állapotaival összefüggésben súlyos erőszakoskodások lehetségesek.

Az eskórosok beszámítás képességére vonatkozó kérdés csak egészen concret módon dönthető el.

Azon tény, hogy eskóros egyének néha egész életökön át mentesek maradnak psychikai zavaroktól, az eskórban magában véve nem enged mentségi okot fölismerni büntetés alá eső cselekményekért; a statisztikai kimutatja, hogy ily esetek épen csak kivételes esetek, hogy azonban az eskórosoknak nagyobb része időnkint vagy tartósan elmebeteg, igazolja azon követelést, hogy a hol eskóros egyén áll törvényszék előtt, mindig ez utóbbi tegye fel hivatalosan a beszámítás képességre vonatkozó kérdést.

Mig a beszámítás-képesség megszünése az eskóros elfajulásnak előhaladott állapotainál kétséget nem szenved, addig a bírálatra nézve legnagyobb nehézségek merülnek fel ott, a hol az egyén szellemileg egészségesnek mutatkozik, legalább a vizsgálat idejekor, valamely általa elkövetett tettnek (meggondolatlanság, kegyetlenség, homályos emlékezés) körülményei azonban mégis gyanút keltenek. Az eskór magában véve a beszámítás-képességnek nem képezi ugyan megszünési okát, azonban az elmekóros tüneményeknek mulékonyságánál és gyakoriságánál, azon mindig jelenlevő lehetőségnél, hogy valamely büntetés alá eső cselekmény meg nem figyelt eskóros rohammal összefüggésben követtetett el (gondoljunk csak szédülési vagy éjjeli rohamokra!), talán épen oly időszakra esett, a hol a szellemi félhomály tiszta öntudatba ment át, a bírónak van oka ovatosnak lenni az eset megbírálásánál és enyhének lenni a bűn megállapításánál. Az eskór tekintetbe vételének elmulasztása törvényszék előtt számos törvényszéki gyilkosságnak

képezi okát. Csak tudakolni kell fegyházakban az eskóros lakók gyakoriságát!

Zacchias alaptétele, mely szerint az eskórosoknak cselekményei, ha eskóros roham előtt vagy után három nappal követtettek el, büntetlenül hagyandók, jóindulatról tanuskodik, de gyakorlatilag nem helyes. Itt sem lehetséges az általánosítás. Az egyik a roham után már fél óra mulva öntudatnál van, a másik pedig csak napok mulva.

Inkább azon alapelvnek kellene a törvényszék előtt érvényesnek lenni, hogy az eskór magában véve enyhítő ok valamely bűntettnél, és hogy a régi tétel: „in dubio pro reo“ itt teljes érvényre emeltessék. Az enyhítő körülmények jótéteménye, melyet az előhaladott törvényhozás nyújt, épen itt nagyon értékes, a hol az orvosi tudomány gyakran az egész idegrendszer fölött uralkodó idegbántalom teljes jelentőségét kénytelen érvényesíteni, és mégis sokszor képtelen az eset további bírálatába bocsátkozni.

62. észlelet. *Gyilkossági kisérlet. Eskór.* F. 22 éves paraszt, öröklékenység útján elmebántalmakra hajlandó, tette elkövetéséig — eskóros görcsök kivételével atyja halála alkalmával — szellemileg és testileg egészséges, erkölcsös volt és jó hirben állott. Augusztus 10-én gyilkossági kisérletet követ el egy általa teherbe ejtett szolgálón. Indoka nem volt. F. a szolgálót szerette és szándéka volt azt nőül venni. Előtte való napon nővére szemrehányásokkal illette a miatt, hogy a szolgálóval vétkezett. A börtönben F. augusztus 26-áig semmi rendellenest nem mutat. A nevezett napon egészen 2 óráig tartó eskóros rohamok. Azután nyugtalanság, szívszorongás. A 9. napon több óráig tartó elmezavar-roham

merev görcsökkel és ezekre következő emlékezés-hiánynyal, a tébolydában búskomorság kórképe fejlődik. A kihallgatásokból kiderül, hogy F. nővérének szemrehányásai óta mintegy eszméletlennek érezte magát, annyira izgatott volt, hogy nem tudta mit csinált. Tette után őszinte bánatot mutatott. Az első szakértői vélemény hangsúlyozza az öröklékenységi hajlamosságot, az eskórt és az ezen bántalomnál gyakran mutatkozó átmenő szellemi zavarokat és azon következtetésre jut, hogy F.-nek beszámításképessége tette elkövetésekor nem mutatható ki. A második vélemény fölveszi, hogy az öröklékenységi hajlam, az eskór, a szokványos feltünő, csendes, szótalan magatartás és végre a szellemi zavar egymással szoros összefüggésben vannak és F. tette elkövetésekor valószínűleg elmezavar kezdetén volt. Maga a tett is — annak indokolatlansága, a sajátságos megzavarodás annak elkövetésekor, az arra vonatkozó homályos emlékezés eskóros elmezavar mellett tanúskodik. Fölvétetett, hogy F. már a betegség befolyása alatt volt, mely alkalmas volt arra, hogy rögtöni ösztönt idézzen elő erőszakos tettekre, továbbá, hogy szellemi zavart hozzon létre, a meggondolást megszüntesse és így tehát a szabad akarat-meghatározást kizárja (Irrenfreund, 1870. 11. 52.)

63. észlelet. *Gyilkosság indulat-közben. Eskór által feltételezett kóros kedélyizgékonyság.* Április 4-én délután D. szénmunkás czivakodás közben megölte M. társát, és azután maga jelentette be magát a törvényszéknél. Rövid idővel azelőtt megtudta D., hogy M. a társak előtt azzal vádolta őt, miszerint a közös ivó kupát vizelésre használta volna. D. heves haragra lobbant, nem ült a közös ebédhez, izgatottan és dühösen járt fel

és alá az ebédlőben, M.-et, ki éppen arra ment, behívta, szemére hányta kijelentését, és midőn ez kijelentése mellett megmaradt, két késszúrással illette, melyek következtében M. azonnal meghalt. Kihallgattatván D. ezen tényálladékot beismeri, de egyszersmind kijelenti, hogy M. már azelőtt is ingerkedett vele és a czivakodás alkalmával fenyegető mozdulatokkal közeledett feléje. A végtárgyalásnál állítja, hogy a tettet mulékony elmezavarban követte el, melyben katonakora óta gyakran szenved.

D. 48 éves, velenczei, terhelt családból származik, már gyermekkorában szenvedett eskóros rohamokban, ezekre nem ritkán következő stuporral, 1873-ban elfogatása alkalmával feltünő magaviseletet tanusított, és útlevelében azon megjegyzés volt található, hogy ránggörcsökben szenved. Nagy mérvben ingerlékenynek tartatott és indulataiban állítólag oly kinézésü volt mint valamely tébolyodott. A két havi vizsgálati fogságban D. csendesen és rendesen viselte magát, de gyakran szenvedett heves rohamszerű főfájásban és ily alkalmakkal feltünően nyomott és hallgatag volt. A szakértői vélemény kimutatja, hogy D. 10 éves kora óta eskórban szenvedett és valószínűleg jelenleg is szenved, az ivókupába eszközölt öntudatlan vizelés (Vertigo?) és a főfájásnak sajátságos rohamai a fogságban legalább teljesen emlékeztetnek oly állapotokra, melyek eskóros egyéneknél mint görcsös állapotok helyettesítői észleltetnek. D.-nek kóros kedélyingerlékenysége is jellembeli rendellenesség, mely eskóros egyéneknél közönségesen előfordul és valószinűleg jelen volt vagy a fennálló eskór rovására helyezendő. Az indulatos tett elkövetésénél mindenesetre kóros, azaz szervi mozzanatok forog-

tak fenn, melyek az ellenállási képességet azon ösztön ellenében, hogy a sértésért elégtételt szerezzen, tetemesen csökkenték, vagy talán egészen megszüntették. (Saját észlelet.)

64. észlelet. *Rosszhiszemű rágalmazás. Eskór. Kétes beszámításképesség.* O. 31 éves nő vádolva van, hogy X.-et rosszhiszeműleg rágalmazta. O. ágyasa volt X.-nek, ez utóbbi később O-t elhagyta és ez által annak féltékenységét és boszúját idézte elő. O. a hatóságnál X-et mint gyilkos tettnek bűnrészesét árulta el ravasz módon. Midőn O. fogságban volt, kételyek támadtak beszámításképességére nézve. Vizsgálat alkalmával szellemi és testi tekintetben megjegyzésre méltó körülmény nem találtatott, azonban O. ez alkalommal kijelenté, hogy gyermekkora óta eskórban szenved. Ezen állítás valónak bizonyult be, valamint az is, hogy eszmemenete gyakran ugrásszerű és magaviselete annyira rendezetlen volt, hogy általában bolondosnak tartatott. Szemtelen módon kurválkodott, gyakran ok nélkül heveskedett, izgékony és indulataiban mértéktelen volt.

A szakértői vélemény hangsúlyozza, hogy eskórnál gyakran mutatkoznak a jellemek mély elváltozásai, nagyfokú szenvedélyesség, túlságos indulatok, ok nélküli lehangoltság, bosszúállási szeszélyek. Mindezek O.-nál jelen vannak. Vajjon mindezek daczára beszámításképes-e? Az árulkodásnál tanusított ravaszság daczára az eskórnak O. szellemi állapotára és bűntettére gyakorolt befolyása mégis félreismerhetetlen. Erkölcsi ellenállási képessége azon ösztön ellen, melynél fogva bosszúból szerencsétlenné akará tenni előbbi szeretőjét, a betegség által lényegesen csökkentve volt. Hogy mily mérvben érvényesült ez, az szabatosan meg nem határozható. O.

nem tekintendő elmebetegnek, azonban ezen kóros mozzanat a bíró előtt enyhítő körülmény gyanánt szerepelhetne. Nem ítéltetett el. (Livi, Archiv. italian. 1871).

További esetek: Vogt, Friedreich's Bl. 1870. (Gyermekölés egy elmegyönge eskóros egyén kétségbeesési indulatában). Delasiauve, id. m. p. 487 (tolvajlás). Rupprecht, Vierteljahrssch. f. ger. Med. N. F. V. H. 1. (Tolvajlás, tévedés, az értelmiség korlátoltsága vagy eskóros hézaga következtében?) Liman, Zweifelh. Geisteszustände, 10. eset (eskóros elmegyöngeség, tolvajlás), 11. eset (elmegyöngeség, csalás), 12. (csalás, tolvajlás). Casper-Liman. Handb. 252. eset (elmegyöngeség, okmányhamisítás). Arndt, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. 1872. okt. (eskór. elmegyöngeség, tolvajlás). Snell, Zeitschr. f. Psych. XXXVI. H. 4 (testvérgyilkosság).

b) Szellemi zavarok átmenő rohamai eskóros egyéneknél.

Irodalom: von Krafft, transit. Störungen des Selbstbewusstseins 1868. p. 51 (régibb irodalom). — Trousseau, med. Klinik, ford. Culmann 1867., II. 1. Lief. p. 41. — von Krafft, Zeitschr. f. Psych. 1867. Novemb. — Annal. méd. psychol. 1873. január, márcz. máj. — Leidesdorf, Wien. med. Jahrb. 1875. 28. füzet. — Samt Archiv f. Psych. V. H. 2. VI. H. 1. — Annal. d'hygiene publ. 1877. okt. — Echeverria, americ. Journ. of insanity 1873. april. — Legrand du Saulle, Annales d'hygiene 1875. april. — Weiss, Wien. med. Wochenschr. 1876. 17., 18. — Garimond, Annal. méd. psychol. 1878. 1. és 2. füzet — von Krafft, epileptoide Traumzustände, Zeitschr. f. Psych. 1876. és Friedreichs Blätter 1877, 2 és 5. füzet. Legrand du Saulle, étude méd. légale, p. 84. — Toselli, Archivio italiano per le malat. nervos. 1879. márczius.

Az eskór legfontosabb szövődményeihez tartoznak az átmenő elmezavar-rohamok. Ezek gyakoriak, mulékonyak, a körülmények szerint nehezen kimutathatók, gyakran

a környezet életét veszélyeztetik, és ennek folytán kiváló fontossággal bírnak a törvényszék előtt. Nincs kétség az iránt, hogy ily állapotok nem ritkán félreismertetnek és ebből igazságtalan elítélések erednek.

Trousseau, a legilletékesebb, mert legtapasztaltabb szerzők egyike egyenesen kijelenti (az i. h. p. 22) hogy: „tévedés veszélye nélkül fölvehető, hogy ha valamely egyén rögtön, megelőző elmezavar nélkül, a nélkül, hogy azelőtt elmebántalom jelét mutatta volna, továbbá szenvedélyes ösztön nélkül, s a nélkül, hogy alkohol vagy az idegrendszert nagy mérvben izgató anyag által megmérgeztetett volna, gyilkosságot követ el, hogy azon egyén eskóros, és hogy vagy nagy rohama, vagy — a mi gyakrabban előfordul — csupán eskóros szédülése volt.“

Az újabb kor jelentékeny haladást mutat fel ezen állapotok fölismerése körül, de alaposan gyanítható, hogy annak megjelenési alakjai még nem kimerítően ismeretesek, és hogy a heveny (peracut) téboly számos esetei, nevezetesen átmenő mánia, búskomorsági roham (raptus melanchol.), rövid rohamokban időszakosan visszatérő téboly, az alvajárás (Somnambulismus) számos állapotai, eskóros alapon állnak fenn. Ismereteink mai álláspontján mindenesetre szükséges azon tényhez ragaszkodni, hogy átmenő téboly-állapotok tüneti jelleggel bírnak, szükséges továbbá a kutatást eskóros idegbántalom fennállására nézve, mely nem mindig derül ki világosan, első sorban irányozni.

Az eskórnak átmenő tébolyállapotai rendesen eskóros, bizonyos minőségű rohamoknak következményei, ritkán annak megelőzői gyanánt tűnnek fel órák vagy napok múlva, nevezetesen ott, a hol ilyenek hosszabb

szünet után gyakrabban ismétlődtek. Ily esetekben azután az eskóros idegbántalommal való összefüggés kézzel fogható. Nem ritkán azonban az eskórnak szédülési vagy klassikai rohamai azon szellemiek föllépésével, melyek azután szellemi egyenértékek gyanánt foghatók fel, megszűnnek, azok által mintegy kiszoríttatnak. Az elmebeli rohamok ily esetekben szabadon állók gyanánt jelentkeznek (Epilepsia larvata vagy E. psych.). Minthogy az idegbántalom közönséges testi nyilvánulásai évekig sőt évtizedekig szünetelhetnek, ennek folytán az elmezavar rohamai önálló rohamok jellegével bírnak. Az eskóros idegbántalommal való összefüggés ilyenkor csak előbb jelen volt eskóros rohamoknak kórelőzményi kimutatásából és az elmebeli rohamoknak a kétségtelenül eskórosoknál észlelt és különleges jellegeket mutató rohamokkal való hasonlagosságból állítható elő.

Hogy vajjon vannak-e az eskórnak esetei, melyek csupán psychikai rohamok alakjában nyilvánulnak, az nyilt kérdés marad. Ismereteink jelenlegi álláspontján azon körülmény, hogy valamely minőségű rohamok, valamely életkorban kimutathatók legyenek, az „eskór" kórismézésére nézve nélkülözhetlen. Lehetnek ritka esetek, melyekben psychikai rohamok évekkel megelőzik a testi rohamokat, az esetek többségében megfigyelési hibával lesz dolgunk, a mennyiben ily rohamok (gondoljunk csak szédülési alakokra!) az észlelő figyelmét kikerülték.

Az eskóron alapuló átmenő elmezavar kórodai nyilvánulásai legalább ép oly sokfélék, mint a testi rohamok tünetei. Ezeknél, összetartva a testiekkel, csupán az öntudat elhomályosodására nézve (mely annak megszűnéséig terjedhet), az öntudat zavara közös. Ezen ténynek meg-

felel az emlékezésnek törvényszéki tekintetben igen fontos hézagossága, mely egészen annak megszünéséig fokozódhatik.

Ez mindig összetesen, hézagosan egészen a teljes hiányzásig fog mutatkozni. Vannak esetek, melyekben az emlékezés a roham után közvetlenül megvan, de azután elvész (Samt). Ezen esetek — úgy látszik — olyanok, melyekben az elmekóros állapot után nemsokára eskóros roham következik be. Ily roham kétségtelenül tökéletesen elnyomhatja az emlékezést.

Az öntudati zavarok alakjai mint az átmenő eskóros elmezavarállapotok alapjai lehetnek tompasági, homályosodási, álom-állapotok (hasonlók az alvajáráshoz). Ezen alapon mint szövődmények találhatók tévengések, érzékcsalódások, félelmi állapotok, ösztönszerű cselekvések és más elemi psychikai zavarok. Ezeknek különböző csoportosulása által kórodailag különböző kórképek keletkeznek, melyek közül néhány a tüneteknek sajátlagos és szabványos csoportosulása által jellegzetes. A megjelenési alakok sokfélesége még az által is fokoztatik, hogy több kórkép szövetkezhetik, vagy egymásba átmehet.

Kórodai áttekintés: Eskórosok átmenő elmezavarának legfontosabb és leggyakoribb alakjai gyanánt jelentkeznek:

α) *aléltsági* (stupor) *állapotok*, melyek órákig, napokig tartanak s össze vannak kötve félelemmel, rettegési érzékcsalódásokkal, tévengésekkel (üldözés stb.)

Ez által a büntetés alá eső cselekedetek lehetősége van adva. Ezen butasági állapotok alig észleltetnek mint önállók. Többnyire eskóros (klassikai) roham kapcsolatában vagy eskóros rohamok közti időszakban, való-

szinűleg mint „Shok"-tünetek vagy edénymozgatagsági keletkezésmódban észlelhetők. A rohamra való emlékezés teljesen hiányzik vagy pedig csak összetes emlékezés van jelen.

65. észlelet. *Egy leány meggyilkolása. Több személy megsértése. Stupor epileptikus.* Höwe, 29 éves, béres, 6 éves korától kezdve gyakori eskóros rohamokban szenvedett, melyeket rendesen több napig tartó stupor követett. Ha azután ismét visszanyerte eszméletét, nem emlékezett a betegség idejére, szédülésről, főfájásról panaszkodott és rossz kedvű volt. Eskóros rohamai rendesen három heti időközben jelentkeztek. A gyomortájon keletkező és felszálló Aura képezte azoknak kezdetét. Nem ritkán már több nappal a rohamok előtt lehangolt, nyomott kedélyű volt.

Július 16-án Höwe ismét érezte volt az Aurát. Estve roham jelentkezett, melyet éjjel több roham követhetett, arcza legalább 17-én meg volt sértve. 17-én még több eskóros roham lépett fel. 18-ától kezdve Höwe stuport mutat, álldogál és ácsorog, semmit sem fog fel, csak egyhangú rövid feleleteket ad, nem vesz magához táplálékot. 19-én délután megjelenik az udvaron, a hol egy fiu és egy leány favágással vannak elfoglalva. A fiú részvéttel kérdezi, hogy nem akar-e enni. Höwe felemeli a kezét a fiu ellen, ki azonban megszökik. Höwe a leány után megy, ki egy kerítésen át akar menekülni, és öklével mindaddig üt annak fejére, míg összerogy. A fiu jajveszéklésére a szomszédok összefutnak és látják, hogy a lábainál fetrengő leánykára mereszti szemeit. Azoknak felkiáltására: „Istenem! Joachim mit csinálsz itt?" elővesz a földön levő baltát, ezzel a gyermek fejére ütöget, azután a rettegve futó nézők ellen fordul,

egy asszonyt utolér, és az ujjaira üt, míg eszméletlenül összerogy, azután egy szemközt jövő kutyára mér ütéseket, azután egy napszámos előtt, kit észrevesz, felemeli ingét és ezen szavakkal „nézz ide“, alfelét mutatja. Azután egyideig az utczán áll, és az átellenben levő juhászházhoz megy, melynek ajtaját betörni igyekszik; azután egy férfi ellen fordul, azt üzőbe veszi, utoléri, birkózás közben még könnyű sértést ejt rajta, végre megfékezik és megkötözik. Azután kis ideig egészen csendesen fekszik (Stupor), később átmenő dühösségi haragos izgalmi állapotot mutat, melyet ismét stupor követ. Ezen utóbbi állapot 22-éig tartott, mely napon csudálkozva tért magához, és sírva kérdezé, hogy miért van megkötözve és lebilincselve. Egyáltalán semminemű emlékezése nem volt az utóbbi napok eseményeiről és gyöngének s bágyadtnak érezte magát. A meggyilkolt leányka sérülései koponyatörésben, több horzsolásban és az arcznak 5 vágott sebében állottak.

A cselekedet elkövetéséig Höwe jóindulatú, szorgalmas ember hírében állott. Éppen három héttel később újolagos eskóros roham és egy további rohamban szeptember 20-án halál következett be. (Jahn, Henke, Zeitschrift 1837. 4. füzet).

További esetek: Samt, id. m. 11. és 12. észlelet.

β) *Mély szellemi elhomályosodást mutató és egészen az öntudatlanságig fokozódó állapotok* (hasonlag az eskórszerű szédüléshez) *ösztönzési cselekedetekkel* (hasonlag az eskór szédülésnél jelenlevő részleges izomgörcsökhöz).

Ezek nagy fontossággal bírnak, minthogy teljesen átmenők, rendesen csak perczekig tartanak; azonban hosszabb tartamú rohamok is előfordulnak. A beteg öntudatának mély zavara ezen rohamok rövid tartamánál

könnyen kikerüli a környezet figyelmét. Minthogy ily állapotok gyakran csupán a szédüléses eskórnak kiséröi szoktak lenni, ennek folytán a törvényszéki megbirálás nem könnyü. A tökéletes emlékezés-hiány, ugyanazon müveletek ismétlődése, melyek mintegy álomszerüen vitetnek véghez és a betegnek különbeni egyéniségével teljesen ellenkeznek, szolgáltatnak legközelebbi támpontokat a szakértői vélemény számára. Ezen rohamok rendesen szédülési rohamokkal vannak vonatkozásban. Az ösztöni cselekmények tolvajlásban, durva erőszakoskodásban, szitkozódásokban, gyujtogatásban, fajtalansági kihágásokban, gyilkosságban, öngyilkosságban, stb. állhatnak.

66. észlelet. *Eskóros szédüléssel összefüggő eskóros öntudatlanság rohamában elkövetett gyilkosság.* Fraiche Felix 5—7 éves korától kezdve különös ösztöni cselekményeket mutatott, pl. legkedvesebb játékának szétrombolását, továbbá azt, hogy ételt csak akkor vett magához, ha kezeit tartották. Gyakran szenvedett fogfájásban; 13 éves korában csaknem oly külsejü volt, mint valamely 8 éves fiu, de azután igen rohamosan fejlődött. Csekély tehetségü, félős, magába zárkózott természetü, azonban tanulékony és tudásvágyó volt. Igen izgékony volt, éjjel gyakran felkiáltott, időnkint az ágyba vizelt, itt-ott nehézlégzésben szenvedett, és csakis úgy volt képes aludni, ha a szobában gyertya égett.

Fraiche különösen rút külsejü. Koponyája alaktalan, homloka alacsony, kétoldali összehajló kancsalság, Amblyopia a bal, rövidlátás a jobb szemen. Bal látája tágult; orra pisze, a felső ajknak világrahozott hüdése van jelen, az alsó ajk széles, túltengett; előretolt felső állkapocs, 3 óriási metszőfoggal, az arczi koponyának és

a többi csontváznak jobboldalt csekélyebb kifejlődése; a bal kéz ujjai a 2. ujjpercz közepéig összenőttek; ezek képezik ezen elfajult egyénnek legfőbb szépséghibáit. Gyakran szenvedett főfájási rohamokban; itt-ott szédülési rohamok, felszálló meleg Aura, szellemi távollét (Absence), melyben öntudat nélkül cselekedett, éjjelenkinti láng és szikra látás, zavart zörejek, harangcsengés, felijedés, időnkinti ágybavizelés, ágyból való kiesés, véres nyál a párnán voltak az idő folyamában észlelhetők. Értelmisége az átlagos értelmiségi szinvonalon alul állott. Senki sem sejtette, hogy Fraiche nappal szédülésben, éjjel pedig eskóros rohamokban szenvedett.

1877. márczius 11-én, midőn Fraiche iskolai feladatokat csinált, hirtelen otthagyta munkáját, atyja szobájából tőrt hozott elő és azzal a 19 éves szolgálót — a nélkül hogy egy szót szólt volna — a lapoczok közt ejtett seb által meggyilkolta. Mintegy álomból fölébredve azonnal magához tért, s kezdetben az ablakon szándékozott kiugrani, e helyett azonban a tőrrel sebet ejtett magán. A hirtelen előhívott orvos őt butának és cselekménye indokolására képtelennek találja. A meggyilkolt kilencz évvel azelőtt került a házba és Fraiche-sel együtt nőtt fel. Legjobb egyetértésben éltek volt egymással. Fraiche csak ösztöni cselekedete után tért volt magához szédüléséből. Nem tud indokot ostoba öntudatlan tette számára. Reá mereszti szemeit mint valamely idegenre, hozzá nem tartozóra. Szerző kimutatja, hogy ezen ösztöni tett eskóros egyén cselekedete. Fraiche nem ítéltetett el. (Legrand du Saulle, Annal. méd. psychol. 1877. szept.)

További esetek: Trousseau, id. m. p. 25. (egé-

szen ösztöni támadás egy ápolónő ellen.) Ugyanott (egy nő szédülési rohamai, melyek alkalmával színházban, templomban, az utczán stb. a legdurvább becsmérléseket és legfajtalanabb szavakat ejti ki öntudat nélkül és emlékezés nélkül).

Tolvajlások: Liman, Zweifelhafte Geisteszustände 5. eset. — Dévergie, Méd. légale, 3. édit. I. p. 691.

Gyujtogatás: Friedreich's Blätter 1856, H. 3. p. 37. — Bonnefous, Annal. méd. psychol. 1867, június.

Erőszak és gyilkosság: Trousseau, id. m. p. 25. — Liman, Zweifelhafte Geisteszustände, 7. eset. — Tamburini Rivista sperim. 1876., fascic. 5. és 6. — Legrand du Saulle, Étude méd. légale (gyilkosság 63 késszúrással.)

Fajtalan tettek: Liman, zweifelhafte Geisteszust. 6. eset (nyilvános önfertőzés), — Westphal, Arch. für Psych. VI. H. 3. (a nemzőrészek mutogatása az utczán). — Auzouy, Annal. méd. psychol. 1874. november (fajtalanság gyermekekkel). — Pürkhauer, Friedreich's Blätter, 1879. H. 5. (hasonló eset).

Öngyilkossági kisérlet: Castro, Rivista sperim. 1877. — Dickson, Brit. méd. Journ. 1867. november.

γ) *Homályosodási állapotok félelemmel* („petit mal").

Homályos öntudati fokon fájdalmas lehangoltság észlelhető, melyet az illető mint mély szellemi fájdalmat egészen a dämonomanikus képzeletig érez, s mely félelemmel, a gondolatok zavarával jár. Ezen félelmes homályosodás és lehangoltság befolyása alatt a beteg állhatatlanná válik, czél nélkül tévelyeg. A szívszorongás által gyötört búskomorhoz hasonlít, csakhogy azon kü-

lönbséggel, hogy az öntudat zavara és mély szellemi zavartság az eskóros félelmi állapotnak sajátságos jelleget kölcsönöz. Átmenőleg ez a Raptus melancholicus fokáig emelkedhetik. Az önálló rapt. melanch. eseteinél mindenekelőtt eskóros alapra kell gondolnunk. Az öntudat mély zavarának megfelelőleg (a roham alatt) az emlékezés csak összetes, sőt az ismétlődő kiújulásokra nézve teljes emlékezés-hiány mutatkozhatik.

A félelemnek, valamint a környezet ellenséges félreismerésének alapján ez utóbbi ellen, nemkülönben saját maga ellen erőszakos tettek lehetségesek. Ezek a psychikai visszahajlási cselekedetek jellegét viselik magokon, mint a búskomor egyéneknél, vagy pedig az ösztöni cselekmények jellegével birnak. Durva erőszak és kiméletlenség által tűnnek ki ezen romboló cselekmények. Ezen rohamok nem ritkán mint önállók jelentkeznek. Falret tapasztalatai szerint, melyek saját tapasztalataimmal megegyeznek, gyakoriabbak a szédülési eskórnál semmint görcsösnél, vagy legalább klassikai eskóros rohamok csak igen csekély számmal lépnek fel.

67. észlelet. *Petit mal. Több személy meggyilkolása.* Michot, 42 éves, kézműves, oly apától származik, ki gutaütésben halt el. Egyik fivére eskóros tébolyban szenved. Michot gyermekkorában görcsökben szenvedett, 13 éves koráig időnkint ágyba vizelt. 20 éves korában (1850) eskóros szédülés (arcz-elhalványulás) jelentkezett, mely 1864-ig holdtöltekor időnkint ismétlődött. Michot derék katona s igen komoly volt, megnősült, jó házasságban élt. 1864-ben ijedés után jött létre a klasszikai eskór első rohama. 1866-tól 1873-ig időnkinti szédülési rohamokon kívül és időnkinti ágybavizelés mellett, évenkint körülbelül 3—4 önszerű eskóros roham. 1873-ban néhány

órával ily roham után Michot hirtelen rettenetes módon ösztönözve érzi magát verni, harapni, vagy valakire rohanni. Még van annyi meggondoltsága, hogy feleségét, ki részvétteljesen közeledik hozzá, eltávolítja. Ezen ösztönökhöz nagyfokú félelem szegődik. Michot e közben elalszik és fölébredésekor ismét jól érzi magát.

1875. április 18-án Michot egész nap szomorú, lehangolt, levert. Estve eskóros görcsös roham, azután almatlan, nyugtalan éj, rettenetes képzeletekkel és lángvalamint villámlátással.

19-én reggel czéltalanul homályos öntudattal távozik hazulról. Visszatérésekor megkínoz egy macskát, megsért egy asszonyt. Szomszédjai vissza akarják tartani, ő kiszabadul kezeikből, amazok rettegve elfutnak. Michot feleségét az ágygyal együtt, melyben feküdt, darabokra vagdalja, azután 10 kilométernyire, Orleansba fut, útközben egy koldusasszony fejét leüti, leszúr egy papot, meggyilkol egy férfit, megsebzi annak nejét, összezúzza egy 9 éves fiú koponyáját és egy embert agyonszúr. Április 20-án, midőn Orleansba érkezik, a tévengés elmult, de öntudata még nem tiszta. Saját házában történtekről semmi, az útközben történtekről pedig csak összetes emlékezete van. 29-én két súlyos eskóros roham. (Legrand du Saulle, Ann. méd. psychol. 1877. szept.)

68. észlelet. *Eskóros homályállapotok félelemmel (petit mal).* Schmid, kereskedősegéd, 29 éves, rángásokban szenvedő, idegkóros anyától származik és 5 éves koráig maga is ránggörcsökben szenvedett. Ezen időtől kezdve 9 éves koráig alvajárási állapotok észleltettek. Később igen ideges, izgékony, ijedős volt. 16 éves korától kezdve heves főfájási rohamok, szokványos lehangoltság, komor magaviselet, nagy kedélyizgékonyság volt

rajta észlelhető. 18 éves korában indokolatlan öngyilkossági kisérlet gyufákkal. 25 éves koráig indokolatlan félelem és szorongás gyakori rohamai, melyek alkalmával kóbor életet élt és öntudatában tetemesen meg volt zavarva. Ezen rohamok (petit mal) néhány óráig tartottak. Többször évenkint szédülési rohamokban is szenvedett, melyek a látás elsötétülésével és öntudatának elhomályosodásával voltak összekötve (Vertigo); a beteg kereskedő lett, és 1875-ben egy társsal szövetkezett. Üzlete rosszul ment, társa nem volt becsületes. 1876. április eleje óta álmatlanság, főfájás, ijesztő álmok, fölébredéskor az álom és valóság közti megkülönböztetésnek nehézsége, továbbá az életuntságig fokozódó lehangoltság mutatkoztak.

1876. május 6. éjjel azt álmodá, hogy csalárd társa előtte áll és fenyegeti. Fölébredt, egészen meggondolásképtelen állapotban volt, fegyvert keresett, hogy hálótársát, kit zavarában az álomképpel azonosított, megölje. Míg hiába keresett fegyvert, azalatt magához tért és fölismerte a veszélyt, melyben forgott, hogy t. i. teljesen ártatlan embert megölhetett volna. Május 6-án reggel nyomott hangulatban volt s délután szórakozás czéljából a városi parkba ment sétálni.

Hirtelen szédülés fogta el, szemei előtt minden fekete lett, rettenetes félelem szállotta meg. Ugy tünt fel előtte, mintha az emberek üldöznék. Leirhatatlan félelem által üzetve elfutott, a nélkül, hogy tudta volna, hova fut. Futás közben a környezetét csak határozatlan körvonalakban látta.

Hogy mennyi ideig futott, azt nem tudja. Végre összeroskadt és egy arra menő rendőr oltalmát kérte ki. Azonnal kórházba vétetett fel, mely alkalommal félősnek,

zavartnak, és öntudatában is láthatólag zavarodottnak mutatkozott. Estve felé tisztább öntudat és a félelem enyészése mutatkozott. — Nagy koponya (58 k.). A nyelv hegyének bal oldalán heg észlelhető. A beteg tulajdonképi eskóros rohamok előfordulását tagadja. Minthogy a további észlelés bizonyos lehangoltságon kívül semmi jelentékeny tünetet nem derített ki, a beteg saját kérelmére szabadon bocsáttatott. (Saját észlelet.)

További esetek: Marc-Ideler, II. p. 379, (gyilkosság). — Gaz. des tribun. 1857. aug. 21. (hét személynek megsebzése). — Samt, i. h. 1. észlel. (öngyilkossági kisérlet). — v. Krafft, Zeitschr. f. Psych. 1867. 4. füz. (fehérneműek lopása).

δ) *Homályállapotok érzékcsalódási tévengéssel* („grand mal“).

Ezen állapotok a „petit mal“ továbbfejlődését képviselik, a mennyiben ennél időszakonkint érzékcsalódások és az öntudatnak még jelentékenyebb elhomályosodásai lépnek fel. A „petit mal“ és „grand mal“ alakjai közti átmenetek mindenesetre szakadatlanok. A „grand mal“ hevesen fellépő dühöngési, érzékcsalódási tévengés az öntudat nagyfokú zavara mellett. A tévengés túlnyomólag ijedéses, és lényegileg vér, tűz, ördögök, gyilkosok, szellemek visiójával jár. A betegek ágyudörgést, fegyverlövéseket, zúgást, nyögést hallanak, boszorkányokat, ördögöket, fegyvereseket, vad állatokat látnak magok körül, bitófához látják magokat vezettetni, mélységeket látnak lábaik előtt, stb. Ezen félemletes öntudati állapot visszahatása gyanánt kétségbeesett védelmezés, dühöngési izgatottsági állapot áll elő, melyek alkalmával a dühöngő megközelithetlen beteg maga körül vag-

dal, harap, szúr, és ez által a külvilágra nézve, melyet vagy épen nem, vagy ellenséges módon fog fel, szerfelett veszélyessé válik.

A kóros öntudatlanság hasonló állapotaival szemben figyelemreméltó azon körülmény, hogy a beteg nagyfokú szellemi zavara daczára gyakran bizonyos összefüggést árul el tévengéses nyilatkozataiban, úgyszintén némileg összetett, látszólag tervszerű cselekvényekre képesnek mutatkozik. Ezen tévengésben nem ritkán butasági állapotok lépnek fel és a zavartság és öntudati zavar által különben is feltünő tévengési állapotnak igen sajátságos, különösen eskórra mutató jelleget kölcsönöznek.

Eskórosak érzékcsalódási tévengésének csak ujabb időben szabatosabban felismert faját képezi a vallásos, ömlengési tévengés, melynél a betegek a paradicsomban képzelik magokat, azt hiszik, hogy Istennel összeköttetésben vannak, hogy Isten által prófétává, messiássá, stb. neveztetnek ki, égi örömökben úsznak, és múlékonyan a túlgerjedés állapotához közeledhetnek. Ezen „isteni nomenklatura“ közepett időszakonkint ijesztő tévengés is jelentkezhetik — a pokol kapui megnyilnak, isteni ítélet tartatik a beteg fölött, az ördög hatalmába akarja keríteni a beteget stb., azonban a beteg ily közbeeső folyamatokból, melyek valamely roham alkalmával ismétlődhetnek, mindig mint Isten által kegyelt személyiség kerül ki.

Míg a „petit mal“ állapotai néhány órára terjedhetnek ki, addig a „grand mal“ lefolyása több napot vehet igénybe.

A roham eloszlása tompasági vagy szellemi elhomályosodási állapot által következik be, azaz: az öntudat

elhomályosodása túlterjed a tévengésen. A visszaemlékezés zavart, összetes. Sőt számos esetben teljes emlékezéshiány mutatkozik, nevezetesen akkor, ha a tévengést nem sokára eskóros roham követi. A „grand mal“ állapotai túlnyomólag ránggörcsös eskórnál fordulnak elő és pedig többnyire mint a klassikai rohamoknak, nevezetesen azok sorozatos fellépésének megelőzői, ritkábban mint azoknak követői.

A legsúlyosabb erőszakos tettek a „grand mal“ üldözési fajánál fordulnak elő, azonban vallásos tévengésnél is vannak veszélyek a környezet számára, a mennyiben a tévengő az utóbbit mint nem-szentet felismeri és fenyegeti, vagy isteni parancsra megölés által a paradicsom örömeiben szintén részesíteni akarja.

69. észlelet. *A szülők meggyilkolása érzékcsalódási eskóros tévengésben.* Th. Piednoir, 26 éves, vinczellér, gyermekkora óta eskóros, gyönge elméjű, kórosan bizalmatlan hozzátartozói iránt, kik vele szeretetteljesen bántak; gyakran izgatott ezen izgatottságot követő butasággal; alá van vetve rohamoknak, melyekben czél nélkül és zavart öntudattal barangolt, gyakran érzékcsalódásokban szenved; 1870. április 22-én estve fütyülve járkált szülei udvarán, Istenről és szűz Máriáról beszélgetett, kik őt éjjel állítólag meglátogatják és vele beszélgetnek. Nyilvánosan ismét egyik rohamának kezdetén volt. Fél nyolcz órakor szülei lefeküdtek. Éjfél táján Piednoir félig felöltözve izgatott állapotban megjelenik keresztatyja házában, összetör egy ablakot, azután sógora házához megy, s ennek azt mondja, hogy nagy dühben van, hogy az éj folyamában sokat dolgozott. Ekkor haza vezetik és ott szüleinek hulláit bottal összezúzott koponyával találják. Piednoir önként kijelenti, hogy szüleit

egy bottal, melyet megmutat, agyonütötte; állítja, hogy sok munkájába került. Ő minden szerencsétlenségnek oka, ő mindent tud. — A börtönben nyugodtnak, részvétlennek mutatkozik. A tettről csak összetes emlékezéssel bír, indokáról mitsem tud, így kellett a dolognak történnie, más sem cselekedett máskép, ő a tettre indíttatva érezte magát. Nagy szerencsétlenség, a mit elkövetett, nagyon megbánja, de ez volt reá kimérve. Éjjel 28-án többszöri eskóros roham lépett fel, melyek egyike alkalmával Piednoir kést követelt. Ezen rohamokra nem emlékezett.

A szakértői vélemény kifejté, hogy Piednoir eskóros tébolyban szenved és az ösztönző tévengés egyik rohamában követte el rettenetes tettét. A tébolydában történt elhelyezése után körülbelül egy hónap mulva eskóros rohamban meghalt. (Annal. méd. psychol. 1871. május).

70. észlelet. *A feleség és másik négy személy meggyilkolása. Rettegtető érzékcsalódási eskóros tévengés, időszaki égi tévengéssel.* Április 28-án Pionzo, 41 éves paraszt, néhány perez alatt megölte feleségét, egy másik asszonyt és ennek három gyermekét. Öröklékenység, jelentékenyebb betegségek nem voltak jelen. Nem volt kicsapongó, 10 év óta jó házaséletet élt. 8 évvel azelőtt psychikai izgatottsági állapot vértolulással jelentkezett, mely érvágás eszközlése után elenyészett. Később időnként gondolatzavarral járó szédülési rohamok. Április 26. Pionzo megijedt egy döglött macskától, melynek szemei kilógtak. Ezen esemény után nem volt képes magát megnyugtatni, az egészet rossz előjelnek tekintette s a reá következő éjjelen nem volt képes aludni. 27-én ijedős volt, korábban lefeküdt, megijedt Canis szomszédján, ki őt háromágú szigonynyal meglátogatta, azt hitte, hogy ez fél vagy

bizalmatlan, minthogy fölfegyverkezve jött. Keveset aludt s azt álmodá, hogy Canis elvitte könyveit (melyek soha sem voltak birtokában), 27-én Canishoz ment és kérte ezen könyveket, egyszersmind álmatlanságról és főfájásról panaszkodott. Fél kilencz órakor a sarlóval kezében kiment a mezőre. Itt Canis felesége észrevette őt, midőn sirt és térdre borult. Megijedve kérdezé tőle, hogy mi baja. Azt felelé, hogy feleségétől akar távozni. Időközben felesége is odaért. A két asszony vigasztalni akarta. Az asszonyok előtt mint elmebeteg tünt fel, az orvosi segélyt visszautasította azon hiedelemben, hogy ártalmára lesz, hogy meg fogják ölni. Midőn azon kérelemmel fordultak hozzá, hogy orvosilag kezeltesse magát, haragra lobbant, fenyegette Canist, úgy, hogy ez megszökött, de nem sokára három másik asszony társaságában visszatért. Pionzo azon hiedelemben, hogy rossz tettet szándékoznak, elkergette őket. Előjött B. és felesége, és Pionzonak feleségét meghivták, hogy kávézzon velök. Pionzo ezt nem akarta engedni, mivel feleségét véleménye szerint meg akarják mérgezni. Ez azonban B. meghivásának engedett. Pionzo ezután Ca. özvegyhez ment. Egészen eltorzult külsejű volt, kaszát kért és ezzel eltávozott. Útközben megijedt egy asszonytól, egy vértócsától. Gondolatai mindinkább megzavarodtak, úgy tünt föl előtte, mintha a környékbeli szántóföldek gazdái meghaltak volna örökösök nélkül, s hogy most már ő azoknak birtokosa. Otthon találkozott feleségével, ki ijedtében a földön guggolt. Feleségét megmérgezettnek, szenvedőnek képzelte és tovahurczolta. Felesége azt mondá: „megölsz“. Ő ezt felelé: „nem, Mari, én szeretlek“. Pionzo ki egészen eltorzult külsejű volt, az asszonyt a mezőre hurczolta; ott egy nagy követ

talált. „A birtokos szorgalmasan eltávolítja a köveket; honnan került ide ezen nagy kő? Valaki ide hozta, hogy rosszat kövessek el vele.“ Azonnal megragadta a követ és betörte vele feleségének koponyáját. Minthogy az asszony sikoltozott, száját teletömte földdel. B. és Canis oda siettek. Pionzo ezen szavakat kiáltotta eléjök: „ti ki akartok puhatolni, mert feleségemet megöltem, de majd elűzlek benneteket.“ B. és Canis törekedtek őt megnyugtatni. Azon kérdésökre, hogy miért véres a keze, azt felelé: „feleségem megharapott, de én talán megöltem őt.“ Minthogy nyugodtabb lett, B. és Canis elbocsátották. Pionzo berohant B.-nek házába, s ott annak felesége és 3 gyermeke koponyáját tűzfogóval összezúzta, azután azon hiedelemben, hogy ég felé röpül, a 6 méter magasságú háztetőről leugrott. Megkötözték. Zavarodott kinézésű, öntudatlan állapotban volt. 28. és 29. közti éjjelen álmatlan volt és őrizet alatt tartatott, minthogy dühöngési rohamai voltak. 29-én reggel még zavart volt és kihallgattatása alkalmával izgatottá lett, úgy, hogy a kihallgatást meg kellett szakítani. Állítása szerint B. feleségét azért ölte meg, mert egy hangot hallott, mely azt mondá: „öld meg, ontsd ki vérét, edd meg húsát.“ „Egyes agy-darabokat zsebembe tettem, egy csontot és egy fogat pedig szájamba (tényleg), s minthogy egy hangot hallottam, hogy most valamennyi megölttel a paradicsomba megyek, tehát a háztetőről leugrottam. 31-én az orvos Pionzot a börtönben szomorú, levert, vértódulási állapotban találta. Elbeszélte tettének részleteit, s mélyen meg volt hatva. Állítá, hogy néhány napon át rosszul érezte magát, feje nehéz, szédelgős volt, és egy hangot hallott ilyképen szólni: „tedd meg ezt és meg fogsz mentetni.“ Ezen hang indította rettenetes tettére.

Délutáni 1 órakor szörtyögő légzés, tajtékzó száj, néhány rángás, mire Pionzo halvány arczczal, összeharapott ajkakkal, nyilt szemekkel és visszahatás nélkül feküdt. Estve 10 órakor és május 1-én ezen félóráig tartó rohamoknak többszöri ismétlődése, melyeket az orvos eskóros rohamoknak ismert fel. A rohamok közti időközökben öntudatnál volt. A tébolydába történt áthelyezése alkalmával május 24-ikén nyugodt, öntudatos, rendes. 29-én komorrá, zavarttá, félőssé válik, rosszullétről, gondolatainak zavaráról, főfájásról panaszkodik. Hashajtó vétele után könnyebbülés állt be. 30-án estve nagyon zavart, könnyedén tompult, félős; ellenséges észrevételek, zavart rettegtető hangok. 30-án éjjel álmatlanság, halálfélelem, ijedezés. 31-én teljesen zavart, nem akar enni, arcza nagyon kipirult. Egyszerre csak két ápolóhoz közeledik, hanyatlik, megmered, öntudata félig van meg, arcza sáppadt, légcső-hörgés, fojtott légzés. Vizelés. Június 2-ig tökéletesen klonikus, részint tonikus eskóros görcsöknek egész sorozata. Később ismét tiszta öntudat.

Pionzo kissé micro-brachycephal koponyájú (körület 53 ctmtr) és szellemileg kissé korlátolt. Gyakran vannak gyomor-bajai, melyek mindannyiszor kedélylehangoltsággal vannak összekötve. Az eskóros rohamokat mindenkor a lehangoltság, erkölcsi és szellemi hanyatlás, zavartság, gyötrő rettegtető nyugtalanság állapota és életuntság, rettegtető és parancsoló érzékcsalódások előzik meg.

A roham alatt öntudata nem szünik meg, csak megzavarodik. Rettenetes belső félelem képezi azután annak tartalmát. Ellenséges észrevételeket tesz és képzelt kinoktól és az elviselhetetlen élettől öngyilkosság által akar menekülni.

A roham után kimerült, kissé tompa, zavart, szomorú a fölött, hogy még életben van. Az eskóros rohamok tökéletlenek (petit mal) a szellemi körnek túlnyomó bántalmaztatásával. A gyilkosságok heveny eskóros tévengés állapotában követtettek el, mely a reá következő görcsös rohamok előzményi szakának (Aura) tekinthető.

Pionzo tettének elkövetésekor kóros félős állapotban volt, melyben tévengett, mindenütt ellenséget, üldözést stb. látott, s mindenütt rettegtető benyomást nyert. Pionzo kóros ösztönnek engedelmeskedett, midőn ijesztő tetteit elkövette. Pionzo közveszélyes, és tébolydába való fölvétele szükséges. Nem ítéltetett el. (Toselli és Zavattero, Rivisto sperimentale).

További esetek: Journal Le Droit 1867. június 20. (Gyilkossági kisérlet a feleségen). — Annal. méd. psych. 1867. nov. (A feleség meggyilkolása és gyujtogatás). — Falret, De l'état mental des epil. p. 33. (Gyilkosság). — Legrand du Saulle, Etude, 10. észl. (Gyilkossági kisérlet). — Ebers, Zurechnung, p. 129. (Gyilkosság). — Bergonzoli, Rivista sperim. 1876. márczius. (Megsebzés). — Passauer, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. XXVI. 2. füz. (Veszélyes fenyegetés). — Hecker, Deutsche med. Wochenschr. 1876. 23. sz. (fenyegetés). — v. Krafft, Lehrb. der Psych. III. 78., 79., 87. észlel.

ε) *Homályállapotok álomszerű, de coordinált cselekményekkel, hasonló módon mint alvajárásnál, mint tévengések és kényszerképzetek következményei.*

Eskóros alapon nyugvó átmenő elmezavarbeli állapotokról van szó, melyekben, hasonló módon mint az alvajárónál, az öntudat álomszerű, és látszólag tervszerű

összetett cselekmények lehetségesek. Ezen cselekmények indító okai élénk benső képzetek, melyek az öntudat változó állapotánál majd tévengések, majd pedig csupán kényszer-képzetek jelentőségével birnak. Ezen betegek képzelem-tevékenysége hatalmasan fokozott és egész regényeket tüntet fel előttök, melyekben ugyanők kiváló szerepet játszanak. A külvilág felfogása álomszerű és hamisított, még pedig a beteget éppen foglalkoztató eszmék értelmében. Ez utóbbiak nagyobbrészt túlzottak (fellengzők), a beteg kitünő személyiségnek, fejedelemnek, nagykövetnek, hősnek, stb. képzeli magát, azonban időszakonkint ijesztő tévengések is lehetségesek, és ritka esetekben ez utóbbiak fordulhatnak elő kizárólagosan.

Ily álomszerű állapotok órákig, napokig, sőt hetekig is tartanak. A tévengések átmenőleg megszünhetnek; a beteg ilyenkor czéltalan homályos derengésben van, a tévengések újolagos föllépésével a beteg előbbi szerepét ismét fölveszi és látszólag öntudatos meggondolt cselekvést mutat.

Időszakonkint a petit és grand mal, továbbá butaság (stupor) és ösztöni cselekmények állapotai mint szövődmények léphetnek fel; az öntudat zavara belterjességi változatokat mutat a betegség rohamának folytonosságában és pedig a viszonylagos tiszta öntudattól kezdve egészen a mély álomszerű zavartságig. Ennek megfelelőleg az emlékező tehetség az egyes időszakokra nézve csupán összetes, sőt hiányos, minden esetben azonban zavart.

A rohamok az öntudat elhomályosodásával kezdődnek és ennek tartama rendesen túlhaladja a tulajdonképi tévengési állapotot, úgy, hogy annak éles időbeli elhatárolása az észrevétlenül elveszett és ismét helyreállott világos állapottól alig lehetséges.

A betegek a roham alkalmával kevéssé feltünők, kivéve merev tekintetök, álomszerű, mimikai kifejezésök által. Szórakozottaknak, ittasoknak látszanak. Feltünően gyakran Aura-hoz hasonló főfájás, szédülés, nehéz álom vezeti be a rohamot. Néha érzékcsalódások is észlelhetők. Szellemi hanyatlás, levertség, az érzékek eltompulása, főfájás, kedvetlenség képezik a rohamok közönséges tüneményeit, és az álomszerű cselekvés, az emlékezés hiányossága, a rohamoknak szabályos összevágó alakja, az eltompulás időnkénti tüneményei, stb. mellett az állapot eskóros természetére mutatnak. A közbeeső időszakokban az eskóros idegbántalomnak közönséges tünetei mellett időnként lehangoltság, kényszerképzetek, egészen jelentéktelen dolgoknál mutatkozó félelem, főfájás, szédülés, fejnyomás, gyöngeség, izomfeszülés, rángások, edénymozgató idegek zavarai, különösen Nystagmus észlelhetők, mely utóbbi az esetek többségében tartósan vagy legalább rohamszerűen jelentkezik. Az eskóros idegbántalom csaknem mindig öröklékenység által van föltételezve, és az illetőnek gyermekkorában jelenvolt ránggörcsök mutathatók ki; ritkán keletkeztek erőművi behatás által. Klassikai eskóros rohamok ritkák, gyakoriabbak szédülések, leggyakoriabbak pedig csupán félelmi és ájulási érzetek.

Ezen álomszerű eskóros homályállapotnak eddiglen megfigyelt cselekményeit csavargás (céltalan kószálás), általában megszökés, szolgálatból való oknélküli megszökés, tolvajlás, szédelgések, felségsértések, gyilkosságok képezik.

71. észlelet. *Eskóros álomszerű állapotok. Katonai szolgálatból való megszökés.* B. Tivadar. 1867 óta katonai szolgálatban, 1871. január 29-én megszökés gyanúja alatt

Landauban elfogatott. Állítólag ősz óta azon vidéken csavargott, és pedig majd mint kém, majd mint báró S. katonatiszt, majd ismét mint valamely megbetegedett rendőr helyettese, és ezen idő alatt szédelgés útján tartotta fenn magát. Már 1870. aug. 15-től 20-ig maradt volt el csapatjától és vizsgálati fogságba jutott. Augusztus 23-án útközben lábai bajáról panaszkodott és eltünt. Állitása szerint azután egy parasztnál betegen feküdt, később ezredét kereste és nem találván azt, október vége felé Landauba visszatért és ezredének fölkeresését büntetéstől való félelme miatt elhanyagolta. Hogy czéltalan csavargása őt a porosz katonát oly komoly időszakban gyanusítja, az eszébe sem jutott. Szédelgéseit nagyobbrészt beismeri. A kihallgattatásoknál fölmerült ellenmondásokra figyelmeztetve, azzal menti magát, hogy Landauban tett vallomásai gyönge óráira esnek, melyek néha jelentkeznek, és melyekben nem tudja, hogy mit tesz. 12 éves kora óta egészen két év előttig voltak ily „öntudatlansági esélyei“ és gyanítja, hogy Landauban történt kihallgatása alkalmával is ilyenben szenvedett, minthogy egyáltalán nem emlékezik már arra, hogy ott mit vallott.

Megszökésre nem is gondolt csavargása alkalmával; csakis „meggondolatlanságának“ következménye, hogy már régen nem jelentkezett.

B. beszámításképessége kérdésesnek tünt fel. Már 1868-ban, midőn B. megszökött és ennek folytán 8 havi várfogsággal büntettetett, kétségbe vonatott és egy véleményben tagadólag, egy felülvéleményben igenlő értelemben döntetett el.

B. egészséges szülőktől származik. Idegbántalmak családjában nem fordultak elő. 10 hetes korában 48 óráig tartó görcsökben szenvedett. Rendes kifejlődés, jó neve-

lés. 1863-ban gazdászatot tanult egy földbirtokosnál. Szigorú bánásmód, fejbeütés és büntetéssel való fenyegetés kényszeríték szülei házába visszatérni, a hol megérkezve hidegség érzéséről, főfájásról, tagjai reszketéséről panaszkodott, ágyba került, később levert és részvétlen volt s a házi orvosra a kedélybeteg benyomását tette. Ezen időben állítólag fülzúgásban és időnkinti öntudatlanságban szenvedett. Felgyógyulva gazdasági irnok lett, gyakran minden ok nélkül odahagyta szolgálatát, csavargott, és környezetére oly benyomást tett, mint időnkint gyönge elméjű, elmebeteg ember. Indokolatlan távozása miatt szolgálatából elbocsáttatva, egy másik birtokra került, ott azonban munkájában rendetlen volt és gyakran panaszkodott vértódulásról feje felé. 1867-ben őszszel katona lett. Kezdetben kielégítő módon működött, később ferdeségeket, ügyetlenségeket követett el. Igy pl. rendreutasítások alkalmával zavarttá lett, lövési kisérleteknél a fegyver elsütésénél mindkét szemét kimeresztette, arczát fintoritotta, úgy, hogy ennek következtében beteg lett. Előjárója ezen kényszernemű, javíthatatlan magaviseletből pillanatnyi elmezavart következtetett. Feltünő volt félelme az úszástanulásnál. Fegyvergyakorlatnál egy alkalommal ok nélkül kirohant a sorból. 1868. június végén atyjához intézett levelében panaszkodik, hogy ismét érzi régi betegségét (fejfájás, reszketés, fázás stb.) és legszivesebben kórházba szeretne menni. 1868. aug. 13-án az uszodába való menetel alkalmával eltünik. Aug. 19-én visszatér, s kijelenti, hogy gyalog elment volt 14 mértföldnyire fekvő szülővárosába egészen atyja lakásáig s azután visszajött a nélkül, hogy atyja lakásába belépett volna (!). Nem tudja, hogy miért szökött meg, hiszi, hogy régi fejbaja következtében tör-

tént, mely már 8 nappal megszökése előtt szédülési rohamok alakjában jelentkezett. Midőn úton volt az uszoda felé, ismét ily szédülés lepte meg, úgy hogy maga sem tudja, hogy mily módon távozott G.-ből. Az ezen időben előterjesztett vélemény az öntudat zavarainak ezen állapotait valódiaknak állapította meg és eskórszerű rohamoknak jellegezte. A felülvélemény B.-ben csak könnyelmű embert látott. B. be is vallotta, hogy csakis az úszástól való félelme miatt szökött meg és ugyanakkor teljes öntudattal birt.

B. 24 éves, erőteljes, egyes nyakcsigolyáira gyakorolt nyomás fájdalmas, arczkifejezése zavart, félős, arcza könnyen kipirul. A láták feltünően tágak, fénybehatásra renyhe összehúzódást mutatnak. A végtagok kisfokú reszketést mutatnak. B. járási és irásbeli megerőltetés után állítólag gázizom- és irógörcsökben szenvedett, továbbá gyakran szenved főfájásban és nyugtalan álomban. A szellemi gyöngeségnek bizonyos foka félreismerhetetlen. Megszökéséről mindig ugyanazt vallja. Maga sem tudja, hogy mikép szökhetett meg; gyakran érez rendetlenséget fejében és ilyenkor nem képes helyesen gondolkodni. Ebből állnak állítólag „öntudatlan állapotai“. Nem képes az utóbbiakat szabatosabban leirni; néha ezen öntudatlanságnak igen rövid ideig tartó rohamai is előfordulnak, s ilyenkor beszédében akadozik. Emlékező tehetsége is sokat szenvedett az utóbbi években. Általában ő már nem olyan, mint a milyen azelőtt volt. O maga sem tudja, hogy mi történt vele. Ha valaki szigorúan beszél vele, akkor félelem fogja el, erősen kezd reszketni, és egész testét verejték borítja el. Ilyenkor nem is képes ellentállni és mindenre rábirható. B.-nek ezen kijelentései az igazság benyomását teszik.

A szakértői vélemény összefoglalja az előbbi életviszonyokat s az egészségi állapotot és azon következtetéshez jut, hogy itt tapasztalatilag való kórkép — eskórszerű bántalom — forog fenn, melynél nem kifejezett eskóros rohamok, hanem ezek helyett átmenő, hosszabb vagy rövidebb tartamú szédülési vagy álomszerű állapotok, rögtöni félelmi rohamok stb. lépnek föl. Griesinger szerint ily állapotokban szenvedő egyének gyermekkorukban gyakran szenvedtek öntudatlansággal járó görcsökben, vagy valamikor fejsérülés volt nálok jelen. A közbeeső időszakokban közönségesen általános kimerültséget, lehangoltságot, félelmet, elfogultságot mutatnak. A félelem egyes betegeknél bizonyos cselekvények alkalmával, mely utóbbiak magokban véve közönyösek (ivásnál, evésnél, stb.) fokozódhatik. Úgyszintén nem ritkán észlelhetők mozgatag zavarok (kisfokú rángások a kezekben, a száj körül, a szemteke körül; tartó-merevség) és egyéb ideges tünetek (lábak meghidegedése, az arcz rögtöni kipirulása, gyorsan jelentkező nagyfokú izzadás). Mindezen tünemények a vádlotton észlelhetők; ezek öntudatlan állapotot sejtetnének azon esetben is, ha vádlott nem panaszkodnék is e miatt. B. agybetegségben szenved, mely időszakonkint föllépő öntudatlansági, illetve álomszerű állapotokkal van összekötve, s a közbeeső időben is bizonyos érzéki és psychomotorikus tünetek által nyilvánul, melyek következtében a beteg beszámításképtelennek tekintendő. (Hecker, Vierteljahrsschr. f. gerichtl. Med. N. F. XX. 1. füz.).

72. észlelet. *Eskóros homály- és álomállapotok félelemmel. Veszélyes fenyegetések.* Neuner, 29 éves, napszámos, gyermekkorában ránggörcsökben szenvedett, 6 éves korában kődobástól ütést szenvedett homlokán — több

órai öntudatlanságon kívül — minden más észrevehető következmény nélkül; felnőtt mint iszákos ember. 1871-ben heveny agybajon ment keresztül és 1872 óta eskóros rohamokat mutatott, melyek több havi időközökben, később azonban gyakrabban jelentkeztek. Igen izgékonnyá lett, szeszes italok tűrésében meggyöngült és értelmisége tekintetében is hanyatlott. Az utóbbi években több izben eskóros rohamok után bekövetkező homályállapotokat mutatott, melyek alkalmával járás közben eltévedt. A rohamokat „Aura“ gyanánt többnyire egy vörös alak visiója előzte meg. Négy hónap óta nem volt eskóros rohama, ellenben egy hónap előtt homályállapot jelentkezett, melynek alkalmával az éj közepén saját meglepetésére anyjának egy órányira fekvő háza előtt tért magához. Nem volt képes ezen éjjeli vándorlást indokolni, csupán nadrágban és mellényben volt, többi ruházatát nélkülözte, és megszégyenülve ment haza. Az utóbbi három hét alatt ebéd után különösen, ha az ételeket forrón költötte el, több órai tartamú homályállapotok jelentkeztek, s ekkor félelmes nyugtalanság által üzetve csavargott ide s tova, sőt egy alkalommal czivakodásba került egy távoli falu lakosaival.

1879. november 12. ebéd alkalmával rosszul lett, szorongást érzett. Ismét vörös alakot látott, megirtózott, s a kisértet által üldöztetve tovább rohant. Jegyet váltott a vasuton és egy szomszéd állomásra utazott. Útközben folytonosan vörös lángot látott, azt képzelte, hogy tűz van, hogy a tűz őt környezi, s tökéletesen zavart lett.

Arra emlékszik még, hogy P.-ben kiszállott. Ezen időponttól kezdve emlékezése igen hiányos. Úgy tünt fel előtte, mintha a polgármesternél 4000 frt volna számára

letéteményezve. Elment tehát ezen — reá nézve teljesen ismeretlen — emberhez és követelte a pénzt, agyonlövéssel fenyegetvén azt, ha a pénzt át nem adja. Elfogatott, két ember által a vasuthoz kisértetett és Gráczba vitetett. Útközben félősnek mutatkozott, meg akart szökni, betört egy ablakot. A kórodán történt fölvételekor (estve) öntudata igen zavart, homályos volt; zsebei telvék gyufákkal; kijelenté, hogy már gyujtogatott (a lánglátás emlékezete), s hogy még egyszer gyujtogatnia kell, hogy lehessen egy kis tréfát látni. A beteg nemsokára elaludt, egész éjen át mélyen aludt és 13-án reggel meglepetésére a kórházban ébred föl. Gráczba való szállittatásának kezdetétől ezen reggelig teljes emlékezéshiány mutatkozik.

Novemb. 5-én ismét több óráig tartó öntudat-zavar jelentkezett, mely alkalommal ismét 4000 forintjáról beszélt; ezen állapotból teljes emlékezéssel ébredt föl. A következő több havi megfigyelés alkalmával semminemű eskóros tünetek Neuneren nem észleltettek. (Saját megfigyelés).

További esetek: Indokolatlan csavargás: Legrand, Étude médico-légale p. 110 (öntudatlan czélnélküli utazás Franciaországból Bombayba!) p. 131. — Despine, Psychol. naturelle, II. p. 143. v. Krafft, Lehrbuch der Psychiatrie III. 84. észlelet. Megszökés: — Heller, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. 1876. Felségsértés — v. Krafft, Lehrb. d. Psych. III. 85. észlel. Csábítás rablógyilkosságra. — Flechner, Österr. Zeitschr. f. prakt. Heilkunde XVII. 24. Tolvajlás, szédelgés. — Flechner, Psychiatr. Centralbl. 1874. 10. 11. Gyilkosság (Holtzapfel-féle eset). — Archiv f. Psychiatr. V. p. 235., 307., 311. VI. 862. — Casper-Limann, Handb. 609 l.

Orvos-törvényszéki tekintetben legnagyobb fontos-

sággal bír a leirt átmenő elmebeteg állapotoknak mint eskórosoknak fölismerése. Ez által azoknak kórisméje széles kórodai alapot nyer, és ugyanazok nem mint kétes vagy esetleges megbetegedések mutatkoznak.

Ezen állapotoknak kórisméje alapszik:

1. Rögtöni föllépésökön és elenyészésökön, többé kevésbbé kimutatható s az eskóros idegbántalomnak egyéb rohamszerű nyilvánulásaihoz hasonló előzményekkel és utólagos tüneményekkel.

2. A tüneteknek csoportosulásán az eskór mellett szóló sajátságos módon. (Öntudat-zavar, álomszerű zavartság látszólagos épség mellett, az egész rohamnak tévengésszerű jellege ijesztő érzékcsalódásokkal és tévengésekkel, melyek főleg üldözési és vallásos minőségüek, időszakonkint félelem, tompaság.)

3. A roham idejére vonatkozó emlékezés zavart, vagy összetes, vagy egészen hiányzik.

4. A cselekmények, noha összetettek és látszólag tervszerűek, mégis álomszerűek és sokszor impulsiv jellegűek. Szabályosan ismétlődnek, minthogy hasonnemű rohamoknak részlettüneményei és mindenkor ugyanazon belső okok által idéztetnek elő. Minél nagyobb fokú az öntudat zavara, minél zavarosabb a képzetalkotás — annál indokolatlanabbaknak és tervnélkülieknek mutatkoznak, és minthogy a tévengések és érzékcsalódások túlnyomólag ijesztő jelleggel bírnak, mivel továbbá a külvilág felfogása ellenséges minőségű, ennek folytán gyakran vak dühösség kitörését képezik, mely mintegy rángásszerű nyilvánulási módjában nem a megsemmisítésben találja végczélját, hanem tovább is folytatja a rombolást, míg a rángó mozgás végre nyugalomra tér. A petit és grand mal ezen cselekményeire nézve jelleg-

zetes, hogy az ily betegek áldozataikat nemcsak megölik, hanem rútul megcsonkítják, úgy, hogy rendesen számos kés-szúrás és a koponyának — egészen a felismerhetlenséget előidéző — összezúzatása állapítható meg. Ily cselekmények a legnagyobb durvaságot, valóságos Cannibalismust képviselnének, ha öntudatosan vitetnének véghez. Tökéletes ellentétben vannak a közbeeső időszakban mutatkozó állapot érzésével és cselekvési módjával. Szükséges volna, hogy törvényszék előtt alapelv gyanánt szerepeljen az, hogy mindenütt, a hol rettenetes, rögtöni, indokolatlan s a körülmények, eszközök, netaláni tanúk tekintetbevétele nélküli erőszakos tettek forognak fenn, ott mindenekelőtt eskórra gondoljanak. Ezen sejtelem jogosultságában gyarapodik, ha a tettes a tett szinhelyén mély szellemi homály állapotban vagy tompaságban (stupor) találtatott.

5. Kórelőzményileg már előbb jelen volt hasonnemű rohamok mutathatók ki. Ezen ismérvek halmozódásából a transitorikus elmezavar valamely esetének eskóros jellege ki fog derülni és a szakértői vizsgálat további kórodai puhatolás útjára tereltetik. Ama valószinűség bizonyossá válik, ha bármily minőségü eskóros rohamoknak már azelőtt történt előfordulása kimutatható. Elősegítik még a kórismét az eskóros idegbántalomnak közbeeső időszaki psychikai és testi jelei, az eskóros jelleg és az eskóros lélektani elfajulásnak vonásai.

Az eskórnak leirt trans. elmezavarállapotaival kapcsolatban fölemlítendő azon tény, hogy hetekig sőt hónapokig tartó elmezavarállapotok is előfordulnak, melyek az öntudat nagyfokú zavara, a kórkép tévengési jellege, nagymérvű megzavarodás, időszakos homály- és tompasági állapotok, a betegség folyamára vonatkozó összetes

sőt hiányzó emlékezés, rögtöni föllépés és homály- vagy tompasági állapot útján történő kiválás által a közönséges Psychosistól eléggé különböznek. Szabatosabb megfigyelés alapján ezen állapotokat a már vázolt átmenő tébolynak többször ismétlődő és egymásba átmenő, s egyszersmind huzamosb tartamú rohamai gyanánt ismerjük fel. Ezen felfogás szerint a Stupor, petit és grand mal és vallásos tévengésnek esetei észlelhetők. E mellett nem szükséges, hogy az illető állapot alakjának ismétlődése ugyanaz legyen, minthogy valamely másik léphet annak helyébe.

Ez úton különböző eskóros tünetsoroknak és állapotoknak tarka és csakis összefüggésökben érthető összalakjai keletkeznek.

73. észlelet. *Erőművileg okozott eskór. Búskomorság. (Fiának valószinű meggyilkolása). Azután ismétlődő húzamosb eskóros homályállapotok tévengésekkel.* 1877. okt. 9-én G. 36 éves földmíves fejlövés által súlyosan megsérűlve jött a kórházba és következőket jelenté ki: „Volt egy kis fiam. Egyik szemére megvakult. Minthogy megszántam, ennek folytán július 11-én a kútba fulasztottam. Azóta nyugtalanság és lelki furdalás miatt ki nem állhatom az életet. Végre ma pisztolylyal megkisértettem magamat kivégezni.“

G. nyomott hangulatúnak mutatkozott, egyéb feltünő nem látszott. A súlyos sérülés már november kezdetén teljes gyógyulásnak indult — s ugyanakkor elmezavar tünetei mutatkoztak. G. haza akart menni, hangokat hallott, melyek haza hívták, az ablakon keresztűl akart távozni, egészen zavartan beszélt és cselekedett. Ezen okból nov. 16-án további észlelés végett a tébolydának adatott át.

G. nem terhelt, rendesen fejlődött ki, szolid és egészséges életű volt, 25 éves korában nősült, jó házasságban és jó viszonyok közt élt, két fiut nemzett, kiket gyöngéden szeretett.

1872-ben czivakodásba keveredett egyik rokonával, ettől súlyos ütést kapott fejére, több napon át öntudatlan és több héten át munkaképtelen volt, s ugyanekkor ránggörcsei is voltak.

1877. tavaszán 4 éves fiatalabb fia, atyjának kedvencze, egyik szemét veszté. G. vigasztalhatlan volt s mindent elkövetett, hogy gyermekének szemét megmentse. Hiába! G. szomorú, lehangolt, munkánál rest lett, lesoványodott: fiának tekintete rettenetesnek tűnt fel előtte.

Julius 11-én G. haza érkezvén, fiát nem találta, aggódott, hogy a kútba eshetett, előhívta a szomszédokat és kikutatta a kútat. Midőn a hullát megtalálták, ezt mondá: „elveszett ember vagyok“ és azután szótlanná és lehangolttá lett. A törvényszék és a közvélemény szerencsétlen esetleget állapított meg. G. mindinkább búskomorrá lett, keveset aludt, keveset evett, öngyilkossági gondolatokkal foglalkozott, a vasúti sínekre akart feküdni. Egy alkalommal bevallotta béresének, hogy a gyermeket ő dobta a kútba.

A tébolydába G. szótlan és lehangolt állapotban érkezett. Másnap kérdezé, hogy sérülései még gyógyíthatók-e. Az intézet csendes osztályában való elhelyezését kérte, háladatos volt az orvosi gondozásért, és egyhangúságán s lehangoltságán kívül semmi feltünőt nem mutatott.

November 26-án érzékcsalódások (zenét hallott) és tévengések jelentkeztek. Azt hitte, hogy felesége tavasz-

szal meghalt, hogy nincsenek gyermekei. A történtekről nem tudott semmit; azt sem, hogy miképp jutott az intézetbe. Éjjel zenét hallott, sok lovat látott, azt hitte hogy korcsmában van, csedezett, hogy bocsássák el, mert különben megöli magát. Egyik rokonát, ki meglátogatá, nem ismerte meg. Öntudata igen zavart, homályos; ő maga a társaságtól távol tartja magát és gondolatokba merültnek látszik. Deczember 4-én éjjel azt hallá, hogy ő az ördög fia, más napon katona akar lenni, a már meglevő 5 feleséghez egy hatodikat akar elvenni.

Deczember 14-én öntudata kissé világosabb. Emlékszik előbbi életkörülményeire, gyermekeire, de nem tudja még az időt és helyet, nem tudja még a történteket. Ha fia megvakulására emlékeztetik, azt hiszi, hogy meg akarják csalni; még inkább csodálkozik, ha öngyilkossági kisérletét említik. Kiderül, hogy április óta éleményeiről nem tud semmit. Midőn fiának halálát és saját vallomását közlik vele, őszinte indulatba jön és lehetetlennek tartja, hogy ily tettet elkövetett volna. Deczember 18-án az őt meglátogató rokonát fölismeri, de részvétlen, nem kérdezi, hogy otthon mikép vannak. Midőn rokona a történteket elmondja, meg van illetődve, gondolkozásba merül.

1878. január 3. kiújul az izgalom — duzzadt arcz, szapora érlökés, fokozott hőmérsék. A beteg keveset alszik, állítja, hogy 3 nap alatt meg kell halnia, ha nem ugrik ki az ablakon, s a paradicsomba kell jutnia.

Január 22-én ismét emlékszik, hogy fia egyik szemét elvesztette és mély fájdalmát nyilvánítja e fölött. Egyes töredékekben kezd emlékezni mind arra, a mi a szerencsétlenség óta történt, hogy mikép tűnt fel előtte

minden mintegy álomban, míg fiának látása a szomorú valóságról győzte meg, s ő azon eszméhez jutott, hogy jobb ha a fia meghal, továbbá, hogy öngyilkosságra és fiával közös halálra gondolt.

Február és márcziusban G. szellemileg tisztává lett és testileg is felüdült.

Április 4-től kezdve újabb roham észleltetett rajta. G. nyugtalan, szórakozott lett, ágyban maradt, főfájásról panaszkodott. 16-án reggeli $9^1/_2$ órakor kiugrott az ágyból, felkapta ruháit és az ablakon akart kiugrani. Ebben megakadályoztatván maga körül vagdalt, harapni akart, és midőn megragadták s biztosan elhelyezték, ezt mondá: „Ha ez nincs, akkor jó napom lett volna.“ Az elkülönített szobába vezettetvén, útközben azt hitte, hogy meg akarják ölni, és kérte környezetét, hogy bocsássák haza. Arcza egészen el volt torzulva. A nap többi részén és a következő éjjelen át nép- és egyházi dalokat énekelt. 17-én reggel kisfokú láz. 19-én ismét öntudathoz tért, és tájékozódni igyekezett. 21-én még sáppadt, álomkóros, elgyöngült volt. Elbeszélte, hogy 16-án heves főfájást érzett, éjjel nem aludt, egészen meg volt zavarodva, hangokat hallott, hogy menjen haza. A következő eseményekről nem volt tudomása. Ezen roham állítólag egészen olyan volt, mint a novemberben észlelt roham. G. azon fontos közlést tette, hogy 3 évvel azelőtt kedélyizgalom után ájulásszerű rohama volt, mely hasonló ok folytán egy évvel később ismétlődött.

G. közönséges koponya-alkatot mutat, tengéleti viszonyaiban semmi feltünő; látási képessége gyöngült és kisebb tárgyak megtekintésénél (Fixirung) Nystagmus mutatkozik.

Szakértői vélemény: November kezdetétől deczem-

ber 14-ig G. eltompultsági állapotban volt, melyet tévengések kisértek. Ezen időtől kezdve január végéig G. alábbhagyásokkal járó homályállapotban van. Ezen állapotban emlékezés-hiányt mutat mindazokra nézve, mik 1877. tavaszától kezdve mostanig történtek.

Az április havában jelentkezett roham szerző szerint eskórszerű jellegű. Ezen nézet mellett tanuskodik annak hasonlósága azon rohammal, mely november havában észleltetett, továbbá hirtelen keletkezése és enyészése, tévengéses jellege, a súlyos öntudat-zavar, nagymérvű izgatottság, az emlékezéshiány stb.

Az évek előtt jelen volt ájulási rohamok eskórosak voltak, az eskór valószínűleg az 1872-iki fejsérülés következménye.

G. külerőművi eskóros elmezavar húzamos rohamaiban szenvedett.

Vajjon G. megölte-e fiát? Szerző nem kételkedik az iránt, hogy G. megölte fiát, és hogy — mint ez búskomor egyéneknél gyakran előfordul — nem csupán szerencsétlen esetet használt fel arra, hogy bűntettel vádolja magát.

Milyen volt G. lelki állapota a tett elkövetésekor? Ezt nem meri szerző közelebbről jellemezni, de jogosan kóros, beszámításképtelen, valószínüleg búskomor állapotnak tartja. G. nem ítéltetett el. (Toselli, Rivista sperimentale, 5. évfolyam, 1. és 2. nyal.)

További esetek: L. Samt id. munk., 7. és 8. észleletei.

7. *A nőszenvi (hyster.) elmezavar.*

Irodalom: Forlani, L'isterismo nei suoi rapporti colla folia e colla responsabilità. Vienna 1869. — Legrand du Saulle, Lancette française 1860. XXXII., 145. — Ugyanaz, La folie devant les tribun. 1864. p. 323. — Déspiné, Psycholog. naturelle 1868. tom. II. p. 145. — Falret, Discussion sur la folie raisons. Ann. méd. psychol. 1866. május. — Brosius, Irresein der Hysterischen, Irrenfreund 1866. — Guibot és Morel, L'union méd. 1865. — Wunderlich, Pathologie 1854. p. 1490. — Morel, Traité de la méd. légale des aliénés 1866. — Von Krafft, Zurechnungsf. d. Hysterischen, Friedreich's Bl. 1872. 1. füz. — Jolly Ziemssen gyűjtem. munkája XII. p. 451.

Valamint eskórosoknál, úgy hystericus egyéneknél is előfordulnak gyakran elmebeli zavarok. Ezek elemi psychikai rendellenességekre szorítkozhatnak (hyster. jellem) vagy pedig heveny közbejövő elmezavar-rohamok alakjában, vagy pedig mint idült elmebántalmak szövődhetnek a hyster. idegbántalom kórképével.

Ez által jelentősége van nem csak a családra és háziorvosra, hanem a törvényszékre nézve is.

a) A hystericus jellem.

Kórodai áttekintés. A szellemi működés elemi zavarai a nőszenv egyetlen eseténél sem hiányoznak. Ezeknek összege hystericus jellegnek nevezhető.

Alaptüneményeit képezik: a szellemi működések esékeny (labil) egyensúlya, a psychikai erőműzetnek rendkívül könnyű igényképessége és szokatlan belterjességű visszahatása és az ingerek gyors változása (izgékony gyöngeség). Előtérben vannak a kedélyélet rendellenességei. A betegek külső és belső ingerek miatt szerfelett izgékonyak. A bántalom tetőfokán az érzés

már nem hangulatokban, hanem indulatokban (Affect.) mozog (psych. túlérzékenység). Minthogy a psych. folyamatok túlnyomólag kedvetlenség érzeteivel hangsúlyoztatnak, tehát a hangulatok és indulatok túlnyomólag lehangolt jellegűek, azonban a képzeletek gyors változásánál és a fokozott kedélyizgékonyságnál a hangulat nem állandó, sőt az érzetek, indulatok tarka változata, gyakran a nevetés és sírás gyors váltakozásával, képezi a szabályt. Minthogy az élénk képzeletekből kivánalmak fejlődnek, ezek pedig folytonosan változnak, ennek folytán a betegek szeszélyeseknek, személyek és tárgyak iránti vonzalmokban vagy ellenszenvökben változóknak mutatkoznak. A kivánalmak igen hevesek lehetnek, ugyszintén az undorérzetek is. A mennyiben fonák érzék-hangsúlyozások lehetségesek, annyiban Idiósynkrasiák jelentkeznek. Fájdalmas psychikai benyomás túlsúlyban és nagy számmal lévén jelen, az ily betegek súlyos betegeknek érzik magokat. Ennek folytán önzőkké, mások bajai iránt érzéketlenekké válnak. Saját hogylétökre fordítva gondjaikat, társadalmi és ethikai érzeteikre nézve eltompulnak, kötelességeik iránt közönyösekké válnak, úgyszintén hozzátartozóik jóléte iránt is. Minthogy a külvilág érdeklődése ily betegek örökös panaszai iránt eltompul, az ily betegek oda jutnak, hogy bántalmaikat túlozzák, színlelik, hogy minden áron érdekesekké tegyék magokat (tűnyelés, stigmatisatio, önmegsebzés, koholt merényletek stb.), mely alkalommal kórosan fokozott képzelő tehetségök igen jó szolgálatot tesz és gyöngült erkölcsiségök semmiféle csalástól és hazugságtól nem riad vissza. Leghevesebben izgattatik ily betegeknek indulata az által, ha nem aratnak sikert, ha elhagyatottaknak, elhanyagoltaknak látják magokat.

Bosszúvágyuk és rosszaságuk ily esetben nem ismer határt. A képzet elemi zavara gyanánt majd gyorsult, majd renyhébb, néha kitérő eszmemenet fejlődik. A betegek kedélyi és szellemi fogékonysága könnyen idéz elő kényszerképzetet. Gyöngült emlékezési szabatosság fokozott képzelődéssel egyetemben meghamisítja az emlékezést s ily módon a betegek hazugok szerepében mutatkoznak. Alkalmilag, nevezetesen a havi vérzés alkalmával és indulatok tetőfokán elsődleges üldözési tévengések is jelentkezhetnek.

A kórosan fokozott képzelő-tehetség a képzeteket oly élénken tünteti fel, hogy azoknak megkülönböztetése a valóságos éleményektől alig lehetséges. Nem ritkán időszakonkint érzékcsalódások (többnyire a látószervek ijesztő tartalmú csalódásai) és illusiók (kígyók, rovarok az ágyban, a bőrön) jelentkeznek a bőrérzet terén és pedig valóságos érzések hamis magyarázatai gyanánt.

Gyakran a nemi élet tere is kóros. Leggyakrabban fokozott a nemi érzet egészen a kéjérzetig (sőt a közösülési érzékcsalódásig — a középkor „incubus"-a, „succubus"-a) és a legsajátságosabb cselekvények által nyilvánúl (mezítelen járkálás, hajlam kétes szépítő szerekkel, sőt húgygyal mosakodni). Időnkint pedig hidegség jelentkezhetik általában vagy csupán a férj vagy szerető iránt; nem ritkán mulékony nemi érzetek jelentkeznek megfelelő ingerekkel vagy a vallásos rajongás hasonértékű tüneményeivel. A valószínüleg mindig részesülő idegmozgatag kör gyakran szolgáltat alkalmat szivszorongásra, és félelmi érzetekre. A szabad akarat tere az erkölcsi és akarási gyöngeség, a képzelés mulékonysága és felületessége, az alakilag és tartalmilag megváltozott érzés és a kényszerképzetek által mindenesetre

korlátoltnak mutatkozik, és a beteg sokszor szeszélyeinek, kívánalmainak, ösztöneinek és képzelődéseinek csupán csak eszközét képezi. Ily módon megtörténhetik, hogy a beteg a legfontosabb kötelezettségeket elhanyagolja, a legszentebb érzeteket megsérti és a legotrombább ötleteknek és indokoknak enged.

Noha ezen psychikai zavarok mindenekelőtt csak a családot és a háziorvost érdeklik, úgy azoknak egyszerű fokozódásai az akaratnak gyarapodó gyöngeségénél és az erkölcsi indokok vonzerejének csökkenésénél mégis büntetés alá eső cselekményekre ösztönzik a beteget.

Igy pl. kóros lehangoltság, önzés és ingerlékenység könnyen becsületsértéshez, rágalmazáshoz, árulkodáshoz vezet; bizonyos személyek ellen táplált oknélküli ellenszenv szenvedélyes hangulatot teremt ezek ellen, melyek azután bűnös tettek rugói lehetnek; így pl. az anyai szeretet természetes érzetei a gyermekek iránt kóros gyűlöletté változhatik át (misopedie l. Boileau, Annal. méd. psych. 1861. p. 553.) és durvasághoz, valamint állatias kegyetlenséghez vezethetnek; a túlságos képzelőtehetség és az emlékezésnek hiányos szabatossága (hűsége) hamis törvényszéki állításokra és hamis tanuságra ad alkalmat; azon hajlam, melynél fogva a betegek érdekesekké akarnak lenni, fel akarnak tűnni, csalódásokhoz, fondorkodáshoz, szinleléshez vezet. Rendellenes nemi érzeteken alapuló féltékenység és bizalmatlanság a férj irányában nem ritkán botrányos pereket, elválási pereket stb. vagy harmadik személyek elleni vádakat idéznek elő fajtalan cselekmények miatt; kényszerképzetekből, fonák kívánalmakból, melyek ismét rendellenes közérzet folytán származhatnak, tolvajlások

és sikkasztások származnak. A valóban kóros terhességi kívánalmak eseteinek legnagyobb része kétségtelenül ide tartozik.

A hyster. betegek jogellenes cselekményeinek fontos okát végre azoknak kórosan fokozott kedélyizgékonysága képezi. Oly indulatokat közvetít, melyek tartamuk és lefolyásuk által sok tekintetben egyáltalán kóros jelleggel bírnak, s inkább a dühöngés mint a közönséges indulathoz közelednek.

Ily esetekben azután könnyen előfordúlhat becsületsértés, felségsértés, ellenszegülés a hatóság ellen.

A hyster. betegek beszámítás-képességére vonatkozó kérdés concret esetben a legnehezebbek egyike és csakis concret módon dönthető el. Míg az egyszerűen nőszenvi betegnek beszámításképessége, a hyster. elmebetegeknek beszámítás-képtelensége kétséget nem szenved, addig a betegségnek ezen két végső határa közt az elemi psych. zavarok gyarapodása által a középállapotok nagy száma áll elő psych. egészség és betegség közt, kóros hangulatokkal és indulatokkal, fonák, de mégis a betegségből eredő ösztönökkel, egyidejűleg fennálló erélytelen és a képzetfolyamatnak különböző alaki és tartalmi zavarai által megzavart akarás mellett. Különczségek és túlzások jelentkeznek, melyek majd csak szeszélyek alakjában nyilvánúlnak, majd pedig mások jogkörének sértéséhez vezethetnek; továbbá az összes gondolkozási és érzési módnak sajátságos zavarai és megváltozott visszahatása, mely egészen az erkölcstelenségig és kedélytelenségig fokozódhatik, egy szóval a rendellenes psychikai állapotok oly összege keletkezik, melyik külsőleg egyáltalán csak mint szenvedélyek, erkölcsi hiányok, fajtalan hajlamok nyilvánulnak, belsőleg

azonban a kóros hangulatok és törekvések visszahatását képezik és ezen okból nem állíthatók fel mint okvetlenül beszámíthatók. Mindezekhez még a hyst. idegbántalom alapvonása gyanánt a túlzási, hazudási és színlelési hajlam járul, mi által a tényállás megállapítása szerfelett megnehezíttetik és a szakértő csakhamar tévútra vezettetik.

Valamint csupán lehangoltság, szeszély, hyst. aszszonyok vágyakodásai magokban véve nem képezhetnek mentségi okot büntetés alá eső cselekedetekért, ép oly kevéssé lehet tekintet nélkül hagyni azok erkölcsi és akarási gyöngeségét, kórosan fokozott ösztöneiket és fonák indulataikat, kóros kedélyizgékonyságukat. Az újabb büntető-törvényhozásban az enyhítő körülmények rendszerének felállítása jótéteményt képez ily kétes állapotokkal szemben, melyek szellemi egészség és betegség közt ingadoznak, és lehetnek esetek, a hol a bűn legkisebb mérvre csökkenhet.

74. észlelet. *Hysterismus. Hamis feljelentések és csalás.* Egy fiatal, ideges, hyst. leány szeretője által elhagyatott. Halálos gyűlöletet táplált ellene. Egy reggelen a szőlőben számos szőlőtőke levagdalva találtatott. M. megesküdött arra, hogy volt szeretője és annak testvére a tettesek, ő maga látta azokat a tett elkövetésénél. Mindkettő szeplőtlen előélete daczára elitéltetett. Egy évvel később M. vérző mellel és jajgatással futott a faluba. Sérüléseket mutat mellén, nyakán, vállán és a két elitéltnek nagybátyját vádolta azzal, hogy az meg akarta őt ölni. Ez 5 évi fogságra itéltetett. Rövid idő múlva az illetőknek másik nagybátyjával tette ugyanezt, a ki azonban kimutatta, hogy azon időben másutt volt. Nem sokára azután M. anyja az istállóba menvén, a

teheneknek tőgyét lemetszve találta. M. ismét előbbi szeretőjét és testvérét vádolta a tettel, valamint nemsokára azután gyújtogatással. Végül mint csodaleány szerepelt. Egyszer ugyanis párnáján művészi virágkoronát találtak ezen szavakkal „Corona Martyr M. J.“ A koronát állítólag egy angyal hozta neki. Zarándoklást rendeztek az állítólagos martyrhoz. M. igen jó üzletet csinált ebből. Végre észrevették a szédelgést, M.-nek el kellett hagyni a vidéket, szogálatba szegődött, vizsgálat alá került tolvajlás miatt, azután férjhez ment, midőn férje meghalt, végrendeletet hamisított és fegyházba jutott. (Legrand, La folie devant les tribun. p. 336).

75. észlelet. *Öröklékenység. Hysterismus. Mérgezés indok nélkül.* Edmunds Christiane 6 éves fiu gyilkolása miatt vádoltatik, ki a strychnin mérgezés tünetei közt, chocolade-czukorka élvezése után január 12-én halt meg. A vádló kipuhatolta, hogy E. márczius és junius közt jelentékeny mennyiségű strychnint szerzett hamis név alatt, és hogy május vége felé azon czukrászdából, honnan a megmérgezett árú vétetett, chocolade-czukorkát hozatott. A csomagot felbontotta, a czukorkákat visszaküldötte, állítólag, mivel túlságos nagyok voltak. A czukrász visszavette azokat. A fiú később ezekből kapott vásárlás útján. Kipuhatoltatott továbbá, hogy E. más kereskedésekben ugyanily eljárást követett, és ismételve osztogatott gyermekeknek czukorkákat, kik azután strychnin-mérgezés tünetei közt megbetegedtek. Ismételve följelentette az általános becsülésben részesülő czukrászt, hogy ő vagy barátjai a nála vásárolt czukorkák élvezése után rosszúl érezték magokat és vegyirendőri vizsgálatot követelt. Ugyszintén az említett gyermek halála után annak atyjához ismételve küldött

névtelen leveleket azon felszólítással, hogy a chocoladeárús ellen törvényes vizsgálatot indítson. Valószinű indok gyanánt a következő derült ki: Egy nős orvossal ismerkedett meg, s azt megszerette. 1870. szeptember havában az orvos feleségének megmérgezett chocoláde-ot adott, melynek következtében az asszony beteg lett és Edmunds gyanuba jött. Ugy látszik, hogy a chocoládéárús rendszeres gyanúsítása által a gyanút magáról elhárítani törekedett volna.

Edmunds atyja Dementia paralytica-ban halt meg, egyik férfi-testvére eskóros butaságban halt el, nőtestvére hyster. volt és öngyilkossági kisérletet tett.

Edmunds anyjának atyja gutaütéses rohamban, buta és hüdött állapotban halt el. Anyja testvérének egyik leánya gyönge elméjű volt. Vádlott 1853-ban hüdési (valószínűleg hyster.) rohamot szenvedett, néhány évig hyster. maradt, mely bántalom időnkint még az utóbbi években is mutatkozott. Gyermekkorában alvajáró volt. Az orvossal való megismerkedése óta nagy változás volt észlelhető rajta. Igen izgatott és szenvedő volt az ellene intézett vád következtében.

Edmunds 43 éves, feddhetlen előéletű. Anyja állítása teljesen atyjára ütött. A fogházi lelkészre beteg benyomását tette. Tekintete szokatlan, tévengő. Sirásból gyakran minden indok nélkül nevetésbe ment át. Ha tettéről beszéltek, akkor gyakran hangosan nevetni kezdett. Nem mutatott értelmiséget annak súlyosságára nézve. Ugyanily benyomást tett az orvosokra is. Ezek előtt absolut kedélytelennek tünt fel. Csak alaki tudatával birt annak, hogy az embergyilkolás bűnt képez. Az orvosok kijelenték, hogy a „moral insanity“ esetét képviseli. Értelmiségi téboly, különösen téveszmék nem

voltak jelen. A törvényszék tagadólag válaszolt azon kérdésre, hogy a vádlott a helyest képes volt-e megkülönböztetni a helytelentől. Az esküdtek bűnösnek nyilvánították s így halálra ítéltetett. Az ítélet kihirdetését stoikus nyugalommal hallgatta meg. A régi szokás szerint halálra ítélt asszonyokhoz intézett azon kérdésre, hogy terhes-e, igennel válaszolt. A vizsgálat az ellenkezőt állapította meg.

A tudományos utóbírálat hangsúlyozza, hogy itt nem az elmezavar közönséges esete forog fenn, hanem hogy öröklékenység útján mételyezett egyénről van szó, a ki egyszersmind idegbeteg, erkölcsi értelemmel nem bírt, és a büntető és erkölcsi törvényt csakis alakilag volt képes méltányolni. Valószínű, hogy utolsó mérgezési kisérletei csak a méreggel való játszásnak rendellenes hajlama által voltak indokolva. A legfőbb törvényszék azonban a halálos ítéletet nem hajtatta végre, hanem a „bűnös téboly“ ezen képviselőjét a büntettesek Broadmoori menhelyébe küldötte. (Journal of mental science 1872, április).

76. észlelet. *Öröklött Hysterismus. Indok nélküli mérgezések.* Bizonyos Jeanneret, betegápolónő a franczia Schweizban, kilencz mérgezési halállal van vádolva, melyet reá bízott betegeknél Atropin segélyével vitt véghez. Indok gyanánt állítja, hogy csak orvosi kisérleteket akart tenni és a betegek szenvedéseit akarta enyhíteni (!). Részvétlen marad áldozatainak halálküzdelmeinél, megelégedéssel előre megmondja azoknak kimúlását, oly időre, melyben azt senki sem sejti és nem is várhatja. Elfogatása után is nyúgodt és közönyös marad, nem tagad semmit, nem gondol a rettenetes váddal. Büntettei teljesen indokolatlanok, sőt gyakran érdekeivel is

ellentétesek. Jeanneret már régóta különös volt jellemére és magaviseletére nézve, hangulata indokolatlan változásainak volt gyakran alávetve, azt képzelte, hogy mindenféle betegségben szenved és nagy mérvben szenvedett hysteriában. Családjában számos elmebeteg vérrokon fordult elő. Szakértői vizsgálat nem rendeltetett el, vádlott elítéltetett. (Chatelain, Annal. méd. psych. Mars 1869).

A két utóbbi esetben számos megegyező körülmény észlelhető. Mindkettő a hirhedt Brimvillers-i marquisnőre, Zwanzigerre, Gesche Gottfriedre emlékeztet, kik csupán méregkeverési vágyból tuczatszámra ölték meg az embereket. Ily esetek lélektani rejtélyeket képeznek. Ily esetekben a buvár megkisértve érzi magát hogy indokokat, nem pedig külön kóros mérgezési ösztönt vegyen fel, melynek fölfedezése körül egy régibb író (Harless) igen kétes érdemeket szerzett magának.

77. észlelet. *Kisértet-játék, serdülő korban lévő hyst. leány által előidézve.* 1876. november 29-én a rendőrség jelentést tett, hogy Kapper földmíves házában kisértetek járnak, melyek miatt a közönség növekvő izgalomban van. Ezen kisértetjárás félbeszakításokkal már november 23. óta tartott. Ezen nap estvéjén a földmíves 11 éves leánya Mari, és a 18 éves szolgáló, kik évek óta az istálló-épületben aludtak, éjjel a lakházba futottak és állították, hogy náluk kisértetek járnak és ágyukon oly karczolások és ütések érezhetők, hogy már ki nem állhatják. Minthogy ezen viszonyok tovább is tartottak, a két leány az épületből eltávolíttatott. 27-én répa és egy kosár is esett a levegőből és Marit megütötte. 28-án a megréműlt földmíves leányával a lelkészhez ment, mely alkalommal útközben kövek, hó és föld

suhogott a levegőben, úgy visszajövetelökkor is, és midőn az istállóba visszatértek, ismét répa-eső mutatkozott. Míg az odahítt lelkész jelen volt, mindenütt csend uralkodott, de alig távozott az el, egy kosár repült Mari felé, ki atyja mellett állott. A szolgálónak, ki Marival egy ágyban hált, időnkint úgy tetszett, mintha valaki ki akarná dobni az ágyból, néha a karját is csípte. Feltünő volt előtte az is, hogy mindig csak az ágynak azon oldaláról hallatszott a kaparás és kopogás, a melyen Mari feküdt.

Mari a lelkészhez futott. Ott és szülei házánál mindaddig, míg Mari a lelkész házában volt, semmi feltünő nem történt, kivéve egy alkalommal, midőn egy kő repült be az ablakon. Alig volt Mari ismét otthon, máris újra kezdődött az egész játék. Ekkor már tök is repült a levegőben. Deczember 7-én reggel a háziak csizmáit vagdalt répával és ember-ganajjal telve találták. 8-án a czipők főtt babbal voltak megtöltve. A leányok egyike sem jöhetett gyanúba, minthogy a földmíves és családja felügyelete alatt a szobában háltak és azoknál nem vették észre, hogy éjjel fölkeltek volna. Deczember 8-tól 11-éig zsemlyék hullottak a levegőből. Az egész legzajosabb akkor volt, ha idegenek voltak jelen. Míg a rendőrség a házban volt, addig semmi sem történt. Mari ezen kisértetes viszonyoktól nagyon félt. Időnkint megtörtént, hogy kanala kiragadtatott kezéből és karjai fölfelé taszíttattak. Láthatlan erő folytán elaludt a gyertya, és a jelenlevők ekkor vízzel vagy tejjel meglocsoltattak vagy hamuval behintettek. A földmíves korlátolt babonás ember, mindinkább jobban meggyőződött arról, hogy apósának szelleme okozta a kisértetek ezen játékát,

a lelkész elvégezte az Exorcismust, de ezután a dolog még rosszabbra fordult.

Mari a kisértetek megjelenését többnyire előre megmondta: „most jön, ismét kisértetek vannak.“ Végre a tanító Marit rajta kapta, midőn konyhakést, gyufadobozt és kivülről köveket és fadarabokat dobált az ajtóhoz.

Ezzel a kisértetek játéka meg volt magyarázva s befejezve. Mari törvényszéki orvosi megfigyelés alá került.

Mari testileg és szellemileg korán túl kifejlődött, értelmes kinézésü, finom bőrszinü és ideges tekintetü, feltünő gyöngéd leány. A nem-részarányos koponya, a rovátkos fogak hiányos kifejlődése, a mellkas alkata gyermekkori angolkórra mutatnak.

November 26-ika óta Mari ráng- és feszitőgörcsökben, főfájásban, a kereszttájon és a lábakban jelentkező húzó fájdalmakban szenved. Időnkint meglepetett, midőn mereven állott, sáppadt volt és merev tekintettel nézett maga elé. Állandóan és a legelfogulatlanabb arckifejezéssel tagadta tudását a kisértet játékának létrejövetelét illetőleg.

Mari a kisértetjátéknak okozója. Azon kóros hajlamból idézte elő, hogy feltünést okozzon. Ezen hajlam egyidejüleg fellépő hysteriával van összefüggésben, mely nyilvánosan a készülő havi vérzés folyamatai által volt közvetitve. Több heti észlelés után, mely alatt a hysteria utolsó nyomai elenyésztek, Mari elbocsájtatott. (Saját észlelet).

További esetek: Liman, Zweifelh. Geisteszustände p. 141. (Ellenszegülés hivatalnokok ellen. Felségsértés). — Buchner, Friedr. Bl. 1867., 5. f. (Szóbeli és testi

sértés indulatban). — Legrand, La folie. p. 336 (Testi sértés színlelése azon czélból, hogy az illető érdekessé tegye magát). — A nemi becsület elleni állítólagos merényletek eseteit l. Annal. d'hygien. publ. 1. série, tom. IV., 3. série tom. XXII. — La Ronciére-féle eset. Kényszerképzetek folytán létrejött tolvajlások, kóros ösztönök, l. Casper Klin. Novellen p. 254 (Torstrom Malvin-féle eset). — Casper-Liman, Handb. 279. eset. — Von Krafft, die Gelüste der Schwangeren. Friedr. Bl. 1867., 1. füz. — Stigmatisatio esetei: Brück, Deutsch. Klinik 1875., 1—3. — Bourneville, Science et miracle. — Louise Lateau, Paris 1875. Ösztönszerű cselekmények: Morel, traite des mal. memtales, p. 676.

b) Szellemi zavar átmenő tünetcsoportjai hysteriában szenvedő egyéneknél.

Valamint eskórosoknál, hasonló módon Hysteriában szenvedőknél is előfordulnak órákig—napokig tartó elmezavar-állapotok. Tévengésszerű jelleggel birnak és a tevengés többnyire szerelmi vagy vallásos alakkal bír. Hyster. merev- és ránggörcsök vagy kataleptikus tünemények kisérik rendesen ezen kórképet, gyakran pedig tévengésekkel váltakoznak. Ezen átmenő elmezavar rendesen hyster. görcsrohamokkal van összefüggésben, ritkábban jelentkezik mint önálló psychikai roham. Kedélymozgalmak, a havi vérzés folyamata képezik közönségesen az alkalmi okokat. Előzmények gyanánt globus, izomfájdalmak, görcsös tünemények, nagyfokú izgékonyság és ingerlékenység, főfájás, félelem észlelhetők.

Az öntudat a roham alkalmával zavart, sőt teljesen hiányzik. Ebből azután megfelelő emlékezési hiányok

származnak. A hysteriában szenvedők átmenő elmezavarának alakjai gyanánt észlelhetők kóros indulatok, raptus mel. mánia transitoria, heveny mánia szerelmi és vallásos elsődleges tévengésekkel, moriaszerü izgalmi állapotok súlyos öntudatzavarral, tolvajlási hajlammal, félelmi állapotok időnkénti érzékcsalódásokkal, melyek ijesztő tartalmuak (hasonlóan a „petit mal"-hoz), ijesztő érzékcsalódási tévengéses állapotok, melyeknek tartalma gyakran daemonik jellegű, időnkénti hysteria epilept. görcsökkel, álomszerű öntudattal és megfelelő emlékezés hiánynyal, (hasonló a „grand mal"-hoz); végre fellengzési állapotok vallásos tévengéssel, éji visiókkal és alvajárási rohamokkal.

Ezen rohamok kapcsában a szellemi hanyatlás tüneményei, Urina spastica észlelhetők.

Ezen állapotok törvényszéki jelentősége nem oly nagy mint eskórosoknál, minthogy általánosságban ritkábbak, az öntudat kevesbbé zavart és a tévengések és érzékcsalódások tartalma ritkábban ijesztő jellegű.

Azonban vannak az irodalomban esetek följegyezve, a hol ily tévengéses állapotok súlyos erőszakoskodásokhoz (gyilkosság, testi sértés, gyujtogatás) vezettek. A szerelmi jellegű tévengések az elkövetett erőszak hamis vádjára és botrányos perekre szolgáltathatnak alkalmat, a mániaszerű állapotok pedig tolvajlásokra, a fellengzési (ecstatikus) állapotok, a mennyiben szónoklásokkal, jóslással, stb. vannak összekötve, a néptömeget felizgathatják és a rendőrséget beavatkozásra kényszeríthetik.

Ily állapotok törvényszéki megbirálásának feladata lesz első sorban a hyster. idegbántalmat kimutatni, azelőtt jelenvolt rohamokat kipuhatolni. A tett elkövetésekor meglevő szellemi állapot megbirálására nézve, a cse-

lekmények öntudatlan álomszerű jellege, a zavart, vagy hiányzó emlékezés, a rohamnak hyster. előzményei és következményi tünetei, a hozzá járuló merev, tartós, kataleptikus vagy vittánc-szerű tünetek értékesítendők.

Figyelemreméltó, hogy hasonlóan mint eskórosoknál, a hyster. tévengések is hosszúra nyúlhatnak és többször ismétlődhetnek. Ekkor azután hetekig és hónapokig tartó tévengéses állapotok (érzékcsalódási, ijesztő jellegű vagy vallásos tévengés, mindkettőnek vegyüléke, félelmi rohamok időnkinti üldözési tévengéssel stb.) keletkeznek alábbhagyásokkal sőt félbenhagyásokkal.

78. észlelet. *Hysterismus. Heveny tévengés. Az anya súlyos megsértése.* August. 23-án reggeli 9 órakor B. asszony a folyosón anyját megtámadta és fejszével fejét két helyen súlyosan megsértette. A lakosok egyike segélyére futott és lefegyverezte leányát. Míg amaz segélyére elsietett, B. anyját ismételve ütötte czinktányérral. Az összefutó szomszédok B-t eltorzított arczvonásokkal, meredt szemekkel találták. Ismételve meg akarta rohanni anyját.

A közvetlen kihallgatás alkalmával zavartan felelt, a fogházban részeghez hasonlított. A következő reggelen állítá, hogy a történtekről mitsem tud. Ezenkívül még mindenféle összefüggés nélküli dolgot beszél, többek közt mérgezésről, úgy, hogy elmebeli állapota magának a bírónak is feltűnik.

B. 35 éves, ideges természetű, gyöngébb testalkatú, igen vérszegény és az alkati vérszegénység és ideges állapotnak minden physikai lélektani jeleit mutatja, (lassu, kicsiny érlökés, étvágyhiány, gyomorgörcs, székrekedés, nyomás érzete, fehér folyás, rendetlen havi vérzés, a bőrnek túlérzékenysége, álmatlanság). Kijelentései szaba-

tosak, értelmisége szabad, emlékezése bizonytalan. Rég óta szenved idegességben. A fogházban többször asthma-roham, melyek a betegosztályra való elhelyezését tették szükségessé.

Emlékezése 22-dike estvéje óta megszűnt. Csakis arra emlékezik, hogy 22—23. közti éjjelen álmatlan, izgatott és ijesztő gondolatok és zavaró látványok által gyötörtetett. Nem tudja biztosan, hogy mikor tért vissza öntudata, csak azt mondja, hogy úgy tűnt fel előtte, mintha egy pillanatra vérrel látta volna elborítva magát.

Mióta a fogházban van, úgy tetszik neki — mint már gyakrabban — hogy beszél és cselekszik, a nélkül hogy tudná, a mit mond vagy tesz, ijesztő látványai vannak, melyeket csak erőlködéssel ismer fel ilyeneknek. Őszintén megbánja tettét s nem képes azt magának megmagyarázni. Anyja gyakran nyers volt iránta, de azért soha sem jutott eszébe azt bántalmazni.

Anyjának egyik nőtestvére elmebeteg, egy másik hyster. hűdésben szenved. Anyja sajátságos asszony, sokat kínozta leányát és pedig minden ok nélkül, de leánya mindig jól viselte magát iránta.

B. házi orvosa állítja, hogy az utóbbit már a tél folyamában lelkileg beteg állapotban látta — jelentékeny izgalomban volt, azt hitte, hogy ellenség környezi, hogy életét veszély fenyegeti. Ismételve szomorú állapotban, magába zárkózva látták. Ablakot és ajtót gondosan zárva tartott, mivel azt hitte, hogy bántalmazni akarják.

A tett elkövetése előtti estvén B. anyjával czivakodott és mélyen megbántva ment haza. Az éjjet, úgy látszik, álmatlanul és izgatva töltötte. Reggel $8^3/_4$ órakor, közvetlenül a tett előtt, B. zavart és izgatott állapotban tért be egyik szomszédjához, panaszkodott, hogy beteg,

hogy fejfájással bajlódott, hogy tegnap reggel óta nem evett sem nem ivott, hogy meg kell halnia; ha pedig nem, akkor anyja őt meg fogja mérgezni, mint férjével és négy gyermekével tett. B. ezen nyilatkozatai közben, elmebeteg egyén benyomását tette. Mindjárt elmenetele után követte el a tettet anyján.

A szakértői vélemény a tettnek összefüggését elmebántalmas állapottal (hyster. tévengés, „manie“ hysterique) mutatja ki, melyet mint öröklékenységen, ideges alkaton és alkati vérszegénységen alapuló idült hyster. elmezavarnak körülbelül 48 óráig tartó heveny fokozódását kell tekinteni. Ez az érzetek zavarán kivül a jellem megváltozásában, lelki lehangultságban, érzékcsalódásokban és ijesztő tartalmú látványokban, valamint üldözési téveszmékben nyilvánul. A tettnek egész erőműzete is az akarathiánynak, öntudatlannak bélyegét viseli magán és nem engedi felvergődni a színlelésre vonatkozó gondolatot. A jelenlevő emlékezéshiány kórjeltani jelentőségére nézve nem értékesíttetett. B. felmentetett és tébolydába küldetett. (Ann. méd. psych. 1874. márcz.)

79. észlelet. *Hysterismus. Fellengzési állapotok vallásos tévengéssel. Csalás miatti vád.* O. 15 éves, parasztleány, egészséges szülők gyermeke, csalással vádoltatik, mivel mint Istentől kegyelt, földi táplálékot nélkülöző jósnő viselte magát és ez által a lakosságot magához csalta és kizsákmányolta. O., ki már gyermekkora óta ijedős volt és a légutak görcsére hajlamossággal birt, 1872. husvét óta részint merev, részint ránggörcsökben szenvedett, mely alkalommal öntudata elveszett; ezekhez 1873. november hava óta következő jellegű fellengző állapotok szegődtek: jobb kezével sz. Mária képét érinté,

ugyanarra kopog, mindkét karját kinyujtja a mögötte függő feszület felé, kinyitja szemeit, letérdel az ágyban és hallgatva utánozza a misemondó lelkész mozgásait, míg a szentség fölvétele következik. Azután karjait fölemeli és szemeit felfüggeszti a sz. szűz képe felé, azután kezeit szájához emeli és az étel rágását és ital nyelését meglepő módon utánozza. Miután a sz. szűznek köszönetét kifejezte, lefekszik, azután görcsökbe esik, melyeknek megszűnése után csendesen fekszik és a környezettel csak némán közlekedik. Minthogy hozzátartozói a babonás néppel szemben azt állíták, hogy O. minden földi táplaléktól tartózkodik, ennek folytán a dolog csoda gyanánt kihirdettetett, és a nép tömegesen odacsődült, hogy a csudát láthassák és a csudatevőt pénzzel és élelmi szerekkel megajándékozzák. A hatóság által követelt törvényszéki orvosi vélemény O.-t sápkórosnak és görcsökben szenvedőnek, a többi tüneményeket pedig színlelteknek és a hozzátartozók hiusága vagy nyerészkedési hajlama által indokoltnak jelenté ki.

1874. január 17-én törvényszéki bizottság jelent meg a csudagyermek lakásán, a tényállás kipuhatolása czéljából. A leányt ágyban találták, melynek fej-végén képekből, koszorúkból, szalagcsokrokból oltárféle volt készítve. O. fehér ingbe öltözve feküdt, párnája diszítményekkel ellátva, a falak szent képekkel, koszorúkkal, szalagcsokrokkal, feszületekkel feldiszítve.

Az ágy körül a leány hozzátartozói gyűltek össze. Az apa kérdezi, hogy a „cselekmény“ megkezdődhetik-e; a leány int fejével. Ekkor gyertyákat gyujtanak és a hívőket bebocsátják. Kevés idő elteltével O. szemeit a szűz képére irányozta és keresztet vetett. Azután oldalt fordult, kinyitotta száját, mintha ételt akarna befogadni

és azután a rágást, nyelést és ivást utánozta. Azután hosszabb ideig csukott szemekkel csendesen feküdt hátán. Hirtelen kinyitotta szemét, a Mária-képre tekintett, letérdelt, megáldotta a környezetet. Egy adott jelre atyja levette a kendőt fejéről s arra fekete főkötőt tett. Ezután körülbelül egy órán át a néma mise következett, s végre bekövetkeztek a rángások. Kinyujtózott, felforgatta szemeit, felső teste megrázkódott, ismét fel- és alásüllyedt, a karok görcsösen kinyujtattak, hüvelykujja behuzódott, kissé megborzongott egész teste, melle és hasa hullámszerűen emelkedett és süllyedt. Közben-közben szünetek állottak be, melyek alkalmával O. feküdt és áldást osztogatott, 20 percz mulva ismét csendesen feküdt, némajáték útján közlekedett a környezettel, de észrevette, hogy mi történik körülötte. Az étkezés lehetősége 6 napon át ki volt zárva. Az addig meglehetős jól táplált O. elsoványodott, hőmérséke csökkent, érlökése gyöngült. Többször találtatott az ágyban bélsár és vizelet.

A fellengző látványos és rángási rohamok ép úgy ismétlődtek mint az első napon. 20-dikán a kérdésekre felelni kezdett O. Állítá, hogy nem él földi táplálékkal, továbbá, hogy deczember 25-én a szent szűztől azon parancsot vevé, miszerint a ház előtti kútat szentelje be, mit meg is tett. Állítá továbbá, hogy szűz Mária naponkint megjelenik előtte és ugyanaz a beszélést és étkezést megtiltá neki.

O. tetszetős külsejű; havi vérzés még nem jelentkezett. Tanúk ismételve találtak kenyeret és almát a leány ágyában. A bizottsági 2 orvos közül dr. M. vallásos tébolynak tartja az esetet, mely hysteriából eredt. A tápláléktól való tartózkodás 1873. október 1-je óta

színlelt és kóros hiuság által indokolt. Dr. F. azonkívül a miseszolgáltatást is önkényesnek állítja s ezt a körülmények egész sorozatából következteti. 1874. márczius kezdetén először jelentkezett O.-nál a havi vérzés. Azonnal megszűntek a görcsök és a misemondás és ezzel ő maga megszűnt a tömeg számára vonzó pont gyanánt szolgálni. Állítja, hogy mindarról, a mi 1873. szept. 30. és 1874. nagypéntek közt vele történt, mit sem tud. Törvényszékileg még megállapíttatott, hogy O.-nak 11 éves fivére őt ezen idő alatt titokban kenyérrel és vízzel ellátta. O. meghagyta volt neki, hogy erről senki előtt ne szóljon.

Szakértői vélemény: A leány (O.), mely úgy szokatlan gyöngéd külseje, valamint már zsenge kora óta fennálló ijedősség és a légzőszervek terén jelentkező görcsök által születésétől kezdve jelenlevő idegességet árul el, a kifejlődési korszakban görcsökben megbetegedik, melyek mindinkább kiterjednek, polymorph jelleget öltenek, és egész természetök szerint nőszenvieknek jelezhetők. Lefolyásuk alatt, míg tartanak, az öntudat hiánya járul hozzá, és végre érzékcsalódások, vallásos téveszmék következnek be, melyek a cselekvést befolyásolják, úgyszintén fellengzési látvány-állapotok jelentkeznek. A havi vérzés első föllépésével ezen zavarok elenyésznek. A kórkép tapasztalatilag való, és fanosodási idegbántalomnak nevezhető. Ez mint hysteria kezdődik, később a hysteria-epilepsia kórképéhez, azután a vittáncz (Chorea magna) jellegéhez közeledik és végre érzékcsalódással és tévengéssel járó elmezavarba megy át. J. O. mindaddig, míg ezek befolyása alatt állott, tehát 1873. október 3-tól 1874. márcz. 17-ig, az osztr. b. t. k. 2. §. lit. *a*) pontja szerint, mint értelme használatától teljesen

megfosztott egyén tekintendő. Mindazonáltal a kórlefolyásban mutatkozott tüneményeknek egész sora nyilvánosan színlelt volt. Ide tartozik az ételektől való állítólagos tartózkodás, mindenféle szertartásnak önkényes odacsatolása a rohamokhoz, a miseszolgáltatás, melyet a beteg vasárnapokon ünnepélyesebben és hosszasabban végzett mint más napokon, végre az igen valótlan színű emlékezéshiány a betegség egész tartamára nézve, mely tapasztalataink szerint csak a fellengzési látványos és görcsös esélyek tartama alatt szokott fennállani. Ezen körülmények azonban meg nem ingathatják az elmebetegségre vont következtetést. Ez utóbbi és a színlelés nem képeznek ellentéteket, hanem egymás mellett előfordulhatnak. A szellemi betegség positiv ki nem mutatásával az egyidejüleg kimutatott színlelés tárgynélkülivé válik. Hyster. elmebetegeknél gyakori, sőt a kórképhez tartozó tünemény gyanánt tekintendő, hogy kezdetben öntudatos és félig akaratos, végre pedig kényszernemű hajlam lép fel túlzásra és színlelésre. Hatalmas rúgót nyert ezen hajlam szükségképen O.-nál a környezet magaviselete által, mely már a vallásos tévengés kezdetén a csoda szempontjából fogta fel a betegséget és korlátolt babonás természeténél fogva a beteggel bizonyos hatást űzött. (Saját észlelet.)

80. észlelet. *Hysterismus. Álomszerű állapotok szerelmi tévengéssel. Hamis feljelentés erőszaktétel miatt.* Egy 15 éves, Merlac nevű leány két lelkészt azzal vádolt, hogy azok rajta erőszakot követtek el. Állítja, hogy 1868. május 12-én, a mely napon 8 évvel idősebb unokatestvérével N.-nel egy zárdát látogatott meg, ott egy Henry nevű pappal találkozott, ki ott az alamizsna-mester szerepét vitte és az apáczák egyike valamint unoka-

testvére irányában illetlenséget engedett meg magának. Midőn másnap unokatestvérével ismét a zárdába ment, egy szobába vezették, a hol Henryt találta, míg unokatestvére eltűnt. Henry szerelmi vallomásokat tett neki, melyeket méltatlankodva visszautasított. Henry azután kiugrott az ablakon.

Másnap, esti 10 órakor ismét a zárdába vezették, ott elhagyták, mire a kulcsárnő Henry szobájába vezeté. Henry dühös szerelemből, kétszer homlokára szegzi a pisztolyt, midőn kívánatának nem akar engedni, azonban a pisztoly nem sül el.

Néhány nap mulva ismét a zárdába vezetik, ott 48 órán át elzárják és ezen idő alatt az apát erőszakot követ el rajta. Ezen bűntettnél az apátnak több apácza segédkezik.

Néhány nappal később unokatestvére gyóntató atyához vezeti. Ez hibája miatt rettenetes szónoklatot tart neki, fenyegeti Istennel, ki őt meg fogja tagadni, minthogy teherben van, végre azonban a zárdát jelöli ki menhelyűl, a hol Henry mellett királynő lehet, a hol minden kéjben részesülhet, még olyan élvezetei is lehetnek, melyek közönséges életben ismeretlenek, a hol érzékeit kielégítheti úgy a mint akarja, szeretőit változtathatja, könnyűséggel elvetélhet.

Fél évvel később, unokatestvérénél tett ujabb látogatás alkalmával, Henry ujabb merényletet követ el. Később feljelenti Videl abbé-t is, hogy már Henry előtt egy évvel erőszakot követett el rajta. Feltünő, hogy a két papnak állítólagos szerelmi vallomásai tökéletesen egyenlők.

Adatai szerfelett ellentmondók, fellengzők, regényesek, piszkosak, buják, mintha regényekből volnának

merítve, s ilyeneket tényleg bőségesen olvasott, míg másrészt leirásai nemi élvezetek körüli valóságos élemények hiányáról tanuskodnak.

$1^1/_2$ év múlva anyjával közli ezen dolgokat. Atyja vádat indít meg. A vizsgálat foganatba vétetik, azonban a vád csakhamar visszautasíttatik, minthogy az adatok koholmánynak bizonyulnak be.

A leány most már hamis följelentés miatt vád alá helyeztetik.

Merlac öröklékenység útján elmezavarokra hajlandó. Atyja gyöngeelméjű volt, följelentésének visszautasítása után megmérgezte magát; családjában gyöngeelméjű és eskóros egyének vannak.

A leány serdülés idején volt, s ekkor szellemi és testi tekintetben nem volt rendes állapotban (hyster.), gyermekes túlzással följelentései által érdekessé akará magát tenni, a nélkül hogy meggondolta volna, mit tesz. Általában testileg és szellemileg sajátságos alkotású volt. Feltünő erkölcsi érzéktompaságot és szerelmi hajlamokat mutatott, és pedig összefüggésben nehéz, szabálytalan és fájdalmas ivarérési fejlődéssel. Valószinű, hogy álomszerű állapot rohamaiban beszélte össze följelentéseinek tartalmát.

Nemzőrészei olyanok voltak, hogy a hímtag bevezetéséről szó sem lehetett.

Szerző a leányt kevéssé beszámításképesnek tartja. (Cavalier, Montpellier médical 1873. július-deczember).

További esetek: Briquet id. munk. p. 412 (alvajárás). — Morel, Traité de la méd. legale p. 149, 152 (fellengzés és fellengzési tévengés). — Morel, Traité des malad. mental. p. 665 (gyujtogatás hystero-daemonoman. tévengésben). — Pellman, Irrenfreund 1872. 1. sz. (Gyil-

kosság, gyujtogatás érzékcsalódási tévengésben). — Ann. méd. psychol. 1871. január (hysteroepileps. tévengés. Gyujtogatás, valószinűleg ily roham alkalmával). — Allg. Zeitschr. f. Psych. 3. köt., 2. füz. (Hysterismus. Tévengés. Hamis vád). — Lindsay, Edinb. med. Journ. 1865. novemb. (Mania transit. hyster. nőnél kedélyindulat után). L. továbbá v. Krafft. Lehrb. d. Psychiatrie, III. 90—95. észlelet.

c) Idült elmezavar hyst. egyéneknél.

Ez nem ritka tüneményt képez a hyster. idegbántalom lefolyásában, és néha közbeesőleg és jóindulatú alakban (búskomorság, mánia), néha pedig mint az idegbántalom kimeneteli állapota léphet föl. Ezen utóbbi esetekben mindig terhelt egyének forognak szóban. A hysteria ekkor a központi idegrendszer haladó elfajulásának csupán egyik szakát képezi. Ilyen esetekben közönségesen már a fanosodási szakban jelentkezik, mindinkább rosszabb alakot és átalakulásokat nyer, nevezetesen, hystero-epilepsiába és észrevétlenül végre elmezavarba megy át. Ezen hyster. elmezavarnak alakjai: üldözési, szerelmi és vallásos téboly, valamint a személyiség előhaladó elfajulásának állapotai erkölcsi és értelmiség tekintetében, túlnyomó téves érzetekkel és cselekményekkel, melyek azonkívül többnyire ösztönszerűen jelentkeznek (folie raisonnante, moral insanity). Az üldözési tébolynak hyst. alapon jelentkező állapotai gyakran értékesítik a kóros érzeteket a physikális üldözés értelmében és nevezetesen a szerelmi üldözési tévengés megfelelő érzékcsalódások és érzetek alapján. A környezet, sőt az orvosok elleni vádak a nemi becsület ellen képzelt me-

rényletek miatt, továbbá éjjeli erőszak miatt (hasonlóan mint a mult századokban az Incubus és Succubus), a férj vagy szerető nemi hűtlenségére vonatkozó tévhit összekötve boszúállási cselekményekkel, váló pörök, botrányos pörök nem ritka következményei ezen tébolynak.

Alkalmilag a hysterodaemonomanikus tébolynak (előbb gyakran zárdákban) a rossz szellemek megfelelő helybesítésével összekötött esetei is előfordulnak méh-, globus- és egyéb érzetek és rángásos visszahatás által. Ezek káromkodási, és Isten-káromlási hajlammal összekötvék és vallászavart idézhetnek elő.

A hyster. alapon jelentkező szerelmi mánia a nyilvános illem megsértésére, kurválkodásra, a házi béke megzavarására, stb. szolgáltat alkalmat. A hyster. alapon jelentkező vallásos téboly nagy szerepet játszik a zárdák történetében, s a bigott, vakhitű vagy kapzsi környezet által gyakran vallási és nyerészkedési czélokra kiaknáztatik, és csalás miatti vizsgálatokhoz vezet, minthogy a valódi betegség mellett gyakran jó adag színlelés is van jelen. Hogy „stigmatisáltak" mai napság sem ritkák, az eléggé ismeretes.

81. észlelet. *Szerelmi téboly. Hamis följelentések.* H. kisasszony, 38 éves, tisztességes öreg atyját azzal vádolta, hogy belülről elzárt szobájába L. alelnököt bebocsátotta, és hogy ez rajta és testvérein erőszakot követett el. Állítja, hogy ugyanattól már két év óta terhes.

Vádjával elutasíttatván állítólagos csábítóját fölfegyverkezve megleste. Tébolydába küldetett, honnan rövid idő mulva javultan bocsáttatott el. Egy ügyvéd kezébe került, ki őt egészségesnek tartá és ki az apa és a tébolyda orvosa ellen vádat emelt jogtalanul eszközölt szabadságsértés miatt. A leány elmezavara bebi-

zonyíttatott, a vád visszautasíttatott. (Legrand du Saulle, La folie, p. 337.).

További esetek: Morel, Traité des mal. mental p. 687 (Szerelmi téboly. Állítólagos teherbeejtés miatti vád). — Brierre, folie raisonnante p. 51 (följelentés állítólagos fajtalan merényletek miatt). — Casper-Liman, Handbuch 274. eset (féltékenység és házassági hűtlenségre vonatkozó téboly. Gyilkossági kisérlet a férj ellen). — Forlanie, az id. munk. 16. eset (hasonló eset. Gyilkossági kisérlet a férj ellen). U. o. 15. eset (hamis vád önmaga ellen, mely szerint gyermeket szült s azt megölte volna). — Legrand du Saulle, La folie p. 336 (Hysteroerotomania. Tolvajlás). — Bulard, Annal. méd. psychol. 1873. (A férj meggyilkolása). — Fischer, Friedreich's Blätter 1877. 1. és 2. füz. (A sógorné meggyilkolása). — Kiru, u. o. 1872. 2. füz. (Gyujtogatás kóros boszúvágyból). — Motet, Ann. méd. psychol. 1871. nov. (Ösztöni tolvajlás).

Az elfajulás jellegével biró hyster. tébolyállapotok közt még különös tekintetet érdemel egy kórkép, mely Falret és Brierre de Boismont példája szerint folie raisonnante-nak jelezhető.

Az ily zavarban szenvedő egyének társadalmi és ethikai tekintetben egyáltalán rossz, hazug, rosszindulatú, rágalmazó asszonyok benyomását teszik, a nélkül, hogy valóságban ilyenek volnának. A család, közönség, törvényszéki személyzet által többnyire hamisan megbirált ily egyéneknek közelebbi megbirálása kideríti a hyster. egyének psychapath. alapját, azonban ez fokozott és túlzott. Ezen egyéneknél kóros s mindig szélsőségekben mozgó érzéki élet van jelen; nem nélkülözzük a hysterik. egyénnél mutatkozó izgékonyságot és szenvedélyességet, továbbá a gáncsolási hajlamot, hazudozást,

színlelést, kóros önzést, szeszélyességet, alaptalan ellenszenvet, rokonszenvet, fonákságot stb. de, — és ez a lényeges ily eseteknél — a betegek egészen értelmesen beszélnek, nyelvöknek igen jó hasznát képesek venni, fonák cselekményeiket pompásan tudják kimenteni, ügyes dialektika által erkölcsi hiányaikat, fonák érzéseiket, és kóros akaratösztönöiket igen jól képesek palástolni, úgy, hogy rendkívül nehéz, a törvényszékkel és a közvéleménynyel szemben beszámításképtelenségöket bebizonyítani.

Ezen betegek társadalmi kellemetlenséget képeznek és a tébolydáknak is meggyűlik a bajuk ily egyénekkel.

Szabatos szakértői és elég hosszú ideig folytatott észlelés azonban mindezen egyéneknél a szellemi és erkölcsi szabadságot megszüntető zavarnak félreismerhetetlen jeleit deríti ki.

Szeszélyek alakjában tisztán kivehető, egészen indokolatlan, folytonos érzésváltozás mutatkozik; kóros, s néha időszakonkint fokozott izgékonyságot, kóros indulatokat, kórosan fokozott és sokszor ellentállhatlan ösztönöket találunk, nevezetesen a nemi élet körében, melyek szemtelen fajtalansághoz, önfertőzéshez, néha egészen fonák eljáráshoz, mint pl. férfiruha viseléséhez, meztelenjárásra, húgyivásra való hajlamhoz vezethetnek. Az ily betegek képzete, noha tulajdonképi téveszmétől mentes, a hyster. egyének jellegzetes szökdelő eszmemenetét, egészen közvetítésnélküli képzetkörök kóros megragadását mutatja, melyek összesen kényszerítő befolyást nyerhetnek az egyén cselekvésére, és meggondolatlan bizarr cselekményekben, otromba ötletekben, sajátságos kívánalmakban nyilvánulhatnak.

E mellett ily egyének előbbi nézetei, hajlamai, szo-

kásai, törekvései éles ellentétben vannak az előbbi egészséges személyiséggel, mely nemcsak egyes téveszmék által hamisítottnak, hanem egészben megváltozottnak mutatkozik.

Ily betegek egész akarása és törekvése végre ösztönszerűnek, nem-szabadnak, minden meggondoltságtól és erkölcsi alaptól megfosztottnak mutatkozik, minthogy az illető egyén csakis öntudatát pillanatilag kormányozó érzetek és ösztönök értelmében képes cselekedni. Ez által részint egyszerűen fonák, részint erkölcstelen, sőt bűnös cselekmények idéztetnek elő.

Ha valamely embernél bizonyos események után következő visszahatás előre meg nem határozható, úgy bizonyára mindenekelőtt ily hyster. asszonyok azok, kik teljes mérvben mindenkori szeszélyeik, ötleteik, kívánalmaik játékát képezik és erkölcsi szabadságukat tökéletesen elvesztették. A színlelésnek jókora adaga, a tettetésre való csaknem ösztönszerű hajlam, mely gyakran akaratbeli, többnyire azonban kényszeralakú, az ily lélektani állapotnak rendesen ráadását képezi, mi által a már magában nehéz törvényszéki elbirálás még tetemesen nehezíttetik.

Tolvajlás, csalás, szédelgés, becsületsértés, csavargás képezik ily egyének társadalmi életének főbb vonásait. Ezen betegek legnagyobbrészt künn maradnak a nagy világban, a hol ügyvédek számára jó perlekedőket, a családokra nézve gyötrelmes mételyt, a rendőrség és birákra nézve pedig szakadatlan alkalmatlanságot képviselnek, mely utóbbiak hatalmában azonnal görcsöket kapnak és az egész hyst.-kóros készüléket működésbe hozzák, azon czélból, hogy kiszabaduljanak.

Ha tébolydákba kerülnek, akkor a leglehetetlenebb

dolgokat követik el czivakodás, veszekedés, követelések tekintetében. Ezen intézetekből elbocsátva vagy megszökve azonnal jogtalan szabadságsértés miatt pert indí tanak, és természetesen oly ügyvédekre találnak, kik rászedetik magokat, nemkülönben botránykedvelő közönségre is, mely ügyöket pártfogolja.

Hogy hyster. egyéneknek idült tébolyállapotai a beszámításképességet kizárják az nem igényel bizonyítást. Ily kóros állapotok felismerését illetőleg nehézségek merülnek fel, melyek nevezetesen a leírt kórképpel szemben jelentékenyek. Az elsorolt kórismei ismérvek gondos tekintetbevétele, elég hosszú időn át folytatott észlelés és főleg általában összefoglaló jellegű vizsgálati módszer meg fog óvni tévedésektől, a mennyiben ily vizsgálati módszer az összetes személyiséget birálja meg, nem pedig az egyes tényeket, melyek az erkölcstelenség, a szabadakarat jellegét viselhetik.

Azonban szükséges, hogy folytatott színlelés és kórtüneteknek rosszhiszemű és akaratos hozzáelegyítése által se zavartassék a megfigyelő ítélete és nyugalma. Nem szabad elfelednünk, hogy a színlelés nem zárja ki a tébolyt, és hogy némely lelkizavaroknak — ezek közé tartozik főleg a Hysterismus is — sajátságát az képezi, hogy a tünetek szándékos fokozására mutatnak.

82. észlelet. *Moral insanity hyster. alapon.* Egy fiatal leány az ivarérés idején hyster. lett és föltünő hajlamot mutatott lopásra. Zárdában helyezték el, a hol a betegség tüneményei fokozódtak. A leány czivakodóvá, önfejűvé, hiúvá, hazuggá vált, névtelen ócsárló leveleket irt, följelentett egy lelkészt, hogy ez rajta erőszakot követett el. Családjához visszatérve csakis regényeket olvasott, illetlen dolgokat beszélt és illetlenül viselte

magát az úteán. Férjhez adták. Két évig jól mentek a dolgok. A második gyermekágy után pálinkát kezdett inni, férjét és cselédjeit megverte, kéjhölgyekkel társalgott. Elválásra került a dolog. Tébolydában akarták elhelyezni, de e közben egy utazó kereskedősegéddel megszökött. Ezután vad házasságban élt, gyilkosság-kisérlet miatt fogházba került, végre kéjhölgy lett és a bujakórosok kórházában élete 27. évében fejezte be pályáját. (Legrand du Saulle, La Folie, p. 336).

83. észlelet. *Egy hyster.-elfajult, erkölcsileg hibás személy csalásai és szédelgései. Kóros indulatok és fogházi elmezavar.* A tolvajlás miatt vizsgálati fogságban levő 27 éves hajadon, Pigl nevű parasztleány egy alkalommal búskomorság jeleit mutatá, és megfigyelés végett kórházban helyeztetett el. Atyja iszákos, durva, haragra lobbanó ember, ki állítólag gyakran van lélektanilag kivételes állapotokban. Egyik gyermeke ránggörcsökben halt el. Pigl testileg jól kifejlődött, 16 éves korában volt első havi vérzése nehézségek nélkül, 1875. óta szerelmi viszonya volt, mely állítólag sok búval és gonddal járt. 1877. szeptember havában gyermekágyba jutott. Ez alkalommal nagyfokú vérzése volt, s ez időtől kezdve idegkóros lett és fejgyöngeségről panaszkodott. Tényleg a gyermekágyban föllépett Hysterismus volt jelen alkalmi görcsös rohamokkal. Pigl a törvényszék előtt már régóta ismeretes. Mikép a reá vonatkozó ügyiratokból kiderül, már fiatal kora óta hazugságai, csavargása, kurválkodása, csalásai és tolvajlásai által feltünt, sehol sem volt használható és 1867-ben 16 éves korában vizsgálat alá került. Akkor szolgálatban volt. Egy alkalommal gazdájának 16 forintja veszett el, oly körülmények közt, melyek a gyanút szükségkép egyenesen Piglre terelték.

Egyedül ő juthatott a pénzhez, ennek eltünése után sokat költött, a korcsmában vendégségeket rendezett, stb. Midőn gazdája nyilvánosan tolvajlás miatt vádolta, ő az utóbbi ellen becsületsértési pert indított, azt állítván, hogy a pénzt egy katonatiszttől kapta, a ki irányában odaadással viseltetett. A vizsgálat azonban kideritette bűnét, melyet végre maga is bevallott, mire azután 6 heti elzáratásra itéltetett.

1871. július 16-án újolagos büntetés érte, mivel előbbi gazdasszonyát, ki őt erkölcstelen élete miatt elbocsátá, nyilvánosan kurvának nevezte volt és azon szemtelen hírt terjesztette, hogy annak férje vele erkölcstelen viszonyban élt.

1871. július 26-án az országos vásár alkalmával lopást követett el. Négy heti fogság.

1872. május 27-én H. bérkocsis jelenti, hogy meglopták. Korán reggel egy fiatal leány jött hozzá és másnapra egy urasági házhoz rendelte. Estve ugyanazon nő ismét megjelent nála, hogy egy gyűrűt keressen, melyet állitólag elvesztett. A kocsis segitett keresni. Hirtelen eltünt a nő, s egyidejűleg H. észrevette, hogy 155 frtot tartalmazó tárczája is eltünt. A rendőrség Piglt még ugyanazon estve „Huber Amália“ álnév alatt felkutatta egy vendéglőben, a hol ismeretlen egyénnel iddogált. Megtaláltak nála még 119 frtot. Megmaradt makacsul álneve mellett, egész regényt hazudott személyéről, és a bírót tévútra igyekezett vezetni. Az idegen szeretője, tisztességes ember volt, ki előéletéről mitsem tudott, és kinek idegen személyeket jelölt ki szülei gyanánt, önmagát pedig mint vagyonos parasztleányt mutatta be. Az erkölcsi bizonyítvány Piglt romlott, erkölcstelen személynek jelzi, a ki sehol sem marad hosszabb ideig szol-

gálatban, hanem csavarog, kurválkodik, csal és lop. Szülei is ily bizonyítványt kénytelenek kiállítani, azon megjegyzéssel, hogy leányukat, minthogy rossz volt, 1870-ben kénytelenek voltak házukból eltávolítani. Miután Pigl 7 havi börtönbüntetést kiállott volt, 1874. május 6-án ismét elfogatott. Ez időben Gebauernek nevezte magát és csalás gyanujával terheltetett.

1874. május 4-én ugyanis álnév alatt megjelent egy parasztnál, fáradtnak mondta magát és engedelmet kért, hogy kipihenhessen. A paraszttól kikérdezte üzleti összeköttetéseit, megtudta, hogy bizonyos R.-rel viszonyban van. Május 5-ikén az utóbbinál megjelent egy levéllel, melylyel magát mint a paraszt mostoha leányát igazolta és 40 forintnyi előleget kért. A levél tartalma az volt, hogy a paraszt beteg, R. menjen el hozzá leányával, hozza el a pénzt és vigyen onnan egy hordó bort, vagy ha mindjárt nem jöhet, akkor adja át a pénzt a leánynak.

P. oly ravaszul intézte ügyét, hogy R. tétovázás nélkül átadá neki a pénzt. Délután azonban gyanúi keletkeztek, elment a paraszthoz, s így a csalás azonnal kiderült. Kikutatták Piglt és még 24 frtot találtak nála. Ismét egész regényt beszélt el, állítá, hogy ő a szeretőjének eszköze volt, ez utóbbi szerkesztette a levelet, ő csak lemásolta; de mindez ismét merő hazugság volt. Egyszersmind megtudták, hogy Pigl hasonló módon már márcziusban is megcsalt egy papot 20 forint erejéig. Ujolagos elítélés.

1877. október 18-án H.-nál 30 forint értékű ágynemű veszett el. Esetleg kiderült, hogy Pigl volt a tolvaj. De csak 1878. január 18-án sikerült azt „Schütz Julis“ álnév alatt kipuhatolni és elfogni. Az utóbbi idő-

ben más lopásokat és szédelgéseket vitt véghez. Elfogatásakor kóros haragos indulatba jött, szétszaggatta ruháit, összerombolt eszközöket, azután hyster. görcsös állapotba esett, melyből a történtekre vonatkozó emlékezéshiánynyal tért magához.

Kihallgattatván, tolvajlását részint tagadta, részint szépítgette.

1878. február 19-ikén kihallgatásra jelentkezett és a következőket mondá: „nem látom be, hogy minek büntettessem egyedül magamat, hadd érje a büntetés mindazokat, kik a dologban bűnrészesek voltak.“ Folytatólagosan volt szeretőjét vádolta, hogy az követte el a lopást s hogy ő csak orgazda szerepét vitte. Szeretője, tökéletesen jó hírű ember, ki már régóta megvetéssel fordult el Pigltől s ez által annak boszúját vonta magára, kimutatta, hogy azon időben másutt volt. Előbbi szeretőjével történt szembesítése után három nap mulva Pigl álmatlan, félős, zavart lett, arról beszélt, hogy amaz el van zárva, bocsássák ki, mert ártatlan, ő mindig énekelni hallja azt. 1878. február 26-án Pigl a kórházba küldetett állapotának megvizsgálása czéljából. Félős, zavart volt, szorongásos félelemről panaszkodott, felszálló érzeteket jelölt, melyek feje felé tódulnak. Hangokat hallott, melyek azt mondák, hogy nem kerül ki többé a börtönből, látta az ördögöt és azt hallá tőle, hogy ő most már annak hatalmában van. Képzeletében a bírákat mindig az asztal körül, ez utóbbin pedig a gyertyákat és a feszületet látta, minden pillanatban félt, hogy a bírák belépnek. Különösen éjjelenkint igen félős a beteg, folytonosan félelmetes várakozási indulatban van. Nem képes az ágyban maradni és fél magában lenni.

Márczius 12-én éjjel hyster. merevgörcsök a havi

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

vérzés előzménye gyanánt, mely heves vértódulás, 40°-nyi hőmérsék és nagyfokú psychikai izgalom kiséretében folyik le. Április elejéig ezen fogházi búskomorság lecsillapul, de ekkor kiderül, hogy Pigl a betegektől időközben ravaszul pénzt és értékes tárgyakat lopott, és az ápolókkal, valamint a közelfekvő fegyházbeli fegyenczekkel kaczérkodott. Felelősségre vonva mindent tagad. Az elveszett tárgyakat nála megtalálják. Kóros indulati állapotba esik, énekel, kiabál, káromkodik az ápolónőkre, kikről azt hiszi, hogy elárulták, ugyanazokat halállal fenyegeti, fejét a falhoz veri, nem akar enni, egész kimerülésig dühöng. 24 óra múlva Morphium-befecskendezés után lecsendesül, elalszik és a történtekre nézve teljes emlékezéshiánynyal ébred fel. Mindent igér, de már néhány nap mulva házi tolvajlást követ el, igen izgatottá válik midőn kérdőre vonják, újolag kóros indulatba esik. Később itt-ott még mutatkozik szorongásos félelem, éjjeli félelmes képzelem. A beteg minden erkölcsi alaptól megfosztott, hazug, ravasz, összeférhetlen, nyers, izgékony személynek, a kórház valóságos terhének bizonyul be. Minden ravaszsága daczára szellemileg korlátolt, nem bír belátással életmódjára, valamint érdekeire nézve. A koponya homlokrésze rossz kifejlődésű, a koponya a Cranium progeneum alakjához közelít, vizszintes körülete 52 centiméter, a jobb arczfél 1 centiméterrel keskenyebb mint a bal.

A szakértői vélemény a vizsgálandónak öröklékeny és a koponya rendellenességeiben is nyilvánuló elfajult személyiségét, annak ethikai és értelmi elsatnyulását, az ezekből szükségképen következő erkölcstelen életmóddal, továbbá a gyermekágy óta tartó hyster. megbetegedését mutatta ki. Ilynemű beteg és terhelt egyéneknél

kóros indulatok nem ritkák, és ily egyének, ha fogságban vannak, elmebántalomszerű visszahatást mutatnak, miként ez P-nél tényleg észleltetett is. P. ez alkalommal nem büntettetett meg. Alig bocsáttatott ki, ujolag tolvajlást és szédelgéseket követett el. (Saját észlelet).

Hasonlagos esetek: Casper-Liman Handb. p. 544. (Kaiserling-féle eset), p. 547. (Glaser-féle eset.) — Liman, Zweifelh. Geisteszustände, p. 151 (Winkler-féle eset).

X. FEJEZET.

A psychikai elfajulások.

Irodalom: Morel, Traité des dégénérescences de l'espèce humaine, 1857. Traité des maladies mentales, 1860. Traité de la médicine légale des aliénés, 1866. De l'héredité morbide progressive, 1867. — v. Krafft, die Erlichkeit d. Seelenstönungen f. d. forentische Praxis. — Friedr. Bl. 1868. Legrand du Saulle, Die erbliche Geistesstörung, ford. Stark 1874. Hagen, Chorinsky, Eine ger. psychol. Untersuchung, Erlangen 1872. — Griesinger, Archiv f. Psych. I. p. 636. („szervi terheltség"). Despine, Psychologie naturelle, Marseille 1868. — Legrand du Saulle, Des signes physiques de la folie raisonnante. Ann. méd. psych. 1878. — Brierre, La folie raisonnante, Paris1867. Thomson, — Die hereditäre Natur des Verbrechens, Journal of mental science 1870. (Allg. deutche Strafrechtszeitg. 1870. 5. füz.). Ugyanaz: Die Psychologie der Verbrecher. Journ. of ment. science, 1870. oktober. Pelman, Die Zurechnungsfähigkeit der Geisteskranken. Zeitschr. im neuen Reich II. 1874.— Nicholson, Psychopathol. d. Verbrecher, Journ. of ment. science 1873. julius-oktober.

Bármily különböző módon fogjuk is fel az elmebetegség fogalmát, általában mégis azon felfogás illeti azt, hogy itt a kifejlődött agynak *szerzett* megbetegedéseiről van szó, melyeknél a szellemi működések zavarai vannak előtérben, a kórállapot időbelileg különbözik a megelőző egészséges életszaktól, a kórtüneményeknek

lefolyása nem ritkán szigoruan szabályszerű módon észlelhető és érzékcsalódások s téveszmék, soha nem szabályosan és okvetlenül, mégis az esetek többségében jelentkeznek a betegség lefolyásában. Ezen „szellemi betegségekkel“ szemben állnak kétségtelenül elmebántalmas (psychopathikus) állapotok, melyek rendesen már az élet első éveiben jelentkeznek, eredetileg kóros, többnyire öröklékeny alapokban gyökeredznek, előhaladó korral tovább fejlődnek és psychikailag rendes szervezetű egyéneknél a szellemi egészséget, azonban a lelki élet értelmi oldalát legfölebb mérsékelt bárgyuság vagy a képzetek alaki zavara értelmében csonkítják, éppen nem vagy csak ritkán és eseményszerüen vezetnek tévengéshez és érzékcsalódásokhoz; ellenben a psychikai személyiség benső tartalmát bántják és jellemi rendellenességek, az érzés, gondolkodás és cselekvés valamint az ösztöni élet kóros tüneményeinek alakjában nyilvánulnak. Ezen egyénekre illik Zacchias ezen kijelentése: „non sentiunt, non agunt, non ratiocinantur ut caeteri sanae mentis homines“.

A mennyiben ily emberek a legtöbb embertől eltérnek, és pedig öröklékenység folytán és mindjárt születésöktől kezdve, a mennyiben ezenkívül fajuk ethikai és társadalmi tekintetben alsóbbrendű és gyakran testileg is mutatkoznak eltérések az emberi fejlődés szabványától, annyiban ily állapotok mint (psychikai) elfajulások a tulajdonképeni elmebetegségek mellé sorozhatók.

Az „elfajulás“ kifejezése azonban csupán működési jellemi tekintetben használható. Ezen állapotok (az agy és koponya torzképződése, az agytekervények eltérése a fejlődési szabványtól) boncztani indokolása azonban csak egyes esetekben mutatható ki, és ez idő sze-

rint általános törvényekre sem embertanilag, sem alaktanilag nem vezethető vissza.

Ily állapotok mint psychikai torzképlődések állnak szemben a tulajdonképeni elmebetegségekkel, valamint ezen különbség rossz kifejlődés és testi betegség közt fennáll. Arra kényszerítnek bennünket, hogy ezen eseteket nemcsak kórodai, hanem orvos-törvényszéki tekintetben is elkülönítve vegyük tekintetbe.

Kórodai áttekintés. Ezen állapotok kórodai megjelenési módja szerfelett különböző. Csakis az összetéti módszer és nemcsak a lélektani, hanem a lényegileg embertani, általános agykórtani és kórodai-lélektani tényeknek értékesítése képes a követelményeknek megfelelni. Általánosságban állítható, hogy ily kóros szervezetű egyéneknél a központi idegrendszer csekélyebb ellentállási képességgel bír, rendellenesen igényteljesnek és kimerülékenynek mutatkozik, és hogy az agyi folyamatok — ide értve a psychikaikat is — részint kórosan fokozva, részint elsatnyultan és fonák módon nyilvánulnak.

Kóroktani tekintetben megjegyzendő, hogy ily egyének többnyire elmebeteg, idegbeteg, jellemök tekintetében rendellenes vagy iszákos szülőktől származnak, vagy hogy zsenge korukban súlyos agyfolyamatok (agyburok-vérbőség és agyi folyamatok, melyek önként vagy heveny fertőző bántalmak alkalmával keletkeztek) vagy erőművi behatások, vagy önfertőzés, zavarólag hatottak az öröklékenység által hajlamos vagy pedig épen nem terhelt agy kifejlődésére. A közönséges elégtelenségekkel (bárgyuság, butaság) szemben itt csak azon különbség áll fenn, hogy inkább a jellem kifejlődése, az ethi-

kai és ösztöni élet van bántalmazva, míg az értelmiség tűrhetően ki lehet fejlődve.

A *tengéleti* működések terén a szervi terheltség általában az első életévekben mutatkozó nagy halandóságban, s általán csekélyebb átlagos élettartamban, nagyfokú betegességi hajlamban mutatkozik, nevezetesen gyermekkori görcsök és egyéb idegbántalmak jelentkezése tekintetében, továbbá görvélykórra, gümőkórra, és korai vagy elkésett szellemi és testi kifejlődésre mutatkozó hajlamban.

Hogy az agy képviseli a csekélyebb ellentállású helyet, kiderül azon körülményből, hogy az agy könnyen bevonatik a bántalom körébe tévengések, érzékcsalódások, álomkór, szunykór, surlódási állapotok alakjában heveny testi betegségek alkalmával stb., kiderül továbbá abból, hogy súlyos idegbántalmak lépnek fel bizonyos élettani szakok (ivarérés, gyermekágy, klimacterium) idején vagy azokkal összefüggésben, és ezek alkati jelleggel birnak és mind súlyosabb alakokká fejlődnek. Ily agy rendesen szokatlan heves visszahatást mutat borszesz behatására és az idegközpontoknak gyakran világrahozott működési gyöngesége hajlamot idéz elő azon élvezeti és izgató szerre, melyet a borszesz képvisel. Ebből egyrészről kóros alkohol-állapotok erednek, másrészről ezen méreg pusztító hatása alatt és a szervi terheltség alapján a működési elfajulás legsúlyosabb alakjai fejlődnek. (V. ö. fenn. az idült alkoholmérgezést).

Működési elfajulási jelek gyanánt az Alkohol iránt mutatkozó tűrhetlenségen kívül még sokszor eskórszerű állapotok, az arczizmok fintorító, rángó mozgásai, az izmok zsugorodása és egyéb beidegzési rendellenességek említendők,

mely utóbbiak főleg az arczideg területén jelentkeznek, továbbá Nystagmus, kancsalság, dadogás, és a szemnek idegkóros kifejezése.

Igen gyakran jelentkeznek rendellenes működések a *nemi élet* terén is.

Ez utóbbiak részint abban állnak: 1. hogy a nemi ösztön általában hiányzik, a mivel azután rendesen az ethikai társadalmi érzék hiánya szokott összekötve lenni; 2. hogy a nemi ösztön rendellenes hevességgel nyilvánul és teljesen impulsiv módon elégíttetik ki; 3. hogy rendellenes korai, s még a nemi mirigyek kifejlődése előtt jelentkezik és önfertőzés által elégíttetik ki; 4. hogy fonák módon lép fel, azaz kielégítése módjában nem a faj fentartására czéloz, sőt a természetes kielégítést ösztönszerüleg kerüli.

Ezen utóbbi rendellenesség a legfontosabb. Két csoportba osztható, a szerint, a mint nemi vonzódás mutatkozik ugyan más nembeli egyénekhez, de az ösztön kielégítési módja fonák, vagy midőn ösztönszerű undor áll más nembeli személyekkel való közösülés ellen, nemi vonzódás van jelen ugyanazon nembeli emberekhez („ellentétes nemi érzés“ Westphal szerint), mely mellett a nemi ösztönnek ily egyéneken történő kielégítésére való hajlam áll fenn.

Az első sorban említett eseteknél a többnyire kórosan is fokozott nemi ösztön fonák kielégítésére való hajlam a legsúlyosabb bűntettekhez vezethet, a menynyiben a nemi izgalom a kierőszakolt vagy megengedett közösüléssel nem elégszik meg és nincs befejezve, hanem a kéjelgés áldozatának megcsonkításával vagy megölésével elégíttetik ki, mihez még fokozott kéjelgés gyanánt a hulla egyes részeinek élvezése vagy legalább

a belső részekben való turkálás (mely nyilvánosan az ezzel összekötött kellemes szaglásérzetek által indokolt) járul.

Ily elfajultak leirásai fonák tetteik időszakából valóságos állatihoz hasonló nemi ingerről és egészen impulsiv cselekvésről tanuskodnak. Lélektanilag hasonló módon értelmezhetők azon esetek, melyekben a felizgatott nemi ösztön abban talált kielégítést, hogy nyilvános helyeken, fényes nappal fiatal nők üldöztettek, és a beteg ezek előtt (nemi ingerében) nemzőrészeit csupaszon mutogatta, a nőkhöz közeledett és vizeletével bemocskolta. Az ujabb irodalomból ismeretes másik esetnél az illető megelégedett — zsebkendők lopásával.

A nemi ösztön fonák kielégítését illetőleg sajátságos Idiosynkrásia gyanánt említendők a hulla-megbecstelenítésnek bizonyos esetei.

A második sorban említett esetek, melyekben „a nemi érzésnek világrahozott fonáksága“ van jelen, úgy nőknél (az Amor lesbicus bizonyos kóros esetei) valamint férfiaknál egyaránt előfordulnak.

Az illetőnek jelleme, gondolkodási és érzési módja rendesen megfelel azon nemnek, melyhez az illető magát tartozónak tartja.

A nemi érzetek többnyire rendellenesen korán lépnek fel és kóros hevességgel uralkodnak a psychikai működések fölött, egyszersmind „gyöngeségi izgatottságnak“ tünetei vannak jelen a nemi működés terén (kéjérzetek sőt magneticus áramlatok a szeretett személynek csupán jelenléténél is, magömlések stb.). A nemi érzés tisztán platonikus marad vagy pedig különös önfertőzésben vagy a szeretett személy nemzőrészeinek mechanikus

izgatásában találja kielégítését. Csak igen kivételesen fordul elő Paederastia.

Hogy ily fonák nemi érzetű egyéneknél, hasonlóan a rendes minőségűekhez, a nemi ösztön kielégítése fonákká válhatik, a mennyiben a nemileg izgatott egyén áldozatának meggyilkolásáig juthat, azt a Liman által közzétett Zastrow-féle eset (Casper's Handb. p. 509) mutatja, melyben a Paederastiara felhasznált fiút, a bűn elkövetője megharapta, végbélnyilását felhasította, maktyúját megsértette és végre megfojtotta[1]).

A psychikai elfajulás nagyszámu eseteinél *boncztani*[2]) elfajulási jelek is találhatók és tanuságot tesznek

[1]) Azon kérdés merül fel, vajjon a fonák nemi érzetű egyének önfertőzési műveletei az osztr. b. t. k. 129. §., az osztr. b. t. k. javasl. 190. §. és a német b. t. k. 175. §. alá sorozhatók-e, a hol „ugyanazon nembeli egyénekkel és állatokkal való természetellenes bujálkodásról" van szó. Természetellenes bujálkodás alatt a törvényhozó a Paederastiát értette, mely többnyire nem is kóros jellegű. A fonák nemi érzetet és önfertőzést nem ismerte. Ez ne essék büntetés alá, ha zárt ajtóknál és felserdültek közt fordul elő. Ily szerencsétleneknél a világrahozott és határozottan kóros nemi érzést mindenesetre enyhítő körülményként kell tekintetbe venni. A Paederastia is, mely Ausztriában 1—5 évi börtönnel, Németországban és az osztr. b. t. k. javasl. szerint csak fogsággal büntettetik, kóros tünemény lehet. Ily nemi rendellenességnek jelenlegi tudományos ismerete, kóros indokoltságok gyakorisága mellett mindenesetre szükségessé teszi, hogy adandó alkalommal orvos-törvényszéki szakértői vélemény követeltessék.

Irodalom: 1. Casper, Vierteljahrsschr. I. 1852. Casper, Klin. Novellen, p. 36. — D. Schriften des Ulrichs. — Leipzig 1864—80. Westphal, Archiv f. Psych. II. p. 73. Ugyanott I. p. 651, III. p. 225, V. p. 564, VI. p. 484, p. 620. — v. Krafft, ugyanott VII. Stark, Zeitschr. f. Psych. XXXI. Mayer, Friedr. Bl. 1875, p. 41. — Hoffmann, Lehrb. d. ger. Med. 2. kiad. p. 164.

[2]) V. ö. Legrand du Saulle, Ann. méd. psychol. 1878. május.

arról, hogy már a kifejlődés első időszakaiban érvényesültek ártalmas befolyások. Hogy ezek szükségképen a testi szervezetbe mélyen beható folyamatok, azt a faj képződési szabványától való szembetünő eltérések bizonyítják.

Ily elfajulási jelek gyanánt tekintendők a koponyaképződésnek bizonyos rendellenességei (Mikro-, Makro, Rhombocephalia, Cranium progeneum), aránytalanság az agy- és arcz- koponya közt, az arczfelek egyenlőtlen kifejlődése, a füleknek hibás állása, rendellenes nagysága vagy kicsinysége, ugyanazoknak tökéletlen elkülönülése az arczbőrtől, a fül egyes részeinek durványos kifejlődése, a fogak rossz növése, azoknak rossz állása, a 2. fogzás elmaradása, rendellenesen nagy vagy kis száj, nyulajk, farkastorok, előreálló os incisum, túlságos meredek keskeny vagy túlságos lapos széles vagy egyoldalulag lelapított szájpad, szegélyes szájpadvarrat; Retinitis pigmentosa, Coloboma iridis, Albinismus, kacsibaláb, hasonló alkatú kéz, egyenlőtlen kezek, rendellenesen kis hímtag, makktyúszor különben nem túltengett előbőrnél. Epi Hypospadia, here-hiány, túlságos kis here, egyetlen here jelenléte, Hermaphroditismus, a női nemzőrészek kifejlődési rendellenességei, a test szőrének hiánya vagy rendellenessége, szakál jelenléte asszonyoknál, stb.

Psychikai téren az elfajulási tünemények szerfelett sokfélék és egyénileg igen különbözők.

A kedélyéletben mindenekelőtt az ingerlékenység, indulatoknak könnyebb és kóros fokig (eszmezavarig) gyarapodó föllépése tünik föl, de e mellett nem kevésbbé föltünő kedélytompaság van jelen ott, a hol magasabb szellemi érdekek, erkölcsi érzetek és kötelességek forog-

nak fenn. Ezen hibás emberek egész csoportjánál az ethikai érzeteknek teljes hiánya vagy legalább izgathatatlansága mélyen ható kedélybeli rendellenességet képvisel.

Számos ilynemű egyénnél folytonos hangulatváltozás mutatkozik az alaptalan izgalom és lehangoltság értelmében. Közömbös, indulatmentes hangulat nálok nem lehetséges.

Az izgalmi szakokban nyugtalan tevékenységi hajlam mutatkozik sajátságos, néha nem közönyös kívánalmakkal és ösztönökkel.

A lehangoltsági időszakokban az illető kínos határozatlanságban, cselekvési képtelenségben, kényszerképzetekben (nevezetesen öngyilkosságra vonatkozókban) szenved.

A *képzetek* terén képtelenség áll fenn tartós, beható, éles, logikai gondolkodásra, és figyelemreméltó gyöngeség a képzetek visszaidézési hűségében. Az eszmemenet gyakran szintén tévelygő, nem közvetített, megfoghatatlan.

Nem ritkán kényszerképzetek és desultorikus előzetes tévengések fordulnak elő az elsődleges téboly értelmében. Az akarás terén is izgalmi gyöngeség van jelen — az akarás gyöngesége és következetlensége. Számos és főleg öröklékenység útján ily rendellenes alkattal ellátott embereknél impulsiv cselekmények jelentkeznek, sőt néha bizonyos időszakokban indítva érzik magokat ily emberek arra, hogy ugyanazon fonák, túlzott, sőt erkölcstelen cselekményeket ismételjék, a nélkül, hogy ennek indokáról tudomásuk volna. A szellemi élet öntudatlan köre náluk mindenesetre nagyobb szerepet játszik, semmint rendes embernél. Kény-

szerképzeteik, impulsiv cselekedeteik és sajátságos gondolatösszeköttetéseik mutatják ezt, és Morel az ily öröklékeny egyéneket („Hereditarier") jogosan nevezte „ösztöni" (instinctiv) embereknek. Ezen impulsiv cselekedetek néha visszavezethetők indulatszerű hangulatokra, Idiosyncrásiakra, kényszerképzetekre. Többnyire azonban a megfigyelő számára ép oly kevéssé érthetők, mint a cselekvő előtt. Ezen esetekben — mint Mandsley az i. h. igen helyesen megjegyzi — a gondolkodásnál, érzésnél és cselekvésnél oly sajátosságok jelentkeznek, melyek a többi óriásilag túlnyomó számnál nem fordulnak elő, és melyek azon egyéneket, kik azoknak alávetvék, ha nem is elmebetegeknek a szó közönséges értelmében, de mégis rendellenes minőségűeknek tüntetik föl. Az ily embernek gondolatösszeköttetései szokatlanok, a dolgokat sajátságos szokatlan vonatkozásokba hozza, érzetei eltérők más emberek érzeteitől, és midőn oly befolyásokra is visszahatást mutat, melyek más embereket nem is érintenek, időnkint sajátságos és látszólag teljesen czél nélküli cselekményeket követ el.

A magasabb szellemi működések terén feltünők azok összeségének összhangzáshiánya. Csekély értelmiség, egyoldalú kiváló képesség mellett, mely a részletes lángeszűségig fokozódik, akarat- és jellemgyöngeség, mely erkölcsi alap hiányában, szabályos és rendes életmód követésére való képtelenségben, erkölcstelen hajlamok iránti engedékenységben nyilvánul; e mellett bizonyos gondolat- és érzésirányok fonáksága és félszegsége, mely ily embereket mint barokk, túlzott, szenvedélyes egyéneket különczök, embergyűlölők, balgák alakjában tüntet föl, végre akaratos hajlamok és ellenszenvek, bizonyos képességek és akaratirányok félszegsége, e

mellett tompaság és érdekhiány sokkal közelebb fekvő társadalmi kérdésekre és kötelességekre nézve, nyugtalan, állhatatlan, ösztönszerű, személyes természet, céltalan cselekvés képezik ily rendellenes egyéniségeknek leggyakoribb és legfeltünőbb vonásait. Hiányzik az erkölcsi alap, a czélzatos törekvés, az érzék és gondolkodás alapossága és ezzel az önvezénylés képessége és az állás utáni küzdelemnek sikere. Az általános fonákság gyakran a magaviselet és ruházat izléstelensége által külsőleg is nyilvánul.

Ily egyéneknél nagy hajlamosság mutatkozik időszakonkint vagy tartósan valóságos elmebetegségbe esni. Gyakran azután a fonák alap észrevétlenül átmegy amabba, midőn az értelmiségnek félszegsége vagy gyöngesége, a szenvedélyek és a jellem rendellenességei termékeny talajt képeznek, magában véve, csekély psychikai oki mozzanat számára, vagy pedig az elmezavar szervi módon fejlődik az alkati idegbántalom (Hyster. hypochondria) közbülső tagjából. Kiváló mérvben áll fenn a megbetegedés veszélye élettani időszakokban, nevezetesen az ivarérés szakában. Ily elfajulást mutató egyének gyakran szabadság-megfosztás után is elmezavar értelmében mutatnak visszahatást.

Az elfajulási alapon jelentkező elmezavar alakjai közelednek a nem-terhelt agy alakjaihoz, de az utóbbiaknak torzképeit és vegyes képeit képviselik, a mennyiben az elmezavar különböző alakjainak tünetsorait és állapotképeit tarka és látszólag szabálytalan változatban tüntetik föl. Gyakran ily tünetsorok és állapotképek időszakonkint ismétlődő megjelenése észlelhető.

Téveszmék ily elfajulási állapotoknál nem gyakoriak és a hol előfordulnak, ott keletkezési módjokra

nézve túlnyomólag elsődleges tévengések. Az eredeti alap fonáksága ily esetben ezen eszméknek figyelemreméltó ostobaságában, közvetlenségében stb. nyilvánul. Túlnyomók ellenben a kórképben az érzetek és cselekmények tévengése viszonylagosan sértetlen, azaz csak alakilag zavart (folie moral, folie lucide) vagy gyöngébben kifejlődött értelmiség mellett (elmegyöngeség impulsiv cselekményekkel); a kórkép ez által sajátságos színezetet nyer (folie raisonnante), a logikai folyamatok sértetleneknek látszanak.

A cselekmények tévengése impulsiv, ösztönszerű jelleggel bír és az irányok föltünőleg erkölcstelen tartalma által tünik ki.

Az egész kórképben végre meglep bennünket a tiszta és fonák szakoknak nem közvetített egymás mellett mutatkozó fennállása, az ítélőképességnek bizonyos maradéka a fonákra, kórosra nézve, daczára annak, hogy teljes képtelenség áll fenn az impulsiv cselekedeteket abbanhagyni, végre bizonyos művészi és értelmi működés fenmaradása vagy kiemelkedése a szellemi élet mély és általános zavarának közepette.

Ily módon a betegség a psychikai személyiség torzképe gyanánt jelentkezik.

Ezen állapotok orvostörvényszéki jelentősége igen nagy. Sajnos, hogy orvosi kipuhatolásuk a túlnyomó lélektani vizsgálati módszer következtében még nem vergődött a megkivántató világosságig. A törvényszék sorompói előtt ezen bizonytalanság kínos módon érezhető. Az ily állapotok orvosi megbirálásának nehézségeihez, mely az egész előélet, a megelőző kifejlődési és életviszonyok általános alapos ismeretét tételezi fel, még a nem-orvosok zavara járul, kik az egész személyiségnek és cse-

lekvéseinek rendellenességét érzik, azonban azon nem találják azt, mit „józan eszök“ az elmebántalom fölvételére nézve követel, míg másrészről ama személyiség mindazon ismérveket egyesíti magában, melyek erkölcstelen szenvedélyes jellemhez tartoznak.

A psychikai tekintetben ily módon elfajult egyénekre nézve a megbírálás alakja még nincs megtalálva. A hol az elfajulás időszakonkint vagy tartósan valóságos elmebántalomba ment át, ott a beszámításképesség megszünése nem fog kétséget szenvedni, és csak azon veszély fog fenforogni, hogy a nem-szakértő „szakértő“ a világos és sokalakú kórképből színlelést fog kimagyarázni.

A hol csupán elemi psychikai működési rendellenességek vagy a psychikai folyamatok általános fonákságai vannak jelen tulajdonképi elmezavar nélkül, ott enyhítő körülményeknek legtágabb s a törvényhozás által megengedett értelemben való fölvétele lesz a helyes eljárás. A törvényszéki orvosra ezúttal azon nehéz és felelősséggel járó feladat fog hárulni, hogy kimutassa, hogy ily emberek impulsiv ösztönei, erkölcstelen fonák kivánalmai, szenvedélyes hangulatai és indulatos izgalmai mily mérvű kóros erővel és szervileg föltételezett kényszerrel érvényesülnek, és ennek folytán a szabadakarat alól elvont föltételek állnak elő, melyek a többi emberek nagyobb számánál nincsenek jelen. Méltányosság tekintetéből kétely esetén a betegség fölvétele jusson érvényre, míg azt, hogy a büntetés alá eső cselekmény mégis szenvedélyességből, erkölcstelenségből, általában szabad indokokból eredt, még előbb be kell bizonyítani. Nem szabad elfelednünk, hogy az elfajulási alkat és a valódi elfajulási elmezavar éles határ nélkül

egymásba átmegy, és hogy ezen saját állapotok szabatosabb ismerete folytán eme határ a valódi elmezavar javára bizonyára mindinkább tágulni fog.

Határozott kórodai képet ezen egyéni elfajulási állapotok keretén belül felállítani alig lehetséges. A lélektani szemlélet álláspontjából nem osztályozhatók. A megértésökre szolgáló kulcs lényegileg embertani (öröklékenység) és ideg-kórodai vonatkozásaikban rejlik. A psychikai elfajulási állapotok nyilvánulási módjai gyanánt átpillanthatólag kedélyi és cselekvési elmezavar említhető, a nélkül, hogy azon kifejezésekkel sajátlagos alakokat lehetne felállítani.

1. Az erkölcsi elmezavar.

Irodalom: Grohmann, Nassé's Zeitschr. 1819. p. 162. — Heinrich, Allg. Zeitschr. f. Psych. 1. p. 338. — Prichard, Treatise on insanity és On the different forms of insanity, 1842. — Morel, Traité des dégénérescences, 1857. — Brierre, Les fous criminells d'Angleterre, 1869. — Solbrig, Verbrechen u. Wahnsinn, 1867. — Griesinger, Vierteljahrsschr. f. ger. u. öff. Med. N. F. VI. Nr. 2. — Despine, Étude sur la facultés intellectuelles et morales, 1868. — Krafft. Die Lehre v. moral. Wahnsinn, Friedreich's Blätter, 1871. Ugyanaz, Verbrechen und Wahnsinn, Allg. deutsche Strafrechtszeitung, 1872. — Stoltz, Zeitschr. f. Psych. 33., 5. és 6. füz. — Livi, Rivista sperimentale 1867. fasc. 5. és 6. — Tamassia, u. o. 1877. p. 550. — Gauster, Wien. med. Klinik, III. évfoly. 4. sz. — Mendel, Deutsche Zeitschr. f. prakt. Med. 1876. 52. sz. — Maudsley, Deutsche Klinik 1873. 2—3. — Wahlberg, Hakler-féle eset, „Gesammelte kleinere Schriften" cz. munkájában, Wien 1877. — Bannister, Chicago Journ. 1877. Októb. — Palmerini, Bonfiglii, Rivista sperim. fasc. 3. 4. — Reimer, Deutsche med. Wochenschr. IV. 18—19.

Kiválóan szembeötlő psych. elfajulási módot képviselnek azon állapotok, melyekben az egyén, noha a

polgárosultság és nevelés jótéteményeiben részesült, nem részesül azon, a polgárosult ember integráló részét képező képességben, hogy ethikai (és vallásos erkölcsi) képzeteket szerezhetne, azokat erkölcsi ítéletekké és fogalmakká egyesíthesse és cselekvésének indokai és ellenindokai gyanánt értékesíthetné.

Azon agy, melynél ezen — a polgárosult ember jelenlegi kifejlődési fokán — integráló képesség hiányzik, már kezdettől fogva alacsonyabban állónak, hiányosnak, működési tekintetben elfajultnak mutatkozik, és ezen nézetet hatalmasan támogatja azon körülmény, hogy a nevelésnek minden törekvése, melyet a család, iskola és vallás kifejt, valamint a szomorú tapasztalatok, melyeket az ily szervezet később tesz, semmi módon sem képesek ethikai érzését és magatartását kedvezően befolyásolni.

Ennek oka szervületi, és ezen világrahozott hiányokra nézve többnyire öröklékenységi föltételekben keresendő, melyek közt a szülők elmezavara, iszákossága és eskórja a legkiválóbbak.

Az erkölcsi Idiotia ezen világrahozott eseteivel szemben mint psychikailag elfajultsági alapon székelő értelmi Idiotiával hasonlóan súlyos agyi folyamatok (Dementia paralytika, senilis, Alcoholismus chronicus, eskóros és hyster. elmezavar) vagy súlyos agysérülések (fejsérülés, gutaütés) következményi állapotai gyanánt az erkölcsi érzék elsatnyulásának eseteit ismertük fel, melyek a körülményekhez képest már fennállottak, mielőtt értelmi hiányok és elmezavar szembeötlő jelei általában fölléptek. Hogy az ethikai hiány előbb jelentkezett a kórképben, az azon körülményből magyarázható, hogy az ethikai műveletek a legmagasabb rendűek, az agy

legfinomabb szervezését tételezik föl és a psych. szervben föllépő elfajulási folyamatoknál közvetlenül és kiváló mérvben szenvednek.

Az erkölcsi elmezavar nem képezi az elmebántalomnak külön alakját, hanem egy sajátságos elfajulási folyamatot psychikai téren, mely az egyéniség legbensőbb részét, azaz kedélyi, ethikai, erkölcsi vonatkozásait érinti. Minthogy a képzetek lefolyását, a hasznosra és ártalmasra vonatkozó, értelmi úton nyert ítéletek képezését csaknem sértetlenül hagyja, logikai ítélést és következtetést enged meg, mely az avatatlan előtt az erkölcs. ítéletek és ethikai érzetek hiányát palástolja és az erkölcsi idiotát kórodailag, noha nem ethikailag, az erkölcstelen, sőt bűnös ember helyett tünteti föl.

Kórodai áttekintés. Mikép Stoltz (i. h.) kimutatta már Regiomontanus kifejezte volt 1513-ban, azon eszmét, hogy vannak gonosz, erkölcstelen emberek, kiknél a gonoszság nem önmagokból ered, kiket azonban a jogtudósok mégis fölakasztatnak. A mit a XVI. századbeli természetbúvár a csillagzatok befolyásának (Venus csillagjelében születni) tulajdonított, előhaladott korunk az ember rendellenes szervezeti viszonyaiból igyekszik megmagyarázni.

Németországban valószínüleg Grohman (1819) volt az első, ki az ethikai elfajulást szervi okokból eredőnek ismerte föl, s azt világrahozott erkölcsi értelmetlenségnek, erkölcsi butaságnak nevezte. A kórkép kórodai leirásának és meghatározásának első kisérletét Prichard tette (1842). A kórállapotnak, mint elfajulási és főleg öröklékenységi folyamatnak, oktani jelentőségét Morel mutatta be. Brierre, Falret, Solbrig és mások kórodai

vizsgálatai az erkölcsi elmezavar számára megszerezték az általános orvosi elismerést.

Ha ezen sajátságos elfajulási állapot kórodai ismérveinek vázolását megkisértjük, akkor leginkább szembeszökő és jellegző tünemény gyanánt többé-kevesbbé tökéletes erkölcsi érzetlenség, az erkölcsi ítéletek és ethikai fogalmak hiánya mutatkozik, melyeknek helyét a hasznosnak és ártalmasnak logikai folyamatokból származó ítéletei foglalják el. Bizonyos, hogy az erkölcsi törvények betanulva lehetnek és az emlékezés alapján visszaidézhetők, de ha valaha az öntudatba jutnak, akkor az érzésektől, tehát annál inkább indulatoktól érintetlenül maradnak, s így tehát merev, holt képzettömegek, hasznavehetetlen nyomtatékok maradnak a hiányos műveltségű ember számára, ki azokból, cselekedetei vagy mulasztásai számára sem indokokat, sem ellenindokokat nem képes vonni.

Ezen „erkölcsi színvakság“ az „altruistikus érzések“ ezen „elmezavara“ (Schüle) előtt az egész műveltség, az összes erkölcsi és állami rend csak korlát gyanánt tűnik föl önző érzése és törekvésére nézve, mely körülmény szükségkép mások jogkörének negatiójához és sértéséhez vezet.

A szép és nemes iránt érdek nélkül, a szív indulatai iránt eltompulva, már ifjú korban meglepnek bennünket ezen hibás emberek gyermeki és rokoni szeretet hiánya, a társadalmi ösztönök teljes nélkülözése, szivök ridegsége, legközelebbi hozzátartozóik irányában tanúsított közönyösségök s a társadalmi élet minden kérdése iránt mutatkozó érdekhiányuk által. Természetesen hiányzik náluk minden fogékonyság mások becsülése vagy megvetése iránt, hiányzik továbbá a lelkiismeret és

bánat minden érzete. Az uralkodó szokást nem értik, a törvény számukra csakis rendőri határozat értelmével bír, és a legsúlyosabb bűntett sajátlagos alanti álláspontjokból nekik nem tünik fel máskép, mint valamely ethikailag rendes alkotású embernek valamely rendőri határozmány áthágása. Ha az egyes emberrel vagy a társadalommal összeütközésbe jutnak, akkor a szív ridegsége és a negatio helyett gyűlölet, irigység, bosszúvágy lép, és durvaságuk ez esetben határt nem ismer.

Ezen ethikai hiány ily alsóbbrendű szervezeteket képtelenné tesz arra, hogy magokat a társadalomban sokáig fentarthassák, hanem a dolog-, fegyházak vagy tébolydák candidatusaivá lesznek, mely helyeket végre el is érik, miután gyermekkorukban restségök, hazugságuk, aljasságuk által szülőik és tanítóik rémületét, serdülő korukban pedig csavargási hajlamuk, pazarlásuk, kihágásaik, tolvajlásaik következtében a családok szégyenét, a községek és hatóságok mételyét képezték volt, míg végre a tébolydák terhére és a fegyházak javíthatatlan lakosaivá válnak.

Az ethikai altruistikus érzetek és a szükségkép eredő önzés mellett alaki indulat-zavar gyanánt nagy kedélyizgékonyság tapasztalható, mely az erkölcsi érzetek hiányával egyetemben kiváló durvasághoz és kegyetlenségekhez vezet, sőt kóros indulatokat is előmozdítni képes.

Értelmi téren a beteg, azon ember előtt, a ki alakilag logikai gondolkodást, meggondoltságot, tervszerű cselekvést döntő mozzanatnak tekint, épnek tünik föl. Prichard már kiemelte a téveszmék és érzékcsalódások hiányát ezen kórképben. Mindezek daczára, sőt minden ravaszság és erély daczára, melyet kifejtenek, ha erkölcs-

telen törekvéseik kivitele forog fenn, ily egyének mégis értelmileg gyöngék, inproductiv minőségüek, valódi élethivatásra, rendezett munkálkodásra képtelenek, hiányos képzékenységűek, félszeg, fonák eszmemenetűek, igen korlátolt ítéletűek. Az értelmiség hiánya ily egyéneknél mindig jelen van. Némelyek egyenesen gyöngeelméjűek. Nemcsak az erkölcstelent, hanem tetteiknek fonákságát és saját érdekeikre nézve ártalmas természetét sem látják be, ösztönszerű ravaszságuk minden jele daczára meglepnek az által, hogy bűnös cselekvéseiknél az okosság legegyszerűbb szabályait tekintet nélkül hagyják.

Alaki tekintetben a képzetek terén, ethikai képzetek előállítási és azoknak erkölcsi fogalmakká és ítéletekké való összekötési képtelenségén kívül még a képzetek hiányos visszaidézési tehetsége emelendő ki.

A törekvés terén az ethikai és értelmi hiány, az önvezetésre és ön-ellenőrzésre való tökéletes képtelenségben mutatkozik. Ezen elfajultak általában szellemi petyhüdtség és restség által tünnek ki, melyet csak ott küzdenek le, a hol erkölcstelen bűnös vágyaik kielégítése forog fenn. Ezen egyének született semmittevők és erkölcsi törpék. Csavargás, koldulás, lopás kedvencz foglalkozás, a munka undor gyanánt szerepelnek nálok.

Ha már a „szabad“ cselekvés akaratos, de erkölcsi képzetek hiánya folytán erkölcsileg akaratlanná süllyedt, és ha a betegnek erkölcsileg vak szemei előtt az erkölcsi és jogi törvények legmagasztosabb tételei csupán mint fölösleges, meg nem értett rendőri szabályok tünnek fel: úgy még hozzá járul az, hogy gyakran az agy-megbetegedésből eredő közvetlen, önszerű, szervi

ösztönök következnek, részint egyszerű bizarr, részint erkölcstelen és bűnös cselekedetekre.

Továbbá jelentkeznek még egyéb psychikai elfajulási jellemvonások, t. i. az impulsiv és az időszaki ismétlődés jelensége (csavargás, lopás, kicsapongások szeszes italok élvezésében és a nemi közösülés terén). A mennyiben itt természetes ösztönök képezik a cselekvés alapját, annyiban amazok még fonák jellegüek is lehetnek. Ez érvényes különösen a nemi ösztönre nézve, melynek fonákságai főleg az erkölcsi elmezavar talaján fordulnak elő.

Minthogy itt is egyéni elfajulási állapotok forognak fenn, ennek folytán a kórodai megjelenési alakok szerfelett sokfélék, és így szorosabban nem különíthetők szét.

A zavar belterjessége szerint erkölcsi bárgyuság és butaság különböztethető meg, hasonlagos módon, mint az értelmi bárgyuság- és butaságnál.

Gyakorlatilag szenvedőleges apathikus és tevőleges ingerlékeny, „moral insanity"-ben szenvedő egyének különböztethetők meg.

Az erkölcsi elmezavar, a világrahozott bántalom, többnyire ugyanegy állapotban marad meg. Néha előrehalad, és pedig lényegileg az ivarérés folyamatai, méhbántalmak, nemi kicsapongások, szeszes italokkal való visszaélés által.

A világrahozott esetek nagy hajlamosságot mutatnak alkalmi káros hatányokra elmebántalom értelmében felelni. Nevezetesen a szabadságtól való megfosztás elegendő arra, hogy közbeesőleg valódi elmezavart idézzen elő.

Kóros indulatok és u. n. alkohol-állapotok mellett

szövődménye gyanánt időszaki Psychosis is észlelhető, sőt elsődleges téboly eseteit is találtam.

Az erkölcsileg elmebeteg látszólagos bűntettesnek megkülönböztetése, a külsőleg ehhez egészen hasonló (hiányos nevelés és a bűnt szabad akaratból gyakorló) szokványos bűntettestől, napjainkban alapföltételt képez a büntető törvény eljárásában, mely ellenkező esetben kénytelen volna a bűn és büntetés fogalmát tekinteten kívül hagyni és csupán a közveszélyesség álláspontját fentartani.

Ezen állapotok orvostörvényszéki kórismészetének feladata, a psychikai rendellenességeket világrahozott hibás agybeli alkatra visszavezetni. A vizsgálat ennél szigoruan kórodai. és czélszerű a különös kórismét egyelőre mellőzni és az agybeli rendellenesség általános kórisméjét felállítani.

Az erkölcsi elmezavarra nézve irányadó:

1. Az illetőnek származása elmebeteg, iszákos, eskóros nemzőktől.

2. A psych. elfajulási állapotokhoz általában tartozó boncztani és működési elfajulási jeleknek kimutatása, különös tekintettel a nemi életnek, mint oly tényezőnek viszonyaira, mely az erkölcsi érzék kifejlődésének legfontosabb szervi alapját képezi.

3. Edénymozgatag (szeszes italok tűrhetetlensége) és mozgatag működési zavarok (zsugor, félhüdés, stb. mint többnyire gyermekkori agyi bántalmak maradéka, eskóros tünetek) kimutatása.

Ha az agybántalom általános kórisméje ezen ismérveken meg van állapítva, akkor a különös kórisme mindenekelőtt az ethikai elfajulásnak rendellenesen korai fellépését, oly életkorban érvényesítse, melyben rossz

példa befolyásáról szó sem lehetett, sőt gyakran positiv jó nevelési törekvéseknél jött létre. Az erkölcsi gyöngeségnek szervi föltételezettsége, az elfajult egyénnek föltétlen javíthatatlansága által egy további támpontot fog nyerni.

Mindezekhez járul még a kifejezett gyönge elmejüségig menő értelmi gyöngeségnek, a dühösségig fokozódó s mindenesetre kóros kedélyizgékonyságnak, a képzetek hiányos visszaidézésének, a lehangoltság és izgalom ok nélküli változásának az ösztöni fonák, azaz a természetes ingerek, ösztönök, érzetek fonákságán alapuló s gyakran időszakilag nyilvánuló cselekvési jellemnek kimutatása. Ehhez járul még azon gyakoriság, melylyel ily egyének agyi rohamokat kapnak, azon könnyűség, melylyel elmezavartakká válnak, mely agybeli hajlamosság sarjadékaiknál is észlelhető. Igen könnyen zavartakká lesznek ily egyének, ha fogságba kerülnek. Elmezavaruk ilyenkor többnyire a sokalakuság jellegével bír, mely psych. elfajulás alapján gyakran mutatkozik, és az illetőket könnyen a szinlelés gyanujába hozza.

Ha ezen embertani és kórodai jelek alapján agymegbetegedés, illetőleg a psych. elfajulás kórismeje meg van állapítva, és a látszólag tisztán erkölcsi rendellenességnek függősége az utóbbitól ki van mutatva, akkor tekintetbe vehetők még az ellenállási képtelenségnek, a fonákságnak, a saját java ellen irányított ösztönök általános lélektani mozzanatai, továbbá az önszerüség és rögtönzöttség, melylyel föllépnek, azoknak fonáksága és torzjellege, a vigyázatlanság, kiméletlenség, kegyetlenség, melylyel kielégíttetnek, a cynismus, melylyel azt mutogatják és beismerik, a közönyösség, hidegvérüség, és az ily emberek azon tulajdonsága is, hogy

tettőket meg nem bánják; csakhogy azt sem szabad figyelmen kivül hagyni, hogy mindezek többé kevesbbé a szokványos bűntettesnél is előfordulnak és hogy egészben véve csak a már említett embertani, és kórodai mozzanatok kiegészítői gyanánt bírhatnak értékkel. Ez utóbbiak kimutatása által egyszersmind a beszámíthatásnak törvényszék előtt szokásos ismérvei: erkölcstelen életmód, rossz hír, külső meggondoltság és az eszközök okos megválasztása, a tettnek bűnös indokai, téveszmék és érzékcsalódások hiánya, és hasonló közönséges jelzők, melyekben a nem-orvosok tudatlansága biztosnak érzi magát, — teljesen elenyésznek.

A rossz hír legkevessé lehet nyomatékos a vádolt bűnére nézve, sőt ellenkezőleg a már gyermekkor óta fennálló rossz hír egyenesen alkalmas arra, hogy figyelmünket oda terelje, vajjon nem-e szervi, a szabad akarat alól kivont hajlamok és indokok terelik az egyént minduntalan a rossz felé, és a mi az erkölcstelen indokokat illeti, ezek elmebetegeknél is találhatók, és egész jelentőségöket elvesztik, mihelyt az erkölcstelen rúgó első indoka valamely agybeli rendellenességre vezethető vissza.

Ily elfajult egyének jogi felelősségére vonatkozó kérdés a büntető törvénykezés jelen álláspontján nyilt kérdésnek mondható. Kivánatos, hogy azt a jogtudós általánosságban és concret esetben megoldja. A törvényszéki orvos megoldja feladatát, ha valamely adott esetben a látszólag tisztán ethikai elsatnyulás szervi alapját kimutatta, annak körét megállapította és a látszólag akaratos cselekvésnek kényszer-minőségét bebizonyította.

A büntethetőség öntudata ily embereknél általában nem tagadható, azonban ez a jognak egyszerű ismeretére szorít-

kozik, minden ethikai értelem nélkül, és megkülönböztető képességök valamely szándékolt cselekmény hasznossága vagy ártalmassága önző indokainak érvényesítésére szorítkozik. Ezzel ily embereknél hiányos ethikai és jogi öntudatukban a jog és törvény csupán egyszerű rendőri intézkedés gyanánt szerepelnek.

Sokkal jelentősebb azonban azoknak elégtelensége a beszámításképesség második alaptételével, a szabad akarat-meghatározással szemben.

Az érzéki önző ösztönöknek ama javítása és korlátozása a jelen erkölcsi, szükséges alkatrészeit képező correctivum által, mint azt az ethikailag ép egyén gyakorolja, itt lehetetlen, de nem — mint a gonosztevőnél — az által, hogy ezen erkölcsi correctivum nyomatéka hiányos kiképeztetés vagy positiv rossz nevelés által, jó, természetes alap daczára, túlgyöngének bizonyult be, vagy hogy önző ösztönök, indulati szenvedélyes hangulatok által fokoztattak, hanem mivel valamely rendellenes agyi alkat ama correctivum kiképeztetését lehetetlenné tette vagy valamely agymegbetegedés ezt megsemmisítette, míg egyidejüleg az érzéki ösztönök ugyanilyen által kórosan fokoztattak és elfajultak. Ezzel elenyészik az erkölcsileg szabadakarásnak, a választás szabadságának lehetősége, melyek helyét a kényszerakarás foglalja el, mely még csak fonák kivánatok és önző ösztönök értelmében nyilvánulhat.

Ily elfajult egyének nem jogosultak s nem is képesek a polgári társadalomban létezni, nagy mérvben közveszélyesek, és pedig életök egész tartamára nézve, mert szervi zavarokkal szemben az orvosi tudomány tehetetlennek bizonyult be. Ily egyéneket egész életökön

át elzárva kell tartani, de nem szabad őket bűnösöknek bélyegezni, ők szánalomraméltó szerencsétlenek.

84. észlelet. *Erkölcsi elmezavar. Gyilkosság.* Lemaire, 19 éves, szőke, nem kellemetlen külsejű fiatal ember, azonban kancsal és kacsibalábu, mely bántalmak gyermekkorában jelentkezett rángásokra vezethetők viszsza; már kora ifjusága óta a legrosszabb hajlamok, restség stb. jelentkeztek nála, s mindennemű kicsapongásokat, többek közt önfertőzést is gyakorolt. Hiába kerestek nála erkölcsi érzetet — szüleit gyülölte és nyiltan kijelenté, hogy szivesebben lenne ő maga azok csekély vagyonának birtokosa. Már gyakran fenyegette volt atyját, ki igen jól bánt vele, úgy, hogy az a legrosszabbat várhatta rossz fiától. Midőn 1865-ben anyja meghalt, Lemaire csak annyit szólt, hogy: „jól van, legalább egygyel kevesebbet kell etetni.“ Atyja ismét megakarván nősülni, a vele, 17 éves leányával ugyanazon házban lakó B. asszonyt akarta elvenni. A fiú rosszalta ezen szándékot. A lakodalom előtt két nappal meggyilkolta B. asszonyt, és leányának hidegvérüen ezt mondá: „jó, hogy megboszultam magamat, csakhogy kár, hogy a többi hármat (atyját, a leányt, és egy tanulóleányt) nem gyilkolhattam meg. Egyébiránt nem vagyok sem bolond, sem részeg, és megérdemeltem a halált.“ Bűntettét hidegvérüséggel beismerte — elhatározta volt magát arra, mihelyt atyja házassági tervét vele közölte. Dicsekedett tettével s csak azt sajnálta, hogy a többieket megkimélte; meggyilkolásuk után szándéka volt pénzökkel megszökni és vigan élni. Mielőtt a fogházba vezet téték, még bizonyos G-hez levelet irt, kimentvén magát, hogy annak meghivását nem fogadhatja el. Kihallgattatásai alkalmával erkölcsi érzéketlensége borzasztó módon

nyilvánult. Nyiltan bevallá gonosz hajlamait és tetteit, és hihetetlen cynismussal dicsekedett azokkal. Atyját meggyilkolni neki annyi volt, mint másnak egy legyet agyonütni. Jellemző a biró előtt tett nyilatkozata: „ha életben meghagy, hogy sétálgathassak, akkor jól van, de ha dolgoznom kell, akkor inkább meg akarok halni.“ Egy tanu kijelenti, hogy Lemaire a gyilkosság után, véres kezeit nevetve s ezen szavakkal mutogatta: „most van keztyűm atyám lakodalmára.“ Egy másik tanu állítja, hogy Lemaire legszivesebben nagy bűnpereket olvasott, hogy mindig gyilkossági gondolatokkal foglalkozott, s hogy vele nyiltan közölte, hogy négy személyt meg kell ölnie. Az államügyész a vádat fentartotta és a lelki zavarnak nyomát sem volt képes találni. Állitá, hogy Lemaire szörnyű jelenség, de egész életfolyamata logikai. Tettét a legnagyobb fonákságból merített erélylyel vitte véghez, de ezt szabad akarata teljes birtokában tette, értelmiségi működései hibátlanok. Az államügyész halálbüntetést indítványoz. Lemaire maga védi magát, atyjának legundokabb ócsárlásával mentegeti magát és végül kijelenti, hogy ő nem tébolyodott. A halálbüntetéssel nem törődik, jobban szereti mint a börtönbüntetést. Nem szokta meg a munkát — ha kényszermunkára fogják, akkor inkább éhenhalásra szánja magát. Védője elmebetegségét állítja, de nem képes ezt indokolni; állítja, hogy sajátlagos eset, rejtély, forog fenn. Orvosi szakvélemény nem kéretett.

A halálitéletet Lemaire örömmel üdvözölte; felebbezésről, kegyelmezésről mit sem akart tudni. Nyugodtan aludt, étvágygyal evett, vidám volt. Jó kedve volt még kivégeztetésekor is. A bonczolás, melyet dr. Marchal de Calvi végzett, következő leletet szolgáltatott: A kau-

kázi fajétól eltérő, alsóbbrendű s a mongoli szabányhoz közeledő koponya-alkat mellett valamennyi koponyavarrat megcsontosodott. A koponyaüreg, főleg annak mellső része szerfelett kicsiny és szűk. Az agy a burkokkal együtt csak 1183 grammot, tehát 217 grammal kevesebbet nyom, mint a mennyi az átlagos súly. Az agyburkok szorosan összenőttek (agyburoklob nyomás), a homlok-agy sorvadt, valószínüleg (világrahozott) fejlődéshiány. A törvényszéki gyilkosság ezen esetéhez szükségtelen megjegyzéseket tenni. A látszólag ethikai romlottságnak szervi oka itt nyiltan mutatkozik — akadályozott képződése a koponyának és az agynak, agyburoklob gyermekkorban görcsökkel és visszamaradt kancsalsággal és kacsibalábbal, mint rendellenes agyszervezetnek testi, erkölcsi és ethikai elsatnyulással pedig mint ugyanazon agyszervezetnek psychikai ismérveivel. Ily tényekkel szemben mily jelentőséggel bírhat az alakilag logikai gondolkodás, ítélés és következtetés! Az értelmi működések orvosi vizsgálata azonban nem eszközöltetett. Ezen nevezetes eset bővebb leirását l. Journal le Droit du 25. 26. Février 1867.; le Siécle du 26. Février 1867. Despine id. h. tom. II. p. 603. Delasiauvce, Journ. de médec. mentale 1867. Nr. 5.

85. észlelet. *Erkölcsi elmezavar.* 1840. május 15. a 17 éves, rossz hirü, rosszúl nevelt, törvénytelen származásu S. Jozefa A. községből K. polgártól 2 frt. 24 kr. értékü élelmi czikkeket lopott. A lopott anyagot szülei házában a kályha mögött rejtette el. Tettét bevallotta s először bosszút, másodizben élelmi szerekben való szükölködését állitotta fel tette indokául, és kisebb lopásért 6 napi fogságra itéltetett. S. Jozefa hazug, tunya, tudatlan, erkölcstelen, iszákos és kicsapongó személy, kit soha sem

lehetett rendes iskolai oktatáshoz szoktatni. Életének következő éveit útczai koldulással, csavargással, kurválkodással és csalással töltötte, úgy, hogy 1844-ben háromszor került csavargás miatt a rendőrséghez s ugyananynyiszor megbüntettetett. 1850—54-ben több izben volt vizsgálat alatt czéltalan csavargás, községi vagyonnak megrongálása, magánosok megkárosítása és apróbb házi tolvajlások miatt.

Midőn 1854-ben egy alkalommal ismét czéltalan csavargás miatt elfogatott, mértéktelenül szidalmazta a hatóságot, és e miatt 14 napi fogsággal büntettetett. Mindezen eljárások daczára javíthatatlan, munkakerülő, minden hibának alávetett, nyakas maradt. Igy 1854-ben kihallgatásaikor megtagadta aláírását, mivel „ártatlanul szenved.“ További egész élete hatóságok elleni ellenszegülésnek, tolvajlások, koldulás, csavargás miatti vizsgálatoknak folytonos lánczolata volt, míg végre 1854. vége felé 21 napi böjtöléssel és 14 napi sötét szobával súlyosbított 4 havi börtönbüntetésre ítéltetett. Megtagadta aláírását, izgatottnak mutatkozott, erőszakos eljárásról panaszkodott, és másik törvényszék elé kivánt állíttatni. A fogházba vezettetve izgatottá lett, fenyegetődzött, kiáltozott, szidalmazta a hatóságot, ezt ördögnek nevezé, szobája butorait rombolta, és fojtogatás útján öngyilkossági kisérletet tett, mely azonban meghiusíttatott. Kényszerzubbonyba került, de azt két nap mulva széttépte és azonnal ismét öngyilkossági kisérletet tett. A dühösségi izgalomnak ezen világos jelei lassankint alábbhagytak, úgy, hogy deczember elején a kerületi fogházba szállíttathatott át. A fogházi orvosnak deczember 16-án kelt jelentése magaviseletéről következő módon hangzik:

„S. Jozefa bevonulása óta oly feltűnően daczos,

engedetlen és rendetlen, oly kevéssé fogadja az intéseket, hogy már ezen tekintetben is teljesen alkalmatlan oly fegyház számára, mely csupán nők felügyelete alatt áll. Már négyszer a legnagyobb szenvedélyességi és dühösségi állapotba jutott minden alapos ok nélkül, mely alkalmakkal a többi fegyenczek és a felügyelőnő megsértését szándékolta, úgy hogy a kényszer-zubbonyt kellett alkalmazni. E mellett a legundokabb szidalmakat szórja. Megzavarja a csendet és nyugalmat; magában nem hagyható, minthogy már öngyilkossági kisérleteket tett. S-nek egész lényege kezdődő elmezavart, a téboly megelőző szakát mutatja."

1855. január 6-án a tébolydának adatott át. A beteg alacsony termetű, skoliotikus fejalkattal, bal szemén kancsal, kétoldali Nystagmus. A háti gerinczoszlop, kissé ferde. Külsejében és beszédében rendezett, könnyen indulatba jön, ha előbbi bajait a rendőrséggel és hatósággal emlegetik. Ilyenkor borzasztóan szitkolódik és könnyen teljes zavarba jön. Ugyanez következik be, ha számos és gyakran kicsapongó kívánalmai azonnal nem teljesíttetnek. Ekkor azután dühbe jön, mindent a mi kezébe kerül szétrombol, erőszakoskodik a környezet iránt, gyakran öngyilkossági kisérleteket is tesz. Gyakran különböző betegségek színlelése által kisérté meg kívánalmainak teljesítését elérni, vagy néha csel és ravaszság által, tiltott módon, törekedett az óhajtott tárgyak birtokába jutni. Minden ravaszsága és beszédbeli ügyessége mellett azonban félreismerhetetlen szellemi korlátoltsága. Noha tulajdonképi téveszméket soha sem nyilvánít, mégis folytonosan a törvény áldozatának és jogtalanul büntetettnek tartja magát. Önérzése határozottan kórosan elváltozott, önérzete fokozott. Folytonosan

tele van részben mértéktelen igényekkel, mindig elégületlen, és óhajtásainak teljesítése csak fokozza követelési hajlamát. Állapota egyenlő maradt. Psychikai kezelés eredménytelennek bizonyult be. Midőn a beteg ravaszul végbezvitt megszökés után ismét beszolgáltattatott, az elmebeteg-ápoló intézetben helyeztetett el, a hol csendesebb és lassankint rendezettebb lett. Midőn végre 1863-ban sürgetéseinek engedve kibocsájtották, csakhamar ujra elkezdte régi életmódját. 1866-ban ismét vizsgálat alá került, mivel a gyóntató székből a lelkész czipőit lopta el. (Saját észlelet).

86. észlelet. *Erkölcsi elmezavar. Fonák nemi ösztön. Gyilkosságok kóros kéjelgésből.* Verzeni Vincze, született 1849-ben, 1872. január 11. óta fogságban van, vád alatt áll, hogy 1. Mária nénjét, midőn az 4 évvel az előtt betegen feküdt, meg akarta fojtani; 2. ugyanazt követte el Arsuffi 27 éves asszonyon; 3. hogy Gala asszonyt meg akarta fojtani, midőn gégéjét összeszorította, míg egyszersmind a testére térdelt; 4. gyanú alatt áll a következő gyilkosságokra nézve:

Deczemberben reggeli 7 és 8 óra közt a 14 éves Motha Janka, a legközelebbi faluba ment. Minthogy 10-ikéig nem tért vissza, gazdája keresésére indult és hulláját a falu közelében egy düllő-úton számos seb által eltorzítva találta meg. A belek és nemzőrészek a megnyitott altestből ki voltak szakítva s a hulla közelében találtattak meg. A hulla meztelensége, a czombokon látható horzsolások fajtalan merényletet gyaníttatnak, a földdel betömött száj a megfuladásra mutatott. A hulla közelében egy szalmarakás alatt a jobb alszárizmoknak leszakított része és ruhadarabok találtattak. A tettes nem fedeztetett fel.

1871. augusztus 29-én, korán reggel, Frigeni nevű

28 éves asszony a mezőre ment. Minthogy 8 órakor még nem tért vissza, férje elment, hogy haza vezesse. Mint hullát, meztelenül, nyakán a fojtogatás nyomaival, számos sérüléssel, felhasított hassal és kicsüngő belekkel találta a mezőn.

Augusztus 29-én délben Predifali Mária (19 éves) a mezőn menvén, unokatestvére Verzeni által üldözőbe vétetett, egy gabnaföldre hurczoltatott, földre teríttetett és fojtogattatott. Midőn Verzeni a leányt egy pillanatra elbocsátá, hogy meggyőződjék, hogy senki sincs közelében, a leány fölkelt és könyörgése által elérte, hogy Verzeni elbocsájtotta, miután még egyideig kezeit összeszorította volt.

Verzeni törvényszék elé állíttatott. Verzeni 22 éves, koponyája több mint középnagyságu, de részaránytalan. A jobb homlokcsont keskenyebb és alacsonyabb mint a bal, a jobb homlokdudor kevesbbé kifejlődött, a jobb fül kisebb mint a bal (magasságban 1, szélességben 3 ctmtrrel); mindkét fülnél a Helix alsó fele hiányzik, a jobb homlokütér kisfoku atheromatosus folyamatot mutat. Bika-tarkó, a járomcsont roppant kifejlődése, úgy az alsó állkapocsé is; a himtag erősen kifejlődött, a fék hiányzik; kisfoku strabismus alternans divergens (a belső egyenes szemizmok elégtelensége és rövidlátás). Lombroso ezen elfajulási jelekből a jobb homloklebenynek világrahozott akadályozott képződésére következtet. Úgy látszik, hogy Verzeni öröklékenységi egyén — két nagybátyja cretin, egy harmadik microcephal, szakáltalan, egyik heréje hiányzik, a másik sorvadt. Atyja pellagrosus elfajulás nyomait mutatja és egyszer pellagrosus rásztkór rohamban szenvedett. Egyik unokatestvére agyvérbőségben szenvedett, egy másik pedig szokványos tolvaj.

Verzeni családja vakbuzgó hitű, fukar. O maga közönséges értelmiséget mutat, jól védi magát, törekszik kimutatni, hogy a tett elkövetésekor másutt volt, s másokat igyekszik gyanusítani. Multjában nincs semmi, a mi elmebetegségre mutat; jelleme egyébiránt feltünő, hallgatag, szereti a magányt. A börtönben cynikus, önfertőző, mindenáron törekszik asszonyokat látni.

Az irodalomban följegyzett idevágó esetek idézésével, melyek embertani és néptani szempontból érdekesek, Lombroso a vádlott tetteit kóros kéjnek nyilvánulásai gyanánt fogja fel, melylyel néha gyilkolási ösztönök szövetkeznek, és Verzeninek csökkent beszámításképessége mellett nyilatkozik. És valóban Verzeni bevallotta végre tetteit és azoknak indokait. Ezeknek elkövetése leirhatatlanul kellemes (kéj-) érzeteket idéztek elő benne, melyeket tagmerevedés és magömlés kisért. Alig érintette áldozatainak nyakát, máris kéjérzetek keletkeztek. Ezen érzetekre nézve mindegy volt, hogy az asszonyok vének, fiatalok, rútak vagy szépek voltak-e. Közönségesen már a fojtogatás is kielégítette és ilyenkor áldozatait életben hagyta — az említett két esetben a nemi kielégítés érzete késett és ez okból tovább szoritgatta áldozatait, míg meghaltak. Kielégítő érzete ezen fojtogatásoknál nagyobb volt mint az önfertőzésnél. Motta czombjainak horzsolásai fogai által okoztattak, midőn annak vérét nagy élvezettel szítta. Lábikrájának egy részét kiszopogatta, azután elvitte, hogy otthon megsüsse, útközben azonban szalmarakás alatt elrejtette, félvén, hogy anyja megtudhatná. Beleit és ruháit is magával vitte egy darabig, minthogy azoknak szaglása és tapintása élvezetet nyujtott neki. A kéjérzet ezen pillanataiban roppant erővel rendelkezett. Bolond soha sem

volt; tetteinek elkövetésekor semmit sem látott maga körül (nyilvánosan legnagyobbfoku nemi izgalom által megszünt észlelés és ösztönszerű cselekvés). Utólagosan mindig kellemes megelégedés érzete állott be; lelki furdalásokat soha sem tapasztalt. Nem jutott eszébe soha sem áldozatainak nemzőrészeit érinteni vagy azokon erőszakot elkövetni, mindig megelégedett azoknak megfojtásával és vérök kiszivásával. Ezen modern Vampyr eme vallomásai igazságon látszanak alapulni. Úgy látszik, hogy rendes nemi ösztönt nem ismert — két szeretője volt, de megelégedett azzal, hogy csupán reájok nézett — önmaga is feltünőnek találja, hogy nem volt hajlama ezeket is fojtogatni vagy kezeiket szorítani, de nem is volt olyan élvezete velök, mint megfojtott áldozataival. Erkölcsi érzésnek, bánatnak, stb. nyoma sincs.

Verzeni maga mondá, hogy jó lesz, ha elzárják, mert ha szabadon van, nem képes ösztöneinek ellenállni. Verzeni életfogytiglan tartó börtönbüntetésre ítéltetett. (Lombroso: Verzeni e Agnoletti. Roma 1873.).

87. észlelet. *Nemi és társadalmi érzetek hiánya, mint psychikai elfajulási állapotnak részlettünemény e. Egy fiún elkövetett kiherélési kisérlet.* E. 30 éves, munkátlan takácssegéd meglepetett, midőn az erdőbe csalt fiúnak hereborékát akarta elmetszeni. Eljárását azzal indokolta, hogy nem akarja hogy a földön az emberek szaporodjanak; fiatal korában hasonló czélból gyakran bemetszett saját nemzőrészeibe, de a fájdalom miatt soha sem érte el czélját. Hereborékán és hímtagján valóban számos heg volt ezen kisérletek maradványa gyanánt látható.

E. származása nem puhatolható ki. Gyermekkora óta szellemi tekintetben rendellenes, mélázó, izgékony,

haragra lobbanó, töprenkedő, gyönge elméjű volt, soha sem volt vidám. Gyülölte az asszonyokat, szerette a magányt, itt-ott egészen rendellenes dolgokat vitt véghez. Az utóbbi években a nők iránti gyülölete fokozódott, főleg terhes asszonyok iránt, kik által csak nyomor keletkezik a világon. Gyülölte a gyermekeket is, szidta nemzőjét, communistikus elveket táplált, szidta a gazdagokat, a papokat, az Úristent, ki őt ily szegényen hozta a világra. Úgy vélekedett, hogy legczélszerűbb, a még meglevő gyermekeket kiherélni, mint ujakat nemzeni, kik ugyis csak szegénységre és nyomorra vannak kárhoztatva. Ő mindig így vélekedett, 15. évében ki akarta magát herélni, nehogy az emberek számát és baját szaporítsa. Gyülöli a nőnemet, mivel ezen czélnak szolgál. Életében csak kétszer fertőztette meg magát nők által, azontúl soha sem volt dolga velök. Nemi ösztöne csak néha van, de soha sem természetes kielégítésre. Ha a természet nem segít magán, akkor ő időnkint önfertőzés által segít rajta.

E. erős, izmos ember. A nemzőrészeken semmi rendellenesség. Sötét, daczos, izgékony jellemű. Társadalmi érzeteket nem ismer. Alvása hiányos. Gyakran panaszkodik főfájásról.

A szakvélemény hangsúlyozza, hogy E. születésétől kezdve kóros egyén, gyermekkora óta rendellenes jellem volt, ki környezetére már régóta a szellemileg zavart ember benyomását tette. Ezen kóros tünemény kézzelfogható jelei gyanánt elmegyöngeség, értelmi fonákság, kedélyi izgékonyság mellett embertani hiánya a nemi érzeteknek mutatkozik, mely a másik nem iránti ösztöni ellenszenvig fokozódik. A nemi érzet ezen hiánya (mint ethikai kifejlődésének szervi alapja) foly-

tán E. képtelen társadalmi érzésekre s így egész nézetvilága és eszmeiránya ezen ferdeséget és erkölcstelenséget mutatja, mely nála minden társadalmi, ethikai és vallási vonatkozásoknál oly élesen és undorítólag nyilvánul és végre esztelen és bűnös cselekedeteit idézi elő.

E. nem egyszerű embergyülölő, ki szerencsétlen életsorsa folytán Istennel és emberrel meghasonlott és az egész emberiséget a kihalási állapotba helyezné, hanem kóros egyén, kitől az emberi erkölcs és polgárosodás embertani alapvonása megtagadtatott, ki ennek folytán eredetileg nem gondolkodhatik s nem érezhet másképen, és kinek kijelentése: „Átkozott legyen, a ki nemzett" borzasztóan komoly háttérrel bír.

Ezen hiánynyal ellátott ember beszámításképességének meghatározását a biró kisértse meg. Ily eredetileg rendellenes, elfajulási psychikai állapotok gyógyíthatatlanságát és a vádlott bebizonyított közveszélyességét tekintetbe véve ajánlatos volna vádlottnak valamely intézetben való elhelyeztetése. Nem ítéltetett el. Tébolydai ápolóintézetben helyeztetett el. (Saját észlelet).

88. észlelet. *Apagyilkosság. Tévedésből érvényesített erkölcsi elmézavar.* 1875. április havában a reggiói esküdtszék ítélt el 3 fiút, kik atyjokat megölték. Atyjokat kövekkel szétzúzott koponyával találták meg. A dolog menete homályos volt. Ciro, egyik 20 éves fia, egyedüli gyilkosnak vallotta magát, Primo és Ferdinando mindent tagadtak, de ellenmondásba bonyolódtak. Mindhárman halálra ítéltettek és életfogytiglan tartó börtönbüntetésre kegyelmeztettek meg. Atyjok, Bigi, durva, izgékony, erőszakos ember volt, és gyanúsíttatott, hogy atyját megölte; a törvényt többször megszegte és családja tagjainak életét többször fenyegette, úgy hogy ezek

a rendőrséghez voltak kénytelenek segélyért folyamodni. Bigi nyilvánosan elmebeli zavarban volt és pedig egy elmezavar-roham óta, melyet 1846-ban a tébolydában állott ki. Ciro a bűntett elkövetése után nyugodtan aludt, másnap reggel egészen közönyösen elbeszélte, hogy apja oda van, s hogy már régen meg kellett volna ennek történnie. Kihallgattatásakor Ciro hideg, cynikus, kedélytelen és bánatnélküli maradt, még akkor is, midőn neki és testvéreinek a halálítélet kihirdettetett. A védő a beszámításképesség kérdését állítá föl.

Előéletében semmi kóros mozzanat nem található. Szorgalmas, értelmes, szellemileg és testileg minden tekintetben rendes ember volt, kiről senki sem tett volna fel ily bűntényt.

A szakértői vélemény mindaddig lappangó, a bűntett elkövetésekor túlnyomóan jelentkezett öröklékeny elmezavarra való hajlamot tételez fel, Cirót azonban nem tartja elmebetegnek a szó közönséges értelmében. Azonban Ciro az erkölcsi érzet, kóros (?) fonákságát mutatja — erkölcsi elmezavarban (!) szenved, melynek jelenlétét azonban szerző nem képes mással bizonyítani, mint az öröklékenységi alappal, elfajult atyjának rossz példájával, a tett borzasztóságával és a tettes föltétlen kedélytelenségével (!), a ki még elítéltetésénél is nevet. A vélemény csökkent beszámításképesség mellett szól. A vélemény támaszai és következtetései nem fogadtatnak el. Elmezavar az ascendenciában, az erkölcsi érzet hiánya és borzasztó tettek, nem bizonyítékok, az erkölcsi elmezavar mellett, mely élesen kifejezett elmekórtani és ideg-kórodai jelek által nyilvánul, mindig értelmiségi elmegyöngeséggel párosult, és mindenütt, a hol mint öröklékenységi elfajulási állapot fordul elő, legzsengébb kor-

tól kezdve észlelhető, de nem lappang a 20 évig, hogy csak ezután árulja el bűntett által létezését. (Rivista sperimentale).

További esetek: Kuby, Friedreich's Blätter 1876. H. 2., 3., 4. (Szokványos gonosztevő. Gyanított, de kizárt erkölcsi elmezavar). — Cramer, ugyanott, 1876. 2., 3. (erkölcsi elmezavar. Ütlegezés testi sértéssel. Enyhítő körülmények fölvétele), — De Schmeth, Journal de Bruxelles 1871. Juli. (Tolvajlás). Lentz, Bullet. de la société de méd. mentale de Belgique 1875. Nr. 5. — Ziliotto, Rivista sperim. 1878. Fasc. 1. (büntetés alá eső fenyegetés). — Kitching, Journ. of. ment. science 1867. július (a bajtárs meggyilkolása). Journ. of. ment. science 1868. január (kis leányka meggyilkolása erőszak elkövetése után). — Maschka, Prager Vierteljahrschr. 1866. 1. füz. (Gyilkosság és emberfalás).

2. Az ösztöni (impulsiv) elmezavar.

Irodalom: Prichard, On the different forms of insanity, 1842. p. 87. (instinctive madness). — Me Jntosh, Journal of psychol. med. Jan. 1863. p. 103.; u. o. Oktob. 1848. (impulsive insanity). – Finkelnburg, Gibt es Willensstörungen, welche unabhängig sind von Störungen der Intelligenz? Neuwied 1863.

Psychikai elfajulási állapotoknak törvényszékileg szerfelett fontos nyilvánulási módja oly cselekmények jelentkezése, melyeknek indokait nem tisztán öntudatos képzetek képviselik, melyek nem az akarás különböző lehetőségei fölötti elmélkedés szabványa szerint folynak le az indokok mérlegelésével és a leghelyesebbnek tartottra vonatkozó eldöntéssel, hanem melyeknél a cselekvésre ösztönző képzet, még mielőtt az ön-

tudat küszöbén át teljesen megtisztult volna, már cselekvésbe megy át, vagy általában sohasem éri el a teljes világosságot az öntudatban. A cselekvény ezzel a cselekvő és az észlelő előtt indokolatlannak s ennek folytán érthetetlennek tűnik fel, kiviteli módja a kényszerűség, impulsiv, ösztönszerű jellegét viseli magán, és magára a cselekvőre is meglepőleg hat.

Szervi, az öntudatlan szellemi életből kiinduló kényszer gyanánt jelentkezik, mely összehasonlítható a psychomotorikus térben jelentkező rángással.

Ily cselekvés legközelebb áll az indulati cselekvényekhez, és gyakran nem is nélkülözi az indulati alapot. Legalább a psychomotorikus készüléknek rendellenes izgékonyságára mutat, a mennyiben itt a keletkezőfélben levő (in statu nascenti) képzet elégséges arra, hogy az akarat és öntudat terének kizárásával közvetlenül cselekvésbe menjen át. Ily tünemény az agy legmagasabb szervezetű központjaiban a magasabb működésre képesített erőműzetnek alanti működése gyanánt jelentkezik, és az elfajulási indokolás gyanuját kelti. Ezen impulsiv cselekvények tényleg csaknem kizárólagosan psychikai elfajulásnál találhatók, nevezetesen ott, a hol az nőszenvi vagy eskóros idegbaj alakjában lép fel, ritkábban oly téren, mely iszákosság, önfertőzés és egyéb súlyos agybántalmazások által szereztetett.

A cselekvésre ösztönző psychikai erők, élénk szervi érzetek, nevezetesen nemi érzetek, melyek egyszersmind fonák módon is érvényesülhetnek; vagy pedig indulatteljes hangulatok (lehangoltság, honvágy), melyek nem ritkán zavart közérzetek, idegzsábák stb. által tartatnak fenn és gyarapittatnak. A tett pillanatában a különben

homályos, ösztönző képzet kényszerképzetté, vagy kényszer-érzékcsalódássá (vér, tűzláng visiója eskórosoknál) fokozódhatik és meghatározhatja a cselekvényt. Más esetekben a szervi ösztön (érzéki érzet) hiányos öröklött vagy szerzett irányt (tolvajlási ösztön, iszákosság stb.) ébreszt, és annak kielégítésére serkent (Schüle). Figyelemreméltó az impulsiv ösztön kényszerítő, mert szervi kényszere, melyet homályos végzet gyanánt éreznek az illetők, úgy mint az edénymozgatag és érzeteg kisérő tüneteket (zsábás érzetek, nyomás érzete a szív táján, nagyfoku rettegés), melyek azon mérvben fokozódnak, mint a hogy az ösztön kielégítése késedelmet szenved.

A concret impulsiv ösztönök gyilkosságra, öngyilkosságra, gyujtogatásra, tolvajlásra, nemi ösztön kielégítésére lehetnek irányozva.

A cselekvény elkövetése a megkönnyebbülés érzetét tételezi föl.

Csak később következik be a helyzetnek tiszta felismerése, megfontolása és esetleg megbánás.

Azon tény, hogy vannak a közönséges egyéni érzéssel és gondolkodással ellentétes, a körülmények szerint egészen fonák, impulsiv cselekvények, a nélkül, hogy értelmi zavar volna jelen téveszmék értelmében, már régóta ismeretes. Összetévesztve búskomor egyének psych. érzetlenségéből, lelkileg beteg és ideges egyének kényszerképzeteikből, dühöngőknek kórosan fokozott vagy már nem korlátozható ösztöneikből keletkezett fonák cselekvényeivel egyidejűleg, de csak alakilag, nem pedig tartalmilag zavart értelmiség mellett, ezen tény kifejezést nyert a „mania sine delirio“ (Pinel), monomanie instinctive (Esquirol), moral insanity (Prichard), folie d' active (Brierre), ösztönszerű mánia (Finkelnburg), mo-

nománia (franczia elmegyógy.), akarat-paradoxia (Knop) tanában.

A mai tudomány kórodai elemzést és szétkülönítést kiván oly tüneményeknél, melyek csupán azon tényre nézve egyeznek meg, hogy a cselekvények tévelygése áll fenn a szó közönséges értelmében vett zavartalan értelmiség mellett.

Az igazságszolgáltatásra nézve legnagyobb fontosságu garantiákkal bírni arra nézve, hogy az impulsiv elmezavar tana el ne foglalja azon tért, melyet ez előtt a hirhedt monomániák foglaltak volt el, és hogy ne váljon fegyverré becsületét nem ismerő védők kezében.

Ettől nem lehet tartani, mihelyt a psychikai elfajulási állapotokról mondottak tekintetbe vétetnek és az illető egyén embertani és kórodai vizsgálat tárgyává tétetik. Ekkor már nem a monománia terén mozgunk, a hol maga a tett képezi a vizsgálat kiindulási pontját, és a hol annak borzasztóságából, indokolatlanságából stb. a beszámításképességre képeztetett az ítélet — sőt ellenkezőleg egyelőre eltekintünk magától a cselekvénytől, mely csak adatokat szolgáltat vizsgálatunk különös iránya számára, és csak akkor, ha ez felvilágositott bennünket, nyerünk a cselekvény sajátosságában ellenpróbát az inductiv módon megkezdett és levezető módon befejezett következtetési lánczolat helyességére nézve.

Az impulsiv cselekvény mint ilyen csak egyes tünet jelentőségével bir, mely az elfajulási lelki állapot gyanuját idézi elő. Ez utóbbinak kimutatásában rejlik a kórodai-törvényszéki szakvélemény súlypontja. Csakis ama kimutatás után vehet a törvényszék tudomást valamely cselekvény rendellenességéről (Handlungsconvulsion).

Ilyenkor azután ily ösztönök mivolta, azoknak kiséretében járó testi folyamatok, időszakonkinti netaláni ujolagos fellépésök, a cselekvésre ösztönző szervi érzetek fonáksága fognak további fontos támpontokat szolgáltatni a bírálat számára.

89. észlelet. *Impulsiv elmezavar. Gyujtogatás.* 1872. július 28-án, reggeli 1 órakor, H. kastélyban egy kocsiszin égett le. A tűz oka ismeretlen maradt. A kastélyban lakó erdészsegéd S. ruhái is eltüntek, úgy hogy azon gyanú támadt, hogy a gyujtogatás s egyszersmind tolvajlás bűnesete forog fenn. Július 31-én megejtett törvényszéki házmotozás alkalmával az elveszett ruhadarabok S. lakásán egy pamlagfiókban megtaláltattak; S. állitá, hogy mitsem tudott azok hollétéről. Augusztus 12-én önként bevallotta, hogy ő volt a gyujtogató.

S. 22 éves, jó családból származik; előélete kifogástalan. Vallomását mély bánattal tevé.

„Július 27-én estve víg társaságban voltam, melyben menyasszonyom is jelen volt, és bort és sört ittam. Rosszul lettem, hánynom kellett. Már hosszabb idő óta töprenkedő és nyomott kedélyű voltam, a nélkül, hogy ennek okát megmondhattam volna. $12^{3}/_{4}$ órakor a társaság szétoszlott. A bortól kissé el voltam ugyan kábítva, de nem voltam részeg. Midőn haza menve a kocsiszin felé közeledtem, rögtön ily gondolat keletkezett bennem: gyujtsd fel és öld meg magadat. Ezen pillanattól kezdve teljesen érzés nélkül, de öntudatnál voltam. Gyufával és papirral, mely a zsebemben volt, végbez vittem a tettet, azután lakásomba siettem, megnedvesítém magamat petroleummal, kezembe vettem egy telt petroleum-palaczkot és szándékom volt a szénáspadlásra menni és életemnek a tűzben véget vetni. A lép-

csőn azonban erőtlenség szállott meg, leestem s egy pillanatig mintegy öntudat nélkül feküdtem. Miután ismét összeszedtem magamat, szobámba mentem, levetkőztem, lefeküdtem, de oly izgatott voltam, hogy egész testem remegett. Ekkor tökéletesen felébredtem, felismertem tettemnek súlyosságát s a szerencsétlenséget, melybe keveredtem. Félelem, bánat, fájdalom fogott el, nem tudtam magamon segíteni. Néhány percz mulva tüzet hallottam kiáltani, ingben s nadrágban a szomszédfaluba futottam s ott a tűzőrséget tudósítottam. Innen a tűz színhelyére siettem, egy ideig segítettem az oltási munkálatokban, azonban hirtelen félelem szállott meg, hogy elárulhatnak, s ez okból ruháimnak egy részét elrejtém, hogy kijelenthessem, hogy azokat a tűz alkalmával ellopták, s így a gyanút magamról elháríthassam. Ezen állításomat a törvényszék előtt is fentartottam s erre meg is esküdtem. Kihallgattatásom alkalmával annyira meg voltam rémülve, s már akkor beismertem volna hibámat, de szégyeneltem magamat, s így hazug állításokra az esküt is letettem. Később lelkifurdalások zaklattak, hibám önkéntes feljelentését napról-napra halasztgattam, nem vettem táplálékot magamhoz, egészen megzavarodtam, míg szándékomat végre augusztus 12-én kivittem. Magam sem tudom, hogy miképen jutott ilyesmi (gyujtogatás) eszembe. Éppen atyám részéről tapasztalt rossz bánásmód miatt voltam kedélybeteg és életúnt, nem tudtam már más módot, mint életemet befejezni, a mit ismételve megkisértettem, de a határozó pillanatban pedig eszemre tértem, és abbanhagytam. Ezen nyomott kedélyhangulat késztetett a gyujtogatásra és pedig azon czélból, hogy megöljem magamat.“

Vádlott középnagyságu, rendes koponyaalkattal bír.

Szeme sajátságos halvány fényű, tekintetebiztossághiányt árul el és a távolba van irányítva. Beszélés közben a jobb szájzug csekélyebb foku beidegzése mutatkozik.

Nagyatyja elmebetegségben, anyja agylobbanhalt el.

S. gyermekkora óta gyönge, ideges, túlzott, képzelődő, heves természetű volt, 12 éves korában gyakran ájult el. 11 éves korában egyszer megkérte anyját, hogy a halottak harangját huzassa, és a lelkészt hivassa el, minthogy most meg kell halnia. Az iskolában jó képességet, kifogástalan szorgalmat, később azonban szórakozottságot tanusított. 1872. kezdetén szerelmi viszonya volt. Atyja a házasságba beleegyezését nyers módon megtagadta. S. komorrá, ingerlékenynyé lett, s azt hitte, hogy szüleinél valaki rágalmazta. Ismerőseinek azon tréfás kérdése, hogy mikor nősül már? még inkább lehangolta. Június közepén szándék az öngyilkosságra. Menyasszonya az utolsó időben zárkózottabbnak mint azelőtt, főnöke pedig feltünőleg szórakozottnak, gyakran egészen gondolatnélkülinek találta. Június 27-én az említett társaságban, mint közönségesen, csöndes és hallgatag volt. Magaviselete egyéb tekintetben semmi rendellenességet nem mutatott. A tűzvésztől kezdve az önkéntes jelentkezésig — úgy látszik — lelkifurdalások által kinoztatott. Betegnek jelenté magát, szobában maradt, csaknem semmit sem evett. A tiz hónapig tartó vizsgálati fogságban a szellemi zavarnak semmiféle tünetei nem mutatkoztak.

Az első szakvélemény a tettet a bűnre vonatkozó szándék nélkül bekövetkezett részegségben elkövetettnek nyilvánította, egy felülvélemény a tett elkövetésekor búskomorságot és üldözési tébolyt vett fel. S. felmentetett és annak megfigyelésére, vajjon meggyógyult-e, té-

bolydába helyeztetett át, több hétig folytatott észlelés alkalmával szellemi egészség állapíttatott meg, de az észlelők egyszersmind egy eredeti sajátságos ember benyomását nyerték. Elmélázó, renyhe, erélytelen természete soha sem tagadta meg magát. Az önfertőzésre vonatkozó gyanú S. vallomása által igazoltatott. Mélyebbre terjedő bánat bűntettét illetőleg nem volt jelen. Tette, mint valami idegenszerű, nem saját „én"-jéből eredő tűnt fel előtte. Azt képzelte, hogy a tett elkövetésekor nyilvánosan őrült volt, mert különben meg nem foghatja, miképen jutott olyasmihez. Midőn a gyujtogatás gondolata megszállotta volt, azonnal és vakon követte ezen sugallatot, csak később látta be, hogy mit követett el.

Az epikrisis tévelygés nélküli bűskomorságot mutat ki a tett elkövetése előtt és közben és továbbá ennek mintegy kritikai jelentőségét, az élettani izgalmi állapotot a tett elkövetése után és az eskületétel alkalmával. Maga a tett sem kényszerítő érzékcsalódás, sem Raptus melancholicus, sem pedig kényszer-képzet által nem váltatott ki. Impulsiv cselekvény volt az, mint ilyen öröklékenység által hajlamos egyéneknél elő szokott fordulni. Ily egyén volt nyilvánosan S. is — erre utal nagyatyja tébolya, anyja agybántalma, fiatal gyermekkorában volt ájulásai, halálgondolatai, alapnélküli hangulatváltozásai, az arczideg beidegzésének talán elfajulási jel gyanánt tekintendő egyenlőtlensége, az egyén csöndes, zárkózott természete. (Saját észlelet. Vierteljahrsschrift f. ger. med. N. F. XX.).

90. észlelet. *Impulsiv erőszaktétel kisérlete.* 1874. július 4-én Triestből Bécsbe utazó, körülbelül 45 éves férfi B.-ben leszállt a vonatról, elment R. szomszéd fa-

luba, s itt egy házban egy magánosan lévő 70 éves asszonyon erőszaktételt kisérlett meg. Azonnal elfogatván, azt állítá, hogy a kutyapeczért akarta felkeresni, azon czélból, hogy nemi ösztönét nőstény kutyán kielégítse. Nem tagadja cselekményét, hanem betegséggel mentegeti. Állítja, hogy gyakran szenved ily nemi izgatottságban. A hőség és a kocsi rázása hosszas utazása alkalmával megzavarták és megbetegítették. Szégyen és bánat nem volt rajta észrevehető. Magaviselete nyilt, vonásai vidámak, szemei vörösek, fénylők, feje forró, érlökése teljes, puha (több mint 100). Vádlott kijelentései szabatosak, de szelesek, tekintete bizonytalan, a bujaságnak félreismerhetetlen kifejezésével. A megidézett törvényszéki orvosra kóros egyén benyomását teszi, oly egyénét, ki az iszákosok őrjöngésének kezdetében szenved.

C. mérnök, nős, egy gyermek atyja. Szüleinek egészségi viszonyai előtte teljesen ismeretlenek. Gyermekkorában gyönge, ideges volt. 5 éves korában súlyos fejsérülést kapott, melyből fájdalmas behorpadás maradt meg. Ifju korában gyakori ájulási rohamokban szenvedett. 7 éves korától kezdve rajongó szeretetet mutatott férfiak iránt. 14 éves korától kezdve önfertőzést űzött; 17 éves korában első nemi közösülés nőkkel. Ezen időtől kezdve a rendellenes nemi érzeteknek előbbi tünetei elenyésztek. 15 éves korától kezdve aranyeres bántalom és Phethora abdominalis. Ha aranyeres vérzése szünetelt, alig tudott mit tenni nemi ingere miatt. Ilyenkor gyakran illetlenségekre és fajtalan cselekedetekre indíttatott. Ha azután ilyenkor kidobták, ez neki igen kellemes volt, mert saját véleménye szerint is szüksége volt ily javító eszközökre, túlerős s önmagának is kellemetlen ösztönei ellenében. 1861-ben megnősült. Nejé-

nek alkalmatlan volt túlságos igényei által. 1864. és 1867. közt ismétlődő mánia rohamai heves nemi ingerrel. Később ily rohamok nem jelentkeztek, de sokat szenvedett túlságos nemi ösztöne által. Ha csak rövid ideig is távol volt nejétől, oly nemi ingere keletkezett, hogy asszony vagy állat teljesen egyenlő volt előtte ösztöne kielégítésére.

1873. október havától kezdve szolgálati tekintetekből távol kellett élnie nejétől. Kezdetben önfertőzés által segített magán; 1874. húsvéttól kezdve asszonyokat és nőstény kutyákat használt. Június közepétől július 7-ig nem volt alkalma nemi ösztönét kielégíteni. Izgatottnak, fáradtnak érzé magát, az utóbbi éjjeleken nem aludt, oly érzete volt, mintha zavarodott volna. Szabadságot kért, hogy Bécsbe utazzék nejéhez. Útközben B.-ben nemi ösztöne és izgalma folytán már ki nem állhatta. Leszállt a vonatról — minden ugrándozott szemei előtt, egészen zavart lett, nem tudta, hová megy; pillanatilag azon gondolata támadt, hogy a vízbe ugorjék, szemei elé mintegy köd borult. E pillanatban egy asszonyt pillantott meg, lemeztelenítette hímtagját és megkisérté az asszonyt átkarolni. Ez azonban segélyért kiáltozott s így ő elfogatott.

A merénylet után rögtön felderült előtte, hogy mit tett. Nyiltan beismerte tettét, melynek minden részletére emlékezett, mely azonban előtte beteges állapot gyanánt tűnik fel. Állítja, hogy nem tehet róla.

C. még néhány napon át főfájásban, vértódulásban szenvedett, időnkint izgatott, nyugtalan volt, rosszul aludt. Szellemi állapota tiszta, de sajátlagos, petyhüdt, erélytelen természetű ember. Arczkifejezése bujaságot és fonákságot árul el. Koponyájának homlok-

része keskeny s kissé lapult. A beteg, aranyérben szenved. A nemzőrészek semmi rendellenességet nem mutatnak. (Saját észlelet.)

91. észlelet. *Egy önfertőző egyén impulsiv lopási ösztöne, föltételezve a nemi ösztön fonáksága által.* Egy mindeddig kifogástalan magaviseletű, 32 éves, nőtlen sütőlegény rajta kapatott, midőn egy nő zsebkendőjét lopta el. Őszinte bánattal bevallá, hogy már 80—90 zsebkendőt lopott. Csakis ilyenek után törekedett, és pedig kizárólagosan fiatal nőknél, kik neki tetszettek.

Vádlott külsejében semmi feltünőt nem mutat. Igen jól öltözködik, magaviselete és lényege sajátságos, részint félénk, lehangolt, részint nem-férfias, alázatos, s ez gyakran könyörületet keltő hanglejtésig és sirásig fokozódik. Azonkívül félreismerhetetlen gyámoltalanság, felfogási gyöngeség, tájékozási és gondolkodási renyheség tapasztalható rajta, nőtestvéreinek egyike eskórban szenved. Jó viszonyok közt él, soha sem volt súlyos beteg, jól fejlődött. Életfolyamának közlése alkalmával emlékezési gyöngeséget, homályt árul el; a számlálás nehezére esik, noha azelőtt jó tanuló és jó fölfogású volt. Félős, bátortalan magaviselete önfertőzésre vonatkozó gyanút keltett. Vádlott beismeré, hogy 19 éves kora óta önfertőző volt, kiváló mérvben.

Ezen hibája következtében néhány év óta levertségben, bágyadtságban, az alsó végtagok reszketésében, hátfájdalmakban, munkára való kedvetlenségben szenvedett. Gyakran szomoru, félénk hangulat szállotta meg, s ekkor az embereket kerülte. Nőkkel való nemi közösülésről túlzott kalandos képzetei voltak s nem volt képes ily közösülésre elszánni magát. Az utóbbi időben azonban nősülésre gondolt.

Mély bánattal és bárgyu módon vallotta be X., hogy félévvel azelőtt a tolongásban egy szép fiatal leány láttára erős nemi ingert érzett, kénytelen volt a leányhoz tolakodni és ingerelve érzé magát, a leány zsebkendőjének ellopása által nemi ingerének alaposabb kielégítését pótolni.

Később pedig, mihelyt csinos nőt pillantott meg, heves nemi ösztön, szívdobogás, tagmerevedés és közösülési óhajtás nyilvánulása mellett ösztönözve érzé magát az illető nőhöz tolakodni és — jobbnak hiányában — annak zsebkendőjét ellopni. Noha egy pillanatig sem volt tette büntethetőségének tudata hiányában, még sem volt képes ösztönének ellentállni. E mellett félelmet érzett, mely részint a kényszerszerű nemi ösztön, részint a felfödözéstől való aggodalma által volt föltételezve.

A szakértői vélemény jogosan kiemeli a vele született gyönge elmét, az önfertőzésnek romboló befolyását, és a rendellenes ingert fonák nemi ösztönre vezeti vissza, melynél a szaglási és nemi érzék közt fennálló érdekes és élettanilag ismeretes összefüggés van jelen. A kóros ösztön ellenállhatatlansága elismertetett. X. nem büntettetett meg. (Zippe, Wiener med. Wochenschrift 1879. 23. sz.).

V. ö. Passow-nak érdekes s nyilvánosan ide tartozó észleletét, Vierteljahrsschrift f. ger. u. öffentl. Med. 1879. I. (Nőruhák kényszer-lopása, melyeknek viselése buja-érzeteket okozott). Továbbá Nichols régibb esetét, Americ. Journ. of insanity 1850., melyben egy öröklékenység által hajlamos egyén házakban és az utczán időnkint ösztönt érzett női czipőket lopni vagy rabolni.

92. észlelet. *Öröklékenységi psychikai elfajulás. Kó-*

ros fajtalan impulsiv cselekmények. A. orvosnövendék Greifswaldban azzal vádoltatott, hogy 1871. deczember havában tisztességes családokból származó leányoknak az utczán ismételve mutogatta nadrágjából kicsüngő, tökéletesen meztelen nemzőrészeit, melyeket a leányok megpillantásáig felső kabátja aljával elfedett volt. Egyes esetekben azután az elrohanó fiatal hölgyeket üldözőbe vette s ha azokat utolérte, hozzájok tolakodott és reájok hugyozott. Ez néha fényes nappal is megtörtént. Ily alkalmakkal soha egy szót sem szólt vala.

A. 23 éves, erős testalkatu, tiszta öltözetű, illemes magaviseletű. Cranium progeneum nyoma. A jobb tüdőcsúcsban idült lob. Tüdőlégdag. Érlökés 60, izgalomban 70—80. Nemzőrészek rendesek. Panaszkodik időnkinti emésztési zavarokról, nehéz székletétről, szédülésről, a nemi ösztön túlságos fokáról, mely már korán önfertőzéshez vezette, de — (később is) — soha sem volt természetes kielégítésre irányítva. Panaszkodik időnkinti búskomor lehangoltságról, gyötrő gondolatokról és fonák ösztönökről, melyeknek indokait maga sem találja, így pl. komoly alkalmaknál jelentkező nevetést, pénznek vízbe dobását, esőben járkálását illetőleg.

Vádlott atyja ideges természetű, anyja ideges főfájásban szenved. Egyik fivére eskóros görcsökben szenvedett.

Vádlott fiatal kora óta ideges természetet mutatott, görcsökre és ájulásra hajlamos volt, pillanatig tartó merevségi állapot szállotta meg, ha keményen megdorgáltatott. 1869-ben Berlinben az orvostudományokat tanulmányozta. 1870-ben mint kórházi segéd részt vett a háborúban. Ezen időből származó levelei feltünő petyhüdtséget és puhaságot árulnak el. Hazatérve 1871. tavaszán,

kedélyingerlékenysége környezete előtt feltünt. Később gyakori panaszok testi bajok miatt; kellemetlenségek szerelmi viszony következtében. 1871. november havában Greifswaldban tanulmányaival volt elfoglalva. Derék embernek tartották, kire senki sem mondhatott semmi illetlent. Ezen időben írt s szüleihez intézett leveleiben panaszkodik „főfájásról és magányban mutatkozó félelemről.“

A fogházban többnyire nyugodt, illedelmes, időnkint elmélázó. Nyiltan beismeri bűnét, és cselekedeteit az utóbbi időben jelentkezett túlságos és gyötrő nemi izgalmaknak tulajdonítja. Fajtalan cselekedeteinek tudomásával volt és utólagosan szégyenlette is. Nemi ösztönének kielégítését ezen cselekedetek alkalmával azonban nem érzette. A büntetés gondolatát, valamint azt, hogy magaviselete által élete pályáját megsemmisítette, úgy látszik, nem igen képes felfogni; martyrnak tekinti magát, ki egy rossz hatalomnak áldozata, és elegikus s érzelgő módon nyilatkozik állapotáról. „Ösztönszerű kedély embere.“

Vélemény: Vádlott neuro- (psycho-) pathicus természet. A vádolt tettekre való hajlam kóros feltételek által volt megállapítva; erkölcsi ellenállási képessége meg volt szüntetve (?). Az illető cselekedetek tehát kóros elmeállapot cselekményeinek tekintendők, melyek által a szabad akaratathatározat meg volt szüntetve (?). (Arndt, Vierteljahrsschrift für ger. med. N. F. XVII. H. 1.).

93. észlelet. *Psychikai elfajulás. Gyilkosság.* Valamely délutáni időben néhány év előtt egy kereskedőségéd Angolországban kiment a városon kívül sétálni. Útközben néhány játszó kis leánynyal találkozott. Ezeknek

egyikét, 8—9 éves csinos gyermeket, becsalta az országút mellett elterülő komlós kertbe, a többieket félpenny-pénzdarabokkal megajándékozá. Egy idő mulva egyedül tért vissza, és hazament irodájába, a hol naplójába valamit följegyzett. A gyermeket keresik, és halva, darabokra szakítva, borzasztóan megcsonkítva megtalálják; némely részek, s ezek közt a nemzőrészek, nem voltak találhatók, úgy hogy az erőszak gondolatának kellett szükségképen keletkezni.

A kereskedősegédet elfogják, s naplójában a következő jegyzetet találják: Killed to-day a young girl, it was fine and hot.

Ily borzasztó bűntett természetesen azonnal az elmezavar gyanuját ébresztette.

A jelentés folytatása így hangzik: ösztönszerű bűntett volt, — annak impulsiv jellege, a nyerseség és nyugodtság annak elkövetésekor, az áldozat megcsonkítása, a tett elkövetése utáni teljes egykedvűség, kóros szervezetre, világrahozott rendellenességekre utaltak.

És valóban kiderült, hogy atyjának egyik közeli rokona gyilkossági ösztönnel járó mániában szenvedett és hogy atyja heveny maniacalis rohamot állott ki. Ő maga sajátságos ember volt, különös tulajdonságokkal birt, néha minden ok nélkül sirásra volt hajlandó és gyakran volt felügyeletre szüksége, mivel attól tartottak, hogy megöli magát. Alton nyilvánosan az öröklékenységi rendellenes alkatnak még kevéssé felvilágosított osztályához tartozott, valószinüleg nemi ösztön birta arra, hogy a gyermeket elcsalja, valószínüleg erőszakot követett el rajta, és a nemi ösztön egy rokon impulsusba, a gyilkosság impulsusába ment át, melynek azonban az egyszerű megölés nem volt elégséges. A szerencsétlen

nem talált kegyelmet az emberi igazság előtt. (Journal of mental science, Januar 1868.).

94. észlelet. *Psychikai elfajulás öröklékeny alapon. Időnkinti ösztön hullafertőzésre.* Bertrand gyöngéd testalkatú, de feltünő jellemű, gyermekkora óta magába zárkózott és a magányra hajlandó.

25 éves korában, mely ideig kifogástalanul viselte magát, alattomban tolvajok módjára a párisi temetőbe behatolt. Ott női hullák koporsóit kiásta, a hullákat kivette, azokon nemi ösztönét kielégítette s azután a legborzasztóbb módon megcsonkította. Néha fölmetszette azoknak altestét, majd nagy metszéseket tett azok czombjain vagy más testrészein, és pedig késsel, melyet mindig magával hordott. Ezen borzasztó cselekedeteket veszélyek közepett követte el. Meglesték és végre tetten kapták. Kiderült, hogy Bertrand már évek óta psychikai lehangoltságban szenvedett, továbbá, hogy elmekóros rokonai vannak, s hogy ő önfertőzést üzött. A hullafertőzés gondolata hirtelen keletkezett benne, midőn egy alkalommal a temetőn hullát látott eltemetni. Saját maga és a tanuk kijelentéseiből kiderül, hogy időnkint ellenállhatatlan vágya van, sirokat felnyitni és hullákat csonkítni. Kimutattatott, hogy ezen időszakonkint, körülbelül minden 14 nap szállotta meg és hogy azt vágy, heves főfájás előzte meg. Azon érzetet, melylyel a hullák megbecstelenítésénél és szétdarabolásánál bírt, nem képes leírni, ellenállhatatlanul indíttatott erre és kénytelen volt tettét ismételni, még ha életébe került volna is. Kezdetben csak a nemi ösztön kielégítésére volt hajlama irányítva, csak később járult ehhez a csonkításra vonatkozó hajlam. A törvényszéki orvosok monomaniát vet-

tek föl. A haditörvényszék vádlottat egy évi börtönre ítélte. (Lunier, Annal. médic. psychol. 1849. p. 351.).

További esetek: Mord, Annal. d' hygiène publ. 1869. júl. (Gyilkosság és gyujtogatás). — Falret, u. o. júl. — Tebaldi, Archiv. italian. 1873. júl. (Gyilkosság). — Annal. méd. psychol. 1879. január. (Gyujtogatás). — Liman, Vierteljahrsschrift für ger. med. N. F. XXXIII. I. (Tolvajlások, hyster. elfajulási téboly).

XI. FEJEZET.

Kóros öntudatlansági állapotok.

Irodalom: v. Krafft, Die transitorischen Störungen des Selbstbewusstseins. Erlangen 1868. — Otto v. Schwartzer, Die Bewusstlosigkeitszustände. Tübingen 1878. Ugyanaz, Die transitor. Tobsucht. Wien 1880.

Törvényes határozatok: Német büntetőtörvények. 51. §. Osztr. büntetőtörvénykönyv 2. §. lit. c. Osztr. büntetőtörvény-javaslat 56. §.

Van a szellemi élet zavarainak egy sorozata, mely mindenekelőtt azoknak tüneti megállapítására utal, továbbá, a zavar tartama alatt jelenlevő öntudat-zavar (egészen annak megszünéséig) és az ezzel összekötött homály által, mely néha a zavart állapot eseményeire vonatkozó emlékezet teljes hiányáig fokozódik, a közönséges, inkább önállóan és idülten és az öntudat megtartásával lefolyó psychikai megbetegedésektől különbözik. Ezen viszonynak az ujabbkori törvényhozás eleget tett, midőn ezen állapotokat, a leginkább szembeszökő tünet, t. i. az öntudat zavara alapján, mint öntudatlansági állapotokat különösen fölemlíti és mint a

beszámítás képességnek az elmebántalmakkal egyenértékű megszüntetési okait állítja fel.

Az öntudatlanságnak jogi lélektani fogalma nem azonos a közönséges szólásmódéval, mely ezen fogalom alatt a külvilágról való tudatnak teljes elenyészését (pl. ájulást) és az ezzel való összeköttetésnek megszüntetését érti. Az öntudatlanságnak ama törvényszéki fogalma az álomszerű psychikai létnek lehetőségét nem zárja ki, melyben az egyén érzékei és értelme nincsenek annak hatalmában, melyben azonban mégis álomképek, érzékcsalódások és tévengések által képes a külvilággal közlekedni, büntetés alá eshető cselekvéseket elkövetni.

Ezen tények az akaratszerű tettek jellegével bírhatnak ugyan, de nem képezik a meggondoló, szabadakaratú tény cselekedeteit, hanem az egyén ismerete és akarata alól kivont folyamatok kóros eredményeit, melyek tehát az utóbbinak be nem tudhatók, beszámítás alá nem eshetnek.

Hogy nem öntudatosan vitettek véghez, azt azon körülmény bizonyítja, hogy a tettes azokról utólagosan mit sem tud, vagy legjobb esetben is úgy emlékszik azokra, mint valamely álomra.

Ily rendellenes állapotok gyakorisága, az ily állapotokban elkövetett büntetés alá eső tettek súlyossága azoknak nagy jelentőséget kölcsönöz a törvényszék előtt. Ehhez járul még azoknak mulékonysága, mely az alanyi tényálladéknak kipuhatolását a büntetés alá eső cselekedet elkövetésekor lényegesen nehezíti. Annál biztosabb a testi alapviszonyok kipuhatolása, melyeken az öntudatlan állapot kifejlődött. Ezzel emez állapotoknak előbb csupán egyoldalú lélektani bírálata kórodaivá válik s így a törvényszéki eljárás biztos alapot nyer. Ily

testi feltételek gyanánt szerepelnek az alvás és álmodás folyamatai, idegkórok (Epilepsia és hysteria) és egyéb agybántalmak, az agytáplálkozásnak zavarai láz és mérgezés által, a havi vérzés, a gyermekágy folyamatai.

Lélektani szempontból az emlékezés viszonya legbiztosabb ismérv, mint a legjobb bizonyítékok egyike az öntudatlan cselekedetekre nézve. Az emlékezészavar fokából és tartamából megközelítőleg megbírálható az öntudatlan állapot időtartama és foka, sőt sejtelem szerezhető a kóros öntudatlanságnak egészen meghatározott nemére nézve.

Az emlékezés teljesen hiányozhat (Amnesia) vagy csak töredékes lehet, vagy a tévelygési folyamatok tartamára szorítkozhatik. A világos (zavartalan) állapotban hiányozhatik, de ujabb roham alkalmával ismét jelen lehet (kettős öntudat). Végre a roham után közvetlenül fennállhat (eskóros és alkohol. öntudatlanság némely esetei), azután azonban gyorsan és tartósan elenyészhet.

A hiányzó emlékezés mint alanyi tünet a kihallgatás tűzpróbájára szorul, hogy a törvényszék azt elismerhesse. Állítólagos hiánya a színlelőknek egészen közönséges fogását képezi, de egyszersmind azon sziklát is, melyen hajótörést szenvednek, minthogy nem tudják, hogy hol szüntessék be és hol kezdessék ismét meg emlékezésöket, továbbá mivel az emlékezés nélküli időből csekély körülményeket tudnak, terhelő körülményekre pedig nem emlékeznek s ekkép magokat szükségképen elárulják.

A kóros öntudatlanság concret állapotai az alapul szolgáló testi folyamatok szerint megkülönböztethetők, és lehetnek: *a)* az alvás és álom-élet rendellenes állapotai (álomittasság és alvajárás), *b)* edénymozgatagsági viszo-

nyok által föltételezett heveny agy-vérkeringési állapotok psychikai tünetekkel (α. mania transitoria az agykéreg tódulási vérbősége által; β. Raptus melancholicus, valószínüleg edénygörcs következtében keletkező rögtöni agy-vérszegénység által). *c)* mérgezési állapotok (α. Alkohol, β. másnemű mérgező anyagok által). *d)* Lázas és kimerültségi tévelygés állapotai. *e)* úgynevezett kóros öntudat állapotai (kóros pedig eredeti vagy szerzett kóros agyállapotok folytán).

Ezekhez járulnak még a heveny, többnyire tévengéses öntudatlansági állapotok eskóros vagy hysterikus idegbántalom alapján, melynek leirását már fentebb közöltük, minthogy csak ritkán fordulnak elő mint magán álló, azaz oki idegbántalommal összeköttetést nem mutató rohamok.

1. Az alvás- és álom-élet rendellenes állapotai.

a) Az álomittasság.

Irodalom: Krügelstein, Henke Zeitschrift 65. köt. 183., 455. l., 66. köt., 316. l. — Jessen, Empir. Psychologie, 514., 622. l. — Casper-Liman, Handbuch 6. kiad. 696. l.

Az álomittasság állapota abból ered, hogy az öntudatnak és meggondoltságnak az ébredéssel rendesen összekötött azonnali visszatérése késedelmet szenved, úgy, hogy az áloméletből áthozott képzetek vagy érzékcsalódások, vagy pedig az öntudathoz még nem jutott reális világból vett hamis észlelések az érzékzavar oly állapotát hozzák létre, melyet helyesen az ittassági állapottal hasonlítottak össze.

Minthogy pedig ily állapotban hamis észleletekre, alanyi érzéki képekre és álomszerű képletekre mozgatag

visszahatások lehetségesek, tehát megtörténhetik, hogy ily álomittas egyének álomszerűleg félreismert környezetökön erőszakoskodásokat követhetnek el.

Igy észleltek eseteket, melyekben emberek félelmetes álomból fölébresztve képzelt tolvajok és gyilkosok elleni képzelt védelemben mellettök alvó hozzátartozóikat, vagy oly egyéneket, kik őket mély álmukból felébreszték, ellenségesen félreismerve, meggyilkolták.

Az álomittasság, mint ilyen, egészen átmenő, csak néhány perczig tartó állapot. Néha beható érzékingerekből keletkezett ujabb érzéki tévengések késleltetik az öntudat visszatérését és tartják fenn az ebből eredő érzékzavart.

Az álomittas állapot eseményeire vonatkozó emlékezés mindig csak összetes, a valóságos események úgy tünnek fel a visszatérő öntudatban, mintha az illető azokat álmodta volna.

Hajlamosságot az álomittasság előidézésére mindazon körülmények teremtenek, melyek az alvást igen mélylyé teszik — az alvás első órái, fiatal kor, időszakok, melyekben az alvás már élettanilag mély szokott lenni, továbbá nagyfokú testi és szellemi kimerülés megerőltetés folytán, az alvás hosszasabb nélkülözése, szeszes italok élvezete, bőséges étkezés, meleg hálószoba. Végre vannak oly alkatú egyének, kik szokatlan mélyen alszanak, családok, melyeknek több tagja álomittasságra hajlamos. Alkalmi okokat szolgáltatnak rossz álmok, melyek az alvót felriasztják — a gyermek éjjeli felriadása, kiknél az álom különösen élénk, ide tartozik — vagy hirtelen fölébresztés harmadik személyek által.

Annak kipuhatolására, vajjon valóban álomittasság volt-e jelen valamely büntetés alá eső cselekedet elkö-

vetésekor, fontos kifürkészni, hogy az illető egyénnél vagy családjának többi tagjai valamelyikénél hasonló állapotok fordultak-e elő, milyen volt közönségesen annak alvása és ébredése, mily egyéb hajlamosító vagy alkalmi mozzanatok működtek közre, hogy az álom kiválóan mély volt, mily belső vagy külső okok szakíták meg az alvást, mennyi ideig tartott volt már az alvás, vajjon a tett valóban a szokott alvás idejére esett-e, mennyi ideig tartott az állítólagos álomittas állapot, vajjon a tett és a fölébredés közé nem jutott-e beszéd vagy cselekedet, mely visszatért öntudatra és felfogási képességre enged következtetni.

Magától érthető, hogy a tettnek időszerüleg közvetlenül a fölébredésre vagy fölébresztés pillanatára kell esnie, hogy nem lehet előre meggondolt, s csakis az öntudatlan, esetleges cselekedet jellegével szabad bírnia.

Fontos végre azon körülménynek szabatos vizsgálása, hogy mily viszonyt mutat a visszatért öntudat és az emlékezés a cselekményhez, mily időszakot és mily pontot foglal az magában. Valódi álomittasságnál az emlékezés csak összetes lehet és csak az álomöntudat alanyi tartalmát, nem pedig a tárgyilagos tényálladékot foglalhatja magában. A bíró számára további támpontokat fog szolgáltatni az illető egyén előélete, híre, a causa facinoris hiánya, a tett utáni magaviselete.

95. észlelet. *Álomittasság. Gyermekgyilkolás.* Egy rendőr éjnek közepén egyszerre jajveszéklést hallott ezen szavakkal: „mentsétek meg gyermekeimet.“ A rendőr a házba behatolván, egy anyát éjjeli ruhában, legnagyobb izgatottságban és félelemben talált. A szobában minden keresztül-kasul nagy rendetlenségben volt. Két kis gyermek a szobasarokban guggolt. Az asszony szakadatla-

nul azt kiáltá: „hol van a csecsemőm? Felfogták-e? Úgy rémlik, mintha az ablakon kidobtam volna.“ A szerencsétlen asszony gyermekét egy ablaktáblán keresztül kidobta volt az utczára, a nélkül, hogy az ablakot kinyitotta volna. Azt álmodta volt, hogy kis fiai azt kiáltották volna, hogy a ház ég, és a bekövetkezett álomittas érzékzavarban gyermekét kidobta volt az ablakon, hogy azt az elégéstől megmentse. (Bucknill és Tuke, Lehrbuch, 1862. 213. l.).

96. észlelet. *Alomittasság. Apagyilkosság.* B. földbirtokos, vértódulásokra hajlandó, pozsgás, ingerlékeny fiatal ember, ki élénk álmokkal bírt, családjában mint álomittasságra hajlamos egyén volt ismeretes. Minthogy külön lakosztályban lakott és oka volt félni betöréstől, ennek folytán mindig fegyvert és kardot tartott ágya mellett. Egyszer reggel fivére jött hozzá, hogy vadászatra hívja. B. még félálomban volt és karddal rohanta meg a belépőt, ki őt azonban megragadja, nevénél szólítja, mire B. azonnal magához tér. Kis idő mulva atyja hasonló körülmények közt lép be korán reggel szobájába és álomittas fia által agyonlövetik. (Schilling, Casper Vierteljahrsschrift XII.).

További esetek: Succow, Henke Zeitschrift, 1851. (Apagyilkolás). Oesterr. Zeitschrift für prakt. Heilkunde 1855. p. 46. (Bajtárs megölése). — Büchner, Henke Zeitschrift, Bd. X. (Fegyelmetlenség). Wien. med. Presse 1871. (Gyilkosság). — Wildberg, Jahrb. der ges. Staatsarzneikunde II., p. 32. (Feleség-gyilkosság). — Meister, Urtheile u. Gutachten. Frankfurt 1808. (Schidmaizig-féle eset. Feleség-gyilkosság).

b) Az alvajárás.

Irodalom: Hoffbauer, Die Psychologie, Halle, 1808, p 157., 221. Krügelstein, Henke Zeitschrift, 1843. H. 5., Legrand du Saulle, La folie, p. 275. — Jensen, Empir. Psychol. p. 570—633.

Az öntudat állapota itt az álomszerűhez hasonló, a különbség csak abban áll, hogy az álomképek és álomképzetek átmenete mozgatagsági cselekményekbe nincs megakadályozva. A szerint a mint azok többé vagy kevésbbé rendezettek és az éber élet szokott képzetcsoportjainak egyszerű visszaidézései, vagy pedig hiányosan társulvák és zavartak, azon mérvben az alvajáró czélszerű cselekedetek véghezvitelére, az éber élet foglalkozására és intézésére alkalmas, vagy pedig czéltalanul kóborol. Ezen cselekményekről az illető egyénnek nincs tudata, azok tisztán automatikus cselekmények. Az érzékfelfogás egészen meg van szüntetve vagy az álomtudat tartalmának megfelelő tárgyakra szorítkozik. Az álombeli éleményekre és természetesen a valóságosan megtörténtekre nézve is teljesen hiányzik az emlékezet éber állapotban, vagy valóságos eseményeket az alvajáró csak álmodni vél. Nem az előbbi rohamokban történtek emlékezete az illető rohamok idejére szorítkozik, a kettőséletés kettős öntudat sajátságos állapota.

Az alvajárás idegbetegség, valószínüleg más idegbántalmaknak (eskór, hysteria, status nervosus) csak részlettüneménye. Túlnyomólag fiatal korban, nevezetesen az ivarérés időszakában fordul elő, s gyakran évekig tart. A rohamok néha naponkint és bizonyos órákban ismétlődnek. Mindenkor alvás vezeti be azokat. Gyönge ránggörcsök vagy kataleptikus izomderme előzik meg néha. A roham rendes alvás állapotába megy ismét át,

vagy — ha külső vagy belső viszonyok által megszakíttatik — az álomittas zavartság rövidebb vagy hosszabb időszakán keresztül éber állapotba megy át.

A betegség megállapítása rendesen nem jár nehézséggel, minthogy idült idegbántalom, s ennek másnemű jelei, idegbántalmakra való hajlamosság és további rohamok is észlelhetők.

Hogy valamely büntetés alá eső tett valóban ily roham alkalmával követtetett el, ezt a körülmények egész sorozatából kell felderíteni. Szabványos rohamoknál döntő lehet az, hogy a tett a rohamok szokott idejében követtetett-e el. Czélszerűen combinált cselekménynek létrejövetelét az alvajárás nem zárja ki. Magára a cselekményre s annak közelebbi viszonyaira nézve fontos támpontok derülhetnek ki, a mennyiben a kivitelre nézve az éber életben lehetetlen eszközök és módok (háztetőkre mászás) vétettek foganatba.

Itt is nagy fontossággal bír az emlékezet magatartásának kipuhatolása.

Az alvajáró emlékezete arra nézve, a mi a roham alkalmával történt, soha sem az élemény, hanem legfölebb az álmodottak emlékezete; rendesen minden emlékezés hiányzik, mint mély álomban. Mindenesetre lehetetlen, hogy oly tényre emlékezzék, mely rohamának idejére esett, míg időbelileg előbb vagy utóbb történt eseményekre éppen nem emlékszik, hanem legfölebb azt állítja, hogy álmodta.

Maga a roham alatt lehetséges színleléssel szemben figyelembe kell vennünk, hogy az érzéki felfogás meg van szüntetve vagy arra szorítkozik, a mi az álomképzeletekkel összeköttetésben van. Alvajárók nem könnyen ébreszthetők fel, legkönnyebben még névleges meg-

szólítás által. Figyelemreméltó az alvajárók szemének merev, mintegy amaurotikus kifejezése.

97. észlelet. *Alvajárás. Szándékolt gyilkosság.* Egy komor természetű és mint alvajáró ismeretes barát egy estve főnökének szobájába ment, ki esetleg még nem volt ágyában, hanem dolgozó asztalánál ült. A barát kést tartott kezében, szemei nyitva voltak, s egyenesen főnöke ágyához ment, a nélkül, hogy az utóbbit és az égő gyertyát észrevette volna. A főnök teste után tapogatódzott az ágyban, kését háromszor az ágyba döfte s azután megelégedett arczczal visszatért czellájába, melynek ajtaját betette. Másnap reggel a megrémült főnöknek elbeszélte, hogy azt álmodta, miszerint a főnök meggyilkolta anyját és az utóbbinak véres árnyéka megjelent előtte, hogy bosszuállásra ösztönözze. Ő összeszedte magát és megölte a főnököt. Nemsokára azután erősen izzadva ágyában fölébredt és hálát adott Istennek, hogy mindez csak rettenetes álom volt. A barát elrémült, midőn a főnök a történteket elbeszélte. (Legrand, la folie, p. 288.).

További esetek: Maas, prakt. Seelenheilkunde, 1847. p. 301. (Egy czipészsegéd, hosszabb idő óta féltékeny lévén, álmában a háztetőn át szeretőjéhez megy, meggyilkolja és ismét visszatér ágyába).

Union médicale, 1861. dec. 16. (Nápolyban egy alvajáró meggyilkolja nejét, azon álomkép alapján, hogy neje hűtlen iránta).

Mesnet, Etude sur le somnamb. 1861. (Egy asszony öngyilkossági kisérletei alvajárási rohamaiban).

Dornblüth (Henke, Zeitschrift, 32. évfolyam, 2. p. 145.). Egy alvajáró (nő), ki egyszersmind eskórszerű idegbántalomban szenvedett, rohamai alkalmával külön-

böző tárgyakat lop és rejt el, és tökéletes emlékezethiányt mutat a rohamok alatti eseményekre nézve.

Klose, System der gerichtlichen Physik, p. 177. Egy hitszónok, ki egy leány teherbeejtése miatt hivatalától felfüggesztendő volt, fölmentetik, midőn bebizonyítja, hogy alvajáró, és valószínüvé teszi, hogy a tiltott közösülést ily állapotban (?) végezte.

Macario, Annal. méd. psychol. 1847. p. 47. Egy leány esete, ki alvajáró állapotában nemileg megbecsteleníttetett. A leány csakis a rohamok alkalmával bírt tudomással a kényszer-közösülésről, míg arra a szabad időközökben nem emlékezett.

Friedreich's Blätter 1856. H. 5., hasonló eset.

Fahner, System d. ger. Arzneikunde, I. p. 47. Egy ember alvajárási állapotban levőnek mondta magát, hogy gyilkosság miatti büntetését kikerülje; — a színlelés másik esetét l. Ray, Treatise on insanity, p. 399.

2. Kóros öntudatlanság állapotai heveny agy-vérkeringési zavarok következtében (Vasoparesis, edénygörcs).

a) Mania transitoria.

Irodalom: v. Krafft, Transitor. Störungen d. Selbstbewusstseins, 1868. p. 76. Ugyanaz, Irrenfreund 1871. 12. — Otto v. Schwartzer, Die transitor. Tobsucht.

A kóros öntudatlanságnak ritka, de orvos-törvényszéki tekintetben igen fontos alakja, melynél az öntudat a roham egész tartama alatt megszünt, s e szerint minden emlékezés is hiányzik, az úgynevezett Mania transitoria.

Ez testi és szellemi egészségnek közepette jön létre, atlagosan néhány óráig tart és kritikus alvással oldódik,

melyből a beteg egészen tisztán, noha még néhány órán át kissé tompult érzékekkel, bágyadtan és kimerülten jő magához.

Kórodai áttekintés: A roham mint múlékony őrjöngés (furor transitorius) vagy mint heveny tévengés foly le, nagyfokú zavartsággal és túlnyomólag félelmetes tartalmú tömeges érzéktévengésekkel.

Heves fejvértódulások, szédülés, az érzékek eltompulása, kábultsági érzet, sőt apoplektikus eldűlés, továbbá ingerlékenység, fény és zaj iránti érzékenység, mint a kezdődő agyvértódulásnak nyomási és izgalmi tüneményei gyakran észlelhetők. Heves agyvértódulás tünetei a rohamnak csaknem rendes kisérőit képezik, úgy hogy jogosult azon föltétel, hogy itt a psychikai központoknak nagy belterjességű, de gyakran kiegyenlődő tolulási vérbőség következtében létre jött tüneti tévengése és izgalmi tüneménye van jelen.

Ezen felvételnek megfelel a kóroktan is, mert a hajlamosító mozzanatok többnyire olyanok, melyek az agynak vértolulási bőségére hajlamosítanak; pozsgás testalkat; emberek, kik túlságos megerőltetés, szeszes italokkal visszaélés, gyermekágy stb. által agyukat izgékonyabbá és kevesebbé ellenállásképpessé tették, míg alkalmi mozzanatok gyanánt szintén tolulási agyvérbőséget elősegítő viszonyok: rögtöni heves kedélyindulatok, szeszes italok élvezése, nagy hő behatása, széngőz, stb. első sorban említendők.

Feltünő hajlamosságot mutatnak fiatalabb korú férfiak, nevezetesen katonák.

Úgyszintén szülő nőknél a harmadik és negyedik szülési időszakban, szülés után pedig mindjárt a gyermek világra jötte után észlelhetők néha ily rohamok, me-

lyek a szülés folyamata alatt fokozott általános edényizgatottság okozta heves agyvértódulás, továbbá a korlátolt belégzés és az izomkészülék nagyfoku feszülése okozta egyidejűlegesen akadályozott vérkeringés által volna megmagyarázható.

A tulajdonképi roham hirtelen lép fel. Az öntudat rögtön megszünik, a beteg mély tévengéses, álomszerű állapotban van. A tévengés tartalma, a mennyiben az a beteg magaviseletéből, arczkifejezéséből és beszédeiből következtethető, túlnyomólag félelmet gerjesztő, azonban előfordulnak oly kóralakok is, melyeknél kifejezett maniakális hangulat, eszmeroham, mozgási ösztön van jelen. A roham csökkenése és álom általi fölváltása rendesen ép oly rögtöni, mint annak jelentkezése. Néha kiujulások észlelhetők s ez által a rohamok tartama napokra terjedhet.

A mania transit. ily rohama többnyire egészen önállóan, rendesen az életben csak egyszer mutatkozik.

Súlyos erőszakoskodások ily állapotban nem ritkák. A törvényszék szempontjából a legfőbb nehézség annak kimutatásában áll, hogy ily állapot a tett elkövetésekor valóban fennállott, a mi a kórkép mulékonyságával szemben néha nem könnyű feladat.

A megbirálásnál a kórhajlamokra és alkalmi mozzanatokra, a tettre és annak okára, végre az emlékezéshiánynak és tartamának kipuhatolására vagyunk utalva.

Fontossággal birhat, netalán fenforgó hajlamot fejvértódulásra, netaláni megelőző rohamokat, a roham kitörése előtt netalán jelenvolt kezdődő agyvérbőség tüneteit kipuhatolni, továbbá kideríteni, hogy vajjon a tettet megelőzték-e oly körülmények (hő, szeszes italok élve-

zése, kedélymozgalmak), melyek ily roham kitörésére tapasztalataink szerint alkalmat szolgáltathatnak.

Az öntudatnak teljes megszünése minden tervszerű, meggondolt cselekvést kizár. Erőszakos tettekről van szó, melyek tekintet nélkül az időre, helyre, eszközökre, indok nélkül, zajosan, dühösen követtetnek el. Néha a tettes még alva található, cselekménye színhelyén. Legdöntőbb a soha sem hiányzó emlékezéshiány a roham egész tartama alatt, melynek jelenléte és terjedelme kihallgatás alkalmával könnyen kipuhatolható.

Ezen emlékezéshiány a tettesnek jellemző elfogulatlanságát is föltételezi, ki tettét teljes nyugalommal tagadja, egyszerűen azért, mivel nincs tudomása bűntettéről, ugyanezen okból nem szökik meg és nem is tesz kisérletet tettének nyomait megsemmisíteni.

A roham színlelése, a mennyiben tanúk előtt folyik le, nem lehetséges. A mania transit. állítása (v. ö. a Schwartzer Ottó által felemlített tanulságos esetet, az i. m. 168. l.) valamely büntetés alá eső tett idejére nézve, hajótörést szenved azon körülményen, hogy mania transitoriánál a cselekvés öntudatlan, tévengéses, tervnélküli, és az illető nem tudja, hogy hol színlelje emlékezésének megszünését és ujolagos megkezdését, míg valóságos mania transitoriánál a roham egész időszaka élesen kiemelkedő hiányt képvisel a szellemi élet folytonosságában.

98. észlelet. *Mania transitoria.* D. 28 éves tüzér, az előtt egészséges volt, öröklékenységi hajlama nincs, erős alkatú, zsírdús férfi. Július 20-án, mielőtt háborúba ment, nagy kedélymozgalmat állott ki családjától történt elbúcsúzás alkalmával, és azután nagy melegben hét pohár sört ivott. Jó állapotban lefekszik, nyugodtan al-

szik reggeli 4 óráig, azután hirtelen dühöngni kezd, mindent összerombol, verekedik és harap. Egészen összefüggés nélkül beszél, feje forró, vörös. Sikerült a dühöngőt megfékezni. Hét órakor a tévengés és a mozgatag izgalom alábbhagyott, a 100-nál fokozottabb érlökés leszállott 60-ra, az arczpír feltűnő halványságnak engedett tért. Az öntudat visszatért, a beteg 3 óráig tartó mély álomba merült, melyből a történtekre vonatkozó emlékezés nélkül és szellemileg teljesen épen ébredt fel. A beteg, ki soha sem volt iszákos, vagy nehézkóros, még két napon főfájásról és szédülésről panaszkodott, de ezután helyreállt és később is egészséges maradt. (Saját észlelet).

99. észlelet. *Mania transitoria.* N. 20 éves katona, kissé iszákos, minden öröklékenységi hajlam vagy nehézkóros esélyek nélkül, 1866-ban napszúrást szenvedett, melyre tévengéssel összekötött három heti láz következett volt. 1867-ben aratáskor ujabb napszúrás, mely azonban 8 nap után minden következmény nélkül elmult.

1870. augusztus 3-án N. nagy melegben részt vett a gyakorlatokban és egymásután gyorsan több pohár sört ivott. Délutáni 2 órakor, a gyakorlat helyén rögtön szédülésről, főfájásról panaszkodott, azt állitotta, hogy minden fekete és minden ugrándozik szemei előtt. Ezután öntudata megszünt és következett egy dühöngési roham, mely lényegileg rohanó gondolatmenetben, összefüggésnélküli fecsegésben, tévengésben, dühöngésben és verekedésben nyilvánult. Ismételve jelentkezett egy fekete rémképnek látása, melytől a beteg félt.

A beteg arcza vörös, forró, szemei belöveltek, a fejüterek telvék, feszesek, érlökésének száma túlhaladja

a 100-at. Hat órakor kimerülés és nyugalom következett be. A beteg magához tért, csodálkozik, hogy megbilincselve és kórházban van, tökéletes emlékezethiányt mutatott a történt eseményekre nézve, elaludt és aug. 4-én reggel szellemileg teljesen tisztán és testileg egészségesen ébredt fel. A következő 14 napi megfigyelési idő alatt állapotának semmi zavara nem volt észlelhető. (Saját észlelet).

100. észlelet. *Mania transitoria lebetegedés után.* N. asszony, 24 éves, ki előbb mindig egészséges volt, kinek havi vérzése rendes volt, $1^1/_2$ év óta férjnél van, rendes terhességen és szülésen ment keresztül, csakhogy a szülep kitolása után igen heves utófájdalmak jelentkeztek. Alig távozott az orvos, máris visszahívták, mivel N. asszony hirtelen dühöngni kezdett. Nem ismert meg senkit, azt vélte, hogy gyilkosok és tolvajok fenyegetik, és kétségbeesetten védte magát. A méh erősen össze volt húzódva, érlökése rendes volt, vértódulási állapot nem volt kimutatható. A beteg görcsellenes szerek vétele után csakhamar lecsendesedett, erős izzadás közben néhány órai mély álomba merült, és azután egészségesen s a történtekre minden emlékezés nélkül ébredt fel. (Henke, Zeitschrift, 1828. H. 3. p. 108.).

További esetek: Schwartzer Ottó, az i. m. 1—13. eset és 142. l. (gyermekágyi eset). — Casper-Liman, Hdb. 246. eset (Erőszakos kitörések a környezet ellen). — Gaz. des tribun. 1839. február. (Testvérgyilkolás, a szülők életveszélyes megsebzése). — v. Krafft, Lehrbuch d. Psychiatrie III. 36. és 37. észlelet.

b) Raptus melancholicus.

Irodalom: Bonnet, Folie transitoire homicide. Ann. méd. psychol. 1862. április. — Erlenmayer, Über Melancholia transitoria. Corr.-Blatt f. Psychol. 1859. 8., 9. — v. Krafft, Transitor. Störungen d. Selbstbewusstseins, p. 91. — Otto v. Schwartzer, Transit. Tobsucht, p. 75.

Vannak a heves félelemérzetnek ritka esetei szellemileg egészséges egyéneknél, különösen nem-búskomor embereknél. A félelem hirtelen jelentkezik, az öntudatot zavarja, sőt azt ideiglenesen teljesen megszünteti és heves cselekvény-reflexeket idéz elő.

A transitor. félelemnek ily eseteinél testi, nevezetesen idegkóros alap valószínűleg mindenkor feltételezhető s az esetek többségében ki is mutatható. Mint minden mulékony elmeállapot, úgy ez is kórtüneti jelenség. Raptus melanch. nem ritkán önfertőzés által kimerült idegrendszernél (Neurasthenia), idült alkoholmérgezésnél, hysteriánál, nehézkórnál, rásztkórnál található. Oki összefüggésben lehet vérveszteségekkel (gyermekágy), általában pedig vérszegénységgel, további szívbillentyűbántalommal, szívelzsírosodással, gyomorbántalmakkal, hószámzavarokkal (Menstruatio suppressa). A rohamot, mint előzetes tünetet megelőzheti ingerlékenység, lehangoltság, főfájás, szédülés, szívdobogás. A tulajdonképi roham csaknem rögtön eléri tetőfokát, csak ritkán képesek a betegek környezetőket vigyázatra inteni.

Lélektani tekintetben az öntudatnak egészen a megszünésig fokozódó zavara s evvel járó félelem, valamint félelmetes tévengések és érzékcsalódások, testileg pedig megrémült halvány arcz, igen szapora gyenge érlökés, összehúzódott üterek (edénygörcs), gyorsult felületes légzés

képezik ezen állapot főtüneteit. Perczek, egészen fél óra után a félelem és az edénygörcs elenyészik. A beteg magához tér, mintha mély álomból ébredne, megkönnyebbülve légzik, és a történtekre vagy éppen nem, vagy csak hiányosan emlékszik.

Ezen állapot orvos-törvényszéki jelentősége kiderül abból, hogy mint tisztán psychikai visszahatás a roppant félelemre, vagy érzékcsalódások és tévengések által okozta öntudatlan erőszakos tettek (öngyilkosság, gyilkosság, gyujtogatás) egészen az impulsiv dühöngésig és őrjöngésig jönnek létre.

A cselekvés czéltalan, mintegy convulsiv, kiméletlen. Az öntudat zavara czélszerű eszközök megválasztását kizárja. Az öngyikosságot pl. az illető egyén az ablakon való kiugrás, fejének a falhoz ütése által kisérti meg. Gyilkosság egészen esetleges. Psychologiai tekintetben nem valamely meghatározott rombolási tett kivitele forog kérdésben, hanem rettenetes kedélyállapotnak kényszerszerű feloldása, tekintet nélkül arra, hogy a tárgy emberélet avagy butordarab. A rettenetes érzet, a psychikai érzéketlenség és a megszünt fájdalomérzés minden czélt túlhaladó, kiméletlen, dühös cselekvést tételez fel. Az erőszakos tettnek felszabadító, mintegy válsági hatása sohasem hiányzik.

A kényszernemű, szervileg föltételezett cselekvés, az öntudat-zavara, mely által a tettnek, jelentőségének, következményeinek felismerése és méltánylása ki van zárva, a beszámitásképesség feltételeit megsemmisitik.

Az orvos-törvényszéki birálatnak feladata: a tünet gyanánt tekintendő Rapt. melanch. testi alapföltételeit kipuhatolni.

Különös figyelem fordítandó álczázott idegbántal-

maknak, főleg nehézkórnak, úgy szintén bizonyos alkalmi föltételeknek (hószámhiány, kedélyhangulatok stb.) netaláni jelenlétére. Nem ritkán megelőző rohamok is kimutathatók. Végre a roham alatt mutatkozó emlékezethiány is értékesítendő, mely a tett utáni magaviseletet elfogulatlanná teszi. Ily Raptus sikeres színlelése a kóralak és a kisérő testi működések szabatos kifejezése mellett nem képzelhető.

101. észlelet. *Gyermek meggyilkolása dajkája által a félelmi rohamban.* W. Mari, férjes, dajkának szegődött a városba. Nagyon szerette a gondozására bízott gyermeket, mindenkivel jó viszonyban volt, míg csekély lopást követett el. Gazdája másnap törvényes üldözéssel fenyegette, ha vallomást nem tesz. Estve magába zárkózottan mondá: „holnap már nem leszek itt.“ Éjjel az udvarról kiáltozás hallatszott. A dajkát és a gyermeket egy mély kútban találták, a honnan nagy bajjal kihúzták. A gyermek meg volt halva.

A dajka következő kijelentést tette: „A büntetéstől való félelem igen nyugtalanná tett volt, félelemmel feküdtem le estve 10 órakor. Nyugtalanul aludtam, úgy véltem, mintha gazdám hívna, a gyermekkel kimentem, a nélkül, hogy tudtam volna hová. Hogy tovább mi történt velem, azt nem tudom. Csak midőn a gyermekkel a kútban voltam, tért vissza öntudatom a hideg víz által. Ekkor kiáltozni kezdtem, míg segély érkezett. A gyermeket nagyon szerettem, nem magyarázhatom meg magamnak, hogy mikép jutottam ahhoz, hogy a gyermekkel a kútba ugorjam. Azt hiszem az ördög bírhatott reá.“

Az orvos-törvényszéki szakvélemény a beszámításképtelenséget tagadta, a felülvélemény kimutatta, hogy

ez esetben nem-szabad állapot volt jelen s hogy a tett hallási érzékcsalódások (?) befolyása alatt követtetett el. Felmentés. (Hitzig's Annalen, 1848. szept.).

További esetek: Henke, Zeitschrift. 1834. 20. Ergänzungs h. (Gyujtogatás), u. o. 1840. H. 1. (egy apa összezúzza fia koponyáját). — Mende, u. o. 1821. (Öngyilkosság). — Châtelain, Annal. méd. psych. 1871. júl. (Gyilkossági kisérlet a feleségen). — Westphal, Charité-Annal. III. 1878. (Gyermek meggyilkoltatása az anya által, ennek havi vérzése alkalmával). — Schwartzer Ottó, az i. m. 92. l. — Rupprecht, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. XIX., H.2. (Gyanitott, de kizárt színlelés).

3. Kóros öntudatlanság állapotai, mérgező anyagok befolyása alatt.

a) Részegség és öntudatlan részegség.

Irodalom: Henke, Abhandl. I., II., p. 378, IV. p. 271. — Legrand du Saulle, La folie p. 253—74. — Casper-Liman, Handb. p. 671. — Ritter, Friedreich's Bl. 1869, H. 4. — Delasiauve, Ann. méd. psychol. 1867. márczius. — v. Krafft, Allgem. deutsche Strafrechtszeitung, 1872. — Maschka, Vierteljahrschrift f. gerichtl. Med. 1868. H. 1.

Törvényes határozatok: Osztr. büntetőtörvényjavasl. 452. §. A ki a beszámításképességet kizáró teljes részegség (56. §) állapotában oly cselekményt követ el, melyet a törvény mint bűntettet fenyít, elzárással büntetendő.

Szerfelett gyakran megtörténik, hogy a védelem részéről a bűntettet megszüntetőnek vagy enyhítőnek hozatik fel azon körülmény, melyszerint a büntetés alá eső tett a részegség időszakába esik. A részeg ember állapota

valóban rendellenes és alkalmas arra, hogy a jogi felelősséget korlátolja vagy egészen meg is semmisítse. Azonban a törvényszéki Psychopathologia terén sehol sem mutatkozik annyira az individuálizáló bírálat szüksége, mint éppen a részeg ember beszámításképességének megbírálására vonatkozó kérdésnél, mert ennek eldöntése teljesen azon állapottól függ, melyben a részeg egyén a tett elkövetésekor volt, s ezen állapot pedig részint alkati, részint járulékos okok eredménye, melyek közt az élvezett ital minősége és mennyisége, továbbá azon körülmények, melyek közt az élvezés történt, kiváló szerepet játszanak.

Gyakran megkisértették a részegség lefolyásában egyes szakokat fölállítani (mámor, ittasság, részegség) és ezek szerint a jogi felelősséget megállapítani és kiszabni, azonban ezen állapot nem enged ily általános időszaki fölosztást, az egyes szakok észrevétlenül átmennek egymásba, és alkati, valamint esetleges mozzanatok a részegség tüneményeinek lefolyását gyakran szabálytalanná alakítják.

A törvényhozás terén ez irányban tett javaslatok és határozatok is sok tekintetben homályosak és következetlenségekkel járnak.

Míg némelyek tisztán lélektani és kórodai szempontból a részegséget műleges lelki zavarnak tekintve, a beszámításképesség teljes megszünése mellett emelnek szót, és ezzel a legutálatosabb hibák egyike számára szabadalomlevelet állítanak ki minden lehető jogsértésre nézve, és legfölebb rendőri fenyitést vagy a közveszélyesség miatt ideiglenes elzárást fogadnak el, addig voltak olyanok is (Hoffbauer), kik az erkölcsi szempontot képviselve a részegséget nem fogadják el mint a beszámítás-

képesség megszüntetésének okát, még azon esetben sem, ha az értelem és erkölcsi szabadság a tett pillanatában hiányzott. Indokok gyanánt ezen moralisták kijelentik, hogy különben minden erkölcsi hibát (bujaság, haragosság stb.) épúgy kellene mentegetni, és nem sokára büntetés nem is léteznék.

Ezen szélsőségi nézetek között foglal helyet a törvényhozás. A nem-szabad állapot tényleges jelenlétének eleget téve, a részegséget a beszámításképességet kizáró mozzanatok sorába helyezte, de csak azon esetben, ha oly fokot ért el, hogy az „értelem“ meg volt szüntetve. Némely törvénykönyvben azonkívül még azon nevetséges határozmány volt, hogy a részegségnek a beszámításképességet kizáró ezen szaka csak akkor állapítja meg a büntetés alóli fölmentést, ha valaki nem szándékosan részegedett le, hogy ittas állapotban egyelőre meggondolt bűnt kövessen el; mintha ugyan lélektanilag lehetséges volna, hogy valaki ily állapotban valamit véghez vihetne, vagy csak csak arra emlékeznék is, a mit józan állapotban előre meggondolt.

Valamennyi többi állapotra nézve, „melyeket a részegség azon fokai képviselnek, melyek az értelem használatát még nem zárják ki“, csupán az enyhítő körülmény vagy a csökkent beszámításképesség jótétemény engedtetett meg, mely alkalommal enyhítő vagy súlyosbító körülmény gyanánt tekintetbe vétetett, hogy valaki a szeszes italoknak szokatlanul erős hatását egyéni szervezetére, vagy részegség alkalmával előálló közveszélyességét ismerte-e, vagy nem volt-e arról tudomása, vagy a részegítő ital minőségét nem ismerte-e, vagy talán egyidejűleg valamely nem önhibájából származó indulat befolyása alatt állott, mely az ital hatását fokozta stb.

Az ujabb törvényhozás az „értelem“ előbbi metaphysikai fogalmával szakít, ott és ezen kétértelmű kifejezést egy lélektani és kórodai ismérvvel — az *öntudatlansággal* — pótolta. Azon körülményből, hogy a részeg egyén beszámításképességére nézve különös határozmányokat nem hozott, az következik, hogy az egyszerű részegségi állapotok, melyekben az öntudat nincs megszüntetve (az öntudatlanság = az öntudat megszünése) magokban véve a beszámításképességet nem szüntetik meg, hanem a büntetésnél csak enyhítő körülmények gyanánt szolgálhatnak, és hogy a beszámításképességnek megszünése részeg egyéneknél azon esetekre korlátolandó, melyekben az öntudat a tett elkövetésekor megszünt volt.

E szerint orvostörvényszéki tekintetben a részegségnek két különböző állapota derül ki, t. i. melyben a külvilágnak és a saját egyéniségnek tudata még fennáll s legfölebb elhomályosodott; és egy másik, melyben az öntudat megszünt. Habár ezek közt átmeneteket el kell is fogadnunk, mégis szabatos megkülönböztetési jel van a két állapot közt az emlékezés mozzanatában, mely az ittasságnál — legalább összetesen — fennáll, a teljes részegség állapotára nézve pedig bizonyos időszakokban vagy a részegség egész idején át tökéletesen hiányzik.

Ha valamely büntetésreméltó tett a részegség időszakába esett, melyre azután emlékezéshiány áll fenn, akkor ebből — mihelyt ezen emlékezéshiány mint valóban jelenlevő állapittatik meg — azt lehet következtetni, hogy azon időszak, melyet magábafoglal, az „öntudatlanság“ időszaka volt.

Az alanyi tényálladék kipuhatolására egyszerű ittas-

ság eseteiben ritkán vétetik igénybe az orvosi szakértő közreműködése. Közönségesen a biró maga határoz az ittas egyén beszámításképessége fölött, tanuvallomások alapján, mely alkalommal az élvezett ital mennyiségét és minőségét, a tett körülményeit és az általános lélektani ismérveket értékesíti. Az újabb törvényhozás értelmében a tett elkövetésekor jelen volt öntudatlanságnak kipuhatolása megfelelő szerepet játszik. Annak időpontja szabatosan meghatározandó, az öntudatlanság a tett körülményeiből, nevezetesen a tett elkövetése utáni magaviseletből, a tettesnek elfogulatlanságából puhatolandó ki. Sajnos körülmény, hogy a biró az öntudatlanság fogalmát igen gyakran a szó közönséges értelmében, nem pedig jogi, lélektani értelemben veszi, és a részeg egyén öntudatlanságát azért nem ismeri el, mert az illető a külvilággal még érintkezett, összefüggőn beszélt és cselekedett, noha ily magatartás egyáltalán nem zárja ki annak lehetőségét, hogy valaki egyszersmind öntudatától meg volt fosztva, illetőleg nem tudta, hogy mit tett.

Az öntudatlanságnak ily állapota végre nem zárja ki az öntudatnak részleges, pillanatyni világosságát, mely kitűzött kérdésekre való feleletet, czélszerű cselekvést megenged. Néha megtörténik, hogy az öntudatlanságig részeg egyének közvetlenül erőszakos tettök után, az elfogatás pillanatában, a korcsma meleg légkörének elhagyása után, nevöket és korukat szabatosan megmondják, pillanatnyi helyes felfogással birnak, utólagosan azonban a történtekről mit sem tudnak. Ily tények azután a bizonyítási eljárásnál könnyen értékesíttetnek egyoldalulag azon nézet mellett, mely szerint a részeg nem lehetett öntudatlanságig részeg, daczára annak, hogy az emlékezés hiánya az öntudatlanság mellett szól.

Phaenomenalis tekintetben az alkohol hatása kezdetben, közönségesen a lélektani működéseknek vegyi és tolulási folyamatok által közvetített fokozódása alakjában nyilvánul. Az emlékezés, a képzetek lefolyása és az akarat-törekvések meg vannak könnyítve. A hallgatag fecsegővé, a csöndes ember mozgékonynyá válik. Fokozott önérzet bátorsághoz, merész fellépéshez vezet, a hangulat vidámmá válik, fokozott szükséglet nyilvánul izommozgásra, valóságos mozgási ösztön nyilvánul éneklés, kiabálás, nevetés, tánczolás, pajkos és gyakran czél nélküli cselekedetek alakjában. Az illem szabályai még élénkek az öntudatban, az illető maga is fölismeri állapotát, tudomása van cselekedeteiről, még bizonyos mérvben uralkodik önmagán.

Észrevétlenül azonban az alkohol növekedő hatásával az aesthetikai képzetek, erkölcsi ítéletek egész sorozata elenyészik, mely addig korlátozólag és ellenőrzőleg az egyén rendelkezésére állott. Ezen időszakban a részeg egyén teljesen enged magának, kifecsegi jellemhibáit és a reá bizott titkokat — in vino veritas — túlteszi magát az illemen és bevett szokásokon, cynikussá, gorombává, feleselővé és erőszakoskodóvá válik, és minthogy állapotának öntudatát elvesztette, igen rossz néven veszi, ha részegnek nyilvánítják. Az öntudat elhomályosodásának ezen állapota végre öntudatlanságba megy át, az érzékek elenyésznek, képzelmek és érzékcsalódások jönnek létre, zavartság áll be, és mély butasági állapot, dadogó beszéddel, bizonytalan, tántorgó mozgásokkal fejezi be az undorító jelenetet.

Személyek és idegen vagyon pajkos megsértése, a nyilvános illemnek egészen a fajtalanságig menő meg-

sértése, becsületsértés, felségsértés, agyonütés, stb. képezik a részeg egyének gyakori jogsértéseit.

102. észlelet. *Gyilkosság öntudatlan részegség állapotában.* M. 42 éves s az előtt jóhírű kőmíves, feleségét, kivel egyenetlenségben élt, megelőző czivakodás nélkül, koponyájának fejszével eszközölt széthasítása és több baltaütés által meggyilkolta és azután maga jelentkezett elfogatás végett. Azt állítá, hogy öntudatlanságban követte el a tettet.

M. mindaddig mint elmebeli egészséggel bíró s meggondolt embernek tartatott. Testi megbetegedés nyomai nem voltak találhatók. Hat évvel az előtt kiállott tüdőlobon kívül soha sem szenvedett betegségben. Szorgalmas, értelmes, takarékos embernek ismerték. Az utóbbi években sok bánata volt felesége miatt, ki adósságokat csinált, vele rosszul bánt, őt verte, tőle a házassági kötelességet megtagadta, s el akart válni, kétségbeesésében gyakran folyamodott a palaczkhoz, azonban nem volt szokványos iszákos. A felesége részéről szenvedett rossz bánásmód daczára sem haragudott arra, és nem akart az elválásba egyezni.

Felesége meggyilkolása előtt néhány nappal felesége ismét czivódott vele, és a házastársak ennek folytán egy szót sem szóltak többé egymáshoz. Azon nap reggelén, melyen meggyilkolta, ismét bosszankodott feleségére, napközben azután sok pálinkát ivott, egy ízben azt is mondta önmagának: „már nem boldogulhatok vele.“ Munka után hazatérve M. részeg volt és nem egészen biztosan állott lábain. Szidalmazta nejét és egy jelenlevő varrónőt, az előbbit, midőn hazatért, vén banyának nevezte, izgatottan fel és alá járt a szobában, hirtelen öklével az asztalra ütött, úgy, hogy az asztalon álló

lámpa hengerüvege eltört, és midőn felesége nyugodtan mondá: „e héten már a második henger“ fiát kinozgatta, míg nagyanyja a síró gyermeket eltávolította. Az anya csak ennyit mondott; „Ó Istenem, még tönkre veri a fiút.“ Erre az anya kiment a szobából, M. pedig még egyideig izgatottan fel és alá járt. Rövid idővel azután a mellékszobából sikoltás hallatszott, és erre mindjárt M. jött ki, becsapta az ajtót, elzárta, a kulcsot kihúzta és elment. Az ajtót kifeszítették és az asszonyt haldokló állapotban találták. A véres balta a belső ajtófélfához volt támasztva.

Míg a hullát körülállották, M. harisnyában és kötéllel kezében belépett. Meglehetős izgatott volt, és midőn azt mondák neki, hogy neje még egy negyedóráig élt, azt felelte: „Szegény Minna, sajnállak, akkor bizonyosan még sokat szenvedtél, azt gondoltam, hogy mindjárt meghaltál.“ A községi előjárónak szemrehányására azt felelé: „8 évig jól ment, az utolsó 8 évben már nem akart sikerülni; nem tehettem másképp.“

A tett utáni hollétére vonatkozólag állítja, hogy elszaladt, maga sem tudja hová, kétszer a vízbe esett s ez által kijózanodott, öntudathoz jutott. Mondá, hogy úgy érzé magát, mintha otthon valami helytelent követett volna el, s azért ismét hazafutott megtudandó, hogy mi történt.

Midőn az asszonyt vérében halva látta, azon öntudatra tért, hogy „ezt ő követte el“. A börtönbe szállításakor (kocsin) hosszabb ideig aludt.

Agybetegségekre való öröklékenységi hajlamot nem lehetett megállapítani; rendesen mérsékelten ivott, mivel a pálinkát nem jól tűrte.

A szakértői vélemény kijelenté, hogy indulat és részegség együttesen közreműködött, hogy öntudatlan-

sággal határos állapotot idézzen elő a tett elkövetésekor, melylyel a megállapított emlékezéshiány és a tett utáni magaviselet is megegyezett. Vádlott gyilkosság miatt enyhítő körülmények közt bűnösnek ítéltetett, és 5 évi börtönnel büntettetett, minthogy a törvényszék föltevé, hogy M. a tett elkövetésekor oly állapotban volt, mely, a nélkül hogy az elhatározásképességet tökéletesen kizárná, az öntudatlansággal határos volt. (Vierteljahrsschr. f. ger. Med. N. F. XVI. H. 2.).

További esetek: Friedreich's Bl. 1858, p. 58. (Ellenszegülés az őrjárattal szemben). — Maschka, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. 1868. H. 1. (Gyilkosság), l. u. o. 1869. július (Gyilkosság). — Deutsche Zeitschr. f. Staatsarzneikunde, XXIX. H. 1. (Gyujtogatás).

b) Kóros alkohol-visszahatás állapotai.

Irodalom: v. Krafft, Deutsche Zeitsschr. f. Staatsarzneikunde 1869. H. 2. — Otto v. Schwartzer, Transitor. Tobsucht.

Az egyszerű és esetleg öntudatlanságig fokozódott részegségi állapotok tárgyalásával, a részeges egyén beszámításképességének kérdése még nincs befejezve. A tapasztalat azt mutatja, hogy sajátságos alkati vagy különös esetleges föltételek közreműködése által alkoholkicsapongások mérgezési állapotokat idézhetnek elő, melyek nem felelnek meg a közönséges részegség szabványának, hanem lényegökben és lefolyásukban mint heveny dühöngési *elmezavar*-rohamok nyilvánulnak. Ily esetek általánosságban mint Mania ebriorum acutissima (m. ebriosa, m. a potu) jeleztettek, minthogy a kórképet főleg maniakalis tünetcsoport képezi, mely egészen dühöngési kitörésekig és ösztöni rombolási dühig fokozódhatik.

Az Alkohol élvezésére következő ily kóros visszahatás, többnyire alkati hajlamosító okok által van feltételezve. Lényegileg megegyeznek abban, hogy az Alkoholnak tódulást elősegítő hatása ellen a képességet csökkentik, és — nyilvánosan — az edénymozgató központok zavart beidegzése által tódulási vérbőségre szolgáltatnak alkalmat az agy azon részeiben, melyek a psychikai működéseknek szolgálnak.

Az Alkohol iránti tűrhetlenség gyakran agybántalmakra való *öröklékenységi* hajlamnak jelét képezi. Ily egyének egyéb Idiosynkrasiák és furcsaságok mellett már korán mutatják a szerfelett izgékony edényrendszer jeleit. Többnyire izgékony véralkatúak, indulatokra hajlandók, melyek szokatlan hevességig fokozódnak, gyakran szenvednek főfájásban, szédülésben, orrvérzésben, túlérzékenységben, és hőség által azonnal agyvértódulást kapnak.

Fölszálló ágban rokonaiknál és egyéb vérrokonságuknál agybántalmak, eskór, elmezavar, iszákosság, Apoplexia cruenta és serosa folytán bekövetkezett halálesetek gyakran találhatók.

Az agynak Alkohol iránt mutatkozó ezen kóros visszahatása nem ritkán szerzett tulajdonság. Kiváló fontosságúak itt a fejsérülések és agyrázkódtatások, lefolyt agy- és agyhártyalobok, idiopathicus elmebántalmak és hagymáz, melyek után gyakran figyelemreméltó Alkoholtűrhetlenség marad vissza, és Alkohol-kicsapongások átmenő elmezavar esélyeit idézik elő.

Az Alkoholnak ezen rendellenes visszahatása végre még lappangó agybántalmak korai és fontos tünete lehet, és így fontos tünettani jelentőséggel bír az agybántalmak általános kórtanában.

Igy már az idült Alkoholmérgezés korai szakaiban, a Dementia paralytica és más önszenvi agybántalmak előzményi szakában, nevezetesen eskórban szenvedőknél is észlelhető, kik Alkohol-kicsapongásokat általában rosszúl tűrnek, és kiknél ezek görcsös rohamokat vagy dühöngési rohamokat is könnyen előidéznek.

Azonban ily előzetes hajlamosság nélkül is előállhat ugyanily eredmény, ha a részegséggel oly káros hatások találkoznak, melyek az Alkohol tódulási hatását fokozzák vagy előmozdítják.

Ide tartoznak első sorban hirtelen beható, heves indulatok, melyekre a részeg egyén a nélkül is hajlandó, testi megerőltetés, táncz stb. által, nemi izgalmak, ivás éhgyomorra, magas külső hőmérsék (meleg korcsma), a nap heve, bódító anyagoknak (aether-olajok, Absynth) elegyítése az italhoz, s egyidejűleg erős szivarok szívása.

Kiválóan heves indulatok összeköttetésben Alkohol-kicsapongásokkal jönnek itt tekintetbe. E mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a két tényezőnek behatása között az Alkohol által okozott mérsékelt agytódulásnak hosszabb időszaka lehet, mely alatt az illető még egészen értelmesen viseli magát, míg végre valamely beható indulat többlete által nem-szabad állapot idéztetik elő. Ily esetben óvakodnunk kell, hogy ne egyedül az indulat rovására tegyük azt, a mi ennek és az Alkoholnak vegyes hatása. A részegség és indulat összetes hatásának ily esetei a gyakorlatban szerfelett gyakoriak.

Ily kóros Alkohol-visszahatási állapotokkal szemben, a törvényszék előtt igen szükséges volna az orvosi szakértő közreműködése, mert rendesen alkati kóros mozzanatok döntő megbírálása forog fenn, melyekre nézve

a jogász sem kellő felfogással, sem illetékességgel nem bír, másrészt pedig kívánatos volna, ha a bírói kérdés nem az erre nem illő és zavart okozó „öntudatlanság“ fogalmát választaná, hanem a kérdést a szellemi működés kórosan zavart állapotának jelenlétére nézve tenné fel, mert tényleg nem közönséges részegség, hanem heveny téboly forog itt kérdésben.

Az alanyi tényálladék kipuhatolására nézve következő jelek jönnének tekintetbe:

1. Az élvezett ital mennyisége és hatása nincs arányban egymáshoz, mivel belső szervi vagy járulékos feltételek működtek közre és a hatást befolyásolták.

2. A mint mennyileges tekintetben aránytalanság áll fenn, úgy ez az ok és okozat időszerinti összeköttetésében is mutatkozik. A heveny elmebántalmat gyakran nem képezi a részegség tetőfoka, gyakran nem a közönséges időszaki sorozatot követi, hanem elsődlegesen, hirtelen, mindjárt a (viszonylagos) Alkohol-kicsapongás kezdetén lép föl, vagy pedig az Alkohol élvezése és az elmebaj kitörése közt a lappangó agyvértódulásnak és mérgezésnek egy vagy több óráig tartó időszaka van, úgy, hogy amaz csak valamely alkalmi erősbítő mozzanat (indulat) által utólagos hatás gyanánt tör ki.

3. Minőleges tekintetben is különböznek ily állapotok a közönséges részegségtől. Többé vagy kevesbbé összefüggő tévengés, a külvilágnak — érzékcsalódások által — mélyen megzavart fölfogása, az öntudatnak teljes és tartós megszünése, maniakalis roham jön létre, melynek alapját nem valamely akart, képzelt dolog képezi, hanem mely — úgy, mint közönséges dühöngésnél — önszerű, teljesen ösztöni jelleggel bír, és dühösségi rohamig és mértéktelen rombolási dühig fokozódhatik.

4. Ehhez járulnak még élénk agyvértódulásnak tünetei, kopogó, feszes fejüterek, rohamos teljes érlökés, meleg, kipirult fej, belövelt fénylő szemek.

5. A mozgások nem ataktikusak, tántorgók mint részeg egyéneknél, hanem a (maniakalis) agy-izgalom befolyása alatt a mozgások erőteljesekké, erélyesekké válnak, az izmok rendkívüli erőkifejtésre képesek. Néha a jelentékeny agyizgatottság jele gyanánt fogcsikorgatás is jelentkezik.

6. Emlékezéshiány áll fenn a heveny elmebántalom egész tartamára nézve.

Szabály gyanánt kellene felállítani, hogy mindenütt, a hol a „részegség“ tartamára emlékezéshiány áll fenn, és valamely büntetésreméltó tett ezen időszakra esik, a vádlott orvostörvényszéki vizsgálata volna eszközlendő. A szakértőre nézve ekkor következő szempontok jönnek tekintetbe:

1. Milyen a vádlott előélete, milyen annak származása vérrokonaira nézve agybántalmak tekintetében. Vajjon agyára hatottak-e be betegségek vagy sérülések? Vajjon eskórban szenved-e, szokványos iszákos-e, avagy valami egyéb idült idegbántalom jelét mutatja-e? Szenvedett-e agyvértódulásban, főfájásban, szédülésben? Mily magatartású volt indulatokban? Mily visszahatást mutatott Alkoholra életének különböző szakaiban? Kimutatható-e ezen tekintetben valamely különbség előbbi és a jelenlegi időszak közt? Vajjon Alkohol-kicsapongásai már az előtt is kóros jelleggel birtak-e?

2. Mily tünetek előzték meg a kérdéses és Alkohol által előidézett elmezavart? (vértódulások, érzeteg hyperaesthesiák, főfájás, szédülés, eskóros rohamok?)

3. Az élvezett Alkoholnak milyen volt mennyisége és minősége (szénsav, lángolaj, Absynth)?

4. Kipuhatolhatók-e a részegség idejére nézve vagy annak utána jelentkező oly esetleges mozzanatok, melyek az Alkohol hatására gyarapító befolyást gyakorolhattak?

5. A részegség melyik időszakára esik a kérdéses elmebántalom kitörése?

6. Melyek voltak annak tünetei, különös tekintettel az izomerő, a vérkeringés, az érzéki és szellemi működések viszonyára? (Netaláni tévengések, érzékcsalódások, maniakalis, ösztöni tünemények).

7. Mily viszonyt mutat az emlékezés a kérdéses elmebántalom tartamára nézve? Mennyiben van az időleg és minőségileg megszüntetve? Milyen volt vádlott magaviselete a tett után, a mennyiben a tett utáni elfogulatlan magatartás által támpont nyerhető arra nézve, hogy a történtekről tudomása sem volt?

Az Alkohol-élvezésből hajlamosító vagy gyarapító okok behatása alatt fejlődő heveny elmebántalom kórodai képei sokfélék és elkülönítést igényelnek.

Előfordulnak: eskóros tévengésnek, heveny érzékcsalódási tévengésnek és Mania transitoria esetei. Az eskór e mellett az idült Alkoholismus tünete lehet, vagy pedig nem ivás által keletkezett eskórról van szó, melynek rohamai csak alkalmi s ily betegek részéről többnyire rosszúl tűrt ivás által idéztetnek elő.

α) Az Alkohollal visszaélés által eskórossá lett egyének tévengéses állapotai többnyire az eskór-roham, vagyis egymásután következő több sorozatos roham után jelentkeznek. Többnyire Alkohol élvezete által idéztetnek elő. Az egyszerű részegség tünetei az eskóros tévengés kórképébe mehetnek át. Ez utóbbi a Delir. tremens kór-

képével szövetkezhetik. A közönséges eskóros tévengés valamennyi-féleségei az Alkohol folytán eskórban szenvedő egyénnél is előfordulhatnak, túlnyomólag azonban a „grand mal“ alakja, a legrettenetesebb visiókkal, rettenetes félelemmel és visszahatásos dühöngéssel és őrjöngéssel. Ez által a környezet élete nagy mérvben veszélyeztetve van.

103. észlelet. *Alkohol-eskór. Saját gyermekek meggyilkolása érzékcsalódási érzékzavarban, eskóros szédülési roham idejében.* 1867. május 17-én reggel Z. kertész, 49 éves, özvegy, 6 gyermek atyja, ezek közül kettőt megölt, kettőt súlyosan, és ismét kettőt könnyen megsebzett, úgy hogy az utóbbiak szökés által megmenekülhettek. Z. megparancsolá gyermekeinek, hogy feküdjenek le, s midőn már aludtak, vad tekintettel s a legnagyobb gyorsasággal ugrált a gyermekek ágyai körül, jobbra balra ütleget osztogatva a baltával. A megszökött két gyermek segélyt hívott elő. Z. ellenállás nélkül elfogatta magát és csak ennyit mondott: „Nem láttatok még gyilkost? Itt van ilyen, fogjátok el!“ Tekintete merev volt, izgatottnak látszott, a börtönbe menve útközben semmit sem szólt, tettét nyiltan beismerte, gyermekeivel szembesítve őszinte bánatot mutatott s kijelenté: hogy „nem volt szándéka azokat meggyilkolni, hanem úgy hirtelen szállta meg e hajlam ezt elkövetni.“ Anyja eskórszerű görcsökben szenvedett. O maga jóhirű ember volt, jó viszonyok közt élt, gyermekeit őszintén szerette. Évek óta pálinkaivásnak adta magát, és testi és szellemi tekintetben az idült Alkoholismus tüneteit mutatta. Három évvel az előtt ittas állapotban egy kútba esett; ezen időtől kezdve nyomottság és fejszédülés mutatkozott, ha ivott; később józan állapotban is szédülésszerű esélyek

mutatkoztak (az érzékek elhomályosodása, görcsös rángások a végtagokban). Ismételve nyilvánította azon eszmét, hogy őt tolvajnak tartják, el akarják pusztítani, stb. Május 9. és 10-én leitta volt magát, 10-én öntudatlanul összeroskadt volt.

Május 15-én tökéletesen lerészegedett, 16-án a véres tett előtti napon remegési állapotban, kábult, nyugtalan volt és egyházi énekeket zengett.

Estve keletkezett benne először azon gondolat, hogy gyermekeit megölje, s ez indokolva volt azon képzet által, hogy azok sorsa tulajdonkép mégis rossz, minthogy semmi vagyona nincs, a gyermekek tehát az életben kínlódni kénytelenek s e miatt megvetésnek lesznek kitéve, tehát jobb reájok nézve, ha nem élnek.

Éjen át azután nyugodtan aludt. Reggel hazatérő fiainak mondá: „No feküdjetek le, vagy a baltával agyonütlek benneteket, vagy felakasztom magamat.“ Midőn aludtak, elhatározta magát azoknak meggyilkolására.

Hirtelen azután kinyílt az ablak, úgy tünt föl előtte, mintha belőttek volna, sajátságos szag terjedt a szobában, mintha majorán lett volna; kénytelen volt lefeküdni.

Gondolatai elenyésztek; csak annyit tud, hogy megragadta a baltát és azzal ütéseket osztogatott.

Csak midőn az emberek a szobába rohantak, tért vissza öntudata, s ezen gondolata támadt: „Óh Istenem, mit tettem!“ A négyhavi vizsgálati fogság alatt szellemi zavarnak semmi jele, csendes, munkás magaviselet, őszinte bánat.

Vélemény: Már az elkövetett tettnek nagy ellenmondása az egész addigi érzéssel és gondolkodással, önző indokok hiánya stb. föltevést enged jelenvolt ideiglenes elmezavarra. A tudományos vizsgálat ezen fölvé-

telt megerősíti. Z. kijelentései az igazság jellegével bírnak; nagy belterjességű alanyi érzékizgatottságra mutatnak a tett elkövetésekor, továbbá több rendbeli érzékcsalódásra, mely az öntudatnak álomszerű elhomályosodásával volt összekötve, végre általános lehangoltság közt történt gyors változásra — oly állapotra, melyben az egészséges élet képzetei, melyek szerint cselekvéseinket egyébkor meghatározzuk, elenyésztek vagy hatalmukat elvesztették, és melyben az erőszakoskodásra jelentkező hajlam a nem-szabad és ellenállhatlan jellegével bir. Z. kétségtelenül az érzékek és az értelem átmenő megzavarodásában követte el tettét.

Azonban mily agybeli állapoton alapult ez? Z. idült Alkoholismusban szenvedett; de ezenkívül szédüléses eskórszerű állapotok mutatkoztak nála, s anyja is eskórban szenvedett. Épen a rögtöni érzékcsalódások, a gondolatok és érzékek elenyészése, az erőszakoskodásra való rögtöni hajlam, mikép mindez Z.-nél jelentkezett, eskórban szenvedő egyéneknél gyakoriak, úgy hogy valószinű, hogy ezen esetben eskóros egyén és az eskóros szédülés esete forog fenn, melyet dühöngési roham követett. Az üldöztetés és károsítás bizonytalan fogalmai is, melyek kóros félelmen, nyugtalanságon, életuntságon stb. alapultak, s melyekben Z. már napok óta szenvedett a tett elkövetése előtt, eskóros egyéneknél nem ritka rohamközötti tüneményeket képeznek. Úgyszintén a tettnek többi körülményei: a külvilágnak nem teljesen elenyészett képzete, magának a tettnek élénk érzete, a nem egészen hiányzó, hanem csak zavart és csupán bizonyos ponttól kezdve tökéletlen emlékezés, a rohamot követő testi és szellemi tunyaság, a később is észlelt könnyű eskórszerű esélyek, azon fölvétel mellett tanúskodnak,

hogy Z. a tett elkövetésekor elmezavart állapotban, nevezetesen az idült Alkoholmérgezés és azután eskórszerű szédülési roham alatt keletkezett, érzékcsalódásokkal összekötött, átmenő érzék- és értelemzavar befolyása alatt állott. (Griesinger, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. N. F. VIII. H. 2.).

További esetek: v. Krafft, Lehrbuch d. Psychiatrie, III., 149., 150., 151. észl. — Ebers, Zurechnung, Glogau 1880, 15. eset (Gyilkosság az eskór utáni tévengés alatt) 16. eset. — Legrand du Saulle, Etude méd. legale sur les épil. p. 131., 184. (Gyilkossági kisérlet). — Livi, Rivista sperimentale 1877. (Testvérgyilkosság homályállapotban.)

β) Heveny érzékcsalódás tökéletes öntudatlansággal és reá következő emlékezéshiánynyal csakis szokványos nagymérvű iszákosoknál és igen gyakori kicsapongások kapcsában található. Ez a mérgezési tévengés benyomását teszi. Előzményeit a részegség tünetei képezik, melynek lefolyásában az öntudat hirtelen megszünik, félelmetes tévengések és érzékcsalódások lépnek föl. Ezen rettenetes benső folyamatok visszahatása gyanánt súlyos erőszakoskodások lehetségesek. A tévengés több napon át tarthat. Közönséges, illetőleg öntudatlan részegséggel az összetévesztés lehetetlen. A részegségi érzékcsalódástól a hosszas tartam és tökéletes öntudatlanság, a részegségi átmenő Maniától (M. transitoria a potu) a hosszabb lappangás és tartam, valamint a hiányzó (M. transitoriával válsági jelentőségű) álom által különbözik.

104. észlelet. *Alkohol-tévengés. Az anya megsebzése.* Legendre, 27 éves pinczér, anyjával, egy haragos, uralkodni vágyó asszonynyal, egy korcsmában lakott. Évek óta iszákos lévén, az utóbbi időben sajátságos,

hozzáférhetlen, izgékony természetűvé vált. Május első napjaiban folytonosan ivott; e mellett rosszullétről, főfájásról, álmatlanságról panaszkodott. Barátai elváltozottnak, zavartnak találták. Május 5-én oly rosszúl volt, hogy az orvost hivatták. Szúrásról, fejkopogásról, gondolatzavarról panaszkodott, mindenütt csatangolt, megvert egy szomszédot, a vasvillával megkínozott egy lovat, és midőn anyja meg akarta nyugtatni, dühösen ez utóbbi ellen fordult és életveszélyesen megsérté. Azután az istállóba rohant, a hol nagy bajjal lefogták. Az orvos izgatott, zavart, érzékcsalódási állapotban találta, az agyvérbőség minden jelével, s ennek folytán eret vágott rajta. A legközelebbi napon öntudata visszatért, csendes volt, a történteket nem is sejtette, és eltelt bánattal, midőn megtudta, hogy mit követett el.

A szakértői vélemény az Alkohol-tévengés állapotára vont következtetést a tett elkövetésekor, mely azonban a felelősséget csak csökkenti. Az esküdtek elég belátással bírván, Legendret fölmentették. (Ann. médic. psychol. 1871. május).

További esetek: Toulmouche, Annal. d'hygiène 1854. július (a feleség meggyilkolása). — Bonnet, Annal. méd-psychol. 1874. H. 5. (két nő megverése). — Kompert, Vierteljahrsschrift für ger. Med. XXVI. H. 1. (gyilkosság). — v. Gellhorn, Zeitschrift f. Psychol. 37, p. 44. (súlyos sértés). — Lagardelle, Ann. méd. psych. 1877. szept. (állitólagos Alkohol-tévengés emlékezéshiánynyal). U. o. 1880. p. 228. (Gyilkosság. Halálitélet.).

γ) A Mania transitoria a potu s. ebriosa feltételek gyanánt edényzsongjában külső behatás, bujakór, eskór, idült Alkoholmérgezés stb. által kiállott vagy kifejlődésben levő agybántalmak folytán gyön-

gült agyat tételez föl, vagy pedig az Alkoholnak edénybénító hatását egyidejűleg fokozó mozzanatokat (indulatok, hő-okozta káros hatányok, stb.). Nagymérvű hajlamosságnál szeszes italok mérsékelt adagai elégségesek lehetnek arra, hogy az átmenő téboly rohamát előidézzék, mely dühöngési maniák, izgalom vagy érzékcsalódási tévengés alakjában maniakus elemekkel (eszmeroham, psychomotonikus izgatottsági tünemények) folyik le.

A részegségi Mania nyilvánulása nem lényegesen különbözik a közönséges Mania transitoriától, legfölebb — mint Schwartzer Ottó (i. h. p. 124) helyesen megjegyzi — abban, hogy az értelmiség, képzetek lefolyása, gondolatok közlése és felfogás itt nem mutatnak oly mély zavart. Mindazonáltal tökéletes emlékezéshiány áll fenn a kóros állapot idejének eseményeire nézve.

A fentebb elsorolt általános ismérvek által a félheveny elmezavar ezen alakja könnyen megkülönböztethető az egyszerű (öntudatlan) részegségtől.

Lényeges mozzanatot képez a kórodai tünemények (öntudatlanság, emlékezéshiány, tévengés, eszmeroham, psychomotorikus izgatottsági tünetek, nevezetesen ösztönszerű cselekvés, heves agyvértódulás) megállapítása mellett a kóros Alkohol-visszahatásnak kóroktani megállapítása.

105. észlelet. *Mania ebriosa. Megölés.* S. tizedes, az előtt derék, csendes, nyugodt ember, négy katonával a korcsmák vizsgálására küldetett ki. Ezek egyikében groggal és rummal megvendégeltetett. Czivakodás keletkezik a vendégek közt. S. felszólítja katonáit, hogy nyugodtak maradjanak és a mellékszobába megy a czivódást kiegyenlíteni. Ebbeli törekvése közben maga is oly izgalomba jön, hogy maga körül vág és rugdal. A

korcsmáros meg akarja nyugtatni, de ekkor előhivja katonáit, maga körül rugdal és vagdal dühösen, agyonszúr egy munkást, egy másikat megsebez, s végre sok bajjal megkötözik katonái. Elfogatva és lefegyverezve elhalványul és nyugodtan az őrséghez vezetteti magát. Itt néhány óráig csendesen alszik és azután teljes öntudattal ébred föl, de tökéletes emlékezéshiánynyal az időszakra nézve, mely a veszekedés és elfogatása közé esett.

A védő által felhozott átmenő elmezavart nem ismerték el, a vádlott azon állítása, hogy semmire sem emlékszik, kifogásnak tartatott, s a vádlott a göttingai jogikar által 5 évi várfogságra ítéltetett. (Zeitschrift f. Civil- u. Criminalrechtspflege in Hannover, I. p. 34—64.).

106. észlelet. *Mania ebriosa. Gyujtogatás.* L. 37 éves, előbb katona, később vendéglős, szerencsétlen házasságban élt. Egy estve felesége szeretőjével megszökött. L. a reá következő reggelen e miatt igen izgatott és szomorú volt, haragjában a szenvedett szégyen miatt sem enni, sem inni nem volt képes, szakadatlanul kiszolgálta a vásár folytán számosan összegyült vendégeit, és estve 9 órakor fáradtan az asztalhoz ült. Ezen szavakkal „no ez ma átkozott nap volt“ gyorsan megivott egy pohár vörös bort, és azután szótlanul a mellékszobába ment, mely alkalommal az ajtót erősen becsapta. Néhány perczczel később zajt, recsegést, égés-szagot és füstöt vettek észre. Kinyitották az ajtót és L. ágyneműjét lángban találták, míg L. azzal volt elfoglalva, hogy fegyvertölteléket dobott a tűzbe. Megkérdeztetvén, hogy mit művel, L. vad tekintettel és dörgő hanggal kiáltá: „Menjetek azonnal a pokolba, mert különben lelőlek benneteket mint a veszett kutyát.“ Minthogy az asztalon fekvő pisz-

toly után nyult és fenyegetését ismételte, ennek folytán a helység előjárójához siettek, ki elégséges kisérettel L. lakására ment. E közben a tűz már elterjedt volt. A tűz és füst közepett állott L. rettenetesen káromkodva. A benyomulókra elsütötte a revolvert, de szerencsésen lefogatott, azonban még 20 perczig dühös és heves ellenállást tanusított 7 erőteljes férfival szemben, míg végre sikerült őt megkötözni és börtönbe kisérni. Útközben logikailag összefüggő és következetes módon, de megakaszthatlan beszédáramban szidalmazta támadóit, a börtönben még 3 órán át káromkodott és ordított, azután éjfél felé elaludt, és 16 órai mély álom után teljes öntudattal ébredt föl. Emlékezete csak azon pillanatig terjedt, midőn a vörös bor ivása után lakószobájába ment. L egészséges maradt. Nem volt nála öröklékenységi alap; az előtt szeszes italokat jól tűrt, a nélkül hogy iszákos lett volna, s az előtt — váltólázakat kivéve — mindig egészséges volt, úgy hogy a roham oka gyanánt csak a boszankodást, az egész napon át tartó testi megerőltetést, éhgyomorra történt gyors borivást lehetett fölvenni. (Otto v. Schwartzer, transit. Tobsucht, p. 130.).

További esetek: Friedreich's Bl. 1853. H. 6. — Schwartzer Ottó, idéz. munk. p. 132.136. — Chonlaut, Gutachten p. 122. — Annal. méd. psychol. 1844. p. 231. (Testi sértések). — Rittmann, Blätter f. Staatsarzneikunde 1867. Nr. 4. — Casper, Beitr. z. med. Statistik 1825. pag. 62.

c) *Heveny elmezavar mérgezés folytán.*

Irodalom: v. Krafft, Transitor. Störungen, stb. p. 40. — Emminghaus, Allgem. Psychopathol., p. 360. — Marc., ford. Ideler, II. p. 481.

Azon kóros állapotok kapcsában, melyeket az Alkohol előidéz, fölemlítendő azon tény, hogy a szellemi működésnek átmenő zavarai nem ritkán bódító és aetherikus anyagok általi mérgezésnek következményei. A mérgezés ezen állapotában, mely határozatlan érzékcsalódásokban és tévengésekben, dühös izgalomban, düh-rohamokban, a praecordialis nyomottságnak félelemrohamokkal párosult állapotaiban állhat, lehetségesek jogellenes cselekmények, melyeknek beszámíthatlansága további bizonyításra nem szorul. Azon anyagok közűl, melyek itt tekintetbe jöhetnek, Hyoscyamus, bürök, Datura Strammonium, Belladonna, mérgező gombák említendők, a menynyiben ezek által nem-szándékolt mérgezések létrejönnek.

Hasonlókép figyelemreméltók bizonyos aetherikus olajok, pl. Absynth, melynek használata főleg Franciaországban szerfelett nagy mérvben divatozik, és melynek túlságos élvezete az átmenő elmezavar sajátságos állapotait idézi elő, melyek gyakran üldöztetési tévengéssel vannak összekötve és a részeg egyént támadásra késztetik. (V. ö. Motet considération sur l'alcoolisme et plus particulièrement des effets toxiques produits par l'absynth. Paris 1859. Legrand du Saulle, La folie, p. 540.))

Mérgezési tévengések az opium és haschisch élvezésénél, továbbá ólommérgezésnél is előfordulnak. Wunderlich (Pathologie 1859, p. 1513) mint „átmenő ólommániát" oly állapotokat ir le, melyekben a betegek ordítanak, dühöngnek, mindent szétrombolnak a mi ke-

zökbe kerül, és személyeket megtámadnak. E mellett észlelhetők fogcsikorgatás, félelmetes érzékcsalódások, ránggörcsös és eskóros rohamok. Az „ólom-mánia“ ezen állapotai órákig, napokig tartanak, és álom által fejeztetnek be, melyből a beteg bágyadtan, minden emlékezés nélkül a történtekre nézve ébred föl. Előzmények gyanánt észlelhető néha nyugtalan alvás súlyos álmokkal, kettős látás, szédülés, a fej nehézségi érzete, főfájás, búskomor lehangoltság, az ólommérgezésnek egyidejű tüneteivel vagy ezek nélkül.

Az érzéktelenítésre használt Aether és Chloroform is említést érdemel, a mennyiben a tökéletes kábultság időszaka előtt tévengés léphet föl, mely többnyire csak a képzeteknek fecsegő, vidám ismétlése, néha azonban dühös izgalom jellegével bír, mely alkalommal az illető támadólag lép föl.

Esetek: Brierre, Des halluc. p. 206. (Dühösségi tévengés Daturával történt öngyilkossági kisérlet után), dühös izgalom Chloroform-kábítás után l. Friedreich's Blätter 1855, H. 5. — Bouisson, Journ. méd. de Montpellier 1847. aug. — Güntner, Seelenleben d. Menschen, 1868. p. 173; hevenyelmezavar gombák általi mérgezés folytán, l. Oesterr. Zeitschrift f. prakt. Heilkunde 1856. Nr. 33. és Moniteur 1868. február 13. Ólom-düh esetei l. Bartens, Zeitschrift f. Psych. 37, p. 10 és Class, Würtemberg. med. Correspondenzbl. 1852. Nr. 51.

4. Delirium febrile, inanitionis és Delirium nervosum.

Irodalom: Weber, Med. chirurg. transactions XLVIII. p. 135 (Schmidt. Jahrb. 1867. Bd. 133). — Brosius, Irrenfreund, 1867. H. 5. — Brierre, Des halluc. 3. édit. p. 229. — Siebenhaar, Encyclop. Hdb., Fieberwahnsinn. — Kraeplin, Archiv f. Psychiatrie, XI. H. 1.

Testi betegségek lefolyásában nem ritka tüneményt képez a psychikai működések együttes szenvedése, és pedig öntudatzavar (álomkórosság), felfogászavar (Illusio), központi érzék zavar (érzékcsalódás) és képzetzavar alakjában (alaki zavarok a képzet-lefolyás gyorsulása, az összrendezés zavarai, a tartalom zavarai, tévengések).

Az agykéregnek ezen tüneti vagy együttérzési izgalma a szellemi működésnek elemi zavaraira szorítkozik, nevezetesen alanyi érzékészleletek képezésére és a képzetek folyamának alaki zavaraira, vagy pedig általános és szövődményes részesülésök forog fenn, melynél azonban a keletkezett kórképek az önálló elmebántalomtól mulékonyságukon kívül még tetemes összefüggéshiányuk és az érzékcsalódások túlsúlya által különböznek és inkább az érzékcsalódási zavartság jellegével bírnak. A képzetszervek egyenlőtlen ingerek által okozott szabálytalan izgalmának, a figyelmi és megfontolási magasabb folyamatok hanyatlásánál (melyek a túlságos dús anyagot rendezhetnék) nem könnyen jön létre a rendszeres téboly kórképe rendellenes kedélyhangulatokkal, állandó téveszmékkel és a személyiség tökéletes átváltozásával.

Tévengés rendesen súlyos lázas betegségek, nevezetesen az u. n. fertőző bántalmak (kanyaró, vörheny, himlő, orbáncz, váltóláz, hagymáz) lefolyásában észlelhető.

A kórlefolyásnak különösen két időszakában jelentkezik, a betegség tetőfokán és az üdülési szakban. A betegség tetőfokán jelentkező tévengés alapját nyilvánosan a vérvegy mélyebb zavarai és torlódási folyamatok képezik, melyek a kór-ragály és a láz heve által idéztetnek elő. Némely esetben a tévengés már a láz megjelenése előtt is jelentkezett (lappangási szak). Az üdülők tévengésénél, mely gyakran megfelel azon tévengésnek, mely kimerülési állapotoknál is észlelhető, az oki mozzanatot valószinűleg az agynak elégtelen táplálkozása (vérszegénysége) képezi. Ily összeesési tévengés észlelhető nem ritkán tüdőlob, váltóláz, hagymáz, heveny izületi csúz és hányszékelés után. Ily esetekben közönyös vagy félelmetes érzékcsalódások és tévengések észlelhetők, és mint visszahatások félelmi rohamok és félelmes nyugtalanság, néha könnyű maniakalis izgalmi állapotok zavarodottsággal is észlelhetők.

A betegségek tetőfokán jelentkező tévengés gyakran mussitáló jellegű, azonban mint félelmes izgalom megfelelő érzékcsalódásokkal és üldözési eszmékkel vagy pedig mint dühöngési tévengés is jelentkezhetik.

Különös figyelmet érdemel a váltóláz, melynél nemcsak a lázrohamok tetőfokán, a láz és az agytorlódás fokozódásaival léphetnek föl dühöngési tévengések, hanem mindjárt kezdetben lázroham helyett félelmetes tartalmú tömeges érzékcsalódások és heves félelem által kitünő tévengés léphet föl, melyben súlyos erőszakoskodások lehetségesek. A váltóláznak ezen álczázott alakja rendesen csak gerjteljes egyéneknél, oly helyeken jelentkezik, a hol a váltóláz tájkór gyanánt uralkodik. Helyettesítőleg lázrohamok helyett is felléphet és ily esetben láz nélkül folyhat le. Tartama több órára ter-

jed ki. Az öntudatzavar többnyire mély és az emlékezés rendesen hiányzik.

Nem ritkán előfordul tévengés alacsony hőmérsékű betegségeknél vagy láztalan kórállapotoknál is, ha az illető egyén idegkóros alkat alapján kórosan izgékony agygyal bir. Igy pl. idegzsábák, tartós álmatlanság, fájdalmas sérülések alkalmat szolgáltathatnak tévengések kitörésére. Ide tartozik a Delirium traumaticum s. nervosum (Dupuytren).

Wunderlich (Pathol. II. szak. 1. p. 1320) ezen tévengést következő módon írja le:

A tévengés első nyomai már a sérülés vagy műtét napján, vagy másnap, ritkán harmadnapra mutatkoznak. A beteg izgatott, mozdulataiban hirtelen, fecsegő, e tekintetére és magaviseletére nézve feltünő. Álmatlan vagy álmodás által nyugtalan éj után az eszmék megzavarodnak, a szemek fénylenek, az arcz kipirul. A nyugtalanság fokozódik, a beteg nem érez többé fájdalmat, dühöngni, ordítni, énekelni kezd, letépi a kötéseket. Érlökése e mellett csöndes, láz nincs jelen. Néha a dühöngés rögtön minden előzmény nélkül jelentkezik. Többnyire gyógyulás következik be. Néhány nap mulva hosszas mély álom, melyből a beteg emlékezés nélkül, de tiszta öntudattal ébred. Néha visszaesések is előfordulnak. Ha a betegség halálosan végződik, akkor ez többnyire a 3—5. napon történik kimerülés következtében.

Túlságos szülési fájdalmak által szülés közben testileg gyöngült idegkóros asszonyoknál szintén előidéztethetnek psychikai kivételes állapotok (haragos és tévengéses izgalmi állapotok). A mennyiben a szülés idejét túlhaladják, az újszülöttek élete is veszélyeztetik az anya részéről.

Esetek: Jörg, Zurechnungsfähigkeit d. Schwangeren u. Gebärenden, p. 324. — Schwörer, Thatbestand d. Kindesmords, p. 18. — Friedreich, Ger. Psychol. p. 697. — Esquirol, Mal. ment. I. p. 231. — Marcé, De la folie des femmes enceintes, Paris 1858. p. 134.

A tévengési állapot súlyos erőszakoskodásokhoz vezethet. Jogilag egyenlőnek tekintendő az álom és mérgezési állapotokkal, melyekkel a kórkép tekintetében is sok megegyezést mutat. Hogy valamely büntetésreméltó tett tévengés állapotában követtetett el, annak ki kell derülnie általános lélektani ismérvekből, a tényálladékból és a kórviszonyokból, melyek a közérzet zavarának létezését és a psychikai működés elhomályosodását kimutatják a tett elkövetése idejében. Tanácsos mindenkor, ha valaki betegség, nevezetesen lázas betegség alkalmával és az üdülési szakban erőszakoskodást követett el, azon lehetőséget tekintetbe venni, hogy a tett tévengés által volt indokolva. Különösen érvényes ezen tétel oly időszakokra és helyekre nézve, a hol éppen a járványos betegségek uralkodnak vagy váltóláz tájkórilag honos. A tapasztalat mutatja, hogy a váltólázrohamok hosszabb szünetelése után előfordulhatnak álczázott váltóláz-tévengések mint látszólag önálló psychikai heveny megbetegedések.

107. észlelet. *Gyilkossági kisérlet és öncsonkítás váltóláz-tévengésben.* G. tüzér, 30 éves, 1863 óta váltólázban szenved, mely az említendő tévengés előtt 6 nappal kiújult volt, 1864. április 6-án fürdőbe ment és a meleg helyiségben $1^1/_2$ óráig tartózkodott. Már a fürdőben érezte a lázroham közeledését és fáradtan, a láz forrósági szakában érkezett vissza falujába, a hol szeretőjének házában ez utóbbit és annak hüdött anyját

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

egyedül találta. Nemsokára öntudatlan állapotba esett, melyből körülbelül fél óra mulva tért magához, és csodálkozására a szobában mindent összetörve és össze-vissza hányva talált. Fájdalmat érzett a nemzőrészek táján és azt vette észre, hogy hereborékja el volt metszve; a hüdött öreg is megsebezve feküdt ott.

Szeretője elbeszélé, hogy már a szobába belépésekor föltünően elváltozottnak látszott előtte, s majd a kályhához futott, majd ismét egy szent kép előtt letérdelt, fejét és kezeit a földhöz verte, kést kért, hogy mindnyájokat megölje. A megrémült leány segélyért futott. G. megragadt egy kést és meg akarta ölni az öreget. Ez kegyelemért könyörög. G. azt mondá erre: „ne kiálts öreg, nem foglak megölni, az bűn volna, de magamat megölöm.“ Ezután elmetszette hereborékáját, lefeküdt, és így találták fél óra mulva. A csakhamar megjelenő orvos G.-n a psychikai zavar nyomát sem találja, később is ismétlődő váltólázrohamok daczára tévengéstől mentes marad, de gyakran van alávetve agyvértódulásoknak. A történtekre nem emlékezik. Azelőtt mindig egészséges volt, mértékletesen élt; egyik fitestvére gyöngeelméjü. (Erhardt, Allgem. Zeitschrift f. Psychiatrie XXIII.).

További esetek (váltóláz-tévengés): Focke, Zeitschrift f. Psych. H. 5. p. 376. — Horn, Archiv 1813. január, február. — Meyer, Henke Zeitschrift 1834. H. 2. (Gyilkosság). — Walliser, Schmidt's Jahrb. Bd. 180. Nr. 110. (Gyujtogatás). — Nockher, Med. Vereinsztg 1845. Nr. 32. — Schwartzer Ottó, Transit. Tobsucht, 14. eset.

108. észlelet. *Feleség meggyilkolása hagymáz-deliriumban.* B. 47 éves, gyönge, napszámos, korlátolt szellemü, 25 év óta nős, jó házassági viszonyok közt él, feleségével és többi háznépével együtt; április 26-ika körül

hagymázban megbetegedett és feleségével együtt lefeküdt. Május 3-án B. tévengeni kezdett. Május 4-én, reggel, 3 gyermeke jelenlétében, az ágy mellett levő baltával agyonverte feleségét, 7 súlyos sebet ejtvén annak arczán és nyakán. A tanúk, kik B.-t mindjárt a tett elkövetése után látták, rajta testileg és szellemileg kóros állapotot vettek észre. A következő 6 heti orvosi gyógykezelés alkalmával is hagymázos láz időnkénti tévengésekkel állapíttatott meg.

Tévengés kimutatása a tett elkövetésekor. Felmentés. (Maschka, Gutachten 1858. p. 239.)

További esetek: Maschka, Gutachten, 1858, p. 271. (Gyujtogatás hagymázos tévengésben). — Zippe, Zeitschrift für Psych. 34. H. 2. (Gyilkosság himlőkitörés előtti tévengésben). — Bloch, Aerztl. Mittheilungen aus Baden, 1872. 4, 5. (Öngyilkosság himlőláz-tévengésben).

109. észlelet. *Gyermek meggyilkolása heveny tévengésben.* Tiefenbrunné asszony, 35 éves, azelőtt jó hírnevű, kissé bigott asszony, az utóbbi években családjával rossz viszonyok közé jutott. Négy hónappal azelőtt negyedszer szült minden különös esély nélkül. Rossz táplálkozása és súlyos munka mellett nem igen szedhette ösz-sze magát, bágyadt, vérszegény volt, lesoványodott. Havi vérzése azóta nem jelentkezett. Vérszegénység miatt gyermekét nem szoptathatta. A községi előljáróval történt czivódása után (kihez eredmény nélkül fordult segélyért) június 23-án izgatott, czivakodó lett, öntudata zavarttá vált. Gyakran egyetlen pontra meresztette szemeit, összetette kezeit és szakadatlanul e szavakat mondá: „Oh te szép, kedves ég, mily szép vagy.“ Június 23. és 24. közti éjjelen keveset aludt, az égről, a polgármesterrel való kibéküléséről tévengett. Június 24-én reggel sajátsá-

gos félelmet érzett. Gyermeke folytonosan megváltoztatta alakját és színét, s előtte sötétkék színben mutatkozott. Ezen a napon délelőtt a lelkész lakásán jelent meg gyermekével karján, alamizsnát kérni. Zavartan és reszketve jelent meg ott. Hirtelen rettenetes alakok által látta magát környezve. Eszméletlen lett. Még a káplánnak ezen szavait hallotta: „Csak dobja kend ide.“ Ekkor a gyermeket a lépcsőn ledobta. A gyermek azonnal meghalt. Elfeketedett minden szemei előtt, sok ember rohanta meg. A legközelebbi 2 napra nézve nincs emlékezése és a következő betegségi időszakra nézve is csupán összetes emlékezéssel bír. Miután gyermekét eldobta, raptus melancholicushoz hasonló állapotba esett, a lelkészt fojtogatni akará. Ordítva és dühöngve végre megkötetett, a kórházba szállíttatott, s minthogy ezen állapot tovább is tartott, 25-én reggel az elmegyógyászati kórodára vitetett. A beteg a felvétel alkalmával öntudatára nézve nagyon zavart, félős, ellenséges módon fogja fel a dolgokat. Érlökés 125. Hőmérsék 39°. Fogcsikorgatás, dermeszerű nyujtózkodás, felajk-görcs, arczizomrángások s kiszáradó ajkak a kórismét heveny tévengésre engedik megállapítani.

A lefolyás ezen kórismét igazolja.

Nagyfokú láz (39—41,6) és 120—160 érlökés mellett heves mozgatag izgalmi tünemények (tarkóderme, fejjel a vánkosokba való búvás, arczfintorgatás, kényszerszerű rugdalás és ütés a végtagokkal), félelmetes tévengések a halálról, mérgezésről, megfelelő viziókkal és nagyfokú félelemmel július 8-ig állnak fenn súlyos öntudati zavarral és csak órákig tartó alábbhagyásokkal. Ezen időponttól kezdve az öntudat tisztul, a psychikai izgalmi tünemények és mozgatagsági izgalmak alább-

hagynak, a hőmérsék leszáll 37·6 fokra, az érlökés 88. A beteg még nagyon kimerült, nyugalmat igényel. Időnkint aggódik, hogy baja történhetik a gyermek miatt, melynek sorsáról mégis homályos sejtelemmel bír.

Orvostörvényszéki vizsgálat után július 21-én viszszaesés áll be, mely augusztus elejéig tart. Ekkor a beteg már éppen nem emlékezik tettére, tökéletes emlékezéshiányt mutat június 24-től augusztus elejéig.

Október 4-én a beteg felgyógyultan elbocsáttatik. Súlyos és a tett elkövetésekor tévengéssel járó lázas megbetegedés kimutatása alapján az államügyész elállott a büntető törvény szabta üldözéstől. (Saját észlelet.)

110. észlelet. *Gyermekgyilkolás gyermekágyi láz tévengésében.* N. 25 éves hajadon napszámosnő, öröklékenységi hajlam nélkül idegbántalmakra nézve, 15 éves korában kapta meg havi baját; a havi vérzés tartama alatt mindig főfájásban szenvedett, szokatlanul izgékony kedélyü, 25 éves korában teherbe esett. Állapotát nem titkolta, előkészületeket tett a gyermek fogadására. Május 25-én esetleg oly helyen szült, a hol váltóláz uralkodott. A szülés nehéz volt. Nyolcz nappal a szülés után főfájás, étvágyhiány, a tejelválasztás csökkenése, szomj, fejkábaság jelentkezett. Június 6-án délután még nyugodtan, de kipirult arczczal látták. Másnap (7-én) reggel énekelni, kiabálni, az ablakon dobolni, a szobában fel és alájárni hallották. Hét órakor a belépők elé vad tekintettel és kipirult arczczal állott ezen szavakkal: „Megöltem gyermekemet.“ Azután mindjárt folytatta az éneklést s ide-oda járkálást. A gyermek megfojtva, repedt koponyával az ágyon feküdt. Az orvosok N-t „maniakalis“ izgatottsági állapotban találták és agyvértódulást jeleztek. N. kiabált, énekelt, kezeivel élénken hada-

rászott, egészen zavart volt és a hozzá intézett kérdésekre csak részben felelt. Nyelve száraz, érlökés 130. Bőre forró. Fájdalom, feszesség, később hullámzás az altestben. A következő idő alatt lázas hashártyalob. Június 13-tól kezdve javulás. A történtekről a kórházba való fölvételéig a beteg mitsem tud. Tévengés kimutatása gyermekágyi láz folyamában a tett elkövetésekor. (Pichler, Lehrb. d. ger. Med. p. 189).

5. Az indulat-állapotok (Affektzustände).

Irodalom: Friedreich, Lehrb. d. ger. Psychol. p. 817. (régibb irodalom). — Henke, Abhandl. II. p. 309., 340., 371. V. p. 214. — Hofbauer, Die Psychologie stb. 209. §. — Casper-Liman, Handb. p. 707. v. Krafft, transitor. Störungen stb. p. 99. Otto v. Schwartzer, Transit. Tobsucht p. 114.

Törvényes határozmányok: Német büntető törv. k. 53., 54., 213., 217., 224. §§. — Osztrák büntető törv. k. 2. §. lit. g. — Osztr. bünt. tör. javasl. 59. §. alin. 3.

a) Az élettani indulat.

Az indulatok oly állapotok, melyek az épélettan keretébe tartoznak, noha nem tagadható, hogy minden nagyobb belterjességű indulatnál jelentékeny testi és szellemi működési zavarok nyilvánulnak és a meggondoltság pillanatilag jelentékeny zavart szenvedhet. A tapasztalat mutatja, hogy épélettani föltételek közt bizonyos életkorban és megfelelő nevelés mellett az indulat által föltételezett képzetek és hajlamok javíthatók és leküzdhetők. Az igazságszolgáltatás tehát az indulatos tetteket, melyek oly gyakran súlyos jogsértésekhez vezetnek, nem hagyhatja büntetlenül.

Azonban az indulatos állapot átmenő zavart képez a psychikai erőműzetben; oly állapot, melyben a psychikai ellentállásképesség, a mennyiben az jogi és ethikai képzetek által van föltételezve, egy fokkal alantabb fekszik.

Az egyéniség, körülmények, az indulat oka az alanyi bűnkérdést lényegileg befolyásoló, az eredményre nézve fontos, és különböző egyéneknél semmiesetre sem egyenértékű mozzanatok sorozatát képezik.

Véralkat, jellem, nevelés, tehát oly körülmények, melyekért az illető egyáltalában nem tehető felelőssé, hatalmas befolyással bírnak arra nézve, hogy az indulat mily módon folyik le.

Az igazságszolgáltatás ezen ténynyel számolt, midőn a büntetésreméltó indulatos cselekvényeket szigorúan elkülöníteni igyekszik külső eredményökben teljesen egyenlő, de psychikai nyugalom és egyensúly állapotában elhatározott és elkövetett tettektől, és az előbbieket egészen másképen minősíti és enyhébben bírálja meg. Csakhogy az igazságszolgáltatás ne hagyja itt figyelmen kívül, hogy indulat és meggondolás nem merev ellentétek, és hogy sem az indulat a meggondolást, sem az utóbbi az indulatot nem zárja ki.

Figyelmeztetnünk kell arra is, hogy az indulatnak bizonyos tartamából a tett elkövetéseig nem szabad tévesen azt következtetni, hogy az illető az indulatnak ellenállhatott volna.

Az ily nézet figyelmen kívül hagyja, hogy szenvedélyes természeteknél az indulat magában fokozódhatik, erkölcsileg és értelmi tekintetben magasan álló egyéneknél az hosszú időn át leküzdhető, míg valamely csekély véletlen, valamely alkalmi ok a meggondoltság és önura-

lom utolsó maradékát is megsemmisíti és az indulat cselekvésben tör ki.

Ép oly kevéssé lehet döntő az illető egyénnek híre. Habár a jó előélet a vádlott előnyére szolgál és a mellett tanúskodik, hogy az éppen hatalomra jutott képzetek kényszerítő befolyása által küzdetett le, („des Todtschlags im Affekt sind selbst die edelsten Gemüther fähig" Feuerbach nyilatkozata), úgy az előbb is szenvedélyes, haragos jellem még sem tekinthető súlyosbítónak, míg azon körülmény nincs eldöntve, vajjon önhibája okozta, felelősséggel járó nyerseségben, vagy nem önhibájában rejlő hibás nevelésben, vagy természetes, kedvezőtlen szervi föltételekben találja-e okát.

A törvényhozó még tovább megy, midőn a nem önhibából eredő indulatnak bizonyos cselekményeit egyenesen büntetlennek nyilvánítja. Ide tartozik a védelem határainak túllépése, ijedés, félelem folytán önvédelemnél, és — legalább Franciaországban — azon gyilkosság, melyet a sértett férj a házasságtörő feleségen és annak csábitóján követ el, ha azokat tetten éri.

Indulatos állapotok, melyek itt főleg tekintetbe jönnek és a bíró enyhe ítéletének ajánlandók, kiválóan a szerencsétlen szerelemből származó indulatok (a szerető meggyilkolása öngyilkossági kisérlettel), továbbá a féltékenységből származó indulatok (gyilkosság visszautasított szerelem és megcsalás miatt), végre szükségből és kétségbeesésből származó indulatok (a hozzátartozók meggyilkolása a létért való s eredménytelennek tartott küzdelemben.)

Ily indulatteljes psychikai kivételes állapot, melyre napjaink emberbaráti büntetőtörvénye is figyelemmel volt, gyakran előfordul törvénytelen gyermeket szülő nőknél,

a hol a nemi becsülete elvesztése fölötti szégyen, a jövő gondja, a közeledő szülésnél érzett félelem, segély nélküli lebetegedés, a szerető általi elhagyatás, a család részéről tapasztalt megvetés, a környezetnek szeretet nélküli bánásmódja, anyagi szükség és kétségbeesés oly gyakran közreműködnek és összeütközéseket idéznek elő az öntudatban, melyeket nem minden nő képes az erkölcsiség értelmében megoldani, legkevesbbé pedig oly pillanatban, a midőn az idegrendszer a szülés fájdalmai által kimerült és izgatott; és ezen összeütközések gyakran tragikus véget érnek a gyermek — mint mindezen bajok kútforrásának — megölésében.

Az esetek ezen sorozatának megbírálása többnyire egyedül a bírót illeti, minthogy túlnyomólag lélektani kérdést képviselnek. Azonkívül azon esetek egynémelyikéről különösen gondoskodott a törvényhozás. (Német bünt. törv. 53. §. 213.) és különösen is minősítette.

A bíró az illető személyiség embertani viszonyait, valamint jellemének eredeti vagy szerzett rendellenességét is (különczködés, kedélyingerlékenység, szellemi korlátoltság, bárgyuság) méltatni fogja.

Élettani indulatból származó büntetésreméltó cselekvényeknek ide tartozó esetei: *szerelemből és féltékenységből*: Casper-Liman, 221., 222. eset. — Marc-Ideler I. p. 58., 101; II. p. 131. — Legrand du Saulle, La folie p. 495. — Casper, Vierteljahrsschr. 1854. p. 337. — Goltdammer, Archiv III. 2. p. 420. — Demme, Annalen X. p. 333. — Temme, Archiv VI. p. 250., 256., 257; l. azon nevezetes esetet (melyben egy bíró, hogy felesége halálküzdelmét megrövidítse, azt agyonlövi) Friedreich's Bl. 1879. H. 5., 6. *A gyermekek meggyilkolása szükségből és kétségbeesésből*: v. Krafft, Friedreich's

Bl. 1870. H. 3. — Casper, Vierteljahrsschr. XXII. p. 170. — Henke, Zeitschr. 1823. H. 3. — Hitzig, Annalen, XIV. H. 2. *Gyermekölés:* Maschka, Gutachten 1853. p. 237. (Korlátolt eszű személy, ki a félelem és kétségbeesés indulatában újszülött gyermekét megöli).

A bírónak végre azon lehetőségre is kell gondolnia, hogy terheltségen, különczségen, bárgyuságon és más psychopathikus mozzanatokon kívül az indulatoknak könnyített föllépése valamely kezdődő elmebetegség tünete is lehet. Minthogy az elmezavar tényleg rendesen kedélybeli zavarokkal (a kedélyingerlékenység megváltozása, önszerű és nagy belterjességü beteges, szervileg föltételezett indulatok) kezdődik, ennek folytán itt a legnagyobb óvatosság szükséges, nehogy a kezdődő elmezavar figyelmünket kikerülje. Mint az életműködések terén mindenütt, úgy az épélettani viszonyoknak kóros viszonyokba való átmenete sem rögtöni.

111. észlelet. *Négyszeres gyermekgyilkosság indulatban (valószinüleg kedélybetegnél.)* G. 34 éves, 1871. óta nős, 4 gyermek atyja (ezeknek életkora 1—5 év közt) az előtt szabó volt, 1877. óta mészáros, márcz. 6-án reggeli 6 óra felé fivéréhez lépett be ezen szavakkal: „Jakab, meggyilkoltam gyermekeimet és feleségem is meghalt.“ A törvényszéki szemle alkalmával a különben tiszta, rendes háztartásban az asszonyt felakasztva és G. gyermekeit agyonütve vagy megfojtva találták. G. nyakán is mutatkozott zsinegvályu. A lelet az asszonyra nézve öngyilkosságot tett valószinűvé. G. rendellenes szellemi állapot jeleit soha sem mutatta. Anyja nagyfoku hysteriában szenvedett, és családjában súlyos bűntettek és elmezavarok fordultak elő. Iskolai bizonyítványai jók; előélete kifogástalan volt, az utóbbi időben rossz pénzbeli

viszonyok közt volt, azonkívül kezeskedés és siketnéma húgáról való gondoskodása folytán nyomott kedélyü volt, de helyzete azért egyáltalán nem volt kétségbeejtő. 5 én húga miatt mérgelődött, kezeskedése is eszébe jutott, s ekkor életuntnak érzé magát, és azt kérdé feleségétől, hogy meg akar-e vele halni. Ez utóbbi beleegyezett. Megállapodtak abban, hogy gyermekeiket is magokkal viszik. Az egész ügyet nyugodtan tárgyalták, az asszony abbeli aggodalmait, hogy ez bűntett elkövetése lenne, lecsillapította, minden előkészületet a meghalásra megtett. G. állítása szerint az elhatározástól a tett elkövetéseig, a jogtalanságnak semminemű akadályt képező képzetei stb. nem voltak. Csak a tett előtti napon látszott G. a tanúk előtt szomorúnak, kissé zavartnak. Estve 10 órakor az orvoshoz intézett levelét dobta a levélszekrénybe, melyben a következő volt olvasható: „Kedves R. úr, mihelyt ezen szomorú sorokat olvassa, jöjjön mindjárt, de néhány törvényszéki úr kíséretében, önök engem és családomat halva fogják találni.“ Azután haza ment, mindent elkészített, feleségével lefeküdt, 12 órakor felkelt, két gyermekét álmukban lassan megfojtotta. A zsinór összehúzása által kifárasztva a 3. gyermeknél a baltához nyúlt. Midőn vért látott, ismét a hurokhoz folyamodott, melylyel a 4. gyermeket is megölte. Ezután a szülők készültek meghalni, magokra vették a hurkokat, kezet fogtak egymással, meghajlíták térdeiket és ezt mondák: Isten kegyelmezzen nekünk szegény bűnösöknek. Ezen időtől kezdve reggelig, míg magához tért, mitsem tud. G. gyermekeit szerette. Nem volt iszákos; jó családapa volt.

A borzasztó tett gondolata hirtelen jött és nem talált ellenállást öntudatában. Gyermekei iránt táplált sze-

retete vitte reá. A tett elkövetésekor rendellenes lelki állapotra vonatkozó támpontok nem voltak kideríthetők. Az orvosok akkép nyilatkoztak, hogy, G. akkor a kétségbeesés indulatában volt, és arra utalnak, hogy az indulat a meggondolást nem zárja ki.

Feltünő azon tény, hogy G. a nélkül hogy „elmebeteg“ lett volna, később sem érzett bánatot tette fölött. Csak 14 nap mulva kezdett bánkódni. Mindaddig csak öngyilkosságra gondolt, hogy az övéivel ismét egyesülhessen.

Testileg G. nem mutat semmi figyelemreméltót. Orvosi részről G. családjában mutatkozó gyakori elmezavar hangsúlyoztatik, hogy tehát ily terhelt családból származó indulatok könnyebben legyőzhetik az egyént. A tett tágasabb öngyilkosságnak tekintendő. A meggondolás ténye e mellett mitsem határoz. Valamely indulat napokig is tarthat. G.-nek mégis rendellenes jellemnek kellett lennie, mert midőn egy alkalommal abban kételkedtek, hogy a mészárosüzlet sikerülni fog-e neki, akkép nyilatkozott, hogy inkább megöli családját és magát is, mintsem a szabóüzlethez visszatérjen. Azonkívül magába zárkozott, komoly jellemű ember volt. Általános sajnálkozás, hogy a törvény csekélyebbfokú beszámításképességet nem ismer. G-t halálra ítélték, s a király kegyelmébe ajánlották, mire valóban életfogytáig tartó fegyházra (!) kegyelmeztetett meg. (Burkart, Vierteljahrsschr. f. ger. Med. N. F. XXIX. H. 2.)

b) A kóros indulat (érzékzavar.)

Léteznek kedélymozgalom által előidézett lelki állapotok, melyeknél közönséges indulattal szemben

a kedélymozgalom tartama és belterjessége feltünőnek mutatkozik, és a kivételes lelkiállapotnak kóros jelleget kölcsönöz. A szabatos vizsgálat ily esetekben azt mutatja, hogy itt szorosan véve már nem indulatok, hanem átmenő elmezavarok forognak fenn, melyekre csak alkalmi okot szolgáltatott az indulat. Csaknem kizárólagosan lehangoló vagy u. n. haragos indulatok ezek, melyek oly mély hatást gyakorolnak, míg a nagy terjedelmüek gyorsan kiegyenlődnek és nem vezetnek az öntudat elvesztéséhez. Nem jogosultság nélkül emlegették tehát a „haragosság tébolyát“ (Casper). Nagyobb kerületű talán a „kóros indulatok“ fogalma, minthogy megijedés és más lehangoltsági indulatok is idézhetnek elő lelki kivételes állapotot. A fősúlyt azonban arra kell fektetnünk, hogy épúgy mint az Alkohol-állapotnál nem részegség, itt sem indulat, hanem átmenő elmezavar forog fenn. Ezzel emez állapot a bíró tere és annak lélektani ítélete alól kivonja magát; és az orvos kórodai-embertani szakértői vizsgálatának tárgyává válik.

Az u. n. kóros indulatok keletkezési módja, az indulatnak az edénymozgató idegrendszerre gyakorolt nagybelterjességű hatásában keresendő. Ez által nyilvánosan (edénygörcs, edényhüdés) elváltozott és határozottan kóros vérkeringési föltételek idéztetnek elő az agyban, melyek természetesen indulat által idéztettek elő, de azután önállókká váltak, és gyors kiegyenlődésre nem lévén képesek, kórodai kifejezésöket átmenő elmezavar alakjában nyilvánítják.

Ebből magyarázható meg a látszólagos indulat rendellenes belterjessége és tartama, mely a belőle kiindult elmezavarnak csupán alkalmi oka volt.

Valamely indulati folyamatnak ezen rendellenes

nagybelterjességü és tartós vérbőségü (edényhüdés) vagy vérszegénységi (edénygörcs) hatása szükségképen a központi szervben már előbb meglevő működési elváltozásokon kell alapulnia és ilyenekre visszavezethetőnek kell lennie. Ugyszintén a psychikai ellenállásképességnek (rendellenes kedélyizgatottság) az indulati képzet iránti csökkenése is fenforoghat, és ez által másodlagosan az indulat-folyamatot kisérő testi részesülés (Vasomotorius) időbelileg és belterjességre nézve rendellenesen jöhet létre, azonkívül az edénymozgatagsági központ is rendellenes módon ingerlékeny vagy kimeríthető és közvetlenül az indulati Shok által rendkívül erős mérvben bántalmazva lehet. Ezen működési elváltozásnak a psychikai és edénymozgatag központok ingerlékenységében kórodai törvényszéki szempontból szintén a központi idegszerveknek kóros viszonyán, vagy valódi megbetegedésén, illetve gyöngültségén, kell alapulnia. És tényleg a hol puhatoljuk, mindenütt találunk kóros indulati állapotoknál világrahozott vagy szerzett agybeli működési gyöngeségi állapotokat a kedélyi és edénymozgatagsági zsong tekintetében. Itt hasonló feltételek forognak fenn, mint a kóros Alkohol-állapotoknál (v. ö. a 281. l.)

A világrahozott s ez okból tartós ellenállásképtelenség valamely — többnyire öröklékenységi — szervi terheltségnek (l. psych. lehangoltsági állapotok, 237. l.) részlettüneménye, ritkábban képezi az agynak kifejlődését fiatal korban károsító és psychikai hiánytüneményeket (Idiot., bárgyuság) hátrahagyó káros hatánynak (súlyos heveny betegség, önfertőzés, ránggörcsök, fejsérülés, stb.) következményi tünetét.

Az indulatok iránt mutatkozó szerzett gyöngeség tartós vagy pedig átmenő.

Az előbbi esetben a kifejlődött agy súlyos bántalmainak (fejsérülés, napszúrás, gutaütés, agyhártyalob, elmebántalom, hagymáz, stb.) maradéka vagy pedig a központi idegrendszerben fennálló, talán még kevéssé kifejezett vagy lappangó kórállapotoknak (Alkoholismus chronicus, Lues cerebralis, Dementia paralytica, Epilepsia, Hysteria, stb.) tünete.

Átmenőleg a központi szervnek működési gyöngesége fel lehet tételezve idült betegségek által, melyek az álmot, táplálkozást és vérkészítést akadályozzák, továbbá folytatólagos psychikai ingerek (indulatok, gond, baj, szellemi túlerőltetés), úgyszintén vérvesztések, szoptatás, nemkülönben a havi vérzés folyamata által, mely — mint a tapasztalat mutatja — az idegközpontok zsongját leszállítja.

Valamely indulati folyamat végre alkalmat szolgáltathat átmenő elmezavarra, a mennyiben egyidejüleg, összehalmozó és az edénymozgatagsági zsongot leszállító befolyások (magas külső hőmérsék, Alkohol-kicsapongások) voltak hatásban. Ily kóros indulati állapotok kórodai képe sem felel meg az indulatének, hanem inkább az elmezavarénak.

Ez a képzetek tompa akadálya és az öntudat elhomályosodása, vagy a képzetek álomszerű zavart összekúszoládása alakjában zavart észlelés mellett (érzékzavartság), érzékcsalódási tévengés alakjában a külvilágnak érzékcsalódási félreismerésével, vagy végre haragos izgalom (ira furor brevis!) alakjában nyilvánulhat, és ez által a Mania transitoria kórképéhez közeledhetik.

Az indulati hatás ezen magaslatának megfelel egy további kórodai ismérv: az öntudat mély zavara, mely egészen annak megszüneséig fokozódhatik, és az ebből

szükségképen eredő elhomályosodott, hézagos vagy egészen hiányzó emlékezés.

A fentebbi oktani és kórodai tényeknek megállapítása fogja szükségképen azon alapot képezni, melyen az orvosi véleménynek kell felépülnie. Támogatni fogja az orvosi birálatot azután a tettes cselekvésének utólagos tekintetbevétele, melynek tervnélkülisége és kiméletlensége a szellemi élet mélyebb zavarát legalább valószinűvé teszi. A kóros indulat cselekményeinek, mint kóros öntudatlanságnak, beszámításképessége teljesen ki van zárva.

112. észlelet. *Belterjesség (emlékezéshiány) és tartam által kitünő kóros indulati állapot.* Kobyl, 24 éves, irnok, oly apától származik, ki sajátságos, haragos, önfejü, időnkint igen izgatott embernek volt ismerve. Ennek atyja idült Alkoholismusban szenvedett. Apja anyjának férfitestvére elmebeteg volt és öngyilkos lett. K.-nak két testvére ránggörcsben halt el. Ő maga életének első évében hosszabb ideig szenvedett ránggörcsökben, testileg és szellemileg igen gyorsan fejlődött, és mindig izgatott, ingerlékeny, szenvedélyes, önérzetes, sajátságos és különczködő nézetekkel biró ember volt. Eskórra mutató tünetek soha sem észleltettek nála. 1869-ben katonává lett, előléptettetett, rossz társaságba került, 1875-ben egy pénzösszeget sikkasztott el, börtönnel és degradatióval büntettetett meg, később nem talált kielégítő foglalkozást, rosszul élt, mindinkább ingerlékenyebbé, zárkozottabbá lett. 1878. tavaszán egy leányt megszeretett, ki előnyökben is részesítette őt. Május 17-én heves kedélyindulat, minthogy észrevevé, hogy szeretője másnak ad előnyt. Május 19-én álmatlan éjek és gyötrő féltékenység után összejövetele volt a leány-

nyal, ki hűségét ekkor is hangsúlyozta. „Esküjét már ekkor nem fogadtam készpénzül. Becsület és állás nélkül, szerencsétlen állapotomban öngyilkosságra gondoltam.“ Hazatérve K. izgatott volt, egy széket földhöz csapott, mereven nézett maga elé.

20-dika óta mindig fel és alá járt a leány lakása előtt. 23-án bucsúzólevelet irt, melyben öngyilkosságát jelzé. 24-én K. a rendőrség által a kórházba szállíttatott. Ekkor láztalan zavart, öntudata súlyosan zavart, kipuhatolhatlan, csak megszakított mondatrészeket beszél: „ha borbélyom volna — így nem mehetek — már vár, csokrot kell neki vinnem.“

Beteg jól táplált, elfajulási jelek nélkül, tengéleti rendszerében semmi lelet; bőrszíne halvány, látái igen tágak, nyelve kissé remeg. Álmatlan éj után beteg. 25-én valamivel kevesbbé zavart, de még nem tudja, hogy hol van és mindig távozni akar.

27-én rögtön egészen eszméletnél van. Az emlékezés teljesen hiányzik. Csak annyit tud, hogy 24-én a leány lakása előtt járt fel és alá zavart állapotban. Az elébe tett bucsúzó levelét mint magáét elismeri, de mit sem tud annak létezéséről, valamint arról sem, hogy miképp jutott ahhoz. Minthogy a beteg június 5-ig semmi feltünőt nem mutatott, a kórházból elbocsáttatott. Már június 8-án ismét felvétetett, minthogy anyja iránt durva bánásmódot tanusított, és revolvert akart szerezni azon czélból, hogy önmagát és szeretőjét meggyilkolja. Ezen indulat nem fokozódott az öntudat elvesztéseig, de K. haragos, zárkózott maradt, csekély okokból nagy haragra lobbant, és nem volt képes magán uralkodni. Minthogy igen ingerlékeny és összeférhetlen volt, csak nehezen lehetett vele boldogulni. Bőralatti morphium-befecs-

kendések, zsongító eljárás és izgalomra alkalmat szolgáltató minden oknak gondos kerülése volt képes hónapok lefolyása után az előbbi viszonylagos szellemi egyensúlyt ismét helyreállítani. (Saját észlelet.)

113. észlelet. *Kóros indulat. Elöljárónak megtámadása.* N. hadnagy, 23 éves, elöljárónak szóbeli és tettleges bántalmazása miatt szolgálatból való elbocsátásra és 15 évi várfogságra ítéltetett. A vizsgálat alkalmával szellemi működése épsége fölött kételyek merültek fel. Két orvos a tettet átmenő elmezavar kifolyásának jelzi; minthogy azonban ezeknek véleménye nem eléggé látszott indokoltnak, az orvosi Collegium szóllíttatott fel véleményadásra, s ez a tettet mint szenvedélyes kedélyindulatban elkövetettet jelezte. Erre következett N.-nek elítéltetése. A Generalauditorium azonban harmadfoku véleményt kért a tudományos deputatiótól, melyet kivonatban e helyütt közlünk: A tényállás története: 186... Sylvester estéjén, egy vendéglő külön szobájában polgári és katonai urakból és hölgyekből álló társaság volt együtt, midőn 10 órakor N. az ajtót kinyitá és a nélkül, hogy kalapját levette volna, 1—2 percznyi merev szemlélés után ismét távozott. A társaság meg volt illetődve. S. kapitány kimegy és N.-t magaviseletének helytelenségére figyelmezteti. Ez haragos hanggal feleli, hogy a mondottak reá nézve közönyösek, és hogy S. egészen közönséges ember. Bizonyos K. nevű úr odalép, N.-nek szintén szemrehányást tesz magaviselete miatt s kérdezi tőle, nem látja-e, hogy katonatisztek vannak a szobában. N. kijelenti, hogy nem vett észre tiszteket; ezek után lemegy a lépcsőn, ismét felmegy, beküld egy pinczért a szobába, hogy hívja ki S.-t. Ennek ismételt vonakodására felöltőben, sapkával a fején bemegy a szo-

bába S.-hez és szilárd hangon ezeket mondja: kétszer felszólittattalak, hogy jőjj ki, nem jöttél; én téged aljas disznó kutyának jelentelek ki és ezzel kihívlak élet-halálra. S. igy felelt: Tudod, hogy mi a teendőd ezek után. N. erre válaszolá: Oh, gyáva vagy; még egyszer semmirevaló disznó kutyának jelentelek ki, melynek párja a föld kerekségén nem található. S. erre tébolyodottnak mondja és orvosért küld. N. el akar menni, de visszatartják. Hirtelen felugrik, neki megy S.-nek, ezt karmolja, üti, harapja, míg végre egy pamlag szögletébe szoríttatik. Itt lecsendesül, megiszik két palaczk selters-vizet, elszi egy szivart és azután lakására kiván menni. $11^1/_2$ órakor megérkezett az orvos, N.-t sikertelenül igyekszik a kórházba szállítani. N. még mindig izgatott, szemei fénylenek, arcza kipirult, érlökéseinek száma 130. Állítja, hogy azon pillanattól kezdve, midőn a pinczért beküldötte, addig, míg a pamlagra került, az eseményekről mit sem tud. Kórházba nem akart menni, mert — mint mondá — nem tébolyodott.

N. nyugodtan hazament X. kapitány kiséretében lakására, állítólag jól alszik egész éjen át, reggel főfájásról panaszkodik és állítja, hogy S.-en elkövetett tettleges bántalmazásról mit sem tud. N. több év óta barátságos viszonyban állott S.-hez, azonban ez utóbbinak különczködő magaviselete és S.-nek neje iránti túlságos tisztelete által kellemetlenné vált. Többször izgatottnak és sajátságosnak mutatkozott, kérte S.-t, hogy ne taszitsa el magától, mert különben megtébolyodik. Gyakran le volt hangolva S.-el való kellemetlenségei miatt, betegnek érezte magát és el kezdett inni. Midőn végre S. eltiltotta neki házának látogatását, N. gyermekes magaviseletet tanusított, sírt, nem volt képes magán segíteni.

A következő két hónapon át megszűnt közlekedése S.-sel, miután ez azzal fenyegetődzött, hogy az ezred főnökéhez fog folyamodni, a mi N.-t félelmetes feszültségben tartá. N. a támadás napján rosszúl érezte magát és erőszakkal szórakozni akart, nem ivott és szolgálati ügyeit is szabatosan elintézte. Azonban midőn estve a vendéglőben vacsorált, izgatottsága, szokatlan, félelmetes magaviselete több tisztnek feltünt. N. a vendéglőben arról értesült, hogy S. a felső szobában társaságban van, és felment azon szándékkal, hogy vagy kibékül S.-el, vagy tökéletesen szakít vele. Midőn az ajtót kinyitotta, látta, hogy nem kedvező az alkalom tárgyalásokra s azért eltávozott; a többire nézve csak összetes emlékezése van. S. megtámadására pedig éppen nem emlékszik. A jelenvolt tanúk állítják, hogy N. legnagyobbfokú izgatottságban, kipirult arczczal, fénylő szemekkel lépett a szobába. Néhány tanúra oly benyomást tett, mintha nem lett volna teljes öntudatnál, s erre mutatnak N.-nek a támadás alkalmával hangoztatott némely kijelentései. N. korán elvesztette atyját, anyja és nővére által elkényeztetett. N. egyik mostoha nővére gyógyíthatatlan tébolyban szenved. Nagyfokú hiúság, ingerlékenység, külső megjelenésében némi izgatottság és különczködés már az előtt is mindig észlelhető volt rajta, úgy, hogy minden ismerőse sajátságos embernek tartotta. Szolgálati működésében derekasan végezte dolgait. Szokványos fejvértódulásban szenvedett s ujabb időben ismételve panaszkodott ezen bántalmáról; gyakran beszélgetés közben is fejéhez kapott és azt mondá: „hogy érzem magamat, hogyan vagyok, hogy is volt az“ és ezen alkalmakkal nem tudta, hogy mit beszélt volt. A tett elkövetése előtt oly érzete is volt, mintha szelleme és kedé-

lye meg volna támadva; ekkor így nyilatkozott: „azt hiszem, hogy megáll az eszem.“ Hogy kedélymozgalmát leküzdje, egyideig — úgy látszik — túlságos mennyiségű szeszes italokat is ivott. Január 1-jétől február végéig minden nap panaszkodott az orvos előtt főfájásról és álmatlanságról.

Szakértői vélemény: 1. N. valószínüleg öröklékenység folytán hajlandó elmezavarokra. Annak kimutatása, hogy az örökléken alapnak nem szükséges kitörnie, hogy az csak bizonyos psychikai ingerlékenységben, a jellem sajátosságában nyilvánulhat, a mi N.-nél tényleg megtörtént. 2. N. véralkatának és jellemének ezen minősége őt nagy mérvben hajlandóvá tette szenvedélyes kitörésekre. A vértódulásokra való hajlamosság, az éveken át tartó szenvedélyes szerelem által okozott indulatok, sértett hiúság, a tapasztalt visszautasítás és megvetés, az időnkinti kicsapongások szeszes italok tekintetében, az agyműködést izgató mozzanatokat és viszonyokat képeznek, melyek — mint a tapasztalat mutatja — a kedélyt felizgatják, a meggondoltságot elhomályosítják és az akaraterőt gyöngítik. 3. Hasonló jelenségek, mint a vád alatt álló tett, nála már gyakrabban is előfordultak, legutóbb akkor, midőn S. házából kitiltotta. Akkor sem volt képes a történtekre visszaemlékezni. 4. A tett nem csupán pillanati indulatnak eredménye. N. maga is beismeri, hogy már hónapok óta indulatos volt bensejében S. ellen; azonban tette még sem volt előre meggondolt tett; úgy látszik, hogy S.-el ki akart békülni és ennek első szavainál szenvedélye által elragadtatott. Magaviselete a tett elkövetése napján, közvetlenül a tett előtt és után, szintén nem szól elmebántalom mellett. Úgyszintén nem lehet gondolni

Mania transitoriára és u. n. Amentia occultára sem. N. már régóta heves kedélyizgalom állapotában volt, mely ki akart törni és mely testi kóros állapotok visszahatása alatt őt itt-ott azon határhoz vitte, a hol meggondoltság és önuralom lehetetlenné válik. Kóros lelkiállapotra a törvénykönyv tébolya és butasága értelmében nem lehet gondolni, azonban N. oly természet, mely az 1. és 2. alatt említett mozzanatok terhelő befolyása alatt szenvedélyes kitörésekre sokkal hajlandóbb, mint más közönséges emberek. Ez idő szerint még nem birunk tudományos kategoriákkal ily sajátságos állapotokra nézve, melyek inkább hajlamosságban, semmint kifejezett alakokban állnak; mindazonáltal kijelenthető, hogy az ily emberek szenvedélyes cselekményeiben sok ösztönszerű rejlik, azaz, hogy azon hangulatoknál és indulatoknál, melyek őket tettekre késztetik, többé kevesbbé akaratuk alul kivont, szervi mozzanatok folynak be, melyek az emberek nagy többségénél nincsenek jelen. (Griesinger, Vierteljahrsschrift f. ger. u. öff. Med. N. F. VI. H. 2. p. 269.).

114. észlelet. *Kóros indulat. Gyermeköles.* 1863. február 29-én reggeli 9 órakor a 35 éves, férjezett L.-t mellig a folyóban állva találták; előtte volt leánykája egy kendőbe kötve és hangosan kiáltozott. Azon felszólításra, hogy meneküljön, csak ezen szavakat hangoztatá: „emberem, emberem," és meg nem mozdult. Midőn ki akarták vezetni, ezt kiáltá: „Engedjetek meghalni, emberem és apósom túlságosan bántanak, kénytelen vagyok megölni magamat, nagy szükségben vagyok." Midőn az asszonyt a vízből végre kihúzták, kéré, hogy gyermekét vegyék el. A gyermek halva találtatott, a vizbe fúlt. L. csak ekkor látszott öntudatra térni

és megsiratta szegény gyermekét. Iszákos férje és apósa részéről tapasztalt nyers bánásmód vitte az asszonyt azon kétségbeesett elhatározásra, hogy magát és gyermekét megölje. Ezen szándékkal távozott volt hazulról. Hogy miképen jött ki a vízből és mentetett meg, arról nem volt emlékezése. Meg lőn állapítva, hogy férje 9 hónappal az előtt fejsértést ejtett rajta. Azóta gyakran panaszkodott főfájásról és gyakran ült merev tekintettel maga elé nézve. Egyébiránt a kórelőzmény semmi kóros mozzanatot sem derített fel. Magaviselete később elszánt, csaknem apathicus, bánata csak felületes volt.

A szakértői vélemény akkép hangzott, hogy vádlott a tettet kétségtelenül ép szellemi állapotban, noha az indulat magas fokában határozta el, hogy azonban nem szabadakarathatározással történt a bűntett végbevitele. „Egészen eltelve reménytelen állapota tudatával, mely reá nézve végre elviselhetetlenné vált, melyből menekülést nem lát, kétségbeesve az utolsó eszközhöz folyamodik, hogy saját maga és gyermeke szenvedésének véget vessen, azonban túlságosan elmerülve szerencsétlenségének egyetlen gondolatába, nem bír annyi erővel, hogy elhatározását gyorsan végrehajtsa, és már a hidegtől megdermedve, ezen tétovázás által öntudatlanul megöli gyermekét.“ Az esküdtek felmentették. (Löwenhardt, Vierteljahrsschrift f. gerichtl. Med. N. F. XIX., H. 2.).

Kóros indulat-állapotok további esetei: (Öröklékenységi) terheltségnél: Irrenfreund 1870. 9. (Gyilkossági kisérlet a szeretőn). — Tarchini Bonfanti, Archiv. italian. 1867. nov. (Gyilkossági kisérlet). — Bouguet és Combes, Annal. méd. psych. 1866. márcz. (Az após meggyilkolása). — Henke, Zeitschr. 1829. 11. pótfüzet (testi sértés).

Agybántalmakban szenvedőknél és elgyengülteknél: Casper-Liman, 247. eset. (Hagymáz. Azóta Alkohol iránti türhetetlenség. Gyilkosság). — Löwenhardt, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. N. F. XIX. H. 2. (Agybántalom fejsérülés után. Gyermekölés). — Zippe, Wien. med. Wochenschrift 1878. 51. sz. (Napszúrás után felüdülő egyén. Emberölés).

Eskórban szenvedőknél: Bonfigli, Rivista sperimentale 1878. p. 470. (Gyilkosság). — Henke, Zeitschrift 1840. H. 2. (a környezet fenyegetése).

Hysteriában szenvedőknél: Buchner, Friedreich's Blätter 1867. H. 1. (őrjöngésszerű indulatrohamok).

Részeg egyéneknél és részegeseknél: Friedreich Centralarchiv. VI. H. 2. (emberölés). — Henke, Abhandl. II. p. 371. és 382. (hasonló eset). — Casper-Liman, 272. és 273. eset. — Bonnet, Annal. méd. psychol. 1879. (a mostoha leány megölése). — Delacour, u. o. 1877. május (a szülők tettleges bántalmazása). — Lorent, Zeitschrift f. Psych. 29. H. 6. (A bajtárs megölése). — Brierre, Annal. méd. psychol. 1876. július. (Emberölés. Több ember megsebzése). — Ettmüller, Vierteljahrsschrift für ger. Med. XVI., H. 2. (A feleség megölése).

FÜGGELÉK.

XII. FEJEZET.

Elmebetegeken elkövetett bűntettek és kihágások.

1. Akaratnélküli, öntudatlan, elmebeteg egyénekkel gyakorolt közösülés.

Irodalom: Tardieu, Étude méd. légale sur les attentats aux moeurs, 7. édit. 1878. p. 88. — Hofmann, Lehrbuch d. ger. Med. p. 166. — v. Krafft, Allg. deutsche Strafrechtsztg, 1877. 11. Friedreich's Blätter, 1873. H. 2.

Törvényes határozmányok: Német bünt. tk. 176. §. 2. Egészen 10 évre terjedő fegyházzal büntettetik az, a ki akaratnélküli vagy öntudatlan állapotban levő vagy elmebeteg nőszemélyt házasságonkívüli közösülésre felhasznál. Ha enyhítő körülmények vannak jelen, akkor legalább is 6 hónapig tartó fogsággal büntetendő. Csakis valamely inditványra következik nyomozás.

Osztr. btk. 127. §. Oly nőszemélylyel elkövetett házasságon kivüli közösülés, ki a tettes hozzájárulása nélkül védekezésképtelen vagy öntudatlan állapotban van, vagy a ki az életkornak 14. évét még túl nem haladta, erőszaknak tekintendő, és a 126. §. szerint (5—10 évi súlyos börtön) büntetendő.

128. §. A ki 14 éven alúl levő fiút vagy leányt vagy védekezés-képtelen avagy öntudatlan állapotban lévő személyt más módon, mint miképen az a 127. §-ban kijelöltetett, ösztöne kielégítésére, nemi tekintetben felhasznál, az oly esetben, ha ezen cselekmény nem képezi a 129. §-ban Lit. b. alatt kijelölt bűntettet (ter-

mészetellenes bujálkodás), az erőszak (Schändung) bűntettét követi el, és 1—5 évig, nagyon súlyosbító körülmények közt 10 évig, és ha a 126. §-ban említett következmények valamelyike bekövetkezik, egészen 20 évig terjedő fegyházzal büntetendő.

Osztr. bünt. törvény-javaslat 191. §. Egészen 5 évig terjedő fegyházzal vagy legalább 6 hónapig terjedő fogsággal büntetendő az, ki oly nőszemélyt, ki védekezés-képtelen vagy akaratnélküli állapotban van, házasságonkívüli közösülésre felhasznál.

A törvényhozás fajtalan tettek elkövetését oly személyeken, kik testi vagy szellemi működésök folytán akaratnélküliek, súlyos büntetéssel illeti, és egyenlővé teszi az erőszakkal, mely ellenállásképes egyénen elkövettetett, valamint egyéb fajtalan cselekményekkel.

Az osztrák törvényhozás a bűntett minősítésében a védekezésképtelenség és öntudatlanság általános követelésére szorítkozik, a német törvényhozó az akaratnélküliség, öntudatlanság és elmebetegség fogalmait hozza be.

Az „akaratlan“ megjelölés magában foglal oly eseteket, melyekben physikai kényszer (összekötözés, hüdéses állapot) által, úgyszintén oly eseteket is, melyekben psychikai zavar által (az elmebeteg akarata csak látszólagos akarat, Oppenhoff) fosztatik meg valamely nőszemély azon lehetőségtől, hogy a közösülés megengedése vagy megtagadása fölött határozzon. A német törvényhozás szerint, mely az elmebetegség fogalmát különösen kiemeli, az akaratnélküli állapot oly esetekre volna korlátolandó, melyekben az ellenállásnak physikai lehetetlensége forog fenn. Ausztriában ezen eseteket a „védekezés képtelenség“ fogalma alatt kellene egybefoglalni. Az „öntudatlan“ kifejezés az öntudat mulékony

megszünésének néhány eseteire illik. Ide számítandók különösen:

1. Az ájulás, tetszhalál, Sopor, stb.

2. Az álomittasság és az alvás.

Azon lehetőség, hogy ily állapotban levő nőszemélylyel, annak akarata ellen, közösülés gyakoroltassék, csakis oly feltétel alatt képzelhető, hogy valamely idegen az ágyba mászna és a feleség azon hiedelemben, hogy férje van nála, a közösülést megengedné. Minden egyéb körülmények közt a bűntettnek csupán megkisértése volna lehetséges.

Esetek: Casper-Liman, Hdb., biolog. rész, p. 706. (állítólag álomittasságban kiállott közösülés). — Wald, Ger. Med. II., p. 202. — Taylor, Med. jurisprud., p. 710. (hasonlagos esetek, az álomittas állapotnak elismerése).

3. Alvajárás (Somnambulismus) állapotai.

Esetek: Macario, Annal. méd. psych. 1847. — Jessen, Psychologie, p. 570. Friedreich's Blätter, V. p. 61. (Egy húsz éves, hyster. alvajáró, ideges állapotokban szenvedő leány, magnetikus álmában elárult bizonyos F. nevű egyént, hogy ez vele szerelmeskedett, térdeig megfogta; ő azután öntudatlanná vált és az ezen állapotban történtekről tudomása nincs. A vizsgálat erőszakos közösülés nyomait mutatta ki. F. látogatását az öntudatlan állapot időszakában tanúk bizonyították, és F. bevallá, hogy az öntudatlan leánynyal közösült).

4. Teljes részegség, mérgezési állapotok, lázas tévengés, ha az öntudat teljesen elenyészett, mely körülmény a tettre vonatkozó meglevő vagy hiányzó emlékezésből puhatolható ki.

5. Eskóros álomkór, mámoros állapotok, az öntudat átmenő megszünése hysteroepileptikus és hysterikus

egyéneknél. Az utóbbiaknál a rohamokon is kívül mutatkozó s a nemzőrészek s külbőr érzeteg idegei területén néha fennálló érzetlenség megkönnyíti a bűntett elkövetését.

Erőszak elkövetésének esete hystero-epil. öntudatlansági állapotban. l. Casper-Liman, 67. eset.

Nehezebb az elmebetegség fogalmának megállapítása a szóban forgó bűntettekkel szemben. A törvényhozó ezen fogalmat nem határozta meg; ép oly kevéssé képes ezt kielégítő módon a tudomány meghatározni. A német törvényhozás (51. §.) szellemében psychikai okokból származó akarat-szünet állapotai forognak fenn, oly állapotok, melyekben (176. §.) valamely nőszemély *psychikai* mozzanatok által képtelenné válik, a vele elkövetett cselekmény (közösülés) jelentőségét és annak következményeit áttekinteni, és ennek alapján annak megengedése vagy megtagadása fölött dönteni.

Ausztriában ily esetek részint a védekezésképtelenség, részint az öntudatlanság rovatába soroztatnak.

Az ide vonatkozó esetek — mint a gyakorlat mutatja — csaknem kizárólagosan gyöngeelméjű és bárgyu egyénekre vonatkoznak, kiknél a psychikai gyöngeség többnyire világrahozott baj.

Noha szorosan tudományos tekintetben ezen állapotok nem tartoznak az elmebetegség fogalmához, úgy jogilag a szóban forgó bűntettekkel szemben mégis elmebetegségeknek tekintendők. A bűntett elkövetése csakis mint dolosus lehetséges. A dolus kimutatása nehéz lehet, kivéve ha oly esetről volna szó, melynél az elmebántalom általánosan ismeretes volt, az illető előtt szintén ismeretes volt vagy világos jelek által szükségképen azonnal elárulta magát. Vannak

továbbá oly elmezavar-állapotok (kezdődő mania, nymphomania, hyster. elmezavar, nemi téboly), melyekben a beteg nő, kóros indokok alapján, maga keresi a nemi élvezetet, férfiak iránt kihívóan viseltetik s azokat érzékileg izgatja. Ily esetekben a dolus kimutatása daczára enyhítő körülmények volnának elfogadandók.

Minthogy a német büntető törvénykönyv szerint a bűntett csakis ebbeli indítvány alapján nyomoztatik, tehát ily esetekben a nagykorú nőszemély előbb kiskorúságba volna visszahelyezendő, hogy azután gyámja vádat nyújthasson be.

115. észlelet. *Közösülés bárgyu nővel.* 1872. pünkösd hétfőjén estve J. rosszhírű és gyujtogatás miatt már fegyházzal büntetett J. B.-nek 26 éves, elismert gyöngeelméjű leányával közösült. A leány atyja vádat emelt. J. a kihallgatás alkalmával következőket adá elő:

Én délutántól kezdve Ch.-val a tánczteremben voltam. Ő jelt adott nekem ujjaival, integetett, és kiment a tánczteremből. Én követtem és a korcsma ajtaja mögött találtam őt, mézeskalácsot vettem neki és az utczán egészen az iskoláig mentem vele. Ott bementünk a kertbe. Itt azután önként felemelte szoknyáit és lefeküdt a földre. Én reá feküdtem és a nemzőrészek egyesülése megtörtént volt, midőn atyja tanúkkal megjelent. Verést kaptam és megszöktem abbeli félelmemben, hogy meg találnak szégyeníteni. Ch. kissé lassú gondolkodású, de nem oly buta, mint a milyennek tartják. Van elég esze, és különösen nemi ösztöneit szereti kielégíttetni. Nyiltan kijelentem, hogy már az előtt is többször közösültem vele. Egyáltalán nem akaratnélküli személy, a kivel minden férfi azt tehetné, a mit akar.

Az államügyészség indítványozza annak vizsgálatát,

vajjon Ch. akaratnélkülinek, vagy elmebetegnek tekintendő-e? A szakértői vélemény Ch.-t mint kis termetű, gyönge, és négyszögű koponyával, alacsony homlokkal, rendesnél kisebb, eltorzult kezekkel és lábakkal, túlságos rövid fülekkel ellátott egyént jellemzi. A szűzhártya meg van rongálva. Ch. gyönge érzékműködéssel bír. Szellemi képessége születésétől fogva oly gyönge volt, hogy 7 éves korában iskolába járván, sem írni, sem számolni, hanem csupán betűzni tanult meg. Házi és női munkákat sem volt képes megtanulni. Magaviselete félénk, gyermekes. A törvényszéki orvos elől mindig elbujni igyekszik.

A szakértői vélemény ismételve gyakorolt közösülést, testi szellemi kifejlődést gyermeki fokig állapított meg. Elmegyöngeség és akaratnélküliség vétetett fel.

Lényegileg máskép mutatkozott a dolog Ch.-nél a tanúknak kihallgatása által, melyből a Ch.-vel végzett vádolt cselekménynek legalább tudata derült ki.

Ch. azt állitá, hogy J. őt magával húzogatta, hogy ő J.-nek azt mondá, hogy nem szabad vele mennie, ne bántsa, mert különben atyja megszidja és megveri. Elmondta a történteket minden részlettel, csakhogy azon különbséggel, hogy ő magát, mint kényszerített egyént tüntette fel; tagadja, hogy már az előtt is közösült volna.

A tanúvallomásokból valószínűséggel kiderül, hogy ő volt az, a ki J. után futkosott, és pedig kölcsönös megállapodás alapján. Ravaszúl követte J.-t, hogy a gyanút magáról elhárítsa, és útközben eltagadta azt.

Az államügyészség kétségbe vonta, hogy Ch. valóban oly gyönge elméjű és akaratban hiányos, mint a milyennek a vélemény jelezte, és annak kipuhatolását kivánta, hogy a községben mindenütt bárgyúnak tarta-

tik-e. A csendőrség századosa ezt állítja ugyan, azonban nem mondhatja Ch.-t akaratnélkülinek. A törvényszéki orvos újabb véleménye Ch.-t középfokban gyönge elméjűnek mondja, megengedi, hogy itt látszólagos akaratnyilvánulások fordúlnak elő, de hangsúlyozza, hogy az ösztöni élet túlnyomó és az akarat helyét pótolja, hogy azonban mindenesetre a bárgyú is képes ezen hatalmas ösztön kielégítését gyorsan múlékony akarati cselekvény által eszközölni. Ch. középfokban gyönge elméjű, és hasonló fokban akaratgyönge személynek tekintendő.

A felülvélemény a világrahozott psychikai gyöngeségi állapotok egyéni fokozatait hangsúlyozza. A fennforgó esetben figyelmeztet a testi kifejlődésre, mely gyermeki fokon való megállapodást mutat. Ezen alkat a mutatkozó számos eltérés által a Cretin alkathoz közeledik. Psychikai tekintetben is a szellemi gyöngeség bizonyos foka állapítható meg, azonban a cselekvény előtt, alatt és után tanusított magaviselete bizonyítja, hogy az nagyfokú nem lehet. Ch.-nek egész magaviselete óvatosságot és ravaszságot árul el. Nemkülönben a jegyzőkönyvbe iktatott vallomása is az eset teljes felfogását és abbeli törekvését mutatja, hogy bűnét palástolja. A felülvélemény kisebbfokú elmegyöngeséget vesz fel, mely állapot kétségtelenül akaratgyöngeséget tételez fel, főleg ily hatalmas ösztönnel szemben, mint a milyen a nemi ösztön, de semmiesetre sem tételez fel teljes akarathiányt. A törvényes eljárás megszüntettetett. (Saját észlelet).

Hasonló esetek: Zeitschrift für Staatsarzneikunde 1847. p. 309. — Heusser, Ann. d. Justizpflege in Kurhessen, 1856. p. 340. Vierteljahrsschrift für ger. Med. N. F. XII. p. 349. — Kierski, u. o. XI., 1869. (Közö-

sűlés eskóros-buta személylyel). — Bernay, u. o. XI., 1869. (Butaság. Az akarathiányra vonatkozó kérdés nemleges eldöntése). — Kornfeld, Irrenfreund, 1878. Nr. 12. (Eskóros bárgyú asszony. Közösűlés. Fölmentés). Friedreich's Blätter, 1880. p. 334. (Butaság. Elítélés). — Casper-Liman, 77. és 78. eset.

116. észlelet. *Nőszemély kétes szellemi állapota a vele gyakorolt közösűlés idején.* 1878. április 6-án az államügyésznél jelentetett, hogy a 23 éves hajadon Eufemia, ki gyakran elmezavart és anyjának márczius 28-án bekövetkezett halála óta ismét megbetegedett, április 5-én estve N. és D. legények által egy istállóba csalatott és rajta erőszak követtetett el. A törvényszéki orvosok Eufemiánál csak nemi izgatottsággal párosult hysteria tüneteit találták, mely állapot az öntudatot és akaratelhatározást nem szünteti meg. Az államügyészség a gráczi orvosi kar véleményét kérte ki.

A szabatos vizsgálatokból kiderült, hogy Eufemia a fanosodás szakában, állítólag megijedés után körülbelűl 10 napig tartó őrjöngési rohamot kapott, mely azóta szabványosan, rendesen havi vérzés alkalmával ismétlődött és mindinkább a nymphomania klasszikai kórképét nyerte. A törvényszék által kitűzött első kérdésre tehát akkép kelle felelni, hogy Eufemia nem hysteria, hanem időszaki őrjöngés rohamainak van alávetve. A második kérdésre kijelentetett, hogy ily állapotban a személy öntudata nem szűnik ugyan meg, hogy azonban azon képességet, melynél fogva cselekményeinek erkölcsi jogi jelentőségét felismerni, meggondolni és annak elkövetését vagy abbanhagyását, megengedését vagy megtagadását a czélszerűség vagy erkölcsiség indokából szabadon határozhatná el, teljesen elvesztette.

A harmadik kérdés, hogy vajjon Eufemia a rajta elkövetett erőszak estéjén oly kóros elmebeli állapotban volt-e, hogy az osztrák büntető törvénykönyv 127. §-a értelmében öntudatlannak tekinthető-e, a következő értelemben döntetett el.

Mint az ügyiratokból kiderül, Eufemia márczius 28-dika óta kétségtelenül ismét nymphomanikus volt. Ilyen volt ő, mint ez a tanúvallomásokból kiderül, akkor is, midőn a legényekkel az istállóban eltünt és még néhány nappal később is. Eufemia közbeeső egészséges időközökben elbeszélte, hogy mily módon izgatták a legények, és hogy N.-nek egy házassági igéret folytán odaengedte magát. N. beismeri, hogy Eufemián már több nap óta észrevette, hogy az ismét elmebeteg, de tagadja, hogy azzal közösült volna. A közösülés nyomai után szükséges vizsgálat kellő időben, fájdalom, elmulasztatott. Azon lehetőség, hogy Eufemia a kérdéses közösülés idejében dühöngési állapotának alábbhagyási szakában volt, nem zárható ki, de bizonyos, hogy Eufemia ily esetben is kórosan fokozott nemi ösztönének kényszerítő befolyása alatt állott, és öntudatában annyira zavarva volt kóros folyamatok által, hogy a vele gyakorolt közösülés következményeiről és erkölcsi jelentőségéről tudata nem volt, és erkölcsiség és czélszerűség okából ama cselekmény megengedése vagy megtagadása tekintetében nem határozhatott, tehát akaratára nézve nem szabad akaratúnak volt tekinthető. Figyelemreméltó azon körülmény, hogy ily betegek, mint Eufemia, kórosan érzéki mozdulataik által a férfiakat érzékileg izgatják, azokat gyakran egyenesen kihívják nemi cselekvényekre, végre nem ritkán összetévesztik óhajtásaikat és eszméiket a valósággal, és a környezetökhez tartozó férfiakat

meg nem történt nemi cselekvények elkövetésével vádolják, és ezen okból ily esetekben a tárgyilagos tényállás megállapítása kiváló fontossággal bír. (Saját észlelet. l. Irrenfreund 1878. Nro. 12.).

2. Védekezésképtelen, akaratnélküli vagy öntudatlan állapotba helyezés után gyakorolt közösülés.

Törvényes határozatok: Német btk. 177. §. Fegyházzal büntettetik az, a ki erőszakkal vagy életre és egészségre nézve veszélyes fenyegetéssel valamely nőszemélyt házasságon kívüli közösülésre kényszerít, vagy a ki valamely nőszemélyt házasságon kívüli közösülésre felhasznál, miután azt e czélra akaratnélküli vagy öntudatlan állapotba helyezte.

Osztr. btk. 125. §. A ki valamely nőszemélyt veszélyes fenyegetés, valóságos erőszakoskodás vagy érzékeinek álnok elkábítása által képtelenné tesz arra, hogy ellenállást fejtsen ki, és azt ily állapotban házasságon kívüli közösülésre felhasználja, az erőszakosság büntettét követi el.

Osztr. bt.-javaslat 192. §. Erőszaktétel miatt egészen 15 évig tartó fegyházzal vagy egy évnél nem kevesebb fogsággal büntettetik, a ki erőszakkal vagy életre és egészségre nézve veszélyes fenyegetéssel valamely nőszemélyt a házasságon kívüli közösülésre kényszerít, vagy a ki valamely nőszemélyt házasságon kívüli közösülésre használ fel, miután azt védekezésképtelen és akaratnélküli állapotba helyezte.

A törvény a bűntett tényálladéka gyanánt a védekezésképtelen, akaratnélküli vagy öntudatlan állapotba helyezést követeli. Azon számos esetektől, melyekben

nyers erőszak, mint akár kötözés, akár többek közreműködése, akár ütés, fojtogatás stb. által az áldozatot védekezésképtelenné teszi, e helyütt eltekinthetünk. Fontosabbak az akaratnélküliség, illetőleg. öntudatlanságnak állapotai, a hol ravasz, finomított eszközök (bódító szerek, aether, chloroform, chloralhydrat, erős bor, stb.) által, vagy különösen hajlamosított egyéneknél (többnyire hysterikusoknál) úgynevezett magnetismus, hypnotismus stb. által az akaratnélküliség- és öntudatlanságnak ideiglenes állapota idéztetett elő.

Itt főleg az öntudatlanságnak megállapítása forog fenn a cselekmény idejében. Ez nagy nehézséggel lehet összekötve. Csakis a concret eset méltányolható minden mellék körülményeivel, tényálladékával, pharmacodynamikus és lélektani tekintetben. Hogy a fentebb elsorolt szerek által teljes öntudatlansági állapotok létrejöhetnek, az eléggé ismeretes. Gyakran azonban szégyenérzetből és egyéb okokból teljes öntudatlanságot állítanak az illetők, a nélkül, hogy az jelen lett volna. Ez különösen alkohol-kicsapongásokra nézve érvényes, melyek csak részegségi állapotot idéztek elő, a hol azután a nemi izgatottság megtette a többit és az illető eset a vis grata terére tartozott. A megtörtént nemi közösülés bizonyítékán kívül a *tökéletes* öntudatlanság bizonyítéka szükséges az illető időre nézve, hogy a bűntett megállapítható legyen.

Döntő lesz ezen irányban az ezen állapotra vonatkozó emlékezés kipuhatolása, annak időbeli megállapítása és tartama tekintetében. Azon egyén, a ki tényleg öntudatlan volt, csak helyi kellemetlenségek vagy esetleg terhesség által juthat a közösülés tudomására. Több irányban eszközölt kikérdezés, az illető magatartásának

kipuhatolása által az esemény idején és után, az illető öntudatának állapota a kérdéses időre nézve ki lesz puhatolható. Valódi öntudatlanság a törvény értelmében, az erőszak idejére emlékezéssel és ezen emlékezés megtartásával össze nem férhet.

Legnagyobb fontossággal bír azonban a valóban eszközölt közösülés megállapítása.

Vannak nemileg izgékony, ideges asszonyok, kiknél chloroform és hasonló anyagok közösülési érzékcsalódásokat idéznek elő.

Esetek: Mittermaier, Archiv d. Criminalr. 1855. p. 293. és 1856. p. 142. és Winslow, Psychol. Journal 1855. p. 589. (egy chloroformmal kezelt nőnek hamis vádja az orvos ellen, hogy az vele öntudatlan állapotban közösült). — Továbbá Kidd, Edinb. med. Journal 1870. (hüvelytükörrel vizsgált, elájult és szaglaló szer által magához tért leány hamisan vádolja az orvost, hogy ez chloroformmal kezelte és közösült vele).

117. észlelet. *Állítólagos erőszakos szűzességrablás akaratnélküli (öntudatlan) részegség okozta állapotban.* A 18 éves L. (illetőleg annak rokonai) két legényt azzal vádolt, hogy miután őt azok két pohár pálinkával leré-szegítették, és miután két tánczhelyiségben tánczolt volt, közel lakása ajtajához lefektették és vele közösültek, mi alatt ő állítólag teljesen öntudatlan állapotban volt. A vádlottak tagadják, hogy vele közösültek volna. A szűzességtől megfosztás azonban a nemzőrészek állapota és a vádló ingén talált vér- és ondófoltok által meg lett állapítva.

Vádló kijelenti, hogy mig teljes tudattal bírt mindarról, a mi körülötte és vele történik, egyszersmind az ájulás és azon öntudat érzetével bírt, hogy minden ural-

mat maga fölött elvesztett. A vádlottak ily állapotban a lépcsőre tették, lábait szétfeszitették, szoknyáit melle fölött összehajtották és vele közösültek, mely alkalommal nagy fájdalmakat szenvedett. Meglehetős hosszú ideig tartó szünet után egy másik egyén feküdt reá és ez 4—5-ször ismétlődött. Noha egy perczig sem vesztette el öntudatát, még sem volt képes kiáltani vagy csak megmozdulni. A tanuvallomásokból kiderül, hogy hazamenet és az esemény után ittas volt ugyan, tántorgott, hányt, de teljes öntudatnál volt, értelmesen beszélt és csaknem segítség nélkül ment haza, azonkívül abbeli félelmét is kifejezte, hogy otthon verést fog kapni.

A szakértői vélemény kimutatja, hogy itt nem volt jelen öntudatlanságot föltételező részegség, illetőleg öntudatlanság; vádló bizonyára képes volt kiáltozni és megmozdulni, hacsak akart volna, hanem hogy a közösülést megengedte, és utólagosan csakis szüleitől való félelmében hazudta azt, hogy öntudatlan állapotban erőszakot követtek el rajta. (Casper, Klin. Novellen, 17. eset).

118. észlelet. *Erőszak elkövetése hypnoticus álomban.* Április vége felé B. asszony Rouen-ben, 20 éves leánya kiséretében oly tartalmú vádat nyujtott be, hogy Levy fogorvos leányát megbecstelenitette. Ezen büntett fogorvosi ülések alkalmával, a leány tudta nélkül és az anya jelenlétében követtetett volna el! Csakis Levy saját vallomása által jutott a gaztett a leánynak és az utóbbi által anyjának tudomására. Ezen vallomást Levy a törvényszék előtt is ismételte.

Levy 33. eves, szép, derék alak; noha nős, mégis másutt is keres nemi kielégitést. B.-ék apró, nem sokat mutató nőszemélyek; hirök kifogástalan.

1878. április 25-én B. asszony először jelent meg

fogfájós leányával a fogorvosnál, kihez nagy bizalmuk volt. Levy a legsajátságosabb kérdéseket intézte az anyához leánya egészségi és életviszonyaira nézve, és követelte, hogy vizsgálat által biztos tudomást kell szereznie arról, vajjon még szűz-e. Némi ellenkezés után az ostoba nők e követelménynek engedtek. Levy azon következtetéshez jutott, hogy a vér-szegény leánynál kezelés szükséges, mely által a véráramlás a medenczeszervek felé előmozdíttatik. Az asszonyok hitelt adtak neki. Levy dolgozó szobája 7 méter hosszú volt. B. asszony akkép helyeztetett el, hogy a hosszú szobának inkább hátterében volt és csaknem háttal ült leányához. Ez utóbbi csaknem vízszintesen feküdt a műtőszéken, és Levy meghagyta volt neki, hogy ajkait az orrlikakon tartsa. Levy lábai közt állott. Már néhány percz után érezte a leány, hogy öntudatát elveszti. Hogy azután mi történt, azt nem tudja. A következő napon az ülés ugyanily körülmények közt ismételtetett.

A 3. napon az ülés tovább tartott. B. asszony észrevette, hogy Levy valamit szagoltat leányával, mire az mélyen sóhajtott. Midőn B. asszony leánya után akart nézni, Levy őt néhány megnyugtató szóval visszatartotta. Mindjárt ezután Levy egy asztalkendőt vett elő, azzal valamit feltörült, és azután a szögletbe dobta. A leány lassankint magához tért, a nemzőrészekben jelentkező égetésről és fájdalomról panaszkodott. Levy saját vallomása szerint még több ülés alkalmával gyakorolta a közösülést a leánynyal, de azt állítja, hogy a leány odaengedte magát, hogy nem volt öntudatlan, a mit B. határozottan tagadott. E körül forgott természetesen az egész bizonyítási eljárás.

Vajjon B. öntudatlansága talán érzéstelenítő szer

(chloroform, aether, kéj-gáz) által idéztetett-e elő? B. nem vett észre semmit, és ezen lehetőséget a többi körülmények alapján biztossággal ki lehetett zárni.

Vagy talán u. n. hypnotismus által okozott kóros álom-állapotban volt, mely az öntudatot és ezzel minden érzést megszüntetett?

B. idegkóros, vérszegény, korlátolt szellemű leány, ki könnyen elalszik, és sokat alszik. A terhesség 5. havában van, a hysteriának kétségtelen jeleit mutatja. Analgetikus, de nem érzéstelen (anaesth.), izomérzete, hallása, látásképessége ép. Az újjal eszközölt hüvelyvizsgálat fájdalmat okoz. Ha szemhéjait újjunkkal lenyomjuk, akkor a szemtekék azonnal rángási rezgésbe, azután kancsalításba (Strabimus convergens) jutnak, feje hátra hajlik, végtagjai ellankadnak és egy percz után mély álom-állapotba merül (tágult látákkal), melyből hirtelen ismét magához tér. B. tehát könnyen helyezhető hypnoticus álomba; azon viszonyok, melyek közt az ülések alkalmával volt, elősegítik az ily állapot bekövetkezését. Hogy vajjon az illető alkalmakkal valóban hypnoticus volt-e, az tudományosan biztossággal nem állapítható meg.

Levy vallomása és más gyanúokok arra bírták az esküdteket, hogy Levyt bűnösnek mondták és 10 évre elítélték.

B. a 7. hónap után holt gyermeket szült, melynek kora amaz „ülések" idejének megfelelt, (Brouardel, Ann. d' hygiéne publ. 1879. január).

További esetek: Ütés vagy fojtogatás által okozott öntudatlanság, l. Reinhard, Casper Vierteljahrsschrift 1854. H. 2. és Buchner, Lehrbuch d. ger. med. 2. Aufl. p. 197. Chloroform által: Winkler, Vierteljahrsschrift

für ger. Med. N. F. XXIII. július. Annal. d' hygiéne 1874. január. — Tourdes, Gaz. hebdomad. 1866. — Schuhmacher, Wien. med. Wochenschrift 1854. — Hypnotismus által: Tardieu, i. m. Teherbe-ejtés magnet. öntudatlan állapotban.

XIII. FEJEZET.

Hamis vádak elmebetegek részéről.

Irodalom: v. Krafft, Vierteljahrsschrift für ger. Med. N. F. XIX. H. 2. 1873.

1. Önvádolás.

A modern büntetőjognak bölcs elvét képezi az, hogy a vallomásra a bizonyítási eljárásnál nem sokat ad, és csak akkor gondol büntetésre, ha a tény és annak elkövetése be van bizonyítva. Ezen óvatosság részben azon tapasztalatból ered, hogy elmezavart egyének nem ritkán képzelt bűnökkel vádolják önmagokat, melyek soha sem követtettek el, vagy pedig valóban elkövetett bűnöket felkapkodnak és önmagokat mint tetteseket bevádolják. Csaknem kivétel nélkül búskomor egyének azok, kik az önlealázás indulatából vagy életuntságból, lealázó büntetések vagy a vérpadon kiállandó halál után vágyódva, vagy képzelet és érzékcsalódás folytán hamisan, bűntettesek gyanánt, törvény előtt önmagokat bevádolják. A modern büntető perrendtartás gondossága folytán az elmebetegeknek ily önvádolásai kevesbbé büntetőjogi gyakorlati, mint inkább lélektani érdekűek. Hajdan, midőn a vallomás teljes bizonyítékot képviselt, ebben komoly veszély rejlett az igazságszolgáltatás biztosságára nézve, és nem szenved kétséget, hogy a boszorkányperek idejében számos búskomor és hysterodaemo-

nomanikus beteg lett az őrült árulkodás áldozatáva. Mainap ellenben a legtöbb állam büntető perrendtartása az önvádolás szokatlanságát teljesen méltatva, elrendeli, hogy oly egyéneknél, kik önmagok jelentik fel magokat mint bűntetteseket, a bíró gondosan figyeljen azoknak szellemi és kedélyállapotára.

Ép oly kevéssé tulajdonítható valamely jelentőség a tévengő vádlott önvádjainak, mert tudjuk, hogy a tévengés tartalma gyakran a betegség kitörését megelőző események által tételeztetik fel, és érthető, hogy ezen tapasztalatnak megfelelőleg valamely vádlott a vád értelmében téveng.

119. észlelet. *Hagymázban megbetegedett vádlott a vád értelmében téveng.* Egy közjegyzői írnok azzal vádoltatva, hogy gazdájától 1700 franknyi összeget sikkasztott el, ezt állhatatosan tagadja. A vizsgálat tartama alatt hagymázban megbetegedik. Tévengése alkalmával gyakran így kiált fel: „Tolvaj, loptam — loptam — bankjegyeket — 1700 — börtönben — Guillotine — megbecstelenítve — ide a bíróval — fogjátok a tolvajt — tolvaj vagyok — fogjatok el.“ Föllábbadva nem emlékezett tévengéseire, és megmaradt azon állítása mellett, hogy ártatlan. A bíró azt vélvén, hogy a tévengés alkalmával mondottakat nem szabad mellőznie, a szakértők elé azon kérdést terjesztette, hogy typhus deliriumban tett kijelentések törvényes jelentőséggel bírhatnak-e, mire ezek természetesen tagadólag válaszoltak. Minthogy további bizonyítékok nem voltak kideríthetők, vádlott felmentetett. (Legrand, La folie devant les tribunaux p. 586.).

120. észlelet. *Hasonló eset.* W. azzal vádoltatik, hogy egy erdészt agyonlőtt, valószínűleg azon pillanatban, midőn ez vele tényállást vett fel. Elfogatása után

néhány hétttel elmebeg lett (érzékcsalódások, kiontott vérről, vérpadról beszél, hallja a csendőröket közeledni, kik el akarják fogni). Ismételve felkiált: „lőttem, bevallom, most hagyjatok békében.“ Ismét felgyógyulva ártatlannak vallja magát. Dagonet adott róla véleményt, és kimutatá, hogy elmebetegek vallomásai jogilag nem bírhatnak értékkel. Minthogy további bizonyítékok nem hozathattak fel, tehát W. felmentetett. (U. o. p. 585.).

121. észlelet. *Egy elmebeteg hamis önvádolása.* Egy fiatal asszony törvényszék elé járul, és minden részlettel és valószínű adatokkal elbeszéli, hogy 7 éves, angolkóros gyermekét rossz bánásmódja által megölte. Kijelenti, hogy természetellenes anya. Kiderül, hogy a gyermek gerinczagybántalomban szenvedett és hirtelen meghalt, midőn a szülők távol voltak, továbbá, hogy anyja megható gondossággal ápolta, és hogy annak elvesztése, valamint azon tudat folytán, hogy gyermeke halála óráján távol volt, kedélybeteg lett és hamisan annak megölésével vádolta magát. (Morel, Gaz. hebdomad. 1863.).

Hasonló esetek: Diez, Selbstmord, p. 325. — Brierre, Ann. méd. psychol. 1851. p. 649. Zeitschrift d. Ges. d. Aerzte Wiens 1859. Nro. 35., 36. (Egy asszony azzal vádolja önmagát, hogy egy általa világrahozott fiúgyermeket vízbe dobott. Kiderült azután, hogy soha sem szült és hogy elmebeteg volt). Zeitschrift für Staatsarzneikunde. 1850. p. 313. (Egy foglalkozásnélküli búskomor nőszemély hamis önvádolása oly értelemben, hogy tudomása volt egy állítólagos gyilkosságról, és pedig azon czélból, hogy a fegyházba kerüljön). Deutsche Klinik 1862. Nro 9., 10. — Torlani, L' isterismo 1869. 15. eset. (Egy hyster. elmebetegnek hamis önvádolása, hogy gyermekét megölte. A vizsgálat kideríté hogy még

szűz volt). — Legrand du Saulle, La folie, p. 577. és 581. (Az első esetben egy életunt elmebeteg felhasználja az alkalmat, a midőn egy gyilkosság miatt elitélt, bűnös kivégzendő volt, hogy ez utóbbi helyett önmagát a gyilkossággal vádolja és ily módon a halálba menjen). — Schuhmacher, Friedreich's Blätter 1873. H. 4. (Egy nőszemély hamisan gyermekgyilkossággal vádolja magát. Hysteria, előbb búskomorság). — Maschka, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. 1869. H. 2. (Búskomorság szellemi gyöngeségnél. Hamis önvádolás oly értelemben, hogy nőtestvérét 7 év előtt vízbe fulasztotta. l. a Gazdag állítólagos gyilkosának esetét.

2. Mások bevádolása.

Sokkal gyakoriabbak és a törvényszékre fontosabbak azon esetek, melyekben látszólag egészséges, tényleg azonban elmebeteg egyének kóros indulatok, érzékcsalódások és téveszmék alapján hamis vádakkal lépnek fel mások ellen. Legnagyobb számmal szerepelnek e tekintetben oly kóros állapotok, melyeknél a külsőlegi meggondoltság és a logikai okoskodás fennáll ugyan, mindazonáltal a külvilághoz való vonatkozások kórosan megmásítvák és ellenségesekké váltak.

A hyster. elmezavart tárgyaló fejezetben megemlékeztünk azon alaptalan, rossz indulatú árulkodásokról, melyeknek a betegek környezete ez utóbbiak részéről akár kóros képzelődés, akár rosszakarat vagy feltünési vágy folytán ki van téve. A hazudozási és fondorkodási hajlam a hyster. elmebetegeknél azok kórképének egyik jellemvonását képezi. Különös jelentőséggel bír itt a környezetbeli férfiakra, gyakran orvosokra vonatkozó vád, melyszerint ezek a betegen nemi visszaélést követtek volna

el. Hogy itt az igazságszolgáltatás terén hibás elitélések lehetségesek, azt az évtizedek előtt Francziaországban lefolyt La Ronciére-féle per mutatja, mely egy tiszteletreméltó orvos elitélésével végződött, ki hysteropathikus, nemileg kóros izgatottságú nőbetege által azzal vádoltatott, hogy vele közösült.

További esetek: l. Morel, Traité de malad. ment. p. 787. — Brierre, La folie raisonnante, 1867. p. 51.

A hamis feljelentések nagy száma oly betegek részéről kerül ki, kik üldözési tébolyban szenvednek. Minthogy a beteg meggondoltsággal beszél, vádja (mérgezési téboly, házassági hűtlenségi téboly folytán) pedig a képzelgést közvetlenül nem árulja el, hanem általa a valószínűség színezetét nyeri, ennek folytán nem ritkán megtörténik, hogy hosszadalmas vizsgálat tartatik, mely legjobb esetben a vádolt ártatlanságának kiderítésével és a vádló tébolyának kijelentésével végződik. A mint ily betegek életök fenyegetésére vonatkozó vádakkal lépnek fel, hasonlóan becsületsértési vádakkal is alkalmatlankodnak a törvényszék előtt, midőn érzékcsalódások alapján sértő szavakat hallottak másoktól, vagy pedig házassági válóperekkel állnak elő nemi üldözési és hűtlenségi tébolyuk folytán.

A feljelentők legnagyobb részét képezik végre az elmebeteg panaszosok és perpatvarkodók. Sajnos, hogy a törvényszék többnyire csak évek lefolyása után veszi észre, hogy elmebeteggel van dolga, kit tébolydában kell ártalmatlanná tenni.

E közben a beteg alkalmatlankodik a törvényszékeknél és ezek által eredménytelenül rendre utasittatik. Hiszen némely államban még büntetést is szabtak ily jogtalan perlekedésre, mely 100 eset közt 99-szer kóros

természetű, a helyett, hogy a büntető perrendtartásban a bírót arra figyelmeztették volna, hogy ily perpatvarkodást az elmebetegség gyanús jelének tekintsen és a perlekedőt orvostörvényszéki vizsgálatnak vettesse alá.

Elmebetegeknek nem ritkán előforduló vádja a tébolydából történt kibocsáttatásuk vagy megszökésök után szabadságuktól való állítólag jogtalan megfosztatások az intézet által. Éhenkórász ügyvédek és botrányt kereső hirlapírók szívesen foglalkoznak azután a pikáns esettel s abból cause célébre-t csinálnak. Ha meggondoljuk, hogy a legkevesebb elmebeteg bír öntudattal betegségéről, akkor csak azon kell csodálkoznunk, hogy ily árulkodások nem gyakrabban fordulnak elő. Természetesen csak oly betegeknek van kilátásuk vádjaikkal a nem-orvosnál érvényre jutni, kik időnkint egészen értelmesen beszélnek, s így a betegség azon kórképének, melyet a nem-orvos szinházból, vagy regényből ismer, nem felelnek meg. Mint a tapasztalat mutatja, csaknem mindig az u. n. moral insanity, folie raisonnante esetei, s általában oly állapotok forognak fenn, melyek túlnyomólag kóros érzésből származó zavart cselekményekben nyilvánulnak (hiányzó rögeszmék és érzékcsalódások és meglehetősen megtartott értelmiség mellett); néha azonban valódi téboly esetei vannak jelen, melyek jellegzetesen mutatják, hogy az elmebeteg mily módon járhat el a nem-orvossal szemben, míg az utóbbi a betegséget észreveszi.

A hazai és külföldi elmegyógyászok becsületére kijelenthető, hogy a mennyire a tudomány évkönyvei terjednek, még minden előfordult esetben az árulkodás, mint alaptalan mutattatott ki, és valóságos elmebetegség jelenléte bizonyittatott be.

Azonban eltekintve az elmegyógyászok becsületességétől, az elmebetegségekre vonatkozó gondos törvényhozás tökéletes óvadékot nyújt ily rút bűn ellen, melynek létrejövetele — félős kedélyek kedvéért mondjuk — mainap még kevesbbé van kilátásban, mint az élveeltemettetés.

Ujabb korbeli idetartozó ismeretes esetek a Koch-Jessen-féle eset; az anya a tébolydában (Gabe-féle per). 34. eset Casper, Klin. Novellen (Ulrike v. Reinikendorf); Sagrera-féle per (Annal. méd. psychol. 1865. szeptemb.) L. azonkívül Annal. méd. psychol. 1865. május, nov., 1870. január. Allgem. Zeitschrift f. Psychiatrie, 1870. H. 4. és 5. Brierre, La folie raisonnante p. 57. Ugyanaz Annal. méd. psychol. 1873. julius (Saudon-féle ügy). Archivio italiano, 1871. május (egy épelméjű egyén jogellenes elzáratásának hamis felvétele, egy orvos igazságtalan elitélése). Kornfeld, Archiv f. Psychiatrie V. H. 1. Annal. méd. psychol. 1879. nov. Walter, Irrenfreund 1879. Nr. 7.

XIV. FEJEZET.

Elmebetegségbe-helyezés.

Irodalom: v. Krafft, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. N. F. XXI. H. 1. 1874. — Behrend, u. o. N. F. VII. H. 1. 1867.

Törvényes határozmányok: Német btk. 224. §. Ha a testi sértésnek oly következménye van, hogy a sérült a testnek valamely fontos tagját, látóképességét egyik vagy mindkét szemén, halló-, beszélő- vagy nemzőképességét elveszti, vagy jelentékenyen és tartósan eltorzíttatik, vagy sínlődésbe, elmebetegségbe esik, hüdötté válik, ezen esetben egészen 5 évig terjedhető fegyház, vagy egy hónapnál nem kevesebb ideig tartó fogság ítélendő.

Osztr. btk. 152. §. A ki valamely ember irányában, noha nem gyilkossági szándékkal, de mégis más ellenséges szándékkal oly módon jár el, hogy ebből legalább is 20 napig tartó egészségzavar vagy foglalkozásképtelenség, elmezavar vagy pedig súlyos sérülés következett be, az a súlyos testi sértés büntettét követi el.

156. §. Ha a büntett a sérültre nézve *a)* mindenkori sínlődést, gyógyíthatatlan betegséget vagy elmezavart (a helyreállítás valószínűsége nélkül), vagy *b)* a sérültnek folytonos hivatásképtelenségét vonta maga után, akkor 5—10 év közti súlyos börtönbüntetés ítélendő.

126. §. Az erőszaktétel büntetése 5—10 évig terjedő súlyos börtön. Ha az erőszaktétel az erőszakot szenvedő egészségére vagy életére nézve súlyos hátránynyal járt, akkor a büntetés 10 és 20 év közti tartamra hosszabbítandó meg.

Osztr. bünt. törv. javasl. 234. §. A ki valakit testileg vagy egészsége tekintetében megsért vagy bántalmaz, 6 hónapig terjedő fogházra vagy 500 frtig terjedő pénzösszeggel büntettetik.

236. §. Ha a bántalmazás oly következményekkel jár, hogy a sérült egyik karját, kezét . . . . elveszti, vagy sínlődővé, hűdötté, elmebeteggé válik, vagy maradandó eltorzulás marad vissza, akkor súlyos testi sértés miatt egy hónapnál nem kevesebb ideig tartó fogház ítélendő.

Súlyos egészségi zavarnak tekinti a törvénykönyv a testi sértésből vagy bántalmazás folytán keletkezett elmebetegségeket. E körülmény a törvényszéki gyakorlat számára egész sorát teremti a subtilis kérdéseknek; az ezekre adandó válaszok a tényálladék tisztázására szükségesek.

Mindenekelőtt azon kérdés merül fel, hogy mi értendő elmezavar alatt?

A törvényhozás bizonyára csak psychikus tünetekkel járó agybetegséget érthetett, mely tünetek zárt korképpé alakulván bizonyos lefolyást és önállóságot mutatnak, nem pedig a lelki működéseknek kezdő és átmenő zavarait (öntudatlanság, ájulás, hallucinatiók, delirium).

Az ily elmebetegség „tartamára“ nincs tekintettel a törvényhozás, mindazonáltal a megfelelő törvényczikkek értelme, melyekben tagok elvesztése, sínlés, hűdés, általában oly állapotok említtetnek elmebetegség mellett, melyek közönségesen tartósaknak, gyógyíthatatlanoknak tartatnak, nem hagy kétségben az iránt, hogy a törvényhozó szemei előtt tartós, gyógyíthatatlan elmekórosok esetei lebegtek.

Mindenesetre hibául rovandó fel a törvényhozásnak, hogy e kifejezés elé „elmebetegség“ nem iktattatott e szó „maradandó“. E körülmény azt sejteti, hogy a törvényhozó előtt ismeretlenek voltak a tébolynak bántalmazások után föllépő amaz esetei, melyek csak ideiglenes munkaképtelenséget okoznak, de semmi esetre sem tartós sínlést, a miért is az elmebetegségek nemének tüzetes meghatározása elmaradt. Csak az osztrák büntető törvénykönyv veszi tekintetbe a kimenetelt, midőn a gyógyulás valószinűsége nélküli elmeháborodást említi. Itt az elmezavarok kórjóslatát illető fontos kérdés merül fel, melyekre nézve az elmekórtani tankönyvekre kell utalnunk.

A tényálladékra nézve legnagyobb fontossággal bír annak kimutatása, hogy a létrejött elmebetegség valóban valamely előző bántalmazásnak következménye.

Az elmezavar keletkezési módjának homályos volta mellett s az azt előidéző okok nagy számánál fogva, nem könnyű dolog azon összefüggés kifürkészése, mely netalán valamely bántalmazás folytán föllépett elmebetegség és a bántalmazás közt fennáll. Ily esetben szintúgy megtörténhetik, hogy valamely egyidejűleg jelenlevő hajlam, vagy egy másik, a bántalmazástól független, mérvadó körülmény a figyelmet kikerüli s így a megelőző bántalmazásnak túlságos nagy jelentőség tulajdoníttatik, valamint az, hogy egy ily körülmény csekélynek tartatik, mert jelentéktelen volt s a bántalmazott testén látható nyomokat nem hagyott hátra.

A gyakorlatban igen gyakran kikerüli a figyelmet, hogy valamely testi sértés vagy bántalmazás nemcsak erőművi behatása (rázkódtatás, az agy sértése) által, hanem egyszersmind a vele összekötött indulatgerjesztés (ijedés, félelem, harag), az általa létrehozott psychikai shok által is előidézheti a központi idegrendszer megbetegedését, mint azt nehézkórnál és egyéb idegbajoknál igen gyakran tapasztalhatni. A gyakran igen csekély testi sértés ily esetben egészen alárendelt jelentőséggel bír. Hiányozhatik is egészen. Ily körülmények közt könnyen megtörténik, hogy a bántalmazás és elmebetegség közti oki összefüggést a szakértő tagadásba veszi.

Kórodai támpontok: 1. Valamely *erőművi* behatás folytán létrejött elmezavarnak önszenvi jellege van, megfelelőleg az agy és burkainak az erőművi behatás által föltételezett oki súlyos sértéseinek. Mozgási és érzési zavarnak egyidejűleges tünetei góczszerű megbetegedésekre utalnak. Az ok és okozat időbeli viszonya kettős lehet.

a) Az elmebetegség a fejsértésnek egyenes, közvetlen következménye.

A szunykór tüneteiből, vagy valamely agyhártyalob visszahatási tüneteiből közvetlen összeköttetésben fejlődik a súlyos és gyógyíthatatlan dementia képe. Egyébiránt Wille (Archiv f. Psychiatrie VIII.) eseteket említ, melyek néhány hónap múlva teljesen gyógyúltak. Ezen esetekben rázkódtatási tünetekre álomkóros állapotok következtek visszahatási tünetekkel, mint delirium, ijesztő hallucinatiók, remegés. Egyszersmind érzék- és mozgási zavarok voltak jelen.

b) Az erőművi behatás s az elmekór kitörése közt hetekre, sőt hónapokra terjedő előzményi korszak (stadium prodromorum) telik el, melynek szabatos megfigyelése az összefüggés megállapítása czéljából törvényszéki szempontból igen fontos. Ezen előzményi zavarok előfordulhatnak a psychikai körben: kedélyingerlékenységben, emlékezeti gyengeségben, gyors szellemi kifáradásban; az edénymozgató körben: fejvértorlódások iránti hajlamban és a szeszes italok nem tűrésében; a sensorium körében: fejfájásban, szédülésben, nem ritkán az erőművi székhelye behatás helybelisít is; az érzéki körben: a látó és hallóideg működésének megszünésében, azonban gyakrabban az említett idegek területében föllépő túlérzékenységben; a mozgási és érzési körben: hüdések- és érzéketlenségek fennállásában és tovaterjedésében, mi fennálló agymegbetegedésnek jele, továbbá időnkint visszatérő gutaütésszerű vagy nehézkóri rohamokban.

Minél inkább közelednek időre nézve ezen tünetek az erőművi behatáshoz, minél inkább megfelelnek ennek helyre nézve, továbbá, ha tovaterjedést mutatnak, más

okok kizárhatók, annál biztosabb lesz azoknak magyarázata.

Ezen második csoportnál a kórodai kép nem összevágó, föltünően gyakran hűdési elmezavar van jelen. Előfordúlnak még itt szervi őrjöngések, butaságba való gyors kimenetellel.

Meg kell jegyezni, hogy valamely koponyasértés, a nélkül, hogy tisztán kifejezett elmebetegséghez vezetne, oly következményeket vonhat maga után, melyek a szellemi élet épségét veszélyeztetik. Az erőművi behatás nem ritkán a psychikai (gyors szellemi kifáradás) és kiválóan az edénymozgató központok (torlódások iránti hajlam, szeszes italoknak nem tűrése az edénymozgatási zsong csökkenése folytán) tartós működésbeli gyengeségi állapotát hozza létre. Figyelemre méltó ily esetekben a nagy hajlam deliriumok és a locus minoris-sá lett központi szerv részéről való indulatok iránt, nem ritkán a kedélybeli zsong csökkenése, fokozott kedélyingerlékenység értelmében. Az agynak ilynemű megterhelésénél csekély okok is elegendők arra, hogy heveny vagy idült elmekórt vonjanak magok után.

Agyrázkódtatás és fejsértés által föltételezett elmezavart illetőleg v. ö. szerző hasonczímű munkáját (Erlangen 1865.) teljes irodalommal. Továbbá Schüle, Handb. d. Geisteskrankheiten, 2. kiad., 265. l. Wille, Archiv f. Psychiatrie VIII., 619. l. Fejsértések után fellépő elmezavarnak további anyagi keletkezési módját Köppe mutatta ki (Deutsch. Archiv f. Klin. Med. XIII. 1874.). Idegkóros alkatú egyéneknél a fejsértés következtében érzékenyebbé lett agy veszélyeztethetik valamely érző fejidegnek az erőművi behatással összeköttetésben levő erőművi sértése által. A sértett ideg pályáján (erőművi,

traumaticus) idegzsába lép fel. Ez izgatólag hat az agykéregre és visszidegzési módon mozgási zavarok mellett (nehézkóri görcsök) súlyos psychikus tüneteket idéz elő.

2. Valamely bántalmazással összeköttetésben levő *psychikai shok* által létrejött téboly psychoneurosis jellegével bír. Ennek származása *a*) psychikai, a bántalmazás által előidézett fájdalmas indulatgerjesztés által, mely ismét a sértés által létrehozott fájdalom s annak lehető következményei miatti aggodalom stb. által tartatik fenn. A tisztán psychikai létrejöveteli mód ezen eseteiben találjuk a mélakór, rásztkóros lehangoltság, ideges dysthymia, a méhszenvi téboly képét.

A keletkezés lehet *b*) edénymozgási, a bántalmazás okozta ijedtség által létrehozott edénygörcs vagy edényhűdés folytán. Az ilyen létrejöveteli mód kórképei: butaság, elsődleges dementia, melancholia attonita, heveny dühöngés.

Bántalmazás folytán föllépett fontos és tisztán psychikai elmezavarok azok, melyek stuprum után felléptek.

Annak megítélésére, vajjon valamely bántalmazás folytán föllépett elmebetegség anyagi sértés vagy psychikai shok által van föltételezve, a kórképnek kifejlődési módja, alakja és lefolyása lesz mértékadó. Előbbi esetben a bevezető kórtünetek többé-kevesbbé súlyos agyi, mindenesetre szervi, értelmi, utóbbi esetben indulatbeli működési tünetek lesznek. Amott a kitörés, a mennyiben a psychikai működések azonnali elpusztítása nem jött létre, lassankinti, lappangási időszak által közvetített, — itt rögtöni s az erőművi behatást csakhamar követő.

Amott a kórkép súlyos agybántalomra vall súlyo-

san sértett értelem tüneteivel (dementia, delirium) és nehezebb agybetegségek kórjeleivel (mozgási agyidegek hűdése, érzéketlenségek, az érzéki működések zavarai, féloldali hűdés, nehézkóri rohamok, beszédhiány tünetei stb.), itt a psychoneurosis kórképe mutatkozik, méhszenv, rásztkór tüneteivel, s azon esetben, ha görcsös tünetek lépnek fel, a görcsök psychikailag vannak közvetítve s többé-kevesbbé összrendezettek.

Psychikailag közvetített származási ok mellett legtöbb esetben egyidejűleges, és a bűnösség kérdésére nézve igen fontos körülmények lesznek kimutathatók, melyek az ily betegség létrejöttére előkészítőleg hatnak, melyek ismét a családban létező ideges öröklékeny alkatban, vagy az idegrendszernek időnkinti nagyobbfokú izgékonyságában (havivérzés) találják eredetöket. Vannak azonban esetek, melyekben minden előkészítő körülmény nélkül a létrejött ijedtség okozza a betegséget.

122. észlelet. Szellemi gyengeségi állapot, fejsértés okozta anyagi sérülés következtében. 1875. június 15-én S. czivódás közben bal halántékán zúzódást szenvedett. Midőn a beteg harmadnapra kihallgatandó volt, zavart és beszédképtelen volt, általános görcsökben szenvedett, melyek a felső végtagokban kiválóan nagyfokúak voltak.

Július hó 12-én és szeptember 16-án a beteg következő képet nyujtott: szellemi gyengeség, úgyszintén az emlékező tehetség gyengesége, megnehezített fölfogás, zavart bárgyú, arczkifejezés, nehezített beszéd. Vádlott védői állították, hogy S. már a sértés előtt gyengeelméjű volt és dadogott. Ezen állítás alaptalannak bizonyult. Szerzőnek egy év mulva kikért véleményezése az 55 éves S.-nél lényegileg a már említett zavarokat találta. A beszéd nehezített, de nem dadogó. Mivel S. azelőtt tel-

jesen egészséges volt s a sértés után azonnal megbetegedett, utóbbit kell okául tartani szellemi gyöngeségének s a beszédbeli akadálynak. Valószinűleg vérömleny jött létre a fejtető homloklebeny tekervényeiben az erőművi behatás következtében. A sérült állapota nem változott, vádlott 6 hónapra ítéltetett. (Ziino, Rivista sperimentale).

123. észlelet. Elmezavar, mint megfenyítésnek állítólagos következménye. Egy iskolás fiú, tanítójától erősen megpirongatva, dermedésszerű állapotba esett, mely állapotban még kétszer arczúl üttetett. Ezt követték ideges állapot, görcsök, dühöngés, végre gyógyulás. A véleményezés kimutatta, hogy ez esetben a betegségnek tisztán psychikus ok szolgált alapul, t. i. a tanító rendreutasítása következtében föllépett megijedés, hogy a fiú által már nem is érzett arczulütéseknek semmiféle oki jelentősége nincs, semmi esetre sem hoztak létre anyagi sérülést s hogy másnemű megijedés bizonyára ugyanily következményű lett volna, mire a tanító a vád alól felmentetett. (Saját észlelet, l. Friedr. Blätter 1868. 4. füz.)

124. észlelet. Elmezavar bántalmazás következtében. E. 23 éves hajadon, idegbajok iránti hajlam nélkül, szomszédja által a mezőn bántalmaztatott, a ki szóvita után baloldali fejtetejére erős ökölcsapásokat mért. Azonnal föllépett nála tarkó-nyakszirti idegzsába és az őt ért méltatlanság miatt nagyfokú izgatottsági állapotba jutott, mely különböző véletlen körülmények által még fokoztatott. Ideges állapot jelentkezett, később méhszenvi téboly (klonicus és tonicus görcsök, a midőn is a tarkónyakszirti zsába az aura s valamely kóros inger szerepét játszotta, transitorikus tévengések, a mezőn történt jelenetnek hallucinatoricus visszaidézése, vittánczszerű állapotok, túlérzékenység, kedélyingerlékenység, psychi-

kus lehangoltság, melynek hatálya és föllépése mindenkor a zsábás rohamok hatályának és tartamának felelt meg). Több évi tartózkodás elmegyógyintézetben. Elbocsátás javult állapotban. (Saját észlelet. Friedreich's Blätter 1866.)

125. észlelet. Elmebetegség erőszaktétel következtében. L., 18 éves, cseléd, öröklött hajlammal nem bírt, előbb egészséges, tisztulása még nem jelentkezett, 14 éves korában, nevelő atyja részéről, erkölcstelen merényletnek lett áldozata. Midőn az első ijedtség után magához tért, kellemetlenül érezte magát, mintha valamely súlyos betegség volna őt érendő. Bágyadtság, munkára való képtelenség, fejfájás, kínos nyomás a szívtájon léptek fel sorban. Több heti kórházi tartózkodás után állapota javult ugyan, de a javulás csak mulékony volt. Méhszenvi megbetegedés fejlődik (kiterjedt zsábás fájdalmak, globus-érzetek, melyeknek súlyosbodtával a hangulat is mindig nyomott volt s nagyfokú kedélyizgatottság állott be). További lefolyásban részleges klonikus, görcsös rohamok, az öntudat elvesztése nélkül. 17 éves korában hysteroepilepsia (általános klonikus görcsök) az öntudat felfüggesztésével. $17^{3}/_{4}$ éves korában psychikus zavarok szegődtek hozzá. Nem indokolt nagy hangulatváltozás állott be. A psychikus lehangoltság fázisaihoz szívszorulás szegődött, mely után életuntság s az élet kioltására intézett törekvés lépett fel. Eltépte ruháit, kést kért, hogy magát kivégezze, vizbe akarta magát fojtani s ezt egyszer meg is kisérlette. További lefolyásban hallási és látási hallucinatiók. Fejében beszéltek, hallott hangokat, melyek azt mondták, hogy gyermeket fog kapni; e mellett nevelő atyját látta, ki erkölcstelen tettét ismételni akarta. Panaszkodik nehezitett gondolkodásról, emléke-

zetbeli hiányról s zavarról fejében. Elmegyógyintézetbe való fölvétele alkalmával 1872. október havában, általános túlérzékenység, mely nagyszámú idegzsábákban és izomfájdalmakban nyilatkozik, fokozott agyi és gerinczagyi visszidegzési ingerlékenység (bizonyos neuralgikus pontok érintésénél visszidegzési rángások, melyek általános reszketésig és összerezzenésig fokozódnak), alap nélküli hangulatváltozás, a fejben fennálló zavarnak érzete, a betegségre vonatkozó bizonyos képzeleti köröknek rögzítése, hallási és látási csalódások. Időnkint $^1/_2$—2 óráig tartó tévengési állapot, mely mindenkor a nevelő atya képzelete által, ki ocsmány tettét ismételni akarja, váltatik fel. Megelőzik a fokozott visszidegzési ingerlékenység tünetei (részleges görcsök, összerezzenés a legcsekélyebb zörejnél). A rohamok hallucinatorikus tévengés gyanánt mutatkoznak, mely szándékolt megfertőzés és ennek elhárításának képzeleti képe körül forog. Az öntudat fel van függesztve. A beteg felijed, s kétségbeesetten védelmezi magát. A mozgások összrendezettek. Időnkint gerinczagyi visszidegzési görcsök (tonicus és klonicus görcsök), valamint a szemtekék beteges forgatása és fogcsikorgatás is fordulnak elő. A roham után a beteg ismét magához tér, tompa fejfájással, szédüléssel, nagy levertséggel, kínos izomfájdalmakkal, nagy kedélyingerlékenységgel, a roham egész tartamát illető teljes emlékezeti hiánynyal. A következő több hónapi megfigyelési idő alatt a kórképben semmi olyan változás sem mutatkozott, mely kedvezőtlen kórjóslatot nyujtana. (Saját észlelet).

Hasonló eseteket l. Vierteljahrsschrift f. ger. Med. XXI. 1. füz. 61. 62. lap. Az erőművi behatás folytán létrejött tébolyra vonatkozó további casuistika: Adam-

kiewicz, Vierteljahrsschrift f. ger. Medizin 1865. 1. füz. Scholz, ugyanott 1879. július. Hotzen, Friedreich's Bl. 1879. 5. füz. Krafft ugyanott 1878. 6. füz. Weiss, Archiv f. Psychiatrie VI., 3. füz. Meynert, Psychiatr. Centralbl. 1876. 11. 12. Behrend, Vierteljahrsschr. f. gerichtl. Medizin 1867. 1. füz. Wietfeld, Friedr. Blätter 1868. 3. füz. Otto, Erlenmeyer's Corr. Blatt 1870. 2. füz. Dubian, Annal. méd. psychol. 1875. július.

Fejsértés következtében beszédképtelenség (aphasia) is jöhet létre (v. ö. Blumenstock, Friedr. Blätter 1878. 5. füz.) A törvényekben ilyen esetek „a beszédképesség elvesztése" kifejezéssel említtetnek.

A keletkezési mód ez esetben is erőművi (a beszédtáj és a 3. bal homloktekervény elpusztulása, zúzás, vérömleny s az agy lobos folyamatai, stb. által), vagy psychikus (ijedési beszédképtelenség, valamely kedélymozgalomnak az edénymozgató idegre való shokszerű behatása következtében és a vérkeringésnek véredénygörcs vagy véredényhűdés által föltételezett időbeli és táji megakadályozása). Utóbbi esetben mindenkor bizonyos hajlam van jelen valamely idegkóros testalkat vagy kifejezett idegbaj (méhszenv, eskór) alakjában. Pusztító folyamatok következtében fellépő beszédképtelenség többnyire tartós, szellemi gyengeséggel szövődve. A kórjóslat kedvezőtlen, sőt az élet is veszélyeztetve van. Psychikus okból származott beszédképtelenségnél napok vagy hetek mulva az agy a shok-tól magához szokott térni s a beszédképtelenség el szokott tünni. A beszédképtelenségnek, keletkezési módjának, terjedelmének, tartamának s a kórjóslatnak meghatározása nehéz orvos-törvényszéki feladatok, melyeknek helyes megoldásától függ a biró-

ság által meghatározandó büntetése a károsítónak és a károsított kárpótlási követelése.

A kórjóslat mindenkor óvatossággal és csak mint valószinű állítandó fel.

126. észlelet. 1876. május 13-án T. M. 23 éves falusi leány fejének bal felére bottal ütöttek, mire összerogyott, egy hónapig eszméletlen állapotban volt, secessus inscii és gyakori hányás volt jelen. Május 18-ikán megejtett orvos-törvényszéki vizsgálat öntudatlanságot, beszédképtelenséget, a bal arczideg hűdését, a bal halántékcsont pikkelyes részének törését állapította meg. Egy hó elteltével az öntudat ismét helyreállt, a beteg ismét beszélni kezdett, de értelmetlenül. A seb, csonttöredékek kilökése után lassankint begyógyult.

Június 18-án a beteg ismét megvizsgáltatott. Hanyag és értelmetlen feleletekről, levertségről, bizonytalan ügyetlen járásról, a hallási képesség csökkenéséről baloldalt, apathiáról lehetett meggyőződést szerezni.

Vélemény: Igen súlyos sértés, munkaképtelenséggel, eltorzítással és minden valószinűség szerint maradandó testi és szellemi sínléssel.

1877. szeptember 25-én ujabb vizsgálat történt, mely következőket állapított meg: a bal halántékcsont behorpadását, a jobb alsó végtag hűdését, levert, közönyös magatartást, teljes öntudatot, a kérdések megértését, de egyszersmind a hely- és személynevek iránti emlékezetbeli hiányt, és részben ezek kimondásának képtelenségét. Ismeri a tárgyakat s azok használatát jelezni képes. Közérzete jó. M. aphasiában szenved, azaz képtelen egész szósorozatokat kiejteni, daczára annak, hogy öntudata, talán értelme is érintetlen. Ezen kóros állapot a bal agyfélteke kóros elváltozásai által van föltételezve

és szoros oki összefüggésben van a fej bal felének sértésével. Ezen állapot ritkán végződik teljes gyógyulással, gyakran inkább súlyosbodik, melyet ekkor nemcsak a beszéd teljes elvesztése, hanem a szellemi működés romja követ. M. beszédképessége a fejsértés következtében maradandó zavart szenvedett. (Osztr. bünt. törv.-könyv 156. §. *a.*)

Az 1878. január 21-én tartott végtárgyaláson M. állapota, az előbbi vizsgálat által megállapítottal azonos volt. (Blumenstock, Friedreich's Blätter 1878. 5. füzet).

További esetek az erőművi aphasiát illetőleg: Casper-Liman, Handbuch 138. eset. Psychikus eredetű beszédképtelenségre vonatkozólag: Schlangenhausen, Psychiatr. Centralblatt 1876. Bonafont, Schmidt's Jahrbuch 56. köt., Jahrbuch f. Kinderheilkunde 1874. 369. lap. Casper-Liman 158. eset.

XV. FEJEZET.

A fogság kiállásának képessége, vonatkoztatva a psychikai egészségre.

Törvényes határozatok: Német büntető prr. 487. §. — Osztr. büntető prr. 398. §.

Valamint testi fogyatkozásoknál, úgy psychikai rendellenességeknél és valóságos megbetegedési állapotoknál is fölmerülhet azon kérdés, vajjon valamely vizsgálati vagy büntetési fogság kiállható-e a psychikai egészségre háruló káros következmény nélkül. Hogy fogságba helyezés gyakran okul szolgál elmezavar kitörésére vagy a már előbb fennállónak fenyegető fokozódására, azt sokoldalú tapasztalat bizonyítja. Dr. Reichnak becses

dolgozata (Allgem. Zeitschrift f. Psychiatrie XXVII.) kimutatja sok esetben, mindenesetre különösen hajlamosítottaknál, hogy az elmezavar föllépése nem a fogság tartamától és nemétől (magános vagy együttes fogság) függ, hanem hogy csupán a fogságba való helyezés a vele összekapcsolt felindulás által elegendő arra, hogy órák vagy napok mulva elmezavart (haragos indulatból fejlődött dühöngést) hozzon létre, vagy hogy látszólag szellemileg egészségeseknél (kisfokban hülyék, paralytikusoknál a baj kezdetén, eskórosoknál) kóros hajlamokat vagy lappangó megbetegedési állapotokat gyorsan kitörésre bírjon.

A fogság különféle nemeit illetőleg, legalább a magánfogságra nézve bizonyos, hogy általában nagy fokban korlátolt egyénektől, kiknek külső ingerekre szükségök van, továbbá bizalmatlan, zárkozott és gőgös jelleműektől, valamint oly egyénektől, kik különcz természetök folytán a közéletben sem tartatnak szellemileg teljesen épeknek és rendesen öröklők, nemkülönben olyanok által, kik lelkileg megtörve s lelkiismereti furdalások által terhelve vannak, nem türetik. A fogságot illetőleg az emberies büntető törvényhozás elrendeli, hogy elmebetegség esetében a végrehajtással mindaddig várni kell, míg ezen állapot megszünt.

Ha csak azon valószinűség áll fenn, hogy fogság által valamely megbetegedés jön létre, ez esetben a fogságbüntetésnek el nem rendelése nem engedhető meg, kivéve ha a jogsértés minősége a fogságbüntetésnek pénzbirságra változtatását megengedi, mit a biró bizonyára meghatározhat, ha erre vonatkozó orvosi vélemény fekszik előtte. Gyakran megtörténik, hogy a megkezdett fogházbüntetést tébolyrohamok miatt ismételve félbe kell

szakítani, s végre a büntetés végrehajtása lehetetlennek vagy a psychikai létnek csak legnagyobb fokban való veszélyeztetésével látszik kivihetőnek. Ezek azon esetek, midőn a büntetés hátralevő részének kegyelmi úton való elengedése az egyetlen, a humanitás-parancsolta mód, és rendesen meg is adatik.

Máskép áll a dolog a vizsgálati fogságra nézve. A védő vagy vizsgáló biró által felkért szakértő azon helyzetbe juthat itt is mint a testi megbetegedéseknél, hogy nyilatkoznia kell, hogy a vizsgálati fogság a vádlott psychikai egészségének megkárosítása nélkül kivihető-e. Rendszerint már jelen vannak fenyegető tünetek, vagy az elmezavarnak valóban beállott rohamai, és a fentemlített általános szempontok figyelembe vételével a véleményadást lehetővé teszik. A vizsgálati fogságból óvadék letétele melletti kibocsátás, kórházba vagy elmegyógyintézetbe való ideiglenes elhelyezés a biró dolga.

127. észlelet. Kétely a fogság kiállhatását illetőleg. A., iparos, 32 éves, régóta izgékony és mélabús természetű, szóval való sértés miatt 48 órai fogságbüntetésre itéltetett, midőn büntetését meg kellett volna kezdenie, becsületének vélt megsértése folytán az elmezavar bizonyos nemébe esett, mely állapotban úgy mutatta magát, mintha öngyilkosságot akarna elkövetni. Megnyugtatták, a büntetés végrehajtását elhalasztották s véleményt kértek az iránt, hogy a fogságbüntetésnek tényleges végrehajtása megtámadhatja-e ismét A. kedélyállapotát s öngyilkosságra viheti-e. A., már előbb is búskomor ember, midőn büntetését meg kellett volna kezdenie, psychikai kivételes állapotban volt. Dühöngött, lármázott, éjjel őrizni kellett őt, életuntságot nyilvánított, keveset aludt, a következő reggel igen izgatott, teljesen magával

és becsületével foglalkozott, nem evett, arczvonásai eltorzulva voltak, szívszorongása volt, nyelve bevont, munka iránt kedvetlen, renyhe, telt érlökés. Testileg és szellemileg beteg volt. Lehetséges, hogy egy új, kellemetlen kedélybehatás az előbbi kóros állapotot és talán még nagyobb fokban hozza létre. Lehető, hogy A. ily állapotban öngyilkosssá lesz. A fogságbüntetés pénzbirságra változtattatott.

Hasonló esetek: Lauber (Friedreich's Blätter 1871. 58. lap, kétely egy mélakóros paraszton végrehajtandó büntetés kiállhatását illetőleg). Krafft, ugyanott 1870. 245. l. (egy koronkinti maniakus rohamban szenvedő gyöngeelméjű, nőnél a büntetés megkezdésekor mindig fellépő dühöngés). Kuby, Friedreich's Blätter 1876. 5. füz. (A fogságbüntetésnek pénzbirságra való átváltoztatása az elítéltnek mélakórra való hajlama miatt).

II. KÖNYV.

VONATKOZÁSOK A POLGÁRI JOGHOZ.

A. Általános rész.

I. FEJEZET.

A rendelkezési képesség.

Irodalom: Neumann, Arzt und Blödsinnigkeitserklärung, Breslau 1847. — Taylor, Med. jurisprud. 832. l. — Brierre, De l'interdiction des aliénés, Paris 1852. — Castelneau, de l'interdiction des aliénés, Paris 1860. — Friedel, Deutsche Gerichtszeitung, 1868. 249. l. — Hauptmann, Allgem. Zeitschrift f. Psychiatrie 1868. 1. füz. — Sander, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. N. F. III. 2. és N. F. VIII. 1. Ugyanaz, Archiv f. Psychiatrie I. 3. — Liman, Zweifelhafte Geisteszustände vor Gericht, Berlin 1869. Ugyanaz, Archiv f. Psychiatrie, I. 2. — Falret, Ann. d'hygiène, 1869. 430. l. — Legrand du Saulle, Ann. d'hygiène, 1872. 129. l. — Tardieu, La folie, Paris 1872. 29. l. — Roller. Allgem. Zeitschrift f. Psychiatrie, 1872. — Schlager, Wiener med. Wochenschrift, XVI. 97. 98. — Schlager, Archiv f. Psychiatrie I. — Motet, Les aliénés devant la loi 1866. Ann. méd. psychol. 1867. szept. — Mendel. Vierteljahrsschrift f. ger. Med. N. F. XVIII. 2. füz. és N. F. XX. 2. füz.

Bizonyos életkorban, milyenül az osztrák polgári törvény a betöltött 24., a legtöbb egyéb törvények a betöltött 21. életévet tekintik, az egyén a nagykorúság életszakába lép (polgári önállóság, intézkedési szabadság, rendelkezési képesség). Ezen korba való lépésnél az egyén

bizonyos jogok élvezetébe jut és tőle bizonyos polgári kötelességek teljesítése kívántatik meg.

A jogok és kötelességek élethossziglan fennállanak, a mennyiben különös okok nem forognak fenn vagy lépnek föl, melyek megszüntetik azon föltevéseket, melyek alatt az említettek gyakorlása törvényesen megengedtetik.

Ezen föltevések azon mondatba foglalhatók össze, hogy valamely egyénnek elegendő képességgel kell bírnia arra nézve, hogy a polgári közlekedésben érdekeit és kötelességeit felfogja, polgári ügyeit önállóan vezesse.

Az ilyen képesség a törvényhozás által meghatározott bizonyos életkoron (physicai nagykorúság) kívül, még a következőket foglalja magában:

1. Elegendő számú tapasztalatok birását a polgári közlekedés jogviszonyait és szabályait illetőleg.

2. A szükséges ítélőképességet, hogy ezen általános tapasztalatokat saját concret eseteinél értékesítse.

3. A választáshoz szükséges önálló elhatározási képességet.

Ezen, a polgári élet viszonyai közt való eligazodás képessége s az ezen alapuló rendelkezési képesség sem az időbeli kiterjedés, sem a megkivántató föltevések szerint nem esik össze az egyén beszámíthatóságával. Az előbbi kor határa sokkal későbbi, mint a bekövetkező büntetőjogi érettségé, és joggal, mert a beszámíthatóság súlypontja az ethikai, a rendelkezési képességé az értelmi körben fekszik. Az ethikai kifejlődés nevelés, példaadás, oktatás által már a gyermekszobában veszi kezdetét s aránylag korán befejeződik.

A társadalmi közlekedés jogviszonyainak megismerése, csak a nyilvános életbe való lépéssel kezdődik.

Az erkölcs- és büntetőtörvény követelményei egyszerűbbek s könnyebben fölfoghatók, mint a polgári törvénykönyv szabályai, fogalmai és megkülönböztetései. Ott az elhatározó szót a lelkiismeret mondja ki, itt az ész és a tapasztalat. Ennélfogva a büntető- és a polgárjog föltevései s korra vonatkozó határozmányai szükségképen különbözők. Ezen különbség még azon körülményből is kiviláglik, hogy a büntetőtörvény a beszámíthatóságnak csak *egy* nemét ismeri, de fokokat nem, az ethikai érettség kisebb mértékét vagy szervi hátrányok által kisebbített felelősséget csak mint enyhítő körülményt veszi tekintetbe a büntetés kiszabásánál, míg a polgári törvény a római jog kora óta a rendelkezési képességre nézve különböző fokozatot (gyermekkor, gyámkor, kiskorúság) vesz föl, melyek számára a polgári jogok különböző mértékét ítéli meg.

Igy például a betöltött 7. életév az osztr. ált. polg. törvénykönyv szerint képességet ad birtokot szerezni, és valamely javára tett igéretet érvényesen elfogadni (865. §.). A betöltött 14. életév esküképességet és korlátozott végrendelkezési képességet állapít meg (569. §.), a mennyiben a törvényszék előtt szóbelileg megtehető a végrendelkezés a törvényszéknek arra irányult vizsgálata mellett, vajjon a végső akarat nyilvánítása szabadon és megfontolással történt-e.

További jogokat ad a meghaladt 18. életév, t. i. korlátlan végrendelkezési képességet (569. §.), valamint azon jogot, végrendelettételnél hiteles tanu szerepét vinni (591. §.)

A teljes rendelkezési szabadság, milyen a meghaladt 21 (24. osztr.) életév által eo ipso megadatik, a következő jogokkal jár: 1. Birtokot szerezni; 2. szerző-

déseket kötni, házasságra lépni; 3. gyámságot, gondnokságot vinni, apai hatalmat gyakorolni; 4. tanuvallomásokat tenni, megesküdni; 5. hivatalt viselni, szolgálatot elvállalni vagy a már elvállaltat tovább teljesíteni; 6. bizonyos polgárjogi korlátok közt és bizonyos törvényes határozatok tekintetbe vétele mellett végrendeletet tenni. A rendelkezési szabadság megkivántató föltételeinek bebizonyított hiánya felment 1) bizonyos, a hiány idejében fennállott kötelességek alól, pl. valamely szerződést teljesíteni, 2) azon kötelezettség alól, hogy valamely okozott kárért polgárjogilag feleljen.

3. Az elévülésre vonatkozólag külön törvényes határozatok állnak fenn. A porosz A. L. R. I. IX. czím 540. §. szerint őrültek, hülyék, úgyszintén siketnémák az elévülést illetőleg egyenlő jogokat élveznek (v. ö. ugyanott 595. és II. XVIII. czím 346. §.). Az osztr. ált. polg. törvénykönyv 1494. §. szerint oly egyénekkel szemben, kik elmebeli tehetség hiánya miatt jogaikat nem védhetik, minők őrültek, hülyék, — ha számukra törvényes képviselők kirendelve nincsenek — az elévülési idő meg nem kezdődhetik. Ha egyszer megkezdődött, halad, de a megszüntetett akadályt követő 2 év előtt nem végeztethetik be.

A nagykorúsággal elért rendelkezési szabadság csakis az illetékes biró jogérvényes ítélete, illetőleg határozata alapján szünik meg. Ép úgy a megvont polgári jogokba való visszahelyezés csak birói ítélet által lehetséges. Az ezalatt véghez vitt minden polgári ténykedés jogilag teljesen érvénytelen. A rendelkezési szabadságától megfosztott helyett más (gyám, gondnok) végzi a teendőket. Amannak polgári viszonyait illetőleg nincs szava.

A rendelkezési szabadság megtagadása súlyos beavatkozást képez az egyén jogkörébe. Nagykorúnál csak törvénykezési eljárás (gyámság alá helyezési eljárás) után következhetik be, mely kimutatja azon állapotok jelenlétét, melyeket a törvényhozó a polgári jogok további gyakorlatával összeférhetetleneknek nyilvánított.

Ha azonban ezen eset fennáll, akkor kötelező.

A. L. R. II., XVIII. czím. 12. §. Az állam gyámságának be kell következni, minden oly esetben, midőn őrültek vagy hülyék nem állnak apa vagy férj felügyelete alatt. Továbbá 32. §. I. cz. I. rész: Olyanok, kik el nem ért nagykorúság vagy lelki erő hiányában ügyeiket nem képesek kellőleg védeni, az állam különös gondviselése és felügyelete alatt állnak.

Az osztr. ált. törv.-könyv 21. §. Azok, kik serdületlen koruk, szellemi fogyatkozás vagy egyéb körülmények folytán ügyeiket kellően intézni képtelenek, a törvények különös védelme alatt állnak. Ide tartoznak a gyermekek, kik 7., gyámkorúak, kik 14., kiskorúak, kik 24. életévöket be nem töltötték, továbbá dühöngők, őrültek és hülyék, kik értelmök használatától teljesen megfosztvák, vagy legalább képtelenek tetteiknek következményeit megítélni. 269. §. Oly egyének számára, kik ügyeiket vezetni, jogaikat védeni magok nem képesek, a törvényszék köteles gondnokot vagy ügyvédet rendelni azon esetben, ha apai vagy gyámsági hatalom nem forog fenn. A 173. §. szerint igazságos okok, melyek miatt az apai hatalom további fennállása elrendelendő: ha a gyermek, daczára nagykorúságának, testi vagy kedélyi fogyatkozások miatt képtelen magát gondozni vagy ügyeit vezetni. Hasonlóképen a 251. §.

A törvény megnevezi az egyes kóros állapotokat, melyeknél gondnokság elrendelendő.

A porosz törvénykönyv csak az őrültség (őrjöngés), hülyeség állapotait ismeri és az A. L. R. I. R. I. Cz. 27—29. §. őrjöngőknek és tébolyodottaknak azokat nevezi, kik értelmök használatától teljesen meg vannak fosztva, a 28. §-ban hülyéknek azokat, kiknél hiányzik azon képesség, hogy tetteik következményeit megfontolják.

Hasonlóan hangzik az osztr. ált. polg. törv.-könyv 21. §-a, mely őrjöngőket, tébolyodottakat és hülyéket, azaz oly egyéneket említ, kik vagy teljesen meg vannak fosztva értelmök használatától vagy képtelenek cselekedeteik következményeit átlátni. A franczia törvénykönyv 489. fejezete is felemlíti az egyes, itt tekintetbe jövő lelki állapotokat s elrendeli, hogy azon teljes korú, ki az imbecillité, démence vagy fureur tartós állapotában van, megfosztassék a nagykorúságtól azon esetben is, ha az illetőnél tiszta időközök is fordulnak elő.

Franczia jogászok és orvosok magyarázata szerint imbecillité alatt veleszületett elmegyöngeség és idiotismus, fureur alatt minden dühöngési és izgatott őrültségi állapotok, démence alatt az elmezavar kimeneti állapotai, midőn az értelmiség elpusztulása bekövetkezett.

A „tartós“ (habituel) kifejezésnek csak azon czélja van, hogy a lelki működéseknek sokféle esetleges és elemi zavarait, minők a legkülönbözőbb testi betegségeknél előfordulhatnak, kizárja a nagykorúság megfosztásának köréből. A „habituel“ kifejezés semmi esetre sem foglalja magában a gyógyíthatatlanság fogalmát, hiszen a nagykorúság fölfüggesztése nem megmásíthatatlan. A franczia polgári törvényhozás szelleme szerint azonban,

a törvény által szolgáltatott műkifejezések alatt az elme zavarnak csak általános állapotai, de nem meghatározott alakok értendők. A Code civil (livr. I. 174. és 504.) egyéb helyein, hasonló viszonyok közt, csak ezen általános kifejezés démence áll, a mint a Code pénal ezen szót kizárólag s elmezavarral egyenlő jelentésben használja.

Az őrültséget és hülyeséget a porosz és osztrák törvényhozás nem tartja egyértelműeknek, s velök különböző, egyébiránt csekély jelentőségű jogi következményeket kapcsol össze.

A porosz törvény a hülyéket egyenlőknek veszi 7—14 éves gyermekekkel (kiskorúak), az őrülteket 7 éven alóli gyermekekkel. Mivel az A. L. R. I. R. IV. czím 20—22. §§. szerint 7 éven alóli gyermekek akaratnyilvánításai érvénytelenek, a kiskorúaké, a mennyiben általuk előnyöket szereznek, 11—13. §. szerint érvényesek, a hülyék magasabbra helyeztetnek, mint az őrültek. Továbbá a II. R. I. cz. 698. §. szerint a házasság fölbontása (elválás) csak őrültségnél engedhető meg, hülyeségnél pedig nem.

Az osztrák jog szerint nem a megállapított elmebetegség neve, hanem annak foka a fődolog, midőn az, a ki értelme használatától megfosztottnak van elismerve, a 865. §. szerint (egyenlőnek vétetvén 7 éven alóli gyermekekkel) valamely előnyére tett igéretet el nem fogadhat, míg olyannál ezen akadály nem forog fenn, ki azért lesz megfosztva nagykorúsági jogaitól, mert cselekedeteinek következményeit átlátni nem képes.

Az ezt illető törvényhozásnak beható bírálata nem feladata egy tankönyvnek. Az általa nyujtott műkifejezések magyarázata igen messze vezetne. Hogy az elmebetegség különböző állapotainak megnevezése mindenkor

tökéletlen lesz, ezt tanítja a büntető törvényhozás terén tett tapasztalat. Ennek tudata arra vezetett, hogy az új büntető törvénykönyvben az egyes alakok megnevezése mellőztetett s csak az általános fogalom „elmebetegség“ tartatott meg. A polgári törvénykezés e tekintetben a büntető törvénykezés mögött visszamaradt. Egy általános kifejezés itt is elégséges volna, mert a határozat végre is a biró kezében van s a polgári elégtelenség szakértői kimutatása által azon helyzetbe jut, hogy mindenkor a helyest eltalálja. Azonfölül helyzete jobb, mint a büntető biróé, hisz, ha a nagykorúsági jogoktól való megfosztás javaslatba hozatik, elegendő számú adatai vannak ezen szellemi társadalmi elégtelenségnek. Az idevonatkozó porosz törvények tarthatatlansága, a hol nemcsak egyes elmekórtani állapotok neveztetnek meg, hanem tudományos tekintetben teljesen használhatatlan módon meghatároztatnak, ismeretes.

Neumannak (idéz. műv.) oda irányzott kisérletei, hogy a tudományos tekintetben tarthatatlan törvényes kifejezéseket használhatókká tegye, úgyszintén Limannak (id. műv. 428. l.) a gyakorlat számára ajánlott módja, fennállani engedik azon óhajt, hogy ezen kifejezések kiirtása által gyökeres reform hozassék be. A porosz szakértő tényleg kényszerítve van a „törvénykönyv értelmében“ hülyeséget kimondani ott, hol a tudomány az esetet őrültségnek nevezi és megfordítva.

Eltekintve minden törvényes műnyelvtől, fontos gyakorlati kérdés marad annak vizsgálata, hogy melyek amaz elmekóros állapotok, melyek által a rendelkezési szabadság korlátoztatik vagy megszüntettetik s a psychikai mechanismusnak általok létrehozott mely zavarainál birhatnák ezen jogi hatásukat.

Teljesen tekinteten kívül hagyatnak a törvényhozás részéről a bú- és rásztkóros kedélybajok. Mindazonáltal fordulnak elő esetek, midőn ilyen „értelmes“ betegeknek gondnokra van szükségök. Ezen betegeket az úgynevezett abulia, akarathiányuk és bátortalanságuk akadályozza meg jogaikat és érdekeiket védeni, és polgári, valamint hivatásukkal járó kötelességeiket teljesíteni. Vannak továbbá búkórosak, kik praec. félelmek, az önbecsülés kóros alászállása, korábbi bűnök és hibák miatti lelkiismereti túlérzékenység folytán, bűnbánat fejében, hogy az istent kiengeszteljék, egész vagyonukat szegényeknek vagy templom javára adják s magokat anyagilag tökre teszik.

A maniakalis túlzottságnak (csupán mania sine delirio) állapotait sem ismeri a törvénykönyv. Külső meggondoltságuk daczára az ily betegek kétségkívül meg vannak fosztva értelmöktől (v. ö. 110. lapot) és sokkal sürgősebben igénylik a gondnokság alá való helyezést, mint bármely más zavartelméjű, mivel felmagasztalt önérzetöknél fogva, vállalkozási vágyukban, a legvakmerőbb, anyagi erejöket messze túlszárnyaló vállalatokba bocsátkoznak, időt, pénzt czéltalan utazásokra pazarolnak, nemi felizgatottságukban szerelmi ügyekbe bonyolulnak, melyekben kizsákmányoltatnak, kipusztíttatnak, házassági ajánlatokat tesznek, melyek állásuk és viszonyaiknak nem felelnek meg s így a legrövidebb idő alatt egy, nemzedékek által nagy fáradsággal szerzett vagyont elpazarolnak, tönkretesznek.

Ez főleg oly esetekre nézve áll, midőn a maniakalis túlzottság a hüdéses butaság (dementia paralytica) előzményi szakát képezi.

Az őrült állapotából két körülmény tünik elő, mely

a rendelkezési szabadságot lehetetlenné teszi. Először is itt egy új psychikai személyiség foglalta el a réginek helyét, mely az utóbbit megillető jogokkal és kötelességekkel élni nem képes, másrészt fennáll a veszély, hogy a beteg mindenét az új kóros személyiség érdekében, kicsapongó terveinek, s őrültségi eszméinek értelmében elfecsérli. Ezen betegek némelyikénél idővel, legalább külsőleg, a meggondoltság visszatér. Tényleg az ily betegek ismét a polgári életbe lépnek s önkormányzati képességet tanusítanak. Az ily esetek azonban ritka kivételek. A tudományos szabály azt tartja, hogy az ily egyének mindig többé-kevesbbé rögeszméik uralma alatt állnak, mi által szemben állnak azzal a veszélylyel, hogy anyagi érdekeiket megkárosítják.

A másodlagos és veleszületett gyengeségi állapotoknál végtelen fokozatbeli különbség létezik egyrészt az egyszerű ostobaság és együgyűség, másrészt a közönyös hülyeség és idiotismus között.

A végletek felett kétség nem forog fenn ; a közbeeső fokozatok nem eshetnek általános fejtegetés alá s az egyes eset tanulmányozására késztetnek. A törvényhozó intentiója szerint itt lényegileg a körül forog a kérdés, hogy az egyén képes-e tetteinek következményeit megítélni és magát a szerint elhatározni. Nem tagadható, hogy sok gyenge elméjű, rendes viszonyok közt, képes érdekeit felfogni s polgári kötelességeit teljesíteni, de másrészt figyelmet érdemel, hogy az ily egyének szűkhatárú ethikai és értelmi látkörüknél fogva akaratukat illetőleg állhatatlanok, könnyen elcsábíthatók és elhatározásra bírhatók s ép eszűek által könnyen rászedetnek és kizsákmányoltatnak.

A siketnémák rendelkezési képessége is kérdéses-

nek látszik, részint a szellemi képességeknek itt rendszerint előforduló tökéletlen kifejlődése, részint elégtelen, legjobb esetben is irásra vagy jegybeszédre szorítkozó közlési képességök miatt. A törvény a vele született vagy a lelki élet kifejlődése előtt fellépett siketnémaságnál a polgári önállóság képtelenségét teszi fel s fentartja mindaddig, míg a szellemi erők és közlési képesség megkivántató mértéke orvosilag megállapíttatik.

Az osztr. á. p. tk. 275. §. szerint siketnémák, ha egyszersmind hülyék is, mindig gyámság alatt maradnak; ha azonban 25. életévök betöltése után ügyeiket intézni képesek, ez esetben akaratuk ellenére számukra gondnok nem rendelhető ki, törvényszék előtt azonban sohasem jelenhetnek meg ügyvéd nélkül.

Az A. L. R. II. r. XVIII. cz. 15. §. intézkedik, hogy siketnémán születtek, valamint olyanok, kik 14. életévök betöltése előtt jutottak ezen állapotba, mihelyt atyai felügyelet alatt nem állnak, az állam gondnoksága alá helyezendők.

819. §. Ha a hallási és beszédhiba meg szünt is, megvizsgálandó, vajjon hülyeség vagy az értelem gyengesége nem teszi-e szükségessé a gyámság további fentartását.

Az elhatározó mozzanat a törvényhozás által a siketnémák értelmi állapotába helyeztetik.

A rendelkezési szabadság kérdésével szemben általában a siketnémák két csoportja különböztethető meg:

1. Olyanok, kik eredménynyel részesültek oktatásban vagy már részben kifejlett lelki élet után beállott siketség által a továbbfejlődésben megzavartattak.

2. Olyanok, kik siketséget feltételező veleszületett gyógyíthatatlan hallási hibával vannak megtámadva, és vagy semmi vagy nem eredményes oktatásban részesültek.

Az elsők általában a gyengeelméjűekkel, utóbbiak a hülyékkel volnának egyenlőknek veendők. Csak ritkán (v. ö. Casper-Liman Hdb. 823. lap) sikerül az oktatásnak, egy fejlődésképes siketnémát a rendelkezési képesség fokáig emelni. Ezért is a törvényes megszorítások a siketnémák védelmére s polgári elégtelenségöknek (bizonyító esetek Casper-Liman 301., 303., 305., 306., 307. eset) felvétele jogosult. Csak ha a siketnéma teljesen birtokában van az írásbeszédnek, lehet szó rendelkezési képességéről. A vizsgálatnak egyébiránt eltekintve a gondolatközlési képességtől, az értelmiségre, mint ilyenre is ki kell terjeszkedni, mert a siketnémaságot magok után vonó agybetegségek nem ritkán magokban véve szervileg s nem csupán működésileg akadályozzák a szellem kifejlődését. Kívánatos volna, ha siketnémák polgári cselekményeket csak nyilvánosan s írásbelileg hajtanának végre.

A siketnémasághoz polgárjogi tekintetben közel állnak a beszédképtelenség (aphasia) állapotai.[1] Itt azon képtelenségről, vagy legalább megnehezített képességről van szó, a gondolatoknak beszéd által (szóbeli-, írásbeli- vagy jelbeszéd) kifejezést adni. Rendszerint egyidejűleg szellemi gyengeség is van jelen, mert az aphasia okai (erőművi behatás, kiterjedt edénymegbetegedések) következtében az agykéreg nem csupán a beszéd központja táján lesz kórossá, hanem kiterjedtebb helyen is. Azonban az aphasiának tiszta, azaz oly esetei is fordulnak elő, me-

[1] Irodalom: Kussmaul, Die Störungen der Sprache, Ziemssen's Handb. 1867. — Lefort, Annal. d'hygiène 1872. október. — Falret, ugyanott 1869. április. — Billod, Annal. méd. psych. 1877. május. — Finance, L'état mental des aphasiques. Paris, 1878. — Hughes, Journal „the Alienist" 1880.

lyek nincsenek elmegyöngeséggel összekötve, úgy, hogy az aphasia fennállásából csakis agybetegségnek létezése következtethető, a lelki állapot kiderítésének külön kell megtörténni. E kiderítés nehéz s fennáll azon veszély, hogy siketség és paraphasia (szóhiány) egyidejű jelenléténél az aphaticus állapot zavartsággal vagy hülyeséggel tévesztetik össze. A beteg külső magatartása, cselekedeteinek helyes volta, annak fölismerése, hogy hibás szókat mond vagy ir, elégültsége, ha a helyes szó megmondatik neki, azon képessége, hogy a tárgy jelentőségét kimutatni képes, daczára, hogy az arra vonatkozó kifejezés hiányzik, megtartott szellemi épség mellett szólnak. Mivel az aphasia számtalan klinikai módosulatot, fokozatot és bonyodalmat mutat fel, ez okból a rendelkezési képesség kérdését, illetőleg minden eset, mint concret tekintendő s mint ilyen itélendő meg.

Áttekinthetőleg az aphatikusoknak 3 csoportja állítható fel:

1. Az értelmiség teljesen eltűnt vagy, bár jelen van, de a gondolatoknak kifejezése akár szavak, akár irás által (az íráshoz szükséges mozgásoknak elfelejtése, agraphia) lehetetlen. Az ilyen beteg a munkálkodási képességet illetőleg egyenlő fokon áll a fejletlen siketnémával.

2. Az értelmi működések terjedelme csak korlátozva van, de azok nem szüntek meg, époly kevéssé a közlési képesség. Itt hasonló viszony forog fenn, mint a fejlett siketnémánál.

3. Az értelmiség érintetlen, csak a gondolatközlés képessége van akadályozva. Itt teljességgel az akadály foka veendő tekintetbe és mindenesetre az A. L. R. II. r. XVIII. cz. 16. §., mely szerint azok, kik csak későbbi években lettek siketnémák, csak azon esetben helyezendők

gyámság alá, ha magokat közérthető jelek által nem képesek kifejezni, tehát dolgaikat végezni teljesen képtelenek. Ily esetek tekintetbe vétettek az A. L. R. I. r. V. cz. II. r. XVIII. mely szerint betegségek és testi fogyatkozások, a mennyiben általok a szellemi erők nem csorbíttatnak, csak annyiban vétetnek tekintetbe a törvénykönyv által, a mennyiben a fogyatkozás akadályúl szolgál magát megértetni és így ügyeit ellátni. Ily esetekben a körülményekhez képest a nagykoruságtól megfosztás vagy ügyvivő kirendelése megengedhető.

Az osztr. polgári törvénykönyvben az aphasia ily esetei a 21. és 269. §. alá foglalhatók, Franczia országban a cod. civ. 489. §. alá.

Különös méltatást nyer végre a törvényhozás részéről az elmebetegségnél előfordulható luc. intervallum-állapot.

Már a római jog tárgyalja az ezen intervallumban visszatérő rendelkezési szabadság kérdését. Hogy valamely netán elrendelt gondnokság ezen idő alatt szükségtelen-e, vitás kérdés maradt a római jogászok közt. A végrendelkezési és tanuskodási képesség elismertetett. A Code Napoléon nincs tekintettel a tiszta időközökre (luc. intervalla) s ily esetekben is elrendeli a nagykoruságtól való megfosztást (489. czikk). Az osztrák törvénykönyv nem intézkedik világosan a tiszta időközöket illetőleg. Mivel őrültség vagy hülyeség miatti rendelkezési képtelenség, a betegség, nem pedig a gondnokság által van föltételezve, tehát a tiszta időközökben való cselekvési képesség ellen nem forog fenn ok, de az előbbinek tényleg ki kell mutatva lenni a cselekvés ideje alatt. E mellett közömbös, hogy a kérdéses rendelkezésképes egyén állt-e már gondnokság alatt vagy sem.

Poroszországban elismertetik a rendelkezési képesség

a luc. intervallumban, de csak addig, míg gondnokság nem rendeltetett el. Fontos szerződések kötését illetőleg az általános porosz perrendtartás akkép intézkedik, hogy azon egyéneknek, kiknél csak néha van jelen az értelem nélküli állapot, általában ily szerződéskötések nem engedhetők meg, hanem az illetők gondnokság alá helyezendők. Sürgős esetben egyébiránt a biró feladata, ha szükséges, orvos igénybevételével, a luc. int. megállapítása, törvényszéki ügyvivőt kirendelni a fél számára s a jegyzőkönyvet akkép fogalmazni, hogy abból határozottan kitűnjék, hogy a szerződéskötés a luc. intervallumban köttetett.

Ha az ügy, lebonyolítása előtt valamely betegség által megzavartatott, minden eddigi tárgyalás mint nem történt tekintendő s az illető felgyógyulása után a tárgyalás újból megkezdendő.

Az idevonatkozó törvényes határozatokból kétséget kizáró módon kiderül a törvényhozónak a luc. intervallum iránt táplált bizonyos bizalmatlansága vagy legalább nagy óvatossága. A tudomány igazolja ezt, midőn a luc. int.-t csak mint ritka és a betegségnek pusztán alábbhagyási fokozataitól nehezen megkülönböztethető életállapotokat ismeri el. Még az időszaki tébolynál is, a hol még leginkább van jogosúltsága a l. i. felvételének, a figyelmes észlelet kimutatja, hogy csak igen ritkán jelentkezik egészen tisztán. Tudományos szempontból lehetségesek búskomorságnál, őrjöngésnél, őrültségnél, lehetetlen a tébolyodottság és hülyeség állapotaiban. Azon tapasztalatot, mely szerint másodlagos hülyeségnél lázas betegségeknek tartama alatt az értelmiség ideiglenes helyreállása észleltetett, nagy óvatossággal kell fogadni. Azon kérdés, vajjon egy luc. int. jelen volt-e, egészen

concret, általános és kriteriumokat fejtegető vizsgálódás számára hozzáférhetetlen. Ezen állapotok ritkaságánál fogva szilárd óvatosságot kell törvényesen ellenök fentartani. Valamint a bűnügyi törvénykezés terén, úgy a polgári gyakorlatban is legjobb lenne a luc. intervallumnak semmi gyakorlati érvényt megengedni.

128. észlelet. Megzavart agykifejlődés, gutaütési roham következtében. Kérdéses, de jelenlevő rendelkezési képesség. K. Anna 24 éves, jobboldali arczideghüdésben szenved, a bal szem amauroticus, tág, mozdulatlan látával. Beszéde hebegő. Beszélés alatt rángási mozgások a bal arczfélen. A jobb kar hűdött és kissé reszkető. Az említett zavarok gutaütési roham maradványai, melyet beteg 2 éves korában szenvedett. Tanúlt olvasni, írni, számolni, vezette a háztartást. Nehezen tanúlt, azonban tiszta öntudatot, a külvilághoz való vonatkozásoknak helyes felfogását tanusította, valamint képességet magán és másokon helyes észleleteket tenni.

A vélemény K.-t bár szellemileg korlátoltnak, de nem gyöngeelméjűnek jelzi. Azonban azon képessége, hogy értelmi kifejlődésének fokát érvényre juttassa, annyira van korlátozva, hogy K.-ra a szellemi gyöngeség bélyegét sütötte. Itt azon nem ritka esetek egyike forog szóban, midőn a nyilvánítás akadályoztatása a szellemi birtok feletti hamis ítéletet vont maga után. (Vierteljahrsschrift für ger. Med., 1873. I. füz.).

129. észlelet. Eskóros gyöngeelméjűség. Inditványozott hülyeségi kinyilvánítás. Egy 32 éves, elvált, házi gazdája által teherbe ejtett, elvetélő szerek alkalmazására csábított, ezért bűnügyi nyomozás alatt álló nő. A rokonok hülyének nyilvánittatni kérik.

Az e czélból kiadott vélemény világosan kimutatja,

hogy vizsgált nő eskóros gyöngeelméjűségben szenved, nagyfokú öröklöttség alapján. A kórkép egyes vonásai (szédülési és rángási rohamok 12 éves kora óta, kapcsolatban álomszerű cselekvéssel, rendellenes izgékonyság, alaptalan hangulatváltozás, dühösségi kitörések stb.) határozottan kóros alapra vallanak. A szellemi zavar képe a minden iránybeli psychikai működések elégtelensége által egészittetik ki, emlékezeti gyöngeség, hallucinatiók, a delir. émotif, remegési rohamok által. Szerző joggal nem habozik oly nőt, ki oly gyakori eskóros rohamokban szenved, a ki annyira ideges és izgékony, hogy reá nézve kellemetlen zörejek által lehangoltatik és haragra ingereltetik, a ki általában gyöngeelméjű, meglehetősen jelentékeny emlékezeti gyöngeséget és ítélet nélküli állapotot árul el, fontos életviszonyokban akaratlannak és közönyösnek mutatkozik, közönségesen nyomott kedélyállapotban van, hangulatában minden testi zavar vagy külső behatás által uraltatik, időnkint érzéki csalódásoknak van alávetve s ezeket öntudatában, mint valóban átélteket elfogadja, végre oly rohamokban szenved, melyek alatt öntudatlanúl és későbbi visszaemlékezés nélkűl különböző cselekedeteket végez s azonkívül gyakran öngyilkossági kisérleteket tesz; képtelennek tartani arra, hogy cselekedeteinek következményeit megfontolja, illetőleg a törvény értelmében hülyének nyilvánitani.

E. hülyének nyilváníttatott s ellene a vizgálat beszüntettetett. (Sander, Vierteljahrsschrift für ger. Med. N. F. XVII. 2. füz.).

130. észlelet. Siketnémaság. Kérdéses rendelkezési képesség. A siketnéma Jahn megkeresi a törvényszéket, hogy őt polgári jogaiba és vagyonába helyezze, mivel

physice nagykorú és habár siketnéma, de nem hülye. (osztr. által. polg. tk. 275. §.).

Jahn 29 éves, cseléd. Állitólag 6 hónapos koráig hallott s genyes fülfolyás következtében halló képességét elvesztette. Hat éven át valamely siketnémák számára rendelt intézetben oktattatott, hol olvasási, irási és számolási képességet sajátított el. A siketnémák tanítója kijelenti, hogy az intézetben való tartózkodási idő rövidsége miatt csak felületes ismereteket szerzett s nem egy fogalom maradt előtte homályos. A községi hivatalnokok hülyének tartják s attól tartanak, hogy ha vagyonának kezelése magára reá bizatnék, nővére azt magának tulajdonitaná el s Jahn azután a községnek esnék terhére. Nővére ellenben felhozza, hogy Jahn a siketnémaság kivételével olyan mint más ember, olvasni, irni tud, munkaadójának teljes megelégedését bírja, önállóan tesz bevásárlásokat stb. 1874. márczius havában Jahn az irás és olvasás bírását tanusítja, az irásban felvetett kérdésekre többnyire helyesen felel, néha azonban egészen megfordítva. A mondatszerkezet tökéletlen, körülbelül oly gyermekéhez hasonló, ki beszélni kezd. Ismeri a pénz értékét, az életszükségleteket, kifogástalanúl végez számvetéseket, elvont tárgyakról azonban, pl. öröklésről, tőkéről, kamatról stb. csak homályos fogalmai vannak, nem ismeri vagyonának nagyságát, annak alkatrészeit stb.

A szakértők véleménye oda nyilvánúlt, hogy Jahn bár nem hülye, de a siketnémák intézetében csak tökéletlen nevelésben részesült, elvont fogalmakat, mint vagyon, kamat, adóslevél stb. vagy éppen nem, vagy csak homályosan ismer, mint cseléd bár használható, a megszokott és határolt mindennapi körben önállóan mozogni

képes, de nem úgy kivételes viszonyok közt. Igy pénzét hasznosan elhelyezettnek képzeli, ha valaki adósleveleket ad neki minden fedezet nélkül. Jahn tehát oly nagyfokú szellemi korlátoltságot mutat, hogy veszélyesnek látszik reá bízni vagyonának önálló kezelését. A törvényszék Jahnra nézve „gyöngeelméjűség" miatt a gondnokság további fentartását rendeli el. Jahn ügyvéde által fölebbezett.

A siketnémák intézetének igazgatóságától kikért bizonyítvány Jahnt rendelkezésképesnek nyilvánítja, azonban tanácsosnak tartja, hogy vagyona az intézet pénztárában helyeztessék el.

A hozzátartozók felhozták, hogy Jahn évek óta önálló volt, szolgálatának ideje alatt megelégedését bírta gazdájának, pénzt takarított meg, gondoskodott ennek takarékpénztárban való elhelyezéséről, szóval életében, cselekedeteiben helyesnek és tökéletesnek mutatkozott. A cselédek, kik Jahnnal együtt szolgáltak, bizonyítják teljes használható voltát, sőt nagyobb péznemeknek felváltását is reá lehetett bízni, az üzleti viszony vele könnyű volt, úgy, hogy csak ritkán kellett valamit számára följegyezni.

1875. július havára kitűzött új határidőben Jahn tartásában és magaviseletében kifogástalannak mutatkozik. Arczvonásai szellemi életre vallanak és siketnémaságát kivéve testileg sem találhatók rendellenességek. A vele való közlekedés siketnémákkal foglalkozó tanító által, jelbeszéd segélyével történik. Többszöri körülírás és concret összefoglalásra van szükség, míg a kérdés értelmét felfogja. Kifejezi abbeli kívánságát, hogy vagyonát megkapja, mert gyámja iránt bizalmatlan; takarékpénztárban akarja elhelyezni, s fejből kiszámítja,

hogy 1400 frt 5% mellett 70 frt kamatot hoz, csalóknak tartja azon embereket, kik 10%-ot adnak, pénzét testvéreinek akarja örökül hagyni s ha ezek nem élnének, a szegényeknek. Azon kérdést, hogy vagyona készpénzben vagy ingatlanokban van, nem érti. Ismeri a határidő, a szakértő fogalmat, tudja, hogy a törvényszék előtt panaszt lehet emelni, hogy a házasság felbonthatatlan, „hiszen testvére sem hagyhatja oda férjét.“ Pénzét senkinek sem fogja adni, még nővérének sem, mert ennek a nélkül is elég van.

Vélemény. Vizsgált egyén nem hülye. Csak azon kérdés foroghat fenn, vajjon képes-e önmaga intézni ügyeit. Az eldöntés a bírót illeti, a szakértők feladata csak az lehet: kiemelni a polgári önállóság lélektani feltételeit s kutatni, vajjon ezen feltételek megvannak-e Jahn szellemi mechanismusában. Kétségkívül Jahn előtt ismeretes egész sora a nyilvános és jogélet jogviszonyainak s szabályainak. Van fogalma a tulajdonról, ismeri a pénz és vagyon társadalmi jelentőségét, bizonyos fokig képes betekinteni a perorvoslat és jogkedvezmény lényegébe. De ezen fogalmak, főleg ott, hol elvont és jogi viszonyokat érintenek, hiányosak. Mint számos, szellemileg tökéletlenül kifejlődöttnél, az ő fogalmai sem fejlődnek nagyobb számú tények levonásából, hanem bizonyos adott példára való támaszkodásból s az ebből levont következtetésből. Igy pl. tudja, hogy a házasság az országos törvények értelmében felbonthatatlan, de ezen következtetésnek levonhatását azon tényből meríti, hogy nővére nem hagyhatja el férjét. Más kérdés az, vajjon ezen hiányos szellemi birtok mellett az elhatározáshoz szükséges ítélőképesség és önállóság meg van-e, hogy

a nyilvános életben saját érdekeit mindenkor követni képes legyen.

Jahn szellemi tehetségének elegendősége a konyhában s a piaczi- s mindennapi életben, bebizonyúlt ugyan, de nem a nyilvános jog és törvénynyel való önálló érintkezésben. Van ugyan terve pénzének megőrzésére vonatkozólag, de nem található biztosíték arra nézve, hogy a jó indulatú, szellemi tekintetben teljesen nővére uralma alatt álló Jahnt kérések, fenyegetések, csábítások stb. nem bírják reá, hogy szándékait megváltoztassa, s hogy nem veszélyeztetik vagyonát. Sokkal fontosabb meggondolást igényel azonban Jahnnak a külvilággal való gondolatközlésének tökéletlensége. Ő jel- és írásbeszédre van szorítkozva. Amazzal csakis ezen nyelvben jártas egyénekkel szemben élhet, de ekkor is, mint a hogy az a vizsgálat alatt kiderült, a kérdés értelmét csak annak ismétlése és különféle megvilágítása után érti meg, midőn a tolmács elvont képzeteket körülírni, példaképen tisztázni kénytelen. Felvéve, hogy mindenki értené a siketnémák jelbeszédét, mindazonáltal Jahn eszmecseréje érzékfeletti képzetek terén tökéletlen volna, annak nem világos volta miatt. Jahn írásbeszéde is tökéletlen fejlettségű. Némely kérdést nem ért meg, másokat hamisan s egész mondatképzése az iskolás gyermekének felel meg.

A szakértők véleménye oda irányúl, hogy: Jahn H. nem hülye, de érzékfeletti fogalmai tökéletlenül fejlettek s a mennyiben a nyilvános és jogélet szabályait illetik, elégtelenek. A külvilággal való írásbeli közlekedés képessége tökéletlen. (Saját észlelet).

131. észlelet. Elmegyöngeség. Féloldali hüdés. Beszédképtelenség. Indítványozott gondnokság. Aggastyánról van szó, gyenge ítélőképességgel, ki nem képes meg-

találni és használni a megfelelő szókat. E. nem tébolyodott, nem is hülye. A legegyszerűbb viszonyokat illetőleg vannak képzetei és szavai, de nem a külvilágot és tisztán szellemi viszonyait illetőleg. E. teljes testi és szellemi gyámoltalansága mellett, valamint a miatt, hogy minden kétséget kizáró módon embertársaival értekezni nem képes, indokolva van őt törvényes ótalom alá venni, bár állapota sem őrültségnek, sem hülyeségnek nem nevezhető. (Heschl, Wien. med. Wochenschrift 1868. 21., 22., 23.).

Idevonatkozó egyéb esetek: Annales d' hygiène publ. 1869. avril (aphasia). Annal. méd. psychol. 1867. május (búskomorság érzéki tévengésekkel a hülyeségre való átmenetel alatt). Friedreich's Blätter 1871. 3. füz. (psych. gyengeségi állapot búkórság után). — Henke, Zeitschrift XXV. 2. füz. (üldöztetési őrültség). Annal. méd. psychol. 1867. május (idült alkoholismus). Vierteljahrsschrift für ger. Med. N. F. VI. 2. füz. (veleszületett elmegyöngeség), ugyanott 1873. 1. füzet (eskóros elmegyöngeség), ugyanott N. F. VIII. 1. füz. (hülyeség a törvénykönyv értelmében). — Henke, Zeitschr. 43. köt. (Delirium tremens. Idült alkoholismus). = Casper-Liman, biol. rész 301—307. esetek (siketnémaság). Irrenfreund. 1867. 3. 4. sz. (másodlagos elmegyöngeség). Friedreich's Blätter 1875. 6. sz. (hüdéses hülyeség). — Edel, Zeitschrift für Psych. 1875. 5. füz. (Hülyeség kinyilatkoztatásának követelése hyster. őrültnél. Visszautasítása azon panasznak, hogy a törvényszék figyelmét az elmebetegség kikerülte). — Sander, Archiv. f. Psych. I. 3. füz. (hülyeség). Arndt, Vierteljahrsschrift für ger. Med. XXIV. 2. füzet (öröklési terheltség, szellemi gyöngeség).

II. FEJEZET.

A nagykorúságtól való megfosztás.

Törvényes határozatok.

Hülyék törvényes eljáráson alapuló bírói határozattal, azoknak nyilváníttassanak, a mik.

Osztr. ált. polg. tk. 273. §. Őrültnek vagy hülyének csak az tartható, a ki magaviseletének szabatos kipuhatolása s a törvényszék által e czélra kirendelt orvosok véleményének alapján olyannak nyilváníttatik.

Német polg. perrendt. 593. §. Bárki is csakis bírói határozat alapján nyilvánítható elmebetegnek (őrültnek, hülyének, stb.). A határozat csakis indítvány alapján hozatik.

A peres eljárás, melynek alapján ítélet hozatik, hogy valaki gondnokság alá helyezendő-e, perrendtartás által határoztatik meg. Ez esetben azon személy, kinek gondnokság alá helyezése indítványoztatik, mint alperes, az indítványozó, mint felperes szerepel. A felperes panaszokmányai alapján, ha azok kielégítőknek bizonyúlnak, alperes az illetékes bíró által vádállapotba helyeztetik. Alperes ellen megindíttatik a per, a tanúk kihallgattatnak, s ha a vizsgálandó egyén hibája, illetőleg annak rendelkezési képtelensége a törvénynyel szemben bebizonyúl, a törvényszék által ítélet hozatik.

A peres eljárást illetőleg a különböző perrendtartások eltérnek egymástól.

1. A német eljárás, a nagykorúságtól megfosztást illetőleg.

Polgári perrendtartás: 595. §. Indítványt (a nagykorúságtól való megfosztásra nézve) a megfosztandó há-

zastársa, valamelyik rokona vagy gyámja tehet. Feleség ellen csak férje, atyai hatalom vagy gyámság alatt levő személyek ellen, csak az atya vagy gyám tehet indítványt. Minden esetben az államügyész is fel van jogosítva, az illetékes tartományi törvényszék előtt indítványt beterjeszteni.

596. §. Az indítvány a törvényszéknél írásban nyujtható be, vagy a törvényszéki jegyző által jegyzőkönyvbe vehető fel. Az indítványnak magában kell foglalni az alapjául szolgáló tényeket s a bizonyítékoknak megnevezését.

597. §. A törvényszék által az indítványban megnevezett tények és bizonyítékok felhasználásával hivatalosan elrendelendők az elmeállapot megállapítására szükséges kutatások és felveendők az alkalmasaknak mutatkozó bizonyítékok. A törvényszék az eljárás megindítása előtt orvosi bizonyítvány beszerzését elrendelheti.

598. A nagykorúságtól megfosztandó személyesen s egy vagy több szakértő igénybevétele mellett kihallgatandó. A kihallgatás elmaradhat, ha az a törvényszék véleménye szerint nehezen kivihető, vagy az eldöntésre nem bír befolyással, vagy az illető egészségi állapotára káros hatással van.

599. §. A nagykorúságtól való megfosztást nem szabad kimondani, mielőtt a megfosztandó elmeállapotáról egy vagy több szakértő véleményét meghallgatta.

600. §. Mihelyt a törvényszék a nagykoruságtól megfosztandó egyén személye és vagyona fölötti gondviselés elrendelését szükségesnek tartja, arról, az elrendelés czéljából, a gyámhatóságot értesíti.

604. §. A nagykorúságtól megfosztást megtagadó

határozat ellenében az indítványozó és az államügyész azonnal panaszt tehet.

605. §. A nagykorúságtól való megfosztást nyilvánító határozat, panasz útján, egy hónap leforgása alatt megtámadható.

A panasz joga a nagykorúságtól megfosztottat magát, a gyámot és az 595. §-ban említett személyeket illeti.

607. §. A panasz az államügyész ellen emelendő. Ha az államügyész emel panaszt, úgy az a nagykorúságtól megfosztott gyámja, mint annak képviselője ellen emelendő.

612. §. Az 598. és 599. §. határozatai megfelelő alkalmazást találnak az itéletet megtámadó panasz eljárásában.

A törvényszék szakértők kihallgatását mellőzheti, ha a hivatali törvényszék előtt adott véleményt elegendőnek tartja.

Az ítélet végrehajtása, azaz a gyámság vagy gondnokság elrendelése a gyámhatóság dolga, s törvényes elintézése külön gyámsági rendtartásban foglaltatik. A jogvita tárgyát egyedül a cselekvési képesség jelenlétének vagy hiányzásának megállapitása képezi.

A fentebbi eljárásnak világos előadása Spinola által (Archiv für Psychiatrie X., 3. füzet) hangsúlyozza azon tényt, hogy többé nem az 1. fokú társas bíróság, hanem a bíró illetékes a nagykorúságtól való megfosztási perekben, hogy többé nem hivatalból indíttatik meg az eljárás, hanem csak ha indítványoztatik. Ideiglenes gondnok többé nem elengedhetetlen, hanem annak kirendelése a bíró belátásától tétetik függővé. Amaz azonban már nem a perbíró által, hanem a gyámhatóság által nevez-

tetik ki. A bíró elhatározása nem ítélet, hanem egyszerű végzés által történik. Az elmegyógyintézet igazgatósága, a beteg felvételéről szóló jelentését nem a törvényszéknél, hanem az államügyésznél teszi, a ki azonban gondoskodik arról, hogy gyámra szoruló egyetlenegy elmebeteg se nélkülözze azt. Az elmegyógyintézet előljárósága az államügyész felszólítására vagy időnkint önként is jelentést tesz a betegség lefolyásáról, az elbocsátásról, hogy és milyen minőségben volt; a meggyógyulást, a halálesetet bejelenti s különösen, ha gyógyíthatatlanság állott be, az államügyészt értesíti. Az államügyészség a legtöbb esetben várni fog, és még ha a beteg gyógyíthatatlan is, de vagyontalan s nyilvános intézetben marad, a nagykorúságtól való megfosztási eljárás megindítását mellőzni fogja, másrészt azon helyzetben lesz, hogy azon esetben, ha indítvány a rokonok részéről nem tétetik, hivatalból megindíthatja az eljárást.

2. Az osztrák nagykorúság-megfosztási eljárás.

Törvényhozás. Ált. polg. tk. 269., 270., 273. §., polg, törv. eljár. 83. §. A bel- és igazságügyminiszt. 1874. május 14-én kelt rendelete (orsz. törv. l. 71. szám), a cs. k. legf. ítélőszék Bécsben 1874. 24095. sz. a. k. rend. (Manz-féle kiadása az általános polg. törvk. 1875. 78. lap).

Következő részekből áll: *a)* a feljelentésből (rokonok vagy elmegyógyintézeti igazgatóság részéről), mely azon kerület járásbíróságához intézendő, melyben a nagykorúságtól megfosztandó utoljára lakott, s mely az illető elmezavarát tudatja s annak gyámság alá való helyezését indítványozza.

b) A járásbiróság megvizsgálja a kérvény támogatására felhozott közléseket, a mennyiben tudakozódásokat eszközöl (a hozzátartozók, szomszédok, községi hatóságok stb. jegyzőkönyvi kihallgatása).

c) Ha a biróság meggyőződött arról, hogy az indítvány alappal bir, az esetben két törvényszéki orvos az elmeállapot kipuhatolásával megbizatik (informatio) és d) tárgyalási határnap tüzetik ki, melyen az illető bizottságilag megvizsgáltatik. A bizottság tagjai a járásbiró, két törvényszéki orvos és a jegyző.

A vizsgálat eredménye az orvosok véleményével együtt jegyzőkönyvbe vétetik, és a jegyzőkönyvet a biró azon megjegyzéssel zárja be, hogy a szóban levő véleménybe beleegyezik. Ha a biró nincs vele megelégedve, új tárgyalási határnapot rendel el.

d) A bevégzett vizsgálat után az iratok a császári birodalmi törvényszékhez tétetnek át. Ez az ügyiratok alapján itéletet hoz, mely ha a nagykorúságtól megfosztást rendeli el, kihirdettetik. Ezen itélet ellen fölebbezésnek nincs helye.

3. *Az interdictio franczia jog szerint.*

(Code Napoléon art. 489—512., Code de procédure civile art. 890—897.).

Ezen törvény szerint a rokonok köteleztetnek a nagykorúságtól való megfosztás iránt indítványt tenni. Ezt eszközölheti a férj, a feleség vagy bármely rokon. Épúgy teheti ezt az állam, hivatalból. Az indítványnak alapúl szolgáló okok, illetőleg az elmezavart bizonyító tények orvosi bizonyítvány kiséretében irásba foglalva terjesztendők fel. A törvényszék (tribunal) ez után meghívja

a családtanácsot, meghallgatja ennek véleményét, mielőtt az eljárást megindítja.

E családtanácsból azok, kik az indítványt tették, ki vannak zárva.

A családtanács meghallgatása után a nagykorúságtól megfosztandó, a bíró és jegyző által az államügyész jelenlétében kikérdezendő.

Az első kikérdezés után a törvényszék kirendelhet a vizsgálat tárgyát képező egyén számára ideiglenes gyámot, de még oly esetben is, midőn a nagykorúság teljes megfosztását kérő indítvány elvettetik, a törvényszék fel van jogosítva az ily egyén számára ügyvédet nevezni, kinek közreműködése nélkül az illető bizonyos fontos jogi cselekvényeket, mint eladásokat, kölcsönfelvételt stb. nem eszközölhet (499. czikk C. civil).

A franczia polgári perrendtartás szerint orvosi szakértők meghivása csak facultativ, s a bíró nincs ezek véleményéhez kötve (323. czikk). Ha szakértők hivatnak meg, az esetben hárman legyenek, azonban a felek közmegegyezéssel, csak egyet is választhatnak.

A nagykorúságtól való megfosztás vagy gyámkirendelés, az ítélethozatal napjától kezdve jut érvényre. Ez nyilvánosságra hozandó. Tíz nap alatt elkészítendő s a nyilvános törvényszéki táblára, nemkülönben a kerület jegyzői irodáiban kifüggesztendő. Az elsőfokú bíróság ítélete ellen fölebbezésnek van helye.

A férj, feleségének törvényes gyámja. A feleség ilyenül kinevezhető. Házastársakat, fel- és leszálló ágbelieket kivéve, senki sem kényszeríthető arra, hogy 10 évnél hosszabb ideig vigye a gyámságot.

Az orvosi szakértő a nagykorúság-megfosztási eljárásban.

Az orvosi szakértő állása olyan, mint a bűnügyi eljárásban (v. ö. 33. lap). Az orvosi szakértők meghivása ily perekben ép oly kevéssé mellőzendő, mint a beszámíthatóság kérdésénél. De azért is szükségesnek mutatkozik, mert a birónak a vádlott jelenlétében személyesen kell meggyőződnie annak cselekvési képességéről, s talán nem lenne eléggé gyakorlott és képes, alkalmas kérdéseket intézni, hogy azokra megfelelő feleleteket nyerjen. A beteg kikérdezése, főleg az elmebetegé, gyakorlottságot és szakismeretet igényel. Ezért rendszerint a szakértőkre bizatik a megvizsgálandóval való beszélgetésnek vezetése, a tárgyalás idején.

Fontos a beteg állapota felől való előleges tájékozás. A szakértőknek csak a határnapra való meghivása ép oly kevéssé alkalmas, mint a bűnügyekben, tiszta fényt deríteni a kérdéses elmeállapotra. E czélra szükséges kellő idő a megfigyelésre s az előélet tüzetes tanulmányozása.

A szakértők valódi kipuhatolási feladata a határnap előtti időre esik; a határnap az orvosra nézve csak formailag, a bíróra nézve lényegileg áll fenn, hogy utóbbi a vizsgált egyén elmeállapotáról személyesen nyerjen fogalmat. Az informatio anyagául szolgálnak az ügyiratok s a vizsgálandónál tett látogatások. Előbbieknek tanuvallomások által netalán szükségessé váló kiegészítése végett, a biró keresendő meg. A környezet és rokonság állításai gyakran részrehajlók s jóhiszeműleg nem fogadhatók el. Magától értődik, hogy negativ tanúvallomások nem bizonyítanak szellemi épség mellett.

Kiváló értékkel bír a házi orvos bizonyítványa,

továbbá a kórelőzmény gondos felvétele, mely felvilágosítást ad az egészségi viszonyokról, előbbi betegségekről, életviszonyokról, a jellemről s az előbbi életmódról. Elengedhetetlen az egyéniség összes megítélése, összetevékenységének szemlélete, nem pedig egyes cselekményeké. A korábbi cselekvésmódok pontos méltatása ily esetben becses felvilágosításokat nyujt „apertius porro significatur dementia ex civilibus actibus“ (Zachias).

A törvényhozás elavult műnyelve következtében a birói kérdés őrültség vagy bárgyúság, vagy arra lesz irányozva, vajjon a szóban forgó egyén értelmétől teljesen meg van-e fosztva vagy képtelen tetteinek következményeit megfontolni. A szakértőnek a mennyire lehet meg kell barátkozni ezen fogalmakkal, és a törvény által nyujtott sablonokat a concret esethez alkalmaznia kell. Ki fogja jelenteni, ha a szóban forgó egyén tudományos értelemben tébolyodott vagy bárgyú, hogy az „őrült“, ha az illető a tudományos műnyelv szerint őrült vagy tompaelméjű, hogy az a törvénykönyv értelmében „bárgyú“. Mindenekelőtt azonban iparkodnia kell, hogy tiszta képet nyujtson a szellemi működés-zavarok terjedelméről, hogy a czélok és eszközök vagy ezek egymáshoz való viszonyainak (Neumann id. h.) esztelen voltát kellően megvilágitsa, s ily módon meg nem zavartatva a műnyelv által, a birónak elegendő anyagot szolgáltasson a megítélésre. Ez az egész czélja a véleményadásnak.

A már megelőző látogatások által tájékozott szakértőre nézve nem okoz nehézséget, a kitűzött határnapon véleményt adni; ha csak a határnapra hivatik meg s csak ekkor ismerkedik meg az illető egyénnel, óvakodjék az elhamarkodott ítélettől s csak a határnap után nyujtsa be „indokolt“ véleményét.

Visszapillantás a különböző államok nagykorúságmegfosztási eljárásaira és egyéb kívánnivalók.

A tapasztalat kimutatja, hogy a nagykorúság-megfosztási eljárás, a mint az a különböző országokban fennáll, a valódi szükségnek nem felel meg. Ezen kisebbítő véleményt részben a német polgári perrendtartásra nézve is kell vonatkoztatni.

Amaz eljárás megvédi ugyan az állampolgárt polgári jogainak igazolatlan elrablásától, nem oltalmazza azonban megrablástól és anyagi kártól az elmebeteget, mielőtt az a nagykorúságtól megfosztatik. A szerep, melyet a gondnok a nagykorúságmegfosztási perben játszik, nem egyszersmind a vagyonkezelőé, mint inkább valamely beteg ügyvédének működése előbbinek kétségbe vont cselekvésképessége elleni perben.

A nagykorúság-megfosztási eljárás hosszadalmas, nehézkes. Gyakran hónapokig tart, míg a gondnokság elrendeltetik. E közben a beteg pénzügyi viszonyai roszszak vagy éppen nem oltalmaztatnak.

Azonkívül költséges és körülményes s nyilvánosan csak oly esetekre illik, melyekben a gondnokság tartósan vagy hosszabb időre kívánatos, nem pedig oly esetekre, midőn a megbetegedettnek csak rövid ideig van gondnokra szüksége. Tökéletes cselekvésképességet tart szem előtt s esetleg ilyenhez vezet. E tekintetben ellentétben áll a polgári törvényhozással, mely a cselekvésképesség különböző fokait megkülönbözteti, s azon tudományos tapasztalattal, hogy valaki elmebeteg lehet, de még sem teljesen képtelen polgári kötelességeit teljesíteni, jogait és érdekeit védeni. Csak *egy* beszámítha-

tóság létezik, de a cselekvésképességnek különböző fokai vannak.

A szokásban levő nagykorúság-megfosztási eljárás sok tekintetben emberietlen, a mennyiben a beteggel való perügyi bánás, az ítéletnek közlése az illetővel, előbbinek a hirlapokban való közzététele egészségi állapotára károsan hat.

A nagykorúság-megfosztási eljárás ily módon semmiképen sem védi a nagykorúságtól megfosztandó beteget anyagi kár ellen, a gyámság igen későn rendeltetik el, mert a beteg időközben ismét egészséges lesz vagy anyagilag tönkre megy; nyomasztó némely betegre nézve, a ki értelmétől nincsen annyira megfosztva s nem oly mértékben képtelen cselekedeteinek következményeit meggondolni, hogy közreműködésöket saját ügyeikben meg kellene tagadni.

A nagykorúságtól-megfosztás jogi jótétemény, habár a jogok megvonásában áll, de csak azon esetben, ha idejekorán jut érvényre s ha az elrendelés módja megfelel azon állapotnak, mely miatt elrendeltetik. Mint a törvényszéki gyakorlatban mindenütt, úgy itt is annak szükségessége mutatkozik, hogy az eljárás az egyének szerint vezettessék. Ha a bűnügyi törvényszék ezen követelménynek enyhítő körülmények elfogadása által megfelel, ez esetben a polgári törvénykezésnek a cselekvésképesség korlátozásának különböző módjai, illetőleg fokai által eleget kell tennie.

Az első követelménynek, mely fenyegetett anyagi érdekeknek idejekorán való védelmében áll, csak akkor felelhetni meg, ha ideiglenes gondnok neveztetik ki, mihelyt valamely nagykorúnak megbetegedése a hatóság (gyámhatóság) tudomására jut; utóbbi követelménynek

pedig akkor, ha a gyámkodás enyhébb és hathatósabb módjai törvényesen megengedtetnek.

A jókor érkező jogvédelem csak az által érhető el, ha megbetegedési esetekben minden érdekeltre törvényesen hárul a feljelentési kötelezettség, továbbá ha a hatóság (Németországban gyámtörvényszék, Angliában commissioners in lunacy, Francziaországban tribunal a code Napoléon 497. czikke szerint) fel van jogosítva azon esetben közbelépni ideiglenes gondnokság elrendelése által, a hol azt szükségesnek tartja, illetőleg, ha az időközben megbetegedett teljhatalmú meghatalmazott kinevezése által nem gondoskodott arról, hogy vagyoni ügyei megelégedésre vezettessenek. Utánzásra méltó, tébolydába adott betegek számára, a titoktartó hatalom, melylyel a franczia elmebeteg törvények értelmében minden ily intézet számára kirendelt ügyelő tanács bír, melynek egyik tagja, rendszerint jogász, ideiglenesen a beteg érdekeit védi.

A cselekvésképesség fogyatkozásának foka szerinti alkalmazása a törvényes eszközöknek, mint a hogy azt az illető szellemi állapota követeli, teljesíthető, ha a teljes rendelkezési képtelenség közé a föltétes rendelkezési képesség felvétetik, mint azt a franczia törvényhozás (499. cz.) a conseil judiciaire, birói védelem alakjában bírja. A beteg iratai, hogy érvénynyel bírjanak, a birósági védő ellenjegyzésére szorulnak; ez oly eljárás, mely főleg gyógyítható s tompaelméjű személyek irányában ajánlatos. Utóbbiaknak ez esetben legalább joguk volna, kivánságaikat kifejezni, s egyszersmind megkárosodástól megóvatnának, előbbiek meg lennének kimélve felgyógyulások után azon fájdalmas tapasztalattól, hogy tulaj-

donuk felett, saját akaratuktól eltérőleg rendelkeztek, mely tapasztalat sokszor visszaeséseket okoz.

A téboly időszaki eseteinél, a fent 1. és 2. alatt tárgyalt aphasiában szenvedőknél (a hol mindig átmenő állapotról van szó) és 1. alatt említett siketnémáknál ezen birói védelem elegendő lenne.

Midőn a vizsgált egyén gyermekkora óta hülye és fejlődésképtelen vagy általános őrültség és hülyeség másodlagos állapotaiban szenved vagy gyógyíthatlan jellegű s az öntudat nagyfokú zavarával járó nehéz agybántalomban, mint pl. dementia senilis, apoplectica, paralytica, helyén van a nagykorúságtól-megfosztás, ez egészségére nem hat károsan, magánjogi tekintetben pedig neki magának és családjának igen nagy előnyt biztosít.

Ha a nagykorúságtól-megfosztás csak oly esetekben foganatosíttatik, melyekben a cselekvési képtelenség állandó és gyógyíthatatlan agybántalomtól van föltételezve, akkor elesnek ama káros hatások, melyeket a nagykorúságtól való megfosztási eljárás s a birói itéletnek közlése gyógyítható betegekre gyakorol.

Egyébiránt minden esetben előbb meghallgatandó volna az orvosi szakértő a törvényszéki tárgyalás megtarthatását illetőleg, ép úgy, mint a bűnügyi praxisban; kétes büntethetőségi s tárgyalásképtelenségi esetekben előbb véleményt kell adnia.

A betegre valamint családjára nézve egyaránt kellemetlen s a pazarlóknál használtatni szokott módja az itélet kihirdetésének hivatalos közlönyökben s más lapokban helyettesíthető lenne a Franciaországban dívó szokás által (l. civ. 501. cz.), a hol a birói itélet a nyilvános törvényszéki táblára s a kerület jegyzőinek irodáiban függesztetik ki.

Az itéletnek, a nagykorúságtól megfosztottnak való átadása puszta formaiság, a mi vagy helyesebben elmaradhatna, vagy pedig az ítélet a beteg képviselőjének lenne átnyujtandó.

III. FEJEZET.

A gondnokság megszüntetése.

Törvényes határozatok: A. L. R. II. r. XVIII. 815. §. Dühöngők, őrültek és hülyék részére elrendelt gyámság megszüntetendő, ha az illetők értelmöknek teljesen szabad használatát ismét visszanyerték.

Német polg. prdt. 616. §. A nagykorúságtól-megfosztás megszüntetése az illető vagy gyámjának vagy az államügyész indítványára törvényszéki határozat által történik.

617. §. . . . . Az 596—599. §§. határozmányai megfelelő alkalmazást nyernek.

619. §. . . . . Jogában áll az államügyésznek a nagykorúságtól-megfosztást kimondó határozat ellen azonnal óvást tenni.

620. §. Ha a megszüntetés iránti indítvány a törvényszék által elvettetik, ez esetben az panasz útján ismét indítványozható. A panasz emelésére a nagykorúságtól megfosztott mellé rendelt gyám s az államügyész van feljogosítva. Ha a gyám nem akar panaszt emelni, akkor a törvényszéki elnök a nagykorúságtól megfosztott védőjéül ügyvédet rendelhet. Az eljárást illetőleg a 606—615. §§. határozmányai megfelelő alkalmazást nyernek.

Osztr. ált. polg. tk. 283. §. Annak meghatározása, hogy valamely őrült vagy hülye értelmi tehetségének használatát ismét visszanyerte-e, a körülmények szaba-

tos kifürkészése, hosszabb tapasztalat s a törvényszék által a vizsgálat megejtésére kirendelt orvosok bizonyítványai alapján történjék.

Az osztrák eljárás a polgári jogokba való visszahelyezést illetőleg a következő:

A nagykorúságtól megfosztott, illetőleg gondnoka a kerületi törvényszéknél polgári jogaiba való visszahelyezését kéri. A törvényszék az elmebeli állapot meghatározására szakértőket nevez ki, tanuk kihallgatását rendeli el, általában nyomozásokat eszközöl, tárgyalási napot tűz ki, melyen a nagykorúságtól megfosztott gyámjával, a tanúkkal stb. a törvényszék előtt megjelen és megvizsgáltatik. Az ekkor fölvett jegyzőkönyv az előző iratokkal és véleménynyel, ítélethozatal végett, az országos törvényszékhez tétetik át.

Code Napoléon art. 512. L'interdiction cesse avec les causes qui l'ont déterminée: neanmoins, la mainlevée ne sera prononcée qu'en observant les formalités prescrites pour parvenir à l'interdiction, et l'interdit ne pourra reprendre l'exercice de ses droits qu'après le jugement de mainlevée.

A nagykorúságtól való megfosztás nem megmásíthatatlan. Mihelyt a feltételek, melyek miatt az létrejött, már többé nem léteznek, annak is meg kell szünnie.

A polgári jogok megtagadása azonban birói vizsgálat és birói itéletalapján lett jogérvényes; e jogokba való visszahelyezés jogilag formai és logikai okoknál fogva csak új vizsgálat és birói ítélethozatal alapján történhetik.

A gondnokság megszüntetése a dolog természete szerint ugy olyan szabatos és gondos eljárás alapján történjék, mint a milyennek alapján az kimondatott. Egy csak látszólag meggyógyultnak visszahelyezése polgári

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

jogaiba ép oly végzetteljes lehet, mint a gondnok elrendelésének elmulasztása.

A szakértőnek tudnia kell, hogy az eset technikai megitélése határozottan nehezebb, mint a nagykorúságtól való megfosztási eljárásban. Általában könnyebben lehet eldönteni, hogy valaki megbetegedett-e, mint azt, hogy valamely lelki betegségben szenvedett egyén ismét egészséges lett-e; könnyebb meghatározni, hogy valamely elmegyöngeségben szenvedő, ki elégtelenségének bizonyítékait nyujtotta, egyesité-e magában a nagykorúságtól való megfosztás feltételeit, mint azt, hogy az, ki eddig gondnokság alatt volt s értelmi tehetségének szabad használatáról bizonyítékokat adni alkalma nem volt, a gondnokság alól felmentendő-e.

Egyébiránt ezen eljárásnál figyelembe veendő, hogy nem annyira a tudományos értelemben vett teljes szellemi egészségről, illetőleg meggyógyulásról van szó (a tébolydákban meggyógyultak közül sokan csak viszonylag gyógyultak meg, azaz csekély fokú elmegyöngeségben szenvednek, mely azonban őket semmiképen sem teszi rendelkezésképtelenekké), hanem inkább arról, vajjon az okok, melyek a gondnokságot eredményezték, tényleg elégségesek voltak-e a nagykorúságtól való megfosztásra (a gondnok kifogásolja az elrendelt és időlegesen érvényes gondnokságot), vagy fennállanak-e még (absolut vagy relativ gyógyulás), vagy hogy a nagykorúságtól való megfosztás idejekor fennállott okok helyébe ujak nem léptek-e (pl. a törvény értelmében vett őrültség, melynek alapján a nagykorúságtól-megfosztás történt, időközben nem ment-e át a törvény értelmében vett hülyeségbe vagy megfordítva).

A gondnokság megszüntetésénél tehát nem teljes

meggyógyulásról van szó, hanem azon okok megszüneséről, melyek a megfosztást okozták, vagyis azon tehetségek (értelem, képesség a cselekmények következményeit átlátni) visszanyereséről, melyeknek hiánya a törvényszerű gondnokságot szükségessé tette.

Ha a kitűzött időben a vizsgálat azt mutatja, hogy a gondnokságot eredményezett okok már többé nem állnak fenn, ujak által sem pótoltattak, ez esetben a a gondnokság nyilvánosságra hozandó birói ítélet által megszüntetendő s az ítélet napjától kezdve az érdekelt polgári jogainak teljes birtokába lép.

A gyakorlat bizonyítja, hogy a még fennálló elmezavar a környezet által elég gyakran nem vétetik észre, vagy hogy a gondnokság megszüntetésében érdekelt rokonok a beteget egészségesnek és cselekvésképesnek iparkodnak feltüntetni.

Ezen tényekkel és némely betegnek elpalástolási ügyességével szemben, a szakertőnek fölötte szükséges tüzetes ismerete az előző iratoknak, a nagykorúságtólmegfosztás okainak, a betegség azóta való folyamatának, nemkülönben szükséges ismételt és alapos személyes vizsgálat, bizonyos bizalmatlanság a beteg és netalán érdekelt környezete iránt. Gyakran az elegendőség a világgal való érintkezésben próbálandó ki. A házi élet megszokott körében való működési képesség nem nyujt kezességet a nyilvános életben való önálló működésre nézve. Elmebetegségből való teljes meggyógyulás általános ismertető jeleiül tekintendők: teljes és nyilt beismerése a kiállott betegségnek, és visszaállítása a régi psychikai személyiségnek minden jellemsajátságaival, előnyeivel, hibáival, hajlamaival.

Eseteket a gondnokságnak indítványba hozott beszüntetését illetőleg l. Henke, Zeitschrift. 1836. (másodlagos elmegyöngeség, a meggyógyulás hamis felvétele). Ugyanott XXV. köt. 2. füz. (eleinte rásztkór, később vallásos őrültség. Annak felvétele, hogy a gondnokság megszüntetendő!). Ugyanott XXVII. köt. 1. füz. (idült alkoholismus. A gyámság alá helyezett panaszt emel a hatóság ellen, gyámság alá való helyezése miatt. Szomszédja és két orvos egészségesnek nyilvánítják, másik két orvos a felülvéleményben szintén. A gondnokság megszüntettetett).

Liman, kétes elmebeli állapotok. 49. eset. (Egy gyengeelméjü, kinek egyes nagyzási képzetei vannak és időnkint elemi üldöztetési rohamokban szenved, polgárilag minden tekintetben elégtelen, folytonosan kérelmezi a számára elrendelt gondnokság megszüntetését. A polgári cselekményekre való képtelensége megállapittatik).

50. eset. (Erotikus őrültség. A nagykorúságtól megfosztatik. A rokonok a gondnokság megszüntetését kérelmezik. Kimutattatik a másodlagos elmegyöngeség és ügyei önálló vezetésére való képtelensége.)

51. eset. (Üldöztetési őrültség. Az őrültség birói kimondása. Javulás elmegyógyintézetben. Külsőleg rendes magatartás. A rokonok, támaszkodva orvosi bizonyitványokra, a gondnokság megszüntetését kérelmezik. A betegség fennállása kimutattatik).

52. 53. 54. eset. Csekélyebb fokú másodlagos szellemi gyöngeség. Kimutatása annak, hogy a vizsgált egyének annyira meggyógyultak, hogy a törvény értelmében vett hülyéknek vagy őrülteknek nem tekinthetők).

Friedreich's Blätter 1870. 1. füz. (Aggkori elme-

zavar. Megállapítása a polgári cselekményekre való képtelenségnek).

Friedreich's Blätter 1869. 387. l. (Melancholiából való meggyógyulás. A gondnokság megszüntetése.)

Casper-Liman, Hdb. 250. eset. (Időszaki téboly. Hosszú szünet. Visszahelyezés a polgári jogokba.)

A törvényhozás és a perrendtartás a gondnokság megszüntetésénél csak a polgári cselekvésképesség általános kérdésére van tekintettel. E mellett azonban sürgősen merül fel a hivatásbeli képesség visszanyerésének kérdése, mely felelősséggel járó állásoknál igen fontos lehet. Joggal figyelmeztet Schlager (Zeitschrift f. Psychiatrie XXXIII. k. 5 és 6. füz.) arra, hogy ily kérdés a tébolydából „gyógyúlt" állítmánynyal való kibocsátás vagy a gondnokság megszüntetése által nincs biztosítva. Jogosult követelmény tehát „a visszanyert psychikus cselekvésképességnek (bizonyos hivatalbeli foglalkozásnál) véleményezése", a mikor is sok függhet a betegség okaitól, az illető szolgálat különös körülményeitől és egészségre netalán káros hatásaitól. Míg nyilvános tisztviselőknél, katonai személyeknél, stb. az illetékes hatóság vizsgálat által meggyőződést szerez magának amazoknak visszanyert szolgálati képességéről, addig az ily vizsgálat számos magánjellegű, de azért nem kevésbé felelős hivatalos állásoknál (orvosok, gyógyszerészek, bábák, vasúti alkalmazottak, stb.) elmarad. Schlager utal arra, hogy ez irányban az ipartörvénynek kiegészítő toldalékra van szüksége.

B. Részletes rész.

IV. FEJEZET

A nagykorúságtól meg nem fosztottak vitás rendelkezésképessége.

Törvényes határozatok: Míg az olyan egyének számára gyám nincs kirendelve, azon vélekedés áll fenn, hogy akaratukat ép értelem mellett nyilvánították. A hülyét illetőleg, még azon esetben is, ha még nem helyeztetett gyámság alá; egyébiránt azon vélekedés áll fenn, hogy csalfa módon cselekedett az, ki annak akaratnyilvánítása által, annak kárára meggazdagodni iparkodott. (A. L. R. I. r. IV—24.)

Osztr. Á. p. t. k. 310. §. Oly egyének, kik nem bírják értelmök használatát, magokban képtelenek birtokot nyerni. Gyám vagy gondnok által képviseltetnek.

865. §. Ki értelmével nem élhet, valamint 7 éven alóli gyermek, képtelen igéretet tenni vagy elfogadni.

191. §. Gyámságra azok alkalmatlanok, kik kiskorúságuk, testi vagy szellemi fogyatkozásuk miatt saját ügyeiket sem végezhetik.

176. §. Ha valamely atya értelmét veszti . . . . . ez esetben az atyai hatalom hatályon kívül helyeztetik és gyám rendeltetik ki.

Code Napol. 503. cz. A nagykorúságtól való megfosztást megelőző tettek csak az esetben nyilváníthatók semmiseknek, ha a nagykorúságtól való megfosztást feltételező ok a birói cselekvény végrehajtásának idején fennállott.

504. cz. Valamely egyén halála után annak polgári tettei, elmezavar miatt, csak akkor támadhatók meg, ha a nagykorúságtól-megfosztás már a halál előtt el lett ismerve vagy az elmezavar bizonyítéka a megtámadott cselekményből önként kiviláglik.

A nagykorúságtól megfosztottnak vagy gondnokság alá helyezettnek viszonyai a polgári társadalomhoz és a polgári törvénykezéshez birói ítélet által vannak rendezve.

Azonban, nem ritkán, megtörténik, hogy oly egyénnek polgári tettei, ki felett még határozat nem hozatott állított elmebeli zavar alapján, jogérvényességöket illetőleg, kétségbe vonatnak.

Ezen kételyek vonatkozhatnak:

1. kötelezettségekre, oly egyezségeknek, adás-vételnek stb. megfelelni, melyek valamely állítólagos elmezavar idejében létrejöttek;

2. házasságra lépés képességére;

3. hosszabb ideig hivatalt viselni, szolgálatot teljesíteni, gyámságot vezetni, saját gyermekeit nevelni, atyai hatalmat gyakorolni stb.;

4. törvényes tanúbizonyságot tenni, esküt letenni;

5. okozott kárért kárpótlást nyújtani;

6. végrendeletet tenni.

A végrendelkezési képesség kivételével, melyre vonatkozólag külön törvényes követelmények állnak fenn, az 1—5. alatt jelzett polgári cselekmények a rendelkezési képességnek csak concret esetei, s azért teljesen az

általános részben jelzett szempontok és törvényes határozatok szerint véleményezendők és tárgyalandók. A különbség csak abban áll, hogy itt a rendelkezési képesség nincs elvitatva s így jogilag föltételezendő, mindaddig míg be nem bizonyíttatik, hogy a nagykorúságtól való megfosztás foganatosításához szükséges törvényszabta feltételek a kötelezettség elvállalásának idején már meg voltak, vagy ott, hol valamely jog vagy kötelesség megtámadott gyakorlása forog szóban, az ehhez megkivántató követelmények hiányzanak. Míg ezen bizonyíték nem adatik, a teljes rendelkezés-képesség felvétele érvényben marad. Annak, ki azt kétségbe vonja, be kell bizonyítania, hogy hiányzik. Ha azonban sikerül az értelemhiány vagy annak bebizonyítása, hogy az illető valamely polgári ténykedés idejekor tetteit átlátni képtelen, ez esetben attól, kinél ezen hiány kimutattatik, a kötelezettséget és jogosultságot észszerűen meg kell tagadni. Az elmebeteg akarata csak látszólagos akarat.

A kétes rendelkezési képesség esetei rendkívül sokfélék és nemcsak az elmezavarra vonatkoznak, hanem egyéb okokból származó psychikai működések zavarára is, pl. elmetévengés láz alatt.

Majd az időközben meggyógyult vagy annak családja vagy gondnoka, azon állítás alapján, hogy az illető szellemileg nem szabad, terhes kötelezettségek teljesítését megtagadják, majd érdekelt felek támadják meg valamely egyezség pl. házasságkötés jogérvényességét, vagy hatóságok, kik előtt valamely hivatalnoknak hivatalában vagy szolgálatában való meghagyása vagy visszahelyezése kérdésesnek tűnik fel, vagy meghatalmazások érvényessége forog szóban, melyet valamely tényleg

elmebeteg kiállított, mire azonban, míg a nagykorúságtól meg nem fosztatott, alakilag képesítettnek látszik.

Az ily meghatalmazások kiállítását illetőleg, még ha a kiállító már valamely tébolyda ápoltja is, az érvényességet csupán ennek alapján nem lehet megszüntetni. Hogy az elmezavar fogalma nem teljesen egyenlő jelentésű cselekvésképtelenséggel, már fentebb tárgyaltatott, és megfelel a legtöbb polgári törvénykezés szellemének. Az ilyen részletes cselekvésképesség concret esetet képez, mely orvosi bizonyítványnyal vagy véleményezéssel megvilágítandó. A birónak nem lesz oka a tébolydában levő, de még nem interdicaltnak polgári cselekményei érvényességét megtámadni, ha a cselekvésképesség vonatkozással a concret ténykedésre orvosilag kimutattatik s ha a cselekvőt ez által anyagi kár nem éri.

Kétes rendelkezésképességi esetekben a véleményezés nem ritkán nagy nehézségekbe ütközik, főleg akkor, ha az illető időközben meghalt, ha szinlelés gyanúja merül fel, ha a kérdéses elmezavar rövid ideig tartott, a tanúvallomások oly személyekre vonatkoznak, kik a jogvitában érdekelve vannak.

132. észlelet. Adás-vételi szerződés kétes érvényessége. Búskomorság. H. 67 éves búskomorságban szenvedő paraszt 1863-ban öngyilkossági kisérletet tett, egy év múlva agyvérömleny s az azt követő féloldali hüdés által támadtatott meg és vejének indítványára 1867-ben gondnok rendeltetett számára.

Állapota ez időben mint féloldali hüdés mutatkozott, párosulva beszédképtelenséggel (aphasia), a mennyiben egészen más szókat ejtett ki, mint minőket szándékozott, azonkívül psychikai gyengeség volt jelen, a mennyiben emlékezési képessége igen gyengült, pénz-

számlálásnál tévedett, a pénznemeket már nem volt képes megkülönböztetni és igen fáradt kedélyű volt. Mivel a bíróság tiszta öntudatot vett fel, mert H. több kérdést még megértett s azokra felelni tudott, csupán hiányos érzék, azaz azon sajátság alapján, hogy a szavakat elcserélte, rendelt mellé ügyvivőt, s nem ügyelt arra, hogy H. már két év óta búskomor, tehát elmezavarodott. H. fölebbezett s az ügyvivő kirendelése megszüntettetett. 1867. szeptember és deczember havában, második házasságából származott fiával, első házasságából származott leánya kárára adásvételi szerződést kötött, mely 1868. november havában bekövetkezett halála után, veje által, fennállott elmezavar alapján (bad. L. R. 489. §.) érvényességében megtámadtatott.

Ama döntő kérdés kifürkészésére, vajjon H. a szerződés megkötésekor ép értelemmel bírt-e, csak az iratokban foglalt tanúvallomások használhatók fel. Ezekből azonban világosan kiderül, hogy 1863. óta búskomorságban szenvedett, mely psychikai gyengeségi állapotba ment át, oly szervi agybántalom alapján, mely lucida intervalla-kat kizárt, minők kimutathatólag többé nem következtek be. A vélemény tehát tagadólag felelt azon birói kérdésre, vajjon H. a szerződés megkötésekor ép értelmi tehetséggel bírt-e. (Reich, Deutsche Zeitschrift Staatsarzneikunde, XXIX. köt. 1. füz.).

133. észlelet. Kétes érvényességű vétel. Dühösség. Egy 31 éves kereskedő, előbb ismételten elmebeteg, 1865. április 12-én nyilvános árverés alkalmával aránylag magas áron házat vett. Már 16-án ismét tébolydába kellett szállítani. A hozzátartozói azt állították, hogy a beteg az esztelen vételt elmezavart állapotban tette, s kérelmezték annak érvénytelennek nyilvánítását. A bíróság a

házvétel idejekor fennállott elmezavar kimutatását követelte.

Az orvosi vélemény kimutatta, hogy a beteg április 12-én és már előbb is maniacus folie raissonnante-ben szenvedett, mely állapot a szabad önrendelkezési képességet lehetetlenné teszi, mely azonban a képzelésnek csak alaki zavara, az önérzés egyszerű exaltatiója által, őrültségi képzetek hiánya folytán megmagyarázza azt, hogy a beteg, a vétel alkalmával, a környezetnek csak felizgatottnak, nem pedig elmebetegnek látszett. (Ugyanott XXIX. k. 1. f.).

134. észlelet. Veleszületett gyengeelméjűség. Vitás rendelkezésképesség. Báró N. Bécsben megismerkedett W. körömfont csalóval és kéjnővel s általa, kinek előéletét nem ismerte — annyira behálóztatott, hogy házasságot igért neki, s a nő tőle pénzt csikart ki, s őt meglopta. W. őrült szerelmet és féltékenységet színlelt, egészen hatalmába kerítette, s tőle 800 frtról szóló adóslevelet s 10000 frtról szóló ajándék-iratot csikart ki, azon esetre, ha nőül nem veszi. Csak nagyon nehezen sikerült N.-t, ki W.-vel szemben fölötte együgyű módon s igen esztelenül viselte magát, ennek jelleme felől felvilágositani s körmei közül kiszabadítani. W.-nek N. kötelezettségeinek teljesítésére vonatkozó panasza, ennek elme állapotát illető orvostörvényszéki vizsgálatra vezetett, a mikor is a vizsgálók (dr. Haller és dr. Schlager) elé azon kérdés terjesztetett, vajjon N. azon időben, midőn a házassági igéretet tette, s az ajándék-okiratot kiállította, olyan szellemi és kedélyállapotban volt-e, hogy W. által tudatosan N. kárára és hátrányára kizsákmányolható volt.

A gondos véleményezés kimutatta: hogy N. veleszüle-

tett gyöngeelméjűségben szenved, melynek hatályossága kedélyindulatok és nemi kicsapongások által átmenőleg fokozódik, és akkor a gondolatmenet megzavarodása, helyes ítélésre való képtelenség, az elhatározásokban való önállóság hiánya által különösen kitűnik. N.-nek már az érintkezésben tanúsított magatartása, valamint arczkifejezése felismerhetővé teszi szelleme korlátoltságát és az önállóság hiányát. A gyöngeelméjűség ezen állapota, már akkor, midőn N. W.-vel megismerkedett, oly alak- és fokban volt jelen, hogy W. azt felismerhette, és a mint a tanuvallomásokból kiderül, tényleg fel is ismerte. Kiderül, hogy W. N.-net kezdetben hizelgés, később fenyegetések, szidalmazások, bántalmazások által tökéletesen megfélemlítette, hogy N. magatartásából kivehető volt, hogy W.-től fél, hogy W. N.-nek elmegyöngeségét tudva és meggondolva akkép zsákmányolta ki, hogy tőle házassági igéretet csikart ki, s őt akarat- és szellemgyöngeségének felhasználásával oda vitte, hogy az neki egy 800 frtról szóló adóslevelet s egy 10.000 frtról szóló ajándékozó levelet állított ki. Azon mód, mely szerint ezek kivitettek, határozottan oda mutat, hogy azok kóros elmegyöngeségben s az akaratszabadság hiánya mellett jöttek létre, tehát jogérvényeseknek nem tekinthetők. (Blätter f. St.-A.-Kunde, 1867. 5—8. sz.).

135. észlelet. Egy haldokló kétes rendelkezésképessége. W. parasztember évek óta szívbillentyű-bántalomban szenvedett, melyhez, mint utolsó betegség, mellhártyalob járult. Halála előtt néhány nappal, neje sürgetésére, eladta birtokát. A falu birságánál a szerződés tervezete megállapíttatott. A rokonok később sajnálták az eladást, s állították, hogy W. akkor már nem volt képes intézkedést tenni. A tanúvallomásokból kiderül, hogy W. bár

helyes feleleteket adott a hatósági írnok kérdéseire, de többnyire ismét álomkóros állapotba esett s a kérdésekre adandó válasz végett nejének fel kellett rázni. Neje azonkívül a kérdéseket akkép szerkesztette, hogy neki mindenkor csak „igen“-nel vagy „nem“-mel kellett válaszolnia. Aközben önként is tett a tárgyhoz tartozó néhány nyilatkozatot és észrevételt, némelyike természetesen téves volt. Igy pl. a pontozatok végleges felolvasásánál már nem tudta az összeget, melyen birtokát eladta.

Vélemény: W. a cselekvés végrehajtása alatt tudta, miről van szó, még sem vehető fel, hogy rendelkezésképes volt, mert bár tudatában volt annak, hogy miről van szó, közbe-közbe azonban mégis elaludt s fel kellett őt rázni, nem volt folytonosan akarata és tudata birtokát eladni. Akarata nem volt szakadatlanúl szabad. Itélő képessége megszakíttatott. Erre mutatnak nyilatkozatai is. Időnkint elfelejtette, mi forog szóban, figyelmét arra kellett terelni. Kifejezett emlékezeti gyengeségben szenvedett. Úgy a mint volt, nem volt képes a pontozatok hosszú sorának felolvasását figyelemmel és értelemmel meghallgatni, s az egyes gondolatokat követni. Gondolatai ezen időben saját útjokon haladtak. Nyilatkozataiból kitűnik, hogy kétszer teljesen elfelejtette, hogy mi forog szóban. Hiányzott a képesség valamely emlékezeti dolgot szilárdan megtartani.

A rendelkezésképesség azonban nem abban áll egyszer vagy tízszer egyes esetekben helyesen következtetni, hanem, hogy képes legyen összetartozó következtetések sorozatát felállítani, hogy határozathoz jusson; erre W. nem volt képes.

Az egyes, helyes ítéletek a laikust az összállapot

helytelen megítélésére vezették, a laikusok rendelkezésképtelen embernek olyat képzelnek, ki egyetlenegy kérdésre sem képes helyes feleletet adni. W. nem volt rendelkezésképes. (Casper, Vierteljahrsschrift XXII. 348. l.).

További esetek: Liman, kétes elmebeli állapotok, 56. eset (a szolgálat folytatásának kérdéses képessége). 58. eset (üldöztetési őrültség, psychikai gyengeséggel. Rendelkezésre s azért a gyermek nevelésére is képtelen).

Casper-Liman, Handbuch 171. eset. (Idült alkoholismus. Gondatlanság okozta bukás, kétes, de kimutatott rendelkezésképtelenség).

Behier, Ann. d' hyg. 1871. (Adásvételi szerződés jogérvényességének állítólagos typhusdelirium miatt történt megtámadása; a képzelt typhus egyszerű toroklobnak bizonyúlt be).

Tardieu, La folie, 26. észlelet. (Visszaeső hűdés, törvényes gyámság szükségessége). — Stelzle, Friedreich's Blätter, 1875. 5. füz. (Kérdéses rendelkezésképesség, halál (öngyilkosság) előtt 3 hónappal kötött szerződés idejében). — Casper-Liman, Handbuch, 257. eset.

V. FEJEZET.

Psychopathicus állapotok, vonatkozásban a házasságképességre s a házasság felbontására.

Irodalma a házasságképességnek általában: Legrand du Saulle, La folie 504. l. — Taylor, Med. jurisprud. 837. l. — Legrand, Gaz. des hôpit. 1866. 18. sz.

A siketnémáké: Friedreich's Blätter, 1852. 5. füz. 1855. 3. füz. 1858. 6. füz. — Casper's Vierteljahrsschrift XV. 1. füz. — Meyer, Corresp.-Blatt für Psych. 4. év-

folyam 13. sz. — Deutsch, Die Rechte d. Taubstummen. Berlin, 1853.

Az eskórosok: Echeverria, Journal of mental science 1880.

A házasságfelbontás: Martini, Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie XV. 81. l. — Jessen, Geisteskrankheit als Ehescheidungsgrund. Kiel, 1857. — Legrand, Étude méd. légale sur la séparation des corps, 1866. — Ugyanaz, Gaz. des hôp. 1866. 31., 34., 37., 40. sz.

A házasságképességre vonatkozó törvényes határozatok: Német házassági törvény 28. §. A házasságkötéshez a házasságra lépők beleegyezése (és a házassági nagykorúság) szükséges.

Osztrák általános polg. tk. 47. §. Házassági szerződést mindenki köthet, a mennyiben törvényes akadály nem áll útjában.

48. §. Dühöngők, őrültek, hülyék és kiskorúak képtelenek érvényes házasság kötésére.

Code Napol. 146. cz. Il n'y a point de mariage lorsqu'il n'y a point de consentiment.

A házasság polgári egyezség, melynek alapfeltételét mindkét félnél, a szerződés idejekor jelenlevő értelmes akaratszabadság képezi. A zavart elméjű akarata csak látszólagos akarat. Az egyik félnél a házasságkötés idejekor fennálló elmezavar az egyezséget érvénytelenné teszi, mert az értelmes akaratszabadság s az attól függő beleegyezés ezen állapotban hiányzott.

Az elmezavar tehát okul szolgálhat valamely kötendő házasság ellen intézett ellenvetésnek. Franciaországban (173. és 174. cz.) az ily ellenvetés csak az esetben fogadtatik el, ha a felszólaló a nagykorúságtól

való megfosztást kérelmezi s az e fölötti határozatot bizonyos meghatározott határidőn belül kieszközli. Ezen határozatnak az a czélja, hogy az érdekeltek hiábavaló ellenvetései, kik netalán, az intézkedési szabadságot nem korlátozó vérmérsékleti rendellenességeket, szélsőségeket stb. hoznak fel ürügyül, elvettessenek s a bizonyos határidőben hozandó határozat, megállapítására szolgáljon az elmezavarnak általában és esetleg az elmezavar terjedelmének azon fokig, melynél a polgári intézkedésképesség megszűnik. Nem ritka, hogy házasságok elmekóros állapotban köttetnek. Legrand az általános hűdéssel foglalkozó törvényszéki orvostani tanulmányában figyelmeztet az általában házasulandó és speculativ nők által könnyen házasságra rábeszélhető paralytikusoknál előforduló gyakoriságra.

A siketnémák házasságkötési képessége azon esetekre korlátozandó, hol elegendő szellemi kifejlődés jött létre, arra nézve, hogy egyezségre léphessenek és a gyermekek iránti szülői kötelességet teljesíthessék. Concret esetekben ez orvosi vizgálat alapján állapítandó meg. Ily esetekben természetesen az „igen"-nek csak írásban történő adása vagy mindenesetre hites siketnéma tanító által tolmácsolandó jelbeszéd által lehetséges.

A házasságkötés idejében fennállott ép szellemi képesség fölötti vitára okot szolgáltat gyakran a halálos ágyon (in extremis) kötött vagy kérelmezett házasság, akár ha az értelmes akaratnyilvánítás az államhivatalnok vagy az érdekelt hozzátartozók által már korábban kétségbe vonatott, akár ha az érdekeltek utólagosan a szellemi épséget kétesnek állítják. A „Delirium-" és tanúképességről szóló fejezetben elmondottak ily esetek megbirálásánál értékesíthetők. Az osztrák házassági tör-

vények 86. §-a s a német 50. §-a kiterjeszkednek az ily előzetes kihirdetés nélkül kötött házasságokra.

Elmezavar elválás okát is képezheti. Már a rómaiaknál is fennállott ez, csakhogy itt az elmezavar foka volt az irányadó, s a férj, ha ily okból elválás jött létre, a feleségnek a szükséges életfentartási költséget fedezni volt kénytelen. A franczia és osztrák törvények nem fogadják el az elmezavart okúl az elválásra, ellenben a porosz igen. A porosz polgári jog 698. §. szerint gyógyíthatatlan őrültség, ha már egy évig tartott, elválási okot képezhet, de a bárgyuság (a törvénykönyv értelmében) nem [1].

Ezen törvényes határozmány a szakértőnek alkalkalmat ad két nehéz kérdésre való feleletre:

1. A gyógyíthatóság meghatározására. Szellemi betegségeknél, kivéve a másodlagos elmegyöngeséget és hűdéses butaságot, a kórjóslat felállítása a legnehezebb feladatok közé tartozik. Ha a kórjóslat absolut biztossággal nem állítható fel, ez esetben az orvos „az eddigi tudományos tapasztalatok szerint“ kifejezést használja. Azután a bíró dolga megelégedni vagy nem a valószínűségi gyógyíthatlansággal.

2. A betegség tartamának meghatározására. Itt is nehézségek merülhetnek fel, nevezetesen időszaki eseteknél, hol az időszakiság nem lett világosan felismerve, és általában kétséges, hogy a betegség a „szabad“ időközökben is mint fennálló tekinthető-e. Ily eset adatott át szerzőnek véleményadás végett. Egy asszony a badeni nagyherczegségben, hol az elválásra a betegség három

[1] V. ö. Casper-Liman, Handbuch 404. lap, a berlini városi törvényszék idevonatkozó határozatait.

évi tartama követeltetik (L. R. 232. §. E. O. 43. §.), az első betegségi rohamból látszólag meggyógyúlt s orvosa által meggyógyúltnak nyilvánittatott. Későbbi rohamok megfigyelése időszaki tébolyt derített ki, nem tiszta időközökkel. Sikerült kimutatni, hogy már az elsőben is meg voltak a betegség tünetei. Ha az egyes rohamok a betegség visszaesései lettek volna, úgy távolról sem telt volna el e különben gyógyíthatatlan elmekór törvényes tartama. Igy azonban sikerült kimutatni már az első rohamtól kezdve, hogy a bántalom három éven túl szakadatlanúl tartott s csak időnkint lappangott. A válópernek e szerint kedvező eredménye lett.

136. észlelet. Agybántalomban szenvedő nő kétes elmeállapota; az illető házasságot akar kötni. W. asszony egy évnél több idő óta czukros hugyárban s kétoldali hályogban szenvedett. Utóbbi műtétetett. A műtétet követő napon testének bal felében zsibbadtságot érzett; ehhez járúlt hangyamászás, tűszúrások érzete, hidegség, kábúltság, szédülés, álmatlanság; október 4-én baloldali hűdés lépett fel deliriummal, mely Charenton tébolydába való szállítását tette szükségessé.

Ott maradt 1873. október 14-étől november 11-ig, azután magángyógyintézetbe került. Állapota tetemesen javúlt. G. úr, kinek tőle gyermeke volt, és ezt törvényesíteni akarta, elhatározta W. asszonyt nőül venni. A szakértőhöz intézett kérdés ez vala: „Veszélyezteti-e W. asszony életét agybetegsége, a nélkül, hogy egyszersmind szellemi működései megzavartatnak?“

W. asszony 62 éves, agyvérömleny folytán fellépett baloldali hemiplegiában szenved. Élete annak folytán nincs éppen veszélyeztetve, azonban kiolthatja azt minden pillanatban egy újabb roham. Psychikai gyengeségi

állapotban van, azonban ismeri tervezett házasságának jelentőségét és czélját. Birtokában látszik lenni azon szellemi képességeknek, melyek házasságkötéshez szükségesek. (Annal. méd. psychol. 1874. május).

137. észlelet. Haldoklóval kötött házasság kérdéses érvényessége. H. korábbi szeretőjével halálos ágyán házasságot kötött, melynek érvényessége a rokonok részéről H. halálos agybántalma alapján megtámadtatott. Tardieu és Lasègue voltak véleményadásra felszólítva. H. több év előtt maniacus rohamot élt át egy magángyógyintézetben, melyből azonban teljesen magához tért. Utóbbi években fokozódó köszvényben szenvedett.

Deczember 15-án rosszúl érezte magát, arczkifejezése megváltozottnak látszott, 16-án arczideghüdés és beszédzavar konstatáltatott. Délután a beteg általános hanyatlásban és kimerülésben van. A mozgási és érzési képesség csökkent, strabismus divers. bulb. sinist. jött létre. Teljesen közönyös, mit sem törődik azzal, a mi körüle történik. A testi és szellemi hanyatlás ezen állapotában csak néhány össze nem függő szót lehet tőle kicsalni. Kora reggel húgyhólyaghűdés szegődik hozzá, az apathia még nagyobb fokú. Ezen állapotban látták az orvosok. 8 órakor történik a házasságkötés, 11 órakor általános kimerülés és hűdés tünetei közt meghal.

Azon állapot felől, melyben H. az esketés alatt volt, hiányoznak az orvosi adatok. A tanúk állítják, hogy fejével intett, midőn a pap beleegyezése iránti kérdését intézte hozzá és „igen“-t mondott.

A vélemény a hiányos adatok daczára kimutatta, hogy H. agybántalomban szenvedett s esküvésének idejekor félcomatosus állapotban volt, a melyből erélyes megszólítás folytán viszonylag öntudatos állapotba jutott

s válaszadásra is volt bírható, de a külvilágról tiszta képzete egyáltalán nem volt s szavainak jelentőségét sem fogta fel. Semmiesetre sem volt képes ezen tény jelentőségét felfogni, annál kevesbbé magát igen-re vagy nem-re elhatározni. A törvényszékek a 146. czikk (code civ. français) alapján a kötött házasságot semmisnek nyilvánították. (Tardieu, La folie, 251. lap).

138. észlelet. Eskóros átmenő elmezavar előző szakában kötött házasság. A házasságkötésnek semmisnek nyilvánítása. L. Ferencz, 20 éves, czipész, sok esztendő óta a jégen történt elesés következtében eskóros. A rohamok, melyeket eredetileg csak jelentéktelen zavarok követtek, hevesebbek lettek s eskóros mania által kisértettek. 1841. október 26-án nősülni szándékozott. 24-én heves főfájás lépett fel, úgy hogy maga is egy újabb roham bekövetkezésétől tartott. 26-án, néhány órával a lakodalom előtt eret vágatott magán, a nélkül, hogy a főfájás gyengült volna. Az esketés alatt levert, hallgatag volt s csak egy „igen"-t mondott. A templomból jövet, fejfájása annyira fokozódott, hogy hazaérve ágyba kellett feküdnie. Eskóros maniacus roham lepte meg, meztelenül az étterembe rohant, a megijedt társaságot megtámadta, kiabált, hogy meg akarja őket gyilkolni, czipészkést kerített kezébe, s megölte apósát, ki útjába akadt.

Három nap múlva ismét magához tért. Csak az esketésre emlékezik, de arra nem, a mi azt követte. Az érdekeltek kérelmére a házasság bírói ítélettel megsemmisíttetett, mert a beteg az esküvő idejében nem volt teljesen eszénél. (Journal of insanity t. II. 186. lap).

Egyéb esetek: Legrand, La folie, 567. l. (őrültség, az ezen időben kötött házasságnak megsemmisítése), ugyanaz Gazette des hôpit, 1866. 18. sz. (Egy

orvos óvása paralyt. elmebeteg részéről kötött házasság ellen). Med. Gaz. volum. VIII. 481. l.

Henke, Zeitschrift, 32. és 33. Ergänz. H. (Siketnémák vitás házasságkötési képessége). — Hecker, Irrenfreund 1876. 70. sz. (A feleség másodlagos elmegyöngesége. A férj válópert indít).

VI. FEJEZET.

Elmebetegek kártérítési kötelezettsége.

Az elmebeteg szabad önelhatározási képességét elvesztette. Valamint büntetésre méltó tetteiért sem bűnfenyítő, sem rendőri irányban felelősségre nem vonható, épúgy polgárjogilag sem fogható perbe másnak vagy valamely tárgyban okozott kárért. A cselekedet közjogilag egyszerűen esetlegesnek tekinthető. Azonban nyerheti a gondatlan és azért beszámítás alá eső tett jellegét, ha valaki saját hibája következtében jut ily állapotba, pl. részegség által. Az osztrák általános polg. tk. 130. b. §-a szerint rendszerint nem köteles valaki megtéríteni a kárt, melyet saját hibája nélkül vagy akaratlan tett által okozott, míg az esetben (1307. §.), ha saját hibája folytán jutott az értelemzavar mulékony állapotába, a kártérítési kötelezettség terheli.

A porosz A. L. R. I. r. VI. 41. §. azt határozza, hogy őrültek és hülyék (vagy 7 éven alóli gyermekek) másokat megkárosítva, csakis a közvetlen kárnak sajátjokból való megtérítésére kötelezhetők. Azonban a 43. §. szerint ez csak annyiban alkalmazható, ha a kárt okozótól az élet fentartására szükséges feltételek, vagy ha gyermek, a rangjához illő nevelés eszközei ez által el nem vonatnak.

Azonkívül a 49. §. szerint, melylyel az osztrák tk. 1308. §. majdnem azonos, a károsult nem támaszkodhatik a károsító vagyonára, ha ily egyéneknek saját, habár csekély hibája folytán alkalmat nyujtott a káros cselekedetre. Nem ritkán megtörténik az is, hogy elmebetegek (vagy gyermekek) mások által bűnös vagy káros cselekvény végrehajtására felhasználtatnak. Valamint ily esetben az értelmi szerzőt bűnügyi megtorlás éri, úgy az okozott kárért polgárjogilag is felelős.

Habár az elmebeteg felelőssége nem áll is fenn vagy korlátozva van, a károsult mindazáltal azok vagyonára támaszkodhatik, kik a beteg feletti felügyeletre törvényesen kötelezve vannak (szülők, gyámok, tébolydák felvigyázói), ha részökről ebbeli kötelességmulasztás s a kár e kötelességmulasztás egyenes következménye gyanánt kimutatható. (A. L. R. I. r. VI. 57. §. osztr. ált. polg. tk. 1309. §.). Az ilyen körülmény kiderítése többnyire nehézséggel jár. Másrészt az elmebeteg is támaszthat pert hozzátartozói vagy ápolói ellen, ha ezek törvényes kötelességök ellenére a szükségesnek mutatkozó bejelentést, illetőleg a gyámság alábelyezés iránti folyamodást megtenni elmulasztották, s ha ennek folytán az ő részére kár háramlott.

VII. FEJEZET.

Tanúképesség psychopathicus állapotban.

Törvényes határozatok. Német: C. P. O. 358. §., St. P. O. 56. §.

Meghiteltetés nélkül hallgatandók ki oly egyének, kik 16. életévöket még be nem töltötték, vagy a kiknek hiányos értelmi fejlettség vagy értelmi gyengeség

folytán az eskü lényege és jelentősége felől kellő fogalmuk nincs.

Siketekkel vagy némákkal folytatandó tárgyalásokhoz, a mennyiben írásbeli közvetítés nem történik, tolmács rendelendő, kiknek segítségével a tárgyalás más módon folyhat. Bünt. prrdtts. 63. §. (Némák esküttétele).

Osztr. bünt. prrdtts. 151., 170., 164., 171. §. Oly egyének tanúkúl nem hallgathatók ki, kik a tanúskodás idejekor testi vagy lelki állapotuknál fogva nem képesek az igazságot kijelenteni; olyanok, kik az észrevevési vagy emlékezeti képesség jelentékeny gyengeségében szenvednek, meg nem hiteltethetők.

Elmebeteg nem lehet törvény előtt érvényes tanú, semmiesetre sem bocsátható esküre a hiányos judicium in jurante miatt.

Elmebetegek még a szabad időközökben (lucid. interv.) sem tekinthetők teljes hitelű tanúknak. E nézetet már a római jog is kifejezi, mely az elmebeteget a lucid. interv.-ban tanúnak elismeri, pl. végrendelet készítésénél, de nem tartja teljes hitelű törvényes bizonyító tanúnak.

Daczára ama törvényhozási aggodalomnak, mely az elmebeteg törvényes tanúképességével szemben felmerül, előfordulhatnak esetek, melyekben azoknak kihallgatása hasznos és szükséges, pl. midőn egy betegápoló a gondjaira bízott beteg testi megsértésével vádoltatik s a kérdéses bűntett tanúi kizárólagosan betegek, vagy pedig egy elmebeteg egyetlen szemtanúja a bűntettnek.

Hogy az újabb, tüneti bizonyítékokra alapított bizonyítási eljárásnál az ilyen tanúságtételnek jelentősége lehet, mutatja a Journ. of psychol. med. 1851. 279. és

436. l. közölt eset, melyben egy, bár elmebeteg ember, ki szellemekkel vélt közlekedni, mint egy gyilkosság egyetlen szemtanúja, a szeme láttára végrehajtott bűntett oly szabatos és tiszta leírását adta, hogy a jury ezen bizonyítás alapján indíttatva érezte magát a gyilkost elítélni. Hasonló perben, mely az Annal. méd. psychol. VII. 285. lap. közöltetik, egy elszigetelve élt elmebeteg, lakásában, négy útonálló által kíraboltatott és bántalmaztatott. A tiszta valóság bélyegét magán hordó előadása a bűntettnek nagyban előmozdította a tettesek elítéltetését.

Figyelemreméltó a következő, a Journal of mental science 1870. április, 120. lap. közölt eset. Egy elmebeteg ápolójától bántalmaztatva, a szenvedett sérülés (bordatörés, reákövetkező mellhátyalob) folytán meghalt. E tett egyetlen szemtanúja egy másik elmebeteg volt. Utóbbi két hó óta gyógyult, hallucinatiókkal járó melancholiában szenvedett s azóta is időnkint hangok hallása által kínoztatott. A törvényszék előtt tett vallomása oly szabatos és hitelt érdemlő volt, hogy a jury a védő ellenvetése daczára a tanúvallomást teljes érvényességűnek ismervén el, a betegápolót elítélte.

Az elmebeteg tanúképessége, azaz hogy a törvényszék előtt elmondhassa azon tényeket, melyeket érzékeivel észrevett, általában nem tagadható, azonban mindenkor a concret eset az irányadó, mely fölött a törvényszék van hivatva határozni, előleges szakértői vélemény alapján.

A mennyiben az elmebeteg érzéki felfogási képessége, alanyi érzéki észrevevések vagy téveszmék által nem zavartatik, az emlékező képesség a nyert benyomások hű visszaadásában nincs megtámadva, az elme-

beteg kihallgatása akadályba nem ütközik. Azonban teljes érvényű tanúnak nem vehető, eltekintve még fogyatékos esküképességétől is, mert a téveszmék eltitkoltathatnak és az emlékezeti gyengeség nem mindig kipuhatolható. Főleg az emlékezeti hűség ama sajátságos zavaránál áll ez, mint a hogy bizonyos psychicus gyengeségi állapotoknál (moral insanity) jelentkezik, és az élmények tökéletes elferdítését eredményezi, a nélkül, hogy az illetőnek az elferdítésről tudomása volna.

Valamely elmebeteg tanúvallomásának súlypontja a hitelt illetőleg lényegileg a tényállás előadásának módjában, az általa felhozott tények benső összefüggésében fekszik, és ezektől függ a bírák és esküdtek benső meggyőződése.

A gyengeelméjűek szavahihetősége is óvatosan ítélendő meg. Ha ezeknél a külbenyomások felfogását nem zavarják is téveszmék és érzéki csalódások, mindazonáltal az általában hiányos s így a megbízhatóság hiányzik. Az ily egyének azonkívül erkölcsi és értelmi gyengeségöknél fogva mások tekintélye által befolyásolhatók és megfélemlítés vagy fenyegetés által hamis tanúvallomásra birhatók.

Siketnémák tanúképessége azon esetekre korlátozandó, melyekben elegendő értelmi kiképzés éretett el s az illetővel az eszmecsere írásbelileg lehető. Előbbinek foka törvényszéki orvos és siketnémák tanítója által kipuhatolandó.

Ha az illető tanú nemcsak az érzékhiánynak körén kívül eső érzéki tárgyakat képes felfogni, hanem az eskü jogi és erkölcsi jelentőségét is ismeri, ez esetben teljes érvényű tanúnak tekinthető.

Siketnémák kétes tanúképessége: Casper-Liman,

Handbuch 304. eset (siketnéma házaspár megvizsgálva a tanúképességet illetőleg). — Marc-Ideler I., 316. és 322. lap. — Beck, Elemens of jurisprud. 515. lap.

Az elmebeteg bírói kihallgatása soha se viselje az ünnepélyes törvényszéki kihallgatás látszatát, sőt inkább egyszerű, a körülményekhez képest ismételt beszélgetés formájával bírjon, különben azon veszély állhat elő, hogy a beteg zavarba jön, elfogulttá lesz s ily módon a czél meghiúsul.

Nem ritkán, halálosan sérültek, a rajtok végrehajtott bűntettet illetőleg kihallgattatnak hit alatt vagy a nélkül vagy halálos ágyon fekvő bűnösöknek bűnbánó vallomásai meghallgattatnak. Azon körülménynél fogva, hogy ily esetekben delirium vagy egyéb psychicus zavarok szerepelhetnek, illetőleg indító okai az ilyen vallomásoknak, a vallomást tevő psychikai állapotának megfigyelése a törvényszék részéről el nem mulasztandó.

Kérdéses tanúképesség a törvényszék előtt: Taylor, Méd. jurispr. 829. lap. — Liman, kétes elmeállapotok 57. eset (kétséges tanúképesség, eskóros hülyeség esetében).

139. észlelet. Gyöngeelméjűnek tanúképessége. Május 8-án a plébános hullája a folyóban találtatott. Minden körülmény baleset mellett szólt. 18 évvel később a gyengeelméjű S. akkép nyilatkozott, hogy ő és O. tanító fojtották vízbe a plébánost. Vizsgálatra kerül a dolog. O. tagadta s kijelentette, hogy S. bolond és hitelt nem érdemel.

S. szavahihetősége és beszámíthatósága tekintetében orvos-törvényszékileg megvizsgáltatott. A véleményben kimondatott, hogy S. gyöngeelméjű s a gyilkosság elkövetésénél a tanító által csak eszközül használtatott

(a plébános fejét a vízben lenyomva kellett tartania) és hogy nem beszámítható, azonban hitelt érdemlő tanú.

S. 50 éves, jó kedélyű, együgyű, nehézhallású, dadogó, emlékezete jó, gondolkodása nehézkes. A gyilkosság lefolyásáról mindig ugyanazon részletes adatokat közölte, melyekből kiderült, hogy ő csak eszköz volt a tanító kezében. O azt hitte, hogy a mit az úr parancsol, a szolgának meg kell tennie. Hibás cselekedetének tudata soha sem ébredt fel benne. S. nem tartható képesnek arra, hogy O.-t rosszakaratú váddal illesse. (Oesterr. med. Jahrbuch 1845. május).

VIII. FEJEZET.

Végrendelkezési képesség.

Irodalom: Marc-Ideler II. 497. l. — Wald, Gerichtl. Psychol. 123. l. — Legrand, Annales d' hygiène 1868. július. Friedreich's Blätter 1853. 3. füz. — Beck, Elements of med. jurisprud. 499. l. — Casper, Klin Novellen, 235. l. — Livi, Légale sur les testam. Paris. 1879. — Ziino, Rivista sperim. 1876. Fascic. 3—4. — Grilli, ugyanott, január.

A polgári cselekedetek legfontosabbjainak s következményeiben is legjelentékenyebbjeinek egyike a végrendelkezés. Ezen ténykedés jelentőségének megfelelőleg a törvény is bizonyos formák szabatos megtartását követeli, melyek közül ha csak egy is elhanyagoltatik, az egész végrendelet tisztán formai okokból teljesen megsemmisíttethetik.

Azon formák, melyek közt a végrendelet elkészítése megengedhető, a Cod. Nap. 969. czikke szerint a következők:

1. A végső akaratnak sajátkezű fogalmazása (testament olographe). Az okmányon, hogy alaki érvény-

nyel bírjon, aláírásnak, keltezésnek s a lakás megnevezésének elő kell fordulnia.

2. A titkos végrendelet (test. mystique). Ezt a végrendelkező maga írja vagy másnak tollba mondja, de a végrendelkezőnek kell aláírnia. A végrendelet ezután bezáratik, lepecsételtetik s tanúk előtt a közjegyzőnek átadatik, ki erről okmányt állít ki. Ha azonban a végrendelkező az írásban járatlan vagy arra képtelen, az átadásnál egy további tanú jelenléte szükséges (976. és 977. czikk). A 979. czikk az olvasni nem tudókat kizárja ilynemű végrendelet készítéséből.

3. A nyilvános végrendelet (Test. fait par acte public). Az utolsó akarat ily esetekben az e czélra kirendelt közhivatalnok előtt nyilváníttatik, ki azt bizonyos törvényes formák megtartása mellett felveszi.

Az osztrák általános polgári törvénykönyv következőket ismeri:

1. Nem-bírói, irásbeli azaz sajátkezűleg írt és aláírt (578. §.) vagy legalább három tanú előtt aláírt (579. §.) végrendeletet, melynél az 580. §. szerint azon esetben, ha a végrendelkező nem írástudó, a kézvonás is érvényes, az 581. §. szerint az esetben, ha a végrendelkező olvasni nem tud, a fogalmazványt egy tanú két másiknak jelenlétében felolvasni s annak tartalmát a végrendelkező, mint végső akaratának megfelelőt, megerősíteni tartozik.

2. A nem-bírói szóbeli végrendeletet (585. és 586. §.), azaz a végső akaratnak hiteles tanúk előtti kijelentését, a kiknek hit alatt teendő egybevágó kijelentései képezik a törvényszék előtt a végrendeletet. Törvényesen csak két tanúnak hit alatt tett kijelentései szükségesek.

3. A bírói végrendeletet (587—590. §.), mely irásbeli

és szóbeli lehet. Első esetben sajátkezűleg aláírva kell lennie s a törvényszéknek személyesen átnyujtandó, mely a fogalmazványt törvényesen lepecsételi s az eljárásról jegyzőkönyvet vesz fel.

A szóbeli kijelentés jegyzőkönyvileg történik. Mind az irásbeli, mind a szóbeli végrendelkezésnél a törvényszéknek két meghitelt törvényszéki hivatalnokból kell állnia, kik közül egyik ott, hol a kijelentés felvétetik, bírói tisztet visel.

A végrendelkező lelki állapotának megfigyelését illetőleg, kiváló óvatosságra kötelezi a törvény azon közhivatalnokot, ki végrendeletkészítésnél közreműködik.

Az osztr. ált. polg. tk. 569. §. szerint oly kiskorúak, kik 18. életévöket még nem érték el, csak szóbelileg rendelkezhetnek a törvényszék előtt. A törvényszéknek alapos vizsgálattal meg kell győződnie arról, hogy az utolsó akarat nyilvánítása szabadon s megfontolás után történik, a kijelentés jegyzőkönybe veendő s az eredmény mellé csatolandó.

A porosz A. L. R. I. r. XI. 147. §-a megköveteli a birótól, a ki tudja, hogy a végrendelkezőt néha a helyes gondolkozás elhagyja, hogy tökéletesen meggyőződjék arról, hogy az illető azon időben, midőn végrendeletét elkészítteti vagy átadja, teljesen eszénél van-e, a 148. §. rendeli, hogy azon esetben, ha a bíró azt kétesnek tartja, szakértő közreműködését kell igénybe vennie. Ha azonban e ténykedés halasztást nem tűr, úgy a biró a végrendelkezést felveszi, azon kiváló pontossággal feljegyzi mindazon körülményeket, melyek a végrendelkezőnek teljes érvényű akaratnyilvánítási képességét kétesnek tüntetik fel.

A szellemi állapotot illetőleg, melyben a végren-

delkezőnek lennie kell, a törvénykönyvek határozott rendeleteket tartalmaznak. Az osztrák általános polgári törvénykönyv 565. §-a követeli, hogy a végrendelkező határozottan jelentse ki akaratát, ne pedig egy előtte tett ajánlat helybenhagyásával végezze el azt. Teljes eszmélet mellett, megfontolás- és komolysággal, minden kényszer, csalás és lényeges hiba nélkül kell a nyilvánításnak megtörténni.

Az 566. §. szerint a nyilvánítás érvénytelen, ha bebizonyúl, hogy az dühöngési, őrültségi rohamban, hülyeség vagy iszákosság állapotában történt.

A Code Napol. 901. czikke — melylyel a rajn. polgári tk. ugyanazon czikke egyértelmű — rendeli: „pour faire une donation entre vivants ou un testament, il faut être sain d'esprit.“

Hogy az egészséges elmeállapot alapfeltétele minden érvényes végrendelkezésnek, abból is kiderül, hogy a franczia törvénykönyv 504. czikke nem terjeszkedik ki ajándékozásra és végrendeletekre, hanem elegendő itt egyszerűen kimutatni, hogy a végrendelkező a végrendelkezés idején, ha csak pillanatra is, nem volt eszénél. A végrendelet megtámadásánál tehát nem szükséges, hogy az 504. czikk szerint a nagykorúságtól megfosztás a végrendelkező életében kimondatott vagy kimondatni kéretett legyen, vagy hogy az elmezavar a megtámadott polgári cselekedetből önként kiderüljön. Egyszerűen elégséges annak kimutatása, hogy a végrendelet készítése idejében az illető nem volt épelméjű. Ugyanazt czélozza az A. L. R. I. r. XII. 21. §., mely szerint oly egyének, kik őrültség vagy hülyeség miatt gyámság alá helyeztettek, mindaddig, míg ezen állapot tart, végrendelkezésre képtelenek.

Jogi fogalmak szerint az előleges föltevés mindig a végrendelet javára irányul, kétes esetekben is. Az elme épségének hiánya a végrendelkezés idejében előbb végérvényesen bebizonyítandó, hogy azt semmisnek lehessen nyilvánítani. Ha a végrendelet megtámadtatik, a megtámadóknak tárgyilagos okokat kell felhozniok, hogy a végrendelet érvényessége iránt a törvényes vizsgálat megindíttassék. A bizonyítás kötelezettsége a megtámadót illeti.

Messzeható ovatosságot tartalmaz a porosz törvény A. L. R. I. XII. 22. §., mely szerint, ha gyámság alá helyezett őrültek vagy hülyék az elrendelt gyámság előtti egy évi időtartam alatt hagyatékukat illetőleg nem-törvényes vagy szabadalmazott végrendeletet tettek, ez esetben az, ki abból a törvények értelmében őt meg nem illető hasznot követel, kimutatni tartozik, hogy a végrendelkező a végrendelet készítésének idejében ép elméjének birtokában volt.

A törvénykönyvek positiv szövege meghatározza a végrendelkezés alaki és törvényes föltételeit. Annak ismerete fürkészi:

a) Psychikai tekintetben mely föltételeket tartalmaz az épelméjűség fogalma, szemben a végrendelkezési képességgel;

b) mely állapotai az elmezavarnak tüntetik fel az elmeműködés megszünését vagy csökkenését;

c) mily támpontok állíthatók fel a végrendelkezés idején fennállott elmeállapot kifürkészésére.

a) A végrendelet készítéséhez törvény által követelt szellemi képesség.

Ezek a törvény szelleme szerint következő két föltételbe foglalhatók össze:

1. A végrendelkezőnek ki kell mutatni, hogy végső akaratnyilvánításának jelentőségét anyagi és jogi tekintetben ismeri, hogy tiszta tudatában van annak, hogy mily jelentőségűek az ő rendelkezései ő reá magára és az érdekeltekre nézve, valamint bírnia kell azon képességgel, hogy akaratát tisztán és szabatosan közölje akár szóval, akár irásban.

2. Ezen akaratnyilvánításnak szabadon kell történni, azaz teljesen mentnek kell lenni kényszer, kecsegtetés, fenyegetés s a szellemi működés kóros zavarától. Ha ezen két föltétel egyike hiányzik, nem lehet szó érvényes végrendelkezésről.

A törvény azonban nyilván nem kívánja az elme legnagyobb fokú tisztaságát és a legszilárdabb akaratot, különben nem tekintené a végrendelkezésre képesnek (Code Napol. s az arra alapított törvények) a gyámság alatt állókat, valamint a kiskorúakat, ha bizonyos kort (Franciaországban 16, Ausztriában 18 év) elértek.

A dolog természetében fekszik, hogy a végrendelkezési képesség ama föltételei többször hiányozni fognak.

Ez történhetik a környezet részéről gyakorolt befolyás által (korlátolt elméjű elaggott embereknél) vagy felindult szenvedélyes hangulat folytán, mely a tényeket elferdítve viszi az öntudathoz, vagy az agyműködés zavarai folytán, melyek az akarat nyilvánítását lehetetlenné teszik (pl. aphasiánál) vagy az öntudat heveny

zavarainál, melyek megakadályozzák a cselekedetek és azok következményeinek megismerését, vagy elmebetegség folytán, mely a szabad akaratot megsemmisíti s az öntudatot meghamisítja. Ezen tényekkel szemben igen helyes, ha a törvény végrendeletkészítésnél bizonyos formák megtartását szigorúan megköveteli s a hivatalnokoknak nyilvános végrendeletek eseteiben szigorúan meghagyja az elmeállapotra irányuló gondos figyelmet, s bizonyos számú tanú jelenlétét szükséges föltételnek tekinti.

Fájdalom, a lelki életnek a rendestől való eltéréseinek ismerete nincs arányban sem az ily ténykedés fontosságával, sem a törvényhozó intentióival. Igen gyakran megtörténik, hogy a laikusok mint tanúk, sőt még orvosok is a betegágynál nem ismerik fel a szellemi működések zavarát.

Végre félreismert humanismus a család és beteg iránt, ha az orvos oly időben nem teszi meg a figyelmeztetést az ügyek netáni kivánatos rendezését illetőleg, midőn a szellemi erők a betegség folytán még nem szenvedtek. Természetes, hogy ha az orvos ezen követelménynek is meg akarna felelni, a zavart elmeállapotot nemcsak névleg, de alaposan kellene ismernie.

b) Psychikus zavarok, melyeknek tartama alatt a végrendelkezési képesség szünetel.

Nemcsak a szorosabb értelemben vett elmebetegség, hanem veleszületett és következményes elmegyöngeség és siketnémaság, az agy mindenféle heveny és idült betegségei, lázdelirium, a végvonaglás és mérgezési állapotok is tekintetbe jöhetnek e helyen.

A végrendelet gyakran csak a halálos ágyon készül. Ez okból szükségessé válik a *haldoklók szellemi állapotának* megfigyelése.

Halállal végződő betegségek egész sorozatánál a szellemi működések épsége csaknem a halál bekövetkeztéig észlelhető. Azonban alig következik be a halál a haldoklónak teljes öntudatánál és szellemi éberségénél, valamint öntudatlanul lép az ember az életbe, ép úgy, vagy szellemi homályban lép ki abból.

A haldoklónál figyelembe veendő zavarok: 1) delirium, 2) álomkóros állapot, melyben csak még erős érzéki ingerek folytán vétetik fel benyomás a külvilág részéről, s ilyformán a beteg, automatszerűen, bizonyos, bár nem öntudatos és semmiképen sem szabad akaratból kifolyó dolgok véghezvitelére birható.

Míg az álomkór minden halált előidéző betegségnél létrejöhet, addig a delirium, a mennyiben nem műlegesen gyógyszerek által (opium, belladonna, chloroform stb.) által idéztetett elő, az agy és burkainak, súlyos heveny magas lázzal járó általános bántalmaira szorítkozik. Legalább szabály az, hogy nem szokott fellépni halállal végződő, idült alkati megbetegedéseknél, a szervek elfajulásánál, vérzéseknél, a legtöbb sebészi betegségnél, a savós hártyák (Pleuritis, Pericarditis, Peritonitis) bántalmainál. Ezen tényeket tekintve, a halálos ágyon tett végrendelkezés kétes eseteiben, mindig értékkel bír a halálos betegség pontos kórismeje. Egyes szerzők eseteket említenek, melyekben agy- és elmebetegeknél az addig fennállott delirium a végvonaglásban megszünt s az értelem ismét visszatért. Az ide vonatkozó észleletek, melyeket Brierre (Annal. méd. psychol. 1850. p. 531.) agybetegeknél és Marshal (the morbid anatomy of the brain in mania, London 1815. 2. 6. 8. 16. 21. eset) elmebetegeknél tett, nem bírnak bizonyító erővel s gyanítható, hogy a betegség psychikai tüneteinek visszafej-

lődése, azoknak teljes eltünésével zavartatott össze. A végrendelkezési képesség ezenkívül még gyámság alá nem helyezett elmebetegeknél jöhetne szóba.

Haldoklók végrendelkezési képességét illetőleg a területi törvények nem tartalmaznak részletes határozatokat. A közönséges jog szerint a haldokló végrendelkezhetik, ha észnél és öntudatnál van s ha akaratát érthető módon nyilváníthatja!

Általában a haldoklótól a végrendelkezési jog nem vonható meg s az arra alapított ellenvetés csak akkor elfogadható, ha bizonyítékokkal támogattatik. E bizonyítékokat a tanúk vallomásaiból, a szakértők véleményéből s a kezelő orvos által készített kórrajzból kell meríteni. Hogy *deliriumban* a végrendelkezési képesség megszűnik, már a római jog is ismerte. A végrendelet készítése idejekor fennállott delirium az elmezavarral egyenlőnek vétetik. A haldokló végrendeleténél főleg azon lehetőségre kell gondolni, hogy az álomkóros haldokló, a környezet befolyása alatt s annak vezetése mellett készítette végrendeletét, mely alakilag helyesen szerkesztetett és tartalma logikus, de nem tiszta öntudat és szabadelhatározás, hanem lényegileg a környezet műve.

140. észlelet. Lázdelirium. Kétes végrendelkezési képesség. Agostino F., sanmarinoi polgár, 56 éves, ideges, izgékony természetű, idegkóros családból, különös jellemű, hosszabb idő óta hólyaghurutban és köszvényben szenved, köszvényes rohamaiban deliriumra hajlandó. 9-én reggel peritonitis acutissimában megbetegedvén. 11-én este 5 órakor meghalt. 10-én este barátja javára végrendelkezett s ez által családját az örökségből kitagadta. Végrendelkezési képessége a nevezett időben kétesnek látszott; két tekintélyes orvos mellette nyilatkozott, egy

ellene. A vizsgálat folytán kiderült, hogy 10-én este agybeli szövődmények szegődtek a kórképhez. A beteg visszásan s összefüggés nélkül kezdett beszélni, a helyet s a személyeket nem ismerte föl, látási hallucinátiók és látási zavarok léptek fel. Ez időbe esett a végrendelkezés, mely zárt ajtó mögött történt. A jegyző vezette a tollat. Végül a haldokló „igen"-t mondott. Midőn a tanúk aláírás végett előszólíttattak, a hallucinatiókat fokozódottaknak, a beteget deliriumban találták. Folytontartó deliriumban és collapsos tünetei közt beállott a halál. A vélemény világosan és alaposan kimutatta, hogy végső akaratnyilvánítás idejében a psychopathikus tünetek egész csoportja állott fenn, mely a rendelkezési képesség lehetőségét, valamint a luc. interv.-ot kizárta. (Livi, Consultaz. med. legale. Firenze 1870.)

További esetek: Legrand, Annal. méd. psychol. 1867. május. Végrendelet, deliriummal járó hagymáz utolsó szakában. Kimutatása annak, hogy a félórával előbb stupor- és deliriumban levő beteg végső akaratát nem nyilváníthatta szabadon és öntudatosan. Az okmány az első fokú hatóságnál érvénytelennek nyilváníttatott, a másodfokú által elismertetett.

Platner, Untersuchungen, edit. Hedrich 1820. 239. l. Végrendelet lázdelirumban. Megsemmisítés. Legrand, Testaments.

Nem ritkán jöhet szóba oly egyének végrendelkezési képessége, kik végakaratuk nyilvánítása idejében idült góczszerű betegségben szenvedtek, de ez magában véve nem számítható az elmebetegségekhez tartozó agybántalmakhoz (eucephalitis, agytályog, agydagok, agyguta, stb.), melyek rendszerint a psychikai működések elemi zavaraival, nevezetesen emlékezeti

gyengeséggel a képzeteknek ítéletekké való alakításának lehetetlenségével járnak.

Szabályúl tekintendő, hogy góczszerű agybetegség magában véve a végrendelkezési képességet nem szünteti meg s bizonyára Esquirol (Annales d'hygiène 1832. I. 203. l.) esetének a megítélése az egyedüli helyes, midőn t. i. valakinek végrendelete azért támadtatott meg, mert az illető agyvérömleny folytán létrejött féloldali hüdésben szenvedett, a nélkül, hogy psychikus zavarok lettek volna jelen, de a panasz visszautasíttatott.

Hogy azonban góczszerű agybetegségeknél a psychikus zavarok oly jelentékenyek lehetnek, hogy nem csak a végrendelet jelentőségének tiszta tudata, de a szabad önelhatározási képesség is hiányt szenved, azt a tapasztalat eléggé bebizonyítja. A végrendelkezési képesség ily esetekben mint concret kérdés állítandó fel, s a zavarok terjedelme és intensitása szerint ítélendő meg.

A végrendelkezés kérdésénél kiváló érdekkel bír az *apoplecticusok* szellemi állapota. Apoplecticus roham után a szellemi működések épek lehetnek és maradhatnak. Gyakrabban azonban zavarok lépnek fel, melyek könnyebb esetekben a jellem megváltozásában, emlékezeti gyengeségben, kedélyingerlékenységben, társalgás közben a szavaknak nehezebben való megtalálásában, a környezet általi befolyásoltatás nagyobb fokában nyilvánulnak.

Más esetekben, súlyosabb és terjedelmesebb megbetegedés folytán a tovahaladó elbutulás kórképe fejlődik, mely főleg a közelmultat illető emlékezeti gyöngeségben, a környezet és helyzet félreismerésében nyilvánul, néha üldöztetési őrültség (aggályos érzelmek, tolvajoktól való félelem, aggodalmas nyugtalanság, ijesztő

hallucinatiók) által kisértetik s apathicus hülyeségig fokozódik. A dementia apoplectica ily kifejlődött eseteiben a végrendelkezési képességről szó sem lehet.

141. észlelet. Apoplecticus gyengeelméjűség. Végrendelkezés képesség? Egy 66 éves, becsületes jellemű hivatalnok, leányának és ennek férjének, kiket fölötte szeretett, gyakran tudtára adta, hogy összes vagyonát reájok fogja ruházni. Egy év óta torlódási tünetek mellett, az emlékezet gyengül, gondolkodása lassúbb, jelleme megváltozott, közönyösség, önzés, gyengeség az ítéletben és akaratban áll be.

Neje biztatására értéktárgyait eladta, óvadékpénzére kölcsönt vett fel. Agyvérömleny megbénítja a baloldalát. Néhány nappal később végrendeletet készít, melyet azonban 2 évvel előbbre keltez, s a melyben nejét (a végrendelet szellemi szerzőjét) egyetemes örökösévé teszi. Ezen okmány alig olvasható, tele van hibával, javítással s tentafolttal. Egyes szavak kihagyattak, mások beleszövettek, a sorok ferdék, a betük egyenetlenek, reszketésre vallók. 14 nappal később ujabb vérömlenyes roham következtében a végrendelkező meghalt.

A végrendelet, egy kapzsi s férjének elmegyöngeségét felhasználó anyának nyomorult műve, a végrendelkező által betegsége előtt gyöngéden szeretett leányát kitagadta az örökségből. Utóbbi részéről per nem indíttatott (Legrand, La folie, 243. lap).

142. észlelet. Agyvérömleny után létrejött kóros elmeállapotban készített végrendelet. Egy özvegy, gutaütési rohama után rövid idővel vagyonának egyharmadát végrendeletileg oly személynek adományozta, kivel addig a legnagyobb ellenségeskedésben élt. Midőn később a végrendelet véletlenül kezébe került, igen cso-

dálkozott azon, hogy egyáltalán ilyet készített, még inkább azonban annak tartalma fölött. Mindenekelőtt kijelenti, hogy arról, mi vele akkor történt, mitsem tud, csak arra emlékezik, hogy azon időben avval a gondolattal foglalkozott, hogy ellenségével kibékül. (Albert, med. Correspondenzbl. bair. Aerzte, 1850. 30. sz.)

További esetek: Legrand, La folie, 233. 235. lap és testaments 24. 25. 26. 29. észl. Müller, Entwurf der ger. Arzneiwissenschaft, II. 97. l. Beck, Elements of med. jurisprud. 502. l. Marc, ford. Ideler, II. 510. l. Kétes érvénye egy elmegyöngeségben s féloldali hüdésben szenvedő férfi által szerkesztett misztikus végrendeletnek, melyet az illető, idült agylob folytán beállott halála előtt két hónappal készitett. Tardieu, Etude méd. légale sur la folie 39. l.)

A szellemi tehetség kisebbedésén kívül tekintetbe jöhet még annak akadályozott kifejezése, mely góczszerű agybetegségekből származó *aphasiánál* fordul elő. Teljes aphasia eseteinél szövődve agraphiával, szavak iránti süketséggel, valamint irásbeli vaksággal, az akarat nyilvánításának zavara, egyenlő jelentőségű annak elvesztésével (dementia). Csaknem mindig előfordul az értelmiség hiányos volta, a mely aphaticus állapotokról adandó véleménynél tekintetbe veendő.

Tökéletlen aphasiánál érvényes végrendeletkészítés lehetősége nincs kizárva. Ez esetben azon fordul meg a dolog, hogy mily terjedelmű a gondolatközlés zavara, s hogy minő a végrendelet. Minden körülmény közt aphaticusoknál, a végrendelet készítését megelőzőleg, azok állapotát meg kell vizsgálni s az aphaticus végrendeletének birálatánál azon veszélyt kell figyelembe venni, hogy egy siket vagy irás-vak aphaticus egy elébe tett

fogalmazványt aláirt vagy leirt, a nélkül, hogy annak értelmét tudta volna.

Aphaticusnak kétes végrendelkezési képessége: Americ. Journ. of insanity 1879. Legrand du Saulle, Des testam. 32. 33. észl.

Leggyakrabban a végrendelet a végrendelkezőnek tulajdonított *elmebetegség* alapján támadtatik meg.

A törvény szavai kizárják az elmebeteget — még ha nem is helyeztetett gyámság alá — a végrendelet készítésétől.

A végrendelet készítése idejében fennállott elmebetegség bebizonyítása a végrendeletet érvénytelenné teszi. Csakis az „elmezavar“ fogalmának terjedelme fölött foroghat fenn kétség. A törvénynek nyilván az a czélja, hogy a szellemi működések minden zavara, melynél sem a megfontoló, sem az ítélő, sem a szabad önelhatározási képesség teljesen nem ép, a téveszmékben és érzékcsalódásokban nyilvánuló tébolylyal egyenlőnek vétessék.

Az „elmebetegség“ fogalmának őrültségre és hülyeségre való korlátozása itt éppen oly kevéssé engedhető meg, mint a bűnügyi forumnál. Még a „kedélytévengés“ is a végrendelkezési képesség szempontjából elmebetegségnek tekintendő (v. ö. „a rendelkezési képességről“ szóló fejezetet).

Oly esetekben, melyekben a végrendelet elmezavar alapján támadtatott meg, többnyire üldöztetési téboly constatáltatott. Gyakran hüdéses állapotok, őrültség, veleszületett és másodlagos gyengeelméjűség, búskomorság, dementia senilis szerepelnek.

A dementia senilis eseteinek megitélésénél különös nehézségek merülhetnek fel.

Ily esetekben, az agy aggkori visszafejlődésének következtében, mint általában gyengeelmejűeknél, oly fokú akaratgyengeség és reábírhatóság létezhetik, hogy a környezet részéről kiinduló megfélemlítés az aggkórost végrendelet készítésére bírja, mely a környezet, nem pedig a végrendelkező akaratát tartalmazza. Vagy pedig emlékező tehetsége s szellemi ereje oly csorbát szenvedett, hogy ő bár érzéki észrevevésre képes, az elmondottakat gépiesen reprodukálhatja, kérdésekre helyes feleleteket adhat, a nélkül hogy magasabb szellemi képességeinek birtokában volna.

Érzékeinek birtokában s észnél lenni, nem egyértelmű értelmének és szabad elhatározási képességének birtokában lenni. Ezeket pedig a törvény minden végrendelkezőtől kétségbevonhatlanul követeli.

Hogy bizonyos általános idegkóroknál psychikai nem-szabad állapotok, akár elemi zavarok felhalmozódása, akár időszaki általános elmezavar szövődménye folytán, előfordulhatnak, a méhszenvi és eskóros tébolyról szóló fejezetben tárgyaltatott. Nevezetesen az utóbbi nyer jelentőséget a hirtelen beálló és nehezen kimutatható álomállapotok miatt, melyekben a beteg combinált cselekvésre képes ugyan, bár öntudatától meg van fosztva s később mitsem tud arról, a mit ily állapotban elkövetett.

Nehéz továbbá a delirium- és elmebetegségeknél előforduló lucidum intervallumban fennálló végrendelkezési képesség kérdése. Bizonyos heveny és fertőző kóroknál a végrendelkezés előtt és után jelen volt delirium bebizonyítása a szellemi épséget fölötte kétessé teszi, a váltóláz két deliriumrohama közti időben a szellemi épség alig vonható kétségbe.

A lucidum intervallum időbeli terjedelmének fel-

vétele és megállapítása igen megfontolandó. Csakis orvosi szakértők illetékesek ily nehéz esetekben határozatot hozni. Az osztr. törvénykönyv 567. §. következőleg intézkedik:

„ha állíttatik, hogy a végrendelkező, ki értelmének használatától meg volt fosztva, a végrendeletkészítés idejében teljesen tudatánál volt, ez esetben ezen állításnak szakértők vagy hatósági személyek által, kik a végrendelkező kedélyállapotát szabatosan megfigyelték, vagy egyéb megbizható adatok által, minden kétséget kizárólag be kell bizonyíttatni.“

143. észlelet. Búskomorság, mint előszaka a dühösségnek. T. Emilia 1868. január havában nőül ment B. lakatoshoz. Beteges lett. Az orvos kiméletet javasolt. Augusztus 10-én B. asszony halálos betegnek képzelte magát. A halotti szentséget felveszi és nyilvános végrendeletet készített, melyben férjét nevezi ki egyetemes örökösének. Néhány nap mulva látszólag teljesen meggyógyult. Augusztus 23-án dühösség tört ki rajta. Gyógyintézetbe kerül s ott néhány hét mulva meghalt. A törvényes örökösök megtámadják a végrendeletet, fennállott elmezavar alapján. A férj az elhunyttal rosszúl bánt s utóbbinak nem volt oka előhaladt korú atyjának és testvéreinek mellőzésével érzéketlen férjét tenni örökösének. Ezen rossz bánásmódot tanúval nem bizonyíthatják, elmezavart a végrendelkezőn a jegyző, pap, tanúk nem vettek észre; a végrendelkező megbetegedése előtt egyik tanúnak kijelentette, hogy férjére hagyja mindenét, s a végrendelkezés után néhány nappal ugyanannak a végrendelet tartalmát világosan elmondta. Evvel szemben áll a tanú gyanánt kihallgatott orvos dr. B. kijelentése, hogy B. asszony augusztus 9-én hallucinatiókban s testi

állapota által nem indokolt halálfélelemben szenvedett. A félelmen kívül az apathia és melancholia bizonyos áltapota volt jelen, akaratlan lény, a kinek végrendelet készítésére szabad elhatározása nem volt. Augusztus 10-én tett reggeli és esti látogatásánál ezen állapot változatlanul tovább tartott; csak néhány nappal később szünt meg B. asszony szellemi izgatottsága. A szakértői vélemények oda nyilatkoztak, hogy B. asszony augusztus hó 10-én ép ész, következésképen szabad önelhatározási képesség birtokában volt. A polgári törvényszék a panaszt elutasítja, abból indulva ki, hogy a panasz összes bizonysága dr. B. kijelentésén alapul, ez pedig a többi „tanú“ kijelentéseivel ellentétben állván ezek által megczáfoltatik(!). A fellebbezési tanács a panasz értelmében határozott, a legfőbb ítélőszék, mint utolsó forum következőleg határozott:

1. A törvény egyáltalán nem követeli, hogy a végrendelkező absolut egészséges állapotban legyen s az értelem legnagyobb fokú tisztaságát, az akarat legnagyobb fokú szilárdságát bírja, hiszen a gyámság alatt levők, valamint a kiskorúak is bizonyos feltételek mellett végrendelkezhetnek. Mihelyt valaki a végrendelkezés jelentőségét megérti, s azt, hogy mi az általa kifejezett végső akaratának tartalma és czélja, továbbá ha a végrendelkezéshez szellemi működésének zavaraitól függetlenül határozza el magát, ez esetben az ép ész feltételei a bad. L. R. S. 901. értelmében megvannak. Ha az egyik vagy másik feltétel hiányzik, ez esetben nincs meg a végrendelkezési képesség.

2. B. asszony végrendelkezési képtelensége kérdésesnek látszik, mert az orvosi bizonyítékon kívül minden a végrendelkezési képesség mellett szól. De az orvosi

bizonyítványnak nagyobb jelentőséggel kell bírnia, mint a laikusénak, mert az orvos valamely elmezavart helyesen ismer fel, míg az előítélet által elfogult laikus olyat nem lát. Az nem változtat a dolgon, hogy dr. B. nem mint szakértő, hanem csak mint tanú hallgattatott ki. Adatai fontos támaszt nyernek a pap állításában, ki B. asszonyt apathicusnak, tartja, mint az tapasztalata szerint az elmezavar tulajdonképi kitörését megelőzni szokta. Nem tartotta testileg súlyos betegnek, hanem inkább kedélybetegnek. A jegyző is „halálfélelmet" vett észre nála, mely dr. B. szerint testileg nem volt indokolt.

Ha nem tagadható, hogy az egészséges észnek egyik része, az ismerési képesség zavartalanul jelen volt, a tiszta észnek másik kelléke, a szabad elhatározási képesség, a kifogástalan orvosi bizonyítvány szerint, hiányzott. Azért panaszt emelők bizonyítékai elfogadhatók.

Ezen érdekes törvényszéki esetben, melyben az orvosi szakértő ítélete érvényesült a jegyző, tanúk és környezet ellenében, egy dühösségi állapot búskomorsággal járó prodromalis szakáról van szó. (Annalen der bad. Gerichte. XXXVIII. 20. sz.)

144. észlelet. Búskomorság szabad időközökkel. A végrendelet kérdéses érvényessége. 1869. márczius 2-án meghalt a nőtlen E. József. 1850. augusztus havában következő tartalmu, nyilvános végrendeletet készített: „A. nővérem megnevezendő öt gyermekének hagyom a következő ingatlanokat (azoknak szabatos jegyzéke következik). Ezek a gyermekek közt egyenlő részben osztandók meg."

A végrendelet a többi rokonok által állitólagos elmebetegség alapján megtámadtatott. Állitották, hogy E. gyermekkora óta szellemileg nyomorék, 1836. óta köztudomásúlag hülye volt, a ki félre vonulva s teljes le-

thargiába merülve, inkább állati mint emberi életet élt, életét minden ok nélkül veszélyeztetve látta s egész éjeken át tombolt. Boszorkányok fenyegetéseitől félt; ellenségeinek vélt emberekkel összetűzött, hallucinatiókban szenvedett, melyek a legőrültebb tettekre vezették.

A panaszlott fél felhozta, hogy E. vagyonát maga kezelte késő vénségéig, szabad rendelkezési képessége különféle szerződéskötéseknél és vásárlásainál senki által kétségbe nem vonatott. Egy ízben nősülni akart, azonban G. nővére — ki őt örökölni akarta — e miatt oly botrányt idézett elő, hogy szándékától elállott. Ezen időtől fogva voltak ugyan néha szomorú órái, de elmebeteg nem volt soha. Az elmebetegek sorába rokonai csak azért helyezték, mert tartottak attól, hogy az ő mellőzésökkel, legkedveltebb nővérének hagyományozza vagyonát. A végrendelkező visszavonulása és embergyülölete, szomorú tapasztalatai által indokolhatók, az emberek iránti ellenséges magatartása incselkedések által idéztetett elő. Hitt ugyan boszorkányokban, de nem azért mert őrült lett volna, hanem mert babonás volt.

A végrendelet készítésénél mindent a legrészletesebben megnevezett s mindenről intézkedett, ez által elégendő bizonyítékát adta zavartalan elmebeli működésének.

A hivatalnok s a végrendeleti tanúk állítják, hogy E. teljesen eszénél volt, s maga sorolt elő mindent s kifejezte óhajtását, és senki sem kételkedett szellemének tiszta épségén.

Tanuvallomásokból kiderül, hogy E. 1838-ban egy negyed évig éjjel szobájában kiabált s azt mondta „jól látlak téged te ördög“. 1843. minden ok nélkül embereket szidott, kik háza előtt elvonultak. 1848-ban szin-

tén gyakori éjjeli káromlást hallottak. Tompaelméjűsé get soha sem vettek észre nála.

Az összes tanúk abban egyetértenek, hogy E.-t a községben gyengeelméjűnek, félbolondnak tartották, azonban csak időnkint volt zavart elméjű, különben dolgait rendesen végezte, adás-vételt önállóan végzett.

Az elmebetegek lajstromában, 1860-ban a következő találtatik:

„E. J., földmíves, nőtlen, született 1789-ben. Az elmezavar neve búskomorság. Betegsége 1835. óta tart. A rohamok rövid ideig tartanak, öröklési terheltség, veszélytelen, gyógyíthatatlan, orvosilag sohasem kezeltetett."

Itélet: Panaszosok a költségekben való elmarasztalás mellett panaszukkal elutasítandók.

Okok: Azon állítás, hogy a végrendelkező, a végrendelet készítése idejében, ép eszének birtokában nem volt, nincs bebizonyítva. A végrendelet semmi esztelenséget nem tartalmaz. A végrendelkező tisztán és érthetően adta elő akaratát s mindent pontosan megjelölt. A hivatalnok és tanúk állították, hogy a végrendelkező ép észszel végezte az ügyét. Az összes többi tanúk, hogy bár végrendelkezőnek több sajátságos tulajdonsága volt, de ha nem ingereltetett, olyan volt, mint minden más ember, háztartását jól vezette s vagyonát helyesen kezelte. Az őrültek lajstroma betegségét búskomorságnak jelzi. A rohamok csak rövid ideig tartanak, vannak zavartalan időközök.

Ezen ítélet ellen fölebbezés nem történt. (Saját észlelet).

145. észlelet. Üldöztetési téboly. A végrendelet megsemmisítése.

Egy volt báró 1855. óta elmezavarodott. Megmér-

geztetési téveszme volt az első jel, mely haláláig fennállott. Az utolsó 10 évben minden cselédjét avval vádolta, hogy élete ellen törnek. Mérget tesznek ételébe. Hallott ezen véleményét megerősítő szavakat, s a fehérneműjén látott sárga foltokban a mérgezési kisérletek nyomait vélte felfedezni. Azt is hitte, hogy meglopják, hogy titkos szerekkel környezete egyik személye iránt szerelemre akarják lobbantani. Azt hitte, hogy a plébános egy közeli fára mászik, hogy őt onnan kikémlelje. Sokszor gondolt már arra, hogy ezen összeesküvések elől az ország elhagyásával meneküljön. Végrendeletében egy gyermeket nevezett ki egyetemes örökösének, mert az ragaszkodásával életét elviselhetővé tette, mely különben a sok üldözés és kínzás folytán, melyben részesitették, igen keserves lett volna. Örökösének meghagyta, hogy 6000 franknyi összegből sirboltját mindig jó karban tartsa, kivéve ha ellenségei annak folytonos pusztításával több költséget okoznának, mint a mennyi kamatot nevezett tőke hoz.

Elrendelte, hogy örökösén kívül sekinek se legyen joga a sírboltba temettetni magát.

Végre maga főzte ételét s éjjel töltött fegyverrel várt üldözőire.

1864. augusztus 8-án B. agyvértorlódási rohamot kapott, mely időtől kezdve arczkifejezése és beszéde zavart volt. Szellemi működései is szenvedtek, mit a beteg maga is észrevett. Legalább azt mondta: „je suis tout idiot“.

1865. május 8-án unokahugait az örökségből kitagadta, mert ellenségei czinkostársainak tartotta s azt hitte, hogy halálát érdekből várják. Azt hitte, hogy ők a péket és hentest megvesztegették, hogy neki mérge-

zett élelmi szereket adjanak. A vélemény kimutatta, hogy B. a végrendelet készítése idejében őrült volt s őrültségi téveszmék alapján természetes örököseit kitagadta. (Tardieu, La folie, p. 400).

146. észlelet. Dementia paralytica. Megtámadott végrendelet. R. gazdag kereskedő, egy hónappal öngyilkosság folytán bekövetkezett halála előtt végrendeletet készített, melyben unokanővéreinek, kikkel legjobb egyetértésben élt, csaknem semmit sem hagyott, unokafivéreinek, kikkel rossz viszonyban volt, csaknem az egész jelentékeny vagyonát hagyományozta. R. terhelt családból származik, már gyermekkorában különcz, makacs jellemével feltünt, később kicsapongó életet élt. 1859-ben hypochondricus búskomorság lépett fel, melyből a beteg nem gyógyult ki tökéletesen. Az utóbbi két évben congestiv tünetek léptek fel, a beteg még társaságban is elaludt, szédülésben, elmegyengeségben szenvedett; szellemi működési képessége is csökkent. Jelleme és egész lénye megváltozott. Az életvidor emberből bús vitéz lett, ki többször naponta misét hallgatott, előbbi barátait kerülte, velök szemben bizalmatlan lett. Korábbi hypochondricus téveszméi újból mutatkoztak üldöztetési és nagyzási őrültség mellett, a mellett nagyfokú izgékonyság, panaszok fokozódó szellemi és emlékezeti gyengeség miatt, lesoványodás, étvágytalanság, a beszédben bizonytalanság. Az utolsó hónapokban dementicus, tisztátlan lett — a hypochondricus búskomorságból származó hüdéses butaság classicus képe. Ezen állapotban volt, midőn a végrendeletet készítette, melyet sajátkezűleg, tűrhetően jól irt, a mi abban leli okát, hogy R.-et ezen cselekedeténél mások támogatták. Mindazonáltal nevezetes ellenmondások, különczségek fordultak elő

benne s R. tollából azon időből való egyéb irományaiból eléggé kiderül szellemi fogyatkozása, emlékezeti gyengesége, zavart volta. Azon körülmény, hogy R. haláláig üzletében működött, illetőleg az elébe tett üzleti iratokat aláírta, az elmezavart bizonyító érvek súlyát nem semmisíthette meg, és mint automaticus működés a dementiával és öntudatbeli zavarával összefért. A vélemény joggal oda nyilatkozott, hogy a végrendelet előre haladt, legalább 2 év óta tartó elmezavarban (dementia paralytica) szerkesztetett. (Biffi, Rivista sperimentale 1878. fascic. 1.)

147. észlelet. Aggsági butaság. A végrendelet érvénytelennek nyilvánítása. T. asszony 1875. május 25-én sajátkezű végrendeletet készített, melyben cselédjét nevezi ki örökösének, és 1877. márczius havában 77 éves korában meghalt. A rokonok a végrendeletet dementia senilis és captatio alapján megtámadták s ezt bebizonyítani törekedtek.

T. igen értelmes asszony, az élet igen sok próbáján ment át. 1870-ben maga is észrevette, hogy emlékezete szenvedett s cselédjével mindinkább függőségi viszonyba jutott. 1873—1874-ben a házi orvos akarathiányt, fokozódó emlékezeti gyengeséget constatált, úgy hogy T. asszony már néhány percz mulva ismét ugyanazon kérdést vetette fel.

Gyermekmódra engedte magát környezete által vezetni. Ezek az agg nőt rokonai iránt rossz hangulatra birták. T. ezekért mitsem akart tenni. Két év mulva 1877. elején az orvos ismét látta T.-t. Gyermekes lett, sok erős bort ivott. A kezelés utolsó 3 hetében haláláig teljes akarathiány s nagyfokú elmegyengeség, mely teljesen függővé tette környezetétől. Csak fölületesen emlé-

kezett néhány tényre, mely sok évvel az előtt történt. Már 1875. márczius 21-én az orvos a jegyzővel beszélgetve kimondották, hogy T. valamely polgári cselekményre képtelen. Ennek megfeleltek a tanúk vallomásai is. Az ellenfél tanúi azokat megczáfolni nem képesek. A vélemény jó rajzát adja az aggkori butaságban szenvedő szellemi működési zavarainak, kimutatja a végrendelet készítésekor fennállott elmegyengeséget, és lucid. intervall. fennállásának lehetetlenségét az alapul szolgáló, előhaladó szerves agybántalom mellett. A végrendelet érvénytelennek nyilvánittatott. (Blanche. Annal. d'hyg. 1879. okt.)

148. észlelet. Kétes végrendelkezési képesség. Dementia senilis. Egy 80 éves aggastyán, ki évek óta a testi és szellemi hanyatlás jeleit mutatja, felesége halála után (1879. május) törvényes védelemre szorult. A törvényszéki orvosi vizsgálat szellemi állapotát gyanúsnak találta. Május végén ideiglenes gyámság rendeltetett el. 1879. június 18-án a beteg sajátkezűleg irt végrendeletet készített, orvosok jelenlétében, kik állapotát nem találták gyanúsnak. A végrendelet egy csoport érdekelt rokon műve volt, kik közül kettő ezenfelül június 23-án adoptáltatott. 1879. augusztus 2-án a végrendelkező meghalt. A mellőzött jogszerű örökösök a végrendeletet megtámadták.

R. 1875-ig szellemileg egészséges, de renyhe ember, ezen idő óta az öregség és testi erő hanyatlásának jelei mellett szellemi működéseinek gyengülését mutatja. Feledékeny lett, rászedette magát, irásbeli munkájával nem igen boldogult, szellemileg nagyon hamar kifáradt, utóbbi időben egészen apathicus, csakis étele iránt érdeklődött, neje utolsó betegsége és halála alkalmából rész-

vétlen volt, pár órával később annak haláláról megfeledkezett. A törvényszéki orvosok az első vizsgálatnál (1879. május 23.) lapsus judicii-t és memoriae-t constatáltak, főkép a közelmultakat illetőleg, továbbá szellemi apathiát, megnehezített felfogási képességet, előrehaladott aggkori visszafejlődés jelei mellett. A végrendelet készítésénél R. teendője csak a fogalmazvány leirásában állott. Három kirendelt nem-törvényszéki orvos, fölületes vizsgálatnál R.-et némileg apathicusnak és gyengeelméjűnek találta ugyan, de végrendeletkészítésre teljesen képesítettnek vélelmezték. Az utolsó törvényszéki orvosi vizsgálatnál (1879. május 27.) előrehaladt aggkori dementia lett kimutatva.

Egy további vélemény megerősíti ezen állítást. R. hónapok óta vegetáló életmódot folytatott. Szellemileg felette elgyengült, a külvilághoz való viszonyait nem ismerte, házi szükségleteinek rendezésére képtelen volt, még inkább anyagi érdekeinek megóvására, habár arra még képes volt is, hogy egy elébe helyezett végrendeletfogalmazványt leirjon és elolvasson. De még a fogalmazvány puszta leirása is csak észrevehető kimerüléssel járó, ismételt kisérlet után, és ekkor sem minden hiba nélkül sikerült. Tekintettel az agybetegség természetére, a végrendelet készítésekor fennállott lucid. intervall. kizárható. R. akkor nem volt teljes öntudatának birtokában.

Nem ismerte a végrendelkezés jelentőségét és fontosságát. Nem cselekedett megfontolással és komolysággal. Akarata csak látszólagos volt. A végrendelet megsemmisíttetett. (Saját észlelet).

149. észlelet. Üldöztetési téboly, aggkori dementia alapján. Kérdéses végrendelkezési képesség. Pagan W. földbirtokos, 1869. deczember 21-én, $66^1/_2$ éves korában

meghalt. Június 16-án készült végrendeletét fia, elmegyöngeségi alapon megtámadta. Kijelentette, hogy atyja, nejének négy év előtt bekövetkezett halála óta testileg és szellemileg hanyatlott. Emlékező tehetsége s értelmisége csökkent. Beszéde és járása meg voltak zavarva. Voltak pillanatnyi eszméletlenségi rohamai, aggódó s ok nélkül gyanakvó lett, azt hitte, hogy élete ellen fia és rokonai, kiket az örökségből kitagadott, összeesküdtek. Ezen zavarokat az egész család ismerte s több orvos constatálta s gyógykezelte. Ismételten gondoltak arra, hogy őt tébolydában helyezzék el. Jelleme szerfölött megváltozott — igen izgékony, követelő, hangulatában változékony lett. Valószinűleg nemi izgatottság is állott fenn, legalább hat nőt üldözött házassági ajánlattal. Még cselédeinek figyelmét sem kerülte ki jellemének ezen átalakulása. Néha lehetetlen volt vele közlekedni, néha összefüggés nélkül beszélt, részleges aphasiában szenvedett, gyakran ténykedései közepette elfelejtette, hogy mit akar, gutaütésszerű rohamai voltak, éjjel nyugtalankodott. Irása is tisztátalan lett.

Valóban komikusok a birói kérdések, melyek ezen semmiképp sem kétes esetben a szakértőkhöz intéztettek, pl. vajjon az, ki egyedül lévén, szobájában hangosan beszél, ez által az elmebetegség jelét adja-e?, hogy P. szellemileg egészséges lett volna-e, ha nem hitte volna, hogy összeesküvés jött létre élete ellen. Professor Maclagan és dr. Lowe P. épeszűnek találták s kijelenték, hogy a netán fennállott gyanús jelek szivbetegségből vagy az agy keringési zavarai folytán keletkezhettek.(!) Az államügyész és törvényszéki elnök beszédjéből ismételve kiderül az angol jogászok ismert tudatlansága és laikus okoskodása, elmebetegségi esetekben. A Jury hét

szavazattal öt ellen a végrendelkező elmezavarát elismerte. A törvényszék tiltakozott az esküdtek ezen határozata ellen s új tárgyalási időt tűzött ki, mely azonban azon okból nem tartatott meg, mert a panaszos jónak látta panaszát visszavonni és elismerni egy aggastyánnak üldöztetési téboly állapotában szerkesztett végrendeletét. (Journal of science, 1872. január).

További esetek: Beck, Med. jurisprud. 510. lap. Két eset, melyben megmérgeztetési téveszmén alapuló gyűlölet miatt, a hozzátartozók az örökségből kizárattak. Reyscher, Zeitschrift f. deutsch. Recht, herausg. v. Beseler, XIII. 2. füz. Testvérei által üldöztetni képzelő egyén, azok mellőzésével vagyonát egy kórházra hagyományozza. A formailag szabatos végrendelet a törvényszék által érvénytelennek nyilváníttatott.

Esquirol, Annal. d'hygiène, III. 370. l. Egy panphobiában szenvedő, azon tévhitben, hogy rokonai élete ellen törnek, ezeket kizárta az örökségből. A végrendelet megsemmisíttetett.

Ugyanott, V. 370. l. Üldöztetési tébolyban szenvedő kitagadja rokonait, mert ellenségeinek tartja s öngyilkosság folytán bekövetkezett halála okozóinak (indok: hogy ellenségei zaklatásai elől meneküljön) azokat vádolja.

Számos eseteket l. Legrand, Le délire des persécutions, Paris 1871. és Testaments 15., 17., 51., 52—61. észlelet.

Szerelmi és vallási őrültségnél: Marc-Ideler II. 519. l. Egy férfi leánynak és terhesnek képzelte magát, női ruhákat viselt. A kórházakra hagyta vagyonát. A végrendelet megsemmisíttetett. Legrand, Des testam., 6., 7., 12., 18., 42—47. 50. észl.

Hüdésnél: Legrand, Étude med. legale sur la pa-

ralysie générale, Paris 1866. Legrand, La folie, 26. sz. és Des testam. 68—71. észl. Tardieu, La folie, 464. l.

Dementia senilis: Legrand, La folie, 31. és 33. sz. és Des testaments, 3., 4., 5., 62., 81., 87. észl. Henke's Zeitschrift 1821. II. köt. 3. füz. Beck, Elements, 507. l.

Lucid. intervallumban: Legrand, La folie, 253. l. 32. eset. (Végrendelet készítése visszaeső elmezavar két rohama közti időben), f. Des testam. 34., 35. észlelet. Marc-Ideler II. 515. l.

Búskomorságnál: Legrand, Des testam. 38. észl. Következményes dementiánál: ugyanott, 65., 66. észl. Gyámoltalanságnál: ugyanott, 82., 86. észl. Eskórnál: 78—80. észl. Víziszonynál: 85. észl.

Ittasságnál: Legrand, Testam. 19., 20. észl. Idült alcoholismus: ugyanott 14., 21., 23. észl. Kohlmann, Vierteljahrsschrift f. ger. Med. N. F. XXXI. 2. füz.

A szellemileg kifejlett siketnémák (l. A. L. R. I. XII. 26. és 123. §§.) végrendelkezési képessége is szóba jöhet.) A szellemi kifejlődés foka lesz ily esetben mérvadó, orvosi vizsgálat szükséges, vagy ha az elmulasztatott praesumalható a végrendelkezési képtelenség.

Egy nevezetes esetet közöl Marc (ford. Ideler) II. 529. l., melyben egy irni nem tudó, de szellemileg eléggé képzett siketnémának megengedtetett jelbeszéddel végrendelkezni, a jelbeszéd meghitelt tanúk által magyaráztatott. L. Legrand du Saulle, Des testam. 523. l.

c) Támpontok a végrendelkező elmeállapotának megítélésére.

A végrendelkezés idejében fennállott kétes elmeállapot megítélése úgy az orvosnak, mint a bírónak nem ritkán nagy nehézségeket okoz. Rendszerint a vég-

rendelkezőnek időközben bekövetkezett halála miatt a vizsgálat az élet- és kórtörténetre, az okmány alaki és irásbeli szerkesztésére, ha sajátkezűleg iratott, különben pedig az ezen cselekmény végzésekor jelen volt törvényes személyek állitásaira és észrevevéseire szorítkozik. Ezen, az ítélet alapját képező anyag azonban elégtelen vagy legalább nehezen értékesíthető.

Azon körülmények, melyekből a határozat megkisértendő, a következők:

1. A végrendelkező előélete a végrendelet készítése idejéig, ide tudva a netáni kórfolyamatos is, a mint az a kezelő orvos hit alatt tett nyilatkozataiból, a betegségi naplóból, a hozzátartozók, ápolók közléseiből kiderül. Fennállott betegség esetén, ennek tartama és neme nagy jelentőséggel bír, a mennyiben annak nyilvánulásai a végrendelet készítése idejéig terjedhetnek, s tartama és neme szerint a lucid. intervall. biztossággal kizárhatók.

2. A végrendelet készítésekor fennállott szellemi és testi állapot kiderítése, a mi az orvos, pap, ápolók, törvényszéki személyek, végrendeleti tanúk kihallgatása által sikerülhet.

Ezen adatok csak nagy óvatossággal használhatók, mert rendszerint laikusoktól származnak, kik elfogultak, a perben érdekeltek vagy képtelenek elmezavart felismerni, ha csak érzékcsalódások vagy téveszmék által nem tünnék ki. Negativ tanúvallomások ez okból csekély bizonyító erővel birnak. Hogy a kezelő orvos véleménye, a ki mint szakértő hit alatt kihallgatandó, nagy fontossággal bír, magától értetődik. Azonban gyakran nélkülözi a vélemény a szabatos és megbízható adatokat, a végrendelet idejekor fennállott psychikus állapotot

illetőleg, a mennyiben a végrendelet nem volt nyilvános, sajátkezűleg írt, az okmány keltezése kérdéses [1] és azon időben a végrendelkező vagy éppen nem vagy csak laikus megfigyelés tárgya volt.

3. Az elmeállapot megállapítása, a végrendelet készítése idejétől a bekövetkezett halálig.

Ha a végrendelet készítése ideje után a szellemi működések homályosulnak, ez által erősbödik azon feltevés, hogy már a végrendelet készítésekor a szellemi épség csorbult volt, mert csak nagy ritkán lép fel az elmezavar előleges tünetek (prodromi) nélkül. Ily esetekben a figyelem főleg netán fennállott búskomorsági előszakra és a psychikus gyengeség jeleire fordítandó. Ha a végrendelkezés utáni kórtünetek genetikus összefüggésben állnak a már azelőtt észleltekkel, akkor a közbeeső időben fennállott szellemi hiányos állapot mindaddig felveendő, míg a szakértőnek kimutatni nem sikerül, hogy félbenhagyó bántalomról van szó, vagy míg a lucidum intervallum egész határozottsággal bebizonyíttatik.

Nagy elvi jelentőséggel bír itt azon kérdés, hogy a végrendelkezést közvetlen követő öngyilkosság valamely psychikus betegség jelének tekinthető-e? Lehetetlen e kérdésre igennel válaszolni, mert egyrészt a tapasztalás azt tanítja (v. ö. Brierre, Du suicide 361. l.), hogy nem minden öngyilkosság alapszik elmebetegségen, hanem következménye lehet a szabad önelhatározást kizáró indulatnak is, másrészt ragaszkodni kell azon tételhez,

[1] Esetek Grilli és Ziino-nál (id. h.), midőn az elmebetegeket reá birták, hogy végrendeletöket előbbre keltezzék, hogy annak látszatával bírjon, hogy egészséges állapotban szerkesztetett, mi által érvényességének akadályai elháríttatnak.

hogy egyetlenegy cselekvény alapján nem lehet valamely állapot kórismézét megállapítani.

4. Magát a végrendelet tartalmát és irásbeli kivitelét illetőleg.

Már az elmebetegségek általános kórismézében figyelmeztetés tétetett az elmebetegek irományainak jelentőségére. Egy sajátkezűleg irt végrendelet megitélésénél nagy fontossággal birhat, ha a vonások bizonytalansága és egyenlőtlensége mozgási zavarokat árul el, melyek dementia senilis, paralyticára, vagy idült alcoholismusra mutathatnak; ha kifeledett szók, a határozatok tisztátlansága, szavak és intézkedések ismétlése, tintafoltok emlékezeti gyengeséget és öntudatzavart sejtetnek, ha, mint az őrülteknél gyakran történik, a kézirás egészen megváltozott s abban ujonnan képzett szók, az előbbi személyiség előtt teljesen ismeretlen orthographia stb. találhatók.

A bíró nagy súlyt szokott fektetni a sajátkezű végrendelet logikus tartalmára és alakilag helyes szerkezetére. A mily kevéssé szól a tervszerűen megfontolt bűntény és a logikus gondolkodás és beszéd a beszámithatóság mellett, addig az értelmes irás már magában véve biztossá teszi a szellemi épséget.

Azonban megfordítva, nem helyes, paradox, összekúszált végső intézkedésből a végrendelkező elmebetegségére következtetni. Valamely épelméjű különczségét nem szabad összecserélni az elmebeteg téveszméjével. A paradox tartalomból az elkülönítést rendszerint nem lehet megtenni, de meg lehet tenni a gyanús gondolat motivumából s annak a többi lelki élettel való összefüggéséből.

150. észlelet. Megtámadott végrendelet bizarr tar-

talom alapján. Bizarrság, de nem elmezavar. Egy neufchateli 82 éves jegyző, halála előtt néhány évvel egy papnak egy lepecsételt csomagot adott át azon meghagyással, hogy azt csak halála után bontsa fel. A jegyző meghalt, a csomagot felbontják s abban egy Istennel kötött szerződést találtak, melynek tartalma a következő: Szerződés egyrészről a mindenható Isten, másrészről köztem alólírt alázatos szolgája közt. 1. E szerződés czélja szeszes italokkal való kereskedés. 2. Az én nagyhatalmú társamnak méltóztatni fog, tőke gyanánt vállalatunkhoz áldását adni. Én a magam részéről odaadom tőkémet és erőmet s az eredményről könyvet fogok vezetni. 3. A nyereségben én és magas társam osztozkodunk s annak fele minden vállalathoz fel fog használtatni, melyhez Isten szelleme bátorítani fog. 4. Mihelyt Isten e világból kiszólít, a liquidatió haladéktalanul unokaöcsémre szálljon, a társamat illető rész pedig az N.-i papnak (a mi külön záradékba utólag foglaltatott) hitterjesztési czélokra átadassék. Az üzlet a főkönyv szerint, Isten részére 7393 frank jövedelmet hozott. Az örökösök ezen összeget ki akarták fizetni, a hatóság a jóváhagyást megtagadta, mert a végrendeletet zavart elme productumának tekintette. A törvényes kutatás kiderítette, hogy N. különös pedans ember volt, elmezavarra valló tüneteket sohasem mutatott, borüzletét nagy ügyességgel vitte. A könyveket példásan vezette s a hátrahagyott irományok nem vallottak zavar nyomaira. A szakértői vélemény úgy találta, hogy itt elmezavar nem forog fenn s a különös szerződést azon fogadalmakkal hasonlítja össze, minőket némely emberek nagy veszélyek vagy valamely vállalat alkalmából Istennek tesznek. Ezektől a pedans jogász ember csak annyiban különbözött, hogy

szerződését irásba foglalta. A szerződés értelmes czélja, t. i. szükségben levők gyámolítása, annak szabatos szerkesztése is szellemi épség mellett szólnak. (Chatelain, Annal. méd. psychol. 1866. Juillet).

Épelméjűek bizarr végrendeleteinek további eseteit l. Casper-Liman, Handb. 527. l., Wald, Ger. Psychologie 125. l., Legrand, La folie 165—167. l. és 2., 3., 6., 7., 11., 15., 19., 20.

5. Gyakran a felek a netáni boncleletre is hivatkoznak, az elmeállapot megállapítása czéljából. Feltéve, hogy a boncolat kellő szakértelemmel s az agy, Griesinger találó szavai szerint, nem csupán késsel és villával daraboltatott szét, nem igen lehet a boncolati jegyzőkönyvből a végrendelkező elmeállapotáról határozott ítéletet hozni. Jóllehet az elmebetegségek agybetegségek, de az elváltozások annyira finomak, hogy az eddigi physikai vizsgálat számára hozzáférhetetlenek.

Az esetek többségében a klinikai és boncolati lelet nem fedik egymást. Előfordulhat, hogy kórodailag súlyos tünetek mellett microscopice a lelet negativ és megfordítva, daczára jelentékeny boncztani elváltozásoknak hiányozhatik a psychikus elváltozás.

Negativ agyi lelet tehát az elme épsége mellett mit sem bizonyít, positiv lelet csak a többi bizonyítékokkal együttesen értékesíthető.

Jelentőséggel mindenesetre birhat akkor, ha a boncolat góczszerű agyelváltozásokat, vagy hydrocephalust, vagy az agyburkok idült zavarodásait és megvastagodásait mutatja ki, az agykéreg sorvadása mellett (paralysis), főleg, ha az epicrisisnek sikerül bebizonyítani, hogy e súlyos kóros boncztani elváltozások a végrendelkezés idejekor biztosan fennállottak.

FÜGGELÉK.

VONATKOZÁSOK A KÖZIGAZGATÁSI ÉS RENDŐRI JOGHOZ.

Elmebeteg-törvények.

Törvényes határozatok: Elmebeteg-törvények Németországban l. Allg. Zeitschrift für Psychiatrie XIX. Supplementh.; Franczia országban, Genfben, Németalföldön, Belgiumban, Norvégiában, Angolországban, Svédországban, XX. Suppl.; Svájczban, Annal. méd. psychol. 1867. Juillet.

Ausztriában: A bel- és igazságügyminisztérium rendelete 1874. május hó 14-én (R. G. Bl. 71. sz.).

Külön törvénye csak Franczia országnak (1838. június 30. törv.), Svájcz egyes cantonjainak, Svéd- Norvégországnak, Belgiumnak, Hollandiának van, melyeknek törvényei a franczia mintával csaknem teljesen megegyeznek, ép úgy Angolország (Victor. 8., 9. Capit. 100., 126.).

Európa többi tartományaiban a szükségletnek rendeletek által törekedtek megfelelni. (Ausztria: l. fentebbi miniszt. rendeletet. Poroszország: Az orsz. tanácsnak 1803. szept. 29. kelt leirata, s 1804. április 5. kelt pótrendelet; az orvosi ügyek minisztériumának 1839. febr. 16. kelt leirata).

Az ismételten felmerülő külön „elmebeteg-törvényt“ illető óhaj, mely az elmebeteget a genus homo külön

fajává tenné, nem közömbös, s teljesülése veszélyt hozna a gyógyulásra okvetlen szükséges elmegyógyintézetben való mielőbbi elhelyezésre nézve. Bizonyítja ezt a franczia elmebeteg-törvény. Igaz, hogy több tekintetben jogvédelemre és állami gondviselésre szorúl, de hogy e czélra külön codex kell-e, legalább is kétséges. Ha jogászok elmebeteg törvényt készítenek, csaknem kizárólag tekintettel vannak azon lehetőségre, hogy az egészséges ily intézet által szabadságától megfosztathatik, továbbá tébolyodottak közveszélyességére. Szigorított felvételi föltételek ilyenkor még inkább visszariasztanak az elmegyógyintézet használatától s ennek gyógyczélját csorbítják. Az elmebetegek polgárjogi viszonyainak szabályozása, a polgári törvénykönyv s a polgári perrendtartás szerint történik. Ezek alapszabályaiban foglaltatnak az elmegyógyintézetbe való fölvétel föltételei. Rossz törvények néha csak évtizedek múlva szüntethetők meg, rossz szabályok — melyek rendesen régóta fennálló és kipróbált intézetektől kölcsönöztetnek — könnyű szerrel kijavíthatók. Az intézet fölötti őrködés a politikai és egészségügyi hatóságok feladata, mely czélra egyszerű rendeletek és utasítások elégségesek. S így az elmebeteg-törvény számára csak az intézeteken kívül levő elmebetegek fölötti őrködés maradna. Erre nézve is elegendők a miniszteri rendeletek. A legfontosabb dolog mindig az lesz, hogy a bárhogy is megalkotott szabályok nem csak a papíron legyenek meg, és hogy az önálló községek vagy falvak az elmebeteg iránti kötelezettségöket illetőleg államilag kellően ellenőriztessenek.

Irodalom: Sander, Staatl. Beaufsichtigung der preuss. Irrenanstalten. — Horn's, Vierteljahrsschrift 1865. 2. sz. — Brefeld, Zum Rechte der Geisteskranken 1849. —

Foville, Les aliénés étude pratique sur la legislation et l'assistence public qui leur sont applicables 1870. — Leidesdorf, Wien. med. Zeitschrift 1872. 51. sz. — Brenner, Grundzüge eines Irrengesetzes, Friedreich's Blätter 1872. 372. l. — Gauster, Irrenfreund, 1874. 8. sz. — Pelman, Zeitschrift für Psychiatrie 31. köt. — Roller, Psychiatr. Zeitfragen, Berlin 1874. — Nasse, Zeitschrift für Psych. 30. 4. füz. — Sick, Württemb. Corr. Bl. 1873. 37. sz. — Demaze, Gaz. méd. de Paris 1873. 7., 8., 11., 13., 16. sz. — Brierre, Annal. d'hygiène 1871. Österr. Zeitschrift für prakt. Heilk. XVI. 2. 3. Annal. d' hygiène 1870. juli. — Beer, Allgem. Wien. med. Ztg. 1869. 6. sz. — Castiglione, Archiv ital. 1867. — Mundy, Journal of mental science 1867. okt. — Roller, Zeitschrift für Psych. 34. 4. füz. — Jastrowitz, ugyanott 6. füz. — Auzouy, Ann. méd. psychol. 1876. január.

Az elmebeteg nemcsak anyagi érdekeinek jogi védelmére szorúl, hanem személyének hatósági oltalmára is bántalmaztatás, elhanyagolás, alaptalan szabadságtól megfosztás ellen. Azonkívül még a társadalomnak is érdekében áll, hogy a közrendre, közerkölcsiségre és közbiztosságra nézve veszélyes beteg ne hagyassék magára. Azon közigazgatási és rendőri törvényeket és rendeleteket, melyek valamely államban az elmebeteg gondviselését, jogvédelmét és közveszélyességét illetőleg hozattak, együttesen elmebeteg-törvénynek szokás nevezni.

a) Elmegyógyintézetbe való fölvételre s abból való elbocsátásra vonatkozó határozmányok.

A franczia törvény részletes előirásokat tartalmaz s az önkéntes fölvételt megkülönbözteti a hivatalból

eszközölt felvételtől. Az intézet igazgatója valamely beteg önkéntes fölvételére csak az esetben van feljogosítva, ha fölvételi folyamodvány intéztetik hozzá, melyben a fölvételt más számára kérő személy, ennek indokolását felhozza. Ezen folyamodványhoz mellékelendő egy orvosi bizonyítvány, mely a betegség természetét s a fölvételt szükségessé tevő okokat tárgyalja, továbbá okmányok, melyek a fölveendőnek személyazonosságát megállapítják.

A nyilvános intézetbe felvétel után következő 24 óra alatt a felvételi okmányok, az intézeti orvos bizonyítványával együtt azon közigazgatási hatóság elé terjesztendők, melynek kerületében az intézet van. Ha a felvétel magánintézetben történt, ez esetben a hatóság az okmányok beterjesztése után három nap lefolyása alatt szakértőket küld ki, kik az internált egészségi állapotát megvizsgálják s arról a hatóságnak haladéktalanúl jelentést tesznek. Hasonló időközben tartozik a hatóság a felvettnek személyleirását s az intézetbe való felvételnek indokát, úgy azon kerület államügyészének, melyben az illető lakott, mint azon kerületnek melyhez az intézet tartozik, bejelenteni. A felvételt követő 14 nap mulva az intézeti orvos második bizonyítványt küld a hatóságnak a felvett betegről. Mindazon esetekben, midőn a felvétel hivatalból eszközöltetik, t. i. midőn az ápolási költségek nyilvános alap terhére esnek, a felvétel a maire intézkedésére a praefectus által történik s az intézeti igazgatóság csak végrehajtó közeg.

Minden intézetnek van a hatóság által ellenőrzött naplója, mely a betegek fölvételi föltételeit, személyleirását stb. tartalmazza, s mely az intézetet vizsgáló hivatalnoknak bemutatandó s általa láttamozandó.

Az intézetből való elbocsátás az intézeti orvosok azon nyilatkozata alapján történik, hogy a beteg meggyógyúlt, vagy pedig a gyám, a fölvételt kért személy, rokon, vagy a család megbizottjának kérelme alapján. Kiskorúaknál, vagy gyámság alá helyezetteknél csak a gyám kérelmezheti az elbocsátást. Ha az intézeti orvos az elbocsátást a betegnek önbiztossága vagy a közbiztosság miatt aggodalmasnak tartja, ez esetben a mairet erről értesíti, ki az elbocsátást felfüggesztheti, de a praefectust 24 óra alatt erről értesíteni tartozik. A maire felfüggesztése 14 nap múlva erejét veszti, ha a praefectus időközben máskép nem intézkedik.

A megtörtént elbocsátás után 24 órával az intézeti hivatalnok erről a hatóságot értesíteni tartozik, annak megemlítésével, hogy az elbocsátott hová, kik által és minő állapotban vitetik.

Ezen elmebeteg-törvény elegendő oltalmat nyújt egészséges egyénnek szabadságától való jogtalan megfosztása ellen, azonban a sok formaság a közönséget az ily gyógyintézetek használatától visszariasztja s az intézeti igazgatóságot végtelen sok irka-firkával terheli. Csodálatraméltó, hogy Francziaországban újabban azon nézetben vannak, hogy még ezen törvény sem biztosítja kellőleg a személyes szabadságot s azt szigoritani törekszenek!

E törvények hibái dr. Pelman által (id. h.) röviden és találón fel lőnek tárva. Leginkább szembeszökők azoknál, kiknek fölvétele hivatalból eszközöltetik.

A praefectus, tehát közigazgatási személy, határozza meg a fölvétel megengedhetőségét. A meggyógyulása mellékes dolog, fődolog a biztosság veszélyeztetése, mert a törvény csak közveszélyes egyéneket enged hivatalosan felvétetni. Míg fizetni tudó betegek minél

hamarabb elhelyezhetők, addig a szegénysorsúak felvétele a bureaukraticus közigazgatási úton mód nélkül lassan halad, s talán meg sem történik, ha a beteg nem közveszélyes, vagy ha takarékossági tekintetekből a maire nem érzi magát indíttatva a praefectus engedélyét a fölvételre kieszközölni.

Az elmebetegek fölötti gondoskodás főczéljának abban kellene állania, hogy a megbetegedettek a gyógyíthatatlanság veszélyétől megóvassanak. Az erre való kilátás pedig a gyógyintézetbe való mielőbbi felvételtől függ. Minden törvény kifogásolható, mely a személyes szabadságnak egyoldalú tekintetbe vételével, az elmegyógyintézetbe való jogtalan bezáratással szemben, a felvétel megnehezítése által azon intézetek humanus feladatának ellene működik. Az elmegyógyintézet különben nem közönséges kórház. Abba az emberek akaratuk ellen vétetnek föl és tartatnak vissza. Ezen eljárásnak szükségességét (saját személyének vagy másokénak biztossága, vagyonbiztosság, gyógyíthatóság, gyámoltalanság) szakértők által kell megállapíttatni s az állami hatóság által elismertetni. E követelményre kell észszerűen minden fölvételi törvénynek szorítkoznia. Ennek meg van felelve orvosi bizonyítvány által, mely a betegséget s a felvétel szükségességét tárgyalja, továbbá a hatósághoz intézett s általa jóváhagyott jelentés által. Gyógyult, vagy már nem gyámoltalan, vagy közveszélyes egyének elbocsátása helyesen a kezelő orvos javaslatára történnék a gyámok és rokonok jogainak sérelme nélkül. Ha az orvos a követelt elbocsátást a közbiztosság tekintetéből üdvösnek nem tartja, azt meg is tagadhatja, de ez esetben az illetékes hatóságot értesíteni tartozik. Egyes osztrák tartományokban, azok, kik gyógyulatlan beteget

vesznek ki az intézetből, okmányt tartoznak kiállítani, melyben lekötelezik magokat, hogy a betegről gondoskodnak s az általa netalán okozandó károkért a felelősséget elvállalják. Közveszélyesség, vagy beteg állapotban elkövetett bűntény miatt a hatóság által beszállított betegnek elbocsátása, a hatóság közbenjárásával történhetik.

Nyilvános intézetekbe való felvétel Németországban és Ausztriában lényegileg abban megegyezik, hogy a felveendő hozzátartozója, vagy gyámja által eziránt indokolt ajánlat tétessék s annak lelki állapota orvos (némely országban közhivatalban levő orvos) által megvizsgáltatva, arról bizonyítvány állíttassék ki. Az okiratokat a hatóság az intézeti igazgatósághoz küldi, ki a felvétel szükségét (gyámoltalanság, veszélyesség, gyógyíthatóság) vizsgálja s véleménye szerint a felsőbb hatóság helybenhagyását kéri, s ha az megadatik, a beteget felveszi. A hol veszély rejlik a késedelemben, ott az igazgatóság orvosi bizonyítvány alapján ideiglenesen fölveheti a beteget, azonban rögtön értesítenie kell a hatóságot s annak beleegyezését kieszközölni. Némely osztrák koronatartományban azon berendezés dívik, hogy az igazgató, a megszabott okmányok mellett, az ideiglenes fölvételre fel van jogosítva s csak utólag kell a hatóság beleegyezését kieszközölni; ezen eljárás egyszerűségénél fogva ajánlatos.

Utánzásra méltó berendezés az osztrák tartományokban fennálló megfigyelő intézetek, kétes elmeállapotban levők számára. Ezek valamely nyilvános kórház egyik osztályát képezik, a felveendőktől nem követelnek okmányokat, megvizsgálják elmeállapotukat s orvosi bizonyítvány és kórrajz kíséretében átadják a legkö-

zelebbi elmegyógyintézetnek, ha annak szüksége fenn forog.

Valamely épelméjű egyénnek tébolydába való jogtalan elzárása — ha ugyan előfordúl — bűntényt képez, melyről a büntetőtörvény megemlékezik, valamely elmebetegnek felvételi okmányok nélküli felvétele valamely elmegyógyintézet igazgatósága által, fegyelmi kihágást képez s fegyelmi eljárás alá esik.

b) Az elmegyógyintézetek állami felügyelete.

Ez törvényesen elő van írva és szabályozva. A nyilvános intézetek állami intézetek s felelősek a falaik közt előfordultakért. Az állami hatóságnak joga és kötelessége, kiküldött közegei által megvizsgáltatni nemcsak az intézet gazdászati kezelését, hanem annak egészségi viszonyai, a kezelés módját (erőbeli kényszer), a betegek ellátását, a felvétel módjait; a betegek panaszát meghallgatni, elmeállapotukat megvizsgálni s a fölött őrködni, hogy senki jogtalanúl az intézetbe fel ne vétessék vagy a szükségnél tovább vissza ne tartassék. Ezen bizottság véleményes jelentése a hatóságnak nyújtandó be.

A franczia elmebeteg-törvény a praefectusokat, törvényszéki elnököket, a főprocuratorokat s békebirákat kötelezi az elmegyógyintézetek megvizsgálására, s meghagyja, hogy a főprocurator ezen vizsgálatokat nyilvános intézeteknél félévenkint, magánintézeteknél negyedévenkint foganatosítsa. Azonkívül léteznek főfelügyelők (az elmebetegügy számára) s bizottságok az intézetek felügyeletére, ezek a praefectus által neveztetnek ki.

Az elmegyógyintézetek felügyeleti szükségének rendeletek által feleltek meg Németországban és Ausz-

triában. A nyilvános állami és vidéki intézetek, az illetékes hatóság által kinevezett kormányi és orvosi hivatalnokokból álló bizottságok által, évenkint egyszer vizsgáltatnak meg. Ugyanez áll a szükséghez képest a magángyógyintézetekre nézve is, melyek azonkívül évenkint statisztikai kimutatást tartoznak a hatóságnak benyújtani. Törvényes felügyelet azonkívül annyiban gyakoroltatik, hogy a nagykorúságtól még meg nem fosztott beteg belépését a hatóságnak bejelenteni tartozik, hogy ez a gyámság alá helyezési iránt az eljárást megindítsa s ezalatt a beteg elmeállapotát törvényes bizottság által megvizsgáltatja. Ezen határozatok kijavíttatásra alkalmasak s revisióra szorúlnak. Elhanyagolás az ápolásban, a betegeknek bántalmazása nyilvános intézetekben fegyelmi és rendőri megtorlásnak, és ha evvel testi sértés vagy erkölcstelen merénylet volt összekötve, a büntetőtörvény határozatainak van alávetve, mely az ápoló és ápolt közti különös viszonyt a büntetés kiszabásánál súlyosbító körülménynek tekinti.

Balesetek, s valamely beteg öngyilkossága a törvényes hatóságnak bejelentendő, mely a vizsgálatot megindítja, s az esetben, ha ebből valamely alkalmazott bűnössége derül ki, ezt vád alá helyezi.

c) Engedély magánasylumok felállítására.

Az állami hatóság által adatik és pedig csak okleveles orvosoknak vagy magánosoknak akkor, ha ezek okleveles orvos alkalmazására kötelezik magokat. Észszerűen csak azoknak kellene megadni, kik elmegyógyintézeti szakismeretet képesek kimutatni, mint a hogy ezt egy 1874. május 14-én kelt osztrák miniszteri ren-

delet szabatosan meghatározza. Ugyanezen rendelet a felállítandó intézet programmjának vagy alapszabályainak beterjesztését is megköveteli, továbbá az épületnek egészségi s elmegyógyászati szempontból helyes tervét, annak nagyságát, valamint az orvosi és ápoló személyzet megjelölését s a házszabályokat. A vezetésben, épületekben, házszabályokban szándékolt változások helybenhagyás végett beterjesztendők. Az orvosi vezetője az intézetnek az abban előforduló tényekért felelős, az intézetben tartozik lakni s évi kimutatást benyujtani. A felvételhez 14 napnál nem régibb keletű orvosi bizonyitvány szükséges. A felvétel 24 óra alatt az illetékes törvényszéknek bejelentendő, a mennyiben a beteg nem áll atyai hatóság alatt. Minden intézetnek főkönyvet kell vezetni, a melyből a beteg minden viszonya az intézethez s a törvényszékhez kiderül. Az állami hatóság egészségügyi közegei az intézetet legalább negyedévenkint tartoznak megvizsgálni.

Hasonló intézkedéseket tartalmaz a franczia elmebeteg-törvény, a vezetők qualificatióját s az ily intézetek berendezését illetőleg. Azonkívül a vállalkozót óvadékkal terheli.

d) Elmegyógyintézetekben történő kényszerű elhelyezés. (Közveszélyesség).

Azon okok, melyek miatt elmebetegek elmegyógyintézetekbe felvétetnek, a következők: gyógyithatóság, gyámoltalanság, ön- és közveszélyesség, vagy a betegnek a közerkölcsiséget sértő magaviselete.

Gyógyithatóság szempontjából történő felvétel a család dolga, gyámoltalanság miatt a község feladata.

Elmebeteg rendszerint csak rokonainak vagy gyámjának beleegyezésével vétethetik föl elmegyógyintézetbe, de vannak esetek, midőn ezek akarata ellen is elrendelhető az elmebeteg fölvétele. Kényszerű elhelyezés elmegyógyintézetben, közigazgatási vagy rendőri hatóság által akkor van megengedve, ha azok, kiket a gondoskodás és ápolás illet, ezeket alaposan elhanyagolják, vagy ha a beteg közveszélyes. A közveszélyesség fogalmával sok visszaélés történik. Családok és községi hatóságok ezen jelszó által iparkodnak terhökre eső betegeiktől megszabadulni, — Pelman id. művében említést tesz egy idiotáról, kit azon okból helyeztek el rendőrileg intézetben, mert attól tartottak, hogy a faluban levő terhes asszonyok megcsodálhatnák — másrészt bizonyos külsőleg csendes beteget (üldöztetési téboly) ártalmatlannak tekintenek s ez által a közbiztosságot veszélyeztetik.

Valamely beteg közveszélyes voltát [1] megítélni nehéz dolog. Sokszor csak relative forog fenn s a körülményektől függ. Elméletileg tekintve minden elmebeteg közveszélyesnek tekintendő. A legbékésebb hülye vagy idiota, ha izgattatik, veszélyes indulatra lobbanhat, vagy hiányos felügyelet mellett a veszély (pl. tűz) nem ismerése által magára és másokra nézve veszélyessé válhatik. A búskomorságban szenvedők fájdalmas érzéseik, életúntságuk, aggodalmaik, kényszerképzeteik által

[1] *Irodalom:* l. Falret, Ann. méd. psychol. 1869. január, márczius. — Lunier, ugyanott szeptember. — Gallard, Union méd. 1875. 125. sz. — Brierre, Annal. d'hyg. 1869. okt. — Demange, ugyanott 1877. nov. 1878. május. — Gallard, ugyanott 1876. szept. — Blanche, Des homicides, commis par les aliénés. Paris 1878. — Obersteiner, Mitthl. d. Vereins der Aerzte in N. Österreich 1879. 20. sz.

lesznek veszélyesekké, a maniacusok mozgási és rombolási vágyuk által, az őrültek és tébolyodottak téveszméik és érzékcsalódásuk által, az eskórosak deliriumaik, aggodalmi és dühösségi rohamaik által. Ezek és az alcoholisták a legveszélyesebbek.

Arra nézve, hogy adott esetben a közbiztossági hatóság valamely egyént rendőrileg elmegyógyintézetbe utasíthasson, a köztudomásúlag elmebeteg egyén közveszélyes tette, vagy pedig orvosi bizonyítvány szükséges, mely az észlelt tünetek vagy a kór összes jelei alapján az illető egyén közveszélyességét kimutatja, a midőn egyszersmind sem a család, sem a község a beteg felügyeletére nézve elegendő képességet nem nyujthat.

Az első csoportba tartoznak oly egyének is, kik valamely bűntett elkövetése idejében fennállott elmezavar miatt fölmentettek és elmebántalmuk fennállása mellett közveszélyes voltuk miatt, a törvényszék által a rendőrségnek adattak át. Az eljárás módját szabályozni kellene s elmegyógyintézetbe való elhelyezés előtt a közveszélyesség tartamának előbb orvos által kellene megállapíttatni.

Közveszélyesség miatt elmegyógyintézetbe elhelyezett egyén elbocsátása, az intézeti orvosnak felelősséggel járó feladata. Csak a rendőrség hozzájárulásával kellene megtörténnie. Gyakran nem forog fenn nehézség, ámbár a beteg nem gyógyúlt meg, de mert állapota megváltozott (hülyeségbe ment át), úgy hogy veszélytől nem kell tartani. Az angol szokás szerint bűnügyi beteget „during her majesty's pleasure“ internálni, barbárság. Megtörtént az is, hogy szerencsétlen anyák, kik gyermekágyi elmezavarukban gyermeköket megölték, még a klimakterium után is mint matronák tébolydában sínlődtek!

Tébolyodottak rendőri internálása, minden országban szokásban van. A franczia elmebeteg-törvény 180. czikke e jogot az illetékes rendőri hatóságnak mindazon esetekre nézve megadja, melyekben a beteg a közrendet vagy biztosságot veszélyezteti, midőn jegyzőkönyv vétetik fel, mely a szükséges internálás indokait foglalja magában. Sürgős esetben, melynek azonban orvos vagy nyilvános tett által kell megállapíttatni, a rendőrség rögtön megfoszthatja a tébolyodottat szabadságától, azonban 24 óra alatt a praefectust értesíteni tartozik, ki a továbbiak iránt intézkedik. Minden félév első havában az intézeti orvos a betegről jelentést tartozik a praefectusnak beterjeszteni, ki a betegnek az intézetben való további maradását, vagy annak elbocsátását rendeli el. Ha az orvos már időközben helyesnek találná az elbocsátást, erről haladéktalanúl értesíti a praefectust, ki azután e fölött határozatot hoz.

A kórházak és asylumok kötelesek rendőrileg hozzájok utasított betegeket ideiglenesen felvenni, ha a községben olyan nem léteznek, a maire-nek feladata vendéglőben vagy magánházban való ideiglenes elhelyezésről gondoskodni. Sohasem szabad az ily beteget ideiglenesen börtönhelyiségbe internálni. Németországban és Ausztriában is meg van a rendőrségnek azon joga, hogy egy ismert veszélyes tébolyodottat rögtön tébolydában elhelyezhessen, elküldve a jegyzőkönyvet, valamint az orvosi bizonyítványt, melyet azonban utólagosan is megküldhet. Az elbocsátás az intézeti orvos belátására bízatik.

c) Intézeten kívüli elmebetegek állami gondviselése és felügyelete.

Ez csak itt-ott áll fenn s ott is tökéletlen, bármenynyire fontos az ily betegek veszélyessége, gyógyíthatósága, gyámoltalansága s jogvédelme szempontjából. Legnagyobb baj azonban az, hogy a rendeletek, bármily jók is, nem hajtatnak végre. Jobbak e tekintetben a viszonyok Franciaországban, a hol főfelügyelők, és Angolországban, a hol külön bizottságok (commissioners in lunacy) végzik a nem-internált elmebetegek fölötti állami felügyeletet.

Németországban és Ausztriában a kerületi közigazgatási s egészségügyi közegek végzik az állami felügyeletet. Utóbbiak alkalmilag, vagy külön e czélra eszközölt vizsgálatok által győződnek meg kerületök elmebeteg-ügyéről, s az esetleges helytelenségeket a hatóságnak bejelentik, mely veszélyesség vagy gyámoltalanság esetében tébolydában való kényszerelhelyezést is rendelhet el. Tisztán gyógyítási okokból a beteget nem lehet kényszer útján elmegyógyintézetbe helyezni, mert beteg rokonok gondviselésének módja magánjogilag a hozzátartozókat illeti.

Hogy eredményes felügyelet gyakoroltathassék nem internált elmebetegek fölött, szükséges, hogy megbetegedés esetén a rokonok köteleztessenek a közigazgatási hatóságot arról értesíteni, továbbá, hogy a kerület elmebetegei nyilvántartassanak (elmebetegjegyzék). Ép úgy szükséges, hogy gyógyulatlan beteg elbocsátása alkalmával, az intézeti igazgatóság erről az illető közigazgatási hatóságot értesítse.

Az ideiglenes elbocsátás rendszere, a mint ez né-

mely országban fenn áll, a községi és egészségügyi hatóságok részéről az elbocsátottról követelt időnkinti jelentések, az intézeti igazgatóságnak, a hová a jelentések küldetnek, megkönnyítik a felügyeletet. Az 1870-ben keletkezett állami egészségügyi szolgálati törvény haladást jelez Ausztria elmebeteg-felügyeletében, mely a községeket elmegyógyintézeten kívül levő elmebetegek és cretinek nyilvántartására kötelezi. Ezen kötelezettség a bekövetkezett megbetegedések kényszerbejelentését tételezi föl, mely egy régi rendelet értelmében jogilag érvényben van, de nem vitetik keresztül. Több évtized előtt kibocsátott kormány-körendelet meghagyja, hogy az esetben, ha valamely egyénen heveny elmezavar mutatkoznék, környezete köteleztetik ezt a hatóságnak bejelenteni. Az intézetből kikerülő betegek egy további védelmét képezi ama rendelet, mely szerint az átvevő írásban kijelenti, hogy az átvettet gondosan ápolni fogja és fölötte őrködni fog; ezenkívül a községi és rendőri hivatal részéről az is igazolandó, hogy az átvevő képes magára vállalt kötelességeinek megfelelni. Hogy a gyámok gyámgyermekeikkel nem sokat törődnek, ezt másutt is tapasztalják.

Az 1874. május 14-én kelt osztrák miniszteri rendelet positiv kötelességet ró a községre és orvosi közegeire, a kerületökben élő elmebetegek felügyeletét illetőleg. Megköveteli, hogy ezen közegek felügyeljenek arra, hogy az ily betegekkel embertelenül ne bánjanak, hogy szükségtelenül ne korlátoztassanak s gyám nélkül ne legyenek. Ezen rendeletek kivitelének ellenőrzésével a politikai állami és rendőri hatóságok, valamint egészségügyi közegeik vannak megbízva.

Az elmebetegek ápolásának elhanyagolása azok ré-

széről, kik arra kötelezve vannak, rendőri fegyelmi eljárásnak tárgyát képezheti, vagy ha általa az egészségre tetemes kár háramlott, bűnügyi keresetnek is van helye.

Az ápolásban elhanyagolás, indokolatlan kényszer és szabadságmegfosztás, gyámoltalan állapotban való elhagyás, bántalmazás, stb. foroghat szóban.

Államilag azon tétel fentartandó, hogy kényszereszközök használása és szabadságmegfosztás, intézeten kívül levő elmebetegnél, szintén csak a hatóság előleges tudtával engedhető meg.

E tételt legvilágosabban a belga elmebetegtörvény mondja ki, mely rendeli, hogy senki sem saját, sem idegen családban, téboly miatt, nem internálható addig, míg állapota két orvos által, kik közül az egyik a család, a másik a kantonbeli békebíró által bizatik meg, nem constatáltatott.

Ott, hol ily rendeletek érvényben vannak, valamely elmebetegnek szabadságától való jogtalan megfosztása üldözést vonhat maga után.

Ily eset található a Neue Jahrbücher für Sächs. Strafrecht von Held, Siebdrat und Schwartze, Bd. IX. 1. füzet.

Ez egy gyöngeelméjű öreg ember rokonairól szól, kik őt, mert a faluban pusztán ingre vetkőzve szaladgált, évekig szobában zárva tartották, egyébiránt pedig jól ápolták. Mivel azonban ezen, faluszerte ismert elmebeteg-esetet a hatóságnak bejelenteni elmulasztották, az elsőfokú bíróság által jogtalan szabadságmegfosztás miatt szabadságbüntetésre ítéltettek, mely alól a felsőbb bíróság által fölmentettek.

Néha az ápolás durva elhanyagolása miatt is alkalma van a bírónak ítéletet mondani. Vannak ország-

gok, melyek elórehaladt kulturának és humanitásnak örvendenek, s nemcsak hatalmas jogvédelmet nyujtanak szerencsétlen elmebetegeiknek, hanem egyszersmind büntetőleg járnak el ott, hol a humanitás s a jog törvényei megsértettek. Az állam legszerencsétlenebb tagjainak ily komoly védelme annál kellemesebb benyomást gyakorol, ha avval oly szerencsétlen elmebetegek helyzete hasonlíttatik össze, kiknek hazája a kultura által csak érintett havasi tartomány, vagy oly ország, melyben vallásos testületek még mindig kiváló szerepet visznek, s azon szerencsétlenek, kik szellemi sötétségben élnek, istállókban lánczon, vagy sötét czellákban elrejtve tartatnak.

Az elmebetegek fölötti nyilvános felügyelet terén még igen sok törvényhozási és gyakorlati irányú teendő van hátra.

Bár ezen meggyőződés irányadó körökben érvényre jutna!

Törvényszéki esetek elmebetegek elhanyagolásáról: Annal. méd. psychol. 1874. május. — Blumenstock, Wien. med. Wochenschrift 1870. 21—24. (Ubryk Borbála esete). — Oesterlen, Vierteljahrsschrift für gerichtl. Med, N. F. XXIII. okt. Archivio italian. 1876. júli—szept.

BIBLIOTHECA ACADEMIA SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST